FATHER'S LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/institutionescat0001vari

POUGET.

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ.

I.

FATHER'S LIBRARY

TOMUS I. CONTINET

I. Part. Sect. I.

Cap. 1. *De Deo.*

2. *De Dei operibus.*

3. *De peccato primi hominis, et de iis quæ inde subsecuta sunt.*

4. *Brevis Historia Religionis à peccato hominis ad adventum Messiæ.*

P862

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ

IN MODUM CATECHESEOS,

IN QUIBUS QUIDQUID AD RELIGIONIS HISTORIAM ET ECCLESIÆ DOGMATA, MORES, SACRAMENTA, PRECES, USUS ET CÆREMONIAS PERTINET, TOTUM ID BREVI COMPENDIO EX SACRIS FONTIBUS SCRIPTURÆ ET TRADITIONIS EXPLANATUR;

EX GALLICO IDIOMATE IN LATINUM SERMONEM TRANSLATÆ:

ADJECTIS SINGULIS È SCRIPTURA ET TRADITIONE PETITIS PROBATIONIBUS ET TESTIMONIIS.

AUCTORE EODEM ET INTERPRETE FRANCISCO-AMATO POUGET, MONTISPESSULANÆO, PRESBYT. CONGREGATIONIS ORATORII GALLICANI, SACRÆ FACULTATIS PARISIENSIS DOCTORE THEOLOGO.

EDITIO NOVA, CUM EMENDATIONIBUS ET APPENDICE.

ALMA COLLEGE 254 LIBRARY P862 Alma, California

TOMUS PRIMUS.

APUD PERISSE FRATRES, BIBLIOPOLAS,

LUGDUNI
in priori domo
VIA MERCATORIA, 49,
ET VIA CENTRALI, 60.

PARISIIS
in recentiori domo
VIA SANCTI-SULPITII, 38.

1857

1064

Avenione, Typis Fr. Seguin, via dicta Bouquerie, 13.

PRÆLOQUIUM

EDITIONIS PARISINÆ ANN. 1725.

Quantum viro Christiano necessaria sit ad salutem adipiscendam divinæ, quam profitetur, Religionis cognitio, non est quòd pluribus verbis edisseram; id siquidem omnes ultro confitentur. At proh pudor! nullus ferè illius studio sedulò incumbit. Infantibus quidem vel à teneris unguiculis summaria illius capita memoriter addiscere mos est; sed cùm tam sublimis scientia captum teneræ hujusce ætatis longè superet, è memoriâ tam citò excidunt, quàm facilè accepta fuerant. Nec id mirum! Ad nostra siquidem tempora, libri, qui Ludimagistrorum, puerorumve manibus terebantur, adeò durè siccèque summa fidei capita efferebant, ut ex his modica vel nulla percipi posset Religionis notio. Haud multò plura proindè sciebant magistri, quam quos docebant infantes: solique, ut ita dicam, Theologi perfectam Religionis scientiam, continuis exercitiis, lectionibusve assiduis, sibi poterant comparare. Doctissimus Canisius è Societate Jesu huic pernicioso malo mederi cupiens, in gratiam adolescentum et eorum, qui his instituendis vacant, Catechismum adornavit, in quo, rejectis scholasticæ Theologiæ tricis, quæ virum Christianum scire decet tradere aggressus est, eaque venerandæ antiquitatis testimoniis nititur confirmare. At præterquam quòd plurima scitu dignissima omnino prætermisit, testimonia in fine tantùm cujusque articuli unum veluti in acervum conglobata conjecit, quâ methodo vix internosci datur, quænam

ex præmissis propositionibus his auctoritatibus confirmentur.

His aliisque rationibus motus Franciscus Amatus Pouget, Oratorii Gallicani Presbyter, ad veteres Catholicos in sanâ doctrinâ confirmandos, ad erudiendos Catholicam Religionem nuper professos, aut quod erat in votis, profiteri adhuc renuentes ad eam alliciendos, Opus quod nunc Latino sermone ab ipso donatum publicamus, linguâ Gallicâ vernaculâ conscripsit, eoque stylo, eâ methodo donavit, ut doctis æquè ac indoctis prodesset, et cum maximo fructu vel à simplicioribus legeretur.

Haud verò hoc in Opere præcipua tantùm doctrinæ Christianæ capita, sed et totius Theologiæ inconcussa dogmata, quæ cùm in Scripturis sacris, tùm in Traditione continentur; id est, quæ ab Apostolis ad nos seu per Conciliorum decreta, seu per SS. Patrum, qui diversis Ecclesiæ seculis floruerunt, scripta, veluti per manus transmissa sunt, tradere aggressus est. Ut verò omnibus et singulis notum esset, quæ in totius Operis decursu exponuntur, ea, non humano sensu, sed Divinâ Catholicæ Ecclesiæ, ab ipso Christo edoctæ, auctoritate niti, sacræ Scripturæ loca, Conciliorum Canones, singula Patrum capita, quæ eadem iisdem aut similibus verbis efferunt, saltem quæ eumdem in sensum collimant, ad marginem indicavit. Quanti ex hoc libro fructus, tùm ad animarum salutem, tùm ad Catholicæ veritatis assertionem provenerint, nemo nescit. Is ab omnibus tam avidè exceptus est, ut non in unâ tantùm aut alterâ Diœcesi, sed et in singulis Galliæ Provinciis, immo et in exteris regnis uberes ex eo fructus emanarint: nec ad infantes solùm, verùm ad matres patresque-familias, immo ad viros Ecclesiasticos, ipsosque etiam Theologos (à plerisque siquidem curiosis oculis

pervolvitur) hujusce Operis ita sese extendit utilitas, ut tot editionibus in-4°. et in-12. publica aviditas nondum sit exhausta.

Latinam hujusce Operis versionem confici, laudataque in margine testimonia non indicari tantùm, sed ex ipsis Auctoribus integre describi summi nominis cùm pietate tùm scientiâ viri jamdudum magnis vocibus efflagitabant, tùm, ut exteri Gallicæ linguæ ignari ejus lectione non frustrarentur diutiùs, nec jam Gallis hac in parte inviderent, cùm ut his, quibus est curta nimis librorum suppellex, Bibliothecæ, ut ita dicam, Ecclesiasticæ vicem præberet is liber; ac docti omnes maximo inquirendorum testimoniorum labore levarentur. Illorum desiderio obsequens tandem hujusce libri Auctor opus suum ex Gallico Latinum fecit, quod maximâ, quâ potuit, elegantiâ præstitit, perspicuitateque sermonis. Demum ad exscribenda veterum excerpta sese accingebat, cùm laboribus continuis, assiduâ in primis lectione, adeò debilitati sunt ipsius oculi, ut, uno maximè imbelli remanente, alterum visus planè defecerit. Mihi itaque sodali ac convictori suo provinciam hanc tàm utique laboriosam, quàm necessariam demandavit. Nunc certè evolvendis laudatorum in margine Gallici exemplaris tot librorum paginis supersedere possunt studiosi lectores; his siquidem testimonia veterum Scriptorum ex editionibus in præfixo Latinæ huic versioni Indice laudatis summâ fide exscripta exhibemus, atque alterâ vice cum eisdem editionibus collata; ita ut nostra collectio eas ad amussim repræsentet: adeò nulli labori pepercimus, quò lectorum operam levaremus.

Plura verò hîc quàm in Gallico exemplari sacrorum Bibliorum atque Auctorum Ecclesiasticorum testimonia adducuntur. Nonnulla scilicet fide

capita, tam certa, claraque per se apparent, ut, ad auditorum fidem assensumque iis conciliandum, perspicuis illa verbis efferre necesse tantùm videatur. Ea itaque pluribus ratiociniis auctoritatibusve probare supersederat Auctor. At cùm ab aliquâ à veritate catholicâ abhorrente societate oppugnentur, eorum veritatem haud abs re visum est firmissimis SS. Patrum testimoniis confirmare, quò Heterodoxorum tela his, veluti scutis, armati Catholici tutiùs repellere possent atque infringere. Quædam fateor in Gallico Opere laudata testimonia, aut quæ nullius ferè erant momenti, aut ad rem haud satis videbantur accommoda, aut falsò omninò erant indicata, consultò hîc omisimus. At levem hanc, si qua sit, jacturam, adductis in medium longè pluribus potioribusque auctoritatibus, tanto fenore compensavimus, ut uno hoc in Opere, veluti in quodam divite penu, totius venerandæ antiquitatis vel ad Religionis dogmata confirmanda, vel ad adstruendas morum regulas apposita reperire sit testimonia, in immensis anteà recondita voluminibus : ita ut qui hisce voluminibus carent (et sunt sanè permulti) ea nihilominùs in uno hocce libro obvia quodammodo habeant, et absque magno labore valeant evolvere.

Ea porrò testimonia sic disposita sunt, ut licèt textui subjecta, unum veluti corpus cum eo nihilominùs conficiant. † Quò faciliùs eorum ad textum relatio cognoscatur, littera grandioris characteris in textu apposita est, quæ initio testimoniorum dicto textui correspondentium repetitur. Contenta itaque sub unâ litterâ testimonia unam eamdemque textûs propositionem, ad cujus finem eadem visitur littera, confirmant. Litteræ verò mutatio, aliam propositionem subsequentibus testimoniis probandam

(†) Hic quædam immutavimus verba, ob Characterum in hac editione usurpatorum ordinisque typographici differentiam. *Nov. Edit.*

esse demonstrat. Cùm in sanctis Patribus plures Scripturæ textus quandoque juxta versionem LXX. quandoque juxta Vulgatam ; hìc asterisco * notata sunt ea loca quæ ex versionibus à Vulgatâ diversis desumpta sunt, ne Lector ea in Vulgata quæritando frustrà laboret.

Latina versio pro materiâ elegans, ac perspicua ubique semper incedens, Gallicum omninò sermonem exhibet, nisi quòd Auctor pro suo jure majorem quandoque vim addidit nonnullis demonstrationibus : quædam etiam interrogata et responsa immo et unum forsan aliumve paragraphum loco movit, postrema quandoque prioribus præponens, aut vice versâ. Quæ mutationes, quantumvis leves appareant, plurimum lucis ac methodi videbuntur operi contulisse.

Mediam inter Catecheseœn et Theologiæ positivæ scriptores methodum sequitur hujusce libri Auctor. Quidquid nempè Theologi docent, et ex Scripturis atque Traditione vera esse demonstrant, id omne per colloquia inter Discipulum ac Magistrum exponit, eisdemque cum Theologis auctoritatibus confirmat. Porrò de unaquaque re quemadmodum Theologi solent singulares haud edit tractatus, sed uti cæteri Catecheseœn scriptores Symbolum, Vitia, Virtutes, Dei et Ecclesiæ Præcepta, Sacramenta, Orationemque Dominicam explanare aggreditur; ad eaque Capita, quidquid Theologia docet, revocans, quæ per ambages ac nonnisi argumentando per responsiones ad objecta apud Theologos efferuntur, simplici dilucidâque expositione per Magistrum Discipulo tradit.

Tres omnino in Partes Opus distribuitur. Pars quælibet in duas pluresve Sectiones ; Sectiones rursùs in Capita ; Capita verò ut plurimùm in

plures paucioresve Paragraphos dividuntur, quorum titulos subjectus huic Præloquio Index repræsentat, à quo licèt quæcunque hocce Opere pertractantur, et quo ordine, facile sit dignoscere; paucis tamen hîc in antecessum Auctoris methodum, atque ipsius Operis ordinem exponam.

Prima Pars Christianæ Religionis primordia tradit, ejusque progressus exponit ab ipso mundi exordio usque ad consummationem vitæ æternæ, ad quam adipiscendam homines conditi fuerunt.

Docet Secunda Pars quo modo nobis in terra vivendum sit, ut vitam æternam ad cujus possessionem creati sumus consequi certò possimus.

Tertia denique continet media, quibus adjuti terrenam hanc, quam degimus vitam, sic ad normam nobis propositam componere studeamus, ut æternam ac sine fine mansuram consequamur. Hic totius Operis scopus. Nunc singulas illius Partes penitiùs juvat introspicere.

(*Tom.* I.) In primâ Parte Symbolum Apostolorum explanans, primò agit de Deo ejusque attributis, de ejus unitate, ac personarum in eo Trinitate: mox de creatione mundi, de Angelis, de peccato primi parentis. Tandem ostensâ Mediatoris necessitate, Historiam sacram ab Adam usque ad Christum fusè persequitur; ex eâque Christum Jesum in justis singulis veluti in totidem figuris expressum, nec in justis modò, sed in omnibus legis veteris sacrificiis cæremoniisque repræsentat. (*Tom.* II.) Postquam veteres prophetias de Christo venturo exposuit, illius deinceps nativitatem, vitam, miracula, passionem, mortem, ad mortuos descensum, resurrectionem, ascensionemque in cœlum ex novo Testamento refert. Ex præcedentibus tandem Hominis-Dei mediatoris nostri ideam quàm

potest absolutissimam efformat. Nos hîc ex ipso Evangeliorum contextu Salvatoris nostri vitam scripsimus ac concordiam Evangelicam texuimus. Quæ de Spiritu sancto in Scripturis et Traditione continentur, posteà exponit. (*Tom.* III.) Fusè deinde agit de Ecclesiâ, eamque solam esse à Christo fundatam evincit, quæ sit una, sancta, catholica et apostolica; eos porrò characteres soli Romanæ Ecclesiæ, illiusque fidem sequentibus probat convenire. Mox quæ passa sit Ecclesia, cùm à persecutoribus, tùm ab Hæreticis breviter enarrat. Hîc adductis in medium antiquis Auctoribus omnium Hæreseωn historiam, atque Hæreticorum impia dogmata ita repræsentamus, ut vix eâ in parte quidquam possit desiderari. Tandem singulas Ecclesiæ prærogativas tradit Auctor, inter quas maximè elucet remissio peccatorum. De ultimo denique judicio, de Antichristo, de resurrectione mortuorum, deque vitâ æternâ seu Beatorum felicitate, et morti æternæ addictorum miseriis, quidquid fides nos docet, luculenter suo more exponit.

(*Tom.* IV.) Secunda Operis Pars totius Moralis Christianæ principia morumque ad Evangelii normam dirigendorum regulas tradit: virtutum, peccatorumque non ex humanis placitis, sed ex Patrum, aut ipsius Scripturæ judicio naturam atque adeò gravitatem, levitatemve dijudicat. Primùm itaque tractat de Peccato, cùm mortali tùm veniali, cæterisque actualis peccati divisionibus, tùm de peccatis capitalibus: mox agit de virtutibus, ac primùm de Fide; ibique quæ sit Ecclesiæ in rebus fidei auctoritas, docet; tùm de Scripturæ sacræ, Traditionis, Conciliorum atque SS. Patrum in rebus ad fidem pertinentibus auctoritate ac momento doctè disserit, deinde de signis exterioribus fidei, ac potissimùm de signo crucis. Fusè posteà

agit de Spe et Charitate ; de virtutibus , quas vocant, Cardinalibus, aliisque ad vitam Christianè ducendam necessariis. (*Tom.* V.) Dilucidè mox singula Dei Præcepta per ministerium Moysi populo Israëlitico , immo omnibus hominibus promulgata ; (*Tom.* VI.) singula etiam Ecclesiæ Præcepta , et occasione primi Præcepti , quænam fuerit mens Ecclesiæ tùm in festivitatibus singulis instituendis , tùm in cæremoniis his in solemnitatibus ab eâ servari solitis , explicat. Longè plura hîc et in sequentibus tractatibus de Gratiâ et Sacramentis adduximus sanctorum Patrum testimonia, quàm ab Auctore laudata fuerant , in gratiam eorum , qui prædicationi aut instructioni fidelium incumbunt.

(*Tom.* VII.) Tertiæ Parti præmittitur tractatus de Gratiâ. Posteà (*Tom.* VIII. et IX.) indicantur media, quibus suam nobis gratiam largitur Deus : ac primò fusè agit Auctor de Sacramentis in genere, tùm de singulis in specie , rebusque ad ea pertinentibus ; verbi gratiâ : in tractatu de Pœnitentiâ, quidquid de Purgatorio atque Indulgentiis fides tradit , adversùs Heterodoxos vindicat : eruditè etiam de pœnis canonicis , de excommunicatione , suspensione , interdicto , etc. disserit. Nos hanc Partem illustravimus multis auctoritatibus tam ex Decreto Gratiani , seu ex hodierno corpore juris Canonici desumptis , quàm ex ipsis Conciliorum Canonibus , summorumve Pontificum Decretis , et Canonistarum placitis. Tractatui de Sacramentis adjungitur (*Tom.* X.) Tractatus de Oratione ; in eo agitur primò de Oratione in genere , post de Oratione mentali , demùm de Oratione vocali. Hîc Orationem Dominicam explanat Auctor , cùmque hæc totius , ut ita dicam , Religionis Christianæ summa sit, omnes SS. Patrum in eam explanationes exscripsimus. Auctor deinde agit de publicis Eccle-

siæ precibus, de cæremoniis, de thure, de cantu, de cereis, etc. (*Tom.* XI.) Quidquid deinde ad incruentum altaris Sacrificium spectat fusè persequitur. Ac primùm vestes Sacerdotales et Episcopales, altaria, vasa sacra, lintea, singula ad pompam Sacrificii pertinentia describit, ut cæremonias in eo adhiberi solitas, quarum origines causasque exquirit. Singulas demùm Sacrificii partes, singulas, ut ita dicam, illius voces explicat. (*Tom.* XII.) Benedictiones deinde in Ecclesiâ juxta morem à majoribus traditum adhiberi solitas explanat; exorcismos scilicet, benedictionem olei et chrismatis, campanarum, Ecclesiæ aut altaris dedicationem, etc. Ultimò agit de quibusdam piis exercitiis, de processionibus scilicet, de peregrinationibus pietatis causâ susceptis, de confraternitatibus, etc. De Ritibus certè nihil prætermisit eruditi hujusce libri Auctor quò Religionem et pietatem animis omnium hominum infigeret, Ecclesiæ doctrinam elucidaret, et omnibus amabilem redderet: quod Deus optimus maximus suâ gratiâ faxit.

Hùc usque primus Editor. Pauca nobis exponenda supersunt.

Emendationes jure impositas editioni Parisinæ, quas Editores subsequentes, Nemausensis quidem anno 1765, Lovaniensis verò anno 1774 non prætermiserant, nos quoque religiosè retinuimus.

Ne quidpiam utilissimo in hoc Opere deesset quod animarum rectoribus necessarium videretur (præsertim iis quorum curâ Christiani inter Infideles Hæreticosque degentes regendi, instruendi, et ab istorum superstitionibus erroribusque avertendi sint,) Appendicis loco, subjecimus magni momenti Tractatum, jussu S. M. Benedicti XIV. à P. F.

Philippo de Carboneano priùs editum, quo uberiùs et fusiùs exponuntur et explicantur quæ ad sacrorum Rituum naturam, divisionem, originem, utilitatem, varietatemque pertinent. Nec abs re visum est, in hac temporum iniquitate, hîc adjicere SS. P. N. Leonis XII. ejusque Prædecessorum Litteras Apostolicas, quibus Sectæ occultæ et clandestinæ damnantur; et Gregorii Papæ XVI. Epistolam Encyclicam abhinc annos quinque datam; nec non S. Apostolicæ Sedis Responsa circa lucrum ex mutuo, ab anno 1822. ad febr. 1833.

Finem Præfationi imponimus, Lectori benevolo denuntiando et singulariter commendando Catholicarum Institutionum, (sed Gallico sermone ab Auctore ipso, ut dictum est, primò conscriptarum,) novam Editionem è typis nostris vix expeditam, tomos binos eâdem formâ, chartâ, iisdemque characteribus complectentem, ad recognitionem et emendationes jussu Rev. *de Charancy* Episcopi Monspeliensis adhibitas, ut constat ex Illustr. Præsulis Mandato 1. Januar. 1747. ad calcem hujusce Operis apposito, ad quod simpliciter Lectorem remittimus. Valdè cum Latinâ congruit hæc Editio nova Gallica; nam, etsi, sicut priores, Testimoniis Patrum, etc. destituta sit, eas tamen auctoritates indicat iisdem signis ac ista, quâ integre continentur, et ubi, sub signis iisdem, oculis indagatorum illicò se offerunt. Sic ambæ invicem sese illustrantes, interpretantes, et perficientes, unà conveniunt, et quodammodo unicam Editionem efficiunt.

INDEX AUCTORUM ET EDITIONUM
QUIBUS IN HOC OPERE USI SUMUS.

Hoc opus cùm aggressus sum, adhuc erat in vivis Jacobus le Long Oratorianæ Bibliothecæ Præfectus : aliquot librorum mihi copia suppetebat, multos ipse R. P. Franciscus-Amatus Pouget mihi commodavit, cæteros à Jacobo le Long mutuari necesse fuit ; at veteres Patrum editiones, libros penè usu obsoletos vix ab eo obtinere potui. Eo è vivis absumpto, Bibliothecæ præfectura mihi est demandata ; tunc optimos quosque libros consulere mihi fas fuit ; at cùm jam subjecto prelo Opus typis mandaretur, ad unam editionem tot testimonia expendere non vacabat ; hinc in uno eodemque opere laudando tot editionum nata varietas. Hujus porrò varietatis aliam nunc causam accipe. R. P. Pouget Cong. Orat. D. J. Sacerdos, Monspeliensis Ecclesiæ Canonicus, Francisci-Amati Frater, omnia SS. Patrum testimonia in opere Gallico laudata ex ipsis Auctoribus exscripserat ; verùm cùm ullum, nisi cum ipsis Auctoribus antè collatum edere mihi religio esset, nec ea quâ usus erat editio mihi suppeteret, tunc in gratiam eorum, qui laudatam ab eo editionem possident, utriusque paginas adnotavi, et utramque hocce in Catalogo retuli. In laudandis Auctoribus, qui in variis Bibliothecis Patrum leguntur, quorum opera, nec Capitibus, nec Numeris distinguuntur, paginam ferè semper indicavimus et tomum ; quibusdam verò, cùm plura ex eodem tomo loca Patrum exscriberemus, tomum adnotare obliti sumus, quæ oblivio hocce Indice facilè sarcietur.

A

Petri ABÆLARDI *Abbatis Ruyensis* Opera. *Paris. Buon* 1616. *in-4°.*

— *Ejusdem* Theologia Christiana, *è tomo* 5. Thesauri novi Anecdotorum, studio *Edmundi Martenne* et *Ursini Durand* Presbyt. et Monach. Ord. S. Bened. Cong. S. Maur. *Paris. Florentini de Laulne, etc.* 1717. 5. *vol. in-fol.*

ACTA Ecclesiæ Mediolanensis sub S. Carolo Borromæo, etc. *Lugduni apud Anissonium* 1683. 2. *vol. fol.*

ACTA primorum Martyrum sincera et selecta, studio Domini *Theodorici Ruinart* Presb. ac Monach. Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. apud Franciscum Muguet* 1689. *in-4°.*

Recueil des ACTES, Titres et Mémoires concernant les affaires du Clergé de France, divisé en 9. parties, par Jean le Gentil. *Paris chez Antoine Vitré* 1673. 6. *vol. fol.*

— Edition plus ample divisée en douze tomes, tome I. *à Paris chez la Veuve de François Muguet* 1716. Tome II. etc. les années suivantes.

ADAMI *Præmonstratensis* Opera, studio *Godefridi Ghiselberti, etc. Antuerpiæ apud Petrum Bellerum* 1659. *fol.*

ADAMI *Abbatis Persenniæ* Epist. *è tomo* 1. Thesauri novi Anecdotorum. *Vide* Thesaurus novus Anecdotorum.

Æneæ Sylvii Historia Bohemica. *Vide* Sylvius.

B. AELREDI Speculum Charitatis, *è tomo* 23. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

Gabrielis ALBASPINEI *Aurelianensis Episcopi* de veteribus Ecclesiæ ritibus observationum libri duo. *Paris. Sennius* 1623. *in*-4°.

Ludovici ab ALCASAR *Societ. Jesu* Vestigatio arcani sensûs in Apocalypsi. *Lugduni Antonii Pillehotte* 1618. *fol.*

AHYTONIS *Basileensis Episcopi* Capitulare, *è tomo* 6. Spicilegii Domni *Lucæ Dacherii* è Cong. S. Mauri. *Paris. Savreux* 1664. *in*-4°.

Magni Albini Flacci ALCHUINI Opera, studio *Andreæ Quercetani. Paris. ex Officinâ Nivellianâ* 1617. *fol.*

Libr. de divinis Officiis, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum Hittorpii. *Paris.* 1624. *fol.*

Instructions sur le Rituel d'*Aleth. Paris, Savreux* 1670. *in*-12.

ALEXANDRI *Alensis Angli* universæ Theologiæ summa. *Coloniæ Agrippinæ, Joannis Gymnici* 1622. *fol.* 4. *vol.*

Natalis ALEXANDRI *Ordinis FF. Prædicatorum* Historia Ecclesiastica veteris et novi Testamenti. *Paris. Antonii Dezallier* 1699. 7. *vol. fol.*

— *Ejusdem* Theologia dogmatica et moralis. *Paris. Antonii Dezallier* 1699. 2. *vol. fol.*

Leonis ALLATII de libris Ecclesiasticis Græcorum dissertationes duæ. *Paris. Sebast. Cramoisy* 1646. *in*-4°.

— *Ejusdem* de Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpetua consensione libri tres. *Coloniæ Agrippinæ, Jod. Kalcovii* 1648. *in*-4°.

— *Ejusdem* Epist. ad Bertoldum Nihusium Episcopum, *ad calcem libri superioris.*

Guillelmi ALVERNI *Episc. Paris. Vide* Guillelmus.

AMALARII *Fortunati* de divinis Ecclesiæ Officiis, *tom.* 10. Bibliothecæ Patrum *Hittorpii, Paris.* 1624. fol. aut *è tomo* 14. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

AMBROSIASTER seu *Auctor* Commentariorum in Epist. D. Pauli, *è tomo* 2. Operum D. Ambrosii, *infrà.*

S. AMBROSII *Mediolanensis Episcopi* Opera, studio Monachorum Ord. S. Bened. è Congreg. S. Mauri. *Paris. Joan. Bapt. Coignard* 1686. 2. *vol. fol.*

AMMIANI *Marcellini* rerum gestarum libri 18. etc. ab *Henrico Valesio. Paris. Dezallier* 1681. *fol.*

AMOLONIS *Lugdunensis Archiepiscopi* Epistolæ ad Goteschalcum, *è tomo* 2. Operum *Jacobi Sirmundi* Societ. Jesu. *Paris.* 1696. 5. *vol. fol.*

ANASTASII *Sinaitæ* Opera, *è tom.* 9. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

ANDREÆ *Cæsareæ in Cappadociâ Episcopi* Commentaria in D. Joannis Apocalypsim, *è tomo* 5. Bibliothecæ Patrum, *Lugd.* 1677. *fol.*

ANGELOMI *Luxoviensis Monachi Bened.* Stromata in libros Regum, *è tomo* 15. Biblioth. PP. *Lugd.* 1677. *fol.*

La Liturgie *Anglicane, à Londres* 1616. *in*-4°.

Ambrosii ANSBERTI aut AUTPERTI Monachi Ord. S. Bened. *è tomo* 13. Biblioth. PP. *Lugd.*

S. ANSELMI *ex Beccensi Abbate Cantuariensis Archiepiscopi* Opera, studio *D. Gabrielis Gerberon* Monachi Congreg. S. Mauri, *Paris. Ludovici Billaine, etc.* 1675. *fol.*

S. ANTONINI *Archiepisc. Florentini Ord. FF. Præd.* Summa Theologiæ sacræ, etc. *Venetiis apud Juntas* 1581.

S. ANTONII Sermones ex vitâ ejusdem à S. Athanasio conscripta, *è tomi* 1. *parte secundâ* Operum *S. Athanasii* Alexandriæ Archiepiscopi, studio *Monachorum Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. Lut. Paris. apud Joannem Anisson.* 1698. 3. *vol. fol.*

Versionis *Arabicæ* sacrorum Bibliorum versio Latina. *Vide* Biblia Polyglotta.

Petri ARGUDII *Corcyræi Presbyteri* de concordiâ Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis in septem Sacramentorum administratione. *Lut. Paris. Sebast. Cramoisy* 1626. *in-fol.*

ARIÆ *Montani* Latina versio ex Hebræo. *Vide* Biblia sacra.

ARISTOTELIS Opera omnia, Græcè-Latinè. *Lut. Paris. typis Regiis* 1619. 2. *vol. fol.*

Historia et Concordia Evangelica, operâ Theologi Parisiensis (*Antonii* ARNAULD.) *Paris. apud Carolum Savreux* 1653. *in*-12.

ARNOBII *Afri* adversùs Gentes libri septem. *Lugduni Batav. Joannis Mayre* 1651. *in*-4°. aut *è tomo* 3. Bibliothecæ PP. *Coloniæ Agrippinæ Antonii Hierati.* 1618. *fol.*

ARNOBII *Junioris* Opera, *è tomo* 8. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. ASTERII *Amaseæ Episc.* Opera, *è tomo* 1. Biblioth. Patrum Gr. Lat. *Paris.* 1624. 2. *vol. fol.*

S. ATHANASII *Archiepiscopi Alexandr.* Opera, Græcè-Latinè. *Paris. apud Michaëlem Sonnium* 1627. 2. *vol. fol.* Aut *studio Monachorum Ord. S. Bened. è Congreg. S. Mauri. Paris. apud Joannem Anisson.* 1698. 2. *tom.* 3. *vol. fol.*

Auctoris anonymi Liber de modo benè vivendi, *è tomo* 2. Operum *D. Bernardi Abbatis Clarævallis*, studio Domni *Joan. Mabillon* Presbyt. ac Monachi Benedictini è Congr. S. Mauri. *Paris. Petri Aubouyn* 1690. *fol.* 2. *vol.*

— Tractatus de Ordine Vitæ. *Ibid.*

— Tractatus de Charitate. *Ibid.*

Joannis AVENARII Lexicon-Hebraicum. *Wittebergæ* 1639. *fol.*

Fr. David de AUGUSTA. *Vide* David.

S. Aurelii AUGUSTINI *Hipponensis Episcopi* Opera, studio *Monachorum Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. Paris. Muguet* 1679. *etc.* 11. *tom. fol.*

Les OEuvres du B. Jean d'AVILA, etc. de la traduction de M. *Arnauld d'Andilly. Paris, Pierre le Petit* 1673. *fol.*

Gesta Synodi *Aurelianensis* anni 1017. *è tomo* 2. Spicilegii *D. Lucæ Dacherii* Monachi Bened. è Congreg. S. Mauri. *Apud Carolum Savreux* 1657. *in*-4°.

Petri AUREOLI *Franciscani S. R. E. Card. Archiep. Aquensis* Compendium Scripturæ sacræ. *Paris.* 1508. *in*-8°.

Martini AZPILCUETÆ Doctoris Navarri Manuale, *è tomo* 3. operum ejusdem. *Coloniæ Agrippinæ, Joan. Gymnici* 1616. *fol.*

B

Theodorus BALSAMON in Canones Apostolorum, Græcè-Latinè. *Paris. typis Regiis* 1618. *fol.*

Cæsaris BARONII Notæ in Martyrologium Romanum. *Vide* Martyrologium Romanum.

Annales Ecclesiastici, Auctore *Cæsare* BARONIO *Sorano* Cong. Orat. Presbyt. *Romæ è Typographiâ Cong. Orat. apud S. Mariam in Vallicellâ.* 1593. *fol.* 12. *tom.* Aut *Coloniæ Agrippinæ, Joannis Gymnici* 1624.

S. BASILII *Magni Cæsareæ Cappadociæ Episcopi* Opera cum Appendice, *apud Claudium Morellum* 1618. 3. *vol. fol.*

BASILII *Macedonis Imperatoris* Novellæ, è Juris Græco-Romani tam Canonici quàm Civilis Joannis Leunclavii studio, libro 2. *Francofurti Petri Fischeri* 1596. *tom.* 2. *fol.* 1. *vol.*

Venerabilis BEDÆ *Presbyteri* Opera. *Coloniæ Agrippinæ apud Antonium Hierat., etc.* 1612. *octo tomis fol.* 4. *vol.*

— *Ejusdem* Homiliæ quædam et commentaria in principium Geneseos, *è tom.* 5. Thesauri novi Anecdotorum, studio *Edmundi Martenne* et *Ursini Durand* Presbyt. et Monach. Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. Florentini de Laulne, etc.* 1717. *fol.* 5. *vol.*

Disputationes *Roberti* BELLARMINI *Societ. Jesu* de Controversiis Christianæ fidei. *Ingolstadii* 1593. 3. *vol. fol. aut Paris. Triadelphorum* 1608. 4. *vol. fol.*

— *Ejusdem* de Purgatorio, de Indulgentiis, etc. *Vide* Disputationes de Controversiis.

Les grandes Annales et Histoire générale de France, etc. par *François de* BELLEFOREST Annaliste du Roi. *Paris Buon*, 1579. 2. *vol. fol.*

Regula sanctissimi Patris BENEDICTI. *Paris. apud Joannem Billaine* 1647 *in*-32.

BERENGARII Epistola ad quosdam Eremitas. tom. 1. Thesauri novi Anec dotorum, etc.

BERENGAUDI Expositio in Apocalypsim, *è tom.* 2. Operum *D. Ambrosii* studio Monach. Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. Joan. Bapt. Coignard, etc.* 1698. 2. *vol. fol.*

S. BERNARDI *Abbatis Claræ-vallis* Opera, studio Domni *Joannis Mabillon* Presbyt. ac Monach. S. Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. Aubouyn* 1690. aut ex primâ *D. Mabillon* editione 1667. aut *Jacobi Merloni Horstii. Paris.* 1658. 2. *vol. fol.*

BERNARDUS *Monachus, è tomo* 2. Operum *D. Bernardi*, studio *D. Joan. Mabillon*, ut suprà.

Jacobi de Sainte-Beuve. *Vide* Sainte-Beuve.

Biblia sacra Vulgatæ editionis, *Paris. Antonii Vitré* 1000. *in*-4°. aut *Coloniæ Agrippinæ Balthasaris ab Egmont.* 1658. *in*-8°.

— Sacra Biblia Polyglotta studio et operâ *Briani Waltoni. Londini, apud Thomam Royeroft.* 1657. 6. *vol. fol.*

— Sacra Biblia Polyglotta *Philippi II.* operâ potissimùm *Benedicti Ariæ Montani* in lucem emissa. *Antuerpiæ apud Christophorum Plantinum* 1569. 6. *vol. fol.*

— Hebraïci textûs Latina versio *S. Hieronymi* tom. 1. Operum D. Hieronymi, studio Domni *Joan. Martianay. Vide S. Hieronymi* opera : aut è Bibliis Polyglottis Philippi II. *ut suprà.*

— Septuaginta Interpretum versio Latina *ex editione* Bibliorum Polyglottorum *Briani Waltoni, ut suprà.*

— Versio Latina Pentateuchi Samaritani, è tomo 1. Bibliorum Polyglottorum *Briani Waltoni, ut suprà.*

— Versio Latina versionis Syriacæ sacrorum Bibliorum ex editione Bibliorum Polyglottorum *Briani Waltoni, ut suprà.*

— Versio Latina versionis Arabicæ sacrorum Bibliorum *ex editione* Bibliorum Polyglottorum *Briani Waltoni, ut suprà.*

— Chaldaïcæ Paraphrasis sacrorum Bibliorum, seu Targum Onkelosi versio Latina *ex editione* Bibliorum Polyglottorum *Briani Waltoni, ut suprà.*

— Biblia Magna R. P. *Joannis de la Haye* Ord. FF. Minorum. *Paris. Michaël Soli, etc.* 1643. 5. *vol. fol.*

— Biblia Maxima R. P. *de la Haye* Ord. FF. Minorum. *Lut. Paris. D. Bechet, etc.* 1660. 19. *vol. fol.*

Bibliothecæ Veterum Patrum et Auctorum Ecclesiasticorum tomi novem, per *Margarinum de la Bigne* Doctorem Paris. *Paris.* 1624. *fol.*

— Tomus 10. de divinis Catholicæ Ecclesiæ Officiis et Mysteriis varii vetustorum aliquot Ecclesiæ Patrum ac Scriptorum Ecclesiasticorum libri, etc. per *Melchiorem Hittorpium. Paris.* 1624. *fol.*

Nova *Bibliotheca* veterum Patrum et Scriptorum Ecclesiasticorum, sive supplementum Bibliothecæ Patrum. *Paris. Ægidii Morelli* 1639. 2. *vol. fol.*

Bibliotheca veterum Patrum seu Scriptorum Ecclesiasticorum, Græcè-Latinè. *Paris.* 1624. 2. *vol. fol.*

Græco-Latinæ Patrum *Bibliothecæ* novum auctarium studio R. Patris *Francisci Combefis* sacræ Theol. Lectoris Ordinis FF. Prædicat. *Paris. Antonii Bertier* 1648. 2. *vol. fol.*

Magna *Bibliotheca* veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, operâ et studio DD. in almâ Universitate Coloniæ Agrippinæ Theologorum ac Professorum. *Coloniæ Agrippinæ, Antonii Hierati* 1618. 15. *vol. fol.*

Maxima *Bibliotheca* veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum. *Lugduni apud Anissonios* 1677. 27. *vol. fol.*

Petri BLESENSIS *Bathoniensis in Angliâ Archidiaconi* Opera. *Paris. Simeonis Piget* 1667. *in-fol.*

Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, etc. libri 8. *Laurentii* BOCHELLI in supremâ Parisiensi Curiâ Advocati studio et diligentiâ. *Paris. Bartholomæi Macei* 1609. *fol.*

Traité historique de la Liturgie sacrée ou de la Messe, par M. *Lazare André* BOCQUILLOT, Prêtre Licentié ès Loix et Chanoine d'Avalon. *Paris. Anisson.* 1701. *in*-8°.

De Sacrificio Missæ Tractatus Asceticus *Joannis* BONA S. R. E. Cardinalis. *Paris. apud Robertum Pepie* 1689. *in*-12.

— Rerum Liturgicarum libri duo, Auctore *Joanne* BONA S. R. E. Cardinale, Ordinis Cisterciensis. *Paris. Lud. Billaine* 1672. *in*-4°. aut *Joannis Bona* Cardinalis Opera omnia. *Antuerpiæ, Henrici Verdussen* 1694. *fol.*

— De divinâ Psalmodiâ, etc. Tractatus Historicus, Symbolicus, Asceticus, auctore *Joanne* BONA, Ordinis Cisterciensis. *Paris. Ludovici Billaine* 1663. *in*-4°. aut *Joannis Bona* Cardinalis opera omnia. *Antuerpiæ, Henrici Verdussen* 1694. *fol.*

BONAVENTURÆ de vitâ Hæreticorum, *è tomo* 13. Spicilegii studio Domni *Lucæ Dacherii* Presbyteri ac Monachi Benedictini è Congr. S. Mauri. *Paris. apud viduam Edmundi Martini* 1677. *in*-4°.

R. P. Jacobi de BORDES *Capucini* Elucidatio Paraphrastica in Apocalypsim S. Joannis. *Paris.* 1658. 2. *vol. fol.*

Acta Ecclesiæ Mediolanensis sub *S. Carolo* BORROMÆO S. R. E. Cardinale Mediolanensi Archiepiscopo. *Lugduni apud Anissonium, etc.* 1683. 2. *vol. fol.*

— *S. Caroli* BORROMÆI Opusculum de Choreis. *Lugduni apud Anissonium in*-12.

— *Ejusdem*, Instructiones ad Confessarios; Instructiones Pœnitentiæ, etc. *è tomo* 1. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, *ut suprà.*

— Instructions de *S. Charles* BORROMÉE, *Cardinal du titre de Sainte-Praxède, Archevêque de Milan*, aux Confesseurs de sa Ville et de son Diocèse, traduites d'Italien en François, etc. imprimées par le commandement de l'Assemblée générale du Clergé de France. 6. Edition. *Paris, Antoine Dezallier* 1695. *in*-12. *Ex hâc editione* Epistolam Cleri Gallicani, *quæ huic præfixa est, excripsimus.*

Messire Jacques-Benigne BOSSUET, *Évêque de Meaux*, Instruction Pastorale sur les promesses de l'Eglise. *Paris, Anisson* 1700. *in*-12.

— *Ejusdem*, Histoire des Variations des Eglises Protestantes. *Paris, chez la veuve de Sebastien Cramoisy* 1688. *in*-4°. 2. *vol.*

— *Ejusdem*, Conférence avec M. Claude sur la matiere de l'Eglise. *Paris, Sebastien Mabre-Cramoisy* 1682. *in*-12.

— *Ejusdem*, Explication de quelques difficultés sur les prières de la Messe. *Paris, Sebastien Mabre-Cramoisy* 1689. *in*-12.

— *Ejusdem*, l'Apocalypse avec une explication. *Paris, Sebastien Mabre-Cramoisy* 1689. *in*-8°.

— *Ejusdem*, Commentaria universæ Historiæ. *Paris, Nicol. Pepie* 17... *in*-12.

S. BRUNONIS *Astensis Signiensium Episcopi* de Ecclesiasticis ritibus, Opusculum *è tomo* 20. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anisson.* 1677. *fol.*

Opera omnia S. BRUNONIS *Carthusianorum Patriarchæ, Theologi Parisiensis*, studio Patris *Theodori Petrei Carthusiæ* Coloniensis Alumni. *Coloniæ apud Bernardum Gualtheri* 1611. *fol.* 2. *vol.*

BRUNONIS *Herbipolensis Episcopi* Expositio in Psalterium, *è tomo* 18. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

Bullas et Constitutiones summorum Pontificum passim hoc in Opere laudatas excripsimus vel è Corpore juris Canonici, *Paris.* 1618. *fol.* vel è Bullario Laertii Cherubini de Nursiâ, *Romæ è typographiâ Cameræ Apostolicæ* 1617. 4. *vol. fol.*

Joannis BUXTORFII Lexicon-Chaldaicum, Talmudicum Rabbinicum, *fol. Basileæ, Ludovici Konig.* 1640.

— *Ejusdem* Epitome Radicum Hebraïcarum. *Basileæ* 1607. *in*-8°.

C

CÆREMONIALE *Parisiense* Emin. D. Ludovici Antonii *de Noailles* S. R. E. Card. auctoritate, etc. editum. *Paris. apud Ludovicum Josse* 1703. *in*-8°.

S. CÆSARII *Arelatensis Episcopi* Opera, *ex Appendice tomi* 5. Operum *S. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi*, studio *Presbyt. ac Monach. Ord. S. Benedicti è Congreg. S. Mauri. Paris. Francisci Muguet* 1683. *fol.* aut *ex* 3. *parte tomi* 5. Bibliothecæ Patrum, *Coloniæ, apud Antonium Hieratum* 1618. *fol.*

Nicephori CALLISTI Ecclesiastica Historia. *Vide* Nicephorus.

Glossarium ad Scriptores mediæ et infimæ Græcitatis, etc. Auctore *Carolo du Fresne, Domino du* CANGE, etc. *Lugd. apud Anissonios, etc.* 2. *vol. fol.*

— Glossarium ad Scriptores mediæ et infimæ Latinitatis, etc. Auctore *Carolo du Fresne, Domino du* CANGE, etc. *Lutet. typis Gabrielis Martin* 1678. 3. *vol. fol.*

CAPITULARIA Regum Francorum, etc. *Stephanus Baluzius* collegit, etc. *Paris. Francisci Muguet* 1677. 2. *vol. fol.*

Ægidii CARLERII Oratio de pœnitentiâ peccatorum publicâ, *è tomo* 12 Conciliorum à *Philippo Labbe* et *Gabriele Cossartio* Societ. Jesu editorum. *Paris.* 1671. *fol.*

CAROLI *Magni* et *Ludovici Pii* Christianissimorum Regum et Impp. Capitula sive leges Ecclesiasticæ et civiles ab *Ansegiso Abbate* et *Benedicto Levita* collectæ lib. 7. etc. 1613. *fol.* aut è Capitularibus Regum Francorum, *ut suprà.*

S. CAROLI Instructiones, etc. Vide Borromæus.

Ordinarium *Carthusianum, Lugduni* 1641. *in*-16.

Isaaci CASAUBONI de rebus sacris et Ecclesiasticis exercitationes 16. ad Cardinalis Baronii Annales, etc. *Londini, Joannis Billii* 1614. *in-fol.*

CASSIANI Opera cum Commentariis *D. Alardi Gazæi*, etc. *Atrebati apud Riverios* 1628. *fol.*

Aurelii CASSIODORI Opera, studio *Joannis Garetii* Monachi Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. *Rothomagi, apud Antonium Dezallier* 1679. 2. *tom. fol.*

Rituale seu Manuale Ecclesiæ *Catalaunensis*, editum auctoritate *D. Felicis de Vialard* Episc. *Paris. Antonii Vitré* 1649. *in*-4°.

CATECHISMUS Concilii Tridentini *Pii V. P. M.* jussu promulgatus, etc. *Coloniæ apud Balthas. ab Egmont* 1684. *in*-18.

CATECHISME du Diocèse de Meaux, par le commandement de *M. Jacques Benigne Bossuet*, Evêque de Meaux. *Paris, Sebastien Mabre-Cramoisy* 1687. *in*-12.

Georgii CEDRENI Compendium Historiarum Græcè-Latinè ex versione *Xylandri, etc. è typographiâ regiâ* 1647. *fol.*

Chaldaïcæ Paraphrasis versio Latina. *Vide* Biblia Polyglotta.

Laertii Cherubini de Nursiâ Bullarium. *Vide* Bullarium.

Auctor vitæ Ludovici Pii Imperatoris, *è tomo* 2. Scriptorum Historiæ Francorum, studio *Andreæ du* CHESNE, Geographi Regii. *Lutetiæ, Sebastiani Cramoisy* 1636. *fol.*

S. Petri CHRYSOLOGI Sermones. *Vide* Petrus.

S. Joannis CHRYSOSTOMI opera. *Vide* Joannes.

Marci Tullii CICERONIS Libri de Divinatione, de naturâ Deorum, etc. *Amstelædami, apud Joannem Blaeu* 1659. *in*-18.

— *Ejusdem* Libri de Officiis, etc. *Lugduni Batavorum ex officinâ Elzevirianâ* 1642. *in*-18.

S. CLEMENS I. Romanus, seu *Auctor* Constitutionum Apostolicarum, *è tomo* 1. Conciliorum à *Philippo Labbe* et *Gabriele Cossartio* editorum. *Paris.* 1671. *fol.* aut ex SS. Patrum qui temporibus Apostolicis floruerunt, Græcè-Latinè à *Joanne Bapt. Cotelerio* editorum *tom.* 1. *Paris. Petri le Petit* 1672. *fol.* 2. *vol.*

— *Ejusdem* seu *alii cujusvis Auctoris* Recognitiones, *è* SS. Patrum qui temporibus Apostolicis floruerunt *tomo* 1. *ut suprà.*

S. CLEMENTIS *Alexandrini* Opera Græcè-Latinè, operâ Friderici Sylburgii. *Lutetiæ apud Carolum Morellum* 1629. *fol.* aut ex recensione Danielis Heinsii, etc. *Lugduni Batavorum, Joannis Patii* 1616. *fol.*

Clementinæ seu Clementinarum libri 5. *Vide* Corpus Juris Canonici.

Recueil des Actes, Titres et Mémoires du Clergé de France. *Vide* Recueil des *Actes*, *suprà*.

Procès-verbaux de l'Assemblée générale du Clergé de France. *Vide* Procès-verbaux.

Censura *Cleri Gallicani*, ex libro cui titulus : Procès-verbal de l'assemblée générale du Clergé de France de l'an 1700. *Paris*, *François-Hubert Muguet* 1703. *fol.*

Jodoci CLICHTOVEI Commentarius in libros orthod. fidei S. Joannis Damasceni, cum *S. Joannis Damasceni* Operibus per *Jacobum Billium* editis *Paris.* 1619. *fol.*

S. Joannis CLIMACI Opera. *Vide* Joannes.

Code de Louis XIII. *Vide* Louis XIII.

Codex Canonum et Constitutionum Ecclesiæ Romanæ. *Vide* Romanæ, etc.

Codicis sanctissimi Imperat. Justiniani libri 12. *Lugd. Joannis Pillehotte* 1612. *fol.* aut cum Notis *L. Russardi. Lugduni apud G. Rovillium* 1561. *fol.*

Jacobi COHELLII Notitia Cardinalatûs, etc. *Romæ*, *Joan. Casonii* 1653. *fol.*

Græco-Latinæ Patrum Bibliothecæ novum auctarium, studio R. P. *Francisci* COMBEFIS Ord. FF. Prædicatorum. *Vide* Bibliotheca Patrum.

Conciliorum quorum Canones laudavimus hoc in Indice Catalogum texere supersedemus, cùm omnia Tridentino Concilio antiquiora uno tantùm Ravennatensi III. *excepto ex editione* Philippi Labbe, *posteriora ex editione* Ludovici Odespun, *aut ex* Actis Ecclesiæ Mediolanensis *excripserimus; si quos verò Canones aut ex Corpore Juris Canonici, aut ex Decretis Ecclesiæ Gallicanæ* Bochelli *studio editis allegamus, libros semper è quibus eos eruimus, indicamus.*

Sacro-sancta CONCILIA, studio *Philippi Labbe* et *Gabrielis Cossartii* Societat. Jesu Presbyt. *Lut. impensis Societatis Typographicæ* 1671-72. 17. *vol. fol.*

CONCILIA *Mediolanensia* sub S. Carolo Borromæo, *ex tomo* 1. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, *Lugduni, apud Anissonium, etc.* 1683. 2. *vol. fol.*

CONCILIA *novissima Galliæ* à tempore Concilii Tridentini celebrata, studio *Ludovici* Odespun Presbyteri Turonensis. *Paris. apud Dionysium Bechet* 1646. *fol.*

Conciliorum Collectio Regia. Paris. è Typographiâ Regiâ 1644. *in-fol.* 37. *vol.*

Concilium Ravennatense III. è tomo 28. Conciliorum. *Paris. è Typographiâ Regiâ* 1644. *fol.*

Concordatum inter Leonem X. P. M. et Franciscum I. Regem Christianissimum, è tomo 14. Conciliorum, studio Philippi Labbe et Gabrielis Cossartii Societ. Jesu Presbyt. *Lut.* 1671. *fol.*

Conférence de l'Ordonnance. *Vide* Guenois.

Constitutiones Apostolicæ. Vide Clemens.

Constitutiones Pontificum Romanorum. Vide Bullas.

Conventus Melodunensis anni 1579. è Conciliis novissimis Galliæ, etc. *Ludovici Odespun, Paris. Bechet* 1646. *fol.*

S. CORNELII *Papæ* ad Fabium Antiochenum Epistola, ex *Eusebii* Historiâ Ecclesiasticâ, studio Henrici Valesii. *Paris. Vitré* 1659. *fol.*

Corpus Juris Canonici emendatum et notis illustratum Gregorii XIII. P. M. jussu editum, etc. *Paris.* 1618. *fol.*

CRESCONII *Episcopi* Breviarium Canonum, è tomo 9. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. Cæcilii CYPRIANI Opera. *Oxonii è Theatro Sheldoniano* 1700. *fol.*

S. CYRILLI *Archiepiscopi Alexandrini* Opera Græcè-Latinè, studio *Joannis Auberti. Lutet.* 1638. 6. *vol. fol.*

S. CYRILLI *Episcopi Hierosolymitani* Opera Græcè-Latinè, studio *Joannis Prevotii, Lutet. Hieronymi Drouart* 1631. *fol.* aut *è tomo* 4. Bibliothecæ Patrum *Lugduni apud Anissonios* 1677. aut Bibliothecæ Patrum *Coloniæ*

apud Hieratum 1618. et etiam ex aliâ editione, quæ nunc non est ad manum.

D

Veterum aliquot Scriptorum qui in Galliæ Bibliothecis, maximè Benedictinorum latuerant, Spicilegium, operâ D. *Luca* D'ACHERII Benedictini, *Paris. apud Carolum Savreux* 1655. *et seq.* 13. *vol. in-4°.*

S. Joannis Damasceni Opera. *Vide* Joannes.

S. Petri Damiani Opera. *Vide* Petrus.

F. DAVID *de Augustâ, Minoritæ,* Opera, *è tomo* 25. Bibliothecæ Patrum *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. DIADOCHI *Episcopi Photices* de perfectione spirituali, *è tomo* 5. ejusdem Bibliothecæ.

Digestorum sive Pandectarum libri 50. *Lugduni, Guillelmi Rovillii* 1571. 5. *vol. in-12.*

S. DIONYSII *Areopagitæ* Opera Græcè-Latinè cum Scholiis S. Maximi et Paraphrasi Pachymeræ à *Balthasare Corderio* Societ. Jesu. *Antuerpiæ, ex officinâ Plantiniana* 1634. *fol.* 2. *vol. aut è tomo* 1. Magnæ Bibliothecæ veterum Patrum, *Coloniæ Antonii Hierati* 1618. *fol.*

S. DIONYSII *Alexandriæ Archiepiscopi* Canones, *è tomo* 1. Conciliorum studio *Philippi Labbe*, etc. *Paris.* 1671. *fol.*

La Discipline des Eglises réformées de France. 1658. *in-4°.*

Chronici DITMARI *Episcopi Mersepurgensis* libri 7. studio Reineccii. *Francofurti Wechel* 1580. *fol.*

Loix Civiles dans leur ordre naturel, (par M. DOMAT) *Paris, Jean Bapt. Coignard.* 1697. 5. *vol. in-4°.*

DOROTHEI *Archimandritæ* Doctrinæ, *e tom.* 5. Bibliothecæ Patrum *Lugd. apud Anissonios*, 1677. *fol.*

M. DUGUET, Traité des Spectacles, tome 4. des Essais de Morale, *Paris, Savreux* 1679.

Joannis Stephani DURANTI *Secretioris Regii Consistorii Consiliarii amplissimi, Senatûs Tholosani primi Præsidis*, de ritibus Ecclesiæ Catholicæ. *Lugd. apud Petrum Landry*, 1606. *in-8°.*

Guillelmi DURANTI *Episcopi Mimatensis* Rationale divinorum officiorum. *Venetiis, Bernardi de Vitalibus* 1519. *fol.*

E

Magni Felicis ENNODII *Episcopi Ticinensis*, Epistolæ, è tomo 1. Operum *Jacobi Sirmundi* è Societ. Jesu. *Paris. è typographiâ regiâ* 1696. 5. *vol. fol.*

S. EPHREM *Syri* Opera ex versione *Gerardi Vossii. Antuerpiæ, Joan. Keerbergii* 1619. *fol.*

S. EPIPHANII Opera Græcè-Latinè, studio *Dionysii Petavii* Societ. Jesu. *Paris. Michaëlis Sonnii* 1622. *fol.* 2. *vol.*

Antonii de ESCOBAR *et Mendoza Societ. Jesu* Commentarii litterales et morales in vetus ac novum Testamentum. *Lugduni, Philippi Bordes* 1667. 4. *vol. fol.*

Jus Ecclesiasticum universale hodiernæ disciplinæ præsertim Belgii, Galliæ vicinarum Provinciarum accommodatum, auctore *Zegero Bernardo Van-*ESPEN Presbyt. J. V. D. *Lovanii, Guillelmi Strickvvant, etc.* 1700. *fol.* 2. *vol.*

Guillelmi ESTII in Epistolas B. Pauli et Canonicas Commentaria. *Paris. apud Claudium Josse* 1661. 2. *vol. fol.* vel ex editione *Paris.* 1623. 2. *vol. fol.*

— *Idem* in Libros Sententiarum. *Paris. Jacobi Quesnel* 1647. 2. *vol. fol.*

— *Ejusdem* Annotationes in loca difficiliora Scripturæ sacræ. *Antuerpiæ Hieronymi Verdussii* 1652. *fol.* aut è Bibliâ Maximâ P. Joan. de la Haye, *Paris. Bechet* 1660.

EVAGRII *Scholastici* Historia Ecclesiastica Græcè-Latinè post Historiam Ecclesiasticam Theodoreti Cyri Episcopi, studio *Henrici Valesii. Paris. typis Petri le Petit* 1673. *fol.*

S. EUCHERII *Lugdunensis Episcopi* Opera, è tomo 6. et 27. Bibliothecæ Patrum. *Lugduni*, *apud Anissonios* 1677. *fol.* aut *è tomo* 2. Bibl. PP. *Paris.* 1624. *fol.*

Euchologium, sive Rituale Græcorum, etc. cum notis P. *Jacobi Goar* Ord. FF. Prædicatorum. *Lut. Simonis Piget* 1647. *fol.*

EVERVINI *Steinfeldensis Præpositi* Epist. ad S. Bernardum, inter *D. Bernardi* Opera tom. 1. *Paris. Petri Aubouyn* 1690. *fol.*

EUSEBII *Pamphili Cæsareæ Episcopi* de Demonstratione Evangelica Græcè-Latinè. *Paris. Sonnius*, *etc.* 1628. *fol.*

— *Ejusdem* Præparatio Evangelica Græcè-Latinè, studio *Francisci Vigeri* è Societ. Jesu. *Paris. Sonnius*, *etc.* 1628. *fol.*

— *Ejusdem* Commentarii in Psalmos nunc primùm è Mss. Codicibus eruti, Latinè versi ac notis illustrati studio *D. Bernardi de Montfaucon* Presb. et Monachi Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. Claudii Rigaud* 1706. *fol.*

— *Ejusdem* Historia Ecclesiastica, etc. Græcè-Latinè, *Henrico Valesio* interprete. *Paris. Vitré* 1659. *fol.*

— *Ejusdem* Chronicorum Canonum omnimodæ historiæ Libri duo, interprete *Hieronymo*, studio *Josephi Justi Scaligeri*, etc. *Amstelodami*, *apud Joannem Jansonium* 1658. *fol.*

EUSEBII *Episcopi Gallicani* Opera, *è tomo* 6. Bibliothecæ Patrum. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

EUTHYMII *Monachi Zigabeni* Commentaria in Joannem, *è tomo* 12. ejusdem Biblioth.

Extravagantes communes. *Vide* Corpus juris Canonici.

F

FACUNDI *Episcopi Hermianensis* pro defensione trium Capitulorum Concilii Chalcedonensis lib. 12. etc. *è tomo* 2. Operum Jacobi Sirmundi Societ. Jesu. *Paris. è Typographiâ Regiâ* 1696. *fol.*

Prosperi FAGNANI Commentaria in 5. Libros Decretalium. *Romæ*, *Casoni* 1661. 6. *vol. fol.*

Minutii FELICIS Octavius. *Vide* Minutius.

FERRANDI *Diaconi* Vita S. Fulgentii, ante Opera D. Fulgentii. *Paris. Desprez* 1684. *in*-4°.

In Sacram Apocalypsin Commentaria, auctore *Gregorio* FERRARIO Soc. Jesu. *Mediolani Ludovici Montiæ* 1653. *fol.*

Octavii FERRARII de re Vestiariâ lib. 7. *è tomo* 6. Thesauri Antiquitatum Romanarum Joannis Georgii Grævi. *Trajecti ad Rhenum apud Halmam*, *etc.* 1697. *fol.*

In sacrosancta J. C. Evang. secundùm Joannem et in Epistolam primam ejusdem Enarrationes per *Joannem* FERUM Minoritam, *Moguntiæ*, *Francis. Beliem* 1550. *in-fol.*

Julius FIRMICUS *Maternus* de errore profanarum Religionum, *e tomo* 4. Bibliothecæ Patrum. *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

Les Edits et Ordonnances des Rois de France, depuis Louis le Gros jusqu'à Henri IV. recueillis par *Antoine* FONTANON, augmentés par *Gabriel Michel*. *Paris.* 1611. *fol.* 3. *vol.*

Amalarii FORTUNATI de Divinis Ecclesiæ officiis libri quatuor, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum *Hittorpii*, *Paris.* 1624. *fol. aut* 14. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni*, *apud Anissonios* 1677. *fol.*

Venantii FORTUNATI *Pictaviensis* Episcopi Opera, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. ut suprà.*

OEuvres de S. FRANÇOIS *de Sales*, Evêque et Prince de Genève, etc. *Paris*, *Frederic Leonard* 1669. 2. *vol. fol.*

Recueil des Actes, etc. du Clergé de France. *Vide* Recueil des Actes.

Procès-Verbaux des Assemblées générales du Clergé de France. *Vide* Procès.

Capitularia Regum Francorum. *Vide* Capitularia.

Edicta et statuta Regum Francorum ex Fontanonis, *et* le Guenois Collectione ferè desumpta sunt, ultimis exceptis.

Joannis de FRIBURGO *Ordinis FF. Prædicatorum* in S. Raymundi de Pennaforti summam Theologicam notæ, è *S. Raymundi* summâ Theologicâ, *Romæ* 1602. *fol.*

Liberti FROMONDI Commentaria in omnes Epistolas B. Pauli et Canonicas. *Lovanii apud Hieron. Nempæum* 1663. *fol.*

S. FULGENTII *Ruspensis* Episcopi Opera, *Paris. apud Guillelmum Desprez* 1684. *in*-4°. *aut Paris. Sebastiani Cramoisy* 1623. *fol.*

G

Joan. GAGNÆI, Commentaria in sacram Scripturam è Bibliis magnis *Joan. de la Haye* Minoritæ, *Paris. Michaël Soly, etc.* 1643. *fol.* 5. *vol.*

Roberti GAGUINI Rerum Gallicarum Annales. *Francofurti apud Wechelium* 1577. *fol.*

Concilia novissima Galliæ. *Vide* Concilia.

Censura Cleri Gallicani. *Vide Censura* Cleri.

Decreta Ecclesiæ Gallicanæ. *Vide* Bochellus.

Commentaria in Rubricas Missalis à Bartholomæo GAVANTO. *Romæ, apud Francis. Caballum* 1628. *fol.*

S. GAUDENTII *Brixiensis Episcopi* Opera, *è tomo* 2. Bibliothecæ Patrum, *Paris.* 1624. *fol.* 10. *vol.* aut *è tomo* 5. Bibl. PP. *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

GAUFFRIDI *Abbatis* Sermones, è tomo 2. Operum D. Bernardi D. Mabillon. *Paris. Aubouyn, etc.* 1690. 2. *vol. fol.*

GELASII *Cyziceni* Historia Concilii Nicæni, *è tomo* 2. Conciliorum Philippi Labbe, etc. *Paris.* 1671. *fol.*

GENNADII Liber de Ecclesiasticis Dogmatibus, ex appendice tom. 8. Operum S. Augustini, studio Monachorum Ord. S. Bened. *Paris. Muguet* 1688.

GENNADII *Scholarii Patriarchæ Constantinopolitani* Epistola de Prædestinatione ad Josephum Latinè, à *Federico Morello*, cum ejus notis. *Paris. Chevalier* 1618. *in*-8°.

GEORGII *Scholarii* Oratio ad Patres Concilii Florentini, è tomo 13. Conciliorum *Philippi Labbe, Paris.* 1671. *fol.*

Joannis GERSON *Theologi Parisiensis* Opera, *Paris.* 1606. *tom.* 4. *fol.*

GILLEBERTUS *Abbas* in Cantica, etc. *è tomo* 2. Operum *Divi Bernardi* studio D. Mabillon. *Paris. Aubouyn* 1690. *fol.*

Michaëlis GLYCÆ *Siculi* Annales à mundi exordio usque ad obitum Alexii Comneni Imperat. Gr. Lat. ex versione *Joan. Leunclavii*, cum notis *Philippi Labbe, Paris. è Typographiâ Regiâ* 1660. *fol.*

Jacobi GOAR, *Ord. FF. Prædicatorum* Notæ in Euchologium. *Vide* Euchologium, sive Rituale Græcorum.

GOFFRIDI *Vindocinensis Abbatis et Cardinalis Tituli S. Priscæ* Opera, è tomo 21. Bibliothecæ PP. *Lugd.* 1677. *fol.* aut *è tomo* 3. Operum *Jacobi Sirmundi. Paris. è Typographiâ Regiâ* 1696. *fol.*

Euchologium sive Rituale Græcorum. *Vide* Euchologium.

Pontificale Ecclesiæ Græcæ. *Vide* Pontificale.

GRATIANI Decretum. *Vide* Corpus juris Canonici.

S. GREGORII *Magni* Opera. *Romæ, typis Cameræ Apostolicæ* 1613. *in*-8°. 5. *vol.* aut studio et labore *Monach. Ord. S. Bened.* e Cong. S. Mauri. *Paris. Claude Rigaud* 1705. 4. *vol. fol.*

— Ejusdem liber Sacramentorum, *è tomo* 3. Operum *D. Gregorii*, studio Monach. Ord. S. Bened. *Paris. ut suprà.* Aut studio *Hugonis Menardi* Presb. ac Monach. Ord. S. Bened. *Paris. Claudii Sonnii, etc.* 1642. *in*-f°.

S. GREGORII *Nazianzeni* Opera Græcè-Latinè, studio *Jacobi Billii. Lutetiæ, Claud. Morelli* 1609. *et* 1611. 2. *vol. fol.*

S. GREGORII *Nysseni* Opera Græcè-Latinè, *Paris. Michaël Sonnii* 1615. 2. *vol. fol.* Cum Appendice *apud Claud. Morellum* 1618. *fol.* aut ex editione *Parisiensi* 1638. 3. *vol. fol.*

S. GREGORII *Neocæsareæ Episcopi*, cognomento *Thaumaturgi* Opera Græcè-Latinè, *Paris. Michaël. Sonnii* 1662. *fol.* aut *è tomo* 3. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. GEORGII *Florentii Gregorii Episcopi Turonensis* Opera, studio *Theodorici Ruinart* Monach. Bened. è Cong. S. Mauri, *Lutet. Francisci Muguet* 1699. *fol.*

GREGORII IX. Decretales. *Vide* Corpus Juris Canonici.

Hugonis GROTII opera Theologica. *Amstelodami apud Hæred. Joan. Blaeu* 1679. 3. *tom.* 4. *vol. fol.*

Guarricus. Vide Guerricus.

La grande Conférence des Ordonnances et Edits Royaux distribuée en 12. livres, etc. par M. *Pierre* GUENOIS, etc. *Paris. Thomas Moette.* 1678. 3. *vol. fol.*

GUERRICI *Abbatis Igniacensis* Opuscula, *è tomo* 2. Operum *D. Bernardi*, studio *D. Joan. Mabillon. Paris. Aubouyn*, 1690. aut *è tomo* 23. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.*

Ven. GUIBERTI *Abbatis B. M. de Novigento* Opera, etc. studio *D. Lucæ Dacherii* Monach. Bened. è Congreg. S. Mauri. *Paris. Joan. Billaine* 1651. *fol.*

GUIGONIS *Magnæ Carthusiæ Prioris* Opera, *è tomo* 24. Bibl. PP. *Lugduni apud Anissonios* 1677. *fol.* et *è tomo* 2. Operum *D. Bernardi*, studio *D. Joan. Mabillon. Paris. Aubouyn* 1690.

Summa aurea in quatuor libros Sententiarum, à Magistro GUILLELMO *Altissiodorensi*, edita et emendata à *Guillelmo de Quercu. Paris. Francisci Regnault* 1500. *in-folio.*

GUILLELMI *I. Episcopi Magalonensis* Admonitio ad Clerum, è Serie Præsulum *Magalonensium Petri Gariel. Tolosæ* 1652. *fol.*

GUILLELMI *Alverni Episcopi Parisiensis* Opera. *Aureliæ, Francisci Hotot* 1674. 2. *vol. fol.*

GUILLELMI *Abbatis S. Theoderici* Opuscula, *è tom.* 2. Operum *D. Bernardi*, studio *D. Joan. Mabillon. Paris. Aubouyn*, 1990. *fol.* 2. *vol.*

H

Isaaci HABERTI *Doctoris Sorbonici* Notæ in Pontificale Ecclesiæ Græcæ. *Vide* Pontificale.

Biblia Magna, Maxima, *Joan. de la Haye. Vide* Biblia.

HERARDI *Archiepiscopi Turonensis* Capitula, *è tomo* 8. Conciliorum, studio *Philippi Labbe*, etc. *Paris.* 1671. *fol.* aut *è tomo* 1. Capitularium Regum Francorum, studio *Stephani Baluzii. Paris. Muguet* 1677. 2. *vol. in-fol.*

HESYCHIUS. *Vide* Isychius.

Heures imprimées par l'ordre de M. *le Card. de Noailles* Archevêque de Paris, à l'usage de son Diocèse. *Paris, Louis Josse* 1707. *in*-12.

S. HIERONYMI Stridoniensis Opera. *Paris. Sebast. Nivellii* 1579. 4. *vol. fol.* aut *Paris. Caroli Guillard* 1546. aut *Paris.* 1609. potissimùm verò studio *D. Joan. Martianay* Presbyt. et Monachi Cong. S. Mauri. *Paris. Urbani Coustelier* 1699. 5. *vol. fol.*

— *Ejusdem*, Hebraici Textus Latina versio, *è tomo* 1. ejus Operum, studio *D. Martianay*, aut ex Bibliis Polyglottis Philippi II. *Antuerpiæ, Christoph. Plantini* 1569.

S. HILARII *Arelatensis Episcopi* Opera, *è tomo* 1. Operum *D. Leonis Magni. Paris. Joan. Bapt. Coignard* 1675. *in*-4°.

S. HILARII *Pictaviensis Episcopi* Opera, *Paris.* 1605. *fol.* aut studio *Monach. Ord. S. Bened.* è Cong. S. Mauri, *Paris. Francisci Muguet* 1693. *fol.*

Venerabilis HILDEBERTI *primò Cenomanensis Episcopi, deindè Turonensis Archiepiscopi* Opera tam edita quàm inedita: accesserunt *Marbodi Redonensis Episcopi, etc.* Opera. *Parisiis Laurentii le Conte* 1708. *fol.*

S. HILDEGARDIS *Abbatissæ* Opera, *è tomo* 23. Bibliothecæ Patrum. *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

HINCMARI *Rhemensis Archiepiscopi* Opera. *Lutetiæ*, *Sebast. Cramoisy* 1645. 2. *vol. fol.*

— *Ejusdem* Capitula *è tomo* 8. Conciliorum, studio *Philippi Labbe*, etc. *Paris.* 1671. *fol.*

S. HIPPOLYTI *Portuensis Episcopi et Martyris* seu alii cujusvis Auctoris sub ejus nomine vulgati Opera, *è tomo* 3. Bibliothecæ Patrum, *Coloniæ Agrippinæ Antonii Hierati* 1618. *fol.* aut *è tomo* 3. Bibliothecæ Patrum, *Paris.* 1624. *fol.*

Melchior Hittorpius. Vide Bibliotheca veterum Patrum.

Divinæ fidei Analysis, seu de fidei Christianæ resolutione, Auctore *Henrico Holden*, in sacrâ Facult. Theol. Paris. Doctore. *Paris. Jacobi Villery*, *etc.* 1685. *in*-12.

HONORII *Augustodunensis* Gemma animæ, *è tom.* 10. Bibl. PP. Hittorpii. *Paris* 1624. *fol.*

HRABANI *Mauri ex Abbate Fuldensi Archiepiscopi Moguntini* Opera. *Coloniæ Agrippinæ*, *Antonii Hierati* 1626. *tom.* 6. *fol.*

— Liturgica ejus Opera, *è tomo* 10. Biblioth. Patrum Hittorpii. *Paris.* 1624. *fol.*

— *Ejusdem* Libri adversùs Judæos, *è tomo* 5. Thesauri novi Anecdotorum, studio *Edmundi Martenne*, etc. *Paris. Florentini de Laulne* 1717. 5. *vol. fol.*

Danielis HUETII Demonstratio Evangelica. *Paris. Daniel. Hortemels* 1690. *fol.*

HUGONIS *Rothomagensis Archiepiscopi* Dialogi, *è tomo* 5. Thesauri novi Anecdotorum, *ut suprà.*

HUGO *à S. Victore Canonici regularis* Opera tribus tomis digesta. *Venetiis*, *apud Joan. Bapt. Sommaschum* 1588. *fol.*

— *Ejusdem* Opera Liturgica, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum Hittorpii. *Paris.* 1624. *fol.*

I

Epistolæ genuinæ *S.* IGNATII *Martyris*, ex Bibliothecâ Florentinâ. *Item* S. Ignatii Epistolæ quales vulgò circumferuntur. Et *S. Barnabæ* Epistola Gr. Lat. ex veteri translatione cum notis *Isaaci Vossii. Amstelodami*, *Joan. Blaeu* 1646. *in*-4°. aut cum *Jacobi Usserii* Dissertatione, Annotationibus et appendice Ignatianâ. *Oxonii* 1644. *in*-4°.

INNOCENTII, hujus nominis III. Opera. *Coloniæ*, *Materni Cholini* 1575. *fol.*

S. IRENÆI *Episcopi Lugdunensis* Opera, studio *Francisci Feuardentii* Ord. FF. Minorum Gr. Lat. *Coloniæ Agrippinæ* 1625. *fol.* aut studio *D. Benati Massuet* Bened. è Cong. S. Mauri. Græcè et Latinè. *Paris.* 1710. *fol.*

S. ISIDORI *Pelusiotæ* Epistolæ ex Interpretatione *Jacobi Billii*, etc. Græcè-Latinè. *Paris. Ægidii Morelli* 1638. *fol.* aut *è tomo* 7. Bibliothecæ Patrum. *Lugduni*, *apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. ISIDORI *Hispalensis Episcopi* Opera, per Fratrem *Jacobum du Breul* Monachum S. Germani à Pratis. *Paris. Michaëlis Sonnii* 1601. *fol.*

— Ejusdem Libri de Ecclesiasticis Officiis, aut ex supradictâ editione, aut *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum Hittorpii, *Paris.* 1624. *fol.*

ISYCHII Presbyteri, aut ut aliis videtur Hesychii Hierosolymitani Episcopi Opera, *è tomo* 12. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni*, *apud Anissonios* 1677. *fol.*

IVONIS Carnotensis Episcopi Decretum. *Lovanii*, *Barthol. Gravii* 1561. *fol.*

— *Ejusdem* Opera omnia. *Paris. Laurentii Cottereau* 1647. *fol.*

J

Sancti JACOBI Liturgia, è Liturgiis SS. Græcè-Latinè, *apud Guillelmum Morellum*, *Paris.* 1560. *fol.*

Cornelii JANSENII *Episcopi Gandavensis* Commentarii in suam Concordiam ac totam Historiam Evangelicam. *Lugd. Petri Landry* 1666. *fol.*

Cornelii JANSENII *Episcopi Iprensis* Pentateuchus. *Paris. Jacobi Dalin* 1660. *in*-4°.

— *Ejusdem* Tetrateuchus, seu Commentarius in IV. Evangelia. *Paris. apud Joan. Jost* 1655. *in*-4°.

S. JOANNIS *Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani* Opera Latinè tantùm. *Paris.* 1588. aut *Lugduni* 1687. *in fol.* 5. *vol.*

— *Eadem* Græcè-Latinè, operâ Frontonis Ducæi Societat. Jesu *tom.* 1. in Genesim. *Lutet. Antonii Stephani Pauli filii, Henrici nepotis* 1614. *fol.*

— Tom. 2. in Psalmos et Esaiam. *Paris. Claudii Morelli* 1614. *fol.*

— Tom. 3. 4. 5. in Evangelia, Acta Apost. et Epistolas Pauli, *apud Hieronymum Commelinum* 1603. *fol.*

— Tom. 6. in Epistolam ad Galatas et sequentes. *Paris. Hieron. Commelini* 1596. *fol.*

— Tom. 7. de diversis utriusque Testamenti locis. *Paris. Sebastiani Cramoisy* 1624. *fol.*

— Tom. 8. de diversis novi Testamenti locis. *Paris. Antonii Stephani* 1616. *fol.*

— Tom. 9. et 10. Sermones ad populum Antiochenum ; Opera varia et Epistolæ. *Paris. Claudii Morelli* 1614. *fol.*

S. JOANNIS *Climaci* Opera ; Interprete *Matthæo Radero* Societ. Jesu Gr. Lat. *Lutetiæ, Sebastiani Cramoisy* 1633. *fol.*

S. JOANNIS *Damasceni* Opera, studio *Jacobi Billii* Græcè-Latinè. *Paris.* 1619. *fol.* aut studio *R. P. Michaëlis Lequien* Ord. FF. Prædicatorum, *Paris. Joan. Bapt. Delespine* 1712. *fol.* 2. *vol.*

JOANNIS *Nepotis Sylvani Hierosolymitani Episcopi* Opera omnia, etc. per *Petrum Wastelium* Carmelitam. *Bruxellæ, Joannis Montmartii* 1643. *fol.*

JOANNIS *Cyparissiotæ* Decades decem, *è tomo* 21. Bibliothecæ Patrum. *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

JOANNIS *de Ragusio Ord. Præd.* Oratio de Communione sub utràque specie, *è tomo* 12. Conciliorum, studio *Philippi Labbe*, etc. 1671. *fol.*

De verbis Usuardi, quæ in Martyrologio Ecclesiæ Parisiensis referuntur in festo Assumptionis B. Mariæ Virginis, Dissertatio, Auctore *Claudio* JOLY ejusdem Ecclesiæ Canonico. *Senonis, Prussurot* 1669. *in*-12.

Flavii JOSEPHI Opera Gr. Lat. etc. *Genevæ, Petri de la Roviere* 1611. *fol.*

Commentarius Historicus et Dogmaticus de Sacramentis in genere et in specie, Auctore Gaspare JUENIN Cong. Oratorii Gallicani Presbyt. *Lugduni, Anisson* 1696. 2. *vol. fol.*

JUSTINIANI *Imperat.* Novellæ post 12. Libros Codicis, è volumine Legum parvo quod vocant, cum Commentariis *Accursii*, etc. *Lugduni, Joan. Pillehotte* 1612. *fol.*

S. JUSTINI *Martyris* Opera Græcè-Latinè ex versione *Joannis Langi*, etc. *Paris. Nivelle* 1615. *fol.* aut *è tomo* 2. Biblioth. Patrum. *Coloniæ, Antonii Hierati.* 1618. *fol.*

K

Reverendi Patris Henrici KALTEISEN *Ord. FF. Prædicatorum* Oratio de Hebera prædicatione verbi Dei, *è tomo* 12. Conciliorum, studio *Philippi Labbe*, etc. *Paris.* 1671. *fol.*

Thomas à KEMPIS, seu auctor Libri de Imitatione Christi. *Paris. è typographiâ regiâ* 1640. *fol.*

L

Lucii Cælii LACTANTII Opera. *Oxonii è Theatro Sheldoniano* 1684. *in*-8°. aut *è tomo* 3. Bibliothecæ Patrum. *Coloniæ Agrippinæ, Ant. Hierati* 1618. *fol.*

— *Ejusdem* Librum de Mortibus Persecutorum, *è tomo* 2. Miscellaneorum Baluzii. *Parisiis, Francisci Muguet* 1679. *in*-8°.

LANCELOTI Tabulæ Chronologiæ sacræ, *in calce* Bibliorum sacrorum, *Paris. Antonii Vitré* 1666. *in*-4°.

— *Ejusdem* Notæ Chronologicæ et Historicæ, *in calce* Bibliorum sacrorum, *Paris. Antonii Vitré* 1662. *fol.*

Dissertation sur l'hémine de vin et sur la livre de pain de Saint Benoît ; et des autres anciens Religieux ; par *M.* LANCELOT. *Paris, Savreux* 1667. *in*-12.

B. LANFRANCI *Cantuariensis Archiepiscop.* Opera omnia, edita à *D. Luca*

Dacherio Benedict. cum ejusdem notis, etc. *Paris. Lud. Billaine* 1648. *in-fol.* aut *è tomo* 18. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

B. P. Cornelii à LAPIDE *Societ. Jesu* in libros Josue, Judicum, Ruth, Regum et Paralipomenon. *Antuerpiæ* 1653. *fol.*

— In Epistolas D. Pauli. *Paris.* 1621. *in-fol.*

Ritus Ecclesiæ *Laudunensis* redivivi. *Vide* Ritus.

S. LEONIS *Magni Papæ I.* Opera omnia, auctiora, Appendicibus, Dissertationibus, Notis Observationibusque illustrata, etc. edente *Paschasio Quesnel* Cong. Oratorii Presbytero. *Paris. Joan. Bapt. Coignard* 1675. 2. *vol. in-4°.*

LEONIS *Philosophi Imperatoris* Constitutiones, è Juris Græci-Romani tam Canonici quàm Civilis *Joan. Leunclavii* studio, tomis 2. *Francofurti, Petri Fischeri* 1569. *fol.*

Nicolai de LYRA Postillæ in sacram Scripturam è Bibliis Maximis. *Lutet. Bechet* 1660.

Les Loix civiles. *Vide* Domat.

Petri LOMBARDI *Episc. Paris.* Sententiarum Libri IV. etc. Per *Joannem Aleaume* Parisiens. Theologiæ Professorem, etc. *Lovanii, Bartholomæi Gravii* 1546. *fol.*

Ordonnance du Roi LOUIS XIII. sur les plaintes des Etats de 1614. du 15. Janvier 1629. (appelée le Code de Louis XIII. *ou* le Code Michault.) *Paris.* 1629. *in-8°.*

Francisci LUCÆ *Brugensis, Ecclesiæ Cathedralis Audomaropolitanæ Theologi et Decani* in sacrosancta quatuor Evangelia Commentarius. *Antuerpiæ, ex officinâ Plantinianâ* 1606. *fol.*

Ludovici Pii Capitularia. *Vide* Capitularia Regum Francorum.

Statutum S. LUDOVICI, *è Libro cui titulus* : la grande Conférence des Ordonnances, etc. *par Pierre Guenois.*

B. Servati LUPI *Abbatis Ferrariensis* Epistolæ, etc. *è tomo* 15. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

M

De Liturgiâ Gallicanâ libri tres, etc. Operâ et studio *D. Joan* MABILLON, Presb. ac Monachi Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri. *Lutetiæ, apud Viduam Edmundi Martin* 1685. *in-4°.*

— Traité des Etudes Monastiques, par Dom Jean *Mabillon* Bened. de S. Maur. *Paris, Robustel,* 1691. *in-4°.*

— *Ejusdem* Commentarius in Ordinem Romanum, *è tomo* 2. Musei Italici, ut infrà.

Museum Italicum, seu collectio veterum Scriptorum ex Bibliothecis Italicis eruta à *Joan.* MABILLON et *Mich. Germain* Bened. Cong. S. Mauri. *Paris. Edmundi Martin et soc.* 1687. 2. *vol. in-4°.*

S. MACARII *Senioris Ægyptii* Homiliæ, etc. *è tomo* 4. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.* aut *Paris. Michaël. Sonnii* 1622. Gr. Lat. cum *S. Gregorio Thaumaturgo* et *Basilio* Seleuciæ Episc.

Joannis MALDONATI *Societ. Jesu Presbyteri* Opera varia Theologica, tribus tomis comprehensa. *Paris. Andreæ Pralard* 1677. *fol.*

— *Ejusdem* Commentarii in IV. Evangelistas. *Moguntiæ, Arnoldi Mylii* 1602. *fol.*

Constantini MANASSIS Breviarium historicum Græcè Latinè ex Interpretatione *Joan. Leunclavii*, etc. *Paris. è Typographiâ Regiâ* 1595. *fol.*

MARBODI *Episcopi Redonensis* Opera, cum operibus *Hildeberti. Paris. Laurentii le Conte* 1708. *fol.*

MARCI *Diaconi* Vita S. Porphyrii Episcopi *ex* Bollandi *tomo* 3. Mensis Februarii, totius collectionis tomo 5. *Antuerpiæ, Jacobi Meursii* 1658. *fol.*

S. MARCI *Eremitæ* Opera, *è tomo* 4. Bibl. PP. *Colon.*

Traité des Droits honorifiques des Seigneurs ès Eglises ; par *Mathias* MARÉCHAL. *Paris. Jean Guignard*, 1655. *in-4°.*

Joannis MARIANÆ *Societ. Jesu* Scholia in vetus et novum Testamentum. *Paris. Michaël. Sonnii* 1620. *fol.*

F. Antonii MARINARII *Carmelitæ* Oratio ad Tridentinam Synodum, *è tomo* 14. Conciliorum studio *Philippi Labbe*, etc. *Paris.* 1671. *fol.*

MARII *Victoris Afri* adversùs Arium libri, *è tomo* 4. Biblioth. Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

De Antiquis Ecclesiæ ritibus libri quatuor, etc. studio et operâ *D. Edmundi* MARTENNE, Presb. et Monarchi Bened. è Cong. S. Mauri, *Rothomagi, Guillelmi Behourt* 1700. *et seq.* 4. *vol. in-4°.*

— *Thesaurus* Novus Anecdotorum, etc. studio *D. Edm. Martenne* et *Ursini Durand*, Presb. Monach. Ord. S. Bened. è Cong. S. Mauri, *Paris. Florentini de Laulne, etc.* 1717. *fol.* 5. *vol.*

R. P. MARTINI *de Lauduno Carthusiensis* Opera, *è tomo* 27. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

MARTYROLOGIUM Romanum, etc. Gregorii XIII. P. M. jussu editum. Accesserunt Notationes, etc. Auctore *Cæsare Baronio Sorano* Cong. Oratorii Presbyt. *Romæ, è Typographiâ Vaticanâ* 1598. *fol.*

Joannis MAXENTII *Monachi et Presbyteri Antiocheni* Opera, *è tomo* 9. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. MAXIMI *Confessoris* Opera, Gr. Lat. studio P. *Francisci Combefis* Ord. FF. Prædicatorum. *Paris. Andreæ Cramoisy* 1675. 2. *vol. fol.*

S. MAXIMI *Taurinensis Episcopi* Opera, *è tomo* 5. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. etc.* aut *inter* Sermones S. Ambrosio adscriptos, *è tomo* 2. Operum *D. Ambrosii* studio Monach. Bened. *Paris. Joan. Bapt. Coignard*, 1686. 2. *vol. fol.*

Acta Ecclesiæ Mediolanensis, Concilia Mediolani habita, etc. *Vide* Acta.

Commentaria in Apocalypsim D. Joannis Evangelistæ, Auctore M. F. *Gaspare à* MELO Augustiniano. *Pintiæ, Bernardini à Sancto Dominico* 1589. *fol.*

Mémoires du Clergé de France. *Vide* Actes.

Hugonis MENARDI *Presb. et Monachi Bened.* Notæ in Sacramentarium S. Gregorii. *Vide* Gregorius.

Joannis Stephani MENOCHII *Societ. Jesu* Commentaria sive explicationes totius sacræ Scripturæ. *Antuerpiæ Hieron. Verdussen* 1678. *fol.* Aut *è* Bibliis Maximis *Joannis de la Haye.*

MICROLOGUS de Ecclesiasticis observationibus, auctoris incerti Opus, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum Hiltorpii. *Paris.* 1624. *fol.* aut *è tomo* 18. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

MINUTII *Felicis* Octavius, *Paris. Matth. Dupuis* 1643. *in-4°.*

MISSALE Ecclesiæ Parisiensis JOANNIS DE BELLAYO, S. R. E. Card. et Paris. Episc. auctoritate, etc. *Paris. Guillelmi Bertin, absque anno, in fol.*

MISSALE Ecclesiæ Parisiensis restitutum R. in Christo Patris DD. PETRI DE GONDY Paris. Episc. jussu, etc. *Paris. Joan. Charron* 1585. *fol.*

Ludovici MOLINÆ *Societ. Jesu* de Justitiâ et jure, tomi 6. *Moguntii, Joan. Gottofridi Schonvvetteri* 1659. *fol.*

Commentarius Historicus de Disciplinâ in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, etc. observatâ, Auctore *Joan.* MORINO Blesensi, Cong. Oratorii D. N. J. C. Presb. *Paris. Gasparis Meturas* 1651. *fol.*

— Commentarius de sacris Ecclesiæ Ordinationibus secundùm antiquos et recentiores Latinos, Græcos, Syros et Babylonios, etc. Auctore *Joan.* MORINO Blesensi, Cong. Oratorii D. N. J. C. Presb. *Paris. Gasparis Meturas* 1655. *fol.*

MOYSIS *Bar Cephæ Syri Episcopi* Commentarius de Paradiso, *è tomo* 17. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

N

Navarrus, *Vide* Azpilcueta.

NEMESII *Emeseni Episcopi* de Naturâ hominis, *è tom.* 8. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. ut suprà.*

NICEPHORI *Callisti* Ecclesiastica historia cum interpretatione *Joannis Langi* à R. P. *Frontone Ducæo*, Societ. Jesu. recognita Gr. Lat. *Lutetiæ apud Sebast. et Gabriel. Cramoisy*, 1630. 2. *vol. fol.*

NICOLAI I. *P. M.* Responsa ad consulta Bulgarorum, *ex* Conciliorum *tomo* 22. *Paris. è typographiâ regiâ* 1644. *fol.*

Traité de l'Unité de l'Eglise, ou Réfutation du nouveau Système de Jurieu, par *M.* NICOLE, *Paris, Guillaume Desprez* 1687. *in*-12.

— Essais de Morale de M. NICOLE, *Paris Charles Savreux* 1678. *et* 1679. 4. *vol. in*-12.

S. NILI Discip. S. Joan Chrys. Epistolæ, interprete Leone Allatio. *Romæ, typis Barberinis* 1668. *fol.*

O

ODO *Episcopus Cameracensis* de Villico iniquitatis, *è tomo* 5. Thesauri novi anecdotorum, studio *Edmundi Martenne, etc.* 1717. *fol.*

OECUMENII Commentaria in Acta Apost. in omnes Epist. Pauli et Epist. Catholicas Græcè-Latinè. *Paris. Claudii Sonnii* 1631. 2. *vol. fol.*

B. OGERIUS *Abbas, è tom.* 2. Operum Divi *Bernardi* Abbatis Clarævallis, studio Domni *Joan. Mabillon* Monachi Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. Petri Aubouyn, etc.* 1690. 2. *vol. fol.*

OLYMPIODORI Commentarius in Ecclesiasten, *è tom.* 18. Biblioth. Patrum, *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

Ordinarium Carthusiense, continens novæ collectionis Statutorum ejusdem Ordinis partem primam, quæ est de divinis officiis. *Lugd. Claud. Cayne* 1641. *in*-16.

Ordo Romanus, *è tom.* 10. Biblioth. Patrum, Hittorpii, *Paris.* 1624. *in-fol.*

Ordines Romani, *è tomo* 2. Musei Italici Domni *Joan. Mabillon. Vide* Mabillon.

ORIGENIS *Adamantii* Opera, ex editione *Gilberti Genebrardi*, *Paris. apud Guillelmum Chaudiere*, 1574. 2. *vol. fol.*

Michaëlis ORONSUSPEI *Navarri* Concio ad Patres Concilii Tridentini, *è tomo* 14. Conciliorum *à Gabriele Cossartio* et *Philippo Labbe* editorum, *Paris.* 1671. *fol.*

P

S. PACIANI *Barcinonensis Episcopi* Opera, *è tomo* 4. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.* aut *tomo* 4. Biblioth. Patrum, *Coloniæ Ant. Hierati* 1618. *fol.*

Santis PAGNINI Thesaurus linguæ sanctæ, sive Lexicon-Hebraicum *Santis Pagnini* Lucensis Ord. Prædicat. auctum et recognitum à *Joan. Mercero, Lugduni, Barthol. Vincenti* 1577. *fol.*

Vera Concilii Tridentini Historia contra falsam Petri Suavis Polani narrationem, scripta à *P. Sfortia* PALLAVICINO *Card.* Italicè, et Latinè reddita à J. B. *Glattino* S. J. *Antuerpiæ, Baltas. Moreti* 1670. *in*-4°. 3. *vol.*

PALLADII *Episcopi Helenopolitani* Historia Lausiaca, *ex tomo* 2. Auctarii Biblioth. PP. Græc. Lat. *Paris.* 1624. *fol.*

— *Ejusdem* Vita S. Joan. Chrysost. *ad calcem* Homiliarum S. Joan Chrys. in Genesim. *Paris. Antonii Stephani* 1614. *fol.*

PAMPHILI Apologia pro Origene, *è tomo* 5. Operum D. Hieronymi, studio Domni *Joan. Martianay* Monach Bened. è Cong. S. Mauri. *Paris. apud Ludov. Roulland* 1706. *fol.*

Cæremoniale Parisiense. *Vide* Cæremoniale.

Missale Ecclesiæ Parisiensis. *Vide* Missale.

Rituale Parisiense. *Vide* Rituale.

Synodicon Parisiensis Ecclesiæ. *Vide* Synodicon.

S. PAULINI *Nolani Episcopi* Opera, etc. studio *D. le Brun des Marettes*, *Paris. apud Joan. Couterot* 1685. *in*-4°. 2. *tom.*

PAULINI *Diaconi* Vita S. Ambrosii, *ex tomo* 2. Operum *D. Ambrosii*, studio *Monach. Bened.* è Cong. S. Mauri, *Paris. apud Joan. Bapt. Coignard* 1686. 2. *vol. fol.*

S. Raymundi de PENNAFORTI Summa Theologica, *Romæ* 1602. *fol.*

Versio Latina *Pentateuchi Samaritani, ex editione* Polyglottorum *Briani Waltoni, Londini, apud Thomam Roycroft* 1657. *tom.* 1. *fol.*

Dionisii PETAVII *Soc. Jesu* Opus de Doctrinâ temporum, *Lutet. apud Sebast. Cramoisy* 1627. *fol.*

— *Ejusdem* Tabulas Chronologicas *exscripsimus ex ejus* Rationario temporum, *Paris. Delaulne* 1703. 2. *vol. in*-12.

— *Ejusdem* Rationarium temporum, *Paris. ut suprà.*

S. PETRI *Archiepiscopi Alexandrini* Canones de Pœnitentiâ, *è tomo* 1. Conciliorum à *Philip. Labbe* et *Gabriele Cossartio S. J.* editorum, *Paris.* 1671. *fol.*

S. PETRI *Chrysologi Episcopi Ravennatis* Sermones, *Paris. Chaudiere* 1531. *in*-8°. aut *è tomo* 7. Biblioth. Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

PETRI *Diaconi* de Incarnatione Libros, *inter* Opera *S. Fulgentii. Vide* S. Fulgentii Opera.

PETRI *Venerabilis* Abbatis Cluniacensis Epist. *è tomo* 1. Operum *D. Bernardi* Abbatis Clarævallis, studio Domni *Joan. Mabillon* Monach. Ord. S. Bened. è Congreg. S. Mauri, *Paris. Petri Aubouyn* 1690. 2. *vol. fol.*

— Alia ejus Opera, *è tomo* 22. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

— Ejusdem Epistolæ quædam, *è tomo* 2. Thesauri novi Anecdotorum, studio Edmundi Martenne, etc. *Paris. Florent. Delaulne, etc.* 1717. *fol.*

PETRI *Cellensis* Opera, *è tomo* 24. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anisson.* 1677. *fol.*

— Epistolæ quædam, *è tomo* 1. Thesauri novi Anecdotorum, studio *Edmundi Martenne*, etc. *Paris. Florent. Delaulne, etc.* 1717. *fol.*

PETRI *Damiani S. R. E. C. Episc. Ostiensis* Opera. *Paris. Ægidii Tompere* 1663. *fol.*

PEZRON *Ordinis Cisterciensis*, l'Antiquité des temps rétablie et defendue contre les Juifs et les nouveaux Chronologistes, par *Paul Pezron*, etc. *Paris. Martin* 1687. *in*-4°.

— *Ejusdem* Histoire Evangélique, Ex editione in-12. quæ nunc non est ad manum.

S. PHILASTRII *Brixiensis Episcopi* Librum de Hæresibus, *è tom.* 4. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anisson.* 1677. *fol.* aut *Coloniæ, Antonii Hierati* 1618. *fol.*

PHILIPPI *Abbatis Bonæ Spei Ord. Præmonstrat.* Opera, *Duaci, apud Baltazarem Bellerum* 1621. *fol.*

PHILIPPUS seu *Auctor* Commentarii in Librum Job, *è tom.* 2. Operum *S. Hieronymi*, studio Domni *Martianay* Presbyt. ac Monachi Bened. è Cong. S. Mauri, *Paris. Coustelier* 1699. *fol.*

PHILONIS *Judæi* Opera ex *Sigismundi Gelenii* Interpretatione, partim ab *Adriano Turnebo*, partim à *Davide Hœschelio* edita Græcè-Latinè, *Paris. magnæ navis* 1640. *fol.*

PHILONIS *Carpathii* Commentarius in Canticum Canticorum, *è tom.* 5. Biblioth. Patrum, *Lugd. etc.*

Bibliotheca PHOTII, sive Librorum quos collegit *Photius* Patriarcha Constantinopol. excerpta et censuræ, Gr. Lat. reddita et scholiis aucta ab *Andreâ Schotto, Rothomagi, David Berthelin* 1653. *fol.*

Pippini Regis Capitularia. *Vide* Capitularia Regum Francorum.

PIUS II. *Vide* Æneas Sylvius.

PLATONIS Opera Græcè-Latinè ex novâ *Joannis Serrarii* Interpretatione, etc. *Excudebat Henricus Stephanus* 1578. 2. *vol. fol.*

Caii PLINII *Secundi Novocomensis* Epistolarum Libri decem, etc. *Paris. apud Joannem Richerium* 1588. *in*-8°.

PLUTARCHI Opera omnia, Græcè-Latinè à *Maussaco*, etc. *Paris. Typis Regiis* 1624. 2. *vol. fol.*

Synopsis Criticorum aliorumque sacræ Scripturæ Interpretum, Opera *Matthæi* POLI, *Londini, Typis Flesher, apud Carolum Smith* 1674. 8. *vol. fol.*

S. POLYCARPI Epist. ex EUSEBII PAMPHILI Historia Ecclesiastica, Græcè Latinè, studio *Henrici Valesii, Paris. Petri le Petit* 1678. *fol.*

Julianus POMERIUS, sive sanctus *Prosper* de Vitâ contemplativâ, ex editione Operum S. Prosperi, *Lugd. apud Sebastianum Gryphium* 1539. *fol.*

Liber *Pontificalis* Ecclesiæ Græcæ nunc primùm ex Regiis Mss. Euchologiis, etc. collectus, etc. studio *Isaaci Haberti* Eccles. Paris. Presbyt. Canonici ac Theologi, etc. Græcè-Latinè, *Paris. Petri Blasii* 1643. *fol.*

PONTIFICALE Romanum *Clementis* VIII. primùm, nunc denuò *Urbani* VIII. auctoritate recognitum, *Paris. Societatis Typographicæ* 1664. *fol.*

Vita S. Augustini, Auctore POSSIDIO, ad calcem *tom.* 10. Operum D. August. studio Monach. Bened.

Caroli septimi Francorum Regis *Pragmatica sanctio* cum Glossis *D. Cosmæ Guymier Parisini*, etc. studio *Francisci Pinssonii* Advocati *Parisiens. Paris. Franc. Clousier* 1666. *fol.*

Primasii Commentaria in Apocalypsim, *è tomo* 10. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *in-fol.*

Procès Verbal de l'Assemblée générale du Clergé de France de l'an 1643. *chez Antoine Vitré* 1643. *fol.*

Procès Verbal de l'Assemblée générale du Clergé de France ès années 1655. 1656. et 1657. *Paris. Antoine Vitré* 1655. *fol.*

Censura Cleri Gallicani, *ou Procès Verbal* de l'Assemblée générale du Clergé de France de l'an 1700. *Paris, François Hubert Muguet* 1703. *fol.*

D. PROSPERI Opera, *Lugd. apud Sebast. Gryphium* 1539. *fol.* aut *ex Appendice tom.* 10. Operum *D. Augustini* studio *Monach. Bened.* è Cong. S. Mauri, *Paris. fol.*

Aurelii PRUDENTII *Clementis* Opera, *Amstelodami, apud Joannem Janssonium* 1631. *in-24.*

P

Sancti *Paschasii* RADBERTI *Abbatis Corbeiensis* Opera, *Lutet. Michaël Sonnii* 1618. *fol.* aut *è tom.* 14. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

RADULPHUS *Flaviacensis* in Leviticum, *è tomo* 17. Bibl. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

RADULPHUS *de Rivo Decanus Tongrensis*, de Canonum observantiâ, *è tomo* 26. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

S. RATHERIUS *Veronensis Episcopus*, *è tomo* 2. Spicilegii studio Domni *Lucæ Dacherii* è Cong. S. Mauri Monach. Bened. *Paris. apud Carolum Savreux* 1657. *in-4°.*

RATRAMNI *Corbeiensis Monach.* Opera, *è tom.* 1. *et* 2. Spicilegii studio Domni *Lucæ Dacheril*, etc. *Paris. apud Carol. Savreux* 1657. *in-4°.* aut *è tomo* 15. Biblioth. PP. *Lugd. etc.* 1677. *fol.*

Concilium *Ravennatense* III. *è tomo* 28. Conciliorum, *Paris. è typographiâ regiâ* 1644. *fol.*

Annales Ecclesiastici ab anno 1198. ubi Cardinalis Baronius desinit, Auctore *Odorico* RAYNALDO Tarvisino Cong. Oratorii Presb. *Romæ è Typographiâ Varesii* 1663. *fol.*

Auctor Recognitionum. *Vide* S. Clemens.

REMIGII *Episcopi Rhemensis* Explanationes Epist. B. Pauli Apostoli, etc. studio R. P. *Joan. Villalpandi* Societ. Jesu, *Moguntiæ*, *Joan. Albini* 1614. *fol.* aut *è tomo* 8. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

REMIGII Autissiodorensis in Psalmos Commentaria, *è tomo* 16. Biblioth. PP. *Lugd.* 1677. *fol.*

RICHARDI *à S. Victore Scoti, Canonici regularis S. August.* Opera omnia, *Venetiis, Joan. Bapt. Ciotti et soc.* 1592. *in-fol.*

Rituale Catalaunense. *Vide* Catalaunense.

Ritus Ecclesiæ Laudunensis redivivi illustriss. Laudun. Episc. etc. consensione ex vetustissimis Mss. Codicibus vindicati, *Antonii Beslotte* Presb. Canonici, S. J. Doctoris, Laudun. Eccles. Decani observationibus antiquitatis universæ illustrati, *Paris. Caroli Sevreux* 1662. *fol.*

Rituale Parisiense, etc. *Paris. apud Ludovic. Josse* 1697. *in-4°.*

Rituale Romanum, Taurini 1580. aut Avenione 1699.

Martyrologium Romanum. *Vide* **Martyrologium.**

Pontificale Romanum. *Vide* **Pontificale.**

Vitæ Patrum de vitâ et verbis seniorum; sive **Historiæ Eremiticæ** lib. 10. Auctoribus suis et nitori pristino restituti, ac notis illustrati, operâ *Heriberti* **Rosweydi** è Soc. Jesu, etc. *Antuerpiæ, ex officinâ Plantinianâ* 1628. *fol.*

Speculum Curatorum Ecclesiæ *Rothomagensis*, 1506.

Acta primorum Martyrum sincera et selecta, studio Domni *Theodorici* **Ruinart.** Presb. ac Monachi Bened. è Cong. S. Mauri, *Paris. apud Franciscum Muguet* 1689. *in-4°.*

Ruperti *Abbatis Tuitiensis* **Opera**, *Paris. apud Carolum Chastelain* 1638. 2. *vol. fol.*

— **Opera** verò ejus **Liturgica** *ex tom.* 10. **Biblioth. PP. Hittorpii**, *Paris.* 1624. *fol.*

S

Emanuel **Sa** *Societ. Jesu* **Notationes in totam Scripturam sacram**, *Lugduni, Arnauld* 1651. *fol. aut è* **Bibliis Magnis** *D. Joan. de la Haye. Paris. Michaël Soli, etc.* 1643. *fol.*

Jacobi de **Sainte-Beuve** *Doct. et Socii Sorbonici*, etc. Tractatus de Sacramentis Confirmationis et Unctionis-extremæ, *Lut. Paris. apud Guillelmum Desprez* 1686. *in-h°.*

Alfonsi **Salmeronis** *Soc. Jesu* **Commentarii in Evangelicam Historiam** et in Acta Apostolorum, etc. *Colon. Agrip. Antonii Hierati* 1602. *fol. tom.* 16. 7. *vol.*

S. **Salviani** *Massiliensis Presbyt.* **de Gubernatione Dei**, etc. *Paris. Drouart* 1617. *in-12.* aut etiam *ex tomo* 8. **Bibliothecæ Patrum**, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *in-fol.*

Disputationes de sancto Matrimonii Sacramento tomi tres, Auctore *Thomâ* **Sanchez** è Soc. Jesu, etc. *Antuerpiæ, apud Hæredes Martini Nutii, etc.* 1617. *fol.*

Scholarius. *Vide* **Gennadius** *et* **Georgius.**

Cœlii **Sedulii** *Presb.* **Collectanea in Epist. ad Romanos**, *è tom.* 6. **Biblioth. PP.** *Lugd. apud Anissonios* 1677. *in-fol.*

Septuaginta Interpretum **versio Latina.** *Vide* **Biblia Polyglotta.**

Sergii Patriarchæ Constantinop. **Epistolas ad Honorium Pont. Max. et ad Cyrum**, et Honorii ad Sergium *excerpsimus ex tomo* 6. **Conciliorum** à Philip. Labbe et Gabriele Cossart. editorum, *Paris.* 1671. *fol.*

Nicolai **Serarii** *Soc. Jesu* **Libr. de Processionibus**, *ex tomo* 3. **Opusculorum Theologicorum**, *Moguntiæ, apud Balthasarem Lippium* 1612. *fol.*

— **Ejusdem in Libros Regum et Paralipomenon Commentaria posthuma**, *Lugd. Claudii Landry* 1618. *in-fol.*

S. Sulpicii **Severi Historiæ sacræ**, *Lugd. Batav.* 1647. *in-8°.*

Sextum Decretalium. *Vide* **Corpus juris canonici.**

Simeonis *Junioris Presb.* **Opera**, *è tomo* 22. **Bibliothecæ Patrum**, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

Jacobi **Sirmondi** Soc. Jesu **Opera**, *Paris. typogr. regiæ* 1696. 5. *vol. fol.*

Smaragdi *Abbatis* **Opera**, *è tomo* 16. **Biblioth. PP.** *Lugduni, apud Anissonios* 1677. *fol.*

Socratis *Scholastici* **Historia Ecclesiastica** ex editione *Henrici Valesii*. *Paris. apud Antonium Vitré* 1668. *in-fol.*

C. Julii **Solini** Polyhistor. *Paris. apud Simonem Colinæum* 1533. *in-8°.*

Hermiæ **Sozomeni Historia Ecclesiastica** ex editione *Henrici Valesii*, *Paris. apud Antonium Vitré* 1668. *in-fol.*

Stephani *Eduensis Episc.* **Tractatus de Sacramento altaris**, *è tomo* 20. **Biblioth. PP.** *Lugd. apud Anissonios* 1677. *in-fol.*

Walafridi **Strabonis** *Abbatis Augiæ* **Libri de rebus Ecclesiasticis**, *è tomo* 10. **Biblioth. PP.** *Hittorpii, Paris.* 1624. *fol.*

Francisci SUAREZ *Soc. Jesu* Opera omnia, *Moguntiæ, Hermanni Mylii Birckmanni* 1621. 17. *vol. fol.*

Cajus SUETONIUS *Tranquillus, Amstelodami, apud Joannem Janssonium* 1646. *in*-24.

Æneæ SYLVII seu *Pii II. Pont. Max.* Historia Bohemica. *Basileæ, ex officinâ Henrici Petri* 1501. *fol.*

Francisci SYLVII *à Branidâ Comitis S. Theol. Doctoris, etc.* Commentarii in Summam S. Thomæ Aquinatis, *Duaci, Gerardi Patte* 1649. *fol.*

Gesta Synodi Aurelianensis anni 1017, *è tomo* 2. *Spicilegii* Domni *Lucæ Dacherii* è Cong. S. Mauri Monach. Bened.

Synodicon Parisiensis Ecclesiæ, auctoritate *Francisci de Harlay* editum, *Paris. Muguet* 1674. *in*-8°.

Versionis *Syriacæ* versio Latina. *Vide* Biblia Polyglotta.

T

Cornelii TACITI Opera cum notis et emendationibus *Hugonis Grotii, Amstelodami Elzevir* 1649. *in*-12.

TERTULLIANI Opera *Nicolai Rigaltii* J. C. observationibus et notis illustrata, etc. *Lutetiæ, Mathurini Dupuis* 1634. *fol.*

THEODORETI *Episcopi Cyri* Opera, studio *Jacobi Sirmundi* Soc. Jesu, *Lutet. Paris. Sebastiani Cramoisy* 1642. 4. *vol. fol.*

— Quintus Tomus labore et studio *Joannis Garnerii* ejusd. Societ. *Lutet. Paris. Edmundi Martin* 1684. *fol.*

— *Ejusdem* Historia Ecclesiastica Græcè-Latinè, studio *Henrici Valesii, Paris. Petri le Petit* 1673. *fol.*

THEODORI *Studitæ* Epistolæ, etc. *è tomo* 14. Biblioth. PP. *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.* aut 5. operum Sirmundi.

THEODULPHI Aurelian. Episc. Opera, *è tomo* 2. Operum *Jacobi Sirmundi* Societ. Jesu, *Paris. è Typographiâ Regiâ* 1696. *fol.*

THEODULI Cœlesyriensis Presb. seu cujusvis Auctoris Commentarius in Epist. ad Romanos, *è tomo* 8. Biblioth. Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

THEOPHILI *Alexandrini Archiepisc.* Libri Paschales, *è tomo* 4. *editionis* S. Hieronymi Domni *Joan. Martianay* Monach. Bened. è Cong. S. Mauri, *Paris. Urbani Coustelier* 1706. *fol.*

THEOPHYLACTI Archiep. Bulgariæ Commentarii in quatuor Evangelia, Græcè-Latinè, *Lut. Paris. apud Carolum Morellum* 1631. *fol.*

— *Ejusdem* in D. Pauli Epistolas Commentarii Græcè-Latinè, *Londini, è Typog. Reg.* 1636. *fol.*

S. THOMÆ *Aquinatis* Summa Theologica, per R. P. F. *Joannem Nicolai* Ord. Frat. Prædicat. *Paris. apud Societatem* 1663. 2. *vol. fol.*

— *Ejusdem* summa Catholicæ fidei contra Gentiles, *Antuerpiæ, apud Joannem Keerbergium*, 1612. *fol.*

— *Ejusdem* Scriptum in quatuor Libros Sententiarum, *Venetiis, Hieronymi Scoti* 1586. *fol.*

— *Ejusdem* Opuscula omnia, *Antuerpiæ, apud Joannem Keerbergium* 1612. *fol.*

Vetus et nova Ecclesiæ Disciplina circa beneficia et Beneficiarios, Auctore et Interprete *Ludovico* THOMASSINO Oratorii Gallicani Presb. *Paris. apud Franciscum Muguet* 1688. 3. *vol. fol.*

— *Ejusdem* Traité des Fêtes de l'Eglise, *Paris, François Muguet* 1683. *in*-8°.

— *Ejusdem* Traité des jeûnes de l'Eglise, *Paris, François Muguet* 1680. *in*-8°.

Mémoires pour servir à l'Histoire Ecclésiastique des six premiers siècles, etc. par le Sieur *de* TILLEMONT; *Paris, Charles Robustel* 1693. *et suiv.*

Jacobi TIRINI *è Societ. Jesu* Commentarius in sacram Scripturam, etc. *Lugd. Joan. Bapt. de Ville* 1590. *fol.* aut *è* Bibliis Maximis *Joan. de la Haye, Paris.* 1660. *fol.*

Annales sacri et ex profanis præcipui ab orbe condito ad eumdem Christi passione redemptum, Auctore *Augustino* TORNIELLO Congreg. S. Pauli Clerico regulari, *Antuerpiæ, Balthasaris Moreti, etc.* 1620. 2. *vol. in-fol.*

De la meilleure manière d'entendre la Messe, par M. *le* TOURNEUX, *Paris. Lambert Roulland* 1680. *in*-12.

TRAJANI *Imperatoris* ad Plinium Epistola, inter *Caii Plinii Secundi* Epistolas, *Paris. apud Joan. Richerium* 1588. *in*-8°.

V

Commentarii ac Disputationes in 1. 2. et 3. partem D. Thomæ, auctore *Gabriele* VASQUEZ Soc. Jesu, *Ingolstadii, Martini Nutii, etc.* 1609. 7. *vol. fol.*

Maphæi VEGII *Laudensis Presb.* Opuscula, *è tomo* 26. Bibliothecæ Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.*

Venantius Fortunatus. Vide Fortunatus.

Historia persecutionis Vandalicæ in duas partes distincta. Prior complectitur Libros V. VICTORIS *Vitensis* Episcopi et alia antiqua monumenta ad Codices Mss. collata, etc. *Paris. Francisci Muguet* 1694. *in*-8°.

VINCENTII *Lirinensis* Commonitorium, *è tomo* 7. Biblioth. Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *fol.* aut *ex* Bibliothecâ Patrum, *Coloniæ, Ant. Hierati* 1618. *fol.*

Pub. VIRGILII *Maronis* Opera cum annotationibus *Joan. Minellii, Roterodami, ex officinâ Arnoldi Leers* 1674. *fol.*

Vitis mystica, seu Tractatus de Passione Domini, inter Opera *D. Bernardi* tom. 2. studio Domni *Joan. Mabillon* Presb. ac Monach. Bened. è Congreg. S. Mauri, *Paris. Petri Aubouyn* 1690. *in fol.* 2. *vol.*

F. WILLELMI *Redonensis, Ord. FF. Prædicat.* Notæ in sancti Raymundi de Pennaforti Summam Theologicam, *è S. Raymundi de Pennaforti* Summa Theologica, *Romæ* 1602. *fol.*

Z

ZACHARIÆ Mitylenensis Episc. Opuscula, *è tomo* 9. Biblioth. Patrum, *Lugd. apud Anissonios* 1677. *in-fol.*

Nicolai ZEGERI Commentarium in 1. ad Corinth. è Criticorum sacrorum *tomo* 7. *Londini, Cornelii Bee et Socios* 1660. *fol.*

FINIS INDICIS AUCTORUM ET EDITIONUM.

INDEX TITULORUM

TOTIUS OPERIS.

Institutiones Catholicæ in modum Catecheseos; in quibus quidquid ad Religionis Historiam, et Ecclesiæ Dogmata, Mores, Sacramenta, Preces, Cæremonias, Usus pertinet, totum id brevi compendio ex sacris fontibus Scripturæ et Traditionis explanatur.

TOMO PRIMO.

Caput prævium. *Totius Religionis Summa. Elenchus et partitio Operis.* Pag. 1

PRIMA PARS.

In qua exponuntur Principia, Exordium, Progressus Religionis, ab orbe condito ad consummationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

SECTIO PRIOR.

De Principiis, Exordio, Progressu Religionis ad Christi Domini adventum.

Caput I. *De Deo.*
§. 1. De Existentia Dei. 8
§. 2. De Dei natura et perfectionibus. 12
§. 3. De Unitate Dei. 19
§. 4. De Sanctissima Trinitate. 21
Caput II. *De Dei operibus.*
§. 1. De creatione Mundi. 28
§. 2. De Angelis et Cacodæmonibus. 31
§. 3. De creatione hominis. 49
§. 4. De paradiso voluptatis, et de statu innocentiæ. 58

CAPUT III. *De peccato primi hominis, et de iis quæ indè subsecuta sunt.*

§. 1. De peccato primi hominis. 63
§. 2. De pœnâ et effectis peccati primorum Parentum. Item de peccato originali. 67
§. 3. De necessitate Redemptoris seu Messiæ. Is hominibus promittitur. 75

CAPUT IV. *Brevis Historia Religionis à peccato hominis ad adventum Messiæ.*

§. 1. Cur Deus non miserit Messiam in mundum statim à peccato. Quid intereà facto opus esset hominibus, ut suæ saluti consulerent. 78
§. 2. Quomodò Adamus et Eva, eorumque posteri vixerunt post peccatum. 85
§. 3. De corruptis hominum moribus; et de diluvio universali, 92
§. 4. De moribus hominum à diluvio ad vocationem Abrahæ. 100
§. 5. De fœdere Deum inter et Abraham inito. Item de posteris Abrahæ. 104
§. 6. De Isaac et de Jacob, ex quo orti Judæi omnes. 110
§. 7. De servitute Israëlitarum apud Ægyptios. Quâ id ratione contigerit. 119
§. 8. De liberatione Israëlitarum per Moysen. Item de Agno Paschali, et de Maris rubri transmissione. 127
§. 9. Iter Hebræorum ad montem Sinaï. Aquæ amaræ. Manna. Fons de petrâ. Victus Amalec. Consilium Jethro. 141
§. 10. De lege datâ Israëlitis per Moysen, et de sanguine fœderis. 147
§. 11. Moyses in monte Sinaï. Brevis expositio eorum omnium quæ præcepit eis Deus circa cultum externum Religionis. 155
§. 12. Conflatur vitulus aureus. Hujus sceleris dant pœnas Israëlitæ. Velum ante faciem Moysis. Electio Aaronis in Sacerdotium, et Levitarum in ministerium Tabernaculi. 167
§. 13. Missi exploratores. Murmur et seditio populi in deserto. Ob id plectitur. Caleb et Josuë remunerantur. 171
§. 14. Aquæ contradictionis. Serpens æneus. Prophetia et consilium Balaam. Zelus Phinees. Mors Moysi. 184
§. 15. Sub Josuë duce populus Israël terram promissam possidet, et per tribus et Familias partitur. Populi status et mores sub Judicum imperio. 191

§. 16. Populi Israël status et mores sub Regibus : ac primùm de Saül et David imperio. 197
§. 17. De Salomone. Item de Templo Jerosolymitano. 200
§. 18. De divisione et schismate decem Tribuum sub Jeroboam : status et mores populi sub Regibus Juda et Israël. 207
§. 19. De Prophetis, et de Prophetiis. 211
§. 20. De dispersione decem Tribuum : captivitate Babylonicâ : reditu et restitutione Judæorum. 223
§. 21. De temporali regimine Reipublicæ Judaïcæ, à reditu ex captivitate Babylonicâ, usque ad extremam gentis ruinam et dispersionem sub Romanorum imperio. 232
§. 22. Qui fuerint mores Judæorum ; qui status Religionis Judaïcæ, post reditum à captivitate Babylonicâ ad adventum Messiæ. 239
§. 23. Status et Mores populi Gentilis, à vocatione Abrahæ ad adventum Messiæ. 254

TOMO SECUNDO.

SECTIO ALTERA.

De statu Religionis ab Adventu Messiæ ad consummationem seculorum.

CAPUT I. *De Christo Jesu.* Pag. 1
§. 1. Probatur adventus Messiæ ex oraculis Prophetarum, quæ in Jesu Christo adimpleta sunt. 1
I. Prophetia Jacob. 1
II. Prophetia Danielis. 3
III. Altera Danielis Prophetia. 14
IV. Prophetia Aggæi. 19
V. De veritate et certitudine Prophetiarum. 21
§. 2. Quid sit Christus Jesus. 25
§. 3. Historia Incarnationis Christi Jesu. 42
§. 4. Historia Nativitatis temporalis, et vitæ Christi usque ad fugam in Ægyptum. 53
§. 5. Series vitæ Christi ad ejus Baptismum. Vita Joannis Baptistæ. 59
§. 6. Series vitæ Christi ab ejus secessu in desertum et jejunio, ad completum primum annum prædicationis ejus. 73
§. 7. Series vitæ Christi ad finem secundi anni prædicationis ejus. 79
§. 8. Series vitæ Christi ad ejus Transfigurationem. 89

§. 9. De Christi Transfiguratione. 93
§. 10. Series vitæ Christi ad completum annum tertium prædicationis ejus. 99
§. 11. Series vitæ Christi usque ad institutionem sacrosanctæ Eucharistiæ. 106
§. 12. Christi sermo post cœnam Eucharisticam, et oratio post sermonem. 112
§. 13. Christus in horto. 117
§. 14. Christus apud Caïpham. 123
§. 15. Christus ad Pilatum ductus; hinc ad Herodem; tùm reductus ad Pilatum, à quo morte damnatur. 128
§. 16. Crucis bajulatio; Crucifixio, et Mors Christi. 132
§. 17. Selectæ quædam de Christi passione et morte Prophetiæ. 139
§. 18. De prodigiis quæ Christo moriente acciderunt. 164
§. 19. Cur et pro quibus mortuus sit in cruce Christus. Quomodò per mortem satisfecerit Deo Patri. Qui fructus Christi mortis fuerint. 173
§. 20. Descensus animæ Christi ad inferos. Transfixio lateris. Sepultura corporis Christi. 180
§. 21. Christi resurrectio: apparitiones et vita usque ad Ascensionem. 197
§. 22. Ascensio Christi. Ejus in cœlo dotes et nomina summatim proferuntur. 209
§. 23. Explicantur dotes quæ ad Christum pertinent, habito respectu ad Patrem, et ad res creatas in genere. 216
§. 24. Explicantur dotes Christi quæ spectant ad homines. 226
§. 25. Series superioris Paragraphi. 248
§. 26. In quo et quomodò Christus sit nostrum in terris exemplar. 263

CAPUT II. *De Spiritu sancto, et de Propagatione Religionis Christianæ.*

§. 1. De descensu Spiritûs sancti. 266
§. 2. Prædicatio Apostolorum. Conversio complurium ex Judæis. Animadversio divina in reliquam gentem. 270
§. 3. Prædicatur Evangelium Samaritanis, ac tandem gentibus toto orbe terrarum diffusis. 277
§. 4. De mirâ Religionis Christianæ propagatione inter persecutiones. 282
§. 5. Elenchus persecutionum quas ab Imperatoribus ethnicis passi sunt prioribus seculis Christiani. 287

TOMO TERTIO.

CAPUT III. *De Ecclesiâ.* **Pag. 1**

§. 1. Quid sit Ecclesia Christi : quæ ejus Visibilitas. Qui caracteres eam discernant ab aliis Societatibus , quæ Ecclesiæ nomen falsò sibi vindicant. 1

§. 2. De unitate Ecclesiæ , et de variis ejus membris. 7

§. 3. De communione membrorum Ecclesiæ , quæ communio Sanctorum dicitur. 14

§. 4. De sanctitate Ecclesiæ. 22

§. 5. Cur Ecclesia dicitur Catholica. 38

§. 6. Cur Ecclesia dicatur Apostolica. 46

§. 7. Ecclesiam Catholico-Romanam solam esse Christi Ecclesiam , extra quam nulla salus. 52

§. 8. De præliis Militantis Ecclesiæ ; et primùm de iis quæ sustinet adversùs Dæmones. 67

§. 9. De præliis Ecclesiæ Militantis adversus Ethnicos , Judæos , Hæreticos et Schismaticos. 75

§. 10. Catalogus præcipuarum Sectarum Hæreticarum vel Schismaticarum , quæ hactenùs adversus Ecclesiam insurrexerunt : simul et nomina Conciliorum , in quibus proscriptæ sunt , et Sanctorum Patrum , qui earum errores confutarunt. 84

Primum seculum. 84

Seculum secundum. 102

Tertium seculum. 126

Seculum quartum. 149

Seculum quintum. 185

Seculum sextum. 204

Seculum septimum. 210

Seculum octavum. 222

Seculum nonum. 225

Seculum decimum. 228

Seculum undecimum. 228

Seculum duodecimum. 230

Seculum decimum tertium. 237

Seculum decimum quartum. 240

Seculum decimum quintum. 242

Seculum decimum sextum et decimum septimum. 245

§. 11. De præliis Ecclesiæ adversùs malos in ejus sinu degentes. 250

§. 12. De prærogativis Ecclesiæ in genere. 257

§. 13. De remissione peccatorum , quæ est prima Ecclesiæ prærogativa , qua patet aditus cæteras Ecclesiæ dotes. 257

§. 14. De iis quæ eventura sunt singulis Ecclesiæ membris, antequam gaudeant æternæ vitæ dotibus; ac primùm de morte quæ subeunda est omnibus omninò hominibus. 265
§. 15. De Judicio particulari. 280
§. 16. De statu uniuscujusque animæ post judicium. 287
§. 17. De fine mundi, de Antichristo, de adventu Eliæ et Enoch, necnon de conversione Judæorum. 297
§. 18. De generali corporum resurrectione in fine mundi futura. 319
§. 19. De ultimo Christi adventu, et de Judicio generali. 330
§. 20. De Vitâ æternâ. 338
§. 21. De Morte æternâ. 348

CONCLUSIO HUJUS PRIMÆ PARTIS. *De Symbolo Apostolorum: quæ est velut summa et brevis enumeratio eorum, quæ hactenùs dicta sunt.* 354

Formula Professionis fidei Catholicæ, Apostolicæ et Romanæ, edita jussu Pii IV. ex Decretis sacri Concilii Tridentini excerpta. 356

TOMO QUARTO.

SECUNDA PARS.

In qua expenditur quâ sit ratione vivendum, ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam homines conditi.

CAPUT PRÆVIUM. *De vita Christiana in genere.* Pag. 1

SECTIO PRIMA.

De Peccatis.

CAPUT I. *De Peccatis in genere.*

§. 1. De Peccatis in genere; et de variis peccatorum divisionibus. 9
§. 2. De singulis Peccatorum actualium generibus, ac 1° de mortali ac veniali. 14
§. 3. De cæteris Peccatorum actualium generibus. 26

CAPUT II. *De Peccatis in specie.*

§. 1. De Superbiâ. 32
§. 2. De Avaritiâ. 57

§. 3. De Luxuriâ. 71
§. 4. De Gulâ. 92
§. 5. De Invidiâ. 101
§. 6. De Irâ. 110
§. 7. De Desidiâ, quam Acediam vocant. 118

SECTIO SECUNDA.

De Virtutibus.

CAPUT I. *De Virtutibus in genere.* 125
CAPUT II. *De Virtutibus in specie; ac primo de Fide.*
§. 1. Quid sit Fides. 126
§. 2. De auctoritate Ecclesiæ in rebus Fidei. 127
§. 3. De Scripturâ Sacrâ. 133
§. 4. De auctoritate Traditionis in rebus Fidei. 144
§. 5. De auctoritate Conciliorum et SS. Patrum in rebus Fidei. 154
§. 6. De necessitate Fidei. 161
§. 7. De peccatis Fidei oppositis. Item de signis Fidei, maximèque de signo crucis. 163
CAPUT III. *De Spe.*
§. 1. Quid sit Spes. 173
§. 2. De peccatis Spei oppositis. 180
CAPUT IV. *De Charitate.*
§. 1. De Amore Dei. 186
§. 2. De Amore sui-ipsius. 201
§. 3. De Amore proximi. 208
§. 4. De Eleemosyna. 219
§. 5. De Correctione fraternâ. 239
§. 6. De condonatione offensarum. 250
CAPUT V. *De Virtutibus Christianis, quæ Morales appellantur.*
§. 1. De quatuor Virtutibus Cardinalibus. 258
§. 2. De Virtutibus quæ ex virtutibus Cardinalibus oriuntur, vel cum ipsis connexæ sunt. Et de vitiis oppositis. 274

TOMO QUINTO.

SECTIO TERTIA.

De Præceptis Dei.

CAPUT I. *De Præceptis Decalogi in genere.* Pag. 1

CAPUT II. *De Primo Præcepto Decalogi.*

§. 1. Quid hoc Præcepto præcipiatur. 7

§. 2. De peccatis primo Decalogi præcepto prohibitis, ac primò de Idololatriâ. 11

§. 3. De cultu et Invocatione Sanctorum, hoc primo Decalogi præcepto minimè prohibito : imò Scripturâ et Traditione firmato. 14

§. 4. De cultu Reliquiarum. 39

§. 5. De cultu Crucis et sacrarum Imaginum. 55

§. 6. De cæteris Peccatis primo Dei Præcepto prohibitis, nimirùm Sacrilegio et Superstitione. 71

CAPUT III. *De Secundo Præcepto Decalogi.*

§. 1. Idea generalis hujus Præcepti. 81

§. 2. De Voto. 81

§. 3. De Juramento et de Blasphemia. 88

CAPUT IV. *De Tertio Dei mandato.*

§. 1. Quem diem sanctificari à Christianis oporteat. 98

§. 2. Qua ratione diem Dominicam sanctiqcari oporteat. 100

CAPUT V. *De Quarto Dei Mandato.*

§. 1. De officiis Inferiorum erga Superiores. 111

§. 2. De officiis Superiorum erga Inferiores. 122

CAPUT VI. *De Quinto Mandato Decalogi.* 130

CAPUT VII. *De Sexto Dei Mandato.* 136

CAPUT VIII. *De Septimo Dei Præcepto.*

§. 1. Quot modis aliena rapiantur. 147

§. 2. De Usurâ et Fœnore. 155

§. 3. De injusta detentione bonorum proximi, aliisque damni generibus illatis proximo, quantum ad bona fortunæ. Item de participibus furum. 176

§. 4. De Restitutione. 183

CAPUT IX. *De Octavo Dei Mandato.*

§. 1. De falso Testimonio et de Mendacio. 188

§. 2. De Obtrectatione. 197

§. 3. De Adulatione, de Conviciis et Contumeliis, denique de Judiciis et Suspicionibus temerariis. 208

CAPUT X. *De Nono Dei Præcepto.* 216

CAPUT XI. *De Decimo Dei Præcepto.* 219

TOMO SEXTO.

SECTIO QUARTA.

De Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I. *De Præceptis Ecclesiæ in genere.* Pag. 1

CAPUT II. *De Primo Præcepto Ecclesiæ; quod est circa Festorum sanctificationem.*

§. 1. De Diebus Festis in genere, et de Potestate Ecclesiæ circa Festorum institutionem. 3

§. 2. De Festis sigillatim, ac primò quidem de Festo SS. Trinitatis. 7

§. 3. De Festis Christo Domino sacris, ac primùm de Annuntiatione Dominicâ ejusque Conceptione. 20

§. 4. De Tempore Adventûs. 26

§. 5. De Nativitatis Domini solemnitate. 34

§. 6. De Circumcisione Christi. 47

§. 7. De Epiphania Domini. 52

§. 8. De Præsentatione Domini in Templo, et de Purificatione B. Mariæ Virginis. 67

§. 9. De Majori Hebdomada, ac primò de Dominicâ Palmarum. 72

§. 10. De Feriis Quintâ et Sextâ majoris Hebdomadæ. 84

§. 11. De Sabbato sancto. 104

§. 12. De die sancto Paschæ. 112

§. 13. De Festo Ascensionis Christi. 126

§. 14. De Festo Pentecostes. 136

§. 15. De Festo Corporis Christi. 147

§. 16. De Festo Sanctorum in genere. 155

§. 17. De Festis B. Mariæ Virginis. Ac primò de ejus Conceptione. 163

§. 18. De Nativitate B. Mariæ Virginis. 174

§. 19. De Assumptione B. Mariæ Virginis. 183

§. 20. De Festis Angelorum. 197

§. 21. De Festis sancti Joannis-Baptistæ. 202

§. 22. De Festis sanctorum Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sanctarumque vel Virginum, vel Viduarum, vel Nuptarum, vel Pœnitentium. 211

§. 23. De Festo Sanctorum omnium. 232
§. 24. De die commemorationis omnium Fidelium defunctorum. 234
§. 25. De Festo Dedicationis Ecclesiæ. 240

CAPUT III. *De Secundo Ecclesiæ Præcepto, sicilicet de audiendo Sacro diebus Dominicis et Festis, et de Missa Parochiali.* 246

CAPUT IV. *De Tertio Ecclesiæ Præcepto, circa Confessionem Annuam.* 258

CAPUT V. *De Quarto Præcepto Ecclesiæ circa Communionem Paschalem.* 267

CAPUT VI. *De Quinto Præcepto Ecclesiæ, circa Jejunia.*
§. 1. De Jejunio in genere. 270
§. 2. De Quadragesimali Jejunio. 310
§. 3. De Quatuor temporum, et Vigiliarum Jejuniis. 326

CAPUT VII. *De Sexto Præcepto Ecclesiæ, circa dies Abstinentiæ.* 340

CONCLUSIO HUJUS SECUNDÆ PARTIS. *De perfectione vitæ Christianæ, et de Consiliis Evangelicis.* 397

TOMO SEPTIMO.

TERTIA PARS.

In qua ostenditur quibus auxiliis et adjumentis ita vivere possimus, ut nobis pateat aditus ad vitam æternam.

CAPUT PRÆVIUM. *De Gratia.* Pag. 1
§. 1. Quid sit Gratia : quæve illius variæ species. 1
§. 2. Cujus meritis nobis Gratia concedatur. 124
§. 3. De Necessitate Gratiæ, et de Libertate hominis peccatoris. 133
§. 4. De merito operum, et de effectibus Gratiæ Christi. 257
§. 5. Quibus Dei Gratia concedatur. 283

TOMO OCTAVO.

SECTIO PRIMA.

De Sacramentis.

CAPUT I. *De Sacramentis in genere.* Pag. 1

§. 1. De Sacramentorum natura et effectibus. 1

§. 2. De Sacramentorum numero, Auctore, Ministro, Ritibus. 4

CAPUT II. *De Baptismo.*

§. 1. De Baptismi natura et effectibus. 6

§. 2. De Administratione Baptismi. 12

§. 3. De Baptismi necessitate et unitate. De statu Parvulorum sine Baptismo morientium. 17

§. 4. De susceptoribus è sacro fonte Baptismatis; qui vulgò Patrini et Matrinæ dicuntur. 29

§. 5. Explicantur solemnes Baptismi Ritus et Cæremoniæ. 32

§. 6. Continuatio Paragraphi superioris de Ritibus Baptismi. 35

Formula Renovationis Promissionum quæ ante Baptismum fiunt. 39

§. 7. Continuatio Paragraphi superioris de Ritibus Baptismi. 40

CAPUT III. *De Sacramento Confirmationis.*

§. 1. Quid sit Confirmatio. 45

§ 2. De effectibus Confirmationis, et de Donis Spiritûs sancti. 47

§. 3. De Ministro et subjecto et necessitate Confirmationis. Item de dispositionibus ad suscipiendum hoc sacramentum requisitis. 53

§. 4. Explicantur Ritus in Sacramento Confirmationis observari soliti. 60

CAPUT IV. *De Eucharistia.*

§. 1. De Eucharistia in genere, variisque ejus nominibus 63

§. 2. De institutione Eucharistiæ. 65

§. 3. Explicatur solemnis promissio Eucharistiæ, de quâ mentio fit capite sexto Sancti Joannis. 68

§. 4. De Eucharistia sub ratione sacramenti. De Præsentiâ reali, et Transsubstantiatione. 86

§. 5. De Adoratione, Custodiâ, Expositione, Processione Eucharistiæ. 104

§. 6. De effectibus sacrosanctæ Eucharistiæ. 113

§. 7. De præparatione adhibenda, ut dignè quis sacram Eucharistiam percipiat. 118

§. 8. De frequenti Communione. 130

§. 9. De Communione sub unica specie. 136

§. 10. De necessitate Communionis. Itemque de prima Communione. 155

CAPUT V. *De Sacramento Pœnitentiæ.*

§. 1 De virtute pœnitentiæ. Quanta sit necessitas agendi Pœnitentiam, idque sine mora. 160
§. 2. In quo positum sit Sacramentum Pœnitentiæ. De ejus institutione et necessitate. 174
§. 3. De Contritione. Quæ sint conditiones ad Contritionem requisitæ. 180
§. 4 De Contritione Perfecta et Imperfecta. 185
§. 5. De non peccandi proposito : item de pravis habitibus, et de peccandi occasionibus. 190
§. 6. De Confessione, ejusque necessitate. 197
§. 7. De delectu Confessarii. 201
§. 8. De prævio Examine conscientiæ ad Confessionem necessario. 212
§. 9 Qualis debeat esse Confessio, ac primùm de illius integritate. 214
§. 10. Explicantur reliquæ conditiones Confessionis. Tum de Confessionibus Generalibus. 221
§. 11. De Confessionis faciendæ ritu. 225
§. 12. De Satisfactione, ejusque necessitate. 226
§. 13. Exemplis è Scriptura petitis probatur necessitas satisfactionis. 231
§. 14. De Satisfactione juxta veteres Pœnitentiæ leges : ac præcipuè de quatuor gradibus Pœnitentiæ Publicæ. 234
§. 15. Quæ sit et fuerit semper mens Ecclesiæ in satisfactionum injunctione. 243
§. 16. De Canonibus Pœnitentialibus. 248
§. 17. De operibus satisfactoriis. 264
§. 18. De Purgatorio. 266
§. 19. De Indulgentiis. Quid sint Indulgentiæ. Esse in Ecclesia potestatem eas concedendi. 280
§. 20. De variis Indulgentiarum generibus. Cui competat potestas eas concedendi. 295
§. 21. De Indulgentiis concessis in gratiam mortuorum fidelium. 304
§. 22 De absolutione à peccatis, et de potestate eam concedendi Sacerdotibus tradita. 311
§. 23. De absolutionis dilatione. 314
§. 24 De casibus reservatis ; et de Censuris in genere. 327
§. 25 De Excommunicatione. 338

§. 26. De Monitionibus ad finem revelationis, propositâ Excommunicationis pœnâ. 340
§. 27 De Suspensione. 343
§. 28 De Interdicto. 346

TOMO NONO.

CAPUT VI. *De Sacramento Extremæ-unctionis.* Pag. 1
§. 1. De præcedentibus hujus Sacramenti administrationem, ac primò de Morbo. 1
§. 2. Quæ regulæ servandæ sunt in testamento faciendo. 7
§. 3. De iis quæ ad ipsum Extremæ-unctionis Sacramentum attinent. 16
§. 4. De effectibus hujus Sacramenti, et de cæteris rebus quæ spectant ad hujus administrationem vel susceptionem. 33
CAPUT VII. *De Sacramento Ordinis.*
§. 1. Quid sit Sacramentum Ordinis ; quis hujus sacramenti minister : quis effectus. Quot Ordinum Gradus. 44
§. 2. De Irregularitatibus Canonicis, quæ arcent ab Ordinibus et à Clericatu. 56
§. 3. De dotibus et dispositionibus requisitis ad statum Clericalem. Item de vocatione ad hunc statum. 81
§. 4. De Tonsura Clericali. 106
§. 5. De Beneficiis Ecclesiasticis. Quæ sint munera et officia Collatorum Patronorum eligentium ad Beneficia. 114
§. 6. De Simonia, et Confidentia. 117
§. 7. Quæ sint Beneficiariorum officia. Quæ legitima Beneficiorum administratio. 131
§. 8. De minoribus Ordinibus, officiisque eorum. 135
§. 9. De majoribus Ordinibus in genere ; et de Cælibatu iis annexo. 144
§. 10. De Titulo Beneficii vel Patrimonii requisito ad Subdiaconatum, cæterosque majores Ordines. 153
§. 11. De Officiis et virtutibus Subdiaconorum, Diaconorum, Presbyterorum et Episcoporum. 156
§. 12. Explicantur præcipui ritus Ordinationum. 169
§. 13. Explicantur præcipui ritus Consecrationis seu Ordinationis Electi in Episcopum. 190
§. 14. Quid debeat populus Episcopis, Presbyteris, cæterisque Ecclesiæ Ministris. 200
§. 15. De statu Religioso. Quâ mente statum hunc amplecti oporteat. Quid facto opus sit ut rectè et sanctè in eo vivatur. 205

CAPUT VIII. *De Sacramento Matrimonii.*

§. 1. De Matrimonio in genere. 226
§. 2. De Matrimonio quatenùs Sacramentum est. 238
§. 3. De Impedimentis matrimonii, ac primò de dirimentibus. Cur isthæc impedimenta apposita sint. 247
§. 4. De Impedimentis non dirimentibus Matrimonium jam contractum. 261
§. 5 Quæ sint dispositiones et præparationes præviæ ad Matrimonium. Quomodo agendus sit nuptiarum dies. 269
§. 6. Quæ sint Conjugatorum inter se Officia. 280
§. 7. Quæ sint Officia Conjugatorum circa liberos. 306
§. 8. Quæ sint Officia Conjugatorum erga famulos. 324
§. 9. De Divortio. 328
§. 10. Quæ sint Officia Conjugum, instante morbo alterius conjugis. Quæ Viduorum vel Viduarum Officia. 363

TOMO DECIMO.

SECTIO ALTERA.

De Oratione, omnibusque ad eam pertinentibus.

CAPUT I. *De Oratione in genere.* Pag. 1

§. 1. Quid sit Oratio, quæ variæ ejus species. 1
§. 2. De necessitate Orationis. 3
§. 3. Quis orandus. Pro quibus orandum. 16
§. 4. Qui sint effectus Orationis. 21
§. 5. Quæ debeat esse affectio in Orante. 27
§. 6. Quid petendum à Deo sit. 33
§. 7. Quæ sint conditiones Orationis. 38
I. Conditio. *Orandum in nomine Christi.* 38
II. Conditio. *Orandum in spiritu et veritate.* 40
III. Conditio. *Orandum cum humilitate et compunctione cordis.* 40
IV. Conditio. *Orandum attentè, atque adeò cum prævià præparatione.* 42
V. Conditio. *Orandum cum fiduciâ.* 47
VI. Conditio. *Orandum perseveranter.* 50
§. 8. Quomodo Deus exaudiat orantes. 54
§. 9. Quo corporis habitu orandum. 60
§. 10. Quo tempore, quibus diebus et horis præcipuè orandum. 64
§. 11. Quo loco orandum. Quæ debeatur sacris oratoriis et templis reverentia. 77

CAPUT II. *De Oratione in specie; ac primùm de Oratione mentali.*

§. 1. Quid sit Oratio mentalis : quæ ejus necessitas : quæ facilitas. 83

§. 2. De Meditatione. 87

CAPUT III. *De Oratione vocali in genere.* 95

CAPUT IV. *De Oratione Dominicâ.*

§. 1. De Oratione Dominicâ in genere. Explicatur ejus proœmium. 98

§. 2. Explicantur singulæ petitiones Orationis Dominicæ. 107

I. Petitio. *Sanctificetur nomen tuum.* 107

II. Petitio. *Adveniat regnum tuum.* 110

III. Petitio. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terrâ.* 114

IV. Petitio. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* 122

V. Petitio. *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* 135

VI. Petitio. *Ne nos inducas in tentationem.* 143

VII. Petitio. *Sed libera nos à malo.* 153

Explicatur ea vox, *Amen.* 160

CAPUT V. *De quibusdam aliis Precationum formulis.*

§. 1. De salutatione Angelicâ. 162

§. 2. Explicatur ea precationis formula, quæ *Angelus* dicitur. 165

CAPUT VI. *De Publicis Ecclesiæ Precibus et Officiis in genere.*

§. 1. Quâ linguâ publicas Ecclesiæ Preces, publica Officia celebrari oporteat. 166

§. 2. De Ecclesiæ Ritibus et Cæremoniis in genere. 180

§. 3. De usu Cereorum et Lampadum. 185

§. 4. De Thuris usu. 188

§. 5. De variis cujusque Ecclesiæ ritibus et cæremoniis in divinorum Officiorum celebratione. 194

§. 6. De usu Cantûs, Musices et Organorum. 211

TOMO UNDECIMO.

CAPUT VII. *De sacrosancto Missæ Sacrificio.* Pag. 1

§. 1. De sacrificio tam interiori quàm exteriori in genere. 1

§. 2. An teneamur offerre Deo sacrificium interius. 9

§. 3. An teneamur offerre Deo sacrificia exteriora. Quæ fuerint hæc sacrificia ante et post legem Moysi. 11

§. 4. Explicantur specialiùs sacrificiorum Judaïcorum ritus. 14

§. 5. Cujus rei typus essent sacrificia ante Moysen oblata, maximè verò sacrificium Melchisedech. 27

§. 6. Explicantur res expressæ et adumbratæ per sacrificia Judaïca. 32
§. 7. Probatur esse in Ecclesiâ sacrificium exterius et sensibile. 49
§. 8. De nominibus Liturgiæ et Missæ quibus hoc sacrificium designatur. 72
§. 9. Quid sit Missæ sacrificium. 77
§. 10. Cur et quem ad finem offeratur Missæ sacrificium. 82
§. 11. Cur Missæ sacrificium offeratur, et cur fiat in eo memoria Sanctorum. 86
§. 12. Pro quibus Missæ sacrificium offeratur. 90
§. 13. Explicantur specialiùs multa pertinentia ad Missam pro defunctis. 96
§. 14. De Missis majoribus, de iis quæ privatæ dicuntur; item de iis in quibus solus Sacerdos communicat. 101
§. 15. De locis in quibus celebrari Missam oporteat : et de privatis et domesticis Oratoriis. 114
§. 16. De altari in quo Missa celebratur : itemque de sacris linteis, vasis et ornamentis altarium. 120
§. 17. De sacris vestibus Episcoporum, Presbyterorum et Ministrorum in sacrosancti Sacrificii celebratione. 138
§. 18. Quibus diebus et horis celebrari Missæ sacrificium oporteat. 154
§. 19. Quomodò interiùs affectus esse oporteat, et quâ sanctitate et morum integritate, præditos, qui Missæ sacrificium offerunt. 163
§. 20. Qualiter affectos esse oporteat eos qui Missæ celebrationi intersunt. Quæ sit optima Missam audiendi ratio. 165
§. 21. De Ordine Missæ in genere. 168
§. 22. Explicantur ad litteram Missæ preces et ritus. Quid facto opus sit, ut in illis mens Ecclesiæ teneatur. 173
I. Missa catechumenorum, Psalmus *Judica*. 173
II. Confessio. Subjectæ preces usque ad Introïtum. 175
III. Introitus. Cur quædam in cornu Epistolæ, quædam in cornu Evangelii, quædam in medio altari recitentur. 179
IV. *Kyrie Eleison. Gloria in excelsis.* 184
V. *Dominus vobiscum.* Collecta. 186
VI. De Epistolâ, Graduali, *Alleluia*, Prosâ, Tractu. 191
VII. De Evangelii lectione. 195
VIII. De Pronao. 197
IX. De Missâ fidelium : ac primò de recitatione Symboli. 200
X. De populi Oblationibus, et Eulogiis. 204
XI. De oblatione panis et vini seorsùm facta per Sacerdotem. 209

XII. De Lotione manuum, et de oratione, *Suscipe sancta Trinitas.* 215
XIII. De monitione, *Orate fratres;* et de secretis orationibus. 219
XIV. De Præfatione, et Hymno Angelico, *Sanctus.* 224
XV. De Canone Missæ; ac 1° de oratione, *Te igitur.* 226
XVI. De commemoratione vivorum. 229
XVII. De oratione quâ recitantur nomina Sanctorum ante consecrationem quæ in Missali libro inscribitur, *Infra actionem*, incipitque his verbis, *Communicantes.* 232
XVIII. De oratione, *Hanc igitur oblationem.* 239
XIX. De oratione, *Quam oblationem.* 242
XX. De Consecratione. 244
XXI. Series Canonis. *Undè et memores.* 249
XXII. *Supra quæ.* 251
XXIII. *Supplices te rogamus.* 254
XXIV. *Memento* pro mortuis. 256
XXV. *Nobis quoque peccatoribus.* 258
XXVI. *Pater noster. Libera nos.* 263
XXVII. De fractione hostiæ, et utriusque speciei commixtione. 270
XXVIII. *Agnus Dei*, Pacis osculum. 284
XXIX. De Communione Sacerdotis. 287
XXX. De Communione populi. 289
XXXI. De Postcommunione, et fine Missæ. 298

TOMO DUODECIMO.

CAPUT VIII. *De Exorcismis et Benedictionibus.* Pag. 1
§. 1. De Exorcismis. 1
§. 2. Quid sit Benedictio. 5
§. 3. Qui sint præcipui Ritus Benedictionum. 7
§. 4. Cur reserventur Benedictiones quædam Episcopis, aliæ Presbyteris permittantur. 9
§. 5. De Benedictione sacrorum Oleorum et Chrismatis, quæ fit ab Episcopo feriâ V. in Cœnâ Domini. 10
§. 6. De Benedictione Campanarum. 21
§. 7. De ritu Consecrationis et Dedicationis Ecclesiæ et altaris. 29
§. 8. Explicantur præcipui ritus consecrationis Ecclesiæ vel altaris. 40
§. 9. De Benedictione aquæ Baptismalis. 57
§. 10. De Benedictione aquæ lustralis, et de usu hujus aquæ. 62

CAPUT IX. *De supplicationibus, quæ Processiones nuncupantur.*

§. 1. De Processionum origine, variisque speciebus. Quæ mens Ecclesiæ sit, qui scopus in variis Processionibus. 69

§. 2. De ordine et ritu Processionum : itemque de precibus quæ in illis fieri solent ; maximèque de Sanctorum Litaniis. 78

CAPUT X. *De piis usibus nullâ Ecclesiæ lege præscriptis, sed fidelium arbitrio relictis.*

§. 1. De Peregrinationibus sacris. 85

§. 2. De piis societatibus, quas Confraternitates vocant. 93

§. 3. De Rosario et Coronâ B. Mariæ Virginis, Gallicè, *Rosaire* et *Chapelet*. 102

§. 4. De piis usibus quos approbat Ecclesia. Itemque de iis quos tolerat solùm. 104

CAPUT XI. *De Visitatione Episcopali.* 107

CONCLUSIO, COLLECTIO ET REPETITIO TOTIUS OPERIS. *De iis quæ hominem viatorem beatum efficiunt, donec æternam beatitudinem consecutus sit.* 113

APPENDIX.

Tractatus de sacris Christianorum Ritibus. 129

CAPUT I. *De Rituum definitione, et divisione.* 130

CAPUT II. *Regulæ explicantur, quibus faciliùs superstitiosi Ritus cognosci queant.* 137

CAPUT III. *De natura, origine, utilitate, ac necessitate sacrorum Rituum.* 142

Prop. I. Sacer Ritus esse non potest actus illicitus. 143

Prop. II. Ritus sacri eadem, qua instituti sunt auctoritate, mutari possunt. 143

Prop. III. Si Ritus ex hominum causa ad superstitionem, vel hæresim fovendam adhibeatur, aut in Dei injuriam cedat, prudenti œconomiâ mutatur, et quandoque etiam aboletur. 143

Prop. IV. Ritus legitimâ auctoritate institutus vel comprobatus, si in Dei cultum, et gloriam augendam referatur, licitè et utiliter adhibetur, licèt antèà ritus fuerit falsæ religionis, et idololatræ gentis. 143

Prop. V. Exterior Dei Cultus et Ritus sacri nonnisi à Deo originem habent. 144

Prop. VI. Sacri Ritus in hac providentia non solùm sunt utiles, sed etiam necessarii. 144

CAPUT IV. *De Christianæ Ecclesiæ Ritibus, ubi præcipui circa eosdem errores Hæreticorum, qui sunt hac ætate nostrâ in Occidentali Ecclesia, recensentur, et confutantur.* 146

Prop. I. Exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus Christianæ Religionis simplicitati non adversatur. 147

Prop. II. In Christi Ecclesia vera inest instituendorum Rituum potestas. 150

Prop. III. Hujusmodi Ecclesiæ potestas cum auctoritate conjuncta est ferendi leges. 152

Prop. IV. Potestas circa Sacra à Deo Ecclesiæ concessa, non inest in seculi Principibus. 155

Prop. V. Potestas erga Sacra, sive jus ferendi leges ad Dei cultum et Ecclesiæ disciplinam pertinentes, à Christo Ecclesiæ suæ collatum, in solis Episcopis residet, qui jure divino Presbyteris aliisque Ministris superiores sunt. 158

Prop. VI. Suprema in Ecclesia potestas in Romano Pontifice Petri successore residet, ejusque auctoritati omnium Episcoporum jurisdictio subjecta est. 167

CAPUT V. *Romanæ atque Catholicæ Ecclesiæ Ritus à superstitionis nota vindicantur.* 169

CAPUT VI. *De Ecclesiæ Orientalis Ritibus, eorumque varietate.* 179

§. I. Describitur generatim Orientalis Ecclesia. 179

§. II. De Schismaticorum, Hæreticorumque Sectis, quæ in Orientali Ecclesia sunt : deque præcipuis eorumdem erroribus. 187

§. III. De propriis Orientalis Ecclesiæ Ritibus, eorumque varietate. 192

CAPUT VII. *De Apostolicæ Sedis œconomia in disciplinæ unitate tuenda ac procuranda, et in tolerandis diversis aliarum Ecclesiarum, præsertim Orientalium, Ritibus.* 214

CAPUT VIII. *De obligatione quam quisque habet in suscepto Ritu permanendi.* 221

§. I. De obligatione, quam habent manendi in suscepto Ritu Orientales, qui ejusdem Ritûs Episcopis subsunt. 223

§. II. De obligatione, quam habent manendi in suscepto Ritu Orientales, qui in Latinorum Ecclesiis degunt. 224

§. III. De obligatione, qua Latini in proprio Ritu permanere tenentur. 229

CAPUT IX. *De Ritibus Apostolicæ Sedis auctoritate proscriptis, deque iis, qui rejiciendi videantur.* 231

§. I. De proscriptis Ritibus Sinensibus, et Malabaricis. 232

§. II. Recensentur ea, quæ proscripta sunt in Constitutione Benedicti XIV. *Inter omnigenas*, quæ est pro Incolis Regni Serviæ, et finitimarum regionum. 236

§. III. De reliquis Ritibus, qui vel proscripti sunt, vel rejiciendi videantur. 238

Litteræ Apostolicæ Leonis Papæ XII. quibus Sectæ occultæ et clandestinæ damnantur. 244

Epistola Encyclica Gregorii Papæ XVI. 262

S. Apostolicæ Sedis Responsa circa lucrum ex mutuo, ab anno 1822. *ad febr.* 1833. 272

FINIS INDICIS TOTIUS OPERIS.

INSTITUTIONES CATHOLICÆ

IN MODUM CATECHESEOS:

In quibus quidquid ad Religionis Historiam, et Ecclesiæ Dogmata, Mores, Sacramenta, Preces, Cæremonias, Usus pertinet, totum id brevi compendio ex sacris fontibus Scripturæ et Traditionis explanatur.

CAPUT PRÆVIUM.

Totius Religionis Summa. Elenchus et Partitio Operis.

Toto hocce Opere Discipulus et Magister interloquuntur. *Interrogat* Discipulus, *Respondet* Magister.

Interrog. Disc. QUID est quo nos homines magis occupari necesse sit, dum vitam hanc mortalem vivimus?

Resp. Nihil antiquius nobis esse debet, nihil in quod majori studio et curâ incumbere oporteat, quàm ut noverimus et Deum et Christum et nos ipsos; quid simus, cur et quam ob rem vivamus, quid futuri simus post supremum diem, quænam sit ad salutem via: uno verbo, quidquid Religio docet et præcipit, id et sciamus et opere compleamus.

I. Quodnam id est, quod Religio docet et præcipit?

R. Eorum omnium quæ ad Religionis notitiam et dogmata pertinent, hæc summa est.

Existit Deus, Ens perfectissimum, unum in personis tribus à se invicem distinctis. Ab eo condita sunt universa, cœlum et terra, et quidquid horum ambitu continetur.

Angeli et homines cæteras res creatas perfectione superant. Hos Deus creavit æternâ felicitate donandos. In eo autem posita est eorum summa felicitas, ut Deus æternùm ab eis perfectè cognoscatur, ametur, et possideatur.

Ex Angelis alii nunquam à Deo discesserunt, secus alii. Illi jam æternùm beati, ab jubentis Dei nutu pendent, et ad varia ministeria mittuntur. Alii jam æternùm infelices, et in summas miserias suâ culpâ delapsi, dæmones nuncupantur.

Deus hominem et feminam creavit, Angelorum instar, æternâ felicitate donandos, nec legi mortis obnoxios: creavit, inquam, sanctos et justos; suamque legem ita scripsit in cordibus eorum, ut quidquid esset agendum et planè cognoscerent, et facilè possent opere perficere.

Formatum hominem statim posuit Deus in Paradiso voluptatis, præcepitque ipsi rem haud quaquam *difficilem*, de fructu arboris unius ne comederet: *In quocunque enim die*, inquit, *comederis ex eo, morte morieris.* (*Gen.* II. 17.)

Verùm, proh dolor! Eva mulier à dæmone delusa, nullâ ad id impellente concupiscentiâ, contra conscientiæ stimulos de fructu vetito comedit. Adam uxori nimiùm obsecutus, nequaquam delusus, nihil ignorans eorum quæ scire oportuit, comedit et ipse contra fas.

Hinc prima mali labes. Hinc tot partæ humano generi miseriæ. Ex Evâ quippe matre, et Adam parente prodiere deinceps omnes omnino homines quibuscum ipsi communicarunt et peccatum suum et peccati pœnas, ignorantiam, concupiscentiam, quam in se concitaverant offensionem et inimicitiam Dei, vitæ incommoda, moriendi necessitatem. Nec mora, statim expulsi sunt à paradiso voluptatis; æternis suppliciis addicendi, ni Deo miserante resipuissent.

Hæc autem prima fuit Dei opt. max. erga homines peccatores misericordia, ut redemptorem humano generi et liberatorem promitteret. Is non nisi post annos circiter quater mille venit.

Interea corrupta peccato originis humana natura, in omni scelerum et nequitiæ genus prolapsa est. Tot crimina Deus generali diluvio expiari voluit. Omnes omnino homines aquis submersi periere, excepto Noë cum suis. Hic cum uxore et liberis tribus, totidemque eorum uxoribus, aquis mirabiliter ereptus, Pater fuit deinceps omnium hominum; qui intra breve temporis spatium aucti numero et multiplicati, demum eos qui ante diluvium vixerant,

non æquarunt modò malitiâ et turpitudine, sed etiam superarunt.

Unde Deus sequentibus *generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas;* et tamen *non sine testimonio semetipsum reliquit.* (*Act.* XIV. 15. 16.) elegitque Abraham ejusque posteros in populum sibi peculiari ratione mancipatum.

Populus hic ex uno homine ortus, unâ veluti familiâ constans, dictus primùm Hebræus, dein Israëliticus, tum Judaïcus, accepit à Deo, ministrante Moyse, legem scriptam in tabulis lapideis, Divini cultûs publicum et peculiarem ritum, promissa solemnia, prophetias; innumerisque à Deo beneficiis, etiam præter naturæ ordinem donatus est.

Neque ideo populus hic pietate et morum sanctitate cæteris gentibus longè antecelluit. Imò sæpe Dei sui oblitus, sæpe gentium exterarum mores et impietatem imitatus, Dei vindictam, nunc hâc, nunc illâ ratione promeruit; nec variis pœnarum generibus ab sua impietate revocatus est.

Demum, *ubi venit plenitudo temporis* à Prophetis longè antè prænuntiati, *misit Deus Filium suum* in mundum; (*Galat.* IV. 4.) et venit humano generi opem laturus Redemptor et Liberator hominum Filius Dei, natus ex virgine Christus Jesus. Is cùm verbo et exemplo docuisset quid agendum, quænam esset ad salutem via, miraculisque comprobasset esse se Filium Dei à Patre missum, tandem cruci affixus, debitas humano generi pœnas luit, et morte suâ *Patri reconciliavit* homines *peccatores.* (*Prosa Pasch.*)

Post mortem sepultus, *tertiâ die resurrexit à mortuis;* (*Symb. Apost.*) et post dies quadraginta, videntibus discipulis ascendit in cœlum. Decimo post die, misit Spiritum sanctum in discipulos suo jussu Hierosolymis congregatos.

Quam porrò legem in cordibus hominum Deus conditor initio scripserat, quam legem à Deo, ministrante Moyse, Judæi olim acceperant scriptam in tabulis lapideis, hanc Spiritus sanctus adveniens scripsit denuo in cordibus Christi discipulorum.

Ex iis duodecim præcipui, quos Christus Apostolorum nomine nuncupaverat, Judæis primùm, tum, passi à Judæis repulsam, cæteris gentibus toto terrarum orbe diffusis ea annuntiarunt omnia, quæ à Christo didicerant, quæ audierant, quorum ipsi testes fuerant.

Horum prædicatione, miraculis, nece, conversi ad Deum infiniti propemodum discipuli: quorum rursus prædicatione, miraculis, fuso sanguine, ita disseminata est, Spiritu sancto impellente, per orbem universum Christi doctrina, frementibus nequicquam dæmonis impulsu, et in unum veluti convenientibus Regibus et Principibus *adversùs Dominum et adversùs Christum ejus,* (*Psal.* II. 2.) ut tandem Reges ipsi religionem hanc amplexi sint, quam antea per humanæ providentiæ leges, toties de medio sublatam et prorsus extinctam fuisse gloriabantur.

Hæc societas hominum quos Apostoli et eorum discipuli Christo peperere, quæ toto terrarum orbe diffusa est, quam Apostolorum successores regunt, Ecclesia catholica nuncupatur.

Ecclesia est societas visibilis ad consummationem usque seculi permansura, sub Christo duce et capite invisibili : cujus primas vices gerit in terris summus Pontifex Romanus Episcopus, Petri Apostoli successor. Hic caput est cæterorum Episcoporum, quos *posuit* Christus *regere Ecclesiam Dei.* (*Act.* XX. 28.) His subjecti reliqui Pastores, cæterique qui ad *opus ministerii*, *in ædificationem corporis Christi* (*Ephes.* IV. 12.) mittuntur.

His notis et veluti characteribus ab aliis societatibus, quæ Ecclesiæ nomen et auctoritatem falsò sibi vindicant, distincta semper fuit et erit vera Christi Ecclesia, quòd nimirum sit Una, Sancta, Catholica, et Apostolica.

Hostes habet, et habuit, et habebit semper in terris Ecclesia Dei. Verùm hos et vincit, et vicit, et vincet semper. *Portæ inferi non prævalebunt adversùs eam.* (*Matth.* XVI. 18.) Hanc enim Spiritus Dei vivificat, Christus regit, adjuvat, firmat; huic præstò est semper, ab ea non recedit, nec recessit, nec recedet unquam : nec est quòd tali duce naufragium Ecclesiæ navi inter maris undas et ventorum procellas timeatur.

Nondum suis omnibus membris constat Ecclesia. Ad finem usque seculi novos subinde pariet filios. Horum omnium aggregatione tandem perficietur et consummabitur. Interea moritur unusquisque ; et statim à morte rapitur anima ad tribunal Christi, rationem redditura de omnibus quæ gessit, sive bona illa sint, sive mala. Sequitur sententia judicis, quâ unaquæque vel æternâ felicitate donatur, vel æternæ damnationi subjacet, vel temporalibus suppliciis plectenda veluti detruditur in carcerem.

Tandem ubi in Ecclesiam omnes Electi confluxerint, resurgent omnes mortui, venietque Christus Jesus *cum potestate magnâ et majestate*, (*Luc.* XXI. 27.) et cum eo Angeli, Sanctique omnes : veniet, inquam, palàm et publicè judicaturus vivos et mortuos. Tunc pœnæ temporales et purgatoriæ nullæ supererunt ; sed ibunt junctæ iterum corporibus animæ, justorum quidem in vitam æternam, impiorum verò in ignem æternum. (*Matth.* XXV. 46.)

Justos dicimus eos qui eo modo vixere quo vivendum est, ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam assequendam homines conditi. Qui secus vixerint, ii omnes, nullâ habitâ ratione originis aut religionis, mali et impii censentur.

Ad bene autem et beatè vivendum duo hæc omnino necessaria, nimirum recedere à malo, et facere bonum ; fugere peccata, et uni Deo adhærere. (*Psal.* XXXVI. 27.) Hæc totius morum disciplinæ summa est. Ut recedatur à malo, et pec-

catum omne fugiatur, prorsus vincenda est innata unicuique homini ex radice originali, libido sentiendi, spectandi, et dominandi, quam vocat Joannes Apostolus concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ. (1. *Joan.* II. 16.) Ex hoc enim triplici fonte derivatur omne peccatorum et scelerum genus. Deo adhæseris ubi in eum credideris et speraveris, ipsumque amaveris : nonnisi enim fide, spe et charitate conjungi cum Deo humana mens et voluntas potest.

Cæterarum virtutum christianarum perfectio et veluti vita, charitas. Hac unâ qui caruerit, nihil est. (1. *Cor.* XIII. 1. 2. 3.)

Probatio dilectionis exsecutio est mandatorum Dei. Hæc strictè observare necesse semper fuit hominibus. Nec minori studio obsequendum Ecclesiæ, quæ dum aliquid præcipit, nihil aliud quàm observandorum mandatorum Dei tempus, locum, rationem pro opportunitate singulis assignat, et veluti ponit ob oculos.

Uno verbo, christianè vivit qui ab omni peccato abstinet, qui cum Deo fide, spe, charitate conjungitur, qui Deo et exinde Ecclesiæ, ut jubet Deus ipse, in omnibus obsequitur. Qui ita vixerit, vitam æternam, ad quam homines conditi, demum is adipiscatur necesse est.

Verùm ita vivere nemo potest propriis viribus relictus : ad hoc gratia divina prorsus necessaria. Gratia autem nemini debetur : nonnisi ex Dei misericordiâ conceditur : hanc nemo meritis naturalibus assequitur. Hanc largitur Deus cui vult, quando vult, quomodo vult, quantùm vult, pro suæ omnipotentissimæ voluntatis beneplacito, et gratuitis misericordiæ suæ promissionibus, quibus spes nostra innititur.

Misericordiam hanc morte suâ Christus hominibus promeruit. Et quidquid gratiæ in eos post lapsum primi hominis derivatur, totum id à sanguine Christi manat. Ipsius solùm virtute et meritis fit, ut à servitute diabolicâ et inimicitiâ Dei liberati, Dei amici, imò et filii et hæredes efficiamur.

Duplici viâ misericordiam Dei per Christum experimur, Sacramentis nimirum et Oratione.

Sacramenta sunt signa sensibilia gratiæ Dei ; omnia à Christo Domino instituta, alia ad utilitatem singulorum, alia ad bonum commune. Septem omnino sunt. Per Baptismum renascimur. Vitæ spiritualis perfectionem Confirmatio tribuit; Augmentum et conservationem Eucharistia. Pœnitentia spiritaliter infirmis sanitatem, imò lethaliter lapsis novum vitæ aditum subministrat. Extrema-Unctio corporali morbo laborantes quandoque vel reficit, vel sanat omnino : semper à peccatis liberat, si ritè suscipiatur, et ad mortem æquo animo ferendam vires addit. Ordo Pastores et Ministros, Matrimonium filios ad finem usque seculi Ecclesiæ tribuunt.

Altera ad gratiam Christi via Oratio. Hanc Sacramentorum solemnis administratio semper conjunctam habet. Per hanc christianè vivitur. Per hanc colitur Deus, et propitius fit hominibus.

Quidquid oratione postulare possumus et debemus à Deo, totum id eâ oratione comprehenditur, quam Dominicam dicimus, quia ipsius auctor Christus Dominus.

Si spectetur oratio, prout id omne generatim complectitur quo ad Deum ferri et sublevari mens humana potest, perfectissimum orandi genus sacrificium. Sacrificiorum ritus et cæremonias in prisca lege Deus ipse constituit : verùm vetera hæc sacrificia umbra erant et figura magni illius sacrificii quod semel à Christo in cruce oblatum, Ecclesia quotidie in altari eucharistico celebrat.

Sacrificium hoc incruentum à Christi cruento sacrificio nihil differt quantùm ad substantiam. Offertur ab Ecclesia jam ab Apostolorum temporibus tam pro vivis quàm pro defunctis. Id prisco loquendi more Missam dicimus.

Quidquid ad Missæ apparatum, preces, cæremonias pertinet, totum id sanctum, augustum, rectæ rationi consentaneum, summâ dignum veneratione. Id quoque dictum puta de eis ritibus, cæremoniis, orationibus, quæ solemni et probato Ecclesiæ usu observantur, quales sunt Exorcismi, Benedictiones, supplicationes, quas Litanias et Processiones vocant. Hæc omnia et venerandâ antiquitate commendantur, et firmissimis rationibus fulta, sine manifesta temeritatis, vel levitatis et ignorantiæ, vel obcæcationis labe, reprehendi nullatenus possunt.

Hæc summa est eorum omnium quæ ad Religionem pertinent. Id liquidiùs patebit ex infrà dicendis in serie hujus Operis.

I. Quot ad capita revocari juvat quidquid pertinet ad Religionem ?

R. Juxta superiùs expositum ordinem partiemur in Partes tres quidquid dicturi sumus de Religione.

Primo loco agemus de principiis, exordio, progressu Religionis, ab orbe condito ad consummationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

Postea explicabimus quâ sit ratione vivendum, ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam homines conditi.

Tum dicemus quibus auxiliis et adjumentis ita vivere possimus, ut nobis pateat aditus ad vitam æternam.

Hac ferè methodo christianæ Religionis dogmata et præcepta exponi oportere censet S. Augustinus. (A)

(A) S. Augustinus. *Lib. de Catechizandis Rudibus, cap.* 6. *n.* 10. Inde jam exordienda narratio est, ab eo quod fecit Deus omnia bona valde, et perducenda, ut diximus, usque ad præsentia tempora Ecclesiæ : ita ut singularum rerum atque gestorum quæ narramus, causæ rationesque

Prima Pars Operis aget de Symbolo.

Altera de Præceptis Dei et Ecclesiæ.

Tertia de Sacramentis et Oratione Dominicâ.

Ita tamen ut in singulis Partibus multa sint, quæ neque ad Symbolum pertinent, nec ad Præcepta Dei et Ecclesiæ, nec ad Sacramenta, nec ad Orationem Dominicam : quanquam et isthæc omnia ad unum ex illis quatuor capitibus revocari nihil vetat.

Prima Pars Operis dividetur in Sectiones duas.

In prima exponemus quidquid spectat ad dogmata et historiam Religionis ab orbe condito ad adventum Christi.

In altera quæ spectant ad Religionem prosequemur, à Christo nato ad consummationem vitæ æternæ.

Altera Pars Operis, post Caput prævium, de Vitâ christianâ in genere, Sectiones quatuor complectetur.

Primam de Peccatis.

Alteram de Virtutibus.

Tertiam de Præceptis Dei.

Quartam de Præceptis Ecclesiæ.

Tertia Pars, post Caput prævium, de Gratia, in Sectiones duas distribuetur.

In priori quidquid ad Sacramenta;

In posteriori quidquid ad Orationem pertinet explanabimus.

Atque hæc est totius Operis ratio et methodus.

reddantur, quibus ea referamus ad illum finem dilectionis, unde neque agentis aliquid, neque loquentis oculus avertendus est.

Idem. *Lib. de vera Religione cap.* 7. *n.* 13. Tenenda est nobis christiana Religio et ejus Ecclesiæ communicatio.... Hujus historiæ sectandæ caput est historia et prophetia temporalis divinæ providentiæ, pro salute generis humani in æternam vitam reformandi atque reparandi; quæ cùm credita fuerit, mentem purgabit vitæ modus divinis præceptis conciliatus, et idoneam faciet spiritualibus percipiendis.

INSTITUTIONES CATHOLICÆ
IN MODUM CATECHESEOS.

PRIMA PARS.

In qua exponuntur Principia, Exordium, Progressus Religionis, ab orbe condito ad consummationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

SECTIO PRIOR.

De Principiis, Exordio, Progressu Religionis ad Christi Domini adventum.

CAPUT PRIMUM.

De Deo.

§. 1. De Existentia Dei.

Int. Disc. De Deo sermonem facturus, dic primum, quæso, de supremi numinis existentia quid certum sit? Existitne reverâ Deus?

Resp. Deum existere ita certum est, ita perspicuum, ut qui id negaverit, vel revocaverit in dubium, næ ille insipiens fuerit. *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* (*Ps.* XIII. 1.)

Notanda prorsus hæc verba, *Dixit insipiens in corde suo.* Quibus innuitur, cùm quis eò insipientiæ devenerit, ut Deum esse neget, hoc in ipsius voluntate magis quàm in mente positum, nimirùm vellet impius non esse Deum. Tunc enim, compresso et deposito conscientiæ pondere, in omne genus libidinis prorumperet liberiùs. Fortè depravatio animi eò denique impium adigit, ut neget prorsus Deum existere. Sed velit, nolit, tam altè impressa est mentibus hominum Dei notitia, ut penitùs deleri vix ac ne vix quidem possit. (A)

(A) S. Augustinus. *Tract.* 106. *in Joan. n.* 6. Quod Deus dicitur, universæ creaturæ, etiam omnibus gentibus, antequam in Christum crederent, non omni modo esse potuit hoc nomen ignotum. Hæc est enim vis veræ

I. Quâ ratione supremi numinis existentiam nobis ipsis ita approbare possimus, ut omnis deinceps eâ de re tollatur animi dubitatio?

R. Omni ferè rationum genere illa demonstratur. Hanc docet intimus uniuscujusque animi sensus, hanc experientia, hanc fides certissimis argumentis stabilita, hanc denique ex principiis Metaphysices desumptum ratiocinium multiplex demonstrat.

I. Quid hîc intelligis per intimum uniuscujusque animi sensum?

R. Intelligo impressam mentibus hominum divinitatis notitiam.

Hinc nulla gens quæ Deum aliquem non colat. Hinc in periculis, in adversis, in improvisis rerum eventibus, fertur unusquisque ad Deum etiam non cogitans, secutus innatam naturæ propensionem. Quod Tertullianus vocat *Testimonium animæ naturaliter christianæ.* (*Tertull. Apolog. c.* 17.) (B)

Huc revocari nihil vetat quod dicitur in Psalmo quarto, ℣. 7. *Signatum est super nos lumen vultûs tui, Domine.*

I. Quomodo experientia demonstrat Deum existere?

R. 1. Experimur quotidie supremi numinis et paternam

divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino ac penitùs possit abscondi. Exceptis enim paucis in quibus natura nimirum depravata est, universum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem. In hoc ergo quod fecit hanc mundum cœlo terràque conspicuum, et antequam imbuerentur in fide Christi, notus omnibus gentibus Deus. In hoc autem quod non est cum Diis falsis colendus, notus in Judæâ Deus. In hoc verò quod Pater est hujus Christi, per quem tollit peccatum mundi, hoc nomen est priùs occultum omnibus, nunc manifestavit eis quos dedit ei Pater ipse de mundo.

(B) TERTULLIANUS. *Apologetici cap.* 17. Quod colimus Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo jussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ. Unde et Græci nomen mundo Cosmon accommodaverunt. Invisibilis est, etsi videatur: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inestimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur. Ideo verus et tantus est. Cæterùm quod videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est et oculis quibus occupatur, et manibus quibus contaminatur, et sensibus quibus invenitur. Quod verò immensum est, soli sibi notum est. Hoc est, quod Deum æstimari facit, dum æstimari non capit. Ita cum vis magnitudinis et notum hominibus objicit et ignotum. Et hæc est summa delicti nolentium recognoscere quem ignorare non possunt. Vultis ex operibus ipsius tot ac talibus, quibus continemur, quibus substinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? Vultis ex animæ ipsius testimonio comprobemus? Quæ licèt carcere corporis pressa, licèt institutionibus pravis circumscripta, licèt libidinibus ac concupiscentiis evigorata, licèt falsis Deis exancillata, cùm tamen resipiscit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, et sanitatem suam potitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprio Dei veri. Deus magnus, Deus bonus, et quod Deus dederit, omnium vox est: judicem quoque contestamur illum: Deus videt, et Deo commendo, et Deus mihi reddet. O testimonium animæ naturaliter christianæ! Denique pronuntians hæc, non ad Capitolium, sed ad cœlum respicit. Novit enim sedem Dei vivi. Ab illo et unde descendit.

erga nos providentiam, et propensam ad exaudiendas preces benignitatem, et manifestum quandoque in puniendis impiorum scelcribus judicium, et cæteris in rebus maximi momenti non obscura omnipotentiæ argumenta.

2. Mirus ordo partium orbis universi supremum omnium Conditorem manifestè declarat. (C)

Hoc ut intelligatur operæ pretium est advertere ex effectibus sæpiùs cognosci causas, ex operibus opifices. Ubi inspexeris egregiam picturam, magnificas ædes, librum elegantem, statim intelligis summi pictoris, egregii architecti, luculenti scriptoris opus. Hæc qui fortuito ordine inter se compacta, nemine porrò manum admovente, dixerit, næ ille inter eos qui ipsi quoque insaniunt insanissimus esse videatur. At si naturam cum arte inferas; si spectes mirum et perpetuum et nunquam deficientem ordinem partium omnium ex quibus constat orbis universus, quid tum sentire, quid cogitare licebit? *Sanè*, ut ait Tullius (*de Nat. Deor. lib.* 2.) *naturæ solertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi potest imitando. Hac*, inquit idem Tullius, (*lib.* 3. *de Finib.*) *nihil aptius, nihil descriptius: nec quidquam in operibus manufactis tam compositum, tamque compactum et coagmentatum inveniri potest.* Unius corporis humani conformatio, et mira membrorum compositio et connexio, ut cætera taceam, divinum quid sonat. Hæc qui sorte et casu fortuito inter se juncta, et tam stupendum, tam numeris omnibus absolutum in ordinem coaluisse contenderit, qui vel ex his Deum non agnoverit, cum eo nullatenus disputandum: is, utpote insipiens, suis tenebris permittendus.

I. Quibus argumentis stabilita fides demonstrat Deum existere?

R. Deus ipse suam existentiam hominibus manifestissimis argumentis declaravit. Rem explico.

Quidquid Religionis christianæ veritatem asserit, consequens est, ut id quoque supremi numinis existentiam probet. Ruit enim prorsus christiana Religio, si Deus nullus

(C) Psalm. xviii. Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

Sapient. xiii. 5. A magnitudine speciei et creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.

Roman. i. 20. Invisibilia ipsius (Dei) à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.

sit. At veritas christianæ Religionis, tam certis, tam perspicuis rationibus vindicatur, quàm quod maximè. Has in serie hujus Operis summatim proferemus. (D)

I. Quænam sunt rationes Metaphysicæ quibus existentia Dei demonstratur.

R. Eas huc referre nostri non est instituti, certissimæ tamen et invictissimæ illæ sunt. Has qui legere voluerit, consulat Philosophos et Theologos qui eà de re multa et quidem egregiè scripserunt.

§. 2. De Dei naturâ et perfectionibus.

I. Quid est Deus?

R. Ego sum qui sum, inquit Deus ipse, Moysi illud ipsum interroganti respondens. (A)

His verbis dici nihil aut cogitari potest accommodatius ad divinam naturam exprimendam quantùm capere possumus vitæ hujus tenebris relicti.

I. Quis sensus est hujus locutionis, *Ego sum qui sum?*

R. Sensus est Deum esse, ut cum Theologis loquar, Ens à se, hoc est, Ens à nullo alio pendens, sive ut sit, sive ut vivat, sive ut operetur. Alia omnia entia quæcunque illa sint, in tempore condita, è nihilo facta pendent ab illo supremo Ente et numine, à quo accepere portionem aliquam vitæ illius, cujus Deus perfectionem et veluti plenitudinem unus habet à se, unus in se complectitur. (B)

(D) S. Augustinus. *Lib.* 22. *de Civitate Dei*, *cap.* 7. Resurrectionem carnis Christi atque in cœlum ascensionem, tanquam id quod fieri non potest, mens humana ferre non posset, eludensque ab auribus cordibusque respueret; nisi eam fieri potuisse atque factam esse divinitas ipsius veritatis, vel veritas divinitatis, et contestantia miraculorum signa monstrarent; ut terrentibus et contradicentibus tam multis tamque magnis persecutionibus præcedens in Christo, deinde ad novum seculum in cæteris secutura resurrectio atque immortalitas carnis et fidelissimè crederetur, et prædicaretur intrepidè, et per orbem terræ pullulatura fecundiùs cum martyrum sanguine sereretur. Legebantur enim præconia præcedentia prophetarum; concurrebant ostensa virtutum, et persuadebatur veritas nova consuetudini, non contraria rationi, donec orbis terræ, qui persequebatur furore, sequeretur fide.

Vide cap. 3. §. 7. *Sect.* 11. *Part.* 1. *hujus Operis.*

(A) Exod. III. 14. Dixit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum. Ait: sic dices filiis Israël: Qui est misit me ad vos.

(B) S. Augustinus. *De Doctrinâ christianâ*, *Lib.* 1. *cap* 32. Ille summè ac primitùs est qui omnino incommutabilis est, et qui plenissimè dicere potuit, *Ego sum qui sum*: et *Dices eis: Qui est misit me ad vos*, ut cætera quæ sunt, et nisi ab illo esse non possint, et in tantùm bona sint, quantùm acceperunt ut sint.

Idem. *Tractatu* 38. *in Joannem*, *n.* 10. O Domine Deus noster, quid est quod aisti: *Nisi credideritis quia ego sum.* Quid enim non est eorum quæ fecisti? Nunquid cœlum non est? Nunquid terra non est? Nunquid non sunt ea quæ in terrâ et in cœlo sunt? Nunquid homo ipse cui loqueris, non est? Nunquid Angelus quem mittis, non est? Si omnia sunt hæc, quæ per te facta sunt, quid est, quod tibi proprium quidquam tenuisti ipsum esse.... Mens capiat, verè esse, est semper eodem modo esse.... Res enim quælibet prorsus qualicunque excellentiâ, si mutabilis est, non verè est: Non enim est ibi verum esse, ubi est et non esse. Quidquid enim mutari potest, mutatum, non est quod erat. Si non est quod erat, mors quædam

I. Quare dixisti, his verbis, *Ego sum qui sum*, dici nihil aut excogitari posse accommodatius ad divinam naturam exprimendam, quantùm capere possumus vitæ hujus tenebris relicti?

R. Quia ex hac Dei notione et ideâ manifestè sequitur, quidquid perfectionis fingi animo, aut cogitatione comprehendi potest, totum id et longè plura in Deo reperiri.

Ex eo enim quòd Deus sit Ens à se, quòd à nullo alio pendeat, sequitur hunc esse infinitum : id quippe dicitur infinitum, quod nullis terminis circumscribitur, quod non habet à quo contineatur intra certos limites : at quod à nullo alio pendet, sive ut sit, sive ut operetur, id non habet à quo contineatur intra certos limites, ergo est infinitum, ergo est infinitæ perfectionis. Si enim hoc non esset perfectionis infinitæ, illius perfectiones intra certos limites coarctarentur, non esset itaque infinitum, penderet ab eo à quo coarctaretur, atque ita non esset Ens à se, Ens à nullo alio pendens.

Uno verbo, esse infinitum, et omnes omnino perfectiones absolutissimè possidere, idem sonat.

Esse infinitum, non pendere à quoquam, esse Ens à se, idem sonat.

Ex eo igitur quod Deus sit à se, nec à quoquam alio pendeat, manifestè efficitur hunc esse infinitæ et omnimodæ perfectionis.

Videsis hæc fusiùs disputata apud Theologos.

I. Quænam sunt divinæ perfectiones?

R. Deus est summè perfectus, ergo spiritus est, ergo simplicissimus, æternus, immensus, immutabilis, omnia novit, omnia potest, et ab ipsius arbitrio pendent universa. Ex perfectionibus his sive aliis quas fingere mens humana potest, si qua deesset, non esset summè perfectus, non esset Deus. (C)

ibi facta est, peremptum est aliquid ibi quod erat et non est. Nigredo mortua est in corpore albescentis senis... mortuæ sunt vires in corpore languentis, mortua est statio in corpore ambulantis.... mortua est locutio in linguâ tacentis : quidquid mutatur, et est quod non erat, video ibi quamdam vitam in eo quod est, et mortem in eo quod fuit. Denique de mortuo cùm dicitur, ubi est homo ille? Respondetur, fuit. O veritas quæ verè es! *Vide reliqua hujus eximii testimonii, infrà ubi de æternitate Dei.*

(C) S. August. *Lib.* 1. *Confess. cap.* 4. Quid es ergo, Deus meus? Quid rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Summe, optime, omnipotentissime, misericordissime et justissime, secretissime et præsentissime, pulcherrime et fortissime, stabilis et incomprehensibilis : immutablis, mutans omnia; nunquam novus, nunquam vetus, innovans omnia, et in vetustatem perducens superbos et nesciunt : semper agens, semper quietus; colligens, et non egens : portans et implens et protegens, creans et nutriens et perficiens, quærens cùm nihil desit tibi. Amas, nec æstuas; zelas, et securus es; pœnitet te, et non doles : irasceris, et tranquillus es : opera mutas, nec mutas consilium : recipis quod invenis, et nunquam amisisti. Nunquam inops, et gaudes lucris : nunquam avarus, et usuras exigis. Supererogatur tibi ut debeas : et quis habet quidquam non tuum? Reddis debita nulli debens : donas debita nihil perdens.

I. Quid est quod ais Deum esse spiritum ?

R. Hoc est, Deum nec corpore, nec figurâ, nec colore constare, nec sensibus humanis percipi posse. (D)

I. Cur Deum simplicissimum vocas ?

R. Quia nullas habet partes : ab ipsius naturâ prorsus alienum est ex aliqua compactione seu compositione coalescere.

I. Cur ergo in Scripturis sacris et brachia et manus et pedes Dei legimus ?

R. Tropicum illud est et translatum loquendi genus, quo Dei operatio designatur. (E)

I. Cur Deum æternum prædicas ?

R. Quia initio et fine caret, est, et fuit, et erit semper. (F) Sine temporis successione vivit. Totam vitæ plenitudinem et simul et interminatè et perfectè possidet.

Hæc ut pleniùs intelligantur, observandum quid sit æternitas. Æternitas definitur à Boëtio, (*lib.* 3. *de consolatione.*) *Interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio.* In æternitate non est prius et posterius, non est successio, non est distinctio præteriti, præsentis et futuri, omnia sunt simul. Eo itaque sensu Deus æternus est, quòd sine successione vivit. Nihil in ejus vitâ transitorium reperitur. Nullus terminus à quo procedat, nullus ad quem tendat, medium nullum per quod transeat : totam vitæ rationem et plenitudinem simul obtinet. Atque id quidem solius Dei proprium est. (G)

(D) JOAN. IV. 24. Spiritus est Deus.

(E) S. AUGUSTINUS. *Quæstion. in Leviticum, Quæst.* 93. Cùm dicit (Deus) oculos suos et labia sua, et cætera vocabula membrorum corporalium, non utique accipimus eum formâ corporis esse definitum : sed illa omnia membrorum nomina non intelligimus, nisi effectus operationum atque virtutum : ita et cùm dicit *anima mea*, voluntatem ejus debemus accipere. Perfectè quippè simplex illa natura quæ Deus dicitur, non constat ex corpore et spiritu ; nec ipso spiritu mutabilis est sicut anima : sed et spiritus est Deus ; et semper idem ipse, apud quem non est commutatio.

Idem. *Lib.* 16. *de Civitate Dei, cap.* 5. Non loco movetur Deus, qui semper ubique est totus : sed descendere dicitur cùm aliquid facit in terra quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum, præsentiam quodammodo ejus ostendat.

(F) PSAL. CI. 13. Tu autem, Domine, in æternum permanes.

Idem. *vers.* 27. Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes ; et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

TERTULLIANUS. *Lib. contra Hermogenem, cap.* 4. Quis alius Dei census, quàm æternitas ? Quis alius æternitatis status, quàm semper fuisse et futurum esse, ex prærogativâ nullius initii et nullius finis. Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit.

(G) S. AUGUSTINUS. *Tract.* 38. *in Joan. n.* 10. *Post verba superiùs laudata sic habet ubi de æternitate Dei.* O veritas quæ verè es ! Nam in omnibus actionibus et motibus nostris, et in omni prorsus agitatione creaturæ duo tempora invenio, præteritum et futurum. Præsens quæro, nihil stat : quod dixi jam non est, quod dicturus sum nondum est. Quod feci jam non est ; quod facturus sum nondum est. Quod vixi jam non est ; quod

I. Quomodo Deum immensum intelligis ?

R. Immensum dico, quia ubique est, implet omnia, nullis vel locorum vel temporum spatiis circumscribitur. (II)

victurus sum nondum est. Præteritum et futurum invenio in omni motu rerum : in veritate quæ manet, præteritum et futurum non invenio, sed solum præsens ; et hoc incorruptibiliter, quod in creaturâ non est. Discute rerum mutationes, fuit et erit; cogita Deum, invenies est, ubi fuit et erit esse non possit.

Idem. *In Psalm.* IX. *n.* 11. In Dei naturâ non erit aliquid quasi nondum sit; aut fuit, quasi jam non sit : sed est tantùm id quod est, et ipsa est æternitas.

S. THOMAS. 1. *Parte, Quæst.* 10. *Art.* 1. *in corp.* Quod est omnino immutabile sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Ergo ex duobus notificatur æternitas. Primò ex hoc, quòd id quod est in æternitate, et interminabile, id est, principio et fine carens, ut terminus ad utrumque referatur. Secundò per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

Et *Art.* 2. *in corp.* Unde cùm Deus sit maximè immutabilis, sibi maximè competit esse æternum : nec solùm est æternus, sed est sua æternitas, cùm tamen alia nulla res sit sua duratio, quia non est suum esse. Deus autem est suum esse.

Et *Art.* 3. *in corp.* Æternitas verè et propriè in solo Deo est, quia æternitas immutabilitatem consequitur : ut ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis.

(II) PSALM. CXXXVIII. 7. Quò ibo à spiritu tuo, et quò à facie tuâ fugiam ? Si ascendero in cœlum, tu illic es : si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris ; etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. Et dixi : Forsitan tenebræ conculcabunt me, et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, et nox sicut dies illuminabitur : sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus. Quia tu possedisti renes meos : suscepisti me de utero matris meæ. Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto.... Imperfectum meum viderunt oculi tui.

JOB. XI. 8. Excelsior cœlo est ; et quid facies ? Profundior inferno : et unde cognosces ? Longior terrâ mensura ejus et latior mari.

ISAI. LXVI. 1. Hæc dicit Dominus, Cœlum sedes mea est, terra autem scabellum pedum meorum.

JEREM. XXIII. 24. Si occultabitur vir in abscondilis : et ego non videbo eum, dicit Dominus? Nunquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus ?

ACT. XVII. 28. In ipso vivimus, et movemur, et sumus.

S. AUGUSTINUS. *Lib.* 1. *Confess. cap.* 3. An non opus habes ut à quoquam contineari, qui contines omnia, quoniam quæ imples, continendo imples ?... Sed quæ imples omnia, te toto imples omnia ? An quia non possunt te totum capere, omnia partem tui capiunt.... an ubique totus es, et res nulla te totum capit ?

Idem. *Epist.* 187. *aliàs* 57. *ad Dardanum, n.* 10. Non est autem consequens ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus.... Ubique (Christus) per id quod Deus est... Quanquam et in eo ipso quod dicitur Deus, ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, et mens à corporis sensibus avocanda, ne quasi spatiosâ magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut humus, aut humor, aut aër, aut lux ista diffunditur.... Est ergo Deus per cuncta diffusus : ipse quippe ait per Prophetam : Cœlum et terram ego impleo. Attingit à fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Quò ibo à spiritu tuo, et à facie tuâ quò fugiam ? Si ascendero in cœlum, tu ibi es, si descendero in infernum, ades. Sed sic est Deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, et sine onere continens mundum. Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa.... Sed in solo cœlo totus et in solâ terrâ

I. Cur Deum dicis immutabilem ?

R. Quia Deus vicissitudini nulli, nulli mutationi est obnoxius. (I)

I. In sacris tamen Codicibus dicitur Deus irâ, pœnitentiâ moveri, dicitur mutare sua opera, quæ omnia vicissitudinem et mutationem innuunt ?

R. Locutionibus istiusmodi captui nostro accommodatis, et à propriâ significatione translatis, innuitur solummodo quid Deus agat extra se, et qua ratione novos subinde exerat effectus vel justitiæ vel misericordiæ. Cave ne propterea suspiceris esse in Deo varias affectiones animi, ut fit in rebus creatis. *Immutabilis Deus*, inquit S. Augustinus, (*Lib.* 1. *Confess. cap.* 4.) *mutat omnia; amat nec æstuat: irascitur et tranquillus est, opera mutat, nec mutat consilium.* (K)

totus et in cœlo et in terrâ totus, et nullo contentus loco, sed in seipso ubique totus.... Ideo enim ubique esse dicitur, quia nulli parti rerum absens est; ideo totus, quia non parti rerum partem suam præsentem præbet, et alteri parti alteram partem, æquales æqualibus : minori verò minorem, majorique majorem : sed non solùm universitati creaturæ, verùm etiam cuilibet parti ejus totus pariter adest.... Quomodo enim ubique, si in seipso ? Ubique scilicet, quia nusquam est absens. In seipso autem qui non continetur ab eis quibus est præsens, tanquam sine eis esse non possit. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt, et quia nusquam erunt nec erunt..... At verò Deus non si minùs capitur ab illo cui præsens est, ideo ipse minor est. Totus enim in seipso est, nec in quibus est, ita est ut indigeat eis.

Idem. *Lib.* 7. *de civitate Dei, cap.* 30. Verus Deus, sed sicut Deus, adest ubique totus, nullis inclusus locis. Nullis vinculis alligatus, in nullas partes sectilis, ex nullâ parte mutabilis, implens cœlum et terram præsente potentiâ, non indigente naturâ.

(I) MALACH. III. 6. Ego enim Dominus, et non mutor.

JACOBI. I. 17. Apud quem (Deum) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

S. AUGUSTINUS. *Serm.* 7. *seu* 6. *ex Carthusianis.* Deus Pater, Deus Filius; incommutabilis Pater, incommutabilis Filius. Esse, nomen est incommutabilitatis. Omnia enim quæ mutantur desinunt esse quod erant, et incipiunt esse quod non erant. Esse verum, esse sincerum, esse germanum non habet nisi qui non mutatur. Ille habet esse cui dicitur : Mutabis ea et mutabuntur, tu autem idem ipse es. (*Ps.* 101. 27.) Quid est, Ego sum qui sum, (*Exod.* III. 14.) nisi æternus sum.... nisi mutari non possum.

(K) *Vide suprà litt.* (C) *cap.* 4. *Lib.* 1. *Confess. S. Aug.*

S. AUGUSTINUS. *Lib.* 12. *de Civit. Dei, cap.* 17. Nobis autem fas non est credere, aliter Deum affici cùm vacat, aliter cùm operatur : quia nec affici dicendus est, tanquam in ejus naturâ fiat aliquid, quod non antè fuerit.... Non itaque in ejus vacatione cogitatur ignavia, desidia, inertia; sicut nec in ejus opere labor, conatus, industria. Novit quiescens agere, et agens quiescere. Potest ad opus novum, non novum, sed sempiternum adhibere consilium.... Unà eademque sempiternâ et immutabili voluntate res quas condidit, et ut priùs non essent egit, quandiu non fuerint, et ut posteriùs essent, quando esse cœperunt.

Idem. 2. *Lib. ad Simplicianum, quæst.* 2. *n.* 11. Quis est enim hominum, cui non occurrat in Deo cuncta præsciente, pœnitentiam esse non posse ?.... Deus verè summèque est, nec ullâ ex parte mutabilis, nec ullo motu novitio temporalis... Ira hominis turbida est, et non sine cruciatu animi : Ira verò Dei... illo in tranquillitate jugiter manente, in creaturâ subditâ exercet admirabili æquitate vindictam.

I. Quid hoc est, quod ais nosse omnia Deum ?

R. Hoc est, nihil absconditum à conspectu ejus ; futura simul et præterita uno contuitu videt. Nihil ipsi futurum, nihil præteritum, omnia præsentia. In abstrusissimos cordium recessus penetrat, intimos animi sensus planè intuetur. (L)

I. Cur Deum dicis omnipotentem ?

R. Quia nihil est quod potentiâ suâ non assequi possit. (M)

I. Quid ? Potest Deus mentiri, fallere, peccare, mori, ignorare aliquid ?

R. Isthæc posse, non potentiæ, sed imbecillitatis est. Absit ut defectus, qualescunque illi sint, Deo tribuamus. (N)

(L) PSAL. CXXXVIII. 1. Domine probasti me, et cognovisti me. 2. Tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. 3. Intellexisti cogitationes meas de longè, semitam meam et funiculum meum investigasti. 4. Et omnes vias meas prævidisti, quia non est sermo in lingua mea. 5. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua ; tu formasti me, et posuisti super me manum tuam. 6. Mirabilis facta est scientia tua ex me ; confortata est, et non potero ad eam.

ECCLESIASTICI. XXIII. 27. Omnia videt oculus illius. 28. Oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes in abscondita partes. 29. Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita ; sic et post perfectum respicit omnia.

AD ROM. XI. 33. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei !

AD HEBR. IV. 13. Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus ; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

(M) GENES. XVIII. 14. Nunquid Deo quidquam est difficile ?

JOB. XLII. 2. Scio quia omnia potes.

MATTH. XIX. 26. Apud Deum omnia possibilia sunt.

LUC. I. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

(N) 2. TIMOTH. II. 13. (Deus) negare seipsum non potest.

HEBR. VI. 18. Impossibile est mentiri Deum.

S. AUGUSTINUS. *Serm.* 213. *in traditione Symboli* 2. *aliàs* 119. *de tempore*, *n.* 2. Omnipotens est ad facienda majora et minora : omnipotens est ad facienda cœlestia et terrestria,.... immortalia et mortalia,.... spiritualia et corporalia,... visibilia et invisibilia, magnus in magnis, nec parvus in minimis. Postremò omnipotens est ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Non potest mori, non potest peccare, non potest mentiri, non potest falli. Tanta non potest : quæ si posset, non esset omnipotens.

Idem. *Serm.* 214. *Edit. Ben. n.* 2. Ideo (Deus) peccatum punit, quod ipse non fecit ; quia eo fœdatur natura, quam fecit. Omnes ergo visibiles invisibilesque creaturas fecit Omnipotens.... Fecit autem non ex aliquâ materiâ quam ipse non fecit... Si quæ in principio fecit, ex nihilo utique fecit, etiam ex his quæ fecit quidquid voluerit facere potens est, quia omnipotens est. Nec ideo credant iniqui Deum non esse omnipotentem, quia multa contra ejus faciunt voluntatem. Quia et cùm faciunt quod non vult, hoc de eis facit quod ipse vult. Nullo modo igitur omnipotentis vel mutant, vel superant voluntatem : sive homo justè damnetur, sive misericorditer liberetur, voluntas omnipotentis impletur. Quod ergo non vult omnipotens, hoc solum non potest.... Sed quoniam dixi hoc solum omnipotentem non posse quod non vult, ne quis me temerè dixisse arbitretur aliquid omnipotentem non posse, hoc et beatus Apostolus dixit. Si non credimus, ille qui fidelis permanet, negare seipsum non potest.... Non enim potest justitia velle facere quod injustum est, aut sapientia velle quod stultum est, aut veritas velle quod falsum est.... (2. *Timoth.* II. 13.) Deus omnipotens non potest mori, non potest mutari, non potest falli, non potest miser fieri, non potest vinci. Hæc hujusmodi absit ut possit omnipotens.... Volens enim Deus quidquid est ; æternus ergo et incommutabilis, et verax, et beatus, et

I. Quid est quod ais pendere omnia à Deo ?

R. Hoc est : Deus omnia creavit, conservat, gubernat, disponit pro suæ omnipotentissimæ voluntatis beneplacito.

I. Quid hoc rei est : *Deus omnia creavit* ?

R. Hoc est, omnia fecit è nihilo. Priùs non erant ; *ipse dixit, et facta sunt.* (*Psal.* CXLVIII. 5.) (O)

I. Quid hoc rei est : *Deus omnia conservat* ?

R. Hoc est : Deus omnia tuetur, fovet. Quo enim manum, ut ita dicam, admovente, condita omnia stant ; eodem manum subtrahente, esse desinerent, et ad nihilum reverterentur. (P)

I. Quid est quod ais : *Gubernat et disponit omnia Deus* ?

R. Hoc est : Orbem universum, et quidquid in eo fit, tam singulari Deus providentiâ administrat, ut sine illius vel jussu vel permissione non eveniat quidquam.

Deus itaque eventuum omnium supremus ordinator, actiones singulas creaturæ rationalis et rerum insensibilium motus singulari planè providentiâ disponit. Ad gloriæ suæ manifestationem omnia prorsus et singula ipse dirigit. Quidquid boni fit, ipsi tribuendum. Mala non agit quidem, sed permittit, majora inde bona procuraturus ; viros bonos videtur quandoque deserere, dum ipsi ad extremas angustias adiguntur, dum impiorum furori subjacent, dum persecutionem patiuntur propter justitiam. Dum è contrario mali luxuriantur, dum rerum omnium copiâ affluunt, dum ruunt impunè in omne scelerum genus, vi-

insuperabilis volens est. Si ergo potest esse quod non vult, omnipotens non est, est autem omnipotens. Ergo quidquid vult potest.

Idem. *Serm. de Symb. ad Catechum. n.* 2. Deus cùm sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, negare seipsum non potest. Nam si mori posset, non esset omnipotens. Si mentiri, si falli, si fallere, si iniquè agere, non esset omnipotens.

S. EPIPHAN. *Adversùs Hæres. Lib.* III. *Tom.* 1. *confut.* XIV. *contra Aëtium, n.* 1. Quod Deum diximus quæ velit omnia perficere, non est quod aliquis objiciat, facere illum quæ minùs deceant. Nequaquam vero : nam ille vult, quæ reipsa facit, ratione suæ dignitatis habitâ, adeò ut neque potestati voluntas, neque voluntati sit contraria potestas : non quòd facere nequeat, sed quòd non libeat.

(O) SAP. II. 2. Ex nihilo nati sumus.

ISAI. XLI. 24. Ecce vos estis ex nihilo.

2. MACHAB. VII. 28. Peto, nate, ut aspicias ad cœlum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, et intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus.

(P) PSAL. CIII. 28. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. 29. Avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum tuum et deficient, et in pulverem suum revertentur.

SAP. XI. 26. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset conservaretur.

S. AUGUST. *Lib.* 4. *de Genes. ad litt. cap.* 22. *n.* 22. Creatoris namque potentia, et omnipotentis et omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ : quæ virtus ab iis quæ creata sunt regendis si aliquando cessaret, simul et eorum cessaret species, omnisque natura concideret.... Dicimus Deum in iis quæ creavit indesinenter operari. Unde colligitur, quòd si hoc opus suum rebus substraxerit, nec vivemus, nec movebimur, nec erimus.

detur Deus res humanas parum curare. Sed vide ne quid tale suspiceris. In prosperis, in adversis, suorum nunquam obliviscitur Deus. Hos paternâ charitate castigat corrigendo, et tanquam aurum in fornace probat, ut inveniat dignos se. (*Sap.* III. 6.) Impios vicissim temporali et intra breve temporis spatium transiturâ felicitate abuti patitur, atque ita in profundum malitiæ demergi sinit; sed veniet tandem tempus ultionis, et omnes intelligent, quidquid modò fit, id omne fieri ad laudem et gloriam et manifestationem bonitatis et justitiæ Dei. (Q)

Innumeris Scripturarum testimoniis probatur Providentia divina. Ipsa Historia sacra rectè dici potest, Historia locuples divinæ Providentiæ. Ex his Scripturarum testimoniis hæc pauca subjicio. (R)

(Q) S. AUGUST. *Lib.* 1. *de Civit. Dei, cap.* 8. *n.* 1. Patientia Dei ad pœnitentiam invitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemque misericordia Dei fovendos amplectitur bonos, sicut severitas Dei puniendos corripit malos. Placuit quippe divinæ Providentiæ præparare in posterum bona justis, quibus non fruerentur injusti, et mala impiis quibus non excruciabuntur boni. Ista verò temporalia bona et mala utrisque voluit esse communia: ut nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur; nec mala turpiter evitentur, quibus et boni plerumque afficiuntur.

N. 2. Bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo hujusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. Ostendit tamen Deus sæpe etiam in his distribuendis evidentiùs operationem suam. Nam si nunc omne peccatum manifestà plecteret pœnà, nihil ultimo judicio servari putaretur: rursus si nullum peccatum nunc puniret apertè Divinitas, nulla esse Providentia divina crederetur. Similiter in rebus secundis si non eas Deus quibusdam petentibus evidentissimà largitate concederet, non ad eum ista pertinere diceremus: itemque si omnibus ea petentibus daret, non nisi propter talia præmia serviendum illi esse arbitraremur; nec pios nos faceret ista servitus, sed potiùs cupidos et avaros.

Idem. *Serm.* 125. *aliàs* 15. *ex Sirmondianis, n.* 5. Non quia videntur perversæ res humanæ, videatur nobis non esse gubernationem rerum humanarum. Omnes enim homines in locis suis ordinantur.... Non curet ubi te ordinet qui non novit errare, scit ubi te ponat.... Noli putare quia turbas consilium Dei, si perversus esse voluerit. Qui creare te noverat, ordinare te non novit?... (Judas) operante utique divinâ providentiâ, quia per malam voluntatem malus esse voluit, non autem Deus malum ordinando, fecit. Sed quia ipse malus peccator esse voluit, fecit quod voluit, sed passus est quod noluit. In eo quod fecit quod voluit, peccatum ejus deprehenditur: in eo quod passus est quod noluit, ordo Dei laudatur.

(R) TOB. VII. 12. Dixit ei Angelus: Noli timere dare illam isti, quoniam huic timenti Deum debebatur conjux filia tua. Propterea alius non potuit habere eam. *Lege totum Tobiæ librum.*

JOB. XXI. 7. Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? 8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. 9. Domus eorum securæ sunt et pacatæ, et non est virga Dei super illos.... 13. Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. 14. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus. 15. Quis est Omnipotens ut serviamus ei? Et quid nobis prodest si oraverimus illum? 16. Verumtamen, quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me. 17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, et superveniet iis inundatio, et dolores dividet furoris sui? 18. Erunt sicut paleæ

§. 3. De Unitate Dei.

I. Unus Deus est ?

R. Unus omnino est : nec fieri potest ut multiplex sit. *Si non unus est, non est*, inquit Tertullianus. (*Lib.* 1. *contra Marcion. c.* 3.) (A)

I. Cur ais fieri non posse ut Deus multiplex sit ?

R. Quia fieri non potest ut in entibus duobus reperiatur ratio summi et absolutissimi.

ante faciem venti, et sicut favilla quam turbo dispergit.... 30. Quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur.

PSAL. CXIII. *Hebr.* 3. Deus autem noster in cœlo ; omnia quæcunque voluit, fecit.

PROVERB. XX. 24. A Domino diriguntur gressus viri.

SAPIENT. III. 1. Justorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum mortis.... 4. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. 5. In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se. 6. Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos, et in tempore erit respectus illorum.

ECCLESIASTICI. II. 5. In igne probatur aurum et argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis... 11. Respicite, filii, nationes hominum ; et scitote quia nullus speravit in Domino, et confusus est. 12. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est ? Aut quis invocavit eum, et despexit illum. 13. Quoniam pius et misericors est Deus.... et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

JEREM. X. 23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus ; nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos.

Idem. XII. 1. Justus es, Domine, si disputem tecum... Quare via impiorum prosperatur... 3. Congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis.

MATTH. VI. 25. Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, et corpus plus quàm vestimentum ? 26. Respicite volatilia cœli... pater vester cœlestis pascit illa... 28. Considerate lilia agri.. 30. Si autem fœnum agri.. Deus sic vestit : quantò magis vos modicæ fidei ? 31. Nolite ergo sollicit esse, dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur ? 32. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. 33. Quærite ergo primùm regnum Dei, et justitiam ejus : et hæc omnia adjicientur vobis. 34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum.

JOAN. V. 17. Pater meus usque modò operatur, et ego operor.

Plura testimonia congesta vide in Indice Biblico, verbo Providentia.

Qui penitiùs indagare voluerit quidquid pertinet ad tractatum de Providentiâ Dei, legat *Libros tres S. Joannis Chrysostomi de Providentiâ ; Theodoreti Orationes decem de Providentiâ ; S. Ambrosii Libros* V *et* VI. *in Hexaemeron, seu de opere sex dierum ; et libri primi Officiorum, cap.* 12. 15 *et* 16. *n.* 46. 58. *et* 61. *Salviani libros octo de Gubernatione Dei ; S. Augustinum in Psalmos* 36. 40. 72. 136. *et lib.* 1. *de Civitate Dei, cap.* 8. 9. *Enchirid. cap.* 11. 27. 29. *Serm.* 174. *et* 175. *aliàs* 8 *et* 9. *de verbis Apostoli : et Serm.* 125. *aliàs* 15. *ex Sirmondianis : S. Gregorium, lib.* 18. *Moralium in Job. cap.* 13. *et lib.* 21. *cap.* 4.

Inter recentiores *Ludovicus Granatensis de Providentiâ divinâ* luculenter admodum loquitur *in Catechismo.* Proslat etiam apud Heliam *Josset Libellus* Gallicè scriptus *de Providentiâ :* eximius ille quidem.

Nec contemnenda quæ eà de re leguntur apud *Ciceronem, lib.* 1. *de naturâ Deorum* circa initium, *et lib.* 2. circa medium ad finem usque.

(A) DEUTER. VI. 4. Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

Idem, XXXII. 39. Videte quòd ego sim solus, et non sit alius Deus præter me.

EPHES. IV. 5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

Quod ut planum fiat, adverte de ratione absolutè perfecti id esse ut omnibus omnino perfectionibus constet, adeòque ut ipsi nihil adæquetur. Siquidem non habere parem perfectio est. Itaque Deum negat, qui plura fingit : nec enim Deus esset is, cui deesset aliqua perfectio. Ita ratiocinatur Tertullianus. (B)

I. Id si ita planum est, quî fieri potuit, ut homines toto terrarum orbe diffusi plures olim Deos coluerint ?

R. Id tribuendum supinæ mentis cæcitati et cordis obdurationi, quibus demùm traditi fuerant homines in pœnam peccati de quo infrà dicemus.

Explico responsionem.

Nemo nescit quanto in errore versatus olim fuerit orbis universus circa deorum et semi-deorum agmen planè ridiculum. Alii solem pro Deo coluerunt, alii lunam, alii stellas. Ab aliis homines quidam vel mortales, vel vitâ functi, in Deorum catalogum relati. Fuit ferè nulla res tam turpis, (proh hominum insaniam !) cui divinos honores gens aliqua non detulerit. Græcos et Romanos nulla gens et urbanitate et lepore et acumine ingenii et rerum peritiâ superavit : nec tamen ulla gens circa Pseudo-deorum cultum turpiùs et superstitiosiùs aberravit. Roma quæ se lucem orbis terrarum et arcem omnium gentium jactitabat, Roma, inquam, totius orbis servivit erroribus ; idque maximæ laudis loco

(B) TERTULL. *Lib. adversùs Hermogenem, cap.* 4. Quis alius Dei census, quàm æternitas ?... Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cujus est proprium, quia si et alii adscribatur, jam non erit Dei proprium, sed commune cum eo cui et adscribitur.... Quòd si Deus est, unicum sit necesse est, ut unius sit. Aut quid erit unicum et singulare : nisi cui nihil adæquabitur ? Quid principale, nisi quod super omnia, nisi quod ante omnia, et ex quo omnia ? Hæc Deus solus habendo est, et solus habendo, unus est. Si et alius habuerit, tot jam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei sunt.

Idem. *Adversùs Marcionem, Lib.* 1. *c.* 3. Deus, si non unus est, non est : quia digniùs credimus non esse, quodcunque non ita fuerit ut esse debebit. Deum autem, ut scias unum esse debere, quære quid sit Deus, et non aliter invenies.... Deum summum esse magnum, in æternitate constitutum, innatum, infectum, sine initio, sine fine.... Summum magnum et formâ, et ratione, et vi, et potestate.... Quæ erit jam conditio ipsius summi magni ? nempe ut nihil illi adæquetur, id est, ut non sit aliud summum magnum; quia si fuerit, adæquabitur ; et si adæquabitur, non erit jam summum magnum.... Ergo unicum sit necesse est, quòd fuerit summum magnum.

S. CYPRIANUS. *De Idolorum vanitate.* Oxonii. In fol. *pag.* 10. Unus igitur omnium Dominus est Deus : neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cùm sola omnem teneat potestatem.... Mundi est unus rector, qui universa, quæcunque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest, visu clarior est : nec comprehendi, tactu purior est : nec æstimari, sensu major est : et ideo sic eum dignè æstimamus, dum inæstimabilem dicimus.... (*Pag.* 21.) Nec nomen Dei quæras : Deus nomen est illi. Illic vocabulis opus est, ubi propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo qui solus est, Deus vocabulum totum est. Ergo unus est, et ubique totus diffusus est.... Atque hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis.

sibi esse duxit. Neque is idiotarum solùm et plebeiorum error fuit, fuit et sapientium et Philosophorum. Non aliâ de causâ per annos ferè quadringentos tot passi neces et persecutiones Christiani, quàm quòd unicum esse Deum planè declararent. Quot eà de re verborum pugnas sustinuere? Quot libros scribere necessum fuit, ut gentes à sacrilego Deorum cultu revocarentur? Inter alia quæ sanctum Augustinum impulerunt ut ederet divinum planè opus de Civitate Dei, hoc fuit maximè, ut confutatis Idololatrarum fabulis, debitum uni Deo cultum vindicaret. Qui jam priores illius operis libros evolvunt, mirantur sanè cur in refellendis Ethnicorum commentis tantum operæ posuerit sanctus Doctor: sed hæc tum temporis prorsus necessaria fuere. Norunt omnes sanctum Ambrosium, Mediolanensem Episcopum, id ab Imperatore christiano, et divinæ planè eloquentiæ vi, et rationum pondere, et pontificiæ dignitatis auctoritate vix tandem obtinuisse, ne celebris illa Deæ Victoriæ ara restitueretur. Legere etiamnum juvat quid vir alioqui præstantis ingenii, summæ eruditionis, eloquentiæ singularis Symmachus egerit nomine Senatûs apud Imperatorem, ad obtinendam, adversante Ambrosio, Deæ Victoriæ cæterorumque Pseudo-numinum Romanorum causam. (C)

Hinc liquido patet quàm densâ caligine obcæcatum habuerint intellectum homines primigeniæ corruptioni relicti. Hinc intelligere licet quàm verum sit, quod ait Apostolus, (D) merito peccati tradi quandoque homines in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, et in omne insipientiæ et nequitiæ genus ultro prorumpant vel ii qui doctiores et sapientiores esse videbantur.

§. 4. De sanctissimâ Trinitate.

I. Nonne Deorum pluralitas rursus invehitur, dum tres in Deo personæ esse dicuntur?

R. Minimè. Deum enim in personis tribus unum esse et credimus, et apertè profitemur.

I. At, ad insaniam prope accedere videtur assertio hæc: unum in personis tribus esse Deum?

R. Imò, nil rationi consentaneum magis quàm id asserere. Id qui neget, is insaniat prorsus.

I. Atqui nihil est alienum magis à ratione, quàm id credere, quod comprehendere animo non possis?

R. Ubi Deum aliquid dixisse et significasse hominibus certò

(C) *Vide Symmachi Relationem, et S. Ambrosii Epistolas* 17 *et* 18. *T. II. novæ Edit. aliàs* 30 *et* 31.

(D) Rom. I. 23. Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. 24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: 25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium; et coluerunt, et servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori.... 26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.

noveris, id credendum prorsus, id pro minimè dubio habendum, qualecunque tandem illud sit, sive id capias, sive obscurum, imò incredibile videatur. Qui secus faxit, is et Deum, supremam veritatem, parum novit, et rectæ rationi non minùs adversatur quàm religioni.

Quippe tam angusti sunt humanæ intelligentiæ limites, ut plurima sint in rerum naturâ quæ revocare non possis in dubium, quæ pro certissimis teneas; quamvis eorum naturam, causas, conditionem humanâ mente comprehendi nullatenus posse fatearis. Investigandum, quidem et diligentiùs perscrutandum, num quod dicitur Deus dixisse, id revera locutus sit, ne detur errori vel fraudi locus. Sed ubi certum omnino fuerit Deum esse locutum, quemadmodum id certò affirmari debet de iis omnibus et singulis quæ nobis credenda proponuntur ab Ecclesiâ Dei, falli utique nescià, ut infrà et quidem fusè demonstrabimus, (A) tunc, ut cum Apostolo loquar, *in captivitatem redigendus est omnis intellectus in obsequium fidei.* (2. *Cor.* x. 5.) Tunc credendum prorsus; quod alioqui prorsus incredibile videatur. Id ratio pariter et religio suadet. Deus locutus est; Deus, inquam, qui nec falli potest, nec fallere. Dei revelationem Ecclesia certissimis argumentis sine erroris formidine declaravit. (B) Id nobis sufficit. Nunc, ut ita dicam, pueri, imò et infantes sumus: *Nondum apparuit quid erimus.* (1. *Joan.* III. 2.) *Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* (*Ephes.* IV. 13.) Interea *videmus per speculum et in ænigmate, et ex parte cognoscimus.* (1. *Corinth.* XIII. 12.) *Cùm autem venerit quod perfectum est*, tunc solummodo *evacuabitur quod ex parte est*, (*Ibid* 10.) et id *videbimus facie ad faciem* quod jam ne suspicione quidem assequi, nedum penitùs animo comprehendere datur.

I. Constat-ne Mysterium sanctissimæ Trinitatis fuisse à Deo revelatum?

R. Constat omnino. Id enim et Scriptura planè docet, et Traditio manifesta confirmat, et Ecclesia declaravit sæpius.

I. Quænam est Ecclesiæ fides circa Mysterium sanctissimæ Trinitatis?

R. Hanc paucis accipe.

Dei natura, ut jam diximus, una est. At tres sunt in Deo Personæ à se invicem distinctæ. (C) Prima dicitur Pater, altera Filius, tertia Spiritus sanctus. (*Symbolum Constant.*)

(A) *Hac ipsâ Parte, Sect.* 2. *Cap.* 3. §. 4.

(B) *Vide Part.* 2. *Sect.* 2. *Cap.* 2. §. 1. 2. 3. 4 *et* 5.

(C) MATTH. XXVIII. 23. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.

JOAN. VIII. 16. Solus non sum; sed ego, et qui misit me, Pater.

1. JOAN. V. 7. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.

S. AUGUST. *Enar.* 1. *in Ps.* 68. *n.* 5... Dicamus Patrem et Filium et Spi-

Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus : et tamen non tres Dii, sed unus est Deus ; quia una in tribus et singulis personis natura. Hinc sequitur tres illas personas pares esse et æquales æternitate, majestate, perfectione omnimodâ. Nimirum, *Hi tres unum sunt*, ut ait Joannes Apostolus. (*Epist.* 1. *c.* V. 7.)

Pater à nullâ aliâ personâ productus fons est et origo cæterarum. Pater dicitur, quia ab æterno generat filium sibi consubstantialem, hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ. (*Symbolum Nicænum.*) *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.* (D)

Filius ab æterno à Patre genitus. Genitus, inquam, non factus : alio vocabulo verbum Patris, sapientia Patris dicitur. Verbum Patri esse consubstantiale negarunt quovis ferè seculo Hæretici non pauci : quorum pervicaciam retudit sæpiùs Ecclesia, adductis in medium innumeris Scripturæ sacræ testimoniis juxta unanimem sanctorum Patrum sensum, et certissimæ Traditionis intelligentiam. (E)

ritum sanctum unius esse substantiæ... Quidquid est Pater quod Deus est, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus.... Quæris quid sit Pater : respondetur, Deus. Quæris quid sit Filius : respondetur, Deus. Quæris quid sit Pater et Filius : respondetur, Deus. De solo Patre interrogatus, Deum responde : de solo Filio interrogatus, Deum responde : de utroque interrogatus non Deos, sed Deum responde. Quæris quid sit Abraham, et Isaac : non respondetur, homo, sed homines. Non sic in divinis. Tanta enim ibi est substantiæ societas, ut æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, Cum dicis mihi Filium hoc esse quod Pater est, profectò et Filius Pater est : responde, Secundùm substantiam tibi dixi hoc esse Filium quod Pater est, non secundùm quod ad aliud dicitur. Ad se enim Deus dicitur, ad Patrem Filius dicitur. Rursusque Pater ad se Deus dicitur, ad Filium Pater dicitur. Quod dicitur ad Filium Pater, non est Filius : quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater : quod dicitur ad se Pater, et Filius ad se, hoc est Pater et Filius ; id est, Deus.

(D) Symb. Conc. Nic. *Tom.* 2. *Conc.* Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei, ex Patre natum unigenitum, id est, ex substantiâ Patris : Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero : natum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cœlo et quæ in terrâ... Eos autem qui dicunt : Erat aliquando quando non erat, et antequam nasceretur, non erat ; et quia ex iis quæ non sunt, factus est ; aut ex aliâ substantiâ vel essentiâ dicunt esse, vel creatum, vel mutabilem, vel conversibilem Filium Dei : anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

S. August. *Lib. 4. de Trinit. cap.* 20. *n.* 27. Nullo modo impedit ut credamus æqualem Patri esse Filium, et consubstantialem, et coæternum, et tamen à Patre missum Filium.... Filius à Patre est, non Pater à Filio.

(E) Psal. II. 7. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Prov. VIII. 22. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. 23. Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. 24. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram : necdum fontes aquarum eruperant. 25. Necdum montes gravi mole constiterant : ante colles ego parturiebar. 26. Adhuc terram non fecerat, et flumina, et cardines orbis terræ. 27. Quando præparabat cœlos, aderam : quando certâ lege, et gyro vallabat abyssos. 28. Quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum : 29. Quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent

Spiritus sanctus à Patre et Filio tanquam ab uno principio procedit : non generatur. Est Spiritus sanctus terminus amoris mutui, quo Pater et Filius sese invicem amant. Negarunt olim Hæretici dicti Macedoniani, Spiritum sanctum esse verè Deum. Ipsi quoque ab Ecclesiâ damnati, et manifestis sacrorum codicum et traditionis testimoniis confutati. (F)

Sunt qui contendant etiamnum Spiritum sanctum à solo Patre procedere : atque hic error est Græcorum recentiorum quos schisma separat ab Ecclesiæ Romanæ communione. Verùm hi quoque manifestis Scripturæ et Traditionis testimoniis confodiuntur, unde jure ac merito ab Ecclesiâ proscripti. (G)

fines suos : quando appendebat fundamenta terræ. 30. Cum eo eram cuncta componens.

JOAN. I. 1. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum..... 2. Omnia per ipsum facta sunt.

HEBR. I. 5. Cui enim dixit aliquando Angelorum : Filius meus es tu, ego hodie genui te? et rursum : Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium ?

1. JOAN. I. 1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ. 2. Et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis : 3. Quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo.

(F) ACT. V. 3. Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto..... non es mentitus hominibus, sed Deo.

S. AUGUST. *Tract.* 105. *in Joan. n.* 3. Spiritus sanctus..... Spiritus est Patris et Filii, tanquam caritas substantialis et consubstantialis amborum. Quoniam non duo Dii Pater et Filius, nec tres Dii Pater et Filius et Spiritus sanctus : sed ipsa Trinitas unus solus verus Deus. Nec idem tamen Pater qui Filius, nec idem Filius qui Pater, nec idem Spiritus sanctus qui Pater et Filius, quoniam tres sunt, Pater et Filius et Spiritus sanctus : sed ipsa Trinitas unus est Deus.

Idem. *Lib.* 6. *de Trinit. cap.* 6. *n.* 7. Quapropter etiam Spiritus sanctus in eâdem unitate substantiæ et æqualitate consistit. Sive enim sit unitas amborum, sive sanctitas, sive charitas, sive ideo unitas quia charitas, et ideo charitas quia sanctitas, manifestum est quòd non aliquis duorum est quo uterque conjungitur, quo genitus à gignente diligatur, generatoremque suum diligat..... Ita sunt illa tria, Deus unus, solus, magnus, sapiens, sanctus, beatus..... Spiritus ergo sanctus commune aliquid est Patris et Filii, quidquid illud est. At ipsa communio, consubstantialis et coæterna : quæ si amicitia convenienter dici potest, dicatur; sed aptiùs dicitur charitas.

Idem. *Lib.* 15. *de Trinit. cap.* 19. *n.* 37. Nullum est majus donum Dei quàm Spiritus sanctus : quid consequentius, quàm ut ipse sit charitas qui dicitur et Deus et ex Deo ? Et si charitas quâ Pater diligit Filium, et Patrem diligit Filius, ineffabiliter communionem demonstrat amborum, quid convenientius quàm ut ille dicatur charitas propriè, qui Spiritus est communis ambobus ?

S. EPIPHANIUS. *Tom.* 1. *Lib.* 3. *Hæres, n.* 5. Porrò Spiritum sanctum unà ministrare è sacrorum Librorum auctoritate ita didicimus : Christus à Patre mittitur, mittitur et Spiritus sanctus : Christus in sanctis loquitur, loquitur et Spiritus sanctus : sanat Christus, sanat et Spiritus sanctus : sanctificat Christus, sanctificat et Spiritus sanctus : baptizat in nomine suo Christus, baptizat et Spiritus sanctus.

(G) JOAN. XV. 26. Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam

I. Pater, utpote generans, est ergo antiquior Filio; atque ita Pater et Filius antiquiores Spiritu sancto? Non sunt ergo tres illæ personæ pares et æquales?

R. Vide ne quid tale in animum inducas. In divinis personis nihil est quod successionem sonet. Totum æternum est. Ab æterno generatur Filius: ab æterno producitur Spiritus sanctus. Sicut ergo *æternus Pater*, ita *æternus Filius*, *æternus Spiritus sanctus.* (*Symb. Constantinop.*) Æterno nihil antiquius. (H)

vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

Idem. XVI. 14. Ille (Spiritus) me clarificabit: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. 15. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.

S. AUGUST. *Tract.* 99. *in Joan.* 4. Pater quippe solus de alio non est. Nam et Filius de Patre natus est, et Spiritus sanctus de Patre procedit: Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparitas in summâ illâ Trinitate cogitationi occurrat humanæ: nam Filius ei de quo natus est, et Spiritus sanctus ei de quo procedit, æqualis est.

Et *n.* 6. Filius enim solius Patris est Filius, et Pater solius Filii est Pater: Spiritus autem sanctus non est unius eorum spiritus, sed amborum.

Idem. *Lib.* 5. *de Trinit. cap.* 14. *n.* 15. Fatendum est Patrem et Filium principium esse Spiritûs sancti, non duo principia: sed sicut Pater et Filius unus Deus; et ad creaturam relativè unus Creator et unus Dominus, sic relativè ad Spiritum sanctum unum principium: ad creaturam verò Pater et Filius et Spiritus sanctus unum principium, sicut unus Creator et unus Dominus.

(H) S. AMBROS. *Exposit. Evang. sec. Luc. lib.* 11. *n.* 12.... Solus Pater, quia unus Deus: solus Pater, quia sola Divinitas Patris, et Filii, et Spiritûs sancti: et quod unum est, solum est. Solus Pater, solus Unigenitus, solus et Spiritus sanctus; neque enim qui Filius, et Pater; aut qui Pater, et Filius; aut qui Spiritus sanctus, et Filius; alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus: legimus enim: *Rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis.* (*Joan.* XIV. 16.) Solus Pater, quia unus Deus, ex quo omnia: solus Filius, quia unus Dominus, per quem omnia: solum Divinitas facit, generatio et Patrem testificatur et Filium; ut nusquam Filius sine Patre, aut Pater esse videatur sine Filio...

S. AUG. *Serm.* 117. *de verb. Evang. Joan.* 1. *c.* 4. *n.* 6. Verbum Dei inviolabiliter, incommutabiliter, sine temporali nativitate, natum tamen intelligamus à Deo... Ausi sunt quidam dicere, major est Pater Filio, et præcedit cum tempore; id est, major est Filio Pater, et minor est Patre Filius, et à Patre in tempore præceditur. Et sic disputant: si natus est, utique erat Pater antequam Filius illi esset natus.... Hoc ergo illi dicunt, si filius Dei est, natus est. Hoc fatemur. Non enim esset filius, si natus non esset. Manifestum est, admittit fides, approbat Ecclesia catholica, verum est. Adjungunt deinde, si natus est Patri filius, erat Pater antequam ei filius nasceretur. Hoc respuit fides, respuunt aures catholicæ, anathematizatur, extrà est qui hoc sapit, non pertinet ad participationem societatemque sanctorum. Ergo ait, Rationem mihi redde, quomodo et filius potuit nasci Patri, et coævus esse ei à quo natus est?....

Cap. 7. *n.* 10.... Quia ergo in æternitate stabilitas est, in tempore autem varietas, in æternitate omnia stant, in tempore alia accedunt: potes invenire minorem filium in varietate temporis succedentem patri, quia etiam patri suo ipse successit non æterno patri temporalis. Quid ergo possumus in creatura invenire coæternum, quando in creatura nihil invenimus æternum? inveni æternum patrem in creatura, et invenio coæternum filium. Si autem non invenis æternum, et vincunt se in tempore: sufficit ut ad similitudinem inveniamus coævum.

Cap. 8. *n.* 11.... Legimus in Scripturis de ipsâ Sapientiâ, candor est enim lucis æternæ. Item legimus, speculum sine maculâ Dei majestatis.

Nec scrupulum moveat, quod principium generans, vel producens effectu genito, seu producto antiquius esse videatur.

Apage enim hoc in Divinis, quod nec in corporeis quidem semper verum est. Vin tu rem totam facili ac familiari similitudine æstimare? Paucis te volo.

Lumen à sole producitur et distinguitur: at lumen pari antiquitate fulget atque sol: nec enim potest sol existere

(*Sap.* VII. 26.) Ipsa sapientia dicta est candor lucis æternæ, dicta est imago Patris: hinc capiamus similitudinem, ut inveniamus coæva, ex quibus intelligamus coæterna. O Ariane, si invenero genitorem non præcedere tempore illud quod genuit, si genitum non esse minorem tempore illo à quo generatus est; justum est ut concedas mihi posse ista coæterna inveniri in Creatore, quando coæva in creaturâ inveniri potuerunt..... Attende enim qui lucernam accendit: non accensà lucernà, nondum est ignis, nondum est fulgor qui ab igne exit. Interrogo autem ego, et dico, fulgor ab igne existit, an ignis à fulgore?.... Omnis mihi anima respondet, et nemo dubitat, quòd splendor ille de igne existit, non ignis de splendore. Ponamus ergo ignem Patrem illius splendoris: quia jam prælocuti sumus coæva nos quærere, non coæterna. Si lucernam accendere cupio, nondum est ibi ignis, nondum et ille splendor: mox autem ut accendero, simul cum igne et splendor existit. Da hic mihi ignem sine splendore, et credo tibi Patrem fuisse sine filio.

Cap. 9. *n.* 12.... Ponamus.... aliquid naturâ super aquam, velut virgultum aut herbam, nonne cum imagine suâ nascitur? Mox ut incipit existere, incipit cum illo existere imago ejus, non præcedit nascendo imaginem suam: non mihi ostenditur natum esse aliquid super aquam, et postea apparuisse imaginem ejus, cùm illud sine imagine priùs appareret; sed nascitur cum imagine suâ: et tamen imago ab illo, non illud ab imagine.... Quod autem de alio est, utique natum est. Potest ergo semper esse generans, et semper cum illo quod de illo natum est.... Ergo Filius Dei secundùm hoc dicitur, quòd et Pater est, quòd habet dequo sit: non secundùm hoc, quòd prior esset Pater, et postea Filius. Semper Pater, semper Filius de Patre. Et quia quidquid de aliquo est, natum est; semper igitur Filius natus. Semper Pater, semper de illo imago: quomodo imago illa virgulti de virgulto nata est, et si semper virgultum, semper nata esset et imago de virgulto .....

Cap. 10. *n.* 13.... Quid ergo dicemus, si dicat aliquis, talis est ergo Filius ad Patrem, qualis ad ignem splendor, et imago ad virgultum? Ecce intellexi æternum Patrem, intellexi æternum Filium: tamen sicut effusum splendorem minùs igne lucentem, aut sicut effusam imaginem minùs quàm virgultum existentem dicimus? Non: sed æqualitas omnimoda est. Non credo, ait, quia non invenisti similitudinem. Sed crede Apostolo, quia potuit videre quod dixi. Ait enim, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. (*Philip.* II. 6.)

Idem. *Serm.* 118. *n.* 2..... *In principio erat Verbum.* Splendor Patris Filius est. De sapientiâ Patris, quod est Filius, dictum est, candor est enim lucis æternæ. Quæris filium sine patre? Da mihi lucem sine candore. Si aliquando non erat Filius, Pater lux obscura erat. Quomodo enim non obscurat lux erat, si candorem non habebat? Ergo semper Pater, semper Filius. Quæris à me utrum natus sit Filius? Respondeo, Natus. Non enim esset filius, si non natus. Sed cùm dico, semper filius: hoc dico, semper est natus. Et quis intelligit semper est natus? Da mihi sempiternum ignem, et do tibi sempiternum splendorem....

Idem. *Contra Sermonem Arianorum, cap.* 4. *n.* 4. Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem à quo genitus sit, vel à quo procedat. Et ideo non propter naturæ diversitatem, quæ in Trinitate nulla est, sed propter ipsam auctoritatem solus Pater non dicitur missus. Non enim splendor, aut fervor ignem: sed ignis mittit, sive splendorem, sive fervorem.

Idem. *De Trinit. Lib.* 4. *cap.* 20. *n.* 29.... Totius Divinitatis, vel si meliùs dicitur, Deitatis, principium Pater est.

quin diffundat radios ; nec possunt radii solis existere sine sole. Id quoque de quovis alio corpore lucido luminis radios diffundente dictum puta.

Res ita se habet in Divinis, sed ordine longè perfectiori. Nec potest Pater existere, quin generet Filium : nec possunt Pater et Filius existere, quin producant Spiritum sanctum. Neque enim potest existere Pater, quin se ipsum cognoscat, atque adeò quin generet Filium, qui ipsâ Patris cognitione gignitur ; sicut lumen à sole, ipsâ radiorum diffusione, producitur. Nec possunt Pater et Filius existere quin sese ament invicem ; atque adeo quin producant Spiritum sanctum, qui mutuo Patris et Filii amore producitur. (1)

Ex his intellige ex ratione producentis et producti non inesse ullum majorem minoremve antiquitatem ; sed fieri posse, quod et in rebus corporeis usuvenit, ut effectus coævus sit suo principio.

Nec propterea existimes posse cætera quæ ad sanctissimæ Trinitatis Mysterium pertinent, à naturâ petitis comparationibus plana fieri et demonstrari. Id porrò fateri nur necesse est, mysterium hoc in mentis humanæ sibi relictæ

S. EPIPHANIUS. *Adversùs Sabellianos, Lib.* II. *Tom.* 1. *Hæres.* 62. *n.* 3. *et* 4. Pater ipse perpetuò Pater exstitit, nec ullum unquam tempus fuit, quo Pater non esset. Semper enim perfectus ille Pater est, atque subsistens, ut et perfectus semper Filius, semperque subsistens. Verè Patre genitus, absque initio tamen ac tempore ; eoque modo, quem nemo explicare potest oratio. Non is patris velut germanus frater est, nec esse cœpit unquam, aut aliquando desiit, sed legitimus perpetuò Filius est, existens cum Patre, ab eoque sine tempore genitus.... Si Deus Pater est, et Filius utique erit, et Spiritus sanctus. Semper enim cum Patre Filioque Spiritus est.... et cum Patre ac Filio subsistens semper Spiritus sanctus.

(1) S. AUG. *De Trinit. Lib.* 9. *cap.* 2. *n.* 2. Nondum de supernis loquimur, nondum de Deo Patre et Filio, et Spiritu sancto ; sed de hac imagine, attamen imagine, id est homine : familiariùs enim eam et planiùs fortassis intuetur mentis nostræ infirmitas. Ecce ago qui hoc quæro, cùm aliquid amo, tria sunt, ego, et quod amo, et ipse amor. Non enim amo amorem, nisi amantem amem ; nam non est amor ubi nihil amatur. Tria ergo sunt, amans, et quod amatur, et amor.

Idem. *De Trinit. Lib.* 9. *cap.* 4. *n.* 4. Sicut autem duo quædam sunt mens et amor ejus, cùm se amat : ita quædam duo sunt, mens et notitia ejus, cùm se novit. Igitur ipsa mens et amor, et notitia ejus, tria quædam sunt, et hæc tria unum sunt ; et cùm perfecta sunt, æqualia sunt.

Idem. *De Trinit. Lib.* 10. *cap.* 11. *n.* 18. Hæc igitur tria, memoria, intelligentia, voluntas, quoniam non sunt tres vitæ, sed una vita : nec tres mentes, sed una mens : consequenter utique nec tres substantiæ sunt, sed una substantia. Memoria quippe, quæ vita et mens et substantia dicitur, ad se ipsam dicitur : quod verò memoria dicitur, ad aliquid relativè dicitur. Hoc de intelligentiâ quoque et de voluntate dixerim : et intelligentia quippe, et voluntas ad aliquid dicuntur. Vita est autem unaquæque ad se ipsam, et mens, et essentia. Quocirca tria hæc eo sunt unum, quo una vita, una mens, una essentia : et quidquid aliud ad se ipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo verò tria, quo ad se invicem referuntur : quæ si æqualia non essent, non solùm singula singulis, sed etiam omnibus singula non utique se invicem caperent. Neque enim tantùm à singulis singula, verùm etiam à singulis omnia capiuntur.

intelligentiam non cadere, nec posse sine fidei lumine apprehendi. Credimus ergo, quia revelatum. Et revelatum fuisse certò scimus, quia id Scripturâ et Traditione contineri declaravit Ecclesia.

CAPUT SECUNDUM.

De Dei operibus.

§. 1. De creatione Mundi.

I. Quomodò Deus se ipsum extra se diffundit et manifestum facit?

R. Maximè operibus suis.

I. Quænam sunt Dei opera?

R. Cœlum et terra, et quidquid horum ambitu continetur. Hoc mundum dicimus.

I. Quis fecit cœlum et terram? An Pater, an Filius, an Spiritus sanctus?

R. Deus trinus et unus, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Quidquid enim Deus extra se operatur, id toti Trinitati tribuendum. (A)

I. Cur ergo in Symbolo fidei orbis creatio Patri soli tribuitur? *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli et terræ?*

R. Quia creatio ad omnipotentiam pertinet, Patri tribui solet quidquid ab omnipotentiâ Dei manat.

Hoc ut planè intelligas, hæc adverte. Quidquid extra se Deus operatur, id omne opus esse totius Trinitatis. Sunt tamen quæ specialiùs tribuuntur Patri, sunt quæ Filio, sunt quæ Spiritui sancto.

Patri tribuitur quidquid opus omnipotentiæ censetur.

(A) Psal. xxxii. 6. Verbo Domini cœli firmati sunt; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Joan. v. 19. Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcunque enim ille fecerit, hoc et Filius similiter facit. 20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

S. Augustinus. *Serm.* 71. *aliàs* 11. *de verbis Domini, cap.* 16. *n.* 27. Singulorum quoque in Trinitate opera Trinitas operatur, unicuique operanti cooperantibus duobus, conveniente in tribus agendi concordiâ, non in uno deficiente efficaciâ peragendi.

Idem. *Epist.* 164. *aliàs* 99. *ad Evodium, cap.* 6. *n.* 17. Quid facit Filius sine Spiritu sancto, vel sine Patre, cùm inseparabilia sint omnia opera Trinitatis?

Idem. *Confess. Lib.* 12. *c.* 7. *n.* 7. Tu Domine qui non es aliàs aliud, et aliàs aliter, sed idipsum et idipsum et idipsum, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens in principio quod est de te, in sapientiâ tuâ quæ nata est de substantiâ tuâ, fecisti aliquid et de nihilo. Fecisti enim cœlum et terram, non de te; nam esset æquale unigenito tuo, ac per hoc et tibi; et nullo modo justum esset, ut æquale tibi esset, quod de te non esset.

Quia nimirum Pater est principium cæterarum personarum, quibuscum ipse et naturam suam et omnipotentiam et perfectiones communicat.

Filii proprium esse dicitur quidquid sapientiam sonat; ipse est Patris verbum et sapientia.

Quidquid demum Dei benignitatem, charitatem, gratiam sapit, id dicitur opus Spiritûs sancti; quia Spiritus sanctus procedit ex amore mutuo Patris et Filii.

Verùm isthæc omnia, ut dixi, tota Trinitas operatur. Hinc collige mundum universum rectè dici à Patre conditum, quamvis et Filii et Spiritûs sancti opus sit.

I. Quomodo Deus condidit cœlum et terram?

R. Creavit, id est, eduxit è nihilo. Anteà non erat quidquam eorum omnium quæ cernimus: *Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.* (*Psal.* CXLVIII. 5.)

I. Quis tandem istiusmodi verborum sensus, *ipse dixit?* Quomodo potest Deus dicere aliquid, qui nec linguâ nec membris constat?

R. Voces istiusmodi captui nostro accommodatæ nihil aliud sonant, quàm significationem divinæ voluntatis. Horum sensus est, facta omnia ad Dei nutum. De ratione omnipotentis est, ut quidquid voluerit, statim fiat. (B)

I. Cur Deus fecit cœlum et terram?

R. Universa propter semetipsum operatus est Dominus, inquit Scriptura. (*Proverb.* XVI. 4.) Id est, Deus omnia condidit, ut manifestaret benignitatem, potentiam, justitiam, sapientiam, cæterasque perfectiones suas omnes; atque ita omnia et singula ad gloriam suam dirigeret: et magnitudo nominis sui ab omnibus cognosceretur, coleretur, amaretur. (C)

I. Ab orbe condito quot jam anni effluxere?

R. Si consulas Hebraïcum Scripturæ textum, anni effluxere quadraginta supra quinquies mille octingentos, plus minus (anno 1836 æræ Christianæ). At si septuaginta Interpretum fides, annitranslatio ni longè plures elapsi sunt. Quæstionem hanc chronologicam planiùs enodare nostri non est instituti. (D)

I. Intra quale temporis spatium creavit Deus cœlum et terram, et quidquid horum ambitu continetur?

(B) PSAL. CXIII. 3. Deus autem noster in cœlo: omnia quæcunque voluit, fecit.

CXXXIV. 6. Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit in cœlo, in terra, in mari, et in omnibus abyssis.

(C) ROM. I. 20. Invisibilia enim ipsius, à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas.

(D) *Hic textui Hebræo adhæremus, et chronologiæ difficultates devitamus. Si qui verò annos mundi inquirere voluerint, Chronologos consulant.* Petavium *scilicet*, Torniellum, Salianum, Usserium, Baronium, Lancelotti chronologiam, *quæ cum ipsâ* Scripturâ *à* Vitre *impressa est*, Pezronium in Antiquitate temporum restitutâ, Martianæi Libros *contra* antiquitatem temporum restitutam, *etc.*

R. Legimus in Scripturâ intra dies sex mundum fuisse conditum, et die septimo Deum requievisse ab operibus suis id est, non condidisse ampliùs quidquam novi. (E)

Primâ die, *creavit Deus cœlum et terram. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi; et spiritus Dei ferebatur super aquas. Dixitque Deus : fiat lux. Et facta est lux. Et divisit lucem à tenebris.* (*Gen.* I. 1, 2, 3, 4.) (F)

Alterâ die, *fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum.* (*Gen.* I. 7.) (G)

Tertiâ die, congregavit aquas quæ erant sub firmamento in locum unum, et apparuit arida : *et vocavit aridam terram, congregationesque aquarum appellavit maria.* (*Gen.* I. 10.) Deinde, jubente Deo, protulit terra omne arborum, plantarum, seminum et herbarum genus. (H)

Quartâ die, fecit Deus solem, lunam, et stellas seu errantes, seu quas affixas vocant. (I)

Quintâ die fecit Deus cuncta volatilia et pisces. (K)

(E) GEN. II. 2. Complevit Deus die septimo opus suum quod fecerat : et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.

(F) GEN. I. 1. In principio creavit Deus cœlum et terram. 2. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi ; et spiritus Dei ferebatur super aquas. 3. Dixitque Deus : Fiat lux ; et facta est lux. 4. Et vidit Deus lucem quòd esset bona : et divisit lucem à tenebris. 5. Appellavitque lucem diem, et tenebras noctem : factumque est vespere et mane, dies unus.

(G) GEN. I. 6. Dixit quoque Deus : Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis. 7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum : et factum est ita. 8. Vocavitque Deus firmamentum, cœlum : et factum est vespere et mane, dies secundus.

(H) GEN. I. 9. Dixit verò Deus : Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum : et appareat arida. Et factum est ita. 10. Et vocavit Deus aridam, terram, congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quòd esset bonum. 11. Et ait : Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. 12. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum et habens unumquodque sementem secundùm speciem suam. Et vidit Deus quòd esset bonum. 13. Et factum est vespere et mane, dies tertius.

(I) GEN. I. 14. Dixit autem Deus : Fiant luminaria in firmamento cœli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora, et dies et annos : 15. Ut luceant in firmamento cœli, et illuminent terram. Et factum est ita. 16. Fecitque Deus duo luminaria magna : luminare majus, ut præesset diei : et luminare minus, ut præesset nocti : et stellas. 17. Et posuit eas in firmamento cœli, ut lucerent super terram, 18. Et præessent diei ac nocti, et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quòd esset bonum. 19. Et factum est vespere et mane, dies quartus.

(K) GEN. I. 20. Dixit autem Deus : Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram sub firmamento cœli. 21. Creavitque Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quòd esset bonum. 22. Benedixitque eis, dicens : Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris : avesque multiplicentur super terram. 23. Et factum est vespere et mane, dies quintus.

Sextâ die creavit omne animantum et reptilium genus : ac demum fecit hominem masculum et feminam qui præcessent animantibus, et volucribus, et piscibus, et reptilibus. (L)

§. 2. De Angelis et Caco-dæmonibus.

I. Num et Angelos creavit Deus ?

R. Creavit certè. Horum sæpius meminit Scriptura ; nec est ferè ullus Scripturæ liber, in quo de ipsis mentio non fiat. (A) At de iis tacet Moyses in primo capite libri Geneseos ubi creationis historiam refert ; cujus silentii alii alias rationes afferre solent. (B)

(L) GEN. I. 24. Dixit quoque Deus : Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, et reptilia, et bestias terræ secundùm species suas. Factumque est ita. 25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, et jumenta, et omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quòd esset bonum. 26. Et ait : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram : et præsit piscibus maris, et volatilibus cœli, bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terrâ. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam : ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos. 28. Benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam, et dominamini piscibus maris, et volatilibus cœli, et universis animantibus, quæ moventur super terram.... 30.... Et factum est ita. 31. Vidit-que Deus cuncta quæ fecerat : et erant valde bona. Et factum est vespere et mane, dies sextus.

Legendi sunt DD. Basilii, *et* Ambrosii, *libri* in Hexaemeron, *seu* de opere sex dierum.

(A) PSAL. CXLVIII. 2. Laudate eum omnes Angeli ejus : laudate eum omnes virtutes ejus ;..... 5. Quia ipse dixit, et facta sunt ; ipse mandavit, et creata sunt.

DAN. III. 57. Benedicite omnia opera Domini Domino. 58. Benedicite Angeli Domini Domino.

COLOSS. I. 16. Quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis et in terrâ, visibilia et invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt.

(B) S. EPIPHAN. *Contra Paulum Samosatenum lib.* 2. *tom.* 2. *hæres.* 65. *n.* 4. *et* 5. Nisi enim cum cœlo terràque creati forent Angeli, non dixisset Job : *Cùm facta sunt sidera, laudaverunt me omnes Angeli voce suâ...* (*Job.* XXXVIII. 7.) Nusquam aperte Scriptura tempus expressit, quo Angeli procreati sunt : ac tu quidem priores illos sideribus exstitisse non malè demonstrasti. Alioqui enim quomodo Deum ob fabricata sidera prædicarent ?.... Atqui illud evidenter divinus sermo declarat, neque post sidera productos Angelos, neque ante cœlum terramque constitutos. Est enim certa illa et immutabilis sententia, ante cœlum ac terram nihil omnino conditarum rerum exstitisse : *Quoniam in principio creavit Deus cœlum et terram*, (*Gen.* I. 1.) ut illud sit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.

DECRET. GREGOR. IX. *Tit.* 1. *de Summâ Trinitate, cap.* 1. *in Concil. Lateran.* IV. *anni* 1215. *sub Innocent. III.* Firmiter credimus, et simpliciter confitemur, quòd unus solus est verus Deus, qui suâ omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, Angelicam videlicet et mundanam : ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam.

ESTIUS. *Lib.* 2. *Sent. Dist.* 2. *§.* 3. De tempore creationis Angelorum imprimis certâ fide tenendum est, eos aliquando creatos esse, suæque durationis aliquod habuisse initium. (*Coloss.* I. 16.)

S. JOAN. DAMASC. *lib.* 2. *de Fide orthod. c.* 3.... Par fuit intellectualem substantiam primam omnium creari, postea sensibilem, ac demum humanem ex utràque compositum.... Joan. Cassianus collat. 8. c. 7. affirmat, neminem fidelium dubitare quin ante conditionem visibilis creaturæ, spirituales cœlestesque virtutes Deus fecerit.

I. Quâ die conditi sunt Angeli ?

R. Eà de re nec ex sacris codicibus, nec ex sanctorum Patrum placitis quidquam certi statui potest. Id unum nobis constat juxta Concilii Lateranensis definitionem, *Deum simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem et corporalem; Angelicam videlicet et humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam.* (*Cap.* firmiter. *Extr.* de Summâ Trinit. *Ex Conc. œcumenico Lateran. 4. an.* 1215.)

Quibus verbis videtur innui Angelos non ante homines solùm, sed et ante cæteras res omnes corporeas fuisse conditos : quod et existimavit sanctus Augustinus. (C) Verùm id expressè non definivit Ecclesia.

I. Quid sunt Angeli ?

R. Angeli sunt creaturæ spirituales et intellectuales, non ideo conditæ ut cum corporibus copulentur.

I. Cur Angelos vocas creaturas spirituales ?

R. Quia nec corpore, nec figurâ, nec colore constant, nec sensibus externis in propriâ naturâ percipi possunt. (D)

I. Cur Angelos vocas creaturas intellectuales ?

(C) S. Ambros. *in Hexaem. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 19. Angeli, Dominationes et Potestates, etsi aliquando cœperunt, erant tamen jam quando hic mundus est factus.

In Psal. 1. *Enarrat. Præf. n.* 2. Ante ipsum initium mundi Cherubim et Seraphim cum suavitate canoræ vocis suæ dicunt : Sanctus, Sanctus, Sanctus.

S. August. *Lib.* 12. *Conf. c.* 12. Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, cùm tibi neutrum coæternum sit. Unum quod ita formatum est, ut sine ullo defectu contemplationis, sine ullo intervallo mutationis, quamvis mutabile tamen non mutatum, tuâ æternitate atque incommutabilitate perfruatur.

De Civit. Dei, lib. 11. *cap.* 9. Quis porrò audebit opinari, post omnia ista quæ sex diebus enumerata sunt, Angelos factos ? Sed et si quisquam ita desipit, redarguit istam vanitatem illa Scriptura paris auctoritatis, ubi Deus dicit, *Quando facta sunt sidera, laudaverunt me voce magnâ omnes Angeli mei.* (*Job.* xxxviii. 7.) Jam ergo erant Angeli quando facta sunt sidera. Facta sunt autem quarto die. Nunquidnam ergo die tertio factos esse dicemus ? Absit... Nunquidnam secundo ? Ne hoc quidem.... Nimirum ergo si ad istorum dierum opera Dei pertinent Angeli, isti sunt lux illa quæ diei nomen accepit.

Gennadius. *Lib. de Eccles. Dogmat. c.* 10. Cùm adhuc tenebræ aquam occultarent, et aquam terra absconderet, facti sunt Angeli et omnes cœlestes virtutes, ut non esset otiosa Dei bonitas ; sed haberet in quibus per multa ante spatia bonitatem suam ostenderet.

S. Isidorus Hispalensis. *Sentent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 3. Ante omnem creaturam Angeli facti sunt, dum dictum est, Fiat lux. De ipsis enim dicit Scriptura : *Prior omnium creata est sapientia.* (*Eccli.* 1. 4.) Lux enim dicuntur, participando luci æternæ. Sapientia verò dicuntur, ingenitæ inhærendo sapientiæ. Et dum sunt mutabiles naturâ, non tamen sinit eos contemplatio mutari divina.

N. 4. Ante omnem creaturam mundi, creati sunt Angeli.

(D) Psal. ciii. 4. Qui facis Angelos tuos, spiritus ; et ministros tuos ; ignem urentem.

Hebr. 1. 7. Ad Angelos quidem dicit : qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.

Isid. Hispal. *Sentent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 1. Angelorum nomen officii est, non naturæ ; nam secundùm naturam spiritus nuncupantur. Quando

R. Quia Angeli vim habent cognoscendi et intelligendi, et quidem longè perfectiorem quàm homines. Siquidem homines corpore simul et spiritu constant; Angeli solo spiritu. Atqui ut Scripturæ verbis utar, *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem;* (*Sapientiæ* IX. 15.) id est, reddit ad intelligendum tardiorem.

I. Cur ais Angelos non ideo conditos ut cum corporibus copulentur?

R. Quia Angeli ad hoc solùm conditi sunt ut naturâ suâ intelligant, sine ullius substantiæ corporeæ admixtione. Atque hinc patet quid intersit inter Angelum et animam rationalem. Hæc et spiritus est et intelligit: at ex naturâ suâ tendit ad nexum cum corpore humano. Ab ipso quidem separatur ad tempus; atque hæc sejunctio mors hominis dicitur; sed separatur, iterùm cum suo corpore copulanda per resurrectionem.

De Angelis idem dici nequit. Possunt quidem Angeli movere corpora; possunt videri sub specie humanâ, et organis humanis uti, ut pluribus exemplis è Scripturâ petitis constat. (E) At non ideo conditi sunt ut cum corporibus copulentur, neque ullus nexus naturalis intercessit unquam inter eos et corpora ab iis ad tempus quandoque assumpta.

I. De Angelorum numero quid certi novimus?

enim de cœlis ad annuntiandum hominibus mittuntur, ex ipsâ annuntiatione Angeli nominantur. Naturâ enim spiritus sunt. Tunc autem Angeli vocantur, quando mittuntur.

(E) GEN. XVIII. 2. Apparuerunt ei (Abrahæ) tres viri stantes propè eum: quos cùm vidisset, occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi et adoravit in terrâ.

TOBIÆ. V. 5. Tobias invenit juvenem splendidum, stantem præcinctum, et quasi paratum ad ambulandum. 6. Ignorans quòd Angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit: Unde te habemus, bone juvenis?

DANIEL. IX. 21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. 22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres. 23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es.

LUC. I. 11. Apparuit autem illi (Zachariæ) Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi. 12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. 13. Ait autem ad illum Angelus. Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua.... 18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam?.... 19. Et respondens Angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare.

Idem. I. 26. In mense sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, 27. Ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis, Maria. 28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratiâ plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.... 30. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum; ecce concipies in utero, et paries filium.... 34. Dixit autem Maria ad Angelum; Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? 35. Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

R. Ex Scripturis patet numerum eorum esse maximum. Millia millium ministrare Domino dicuntur, et decies millies centena millia assistere ei. (*Dan.* VII. 10.) (F) At quo præcisè numero conditi sint non revelavit Deus : quis itaque definierit ?

I. Sunt-ne omnes Angeli ejusdem ordinis et dignitatis ?

R. Hâc de re hoc unum certè novimus, inter Angelos esse qui in Scripturis dicuntur Seraphim, esse qui Cherubim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes cœlorum, Archangeli, denique qui simpliciter Angeli dicantur. (G)

Hi novem ordines à sanctis Patribus in tres Hierarchias distributi sunt. Quælibet Hierarchia in Choros tres divisa est. Prima Hierarchia Cherubim, Seraphim, et Thronos complecti dicitur. Altera Dominationes, Principatus et Potestates. Ultima Virtutes cœlorum, Archangelos et Angelos.

Angelorum distributio hæc in Hierarchias et Choros legitur apud sanctum Gregorium Magnum et apud scriptorem libri de cœlesti Hierarchiâ, (H) de quo dudum quæstio fuit an sit genuinus sancti Dionysii Areopagitæ fœtus ; jam ferè constat apud eruditos non esse.

(F) DAN. VII. 10. Millia milliun ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.

APOCAL. V. 11. Et vidi, et audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni.... et erat numerus eorum milia millium.

(G) ISAI. VI. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum : et ea quæ sub ipso erant replebant templum. 2. Seraphim stabant super illud... 3. Et clamabant alter ad alterum, et dicebant : Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloriâ ejus.

GENES. III. 24. Et collocavit (Deus) ante Paradisum voluptatis Cherubim.... ad custodiendam viam ligni vitæ.

HEBR. IX. 5. Superque eam (*arcam*) erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.

COLOSS. I. 16. *Vide suprà hocce §. litt.* (A)

EPHES. I. 20. Constituens (*Deus Christum*) ad dexteram suam in cœlestibus, 21. Supra omnem principatum, et potestatem, et dominationem.

THESSAL. IV. 15. Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tubâ Dei descendet de cœlo.

JUD. V. 9. Cùm Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, etc.

LUC. I. 11. *etc. Vide suprà hocce §. litt.* (E)

(H) PSEUDO-DIONYSIUS, *seu auctor libri de cœlesti Hierarchiâ sub* S. Dionysii Areopagitæ *nomine vulgati*, *cap.* VI. Omnis quæ de Deo divinisque rebus disserit ratiô et scientia, omnes cœlestes naturas novem nominibus vim explicandi habentibus appellavit. Has divinus noster sacrorum initiator, in tres terniores distribuit atque distinxit : ac primùm quidem vult esse eorum, qui semper Deum circumstant, et de quibus traditum est, cum eo toto animo, et præ cæteris, nullâ re interjectâ conjungi. Nam et sanctissimos Thronos, et quæ multos oculos, et quæ multas alas habent, Cherubim et Seraphim, Hebræorum sermone vocata ; quàm proximè Deum circumstare, scriptis divinis (*Ezech.* I. *Isai.* VI.) proditum esse dicit. Hanc igitur, quæ ex tribus constat, distinctionem, ut unam et ejusdem generis, ac verè primam hierarchiam clarissimus præceptor noster tradidit, quâ non est altera Deo similior, et quæ in primis divi-

I. Cur Deus Angelos creavit ?

R. Ut eos æternâ felicitate donaret : atque adeò quidquid necessarium ad illam consequendam ipsis ultro et liberaliter concessit.

nitatis in agendo illustrationibus, sine intervallo majore studio occupatur. Alteram esse dicit eam, quam Potestates, Dominationes, Virtutesque expleant. Tertiam in extremis cœlestibus Hierarchiis, Angelorum, Archangelorum, Principatuumque descriptionem.

S. GREGOR. MAGN. *Homil.* 34. *in Evang.* Angelorum substantiam creavit Deus..... Novem Angelorum ordines dicimus. Quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim. Esse namque Angelos et Archangelos pene omnes sacri eloquii paginæ testantur. Cherubim quoque atque Seraphim sæpe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apostolus ad Ephesios (I. 21.) enumerat, dicens : *Supra omnem Principatum, et Potestatem, et Virtutem, et Dominationem :* qui rursus ait : *Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates.* (*Coloss.* I. 16.) Sciendum quoque quòd Angelorum vocabulum nomen est officii, non naturæ.... Hi autem qui minima nuntiant Angeli ; qui verò summa annuntiant Archangeli vocantur.

S. BERNARD. *L.* 5. *de Considerat. c. 4. n.* 7. Ad quid cœlestium nomina innotuerunt, si ne opinari quidem salvâ fide aliquid licet de rebus, quarum nomina sunt ? Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubim, et Seraphim, hæc nomina. Quæ significata eorum ? Nulla-ne inter illos spiritus qui simpliciter Angeli, et eos qui Archangeli nuncupantur, distantia ?

N. 8. Quid ergo sibi vult gradualis distinctio hæc ? Putemus Angelos dici... qui singuli singulis hominibus dati creduntur : *Missi in ministerium*, secundum Pauli doctrinam, (*Hebr.* I. 14.) *propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.* De quibus Salvator : *Angeli eorum semper vident faciem Patris.* (*Matth.* XVIII. 10.) Putemus his præesse Archangelos, qui conscii mysteriorum divinorum, nonnisi ob præcipuas et maximas causas mittuntur. E quibus magnus ille Archangelus Gabriel missus legitur ad Mariam, (*Luc.* I. 26.) ob causam utique, quâ major esse non potuit. Putemus super istos virtutes esse, quorum nutu vel opere signa et prodigia in elementis sive ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde est fortassis, quòd cùm in Evangeliis legas : *Erunt signa in sole et lunâ et stellis*, (*Luc.* XXI. 25.) paulò post habes : *Nam virtutes cœlorum movebuntur ;* (*Ibid.* 26.) hi nimirum spiritus, per quos signa fiunt. Putemus Potestates superiores istis, quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, et coercetur malignitas aeris hujus, ne quantùm vult noceat, ne malignari, nisi ut prosit, possit. Putemus Principatus his quoque prælatos, quorum moderamine et sapientiâ omnis in terris principatus constituitur, regitur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Dominationes adeò cunctis supereminere præfatis ordinibus, ut respectu horum cæteri videantur omnes administratorii spiritus, et ad istos tanquam ad Dominos, referri regimina Principatuum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum, revelationes Archangelorum, curam et providentiam Angelorum. Putemus Thronos allo etiam ab his evolasse recessu, qui ex eo quòd sedent Throni dicuntur ; et ex eo sedent, quòd sedet in eis Deus. Neque enim sedere in eis, qui non sederent, posset. Quæris quid illam sentiam sessionem ? Summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exsuperat omnem intellectum. Talis est qui sedet in Thronis Dominus Sabaoth, judicans omnia cum tranquillitate, placidissimus, serenissimus, pacatissimus. Et talis sibi constituit Thronos, similliinos sibi. Putemus Cherubim ex ipso sapientiæ fonte ore altissimi haurientes, et refundentes fluenta scientiæ universis civibus suis. Et vide ne issit, quem Propheta loquebatur, fluminis impetus lætificans civitatem Dei. (*Ps.* XLV. 5.) Putemus Seraphim, spiritus totos divino igne succensos, succendere universa, ut

I. In quo posita est æterna felicitas ?

R. Jam diximus, (*In Cap. Prævio totius hujus Operis.*) in eo eo positam esse ut Deus qualis in se est æternùm et perfectè cognoscatur et ametur et possideatur. (I)

I. Quid Deus Angelis ultro concessit ut possent vitam æternam adipisci ?

R. Donavit eos Deus intelligendi vi eximiâ, ut quid facto opus esset planè cognoscerent; voluntate rectè dispositâ, ut ad omne bonum ultro ferrentur; omnibus denique auxiliis, quibus si vellent bene uti, possent facilè perseverare et æternam consequi beatitudinem. (K)

I. Omnes-ne Angeli beatitudinem æternam adepti sunt ?

R. Ex iis sunt qui steterunt in viâ justitiæ, et æternâ demum felicitate donati sunt : hos sanctos Angelos, seu simplici appellatione Angelos dicimus. (L) Sunt qui suâ culpâ

singuli cives singulæ sint lucernæ ardentes et lucentes : ardentes charitate, lucentes cognitione. *Lege etiam ejusdem capitis n.* 10. *cap.* v. *n.* 1.

Serm. XXVII. *in Cant. n.* 5. Divisiones autem sunt.... beatitudinum. Nam alios quidem posuit Angelos, alios autem Archangelos, alios verò Virtutes, alios Dominationes, alios Principatus, alios Potestates, alios Thronos, alios Cherubim, atque alios Seraphim.

S. ISID. HISPAL. *Sentent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 14. Inter Angelos distantia potestatum est, et pro graduum dignitate ministeria iisdem sunt distributa : aliique aliis præferuntur tam culmine potestatis, quàm scientiâ virtutis. Subministrant igitur alii aliorum præceptis, atque obediunt jussis. Unde et ad Prophetam Zachariam Angelus Angelum mittit, et quæcunque annuntiare debeat præcipit.

N. 15.... Novem esse distinctiones, vel ordines Angelorum, sacræ Scripturæ testantur, id est, Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubim, et Seraphim.

(I) JOAN. XVII. 3. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum.

(K) S. AUG. *lib.* 12. *de Civ. Dei, c.* 9. *n.* 2. Sine bonâ voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse, credendum est.

Lib. de Corrept. et Gratiâ, c. 11. *n.* 32. Angeli sancti, cadentibus aliis, per liberum arbitrium steterunt ipsi, et hujus permansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, quâ eis certissimum sit semper-se in illâ esse mansuros.

(L) DAN. XII. 1. In tempore autem illo consurget Michaël Princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui.

APOC. XII. 7. Factum est prælium magnum in cœlo : Michaël et Angeli ejus præliabantur cum dracone.

S. HIERON. *In cap.* 14. *Isaiæ p.* 155. Nec pastores ibi requiescant, Angeli videlicet qui humano præsunt generi, et quotidie vident faciem Patris.

In cap. Isaiæ 55. *p.* 405. Aliud Angelorum, aliud hominum habitaculum est.

Pag. 406. Montes enim et colles, quos Angelos intelligere possumus.... gaudebunt super pœnitentibus.

In cap. Isaiæ 66. *p.* 510. Quòd autem unusquisque nostrûm habeat Angelos multæ scripturæ docent, è quibus illud est : *Nolite contemnere unum de minimis istis, quia Angeli eorum vident quotidie faciem Patris, qui est in cœlis.* (*Matth.* XVIII. 10.) Et puellâ Rhode Petrum Apostolum nuntiante, alii Angelum ipsius esse credebant. (*Act.* XII. 15.)

In cap. Jerem. XXX. 14. *p.* 673. Omnes amatores tui, obliti sunt tui : vel Sacerdotes, vel Principes, aut certè Angelorum præsidia, quibus priusquam offenderes Dominum vallabaris.

In cap. 7. *Daniel. p.* 1102. Duplex autem Angelorum officium est, aliorum qui justis præmia tribuunt, aliorum qui singulis præsunt cruciatibus.

exciderunt : (M) hos diabolos et caco-dæmones, et malignos spiritus, et potestates tenebrarum, et aliis id genus nominibus appellamus ; neque enim isti jam Angeli nuncupantur, nisi adjunctâ significatione malitiæ seu miseriæ. (N)

I. Quâ ratione sancti Angeli vitam æternam adepti sunt ?

R. Hi, cæteris peccantibus, stantes in viâ justitiæ, co-

In cap. 6. *Michææ non longè ab init.* Angelis rerum humanarum commissa est procuratio, Deuteronomii cantico in idipsum congruente : (*Deut.* XXXII. 8.) Cùm divideret excelsus gentos, cùm disseminaret filios Adam, constituit terminos terræ, secundum numerum Angelorum Dei. (*Hebr.* I. 14.) Hi sunt administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem salutis possessuri sunt.... (*Cap.* 2.) In Apocalypsi (*c.* II.) laudantur, accusanturque Angeli Ecclesiarum pro virtutibus, vitiisque eorum, quibus præesse dicuntur.

THEODORET. *q.* 3. *in Genesim.* Expertem corporum fatemur Angelorum esse substantiam, circumscriptam tamen illorum substantiam dicimus. Quomodo enim millia millium, et decies centena millia, juxta divinum Danielem (VII. 10.) intelligere quisquam possit, nisi unumquemque in propriâ circumscriptione concipiat.

In Epist. ad Hebr. c. 2. *v.* 9. Angeli quoque perpetuâ lætitiâ afficientur, hominum salutem aspicientes. Si enim gaudent propter unum peccatorem pœnitentiam agentem, (*Luc.* XV. 7.) multò magis tot millia salutem consecuta cernentes implebuntur lætitiâ.

(M) JUD. 6. Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.

S. AUG. *De Corrept. et Grat. c.* 10. *n.* 27. Angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti sunt. Refugientes tamen ejus bonitatem, quâ beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere judicium, per quod miserrimi effecti sunt.

THEODORET. *Serm.* 4. *de materiâ et mundo, tom.* 4. *in fine, p.* 537. Quoniam intellectilium quidam in malitiam suâ sponte declinarunt, jure optimo è cœlesti regione depulsi sunt, aëremque ac terram, ubi commorentur sortiti, non ut omnia perficiant, quæ contra homines dolose aggrediuntur, (hoc enim illi ne faciant prohibet sanctorum Angelorum custodia) sed ut ex locorum mutatione condiscant, quantorum malorum auctor sit nequitia.

DECRETAL. GREG. IX. *Lib.* 1. *de Summâ Trinit. et Fide cathol. tit.* 1. *c.* 1. firmiter *in Concil. Later.* IV. *anni* 1215. Diabolus enim et alii dæmones à Deo quidem naturâ creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali.

(N) PSAL. LXXVII. 49. Misit in eos iram indignationis suæ ,.... immissiones per Angelos malos.

EPHES. VI. 12. Non est nobis colluctatio adversùs carnem et sanguinem ; sed adversùs principes et potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus.

Multi nec infimi nominis Theologi ad id confirmandum adducunt quæ de Rege Babylonis leguntur apud ISAÏAM. XIV. 12. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris ? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes. 13. Qui dicebas in corde tuo : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. 14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. 15. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci. *At qui hæc de diabolo interpretantur, videant quæ sequuntur.* 19. Tu autem projectus es de sepulchro tuo, etc. *quæ de eodem Lucifero dicuntur, et diabolo neutiquam convenire possunt.*

APOC. XII. 7..... Draco pugnabat, et Angeli ejus : 8. Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cœlo. 9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, qui seducit universum orbem : et projectus est in terram, et Angeli ejus cum illo missi sunt.

ram Deo, ut decebat, proni, demissi, humiles, subjecti, acceperunt tandem in suæ fidelitatis et virtutis præmium, gratiam quâ confirmati in bono pervenere demum ad vitam æternam. (O)

I. Ubinam sunt sancti Dei Angeli; et quid agunt?

R. 1. Jam Deo fruuntur: circum ejus thronum in cœlis stant, hunc contemplantur, adorant, amant, laudant, huic benedicunt, intimo nexu adhærent et conjuncti sunt, nec ab eo discedent unquam. (P)

2. His utitur Deus ministris ad omne officii genus paratissimis, maximè quod spectat ad homines. (Q)

I. Quænam sunt præcipua Angelorum circa homines ministeria?

R. 1. Orationes hominum, ut ait sæpius Scriptura, perferunt ad Deum. (R)

(O) S. Aug. *Enchirid. c.* 28. *n.* 9. Angelis igitur aliquibus impiâ superbiâ deserentibus Deum, et in hujus aeris imam caliginem de supernâ cœlesti habitatione dejectis, residuus numerus Angelorum in æternâ cum Deo beatitudine et sanctitate permansit. Neque enim ex uno Angelo lapso atque damnato cæteri propagati sunt, ut eos sicut homines originale malum, obnoxiæ successionis vinculis obligaret, atque universos traheret ad debitas pœnas: sed eo, qui diabolus factus est, cum sociis impietatis ciato, et in ipsâ cum eis elatione prostrato, cæteri piâ obedientiâ Domino cohæserunt, accipientes etiam quod illi non habuerunt certam scientiam, quâ essent de suâ sempiternâ, et nunquam casurâ stabilitate securi.

De Civit. Dei. lib. 12. *c.* 9. *n.* 11. Istis malâ voluntate cadentibus, illi ampliùs adjecti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervenerunt.

Lib. de Corrept. et Grat. c. 10. *n.* 27. (Angeli) cæteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu nunquam futuro certissimam scire meruerunt.

Vide suprà litt. (K) S. Aug. *Lib. de Corrept. et Grat. c.* 11. *n.* 32.

(P) Tobiæ. xii. 15. Ego enim sum Raphaël Angelus, unus ex septem qui astamus ante Dominum.

Isaï. vi. 1. *Vide supra litter.* (G) *hocce 2.*

Dan. vii. 10. *Vide suprà litter.* (G) *hocce 2.*

Matth. xviii. 10. Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.

Apocal. v. 11. *Vide suprà litter.* (F) *hocce 2.*

(Q) Psal. ciii. 20. Benedicite Domino omnes Angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

Hebr. i. 14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis.

S. Bernard. *Serm.* 39. *in Cantic. n.* 4. Noveris hujusmodi animam nunquam esse sine Angelorum custodiâ qui eam æmulantur Dei æmulatione. Et ne dixeris in corde tuo, ubi sunt, quis eos vidit; vidit eos Propheta Eliseus, etc.

(R) Tob. xii. 12. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.

Apocal. viii. 3. Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum: et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureum, quod est ante thronum Dei. 4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

S. Hilarius. *c.* 18. *in Matth.* 5. Deum Angeli vident, et Angeli pusillorum præsunt fidelium orationibus. Præesse Angelos absoluta auctoritas est: salvatorum igitur per Christum orationes Angeli quotidie Deo offerunt. Ergo periculose ille contemnitur, cujus desideria ac postulatio-

2. Dei mandata, Deo jubente, hominibus quandoque significant. (S)

nes ad æternum et invisibilem Deum, ambitioso Angelorum famulatu ac ministerio pervehuntur.

S. BERNARD. *Hom.* 3. *super* Missus est, *n.* 1. Solent Angeli astare orantibus, et delectari in his quos vident levare puras manus in oratione, holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. Mariæ autem orationes quantùm placuerint in conspectu Altissimi Angelus indicavit, qui ingressus ad eam, tam reverenter salutavit. Nec fuit difficile Angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Virginis, qui utique ex subtilitate substantiæ suæ hoc habet in naturâ, ut nec seris ferreis ejus arceatur ingressus, quòque suus eum impetus ferat. Angelicis enim spiritibus parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia cedunt, cuncta æquè corpora, quantumlibet solida, vel spissa, penetrabilia sunt eis, ac pervia. Suspicandum igitur non est, quod apertum invenerit Angelus ostiolum Virginis, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia: ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illâ horâ suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, non Angelis proindè etsi ad eam potuit intrare Angelus; sed nulli hominum facilis patebat accessus.

Serm. 7. *in Cant. n.* 7. Animæ ergo in his exercitatæ cœlestes sese nuntii familiares exhibent et frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint. Quis dabit mihi per vos, ô benigni Principes, petitiones meas innolescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum, hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam virtutibus, quàm carne solutis spiritibus... Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, et ipsis, tanquam sponsi domesticis ac sodalibus, desiderium cordis sui aperire, cùm ait: *Osculetur me osculo oris sui.* (*Cant.* I. 1.) Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cœlestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit; non tamen nominat quem amat: quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis solet esse confabulatio.

Serm. 31. *in Cant. n.* 5. Tali animæ suspiranti frequenter, imò sine intermissione oranti, et afflictanti se præ desiderio, cùm interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit; puto illi de propriâ experientiâ convenire, ut dicat cum sancto Jeremiâ: *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.* (*Thren.* III. 25.) Sed et Angelus ejus, qui unus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister profectò et arbiter secretæ mutuæque salutationis; is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur et condelectatur, et conversus ad Dominum dicit: gratias ago tibi, Domine majestatis, quia *desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.* (*Psal.* XX. 3.) Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedissequus animæ, non cessat sollicitare eam, et assiduis suggestionibus monere, dicens: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* (*Ps.* XXXVI. 4.) Et rursum: *Exspecta Dominum, et custodi viam ejus.* (*Ibid.* 34.) Item: *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit.* (*Habac.* II. 3.) Ad Dominum autem: *Sicut cervus*, inquit, *desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima* ista *ad te, Deus.* (*Ps.* XLI. 2.) *Desideravit te in nocte, sed et spiritus* suus *in præcordiis* ejus *de manè vigilavit ad te.* (*Isai.* XXVI. 9.) Et iterum: *Tota die expandit ad te manus suas.* (*Ps.* LXXXVII. 10.) *Dimitte illam, quia clamat post* te: (*Matt.* XV. 23.) *convertere* aliquantulùm, *et deprecabilis esto super* eam; (*Ps.* LXXXIX. 13.) respice de cœlo et vide, et visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quærit, sed Domini gratiam. Discurrit medius inter dilectum et dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licèt rarò, repræsentat eos pariter sibi, sive hanc rapiens, sive illum adducens. Siquidem domesticus est et notus in palatio, nec veretur repulsam, et quotidie videt faciem Patris.

(S) GENES. XVI. 7. Cumque invenisset eam (Agar) Angelus Domini... 8.

Dixit ad illam : Agar ancilla Saraï, unde venis ? et quo vadis ? Quæ respondit : à facie Saraï dominæ meæ ego fugio. 9. Dixitque ei Angelus Domini : revertere ad Dominam tuam, et humiliare sub manu illius.

XXI. 17. Exaudivit autem Dominus vocem pueri, vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens : quid agis, Agar ? noli timere : exaudivit enim Deus vocem pueri.

XXIV. 7. Dominus Deus cœli.... ipse mittet Angelum suum coram te.

XXXI. 11. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis : Jacob ? Et ego respondi : adsum.

EXOD. XIV. 19. Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos.

JOSUE. V. 13. Cùm autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait : Noster es ? an adversariorum ? 14. Qui respondit : nequaquam ; sed sum princeps exercitûs Domini, et nunc venio.

3. REG. XIX. 5. Angelus Domini tetigit eum (Eliam) et dixit illi : Surge et comede. 8. Qui cùm surrexisset, comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus.

TOB. V. 5. Egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præcinctum et quasi paratum ad ambulandum. 6. Et ignorans quòd Angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit : unde te habemus, bone juvenis ? 7. At ille respondit : ex filiis Israël.... 10. Tobias indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum. 11. Ingressus itaque salutavit eum, et dixit : Gaudium tibi sit semper. 12. Et ait Tobias : Quale gaudium ?.... 13. Cui ait juvenis : Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. 14. Dixit.... illi Tobias : Nunquid perducere poteris filium meum ad Gabelum ?.... 20. Dixit.... illi Angelus : Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum. 21. Respondens autem Tobias, ait : Bene ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et Angelus ejus comitetur vobiscum.... 27. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

DAN. IX. 21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. 22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque : Daniel nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres. 23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo : ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es : tu ergo animadverte sermonem, intellige visionem.

MATTH. I. 20. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens : Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam ; quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

II. 13. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens : Surge et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.... 19. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto, 20. Dicens : Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israël : defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.

XXVIII. 2. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo : et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum. 3. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur : et vestimentum ejus sicut nix.... 5. Respondens autem Angelus dixit mulieribus : nolite timere vos.

LUC. II. 9. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. 10. Et dixit illis Angelus : Nolite timere : ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo ; 11. Quia natus est vobis hodie salvator... 13. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, et dicentium : 14. Gloria in altissimis Deo.... 15. Et.... discesserunt ab eis Angeli in cœlum.

ACT. I. 10. Cumque intuerentur (Apostoli) in cœlum euntem illum

3. Mirabilia non pauca in gratiam hominum, etiam præter naturæ ordinem, quotiescunque Deus præcipit, operantur. (T)

(Jesum:) ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis: 11. Qui et dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum?

X. 3. Is (Cornelius) vidit in visu manifestè, quasi horâ diei nonâ, Angelum Dei introëuntem ad se, et dicentem sibi: Corneli. 4. At ille intuens eum, timore correptus dixit: quid est Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

XXVII. 25. Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei cujus sum ego, et cui deservio, 24. dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere; et ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

(T) GENES. XIX. 1. Veneruntque duo Angeli Sodomam vesperè, et sedente Lot in foribus civitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, et ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram. 2. Et dixit: Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri.... Qui dixerunt: Minimè, sed in plateâ manebimus. 3. Compulit illos oppidò, ut diverterent ad eum.... 4. Priùs autem quàm irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum,... 9.... Vimque faciebant Lot vehementissimè.... 10. Et ecce miserunt manum viri.... 11. Et eos qui foris erant percusserunt cæcitate à minimo usque ad maximum.... Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? Generum, aut filios, aut filias, omnes qui tui sunt, educ de urbe hac. 13. Delebimus enim locum istum, eò quòd increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos.... 15. Cùmque esset manè, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, et duas filias quas habes: ne et tu pariter pereas in scelere civitatis.

NUM. XXII. 22. Stetitque Angelus in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, et duos pueros habebat secum. 23. Cernens Asina Angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere.... 23. Stetit Angelus in angustiis duarum maceriarum.... 31. Protinùs aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit Angelum stantem in via evaginato gladio.... 32. Cui Angelus :.... Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua.... 34. Dixit Balaam: Peccavi.... 35. Ait Angelus: Vade cum istis, et cave ne aliud quàm præcepero tibi loquaris.

JUDIC. II. 1. Ascendit Angelus de Galgalis ad locum flentium, et ait: Eduxi vos de Ægypto.

VI. 11. Venit autem Angelus Domini..... 12. Apparuit ei (Gedeoni) Angelus Domini, et ait: Dominus tecum, virorum fortissime. 13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia?... 16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum, et percuties Madian quasi unum virum. 17. Et ille; Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum, Quòd tu sis qui loqueris ad me... 20. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes et azymos panes, et pone supra petram illam, et jus desuper funde. Cumque fecisset ita, 21. Extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, et tetigit carnes et azymos panes: ascenditque ignis de petra, et carnes azymosque panes consumpsit. Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus. 22. Videnseque Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. 23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris.

XIII. 3. Cui (uxori Manue) apparuit Angelus Domini.... 6. Quæ cùm venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis... 8. Oravit itaque Manue Dominum, et ait: Obsecro, Domine, ut vir Dei quem misisti, veniat iterum, et doceat nos quid debeamus facere.... 9. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, et apparuit rursum Angelus Dei uxori ejus.... Quæ cùm vidisset Angelum, 10. Festinavit, et cucurrit ad virum suum, nuntiavitque ei.... 11. Qui surrexit, veniensque ad virum, dixit ei: tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum.... Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, et faciamus tibi hæ-

dum de capris. 16. Cui respondit Angelus : Si me cogis, non comedam panes tuos : Si me autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue, quòd Angelus Domini esset. 17. Dixitque ad eum : Quod est tibi nomen ?.... 18. Cui respondit ille : Cur quæris nomen meum, quod est mirabile ? 19. Tulit itaque Manue hædum.... et libamenta, ... offerens Domino.... 20. Cumque ascenderet flamma altaris in cœlum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit.

2. Reg. xxiv. 16. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, et ait Angelo percutienti populum : Sufficit : nunc continue manum tuam.

Tob. iii. 25. Et missus est Angelus Domini sanctus Raphaël, ut curaret eos ambos, (Tobiam et Saram) quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

Dan. iii. 49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem, et excussit flammam ignis de fornace.

vi. 22. Deus... misit Angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi.

viii. 16. Gabriel fac intelligere istam visionem. 17. Et venit.... 18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram : et tetigit me, et statuit me in gradu meo. 19. Dixitque mihi : Ego ostendam tibi quæ futura sunt.

xiv. 33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc : Fer prandium, quod habes, in Babylonem Daneli.... 35. Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui.... 38.... Porro Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

2. Machab. iii. 25 Apparuit enim illis quidam equus, terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus : isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit : qui autem ei sedebat, videbatur habere arma aurea. 26. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloriâ speciosique amictu : qui circumsteterunt eum, et ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes.

x. 29.... Apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Judæis præstantes. 30. Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant : in adversarios autem tela et fulmina jaciebant.

Matth. i. 20. *Vide suprà Litt.* (S) *hocce 2.*

xxiv. 31. Et mittet Angelos suos cum turbâ et voce magnâ : et congregabunt electos ejus de quatuor ventis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum.

xxvi. 53. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit modò plusquam duodecim legiones Angelorum ?

Luc. i. 11. Apparuit autem illi (Zachariæ) Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.... 13. Ait autem ad illum Angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua : et uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem.... 18. Et dixit Zacharias ad Angelum : unde hoc sciam ? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. 19. Et respondens Angelus, dixit ei : ego sum Gabriel, qui asto ante Deum : et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare. 20. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui, usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

Joan. v. 4. Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in piscinam : et movebatur aqua, et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.

Act. v. 19. Angelus autem Domini aperiens januas carceris, et educens eos, dixit : 19. Ite, et stantes loquimini in templo omnia verba vitæ hujus.

xii. 7. Et ecce Angelus Domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo : percussoque latere Petri, excitavit eum dicens : Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. 8. Dixit autem Angelus ad eum : Præcingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi : Circumda

4. Ad totius Ecclesiæ et singulorum fidelium custodiam, præsidium et tuitionem destinantur. (V)

tibi vestimentum tuum, et sequere me. 9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum : existimabat autem se visum videre. 10. Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem : quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum : et continuò discessit Angelus ab eo. 11. Et Petrus ad se reversus, dixit : Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit de manu Herodis, et de omni exspectatione plebis Judæorum.

Ibid. 23. Confestim autem percussit eum (Herodem) Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo : et consumptus à vermibus exspiravit.

(V) JUDITH. XIII. 20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et unde huc reverteutem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoriâ suâ, in evasione meâ, et in liberatione vestrâ.

PSAL. XXXIII. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum : et eripiet eos.

XC. 11. Angelis suis mandavit de te : ut custodiant te in omnibus viis tuis.

DANIEL. XII. 1. In tempore autem illo consurget Michaël princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui.

MATTH. XVIII. 10.... Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est.

ACT. XII. 15.... Illi autem dicebant, Angelus ejus est.

ORIGEN. *Hom.* 1. *in Psal.* 37. Est autem quando erudimur à procuratoribus et actoribus, id est, ab his Angelis quibus creditæ sunt dispensandæ et regendæ animæ nostræ : quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, qui nos suscipit castigandos.... à procuratoribus An elis qui uniuscujusque nostri castigandi atque emendandi sortiuntur officium : et est tolerabilius cùm ab al quo horum corripimur.

Hom. 4. *in Luc. et* Cassianus. *Collat.* 9. *c.* 17. *Hos vide infrà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. §. 19.

S. CLEM. ALEX. *lib.* 7. *Stromat. p.* 499. *edit. Lugd. Batav. in fol.* 1616. *initio...* Per gentes et civitates sunt distributæ Angelorum præfecturæ : fortasse autem etiam ex iis sunt deputati singulis. *Cætera lege infrà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. §. 19.

S. BASIL. *Serm.* 3. *adversùs Eunomium.* Angeli omnes ut appellationis unius, sic ejusdem etiam sunt naturæ inter se ; attamen alii ipsorum gentibus præpositi sunt : alii verò fidelium singulos consequuntur. Quantò autem gens uni viro præponenda est, tantò majorem necesse est Angeli, qui gentis principatum habeat, esse dignitatem, dignitate eorum quibus singulorum tutela commissa est. Quòd verò singulis fidelium adsit Angelus, ut pædagogus quidam et pastor ad vitam dirigendam, nemo contradicet, qui verborum Domini recordatur dicentis : *Ne contemnaris unum ex his pusillis : dico enim vobis, quoniam Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* (*Matth.* XVIII. 10.) Et Psalmista dicit : (*Ps.* XXXIII. 8.) Castra metabitur Angelus Domini in circuitu timentium ipsum ; et quæcunque talia. Quòd verò rursus sint quidam Angeli universarum gentium præpositi, Moses nos per Canticum docuit : *Quando dividebat Altissimus gentes.... constituit terminos populorum juxta numerum Angelorum suorum.* (*Deut.* XXXII. 8.)

Serm. in Psal. 48. *non longè à fine.* Cuilibet enim fidelium est Angelus assistens et adjunctus, Patrem qui est in cœlo videre dignus.

In cap. 1. *Isaiæ.* Angeli sancti quorum solerti curæ concredita est Ecclesiarum præfectura, qui quæ sunt prisca norunt, et qui prospiciunt observantique præsentia.

S. AMBR. *Exposit. in Psal.* 118. *n.* 9. Ut quis intemperantissimus captus

adulterinæ cupiditatis æstu.... si quem fortè spectatorem cognoverit facinoris sui, verecundiâ sequestrat intemperantiam.... quantò magis si quis allevet mentis oculos, et consideret plena esse Angelorum omnia, aëra, terras, mare, Ecclesias, quibus Angeli præsunt, (mittet enim Dominus Angelos suos ad defensionem eorum, qui hæredes futuri sunt promissorum cœlestium) concepto potest renuntiare peccato.

S. HIERONYM. *In cap.* 18. *Matth. pag.* 83. Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Unde legimus in Apocalyp. Joannis : (*Cap.* 2. *et* 3.) Angelo Ephesi, Thyatiræ ; et Angelo Philadelphi, et Angelis quatuor reliquarum Ecclesiarum, scribe hæc. Apostolus quoque præcipit velari feminarum capita in Ecclesiis propter Angelos. (1. *Cor.* XI. 10.)

S. CHRYSOST. *Hom.* 60. *seu* 59. *cap.* 18. *Matth.* Hinc manifestum est, quia omnes sancti Angelos habeant. Apostolus etiam ait de muliere, quoniam velamen debeat habere in capite propter Angelos. (1. *Cor.* XI. 10.)

Hom. 3. *in cap.* 1. *Epist. ad Coloss.* Non est amplius cœlum paries intermedius. Primò congruentes numero gentium erant Angeli. Nunc autem non congruentes numero gentium, sed congruentes numero fidelium. Undè hoc constat, audi Christum dicentem : Videte ne despiciatis unum ex istis pusillis : Angeli enim eorum perpetuò vident faciem Patris mei, qui est in cœlis. (*Matth.* XVIII. 10.) Unusquisque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio unusquisque vir probus habebat Angelum, sicut dixit Jacob : Angelus qui pascit me, et liberat me à juventute meâ. (*Gen.* XLVIII. 15. 16.) Si ergo habemus Angelos, modestè nos geramus tanquam nobis adsint quidam pædagogi. Nam adest etiam Dæmon. Propterea oramus, et dicimus petentes Angelum pacis.

THEODORET. *Quæst.* 3. *in Genes.* Quòd autem Angeli substantiam habeant circumscriptam, nemo, ut arbitror, repugnabit, cùm Christus Dominus dixerit, singulos homines subesse singulorum Angelum procurationi. (*Matth.* XVIII. 10.) *Videte enim ne contemnatis unum ex his minimis, qui in me credunt, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est.* Quin etiam cuique genti proprium Angelum præesse affirmat Scriptura; qui enim cum Daniele (X. 20. 21.) Prophetâ colloquitur Angelus principem Persarum nominat, et principem Græcorum, et Michaelem principem Judæorum. Et magnus Moïses in Cantico : Quando dividebat, inquit, Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, statuit terminos gentium pro numero Angelorum Dei. (*Deut.* XXXII. 8.) Si igitur hic istis, ille verò illis præfectus est, singuli verò homines sub unius curâ degunt, certum est Angelos circumscriptæ esse substantiæ.

S. BERNARD. *lib.* 5. *de Consid. c.* 4. *n.* 8. *Vide suprà litt.* (H) *hocce* 2.

Serm. 12. *in Psal.* Qui habitat, *n.* 3. Et ne quid in cœlestibus vacet ab operâ sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodiæ nostræ deputas, nostros jubes fieri pædagogos. Parum est enim quòd facis Angelos tuos spiritus : facis et Angelos parvulorum. Denique Angeli eorum semper vident faciem Patris. (*Matth.* XVIII. 10.) Illos utique spiritus tam felices, et tuos ad nos, et nostros ad te Angelos facis.... Summa ergo majestas mandavit Angelis, et Angelis suis mandavit. Illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis, sibi cohærentibus, tam familiariter adhærentibus, et verè domesticis Dei. Mandavit autem de te. Tu quis es ?.... *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* (*Ps.* XC. 11.) Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam ! Reverentiam pro præsentiâ, devotionem pro benevolentiâ, fiduciam pro custodiâ. Cautè ambula ut videlicet cui adsunt Angeli.... In quovis diversorio, in quovis angulo, Angelo tuo reverentiam habe. Tunc audeas illo præsente, quod vidente me non auderes ! An præsentem esse dubitas quem non vides ? Quid si audires ? Quid si tangeres ? Quid si olfaceres ? Vide quia non solo visu rerum præsentia comprobatur.... Si fidem consulas, ea tibi Angelicam probat præsentiam non deesse.... Adsunt igitur, et adsunt tibi, non modò tecum, sed etiam pro te. Adsunt ut te protegant, adsunt ut prosint.... Simus ergo devoti, simus

I. Sunt-ne infidelibus quoque sui Angeli custodes ?

R. Alii aliud sentiunt eà de re, de quâ nec satis constat apud sanctos Patres, nec Scriptura sacra planè docet quid sentiendum. (X)

I. Quomodo et quà suà culpâ perierunt qui modò vocantur caco-dæmones ?

R. Per superbiam lapsi sunt. Nimirum extulerunt se supra se : voluerunt similes esse Altissimo, et ab illius subjectione se subducere. Hinc, ut ait Scriptura (*Epist. Jud. vers.* 6.), *Non servaverunt suum Principatum, sed dereliquerunt suum domicilium :* atque ita in omne miseriarum genus prolapsi sunt. (Y)

Et justè quidem. Enim verò nihil iniquius quàm rem creatam à suo conditore deficere. Summè æquum est, ut Deus qui superbis resistit, in perduelles, divinæque majestatis

grati tantis custodibus : redamemus eos, honoremus eos quantùm possumus, quantùm debemus. Totus tamen ei reddatur et amor et honor noster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum, unde honorare possumus vel amare, unde amari honorarive meremur.... Cæterum etsi tam parvuli sumus, et tam magna nobis, nec modò tam magna, sed et tam periculosa via restat : quid tamen sub tantis custodibus timeamus ? Nec superari, nec seduci, minùs autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus viis nostris. Fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt : quid trepidamus ? Tantùm sequamur eos, adhæreamus eis, et in protectione Dei cœli commoremur. Vide enim quàm tibi necessaria sit ista protectio, ista custodia in omnibus viis tuis.... Quàm necessarius pædagogus, imo etiam bajulus præsertim parvulo inter hæc gradienti !.... Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio, et tribulatio vehemens imminere, invoca custodem tuum, ductorem tuum, adjutorem tuum in opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum.... Habetote familiares Angelos, fratres mei, frequentate eos sedulà cogitatione, et devotà oratione, qui semper vobis adsunt ad custodiam et consolationem.

Serm. 62. *in Cant. Cant. n.* 1. Nec puto abs re esse, si intelligimus Angelorum custodiam vicem exhibere maceriæ in vinea Domini, quæ est in Ecclesia prædestinatorum.

(X) DANIEL. X. 13. *Angelus loquens Danieli, ait* : Princeps.... regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus : et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum.... 20... Nunc revertar ut prælier adversùm principem Persarum. Cùm ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. 21.... Et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps vester.

S. ISID. HISPAL. *Sentent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 20. Singulæ gentes præpositos Angelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio Angeli Danieli loquentis : Ego, inquit, veni ut enuntiarem tibi : sed princeps regni Persarum restitit mihi : (*Dan.* X. 13.) et post alia, Non est qui me adjuvet, nisi Michaël princeps vester. (*Ibid.* 21.) Item omnes homines Angelos habere probantur, loquente Domino in Evangelio (*Matth.* XVIII. 10.) : Amen dico vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.

Lege Patres suprà allatos hocce 2. *litt.* (V)

(Y) ISAI. XIV. 12. *Vide suprà litt.* (N) *hocce* 2.

S. AUG. *Lib.* 11. *de Genes. ad litt. c.* 26. *n.* 33. Nunc sufficiat ista complexio, ab initio conditionis suæ diabolum à beatitudine, quam si voluisset percepturus fuerat, impiâ superbiâ cecidisse, aut alios esse Angelos inferioris ministerii in hoc mundo, inter quos secundùm eorum quamdam non præsciam beatitudinem vixerat, et à quorum societate cum sibi subditis Angelis suis tanquam Archangelus cecidit per superbam impietatem.

reos sæviat ; eosque in ima præcipites agat æternis ignibus cruciandos. (Z).

Hæc caco-dæmonum sors fuit. *Illis peccantibus*, ut Apostoli Petri verbis utar, *non pepercit Deus*, *sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* (*Epist.* 2. *c.* 11. *v.* 4.)

I. Ergo jam omnes omnino caco-dæmones in ima tartari demersi sunt ?

R. Hos Deus, ut ait Judas Apostolus (*v.* 6.) *In judicium magnæ diei*, *vinculis æternis sub caligine reservavit.* In his tamen sunt qui per aëra diffusi, dicuntur Apostolo Paulo aëreæ potestates. (AA) Hinc obsessorum à dæ-

(Z) 2. Petr. ii. 4. Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

Judæ 6. *Vide suprà hocce* §. *litt.* (M) *uti et alias tum Scripturæ*, *tum SS. Patrum auctoritates*, *litt.* M *et* O *allatas.*

S. Aug. *lib.* 2. *de Civit. c.* 33. Peccasse autem quosdam Angelos, et in hujus mundi ima detrusos, qui eis velut carcer est, usque ad futuram in die judicii ultimam damnationem, Apostolus Petrus apertissimè ostendit, (*Epist. c.* 2. ii. *v.* 4.) dicens : Quòd Deus Angelis peccantibus non pepercerit, sed carceribus caliginis inferni detrudens tradiderit in judicio puniendos reservari.

Lib. de Corrept. et Grat. c. 10. *n.* 27. *Vide suprà hocce* §. *litt.* (M)

(AA) Ephes. ii. 1. Et vos, cùm essetis mortui delictis et peccatis vestris, 2. in quibus aliquando ambulastis secundùm seculum mundi hujus, secundùm principem potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ.

iv. 12. *Vide suprà litt.* (N) *hocce* §.

S. Hieron. *Lib.* 1. *in Epist. ad Ephes. c.* 2. *p.* 339. Princeps quippe aëris, et spiritus potestatis qui in aëre isto est, Diabolus intelligitur, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. In his enim qui Domino credunt, non potest operari.

Lib. 3. *cap.* 6. Porro non est humana tentatio, nec adversùs carnem et sanguinem pugna, quando aut ipse Satanas transfiguratus in Angelum lucis, persuadere nititur ut eum Angelum lucis arbitremur ; aut aliquid horum simile facit, in omni virtute, signis et portentis mendacibus, in omni deceptione iniquitatis. Nam cùm aliquem allaquearit inimicus ut recipiat se, et loquatur in eo, *hæc dicit Dominus*, non quasi caro et sanguis eum decipit, aut quasi humana tentatio : sed quasi principatus et potestas, rector tenebrarum et nequitia spiritualis. Quamobrem non demus locum diabolo : sed et si spiritus potestatem habentis ascenderit super nos juxta quod scriptum est, locum demus ei.... ut intelligamus ex illis, non esse nobis pugnam adversùm carnem et sanguinem ; sed adversùs spirituales quasdam et invisibiles potestates ; adversùs rectores earum tenebrarum, quæ huic mundo incumbunt, et errorem hominibus incredulitatis offundunt ; et adversùs spiritualia nequitiæ, quæ habitant in cœlestibus. (*Ephes.* vi. 12.)

S. Aug. *Lib.* 3. *de Trinit. c.* 7. *n.* 12. Sed illud est admirandum quomodo magorum illa potentia, quæ serpentes facere potuit, ubi ad muscas minutissimas ventum est omnino deficit... Unde intelligi datur, ne ipsos quidem transgressores Angelos, et aëreas potestates, in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusas, per quas magicæ artes possunt, quidquid possunt, valere aliquid, nisi datâ desuper potestate. Datur autem vel ad fallendos fallaces.... ut in eorum spirituum seductione viderentur admirandi à quibus fiebant à Dei veritate damnandi ; vel ad admonendos fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent.... vel ad exercendam, probandam, manifestandam justorum patientiam.

S. Basil. *Hom.* 9. Quòd Deus non est auctor mali. *Vide infrà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. §. 19.

mone mentio tam frequens in Scripturis. (BB)

I. Cur et quousque caco-dæmones per aëra diffusi sunt?

R. Ad ultimum usque judicii diem per aëra diffusi sunt, Deo ita permittente, ut ab eorum insidiis caveant homines, vigilent, orent, induant se armaturam Dei, uno verbo, ex fide vivant. Nihil enim non moliuntur caco-dæmones veteratoriâ, et, ut ita dicam, serpentinâ calliditate, ut nos secum in ruinam trahant. (CC)

Induite vos armaturam Dei, inquit Paulus Apostolus, (*Ephes.* VI. 11. *et seq.*) *ut possitis stare adversùs insidias Diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem et sanguinem, sed adversùs principes et potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Proptera accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justi-*

Estius. *L.* 2. *Sententiarum, dist.* 6. §. 12. 13. *et* 14. Hunc lege: in eo multa reperies scitu dignissima.

(BB) Matth. VIII. 28. Et cùm venisset (Jesus) trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. 29. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis et tibi Jesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? 30. Erat autem non longè ab illis grex porcorum multorum pascens. 31. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. 32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: et mortui sunt in aquis.

Idem refert S. Luc. *cap.* VIII. 27. *et sequentibus.*

Matth. XI. 21. Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret.

Luc. XI. 14. Et erat ejiciens dæmonium, et illud erat mutum; et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus. 15. Quidam autem ex eis dixerunt: in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. 17. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in se divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. 18. Si autem et satanas in seipso divisus est, quomodo stabit regnum ejus? Quid dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia. 19. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt. 20. Porro si in digito Dei ejicio dæmonia: profectò pervenit in vos regnum Dei.

S. Aug. *L.* 14. *de Civ. Dei, c.* 3. *n.* 2. Etsi enim diabolus fornicator, vel ebriosus, vel si quid hujusmodi mali est quod ad carnis pertinet voluptates, non potest dici, cùm sit etiam talium peccatorum suasor, et instigator occultus: est tamen maximè superbus atque invidus. Quæ illum viliositas sic oblinuit, ut propter hanc esset in carceribus caliginosi hujus aëris æterno supplicio destinatus.... Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis adversùs eos contentiosior, animosior et magnis æmulus atque invidus, invenitur?.... Ille (Diabolus) secundùm seipsum vivere voluit, quando in veritate non stetit; ut non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solùm mendax, verùm etiam mendacii pater est. (*Joan.* XIII. 44.) Primus est quippe mentitus, et à quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.

(CC) Luc. XXII. 31. Ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum.

Act. V. 3. Anania, cur tentavit satanas cor tuum.

1. Petr. V. 8. Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.

tiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere : et galeam salutis assumite, et gladium spiritûs, quod est verbum Dei. Per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu : et in ipso vigilantes in omni instantiâ.

Eòdem recidit quod ait Petrus Apostolus : (*Epist.* 1. *c.* v. 8.) *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide.*

I. Valent-ne plurimùm caco-dæmones ad pérdendos homines ?

R. Eorum ante Christi mortem maxima potestas fuit. Omnes ferè homines suà sub ditione tenebant : vix erat locus in quo pro Diis non colerentur. (DD) Verùm eos Christus morte et resurrectione suâ vicit omnino : abstulit ab ipsis spolia in quibus confidebant, eos imperio dejecit fugavitque ; et cœlum conscendens, insignem egit de humani generis hostibus triumphum. (EE)

Ex eo tempore angustis limitibus circumscribitur cacodæmonum potestas et imperium. Nihil jam juris habent in Christianos, nisi ipsi se dæmonum imperio, lethaliter peccando, ultro subjiciant. At præstò sunt semper dæmonibus mille nobis nocendi artes. Hi nunquam ab insidiis desistunt. (FF)

(DD) Psal. xcv. 5. Omnes Dii gentium dæmonia.

1. Cor. x. 20. Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum ; non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. 21. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.

(EE) Luc. ix. 1. Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia.

Coloss. ii. 15. Et exspolians principatus, et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

Apoc. xx. 1. Et vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. 2. Et apprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus et satanas, et ligavit illum per annos mille. 3. Misit illum in abyssum, et clausit et signavit super illum, ut non seducat ampliùs gentes, donec consumentur mille anni.

(FF) Luc. xi. 24. Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem : et non inveniens, dicit : Revertar in domum meam unde exivi. 25. Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam et ornatam. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et ingressi habitant ibi : et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

Ephes. vi. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias Diaboli.

2. Thess. ii. 8. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventûs sui eum : 9. Cujus est adventus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus : 10. Et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt : eò quòd charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.

Cassianus. *Collat.* 7. *aut* 9. *c.* 17. Nam quod unicuique nostrùm duo

Sub finem mundi, fervente Antichristi persecutione, *solvetur*, ut ait Joannes Apostolus in Apocalypsi (xx. 4. 7.) *Satanas modico tempore.* Ingravescente nimirum in dies hominum malitiâ, futurum est ut videatur diabolus latè per orbem dominari. At non diu stabit illius imperium. *Hoc* Christus intra breve tempus dissipabit *et destruet illustratione adventûs sui.* (2. *Thessal.* II. 8.) Tunc mittentur omnes omnino caco-dæmones in tartarum cum omni impiorum turbâ æternis ignibus cruciandi. (GG) Ducetque secum Christus in cœlos splendidum planè Sanctorum omnium agmen æternâ felicitate cumulandum, vocandumque in triumphi sui regnique consortium.

§. 3. De creatione hominis.

I. Post Angelos, quænam creatura cæteras res creatas perfectione superat?

R. Homo, rationalis utique creatura ad imaginem et similitudinem Dei condita. (A)

I. Cur hominem vocas rationalem creaturam?

R. Quia homo et intelligit, et eligit, et novit quid agere debeat et quid agat.

I. Cur hominem ais ad imaginem et similitudinem Dei fuisse conditum?

R. Hoc Deus ipse revelavit in Scripturis. Idcirco autem dicitur homo conditus ad imaginem Dei, quia et spiritu et intelligentiâ et voluntate et libertate pollet: quod, exceptis Angelis, nulli alteri creaturæ competit, atque ita accedit aliquatenus ad Dei naturam. Deus enim est spiritus, et in

cohæreant Angeli, id est, bonus et malus, Scriptura testatur. De bonis quidem Salvator: *ne contemnatis*, inquiens, (*Matth.* XVIII. 10.) *unum de pusillis istis: dico enim vobis, quòd Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* Illud quoque: *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos.* (*Ps.* XXXVIII. 8.) Nec non etiam quod in Actibus Apostolorum (XII. 15.) de Petro dicitur: Quia Angelus ejus est, etc.... Hoc tamen nosse debemus, non omnes Dæmones universas hominibus inurere passiones, sed unicuique vitio certos spiritus incubare: et alios quidem immundiliis, ac libidinum sordibus oblectari; alios blasphemiis, alios iræ furorique peculiariùs imminere; alios pasci tristitiâ, alios cœnodoxiâ superbiâque mulceri, et unumquemque illud vitium humanis cordibus, quo ipse gaudet, inserere; sed nec cunctos pariter suas ingerere pravitates, sed vicissim prout temporis, vel loci, vel suscipientis opportunitas provocaverit.

S. BERNARD. *Serm.* 12. *in Psal.* Qui habitat, *n.* 1. Legimus de eorum (impiorum Angelorum) principe, quoniam *circuit quærens quem devoret...* (1. *Petr.* V. 8.) *Circuivi*, ait, *terram, et perambulavi eam.* (*Job.* II. 2.)

(GG) 2. THESS. II. 8. *Vide litt. superior.*

APOC. XX. 9. Et descendit ignis à Deo de cœlo, et devoravit eos: et Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia, 10. et pseudo-propheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.

(A) GENES. I. 28. Et ait: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: et præsit piscibus maris, et volatilibus cœli, et bestiis, universæque terræ, omnique reptili, quod movetur in terrâ. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos.

divinis perfectionibus intelligentia, voluntas, libertas eminent maximè secundùm nostrum cogitandi modum. (B)

I. Cur Angeli dicuntur perfectiores hominibus?

R. Quia Angeli ad Dei naturam et similitudinem accedunt propiùs. Solo quippe spiritu constant : homines autem corpore simul et spiritu. Itaque hi non secundum omnem sui naturam, ut Angeli, sed ex parte sui tantùm, hoc est, quantùm ad animam Deo assimilantur.

I. Quandonam Deus hominem creavit?

R. Jam diximus (§. *hujusce Capitis* 1.) hominem fuisse à Deo conditum sextâ die.

(B) JOAN. IV. 24. Spiritus est Deus ; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.

S. AMBROS. *In Psal.* 117. *Exposit. n.* 10. Non vile igitur, non corporale arbitror, quod pavit Deus. Nosce teipsum, homo : tuæ animæ dicitur in Canticis Canticorum : (I. 7.) Nisi cognoveris te formosam in mulieribus. Cognosce te, anima, quia non de terrâ, non de luto es ; quia insufflavit te Deus, et fecit te in animam viventem. Opus es magnificum, Dei generatione inspiratum.... Ad illum totâ intentione festina, ex cujus inspiratione consistis. *Grande*, inquit, *homo, et pretiosum opus vir misericors : virum autem fidelem opus est invenire.* (*Prov.* XX. 6.) Disce, homo, ubi grandis, ubi pretiosus sis. Vilem te terra demonstrat ; sed gloriosum virtus facit, fides rarum, imago pretiosum. An quidquam tam pretiosum, quàm imago est Dei, quæ primò tibi fidem debet infundere ; ut in corde tuo refulgeat quædam auctoris effigies.

S. AUG. *Lib.* 1. *de Genesi, contra Manichæos, c.* 17. *n.* 28. Noverint in catholicâ disciplinâ spirituales fideles non credere Deum formâ corporeâ definitum ; et quòd homo ad imaginem Dei factus dicitur, secundùm interiorem hominem dici, ubi est ratio et intellectus.... omnia animalia cætera subjecta sunt homini, non propter corpus, sed propter intellectum, quem nos habemus, et illa non habent.... Ita intelligitur per animum maximè, attestante etiam erectâ corporis formâ, homo factus ad imaginem et similitudinem Dei.

Lib. de Genesi ad litt. imperfec. c. 16. *n.* 60. Rectè secundùm hoc quod interius et principale hominis est, id est, secundùm mentem accipitur, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* (*Gen.* I. 26.) Ex illo enim quòd in homine principatum tenet, quod eum distinguit à belluis, totus est homo æstimandus. Cætera in eo quanquam in suo genere pulchra sint, tamen cum pecoribus communia sunt, ac per hoc in homine parvi pendenda. Nisi fortè quod ad intuendum cœlum figura humani corporis erecta est, valet aliquid etiam ut corpus ipsum ad similitudinem Dei factum credatur.

De Genesi ad litt. Lib. 3. *c.* 19. *n.* 30. Intelligamus in eo factum hominem ad imaginem Dei, in quo irrationalibus animantibus antecellit. Id autem est ipsa ratio, vel mens, vel intelligentia.... Unde et Apostolus dicit, (*Ephes.* VI. 23. 24.) *Renovamini in spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem*, qui renovatur in agnitionem Dei secundùm imaginem ejus qui creavit eum : satis ostendens ubi sit homo creatus ad imaginem Dei, quia non corporeis lineamentis, sed quadam formâ intelligibili mentis illuminatæ.

De Catechizandis rudibus, n. 29. Fecit et hominem ad imaginem suam ; ut quemadmodum ipse per omnipotentiam suam præest universæ creaturæ, sic homo per intelligentiam suam, qua etiam Creatorem suum cognoscit et colit, præesset omnibus terrenis animalibus. Fecit illi etiam adjutorium feminam : non ad carnalem concupiscentiam, quandoquidem nec corruptibilia corpora tunc habebant, antequam eos mortalitas invaderet pœna peccati ; sed ut haberet et vir gloriam de feminâ, cùm ei præiret ad Deum.

Lib. 12. *de Trinit. c.* 7. *n.* 12. Non secundùm formam corporis homo

I. Quomodo Deus hominem creavit ?

R. Formavit Dominus Deus, ut ait Scriptura, (*Genes.* II. 7.) *hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ; et factus est homo in animam viventem.* Spiraculum hoc animam rationalem intellige, quâ corpus humanum vivit. (C)

I. Quid est anima rationalis ?

R. Anima rationalis est spiritus immortalis, à Deo conditus ut corpori humano copuletur, ipsiusque vitæ principium sit.

I. Quâ ratione novimus animam rationalem esse spiritualem et immortalem ?

R. Id et fides et ratio docent.

Fides quidem. Hoc enim et Scriptura omnis et totius religionis series manifestè declarant. Si moritur anima simul

factus est ad imaginem Dei, sed secundùm rationalem mentem.... Nulli dubium est, non secundùm corpus, neque secundùm quamlibet animi partem, sed secundùm rationalem mentem, ubi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem ejus qui creavit eum.

In Psal. 54. *n.* 3. Meminisse debemus ad imaginem Dei nos esse factos, nec alibi quàm in ipso intellectu. Nam in multis rebus à bestiis superamur : ubi autem homo ad imaginem Dei factum se novit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quàm datum est pecoribus.... Homo invenit se eò propriè discretum à pecore, quòd ipse habeat intellectum.

S. EUCHERIUS Episc. Lugdun. *De QQ. veteris testam. p.* 840. *Tom* 6. *Biblioth. PP.* In quo Dei similitudinem retinemus ? In mente.

(C) S. AMBROS. *De bono mortis, c.* 9. *n.* 42. Nam quomodo substantia ejus interire potest, cùm utique anima sit quæ vitam infundit ? Et cui anima infunditur, vita infunditur : à quo anima discedit, vita discedit. Anima ergo vita est. Quomodo enim potest mortem recipere ; cùm sit contraria ?.... Ita et anima quæ vitam creat, mortem non recipit, et non moritur : anima autem mortem non recipit : anima ergo non moritur.

S. AUGUST. *Lib.* 13. *De Civ. Dei, c.* 24. *n.* 2. Sed intelligendum est, secundùm quid dicatur homo ad imaginem Dei, et homo terra atque iturus in terram. Illud enim secundùm animam rationalem dicitur, qualem Deus insufflando, vel si commodiùs dicitur, inspirando indidit homini, id est, hominis corpori : hoc autem secundùm corpus, qualem hominem Deus finxit ex pulvere, cui data est anima, ut fieret corpus animale, id est, homo in animam viventem.

N. 4. Si ergo et animam viventem, et spiritum vitæ etiam in pecoribus invenimus, sicut loqui divina Scriptura consuevit : et cùm hoc quoque loco ubi legitur, *omnia quæ habent spiritum vitæ*, non Græcus *pneuma*, sed *pnoen* *, dixerit : cur non dicimus, quid opus erat ut adderet, viventem, cùm anima, nisi vivat, esse non possit ? aut quid opus erat ut adderet, vitæ, cùm dixisset spiritum ? Sed intelligimus spiritum vitæ, et animam viventem Scripturam suo more dixisse, cùm animalia, id est, corpora animata vellet intelligi, quibus inesset per animam perspicuus iste etiam corporis sensus. In hominis autem conditione obliviscimur, quemadmodum loqui Scriptura consueverit, cùm suo prorsus more locuta sit, quo insinuaret hominem etiam rationali animâ acceptâ, quam non sicut aliarum carnium aquis et terrâ producentibus, sed Deo flante creatam voluit intelligi ; sic tamen factum, ut in corpore animali, quod fit anima in eo vivente, sicut illa animalia viveret, de quibus dixit, producat terra animam viventem : (*Genes.* I. 24.) et quæ illi idem dicit habuisse in se spiritum vitæ ; ubi etiam in Græco non dixit *pneuma* sed *pnoen* * : non utique spiritum sanctum, sed eorum animam tali exprimens nomine.

Lib. De Immort. animæ, c. 7, *n.* 12. Est (animus) corpore melior et vivacior, à quo huic vita tribuitur.

* πνεῦμα, πνοήν.

cum corpore, ruit prorsus Christiana religio; quod quàm absurdum sit facilè quisque intelliget ex infrà dicendis in serie totius hujusce Operis.

Id et ratio multiplex demonstrat. Unam in multis seligo.

Illud immortale est quod spirituale. Id enim immortale dicimus quod corrumpi nequit : id verò corrumpi nequit quod non constat partibus à se invicem separabilibus. At quod spirituale est, id nullis omnino partibus constat, ergo corrumpi nequit.

At anima rationalis est spiritalis. Quidquid enim cogitat et ratiocinatur id spiritus est, non corpus, non materia. Nec enim materia cogitationis seu ratiocinationis capax est. Quocunque materiam vertas, nihil unquam nisi extensionem, figuras, motum reperies. Infinitè distat à corpore mens et cogitatio, corpus à mente et cogitatione. At nemo est qui dubitet quin cogitemus, intelligamus, velimus, ratiocinemur. De eo si dubites, næ ipsa dubitatio cogitatio est. Inest itaque unicuique homini principium spirituale quo cogitet. Hoc animam rationalem dicimus. (D)

(D) S. Aug. *De Immort. animæ*, *c.* 1. *n.* 1. Cùm ratiocinamur, animus id agit. Non enim id agit, nisi qui intelligit : nec corpus intelligit, nec minùs auxiliante corpore intelligit, quia cùm intelligere vult, à corpore avertitur.

Cap. 6. *n.* 10. Ratio est aspectus animi, quo per se ipsum, non per corpus, verum intuetur; aut ipsa veri contemplatio, non per corpus; aut ipsum verum quod contemplatur. Primum illud in animo esse nemo ambigit; de secundo et tertio, quæri potest : sed et secundum sine animo esse non potest. De tertio magna quæstio est, utrùm verum illud quod sine instrumento corporis animus intuetur sit per se ipsum, et non sit in animo, aut possit esse sine animo. Quoquolibet modo autem se habeat, non id posset contemplari animus per se ipsum, nisi aliquà conjunctione cum eo. Nam omne quod contemplamur, sive cogitatione capimus, aut sensu aut intellectu capimus. Sed ea quæ sensu capiuntur, extra etiam nos esse sentiuntur.... Ea verò quæ intelliguntur, non quasi alibi posita intelliguntur, quàm ipse qui intelligit animus.

Cap. 9. *n.* 16. Est autem animus vita quædam. Unde omne quod animatum est, vivere; omne autem inanime quod animari potest, mortuum, id est, vitâ privatum intelligitur. Non ergo potest animus mori. Nam si carere poterit vitâ, non animus, sed animatum aliquid est.... Quidquid enim vitâ desertum mortuum dicitur, id ab animâ desertum intelligitur : Hæc autem vita, quæ deserit ea quæ moriuntur, quia ipsa est animus, et seipsam non deserit, non moritur animus.

C. 16. *n.* 25. Est anima corpore melior et potentior. Quapropter cùm per illam, ut dictum est, corpus subsistat, ipsa in corpus nullo modo verti potest.... At anima ut corpus fieret, non accipiendo speciem, sed amittendo fieri posset; et propterea fieri non potest, nisi fortè loco anima continetur, et localiter corpori jungitur.... sed non est ita. Moles quippe omnis quæ occupat locum, non est in singulis suis partibus tota, sed in omnibus. Quare alia pars ejus alibi est, et alibi alia. Anima verò non modò universæ moli corporis sui, sed etiam unicuique particulæ illius tota simul adest. Partis enim corporis passionem tota sentit, nec in toto tamen corpore. Cum enim quid dolet in pede, advertit oculus, loquitur lingua, admovetur manus. Quod non fieret, nisi id quod animæ in eis partibus est et in pede sentiret, nec sentire quod ibi factum est absens posset.... Passio quæ fit non per continuationem molis currit, ut cæteras animæ partes quæ alibi sunt latere non sinat, sed illud tota sentit

I. Quomodo formavit Deus animam primi hominis ?

R. Primi hominis animam creavit Deus, id est, educit è nihilo. Singulorum hominum animas creat itidem et cum corporibus connectit.

Explico responsionem.

De origine animæ anceps et dubius hæsit sanctus Augustinus. (E) Nec definire voluit unquam, num una anima spi-

anima quod in particulâ fit pedis, et ibi tantùm sentit ubi fit. Tota igitur singulis partibus simul adest, quæ tota simul sentit in singulis.

S. ATHAN. *Orat. contra gentes*, *n.* 31. Sentit quisquis veritatis amator est, hominum mentem aliam omnino esse à corporis sensibus.

N. 33. Necesse est animam immortalem esse, utpote quæ corpori non sit similis.... Anima corpus movet.... nec enim anima moritur, sed ejus discessu corpus moritur;... idcirco enim immortalia et æterna cogitat et sapit, quia immortalis est.... Animam res immortales contemplantem et meditantem immortalem quoque esse et semper vivere necesse est.

S. GREG. NYSSENUS. *De animâ*, *c.* 6. Nobis ad demonstrationem immortalitatis ipsius satis superque est divinorum oraculorum doctrina, quæ in se fidei faciendæ vim habet, ideo quòd à Deo inspirata est. Iis verò, qui non admittunt Christianorum decreta, sufficit demonstrare animam nihil esse eorum quæ pereunt : Nam si nihil est rerum pereuntium, est etiam incorrupta, eademque immortalis.

Videbis hancce demonstrationem, et alias similes apud auctores qui ex professo de immortalitate animæ scripserunt : qui quidem auctores omnium manibus teruntur.

(E) S. AUG. *Lib.* 1. *Retract. c.* 1. *n.* 3. Originalis regio beatitudinis animi, Deus ipse est, qui eum non quidem de se ipso genuit, sed de nullâ re alia condidit, sicut condidit corpus è terra. Nam quòd attinet ad ejus originem, qua fit ut sit in corpore, utrum de illo uno sit, qui primùm creatus est, quando factus est homo in animam vivam, an similiter ita fiant singulis singuli, nec tunc sciebam, nec adhuc scio.

De Libero arbitrio, *Lib.* 3. *c.* 20. *n.* 56. *et seq.* Si una anima facta est, ex quâ omnium hominum animæ trahuntur nascentium, quis potest dicere non se peccasse, cùm primus ille peccavit ? Si autem singillatim fiunt in unoquoque nascentium, non est perversum, immo convenientissimum et ordinatissimum apparet, ut malum meritum prioris, natura sequentis sit ; et bonum meritum sequentis, natura prioris sit.... Si verò in Dei aliquo secreto jam existentes animæ mittuntur ad inspiranda et regenda corpora singulorum quorumque nascentium, ad hoc utique mittuntur officium, ut corpus quod de pœna peccati, hoc est, mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando.... etiam ipsi comparent.... cœlestis incorruptionis locum.... Si autem alibi animæ constitutæ non mittuntur à Domino Deo, sed suâ sponte ad inhabitanda corpora veniunt, facile est jam hoc videre, quidquid ignorantiæ difficultatisque secutum fuerit earum propriam voluntatem, nullo modo Creatorem hinc esse culpandum.... Harum autem quatuor de animâ sententiarum, utrum de propagine veniant, an in singulis quibusque nascentibus novæ fiant, an in corpora nascentium jam alicui existentes vel mittantur divinitus, vel suâ sponte labantur, nullam temerè affirmare oportebit.

Epist. 166. *aliàs* 28. *ad Hieronym. c.* 2. *n.* 3. Anima hominis, immortalis est, secundum quemdam modum suum. Non enim omni modo sicut Deus, de quo dictum est, *quia solus habet immortalitatem*... (1. *Timoth.* VI. 16.) Non est pars Dei, anima. Si enim hoc esset, omni modo incommutabilis atque incorruptibilis esset.... Incorpoream quoque esse animam, etsi difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum....

V. 4. Per totum quippe corpus quod animat non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, et in majoribus major, sed alicui

ritalis et immortalis facta à Deo sit, ex qua singulorum hominum animæ spiritales item et immortales trahantur; an animæ singulæ singillatim creentur in unoquoque homine. Sancto Augustino suffragati sunt sanctus Gregorius Magnus, nonnullique recentiores, videlicet S. Eucherius Lugdunensis; Cassiodorus, Rabanus, qui et ipsi ancipites hæserunt de origine animæ. (F)

intentiùs, alicubi remissiùs, et in omnibus tota, et in singulis tota est. Neque enim aliter quàm in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit.

N. 7. Ego quidem ante aliquot annos cùm libros quosdam scriberem *de Libero arbitrio*, quatuor opiniones de animæ incarnatione, utrum ex illâ unâ, quæ primo homini data est, cæteræ propagentur: an singulis quibusque novæ etiam modò fiant: an alicubi jam existentes, vel mittantur divinitùs, vel sponte labantur in corpora, ita putavi esse tractandas, ut quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc adversùs eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio præditam, adversùs Deum conantur inducere, id est, contra Manichæos.... Ex quatuor opinionibus quænam sit eligenda scire desidero.... hoc certè sentis, quòd singulas animas singulis nascentibus etiam modò Deus faciat. Cui sententiæ ne objiciatur quòd omnes creaturas sexto die consummaverit Deus, et septimo die requieverit, adhibes testimonium ex Evangelio, *Pater meus usque nunc operatur*.... (*Joan.* v. 17.) Doce ergo, quæso, quod doceam, doce quod teneam, et dic mihi, si animæ singillatim singulis hodieque nascentibus fiunt, ubi in parvulis peccant, ut indigeant in Sacramento Christi remissione peccati.... Quæ cùm ita sint, quærenda causa est, atque reddenda, quare damnentur animæ, quæ novæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi sacramentum parvuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, et sancta Scriptura, et sancta est testis Ecclesia. Unde illa de animarum novarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit et mea: si oppugnat, non sit et tua. Nolo mihi dicatur, pro hac sententiâ debere accipi quod scriptum est, *Qui finxit spiritum hominis in ipso*, (*Zach.* XII. 1.) et *Qui finxit singillatim corda eorum.* (*Ps.* XXXIII. 15.) Aliquid fortissimum atque invictissimum requirendum est, quod nos non cogat Deum credere ullarum animarum sine culpâ aliquâ damnatorem.... Hæc autem difficultas etiam illos sequitur, qui jam existentes alibi animas, et ab initio divinorum operum præparatas, à Deo mitti opinantur in corpora.... Illam verò opinionem, quòd ex unâ fiant omnes animæ, nec discutere volo, nisi necesse sit: atque utinam ista, de qua nunc agimus, si vera est, sic à te defendatur, ut hoc necesse jam non sit.

(F) S. Greg. *Lib.* 7. *Epist.* 54. De origine animæ inter sanctos Patres requisitio non parva versata est: sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certè singulis detur, incertum remansit. Eamque in hac vitâ insolubilem fassi sunt esse quæstionem. Gravis enim est quæstio, nec valet ab homine comprehendi: quia si de Adam substantiâ, anima cum carne nascitur, cur non etiam carne moritur? Si verò cum carne non nascitur, cur in eâ carne, quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur? Sed cùm hoc sit incertum, illud incertum non est: quia nisi sacri Baptismatis gratiâ fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis est obstricta.

S. Eucherius. *Comment. in c.* 2. *Genes. Lib.* 1. *n.* 12. *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem.* Spiraculum vitæ hoc in loco animam conjunctam corpori intelligimus. Si verò homo ille quando factus est ex limo, corpus et anima erat, nunc ipsius anima ex suis est.

Aurel. Cassiodor. *De Anima, cap.* 7. *p.* 632. Legimus in conditione rerum, mox ut de limo terræ corpus effectum est, statim Dominum insufflasse, factumque esse Adam in animam viventem. Insufflavit enim,

At SS. Hieronymus, Ambrosius, Athanasius, Gregorius Nyssenus, Cyrillus Alexandrinus, cæterique Patres ferè omnes docent uniuscujusque animam singillatim creari; et in ipso creationis articulo copulari cum corpore. (G) Hanc

dictum est, ad exprimendam operis dignitatem; ut agnosceretur aliquid eximium, quod ejus ore prolatum est. Cæterum hoc significat insufflatio ejus, quod mandatum et jussio. Nam insufflare quemadmodum potest, qui neque spiritum resolvit, neque buccas habet, quæ constat esse corporea? Hoc nonnulli secuti dixerunt, mox ut semen humanum coagulatum fuerit in vitalem substantiam, illico creatas animas corporibus dari discretas, atque perfectas. Medendi autem artifices quadragesimo die humanum atque mortale pecus animam dicunt accipere, cùm se in utero matris cœperit commovere. Opinione quoque fertur aliquorum, quòd creator ille potentissimus, sicut de corpore nostro semen carnis educit, ita et de animæ qualitate animam novam posse generari: quatenùs originalis illius peccati, quod catholica confitetur Ecclesia, per traducem delicti rea possit ostendi, nisi dono fuerit Baptismatis absoluta. Nam quemadmodum infans, qui peccandi non habet votum, reus debeat ullatenus inveniri, nisi aliquâ ratione in ipsa origine animarum culpa videatur esse transfusa? Unde Pater Augustinus religiosissimâ dubitatione laudandus, nihil temerè dixit esse affirmandum: sed in ipsius esse secreto, sicut et alia multa, quæ nostra non potest nosse mediocritas. Hoc autem veraciter fixèque credendum est, et Deum animas creare, et occultâ quâdam ratione justissimè illis imputare, quòd primi hominis peccato teneantur obnoxiæ. Meliùs est enim in tam occultis confiteri ignorantiam, quàm periculosam assumere fortassis audaciam.

RABANUS MAURUS *Archiepiscopus Moguntinus. C.* 57. *l.* 2. *de Institut. Clericorum.* Quòd animæ origo incerta sit, et quòd Angelorum natura vel animæ, non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita; ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata est.

(G) Ps. XXXIII. 15. Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

ZACHAR. XII. 1. Dominus extendens cœlum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo.

ECCLE. XII. 7, Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

HEBR. XII. 9.... Non multò magis obtemperabimus Patri spirituum et vivemus.

S. HIERON. *Ep. ad Pamm.* 38. *aliàs* 61. *p.* 318. Omne deinceps humanum genus, quibus animarum censetur exordiis? Utrum ex traduce, juxta bruta animalia: ut quomodo corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima? An rationabiles creaturæ desiderio corporum paulatim ad terram delapsæ, novissimè etiam humanis illigatæ corporibus sint? An certè (quod Ecclesiasticum est secundùm eloquia Salvatoris, (*Joan.* v. 17.) *Pater usque modò operatur, et ego operor.* Et illud Zach. (XII. 1.) *Qui format spiritum hominis in ipso.* Et in Psalmis (XXXIII. 15.) Qui fingit per singulos corda eorum, quotidie Deus fabricatur animas: cujus velle fecisse est, et conditor esse non cessat....

Ad Marcellinum et Anapsychiam, inter Epist. S. Aug. 165. *aliàs* 27. *c.* 1. *n.* 1. Super animæ statum memini vestræ quæstiunculæ, immo maximæ Ecclesiasticæ quæstionis; utrum lapsa de cœlo sit, ut Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici et Origenes putant: an à propriâ Dei substantiâ: ut Stoici.... suspicantur. An in Thesauro habeantur Dei olim conditæ, ut quidam Ecclesiastici stultâ persuasione confidunt: an quotidiè à Deo fiant, et mittantur in corpora secundùm illud.... *Pater meus usque modò operatur, et ego operor.* (*Joan.* v. 17.) An certè ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris et maxima pars Occidentalium autumant; ut, quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, et simili cum brutis animantibus conditione subsistat.

In cap. 12. *et ultimum Eccles. p.* 78. Ridendi qui putant animas cum

sententiam omnes jam Theologi Catholici sequuntur tanquam veriorem et Scripturæ sacræ magis consentaneam.

corporibus seri ; et non à Deo, sed à corporum parentibus generari. Cùm enim caro revertatur in terram, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, (*Eccle.* XII. 7.) manifestum est Deum parentem animarum esse, non homines.

S. GREGOR. NYSS. *De animâ, Tom.* 1. *p.* 934. Dicere nunc providentiæ ratione animas fieri non autem creationis : (quippe cùm non sit substantiam communem, nec aliam quæ præter est (*seu potiùs ad existentem*) inducere, sed jam existentem per providentiam complere) eorum est qui discrimen ignorant creationis et providentiæ. Etenim providentiæ opus est conservare animalium corruptibilium substantiam vicissitudine procreationis... creationis verò præstantissimum opus est efficere, ut aliquid sit ex nihilo. Quamobrem si animæ ex mutua procreatione fierent, etiam mortales essent, veluti alia quæ generis successione fiunt : quòd si ex iis quæ non sunt, deducuntur, creatio est quod fit.

S. CYRILL. ALEXAND. *L.* 1. *in Joan. c.* 9. *pag.* 78. *tom.* 4. Aiunt ergo nonnulli, ex corde suo eructantes, et non ex ore Domini... antequam corpora conderentur, in cœlo fuisse hominum animas, longo tempore in incorporeâ felicitate constitutas, et vero bono puriùs fruentes : Sed melioris sortis satietate, ac deterioris cupiditate ad præposteras cogitationes et cupiditates esse delapsas. Indignatum jure opificem, eas quidem in mundum mittere, et corporibus implicitas et ad ferendum onus coactas, ac velut in speluncâ quadam vehementium cupiditatum inclusas ipso experimento eas docere, quàm acerbum sit in pejus deflectere et rectum nihili facere.... Quod autem absurdissimum sit putare animam ante corpus existere, et ob præcedentia peccata in terrena corpora ipsam demitti, quantùm in nobis est demonstrare conabimur.

Si anima hominis ante fabricationem corporis existebat, sed in vitium delapsa, ut quidam suspicantur, pœnæ loco in corpus detrusa est : quomodo, quæso, Evangelista ipsam in hunc mundum venientem illuminari dicit ? Honor enim istud est, opinor, et illustrium gratiarum accessio. Sed nemo plectitur, dum honoratur, neque punitur, cùm divinorum bonorum fit particeps, sed cùm in punientis iram incurrit. Cùm autem veniens in hunc mundum minimè puniatur, sed contrà potiùs illuminetur, patet utique pœnæ loco ei non esse corporationem, qui in carne honoratur... Libenter ab eis quærerem, qui consentaneum sit animam, quæ ante corpora peccavit, in corpus detrudi, ut experimento ipso discat cupiditatum suarum turpitudinem : hæc enim docere non verentur. Atqui ab ipso malorum aspectu evellenda potiùs esset, quàm in ipsum turpissimarum voluptatum profundum detrudenda. Illud enim remedii genus est potiùs quàm istud. Si ergo ut corporeis voluptatibus immergatur, malorum accessionem habet, quod in corpus detruditur : nemo laudaverit medicum, qui ægrum adjutum iri putat, per ea ipsa quibus ei nocet. Sin autem ut peccandi finem faciat, quomodo in ipsum cupiditatis delapsa profundum emergere potuit, ac non potiùs ipsum morbi initium depulit, cùm nihil adhuc esset quo ad peccandum pertraheretur ?

Si ante corpus existens anima peccavit, ut illi volunt, ideoque impacta est carni et sanguini, loco pœnæ id accipiens : quomodo non oporteat credentes in Christum, et idcirco peccati remissionem consecutos, illico de corporibus exire et sarcinam istam pœnæ loco impositam excutere ! Quomodo enim, quæso, perfectam peccati remissionem consecuta est anima hominis, si pœnæ adhuc tenetur obnoxius ? At videmus tantùm abesse, ut fideles corporibus liberari velint, ut cum fidei Christi confessione carnis resurrectionem conjungant. Non erit ergo pœnæ loco id quod fidei quoque confessione honoratur, et ad Salvatoris omnipotentiæ testimonium affertur, ex eo quod ad vitam redierit.... Si ob præcedentia peccata animæ corporibus inclusæ sunt, et ad eas puniendas excogitata est corporis natura, quomodo nos juvit Salvator destructâ morte ? Immo verò nonne potiùs nostri mors miserta est

I. Num feminam Deus sicut et virum creavit?

R. Quemadmodum vir Ada et mulier Eva nomine à Deo condita, sed non pari ratione, quod spectat ad corpus. Neque enim corpus muliebre formavit Deus immediatè de limo terræ; sed, ut ait Scriptura, *Immisit soporem in Adam* (hoc nomen primi hominis) *cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus et replevit carnem pro eâ: et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.* (*Genes.* II. 21. 22.)

I. Cur Deus hoc egit?

R. Hinc intelligi voluit Deus quàm arctum fore oporteret matrimonii vinculum; quàm arcta societas viri cum uxore, quæ *os ex ossibus* viri dici posset, *et caro de carne* ejus; ut dixit Adam ipse, (*Genes.* II. 23.) ubi rem à Deo factam expergefactus intellexit. (H)

I. Quid erat sopor ille quem immisit Deus in Adam, dum formare voluit corpus mulieris?

R. Sopor hic, quem fortè veriùs extasin dixeris, grande mysterium fuit.

I. Quale mysterium?

R. Mysterium conjunctionis ineffabilis quæ Christum inter et Ecclesiam reperitur, cujus quidem conjunctionis matrimonium sacramentum est. Rem sic explicat S. Augustinus. *L.* 12. *Contra Faustum. c.* 8. (I)

supplicium nostrum abolendo, ac iræ in nos intentatæ finem imponendo?... Non ergo ad supplicium datum est corpus animæ.

Si ut præcedentium peccatorum pœnas luant, hominum animæ terrenis corporibus immersæ sunt, quam, quæso, gratiam habebimus Deo resurrectionem nobis pollicenti? Renovatio enim supplicium esse videtur, et mali instauratio.... Non ergo ad pœnam animæ data sunt corpora.

S. Leo. *Epist.* 15. *alias* 93. *c.* 1. Catholica fides.... constanter prædicat atque veraciter, quòd animæ hominum, priusquàm suis inspirarentur corporibus, non fuere, nec ab alio incorporantur nisi ab opifice Deo, qui et ipsarum est creator et corporum.

Consule Estium. 2. *Sent. Dist.* 17. §. 14. 15. 16.

(H) Genes. II. 23. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne meâ: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.

S. Aug. *L.* 12. *de Civ. Dei, cap.* 27. *n.* 1. Meritò igitur vera religio mundi universi eum (Deum) animalium quoque universorum, hoc est, et animarum et corporum conditorem agnoscit et prædicat. In quibus terrenis præcipuus ab illo ad ejus imaginem homo.... factus est unus, sed non relictus est solus; nihil enim est quàm hoc genus tam discordiosum vitio, tam sociale naturâ: neque commodiùs contra vitium discordiæ vel cavendum ne existeret, vel sanandum cùm exstitisset, natura loqueretur humana, quàm recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit unum de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors unitas servaretur. Quòd verò femina illi ex ejus latere facta est, etiam hinc satis significatum est quàm clara mariti et uxoris debeat esse conjunctio.

(I) Ephes. V. 30. Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus.... 32. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, et in Ecclesiâ.

S. Aug. *Tract.* 9. *in Joan. n.* 2. Quòd Dominus invitatus venit ad nuptias, etiam exceptâ mysticâ significatione, confirmare voluit quod ipse

« Fit viro dormienti conjux de latere ; fit Christo morienti » Ecclesia sacramento sanguinis, qui de latere mortui pro- » fluxit.... et Omnia quæ illic leguntur, enucleatè minuta- » timque tractata, Christum et Ecclesiam præloquuntur, » sive in bonis christianis sive in malis. Neque enim frus- » trà, dixit Apostolus, (*Rom.* v. 14.) *Adam qui est forma* » *futuri*, et illud. (*Ephes.* v. 31.) *relinquet homo patrem et* » *matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ.* » *Sacramentum*, inquit, (*Ibid.* 32.) *hoc magnum est : ego* » *autem dico in Christo et in Ecclesiâ.* Quis enim non agnos- » cat Christum eo modo reliquisse Patrem ; *Qui cùm in* » *formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo,* » *sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens ;* (*Phi-* » *lip.* II. 6.) reliquisse etiam matrem Synagogam Judæorum » veteri testamento carnaliter inhærentem, et adhæsisse » uxori suæ sanctæ Ecclesiæ ; ut in pace novi testamenti » essent *duo in carne unâ* ? (*Gen.* II. 24.) Quia cùm sit Deus » apud Patrem per quem facti sumus, factus est per car- » nem particeps nostri, ut illius capitis corpus esse pos- » semus.

I. Quod nomen primi hominum parentis et uxoris ejus ?

R. Adam et Eva. (K)

§. 4. De Paradiso voluptatis et de statu innocentiæ.

I. Formatum hominem ubinam Deus posuit ?

R. Tulit Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum. (*Genes.* II. 15.)

I. Quid erat iste paradisus ?

R. Is erat hortus amœnissimus, in quo *produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave : lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni et mali.* (*Genes.* II. 9.) (A)

fecit nuptias.... Nec illæ quæ virginitatem Deo vovent,... sine nuptiis sunt : nam et ipsæ pertinent ad nuptias cum totâ Ecclesiâ, in quibus nuptiis sponsus est Christus : ac per hoc ergo Dominus, invitatus venit ad nuptias, ut conjugalis castitas firmaretur, et ostenderetur sacramentum nuptiarum : quia et illarum nuptiarum sponsus personam Domini figurabat.

Tract. 15. *n.* 8. Sub hac rerum imagine Adam qui erat forma futuri, præbuit nobis magnum indicium sacramenti, immo Deus in illo præbuit. Nam et dormiens meruit accipere uxorem, et de costâ ejus facta est ei uxor : quoniam de Christo in cruce dormiente futura erat Ecclesia de latere ejus, de latere scilicet dormientis : quia et de latere in cruce pendentis lanceâ percusso sacramenta Ecclesiæ profluxerunt. Sed quare hoc dicere volui, Fratres ? Quia infirmitas Christi nos facit fortes. Magna ibi imago præcessit.... Factus est Adam in carne tanquam infirmus. Christus est et Ecclesia ; illius infirmitas nostra est fortitudo.

(K) GENES. III. 20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Eva : eo quòd mater esset cunctorum viventium.

V. 2. Masculum et feminam creavit eos, et benedixit illis : et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

(A) GEN. II. 18. Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio : in quo posuit hominem quem formaverat.

I. Quid erat istiusmodi lignum vitæ ?

R. Lignum vitæ ideo dictum fuit, inquit S. Augustinus, (*De Civit. Dei*, *l.* 13. *c.* XX.) quia de eo propterea gustandum erat ne mors vel senectus hominibus subreperet. (B)

I. Quid erat lignum scientiæ boni et mali ?

R. Hoc sic dictum fuit ab effectis.

Quod ut planiùs intelligatur, scire opportet quid præceperit Deus homini in paradiso posito. *Ex omni ligno paradisi comede*, inquit, (*Genes.* II. 16. 17.) *de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas ; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

Itaque lignum scientiæ boni et mali ita dictum fuit, quia futurum erat ut ipsius occasione vel bonum vel malum homines experientiâ dignoscerent. Bonum quidem, hoc est vitam beatam, si divino jussui paruissent ; malum verò, hoc est omne miseriarum genus, si de fructu vetito comedere non vererentur. (C)

I. Fuit-ne lignum hoc naturâ suâ malum ?

R. Imò naturâ suâ bonum erat, quemadmodum et cætera omnia. *Vidit Deus*, inquit Scriptura, (*Genes.* I. 31.) *cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.* Sed *obedientia commendata est in præcepto*, inquit S. Augustinus, (*De Civit. Dei*, *l.* 14.

(B) S. Aug. *de Civit. Dei ; lib.* 13. *cap.* 20. Qui licèt morituri non essent, nisi peccassent ; alimentis tamen ut homines utebantur, nondum spiritalia, sed adhuc animalia corpora terrena gestantes. Quæ licèt senio non veterascerent, ut necessitate perducerentur ad mortem, (qui status eis de ligno vitæ, quod in medio paradiso cum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratiâ præstabatur) tamen et alios sumebant cibos præter unam arborem, quæ fuerat interdicta. non quia ipsa erat malum, sed propter commendandum puræ et simplicis obedientiæ bonum..... Profectò si prohibitum tangeretur, solâ inobedientiâ peccabatur. Alebantur ergo aliis quæ sumebant, ne animalia corpora molestiæ aliquid esuriendo ac sitiendo sentirent ; de ligno autem vitæ propterea gustabatur, ne mors eis undecunque subreperet, vel senectute confecta decursis temporum spatiis interirent.

Lib. 1. *de Peccatorum meritis et remissione*, *c.* 3. *n.* 3. Neque metuendum fuit, ne fortè diutiùs hic viveret in corpore animali, senectute gravaretur, et paulatim veterascendo perveniret ad mortem. Si enim Deus Israëlitarum vestimentis et calceamentis præstitit, quòd per tot annos non sunt obtrita, quid mirum si obedienti homini ejusdem potentiâ præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quemdam statum, quo sine defectu esset annosus, tempore quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem, sine mediâ morte venturus?.... Habebat enim (*Adam*) quantùm existimo, et de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, et de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem.

(C) S. Aug. *Lib.* 14. *De Civit. Dei*, *cap.* 17. Patebant ergo oculi eorum (Adam et Evæ) sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiæ præstaretur, quomodo membra eorum voluntati repugnare nesciebant.... Unde et ipsum lignum, eò quòd istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex eâ re nomen accepit, ut appellaretur lignum hoc sciendi boni et mali.... cognoverunt quia nudi erant, nudati scilicet eâ gratiâ qua fiebat, ut nuditas corporis nullâ eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet.

c. XII.) Hoc est, ideo abstinendum ab eo ligno sanxit Deus, ut obedientiam hominum facili præcepto experiretur. (D)

Facili, inquam, præcepto : quod ut clariùs innotescat, operæ pretium est in memoriam revocare cur Deus hominem condiderit et quibus eum instruxerit dotibus.

I. Cur ergo Deus hominem condidit?

R. Jam diximus hominem ad hunc finem fuisse conditum, ut æternâ beatitudine gauderet quemadmodum et Angeli. Atque adeò ut æternùm Deo frueretur : æternùm quippe frui Deo, hoc est Deum ut in se est et videre et amare et æternùm possidere, hanc esse supremam et solam creaturæ intellectualis felicitatem jam superiùs adnotavimus.

I. Cur ais in eo solùm positam esse supremam creaturæ intellectualis felicitatem?

R. Quia ad hoc ut quis beatus dici possit, necesse est omnem ejus appetitum ita satiari, ut nihil sit ultrà quod cupiat vel metuat. Quoties aliquid vel desideratur vel timetur, toties deest aliquid ad supremam felicitatem.

At extra Deum nihil est quod intellectualem appetitum explere possit. Deus solus summum bonum est. Cætera bona omnia, quæcunque illa sint, fluxa sunt et caduca, mutationi subjacent, nec possessorem suum ita afficiunt, ut nihil sit ultrà quod vel cupiat vel mutuat.

Itaque in nullius rei extra Deum possessione posita esse potest suprema creaturæ intellectualis felicitas.

Fecisti nos Domine ad te, inquit S. Augustinus, (*Lib.* I. *Confess. c.* 1. *n.* 1.) *et irrequietum est cor nostrum donec requiescat in te.* (E)

(D) S. Aug. *de Civit. Dei, lib.* 14. *c.* 12. (*Nemo*) debet existimare leve ac parvum illud fuisse commissum, quia in escâ factum est, non quidem malâ, nec nòxiâ, nisi quia prohibita. Neque enim quidquam mali Deus in illo tantæ felicitatis loco crearet atque plantaret; sed obedientia commendata est in præcepto. Quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium custosque virtutum : quandoquidem ita facta est ut ei subditam esse sit utile, perniciosum autem suam, non ejus à quo creata est, facere voluntatem.

Cap. 15. *n.* 1. Quia ergo contemptus est Deus jubens..... qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus oneraverat, sed uno brevissimo atque levissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculaverat, quo eam creaturam, cui libera servitus expediret, se esse Dominum commonebat : justa damnatio subsecuta est, talisque damnatio, ut homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis; et qui suâ superbiâ sibi placuerat, Dei justitiâ sibi donaretur; nec sic ut in suâ esset omnimodis potestate, sed à se ipse quoque dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupivit, duram miseramque ageret servitutem; mortuus spiritu volens, et corpore moriturus invitus : desertor æternæ vitæ, etiam æternâ, nisi gratia liberaret, morte damnatus.

(E) S. Aug. *de naturâ boni, cont. Manich. cap.* 7. Tale quippe bonum est Deus, ut nemini eum deserenti bene sit : et in rebus à Deo factis tam magnum bonum est natura rationalis, ut nullum sit bonum quo beata sit nisi Deus.

I. Qua ratione, qua viâ poterant Adamus et Eva æternam felicitatem adispisci?

R. Ipsos Deo ceu supremo Numini toto animo adhærere, servire, obedire oportuit. Ad tria autem capita revocatur quidquid ad Dei obedientiam tunc temporis pertinebat. Primò Deus erat ab homine super omnia diligendus. Deinde diligendus erat et proximus, quemadmodum et à nobis nunc diligendus est. Denique abstinendum erat à fructu vetito, nimirum à fructu scientiæ boni et mali.

I. Qua ratione noverant hæc sanctè et diligenter observanda?

R. Nimirum scripserat Deus in cordibus eorum legem suam de duplici illâ dilectione : Et propositâ mortis pœnâ, ut diximus, expresse vetuerat, de fructu scientiæ boni et mali ne comederent. *Vide suprà* (*Genes.* II. 17.)

I. Poterant-ne facilè isthæc agere?

R. Facilè omnino. Siquidem eos ita condiderat Deus, ut sive quod ad corpus sive quod ad animam pertinet, omnibus instructi essent dotibus et adjumentis, quæ divinæ legis exsecutionem facilem redderent et expeditam. (F)

I. Quibus dotibus instructi erant quod spectat ad corpus?

R. Integrâ et nunquam intermittendâ valetudine potiebantur. Non erat quod infirmitatem ullam, vel senectutis molestias, vel mortem pertimescerent. Nunquam fuerant interituri si non peccassent. (G)

I. Quod ad animam pertinet, quibus dotibus et adjumentis instructi sunt?

R. Conditi sunt, ut cum Theologis loquar, in statu perfectæ justitiæ et omnimodæ innocentiæ. (H)

(F) S. Aug. *de Civit. Dei, lib.* 14. *cap.* 15. *n.* 1. Quisquis hujusmodi damnationem vel nimiam, vel injustam putat, metiri profectò nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando ubi tanta erat non peccandi facilitas.... In paradiso tantò major inobedientia fuit, quantò id quod præceptum est, nullius difficultatis fuit :... ubi enim magna est inobedientiæ pœna proposita, et res à creatore facilis imperata, quisnam satis explicet, quantum malum sit, non obedire in re facili ; et tantæ potestatis imperio, et tanto terrenti supplicio?

Vide etiam auctoritates infrà positas ad litt. G.

(G) Sap. II. 23. Deus creavit hominem inexterminabilem.

S. Aug. *L.* 14. *de Civit. Dei, c.* 10. Quid autem timere aut dolere poterant illi homines (Adam et Eva) in tantorum tantâ affluentiâ bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo ; nec aberat quidquam, quod bona voluntas non adipisceretur, nec inerat quod carnem animumve hominis feliciter viventis offenderet? Amor erat imperturbatus in Deum, atque inter se conjugum fidâ et sincerâ societate viventium, et ex hoc amore grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruendum. Erat devitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruebat.... Quàm igitur felices erant primi homines, et nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum lædebantur incommodis.

L. 14. *de Civit. Dei, c.* 19. Hæ inquam partes (ira et libido) in paradiso ante peccatum vitiosæ non erant. Non enim contra rectam voluntatem ad aliquid movebantur, unde necesse esset eas rationis tanquam frenis regentibus abstinere.

(H) Eccle. VII. 30. Solummodo hoc inveni, quòd fecerit Deus hominem rectum.

Rem explico.

Primò. Quidquid ad animi perfectionem conducit, id acceperunt omne. Rerum humanarum divinarumque notitiam habuere quantam eos habere necesse fuit; ita ut nullâ in mente ignorantiâ, nullus in judicio defectus, in ratione nebula nulla mentis animique serenitatem et candorem vitiarent. Deinde, plenâ et integrâ libertate fruebantur. Poterant omnino facere quod liberet, sive bonum sive malum, ita tamen, ut voluntas recti, verique, bonique tenax, ultro ad bonum tenderet, nec ullam haberet ad malum propensionem.

Tum, nullas inviti experiebantur unquam vel animi vel corporis affectiones. Pars inferior superiori subjacebat, et ad hujus arbitrium flectebatur. Sedata et tranquilla mens sedatos sensus in æquabili semper statione continebat, nec timendum erat ne quid nimis.

Accedit ad hoc quod acceperant à Deo, etiam præter naturæ ordinem, omne gratiarum et auxiliorum genus, quibus ipsis opus erat ut possent facilè, si vellent, vitam æternam adipisci. (1)

Denique isthæc omnia non sibi solis, sed suis etiam posteris acceperant sine ullâ exceptione transmittenda.

Ephes. iv. 24. Induite novum hominem, qui secundùm Deum creatus est in justitiâ, et sanctitate veritatis.

S. Aug. *Oper. imperf. contra Julian. lib.* 6. *cap.* 14. Nos autem dicimus tam beatum fuisse illum hominem ante peccatum, tamque liberæ voluntatis, ut Dei præceptum magnis viribus mentis observans, resistentem sibi carnem nullo certamine pateretur, nec aliquid omnino ex aliquâ cupiditate sentiret, quod nollet; voluntatemque ejus priùs fuisse vitiatam venenosâ persuasione serpentis, ut oriretur cupiditas quæ sequeretur potiùs voluntatem, quàm resisteret voluntati, perpetratoque peccato jam pœna infirmatæ menti etiam carnis concupiscentia repugnaret.

(1) S. Aug. *Lib.* 14. *de Civ. Dei*, *c.* 26. Vivebat itaque homo in paradiso sicut volebat... vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret, potus, ne sitiret: lignum vitæ, ne illum senecta dissolveret. Nihil corruptionis in corpore.... Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus.. Summa in carne sanitas, in animâ tota tranquillitas... nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum: gaudium verum perpetuebatur ex Deo... non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat invitum.

Cont. Fortunat. Manich. disp. 2. *n.* 22. Liberum voluntatis arbitrium in illo homine dico qui primus formatus est. Ille sic factus est, ut nihil omnino voluntati ejus resisteret, si vellet Dei præcepta servare. Postquam autem ipse liberâ voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipitati sumus, qui ab ejus stirpe descendimus.

De correptione et gratiâ, *cap.* 11. n. 29. Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immo verò habuit magnam... Ille in bonis erat quæ de bonitate sui conditoris acceperat.... ille nulla (*concupiscentiæ*) rixa de seipso adversùs seipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco suâ secum pace fruebatur.

N. 31. Istam gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet esse malus: sed sanè habuit, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, et sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset, sed eam tamen per liberum arbitrium desercre posset.... Quod adju-

CAPUT TERTIUM.

De Peccato primi hominis, et de iis quæ inde subsecuta sunt.

§. 1. De Peccato primi hominis.

I. Tot acceptis à Deo ad corporis animique perfectionem adjumentis quomodo usi sunt homines?

R. Malè omnino innocentiam primigeniam, proh dolor! contra Dei præceptum peccando perdidere.

I. Quomodo contra Dei præceptum peccaverunt?

R. De fructu vetito comedere non erubuerunt.

I. Quî id factum est?

R. Eva mulier à Dæmone seducta comedit, deditque Adamo, qui et ipse comedit. (A)

I. Quâ ratione mulier à Dæmone seducta est?

R. Is susceptâ serpentis effigie, Evam adiit aitque: *Nequaquam moriemini: sed in quocunque die comederitis ex eo* (*fructu*) *aperientur oculi vestri, et eritis sicut Dii, scientes bonum et malum.* (*Gen.* III. 4. 5.)

I. Cur Diabolus voluit homines seducere!

R. Id egit præ invidiâ et livore: ut homines secum traheret in ruinam, et arceret à consequendâ beatitudine, ad quam Angelorum instar erant homines conditi. (B)

I. Cur Eva se passa est ab Dæmone decipi?

R. Illius peccati naturam rationemque penitiùs perscrutanti non obscurè liquet, Evam superbiâ primùm, tum curiositate, ac demum inordinato cibi appetitu peccasse.

Superbiâ quidem; nimirum voluit esse similis Altissimo: in Deum conditorem suum, ut ita dicam, rebellavit.

torium si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit et desertus est.

N. 32. Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum: dederat adjutorium, sine quo in eâ non posset permanere si vellet; ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere si vellet: quia non deerat adjutorium per quod posset, et sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profectò ejus culpa est cujus meritum fuisset, si permanere voluisset.

Vide etiam eumdem S. AUG. *lib.* 14. *de Civit. Dei, cap.* 10. *et* 19. *suprà litt.* (G) *hocce* §.

(A) GENES. III. 6. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile: et tulit de fructu illius, et comedit: deditque viro suo, qui comedit.... 12. Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. 13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit; serpens decepit me, et comedi.

1. TIM. II. 14. Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

(B) SAP. II. 24. Invidiâ autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum.

JOAN. VIII. 44. Vos ex patre Diabolo estis: et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus.

Curiositate. **Experiri voluit num revera habitura esset scientiam boni et mali statim atque de fructu comedisset.**

Inordinato cibi appetitu. **Pulcher oculis visus est fructus, tentare voluit num esset et ad gustandum suavis.** (C)

(C) GENES. III. 5. Scit enim Deus quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri : et eritis sicut Dii, scientes bonum et malum. 6. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile : et tulit de fructu illius, et comedit.

S. JOAN. CHRYSOST. *Homil.* 16. *in Genes. Tom.* 1. *p.* 104. *et seq.* Quia autem nescio quando allecta, (*Eva*) familiaritatem serpentis tulit, per quem ut instrumentum, perniciosa diaboli verba suscepit : congruum erat statim.... ut ipsa adversaretur, et fugeret illius consuetudinem, abominareturque illum, qui suam linguam contra datum illis mandatum acuere audebat. Verùm quia non seipsam attendebat, non solùm non est illum aversata, sed omne mandatum illi detexit... Ut audivit ab illo, quòd ideo esum hunc prohibuisset Deus, quia sciret oculos eorum aperiendos, eosque sicut Deos fore, scientes bonum et malum : æqualis divinitatis spe inflata, magna quædam secum concipiebat.... Igitur ut divinitatem mente suâ imaginata est, ad esum properavit, et illuc postea fixit et cogitationem et mentem : et nihil aliud considerabat, quàm ut calicem à maligno Dæmone temperatum epotaret.... Ut vidit.... quòd lignum esset bonum ad vescendum, et quòd oculis gratum ad videndum, et formosum ad contemplandum, (*Gen.* III. 6.) cogitavit secum, fortè ex diaboli deceptione, quam per serpentem ille afferebat, si et ad vescendum bonum est lignum, in quo tanta formositas, et quod tantum oblectare potest oculos, insuper etiam præbebit nobis ejus sumptio summum honorem, et habebimus eamdem quam conditor dignitatem, etc.

S. AUG. *De Genesi ad litt. lib.* 8. *c.* 13. *n.* 30. Denique ab peccante nihil aliud appetitum est, nisi non esse sub dominatione Dei, quando illud admissum est, in quo ne admitteretur sola deberet jussio dominantis attendi.... Nec fieri potest, ut voluntas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat. Hoc expertus est homo contemnens præceptum Dei, et hoc experimento didicit, quid interesset inter bonum et malum, bonum scilicet obedientiæ, malum autem inobedientiæ, id est, superbiæ et contumaciæ, perversæ imitationis Dei et noxiæ libertatis.

Lib. 11. *cap.* 5. *n.* 7. Nec arbitrandum est, quòd esset hominem dejecturus iste tentator, nisi præcessisset in animâ hominis quædam elatio comprimenda, ut per humiliationem peccati, quàm de se falso præsumpserit, disceret. Verissimè quippe dictum est, (*Prov.* XVI. 18.) ante ruinam exaltatur cor, et ante gloriam humiliatur. Et hujus fortè hominis vox est in Psalmo (XXIX. 7.) : Ego dixi in abundantiâ meâ, non movebor in æternum. Deinde jam expertus quid mali habeat superba præsumptio propriæ potestatis, et quid boni adjutorium gratiæ Dei : Domine, inquit (*Ibid.* 8.), in voluntate tuâ præstitisti decori meo virtutem : avertisti autem faciem tuam, et factus sum conturbatus.

C. 30. *n.* 39. Quando his verbis crederet mulier à bonâ atque utili re divinitus se fuisse prohibitos, nisi jam inesset menti amor ille propriæ potestatis, et quædam de se superba præsumptio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda et humilianda? Denique verbis non contenta serpentis consideravit lignum.... atque sumpsit de fructu ejus, et manducavit, et dedit etiam viro suo secum (*Gen.* III. 6.) fortassis etiam cum verbo suasorio quod Scriptura tacens intelligendum relinquit.

C. 42. *n.* 50. Ita Adam posteaquam de ligno prohibito seducta mulier manducavit, eique dedit ut simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab ejus alienaretur animo; et omnino illâ interire discordiâ. Non quidem carnis victus concupiscentiâ, ... sed amicali quadam benevolentiâ, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus.... sed etiam virum

I. Fuit-ne in Adamo principium idem peccandi, causa et ratio eadem ?

R. De eo fusè et sæpius loquitur S. Augustinus : aitque principium illius peccati fuisse superbiam, atque ex eo fonte dein curiositatem, cibi appetitum, nimium in uxorem obsequium fluxisse.

Patres cæteri idem cum S. Augustino sentiunt. Nec desunt in sacris codicibus testimonia quæ id quoque innuant : eò enim tendit quod toties legitur in Scripturis, initium totius peccati fuisse superbiam. (D)

propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum scrutatorem latere non poterat, sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem videret acceptâ illâ escâ non esse mortuam.

(D) Genes. III. 1. Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem : Cur præcepit vobis Deus ut non comederitis de omni ligno Paradisi ? 2. Cui respondit mulier : De fructu lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur. 3. De fructu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, et ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. 4. Dixit autem serpens ad mulierem : Nequaquam morte moriemini. 5. Scit enim Deus quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri et eritis sicut Dii, scientes bonum et malum. 6. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis aspectuque delectabile : et tulit de fructu illius, et comedit : deditque viro suo, qui comedit. 7. Et aperti sunt oculi amborum : cùmque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficûs, et fecerunt sibi perizomata. 8. Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam et uxor ejus à facie Domini in medio ligni Paradisi. 9. Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei : Ubi es ? 10. Qui ait : Vocem tuam audivi in Paradiso : et timui, eò quòd nudus essem, et abscondi me. 11. Cui dixit : Quis indicavit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti ? 12. Dixitque Adam : Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. 13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem : Quare hoc fecisti ? Quæ respondit : Serpens decepit me, et comedi. 14. Et ait Dominus Deus ad serpentem : Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, et bestias terræ : super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. 15. Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius : ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. 16. Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos : in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. 17. Adæ verò dixit : Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo ; in laboribus comedes ex eâ cunctis diebus vitæ tuæ. 18. Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. 19. In sudore vultûs tui vesceris pane, donec revertaris in terram de quâ sumptus es : quia pulvis es, et in pulverem reverteris. 20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Eva : eò quòd mater esset cunctorum viventium. 21. Fecitque Dominus Deus Adæ et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos. 22. Et ait : Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum : nunc ergo ne fortè mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum. 23. Et emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de quâ sumptus est. 24. Ejecitque Adam : et collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

Tobiæ V. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas : in ipsâ enim initium sumpsit omnis perditio.

Proverb. XVI. 18. Contritionem præcedit superbia : et ante ruinam exaltatur spiritus.

I. Quàm grave fuit Adæ peccatum ?

R. Peccatum illud immensum et ineffabile dici potest. Ut enim ait S. Augustinus : (*Enchirid.* 45. *n.* 13.) *Et superbia est illic, quia homo in suâ potius esse quàm in Dei potestate dilexit ; et sacrilegium, quia Deo non credidit ; et homicidium, quia se præcipitavit in mortem ; et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentinâ suasione corrupta est ; et furtum, quia cibus prohibitus usurpatus est ; et avaritia, quia plus quàm illi sufficere debuit, appetivit : et si quid aliud in uno admisso diligenti consideratione inveniri potest.* (E)

Ut autem intelligatur quanta fuerit illius peccati malitia, operæ pretium est attendere quanta fuerit non peccandi facilitas in tam levi præcepto, quanta pœna peccanti proposita, quanta merces non peccanti, quantus esset is qui præceperat, quàm liber ab omni cupiditate et libidine is cui præceptum erat ; et quæ demum inde fuerint mala subsecuta. (F)

Eccli. x. 14. Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo : 15. Quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus : quoniam initium omnis peccati est superbia : qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem.

S. Aug. *De Genes. ad litt. lib.* 11. *c.* 5. *n.* 7. Jam expertus est quid mali habeat superba præsumptio propriæ potestatis.

Cap. 30. *n.* 39. *lege suprà litt.* (C) *hocce* ?.

Cap. 39. *n.* 53. Adam factus est tanquam unus ex nobis. (*Gen.* iii. 22.) Verba enim sunt hæc Dei, non tam huic insultantis, quàm cæteros ne ita superbiant deterrentis.

Lib. 14. *de Civ. Dei, cap.* 13. *n.* 1. Malæ voluntatis initium quod potuit esse nisi superbia ? Initium enim omnis peccati superbia est. (*Eccli.* x. 15.) Quid est autem superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus.

(E) S. Aug. *De Dono perseverantiæ, c.* 24. *n.* 66. Post ingentem et ineffabilem ruinam, qua in uno omnes cecidimus, nemo nisi gratiâ Dei liberatur.

Operis imperfecti cont. Julian. l. 3. *n.* 56. Tale ac tantum illud fuit peccatum, ut posset in hoc malum tunc ipsam mutare naturam, eamque ineffabilis apostasiæ meritò facere cum stirpe damnandam.

N. 57. Apostasia primi hominis, in quo summa erat, et nullo impediebatur vitio libertas propriæ voluntatis, tam magnum peccatum fuit, ut ruinâ ejus natura humana esset tota collapsa : quod indicat humani generis tanta miseria, quæ à primis ploratibus vagientium usque ad exspirantium novissimos halitus omnibus nota est.

Lib. 6. *n.* 13. Verùm documento evidentiore vincimini, tam grande illud fuisse peccatum primi hominis, ut omni violentiâ consuetudinis esset majus et pejus.

(F) S. Aug. *De Civ. Dei, l.* 14. *c.* 15. *n.* 1. *Vide super.* §. *litt.* (D) *et* (F).

De Civ. Dei, lib. 14. *c.* 12. Si quem verò movet, cur aliis peccatis sic natura non mutetur humana, quemadmodum illâ duorum primorum hominum prævaricatione mutata est... Si quis hoc movetur, ut dixi, non ideo debet existimare leve ac parvum illud fuisse commissum, quia in escâ factum est, non quidem malâ, nec noxiâ, nisi quia prohibita.... Sed obedientia commendata est in præcepto, quæ virtus in creaturâ rationali mater quodammodo est omnium custosque virtutum : quandoquidem ita facta est, ut ei subditam esse sit utile ; perniciosum autem suam, non ejus à quo creata est, facere voluntatem. Hoc itaque de uno cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia subjacebat, tam leve præceptum ad observandum, tam breve ad memoriâ retinendum, ubi præsertim nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pœnâ transgressionis postea subsecutum est, tanto majore injustitiâ violatum est, quanto faciliore posset observantiâ custodiri.

§. 2. De Pœnâ et effectis peccati primorum Parentum. Item de peccato originali.

I. Ubi primi Parentes peccavere quid ipsis accidit?

R. Statim *cognoverunt se esse nudos :* itaque *consuerunt sibi folia ficûs, et fecerunt sibi* cinctoria et *perizomata.* (*Genes.* III. 7.) *Non quòd ipsis sua nuditas esset* priùs *incognita, sed quia turpis nuditas nondum erat*, inquit S. Augustinus. (*Liv.* 14. *de Civ. Dei, c.* 17.)

Nihil quippe fuerat hactenus unde erubescerent : at statim à peccato caro concupivit adversùs spiritum, hinc pudor ortus est. (A)

Hanc primam subiit homo peccati pœnam ; mox cæteræ Deo ulciscente consecutæ sunt.

I. Quænam istæ fuere peccati pœnæ?

R. Isthæc ut ordine explicentur, agendum primò de pœnis quas ipsi primi Parentes dedere ; deinde de iis quas et in posteros derivarunt.

I. Quas ipsi pœnas dederunt?

R. 1. Obnoxii fuere omnibus omninò infirmitatum et ægrotationum generibus, atque ipsius mortis imperio.

2. Ignorantiæ et concupiscentiæ subjecti sunt. Libertatem arbitrii non amisere quidem, sed valde imminutam et debilitatam experti sunt.

3. Acceptum in omne animatum genus imperium dominiumque perdidere. A Deo defecerant : defecit quoque ab ipsis quidquid ipsis subjectum erat.

» *Adæ dixit Deus :* (*Genes.* III. 17.) Quia audisti vocem uxo-

(A) S. Aug. De *Genes. ad litt. lib.* 10. *c.* 34. *n.* 56. Quos tamen nunquam permisit advertere nuditatem suam, eorum intentionem in supernà sustollens, nisi cùm post peccatum pudendum in membris motum pœnali membrorum lege sensissent. Sic ergo affecti sunt, ut solent affici homines sub oculis hominum, et talis affectio de peccati pœnâ erat, cum latere velle, quem latere nihil potest, et ab eo carnem occultare, qui cordis inspector est.

De Civ. Dei, lib. 14. *cap.* 17. *Nudi erant, et non confundebantur* : (*Genes.* II. 25.) Non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat ; quia nondum libido membra illa præter arbitrium commovebat, nondum ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientià caro quodammodo testimonium perhibebat.... Patebant ergo oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Quâ gratiâ remotâ, ut pœnâ reciprocâ inobedientia plecteretur, exstitit motu corporis quædam impudens novitas, undè esset indecens nuditas ; et fecit attentos, reddiditque confusos.... Proinde confusi inobedientiâ carnis suæ, tanquam teste pœnâ inobedientiæ suæ, *consuerunt folia fici, et fecerunt sibi campestria*, (*Ibid.* III. 7.) id est, succincloria genitalium..... Quod itaque adversùs damnatam culpâ inobedientiæ voluntatem libido inobedienter movebat, verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes, quoniam ab illâ stirpe procreatæ sunt, usque adeò tenent insitum pudenda velare, ut quidam barbari illas corporis partes nec in balneis nudas habeant, sed cum earum tegumentis lavent. Per opacas quoque Indiæ solitudines, cùm quidam nudi philosophentur, unde Gymnosophistæ nominantur : adhibent tamen genitalibus tegmina, quibus per cætera membrorum carent.

» ris tuæ, et comedisti de ligno de quo præceperam tibi ne » comederes, maledicta terra in opere tuo : in laboribus » comedes ex eâ omnibus diebus vitæ tuæ. (18.) Spinas et » tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. (19.) » In sudore vultûs tui vesceris pane, donec revertaris in » terram de quâ sumptus es : quia pulvis es et in pulverem » reverteris.

» Mulieri quoque dixit : (*Ibid.* 16.) Multiplicabo ærumnas » tuas, et conceptus tuos : in dolore paries filios, et sub » viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.

5. Uterque expulsi sunt ex Paradiso voluptatis, (*Ibid.* 23.) in eum non ampliùs introducendi.

6. Subjecti sunt Dæmonis imperio.

7. Aditus omnis ad vitam æternam ad quam fuerant conditi ipsis planè obstructus est ; æternamque damnationem, æterna supplicia meruerunt.

I. Quid intelligis per concupiscentiam cui subjectos homines in pœnam peccati fuisse dixisti ?

R. Intelligo propensionem ad malum : ex qua velut ex radice prodeunt tres ut ita dicam surculi, ex quibus omne peccatorum genus. Triplicem hanc omnis nequitiæ radicem vocat Joannes Apostolus (*Epist.* I. *c.* II. 16.) concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ ; hoc est, appetitum corporeæ voluptatis cujuscunque, curiositatem, et superbiam. (B)

I. Cur in pœnam peccati subjectus fuit homo tribus istis cupiditatum generibus ?

R. Quia peccatum primi hominis fuit superbia, curiositas, et haud legitimus cibi appetitus. (C)

I. In quo debilitata fuit hominis libertas quam dixisti valde imminutam fuisse per peccatum ?

R. In eo quòd propensionem ad bonum sicut antea, non ampliùs expertus est homo post peccatum. (D)

I. Quas Adam et Eva peccati sui pœnas in posteros derivarunt ?

(B) I. JOAN. II. 16. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ : quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

Consule, si lubet, Caput prævium secundæ Partis hujusce Operis.

(C) *Consule, testimonia superiùs allata, §. 1. hujusce Capitis. litt.* (C) *et* (D)

(D) CONCIL. ARAUSICANUM 2. *ann.* 529. *Capitul.* 11. Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non et ejus propagini, asserit nocuisse ; aut certè mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (*Rom.* V. 12.)

Capit. XIII. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum nisi per gratiam Baptismi non potest reparari : quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Unde veritas ipsa dicit : *Si vos filius liberavit, tunc verè liberi eritis.* (*Joan.* VIII. 36.)

R. Easdem prorsus quas ipsi dedere. Hinc nascimur omnimodis infirmitatibus, morti, ignorantiæ, triplici concupiscentiæ obnoxii, servi peccati et Diaboli, inimici Dei, filii iræ et gehennæ. (E)

I. Æquum-ne est ut Adami posteri pœnas sustineant illius peccati quod non admiserunt?

R. Æquissima tametsi *incomprehensibilia judicia Dei.* (*Rom.*

Capit. XV. Ab eo quod formavit Deus mutatus est Adam, sed in pejus per iniquitatem suam.

CONCILIUM TRIDENT. *Sess.* V. *Decreto de Peccato originali*, *ann.* 1546. Si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et justitiam, in quâ constitutus fuerat amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam, per illam prævaricationis offensam, secundùm corpus et animam in deterius commutatum fuisse: Anathema sit.

2. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, et non ejus propagini, asserit nocuisse; et acceptam à Deo sanctitatem, et justitiam, quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam eum perdidisse: aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantùm in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animæ: Anathema sit: cùm contradicat Apostolo dicenti: (*Rom.* V. 12.) per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

3. Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quàm per meritum unius mediatoris Domini nostri Jesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, etc. Anathema sit.

(E) JOB. XIV. 1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. 2. Qui quasi flos egreditur, et conteritur: et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. 3. Et dignum ducis super hujusmodi aperire oculos tuos, et adducere eum tecum in judicium?

ACT. XVII. 30. Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes, ubique pœnitentiam agant.

ROM. V. 10. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus in vitâ ipsius.... 12. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.... 16. Et non sicut per unum peccatum ita et donum; nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

VI. 17. Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati; obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.... 20. Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.... 23. Stipendia enim peccati, mors.

VII. 14. Scimus enim quia lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato.... 23. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. 24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

EPHES. II. 3. In quibus et nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus naturâ filii iræ, sicut et cæteri.

COLOSS. I. 13. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

XI. 33. } Omnes omnino homines peccati reatu tenentur. Nascuntur omnes ingenitâ maculâ vitiati : æquum est ut illius pœnas luant.

I. Quî fieri potest ut nascamur illius peccati maculâ vitiati quod tot ante secula admissum est ?

R. Omnes in primo parente modo ineffabili concludebamur : *in hoc*, inquit Apostolus, (*Rom.* V. 12.) *omnes peccaverunt.*

I. At enim quis hoc comprehendere queat, animam uniuscujusque hominis, quæ pura utique et immaculata à Deo creatur, ipsâ suâ cum corpore vitiato conjunctione contrahere vitium corporis et maculam peccati tot ante secula commissi ?

R. Id, fateor, prorsus comprehendi nequit. Peccatum originis mysterium est. Captum mentis humanæ superat. Sed nec homo ipse comprehendi potest, si neges hunc ipsâ fuisse origine vitiatum. Quidquid in nobis ipsis videmus et experimur sublimitatis simul et abjectionis, magnitudinem et miseriam probat entis non suâ naturâ sed peccato vitiati et corrupti. Itaque Peccati originalis veritatem et fide credimus, et ratione conjicimus, et ingenitâ miseriâ experimur. Hoc Deus planè revelavit in Scripturis, hoc semper Ecclesia docuit : hoc veluti fundamento innititur tota Religionis series, et, ut ita dicam *œconomia.* (F)

(F) JOB. XIV. 4. Quis potest ? facere mundum de immundo conceptum semine ? Nonne tu qui solus es ?

PSAL. L. 7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum : et in peccatis concepit me mater mea.

ROM. V. 12. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. 13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo : peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. 14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. 15. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt : multò magis gratia Dei et donum in gratiâ unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. 16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum ; nam judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in justificationem. 17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum : multò magis abundantiam gratiæ et donationis, et justitiæ accipientes, in vitâ regnabunt per unum Jesum Christum. 18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : sic per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. 19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi : ita et per unius obeditionem justi constituentur multi. 20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. 21. Ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

2. COR. V. 14. Charitas enim Christi urget nos : æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.

S. JUSTINUS martyr. *Dialogo cum Tryphone Judæo, in fine, pag.* 315. Ad amnem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quòd vel Baptismi lavatione vel Spiritûs sancti in specie columbæ adventu opus ei fuerit ; sicuti nec nasci et circumcidi et crucifigi propter functionis ejusmodi

indigentiam sustinuit ; sed humani generis causâ , quòd per Adam in mortem et fraudem seductionemque serpentis conciderat , ut interim propriam pro se malignè agentis cujusque culpam taceam.

S. IRENÆUS. *Lib.* 3. *adversùs Hæres. c.* 20. *n.* 1. Magnanimus igitur fuit Deus deficiente homine , eam , quæ per Verbum esset , victoriam reddendam ei prævidens.... Sicut enim patienter sustinuit absorberi Jonam à ceto , ... sic et ab initio fuit patiens Deus hominem absorberi à magno ceto , qui fuit auctor prævaricationis , non ut absorptus in totum periret , sed præstruens et præparans adinventionem salutis , quæ facta est à Verbo per signum Jonæ ,.... ut insperabilem homo à Deo percipiens salutem , resurgat à mortuis , et clarificet Deum , ... et sine intermissione gratias referens pro eâ salute quam consecutus est ab eo : *Ut non glorietur* (I. *Cor.* I. 29.) in conspectu Domini omnis caro , nec unquam de Deo contrarium sensum accipiat homo , propriam naturaliter arbitrans eam , quæ circa se esset , incorruptelam , et non tenens veritatem , inani supercilio jactaretur , quasi naturaliter similis esset Deo.... *N.* 2. Quapropter et Paulus ait : (*Rom.* XI. 32.) *Conclusit autem Deus omnia in incredulitate , ut omnium misereatur ;* non de spiritualibus æonibus dicens hoc , sed de homine , qui fuit inobediens Deo , et projectus de immortalitate , dehinc misericordiam consecutus est , per Filium Dei eam , quæ est per ipsum , percipiens adoptionem.

Lib. 4. *c.* 2. *in fine.* Non aliter salvari homines ab antiquâ serpentis plagâ , nisi credant in eum , qui secundùm similitudinem carnis peccati in ligno martyrii exaltatur à terrâ , et omnia trahit ad se (*Joan.* XII. 32.) et vivificat mortuos.

Lib. 5. *c.* 17. *n.* 1. Est autem hic demiurgus , qui secundùm dilectionem quidem pater est ; secundùm autem virtutem Dominus ; secundùm autem sapientiam factor et plasmator noster : cujus et præceptum transgredientes , inimici facti sumus ejus. Et propter hoc in novissimis temporibus , in amicitiam restituit et nos Dominus per suam incarnationem , *mediator Dei et hominum* factus ; (1. *Tim.* II. 5.) propitians quidem pro nobis Patrem , in quem peccaveramus , et nostram inobedientiam per suam obedientiam consolatus : nobis autem donans eam , quæ est ad factorem nostrum , conversationem et subjectionem.

Cap. 19. Manifestè itaque in sua propria venientem Dominum , et suâ propriâ eum bajulante conditione , quæ bajulabatur ab ipso , et recapitulationem ejus quæ in ligno fuit inobedientiæ , per eam quæ in ligno est obedientiam , facientem , et seductionem illam solutam , quâ seducta est malè illa , quæ jam viro destinata erat virgo Eva , per veritatem evangelizata est bene ab Angelo jam sub viro Virgo Maria. Quemadmodum enim illa per Angelicum sermonem seducta est , ut effugeret Deum , prævaricata verbum ejus ; ita et hæc per Angelicum sermonem evangelizata est , ut portaret Deum , obediens ejus verbo. Et si ea inobedierat Deo ; sed hæc suasa est obedire Deo , uti virginis Evæ virgo Maria fieret advocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem , salvatur per virginem æquâ lance dispositâ , virginalis inobedientia per virginalem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccatum per correptionem primogeniti emendationem accipiens , et serpentis prudentia devicta in columbæ simplicitate , vinculis autem illis resolutis , per quæ alligati eramus morti.

S. CYPRIANUS. *Epist.* 54. *ad Fidum , aliàs* 59. Universi judicavimus , nulli hominum nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in Evangelio suo (*Luc.* XI. 56.) dicat : Filius hominis non venit animas hominum perdere , sed salvare ; quantùm in nobis est , si fieri potest , nulla anima perdenda est.... Porrò autem si etiam gravissimis delictoribus et in Deum multùm antè peccantibus , cùm postea crediderint , remissa peccatorum datur , et baptismo atque à gratiâ nemo prohibetur , quantò magis prohiberi non debet infans , qui recens natus nihil peccavit ; nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus , contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxit ? Qui ad remissam peccatorum accipiendum hoc ipso facilius accedit , quòd illi remittuntur non propria , sed aliena peccata.

S. Hilar. *in Ps.* cxviii. *litt.* 22. *Tau. n.* 6. Vivere se in hâc vitâ non reputat, quippe qui dixerit : Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea, (*Ps.* l. 7.) scit sub peccati origine, et sub peccati lege se esse natum.

S. Greg. Nazian. *Orat.* 38. *in Christi nativit. circa initium.* Deposito vetere homine novum induamus, et quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo vivamus... Ubi abundavit peccatum superabundavit et gratia : (*Rom.* v. 20.) et si gustus condemnavit, quantò magis Christi passio justificavit ?

S. Chrysost. *Hom.* 9. *in Genesim, cap.* 1. *edit. Paris. in fol. ann.* 1621. Ubi autem per inobedientiam, fiduciam et gratiam apud Deum amisimus, etiam principatus noster mutilatus est.... *pag.* 86. Cæterùm ubi peccatum intravit, ablata est hæc potestas et dignitas.

Homil. 10. *in Epist. ad Rom. circa init.* Quomodo mors ingressa est, et quando obtinuit ? Per unius peccatum. Quid verò est, in quo omnes peccaverunt illo (Adamo) cadente, etiam qui de ligno non comederunt ex ipso omnes facti sunt mortales... Si... ex peccato radicem suam mors habuit, lege verò nondum existente peccatum non imputatur, (*Rom.* v. 13.) quomodo prævaluit mors ? Unde liquet non hîc dici de peccato, quod sit ex transgressione legis, sed quod est ex inobedientiâ Adæ. Illud scilicet est, unde omnia infecta vastataque sunt. Et quæ hujus est demonstratio ? Illa, videlicet, quòd ante legem quoque mortui sunt omnes. Regnabat enim, inquit, (*Ibid.* 14.) mors ab Adam, usque ad Mosem etiam in eos, qui non peccaverunt. Quomodo regnavit ? In similitudine transgressionis Adæ, (*Ibid.*) qui typus est futuri. Propter hoc enim et Christi typus est Adam. Quomodo illius typus inquies ? Quoniam quemadmodum ille mortis ex vetito cibo inductæ, causa factus est omnibus qui ex illo sunt, licèt ex prohibito ligno non comederint : sic et Christus suis quotquot ex ipso sunt, tametsi justitiam non fecerint, justitiæ factus est conciliator quam per crucem omnibus nobis donavit.

S. Ambros. *In Ps.* xlviii. *n.* 8. Adam dente serpentis vulneratus, obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus.

Lib. 4. *in Luc. cap.* 4. *n.* 7. Per mulierem stultitia, per virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Exuit veterem hominem, novum induit... Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux, qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est.

N. 67. Omnes in Adam mortui sunt, (1. *Cor.* xv. 22.) illius igitur culpa mors omnium est.

Lib. 7. *cap.* 15. *n.* 209. Gaudeamus igitur, quoniam ovis illa quæ perierat in Adam levatur in Christo. Humeri Christi, crucis brachia sunt... Venit itaque Filius hominis salvum facere quod perierat, (*Matth.* xviii. 11.) omnes scilicet : Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. (1. *Cor.* xv. 22.)

S. Hieronym. *In cap.* 3. *Jonæ.* Nullus enim absque peccato, etsi unius diei fuerit vita ejus... Si enim stellæ non sunt mundæ in conspectu Dei, (*Job.* xxv. 5.) quantò magis vermis et putredo, et hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii ? Non ignoramus jam oportere hominem nasci denuo : nam propter hoc secundò natus est Dei Filius.

S. Aug. *Lib.* 1. *de peccatorum meritis et remissione, cap.* 16. *n.* 21. Potest proinde rectè dici, parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissimâ futuros. Multùm autem fallit et fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo, (*Rom.* v. 16.) judicium ex uno delicto in condemnationem.... Ex hac igitur inobedientiâ carnis, ex hac lege peccati et mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, ut non solùm ad regnum Dei perducatur, verùm etiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato, et morti primi hominis obnoxii nascuntur in carne, et simul justitiæ vitæque secundi hominis sociati renascuntur in Baptismo.

Cap. 18. *n.* 23. Sine istâ ergo regeneratione salvos in æternum posse parvulos fieri, quis audeat affirmare, tanquam non pro eis mortuus sit Christus ? Etenim Christus pro impiis mortuus est. (*Rom.* v. 6.) Isti au-

tem qui... nihil in suâ propriâ vitâ impiè commiserunt, si nec originaliter ullo impietatis vinculo detinentur, quomodo pro eis mortuus est qui pro impiis mortuus est? Si nullâ originalis sunt peccati ægritudine sauciati, quomodo ad medicum Christum, hoc est, ad percipiendum sacramentum salutis æternæ, suorum currentium pio timore portantur.

Lib. de pecc. merit. et remis. c. 29. *n.* 57. Hoc est malum peccati, in quo nascitur omnis homo... Nemo renascitur in Christi corpore, nisi priùs nascatur in peccati corpore... Solus sine peccato natus est, quem sine virili complexu, non concupiscentiâ carnis, sed obedientiâ mentis virgo concepit. Solo nostro vulneri medicinam parere potuit, quæ non ex peccati vulnere germen piæ prolis emisit.

Lib. 2. *c.* 4. *n.* 4. Concupiscentia igitur tanquam lex peccati manens in membris corporis mortis hujus, cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis à reatu solvitur, ad agonem relinquitur... parvulos non baptizatos reos innectit, et tanquam iræ filios etiamsi parvuli moriantur, ad condemnationem trahit. In grandibus autem baptizatis... ad agonem interim manet, non sibi ad allicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in victoriam, et pace perfectâ nihil quod vincatur existat. Consentientes autem sibi ad illicita reos tenet, et nisi per medicinam pœnitentiæ et opera misericordiæ per cœlestem sacerdotem pro nobis interpellantem sanentur, ad secundam mortem damnationemque perducit.

Lib. 3. *c.* 9. *n.* 17. Credite itaque veritati, et videte quia... de christianis, non christianus, de membris Christi, non membrum Christi... de consecratis, non consecratus.... de mundatis, non mundatus nascatur..... quia non facit generatio, sed regeneratio Christianos.... quia à peccatis nemo nascendo, sed omnes renascendo mundantur.

Lib. 1. *de gratiâ et de peccato originali contra Pelagium et Cœlestium. c.* 8. *n.* 9. Lex... jubet magis quàm juvat; docet morbum esse, non sanat; immo ab eâ potiùs quod non sanatur augetur, ut attentiùs et sollicitiùs gratiæ medicina quæratur. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat. (2. *Cor.* III. 6.)

Lib. 2. *c.* 37. *n.* 42. Infantes etiam qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur... Naturæ nascentis est auctor Deus, qui hominem condidit, et qui virum ac feminam nuptiali jure conjunxit: vitii autem auctor est diaboli decipientis calliditas, et hominis consentientis voluntas.

C. 38. *n.* 43. Ubi nihil Deus fecit, nisi quòd hominem voluntate peccantem, justo judicio cum stirpe damnavit: et ideo ibi quidquid etiam nondum erat natum, meritò est in prævaricatrice radice damnatum: in quâ stirpe damnatâ tenet hominem generatio carnalis, unde sola liberat regeneratio spiritalis.

C. 40. *n.* 45. In damnatione hominem prima nativitas tenet, unde nisi secunda non liberat. Tenet ergo diabolus, liberat Christus: tenet deceptor Evæ, liberat filius Mariæ: tenet qui per conjugem venit ad virum, liberat qui de conjuge natus est, quæ non pertulit virum: tenet qui causam libidinis intulit feminæ, liberat qui sine libidine est conceptus in femina. Omnes ille prorsus per unum tenere potuit, nec ab ejus dominatione liberat nisi unus, quem tenere non potuit.

Contra Julian; lib. 5. *c. n.* 3. 8. Concupiscentia carnis, adversùs quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis; et pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis; et causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis.

C. 11. *n.* 44. Quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solùm habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissimâ futuros?

Lib. 6. *c.* 9. *n.* 26. Nec obnoxiâ virtute, sed liberâ et potentissimâ Deus fecundat uteros feminarum, etiam vasa diabolica pariturus. Sicut enim hominibus malis, ita et seminibus ex origine vitiatis, in quibus bona est ab illo creata substantia: incrementum, formam, vitam salutemque largitur gratuitâ bonitate, nullâ necessitate, insuperabili potestate, irreprehensibili veritate.

S. Leo aut S. Prosper. *Lib.* 1. *de Vocatione gentium*, *c.* 7. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, et omnes naturæ nostræ incolumitatem, ejusdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas; inde multiplex corporis animæque corruptio; inde ignorantia, et difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injusta gaudia, pœnitenda consilia, et non minor miseriarum multitudo, quàm criminum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relictâ, intelligentiâ obcæcatâ, voluntate captivâ, nemo in se unde repararetur invenit... Cùm sit novum figmentum, novaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quæ fuerat labefactata, reparatur.

Lib. 2. *c.* 21. Cùm consideramus inter Paganos, inter Judæos, inter hæreticos, inter ipsos Catholicos christianos, quàm multiplex pereat numerus parvulorum, quos quantùm ad proprias pertinet voluntates, neque boni aliquid, neque mali constat egisse, discimus super eos illam manere sententiam quam humanum genus in Adæ primi parentis prævaricatione excepit: cujus sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resolvitur, quàm magnum illud peccatum fuerit, demonstratur.

Serm. 88. *qui est* 5. *de jejunio* 7. *mensis*, *c.* 1. Habet enim hoc in se generaliter humana natura, non à Creatore insitum, sed à prævaricatore contractum, et in posteros generandi lege transfusum, ut de corruptibili corpore, etiam quod animam corrumpere possit, oriatur. Hinc interior homo, tamelsi jam in Christo regeneratus et à vinculis captivitatis est erutus, assiduos habet cum carne conflictus, et dum cohibet concupiscentem, patitur repugnantem.

Serm. 91. *qui est* 8. *de jejunio* 7. *mensis*, *c.* 1. Unde hoc desiderium conceptum sit, cui semper debeat repugnari, non difficulter intelligunt, qui se Adæ filios esse noverunt, et peccante humani generis patre, non dubitant in propagine vitiatum esse, quod est in radice corruptum. Quamvis autem per gratiam Domini nostri Jesu Christi in novam creaturam transierimus ex veteri, et imagine nos terreni hominis homo cœlestis exuerit: donec tamen corpus mortale gestamus, necesse est, ut contra carnis desideria dimicemus.

Epist. 15. *alias* 95. *ad Turribium*, *c.* 9. Catholica fides omnem hominem in corporis animæque substantiam à conditore universitatis formari atque animari intra materna viscera confitetur: manente quidem illo peccati mortalitatisque contagio, quod in prolem à primo parente transcurrit; sed regenerationis sacramento subveniente, quo ex Spiritu sancto promissionis filii renascuntur, non in utero carnis, sed in virtute baptismatis.

S. Bernard. *Serm.* 3. *in Circumcis. Domini*, *n.* 5. In peccatis siquidem nascimur omnes, et necesse habemus renasci in gratiâ, quam in baptismate quidem percepimus.

Concil. Diospolit. *ann.* 415. *ex Cathol. Pelagii confes. sub Innoc. I.*

1° Quòd Adam nisi peccasset non fuisset moriturus.

2° Quòd peccatum ejus non ipsum solum læserit, sed et genus humanum.

3° Quòd infantes nuper nati non sunt in illo statu, in quo Adam fuit ante prævaricationem.

4° Ut ad ipsos etiam pertineat, quod breviter ait Apostolus: (1. *Cor.* xv. 21. 22. (*Per unum hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.*

5° Quòd infantes non baptizati, non solùm regnum cœlorum, verùm etiam vitam æternam non habere possint.

Concil. Milevitan. *sub Innocent. I. ann.* 416. *can.* 1. *et in* Concil. *vulgò dicto* Africano, *seu collect. varior. can. tom.* 2. *Conc. cann.* 76. *et* 77. Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Can. 2. Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat; aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur: unde fit consequens, ut in eis forma bap-

I. Cur ais totam Religionis seriem et œconomiam peccato originali ceu fundamento inniti ?

R. Quia hoc dogmate ceu fundamento innititur necessitas Incarnationis, Mortis, Resurrectionis, Ascensionis Jesu Christi ; præterea Baptismi infantium, orationis, pœnitentiæ et vigilantiæ christianæ. (G)

§. 3. De necessitate Redemptoris seu Messiæ. Is hominibus promittitur.

I. Quid accidisset hominibus si cum ipsis egisset Deus pro meritis peccati ?

R. Eos quemadmodum et Dæmones planè deseruisset Deus æternis suppliciis addicendos.

I. Nunquid potuissent in se reversi, agere pœnitentiam, veniam à Deo precibus et gemitibus exorare ?

R. Eò corruptionis prolapsa erat humana natura per pec-

tismatis, in remissionem peccatorum, non verè sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: (*Rom.* v. 12.) *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

INNOCENTII I. *Epist.* 24. *rescriptum ad Concil. Carth. p.* 1285. *T.* 2. *Concil.* Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultiùs utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est : et nihil, quemadmodum exinde surgeret, invenit : suâque in æternum libertate deceptus huic ruinæ suæ jacuisset oppressus, nisi eum postea Christi, per suam gratiam, relevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem, præteritum omne vitium sui baptismatis lavacro purgavit.

Epist. 25. *resc. ad Milevit. Conc. Tom.* 2. *Conc. p.* 1288. Adverte tandem, quòd primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentiùs frenis ejus utitur, in prævaricationem præsumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, nisi providentiâ ei regenerationis statum pristinæ libertatis Christi Domini reformasset adventus.... Illud verò quod eos (Cælestius et Pelagius) vestra fraternitas asserit prædicare, parvulos æternæ vitæ præmiis, absque baptismatis gratiâ, posse donari, perfatuum est.... Qui autem hanc in eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cùm prædicant, hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum.

Sedis Apostol. Episcop. auctoritates de Gratiâ Dei, etc. CÆLESTINO *Papæ I. tributæ, Conc. tom.* 2. *p.* 1614. *Sentent.* 1. In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit.

EUGENIUS *Papa IV. in Instructione Armenorum, in Conc. Florent. ann.* 1439. *p.* 525. Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quòd vitæ spiritualis janua est : per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cùm per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aquâ et spiritu renascimur, non possumus, ut inquit veritas, (*Joan.* III. 5.) in regnum cœlorum introire.... Hujus sacramenti effectus, est remissio omnis culpæ originalis et actualis.

Vide suprà litt. (K) *Definitiones Concilii Arausicani II. ann.* 529. *et Concil. Trident. ann.* 1546. *sess.* 5. *Decret. de peccato originali : et auctoritates ex sacrâ Scripturâ allatas suprà litt.* (L)

(G) *Hæc fusè probantur suprà allatis Scripturæ et Patrum testimoniis*

catum, ut ipsa sua homines peccata fuissent semper amaturi, nedum flerent. Nec sua ipsis unquam salutariter innotuisset miseria, nisi gratiâ divinâ subventum esset humanæ infirmitati, ita ut eorum aperirentur oculi, cor emolliretur, pateret miseria, gemitus excitarentur.

Sed esto suam ipsi sine speciali Dei gratiâ planè novissent miseriam, et flevissent; esto clamassent ad Dominum veniam postulaturi; frustrà hæc omnia. Neque enim fieri poterat ut factam Deo, enti utique infinito, injuriam expiarent unquam. Satisfactionem infinitam Divina justitia postulabat alioqui nunquam placanda. (A)

I. Nullum itaque restabat humanæ miseriæ perfugium, spes nulla affulgebat?

R. Nulla prorsus. Nisi divinâ bonitate et misericordiâ subventum esset hominibus.

I. Quam ergo Deus misericordiam impartitus est hominibus?

R. Ineffabilem prorsus et quæ vix animo concipi queat. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret* in redemptionem hominum peccatorum. (*Joan.* III. 16.)

Verbum caro factum est in utero Virginis, *et habitavit in nobis.* (*Joan.* I. 14.) Morte suâ reconciliavit nos Patri suo. Cœli januam nobis aperuit Resurrectione et in cœlum Ascensione, doctrinâ suâ nos erudivit, miraculis terruit et commovit, Spiritûs sancti missione convertit et immutavit, gratiâ suâ et sacramentis vivificavit, roboravit, enutrivit; suo sacrificio consecravit, obtulit Patri, dignos Deo reddidit. Noster est advocatus, mediator, protector, caput. Dæ-

litt. (M) *maximè verò S. Augustini qui fidem catholicam de peccato originali adversùs Pelagianos acerrimè defendit.*

(A) S. LEO. *De vocat. gent. lib.* 1. *c.* 7. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relictâ, intelligentiâ obcæcatâ, voluntate captivâ, nemo in se unde repararetur invenit. Quia et si fuit qui naturali intellectu conatus sit vitiis reluctari, hujus tantùm corporis vitam sterilitèr ornavit; ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest.

Serm. 50. *in Passione Domini* 1. *c.* 1. Post illam humanæ prævaricationis primam et universalem ruinam, ex quâ *per unum hominem peccatum introivit in hunc mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* (*Rom.* v. 12.) nemo dominationem Diaboli, nemo vincula diræ captivitatis evaderet, nec cuiquam aut reconciliatio ad veniam, aut reditus pateret ad vitam, nisi coæternus et coæqualis Patri Deo Filius Dei, etiam hominis filius esse dignaretur; veniens *quærere et salvare quod perierat*, (*Luc.* XIX. 10.) ut sicut per Adam mors, ita per Dominum nostrum Jesum Christum esset resurrectio mortuorum. (I. *Cor.* XV. 21.) Non enim quia secundum inscrutabile propositum sapientiæ Dei novissimis diebus Verbum caro factum est, (*Joan.* I. 14.) ideo salutiferæ virginis partus, extremi tantum temporis generationibus profuit, et non se etiam in præteritas refudit ætates. Omnis prorsus antiquitas colentium Deum verum, omnis numerus apud secula priora sanctorum, sacrâ fide vixit, et placuit; et neque Patriarchis, neque Prophetis, neque cuiquam omnino sanctorum, nisi in redemptione Domini nostri Jesu Christi salus et justificatio fuit.

monem pro nobis in cruce superavit, et in nobis quotidie superat, dum illius tentationibus gratiæ divinæ cooperando resistimus. Faciet demum ut in finem usque perseverando, ex hoste isto simus æternùm in cœlis triumphaturi.

I. Statimne à peccato misericordiam hanc Deus erga homines exercuit ?

R. Hanc Deus, mox ut homines peccavere, promisit quidem ; sed non adimplevit statim. Nonnisi post annos circiter quater mille venit in mundum Filius Dei.

I. Quibus verbis promisit Deus hominibus redemptorem olim mittendum ?

R. Maledixit Deus serpenti, cujus organo abusus fuerat Diabolus ad perdendos homines. Hanc autem maximè sententiam dixit : *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum.* (*Gen.* III. 15.)

I. Hujus sententiæ quis sensus est ?

R. Alienum fore semper animum hominis à serpente, quem reipsa abhorret natura humana. Sed et perpetuam et implacabilem fore inimicitiam inter homines et Diabolum, cujus figuram gerebat serpens. Denique nasciturum olim ex Virgine Redemptorem mundi, qui Dæmonis imperium esset eversurus. (B)

(B) S. IRENÆUS. *Lib.* 4. *adversùs Hæreses. c.* 74. Inimicitiam hanc Dominus in semetipsum recapitulavit, de muliere factus homo et calcans ejus caput.

S. CYPRIANUS. *Lib.* 2. *advers. Judæos, c.* 9. Hoc semen prædixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput Diaboli in Genes. (III. 15.) Et ponam inimicitiam inter te et mulierem, et inter semen ejus : Ipsa tuum observabit caput, et tu observabis calcaneum ejus.

S. LEO. *Serm.* 21. *in Nativ. Domini.* 2. *c.* 1. Deus enim omnipotens et clemens, cujus natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus opus misericordia est, statim ut nos diabolica malignitas veneno suæ mortificavit invidiæ, præparata renovandis mortalibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia præsignavit : denuntians serpenti futurum semen mulieris, quod noxii capitis elationem suâ virtute contereret, Christum scilicet in carne venturum, Deum hominemque significans, qui natus ex virgine violatorem humanæ propaginis incorruptâ nativitate damnaret.

Serm. 75. *in Pentecoste.* 3. *c.* 2. Si homo ad imaginem et similitudinem Dei factus in suæ honore naturæ mansisset, nec diabolicâ fraude deceptus à lege sibi positâ per concupiscentiam deviasset, creator mundi creatura non fieret : neque aut sempiternus temporalitatem subiret, aut æqualis Deo Patri Filius Deus formam servi et similitudinem carnis peccati assumeret. Sed quia *invidiâ Diaboli mors introivit in orbem terrarum*, (*Sap.* II. 24.) et aliter solvi captivitas humana non potuit, causam nostram ipse *suscepit*, qui sine majestatis suæ damno et verus homo fieret, et solus peccati contagium non haberet.

MENOCHIUS. *In c.* III. 15. *Geneseos.* Ipsa, et semen ipsius conteret caput tuum, quod potissimum petendum cùm serpens necandus est. Dæmoni etiam ista conveniunt, nam mulier per semen suum, scilicet per Christum, caput serpentis inferni contrivit.

JANSENIUS IPRENS. *in c.* III. 15. *Genes.* Si legamus *ipse* et *ipsum*, scilicet semen, verus sensus est, quòd ipse Christus semen mulieris contriturus sit caput, id est, omnem potentiam Diaboli, alligans et subjiciens cum potestati hominis, qui fuerat victus, ut et ipse calcaret omnem virtutem ejus, inquit Irenæus. l. 3. c. 38. Nec aliud sibi vult lectio

I. Quibus nominibus appellabatur Redemptor mundi antequam nasceretur, et dum eum homines exspectabant?

R. Plura legimus à Prophetis tributa esse nomina, inter hæc solemniora et celebriora *Messiæ* et *Christi* vocabula. (C)

CAPUT QUARTUM.

Brevis Historia Religionis à peccato hominis ad adventum Messiæ.

§. 1. Cur Deus non miserit Messiam in mundum statim à peccato. Quid interea facto opus esset hominibus ut suæ saluti consulerent.

I. Cur Deus Messiam non misit in mundum statim à peccato?

R. Id dispensatione divinâ factum est varias ob causas, easque gravissimas. (A)

Primò, voluit Deus homines diuturnâ experientiâ cognoscere quàm essent infirmi, quàm debiles, quantùm ipsis opus esset auxilio Redemptoris ad vincendas cupiditates. (B)

nostra, *ipsa conteret*, scilicet mulier, quia Eva, vel potiùs Virgo Maria semen illud Christum protulit, et per illum virtutem ejus contrivit, ut Epiphanius hæresi 78.

Consule etiam tam veteres, quàm recentiores Scripturæ Interpretes in caput III. 15. *Geneseos.*

(C) JOB. XIX. 25. Scio enim quòd Redemptor meus vivit.

ISAI. LIX. 20. Et venerit Sion Redemptor, et eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob.

DANIEL. IX. 26. Et post Hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus; et non erit ejus populus, qui eum negaturus est.

JOAN. I. 41. Invenimus Messiam (Quod est interpretatum Christus.)

(A) *Vide hæc fusè tractata apud Thomassinum, tom.* 3. Dogmatum Theologicorum *Tract. V.*

(B) ROM. VIII. 3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne.

XI. 32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate; ut omnium misereatur.

S. AUG. *in Ps.* 102. *n.* 15. Ideo docet datam legem ut convincerentur peccatores, et ad gratiam accipiendam medicum invocarent.... Quia nolebant se confiteri peccatores, additâ lege facti sunt et prævaricatores.... Ut dicere cœperam, ... in lege magnum mysterium, ideo eam datam ut crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur.

Tract. 3. *in Joan. n.* 2. Quoniam suis viribus implere non poterant legem, facti rei sub lege, imploraverunt liberatoris auxilium, et reatus legis fecit ægritudinem superbis. Ægritudo superborum facta est confessio humilium: jam confitentur ægroti quia ægrotant; veniat Medicus, et sanet ægrotos.

In cap. 3. *ad Galat. n.* 24. Restat ergo, ut qui mediatore superbo Diabolo superbiam persuadente dejectus est, mediatore humili Christo humilitatem persuadente erigatur. Superbienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis nisi humiliatus accipere non posset, et sine hac gratiâ nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod

Deinde, hujus auxilii necessitate ineluctabili voluit homines moveri ad desiderandum diu et enixè postulandum Redemptorem, quod et factum legimus in veteri à sanctis omnibus. (C)

Tum voluit in antecessum significare quis et quantus futurus esset hic Redemptor, cujus tot ante secula prophetæ prænuntiarent singillatim ortum, vitam, mortem, sepulturam, resurrectionem, cæteraque omnia et singula, quæ, sive dum viveret, sive post mortem, esset mirabiliter operaturus. (D)

Denique voluit Deus ipsos mundi eventus umbram esse futurorum, et viventem, ut ita dicam, prophetiam eorum quæ ad Messiam pertinebant. Ut quos ad Deum Messias per se vel per discipulos suos esset adducturus, ii in historiâ præteritorum, sui temporis historiam adumbratam intelligerent; atque ita moverentur efficaciùs ad religionem summâ

superbum est, opinaretur : ut esset non in suâ potestate et viribus justus, sed in manu mediatoris justificantis impium.... perque illam legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita est superbia : *Dispositum est per Angelos semen in manu mediatoris*, (*Gal.* III. 19.) ut ipse liberaret à peccatis, jam per transgressionem legis coactos confiteri, opus sibi esse gratiam et misericordiam Domini, ut sibi peccata dimitterentur, et in novâ vitâ per eum, qui pro se sanguinem fudisset, reconciliarentur Deo.

(C) GENES. XLIX. 18. Salutare tuum exspectabo Domine.

EXOD. IV. 13. At ille obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es.

ISAI. XVI. 1. Emitte Agnum Domine dominatorem terræ.

LUC. II. 25. Et ecce : homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus, et timoratus, exspectans consolationem Israël, et Spiritus sanctus erat in eo.

38. Et hæc (Anna) ipsâ horâ superveniens, confitebatur Domino : et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israël.

S. AUG. *Serm.* 163. *aliàs* 3. *de verbis Apostoli, cap.* 4. *n.* 4. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis.* (*Ps.* LXXXIV. 8.) Desiderabant hoc salutare antiqui justi, de quibus Dominus dicebat Discipulis : (*Matth.* XIII. 17.) Multi voluerunt videre quæ vos videtis, et non potuerunt. Et salutare tuum da nobis. Dixerunt hoc antiqui justi, salutare tuum da nobis : Christum tuum cùm in hâc carne vivimus, videamus. Videamus in carne, qui nos liberet à carne : veniat caro mundans carnem ; patiatur caro, et redimat animam et carnem... In hoc desiderio erat sanctus ille senex Simeon, etc.

Serm. 370. *aliàs.* 20. *de tempore, cap.* 3. *n.* 3. Intelligite fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videndi Chaistum. Sciebant illum esse venturum, et omnes qui piè vivebant, dicebant, O si hîc me inveniat illa nativitas! ò si quod credo in Scripturis Dei, videam oculis meis! Et ut noveritis quantum desiderium habebant sancti, qui noverant de Scripturis sanctis Virginem parituram... Emmanuel quid sit, Evangelium nobis aperuit dicens, (*Matth.* I. 23.) quod interpretatur, Nobiscum Deus.

(D) ACT. X. 43. Huic (Christo) omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

S. AUG. *Tract.* 31. *in cap.* 7. *Joan. n.* 5. Cùm autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum. (*Galat.* IV. 4.) Quare non antè venit Christus ?... Quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo per quem facta sunt tempora : sciebat enim quando venire deberet. Primò per multam seriem temporum et annorum prædicendus fuit. Non enim aliquid parvum venturum fuit. Diu fuerat prædicendus, semper tenendus.

cum venerationè amplectendam, Christumque totâ mentis propensione colendum. (E)

I. Si Messias non nisi post annos quater mille venit, ergo qui vixerunt interea, omnes æternæ damnationi addicti sunt: quidquid enim agerent homines placare non poterant iram Dei, quam omnes peccato originis meruerunt?

R. Huic quoque incommodo divinâ misericordiâ subventum est. Futurum erat ut Messias divinæ justitiæ satisfaceret pro peccatis omnium hominum, tam eorum qui antè vixerant, quàm eorum qui postea erant nasciturí.

Hujus satisfactionis intuitu, et futuri Messiæ meritis, potuerunt homines obtinere remissionem peccatorum, et sanctè vivere. Sed non poterat ipsis patere ad cœlum introitus nisi per Messiam. In cœlum ab ipso priùs ingresso nos perduci oportuit. Hinc est quod ait Apostolus, (*Hebr.* XI. 39. 40.) eos qui in veteri testamento *testimonio fidei probati* sunt, *non accepisse* ante Christum *repromissionem*, id est, retributionem, *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* (F)

(E) I. COR. X. 6. Hæc autem in figurâ facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.... 11. Hæc autem omnia in figurâ contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt.

GALAT. IV. 24. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina; in servitutem generans: quæ est Agar.... 26. Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ est mater nostra.

COLOSS. II. 17. Quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.

HEBR. VIII. 5. Qui exemplari et umbræ deserviunt cœlestium.... 6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò et melioris testamenti mediator est, in quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

X. 1. Umbram enim habens lex futorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.... nunquam potest accedentes perfectos facere.

S. AUG. *lib. de Catechiz. rudibus. c.* 19. *n.* 32. Prænuntiabatur.... diluvii sacramento, quo per lignum justi liberati sunt, futura Ecclesia quem Rex ejus et Deus Christus mysterio suæ crucis ab hujus seculi submersione suspendit.... Neque tunc sanè defuerunt justi, qui Deum piè quærerent et superbiam Diaboli vincerent, cives illius sanctæ civitatis, quos regis sui Christi ventura humilitas per spiritum revelata sanavit. Ex quibus Abraham pius.... Ex illo natus est populus, à quo unus Deus verus coleretur.... In eo planè populo multò evidentiùs futura Ecclesia figurata est.... Horum sanctorum, qui præcesserunt tempore nativitatem Domini, non solùm sermo, sed etiam vita et conjugia et filii et facta prophetia fuit hujus temporis, quo per fidem passionis Christi ex gentibus congregatur Ecclesia.... In his omnibus mysteria spiritalia significabantur, quæ ad Christum et Ecclesiam pertinerent.

Cap. 20. *n.* 34. Quemadmodum per diluvium aquis terra purgata est à nequitiâ peccatorum, qui tunc in illâ inundatione deleti sunt, et justi evaserunt per lignum: sic ex Ægypto exiens populus Dei, per aquas iter invenit, quibus ipsorum hostes consumpti sunt. Nec ibi defuit ligni sacramentum.... Apertiùs autem Christi passio in illo populo figurata est, cùm jussi sunt ovem occidere et manducare.... Multa in illâ terrâ promissionis gesta sunt in figuram venturi Christi et Ecclesiæ quæ in sanctis libris paulatim discere poteris.

(F) S. AUG. *in Exposit. Epist. ad Galat. cap.* 3. *n.* 23. Simul etiam nos cogit intelligere, omnes antiquos qui justificati sunt, ex ipsâ fide justi-

I. Quid erat hominibus faciendum ante Messiæ adventum ut sanctè viverent ?

R. 1. Unus ipsis Deus credendus, adorandus, colendus, diligendus fuit super omnia.

2. Exspectandus erat Messias, et in ipso sperandum.

3. Diligendus proximus ad instar sui ipsius. Abstinendum ab omni iniquitate. Denique leges rectæ rationis et conscientiæ ad amussim servandæ.

Isthæc sanctè observanda erant ab omnibus omnino gentibus ante adventum Messiæ.

Sed præterea Judæi seu Israëlitæ, de quibus agemus in serie hujus operis, Mosaïcæ legi parere tenebantur ; et quidquid ipsis speciatim à Deo revelatum fuerat, id ab ipsis erat necessariò credendum.

Si ita homines viverent, poterant ante adventum Messiæ vitam æternam promereri. Alioquin ruebant in interitum et in damnationem æternam. (G)

I. Siccine vixerunt homines ?

R. Pauci admodum vel ex Judæis nedum ex cæteris gentibus ante adventum Messiæ sanctè et religiosè vixerunt. Id paulò pôst fusiùs dicemus. (H)

ficatos.... Sanati sunt ergo ab impietate superbiæ, ut reconciliarentur Deo quicunque homines humilitatem Christi, et per revelationem antequam fieret, et per Evangelium posteaquam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt.

Tract. 55. *in Joan. n.* 9. Ante adventum Domini nostri Jesu Christi, quo humilis venit in carne, præcesserunt justi, sic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, non fides.... Eadem fides utrosque conjungit, et eos qui venturum fore, et eos qui eum venisse crediderunt. Diversis quidem temporibus, sed utrosque per unum fidei ostium, hoc est, per Christum, videmus ingressos. Nos credimus Jesum Christum natum ex Virgine, venisse in carne, passum esse, resurrexisse, in cœlum ascendisse : totum hoc impletum esse jam credimus. In ejus sunt fidei societate nobiscum et illi patres, qui crediderunt de Virgine nasciturum, passurum, resurrecturum, in cœlum ascensurum : illos enim ostendit Apostolus (2. *Cor.* IV. 13.) ubi ait : Habentes autem eumdem Spiritum fidei.

(G) *Hoc invictis argumentis et Scriptura Patrumque evidentissimis testimoniis fusè probavit clarissimus Arnaldus, libro Gallicè scripto cui titulus : De necessitate fidei in J. C.* De la nécessité de la foi en Jésus-Christ, *qui Lutetiæ prostat apud D. Osmont viâ Jacobæâ : editus fuit anno* 1701. *duobus tomis* in-12.

(H) S. August. *in Exposit. Epist. ad Galat. cap.* 3. *n.* 24. Hæc justitia fidei, quia non pro merito data est hominibus, sed pro misericordiâ et gratiâ Dei, non erat popularis antequam Deus homo inter homines nasceretur. Semen autem, *cui promissum est*, (*Galat.* III. 19.) populum significat : Non illos paucissimos, qui revelationibus eam futuram cernentes, quamvis per eamdem salvi fierent, populum tamen salvum facere non poterant..... Superbienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis nisi humiliatus accipere non posset, et sine hâc gratiâ nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod superbum est, opinaretur : ut esset non in suâ potestate et viribus justus, sed in manu Mediatoris justificantis impium.

Lib. de Catechiz. rudibus, cap. 19. *n.* 33. Erat enim ibi (in populo Judaïco) multitudo carnalis, quæpropter visibilia beneficia colebat Deum.

I. Cur Deus permisit tot gentes ante adventum Messiæ ruere in interitum, et damnationi æternæ subjacere?

R. 1. Voluit Deus homines hinc intelligere quàm corrupta esset humana ratio sibi relicta; quàm imperfecta lex scripta solùm in tabulis lapideis; quàm necessaria gratia Messiæ ad faciendum id quod nec ratio naturalis nec lex poterant. (I).

2. Nullam fecit Deus injuriam iis qui perierunt. Voluntariè utique perierunt, divinâ justitiâ suæ corruptioni relicti. Atque ita misericordiam suam Deus manifestiùs ostendit erga eos qui salvi facti sunt. Hi pauci numero quidem, eò quòd in iis adumbrari solùm voluerit Deus, quid olim Messias esset per orbem universum operaturus. (K) Æquum erat profectò gratiam hanc ante ipsius adventum esse rariorem, ut vel hinc homines intelligerent quàm ardentibus votis, quàm intentis precibus esset expetendus et postulandus.

3. Si conferas paucitatem eorum, qui salvi facti sunt, cum ingenti, ne dicam infinitâ multitudine vel Judæorum qui

Erant ibi autem pauci futuram requiem cogitantes et cœlestem patriam requirentes, quibus prophetando revelabatur futura humilitas Dei, Regis et Domini nostri Jesu Christi, ut per eam fidem ab omni superbiâ et tumore sanarentur.... Ecclesiæ membra erant etiam illi sancti, quamvis in hac vitâ fuerint antequam secundùm carnem Christus Dominus nasceretur.

(I) *Vide suprà litt.* (B) *Cap.* VIII. *v.* 3. *Epist. ad Romanos.*

S. Aug. *Epist.* 145. *aliàs* 144. *ad Anastasium, n.* 3. Lex itaque docendo et jubendo quod sine gratiâ impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem, ut quærat demonstrata infirmitas Salvatorem, à quo sanata voluntas possit quod infirma non posset.

Serm. 125. *aliàs* 15. *ex Sirmond. n.* 2. Lex non data est quæ sanaret infirmos, sed quæ proderet et ostenderet..... Acceperunt legem quam implere non poterant; didicerunt in quo morbo essent, et imploraverunt manus medici: voluerunt sanari, quia cognoverunt se laborare; quod non cognoscerent, nisi datam legem implesse non possent.

Serm. 136. *n.* 6. Cucurrit (Giezi) baculum (Elisei) super faciem pueri mortui posuit. Sed ut quid? Cui baculum? Si data esset lex quæ posset vivificare, puer resuscitatus esset baculo? Sed quia *conclusit Scriptura omnia sub peccato* (*Gal.* III. 22.) adhuc jacet mortuus. Sed quare conclusit omnia sub peccato? *Ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus* (*Ibid.*) Mortuus est qui quare moreretur non habebat, mortuus est in mortuis solus liber; quoniam universa caro hominum erat utique caro peccati....

(K) Rom. IX. 22. Sustinuit in multa patientiâ vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

S. Leo Magn. *Serm.* 23. *in Nativ.* 4. *cap.* 1. Promissum quidem hoc (*Verbum*) à constitutione mundi, et multis significationibus rerum atque verborum semper fuerat prophetatum; sed quantam hominum portionem figuræ illæ et mysteria obumbrata salvarent, nisi longa et occulta promissa adventu suo Christus impleret? Et quod tunc paucis credentibus profuit faciendum, innumeris jam fidelibus prodesset effectum. Jam ergo nos non signis neque imaginibus ad fidem deducimur, sed Evangelicâ historiâ confirmati quod factum credimus adoramus: accedentibus ad eruditionem nostram Prophetici instrumentis, ut nullo modo habeamus ambiguum, quod tantis oraculis scimus esse prædictum.

se ipsos præcipites dederunt in ruinam, hîc adumbratum reperies quod ait Messias : (*Matth.* XX. 16.) *Multi vocati, pauci verò electi.*

§. 2. Quomodo Adamus et Eva, eorumque posteri vixerunt post peccatum.

I. Quomodo gesserunt se Adamus et Eva ubi expulsi sunt ex paradiso voluptatis ?

R. Actâ, Deo miserante, pœnitentiâ, salutem adepti sunt. (A)

I. Genuerunt-ne liberos ante peccatum ?

R. Non nisi post peccatum genuerunt : hinc nascimur omnes originali maculâ vitiati. (B)

I. Ergo omnes omnino homines ex Adamo parente et Evâ matre prodiêre ?

R. Omnes omnino. Eva dicitur in Scripturâ *Mater cunctorum viventium.* (*Gen.* III. 20.)

I. Cur voluit Deus omnes ex uno homine nasci ?

R. Ut fraterno sese amore diligerent : hinc Christus innuit nomine proximi omnes omnino homines significari in hoc præcepto, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* (*Luc.* X. 27.) (C)

(A) SAP. X. 1. Hæc (Sapientia) illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodivit, et eduxit illum à delicto suo.

S. IRENÆUS. *Lib.* 3. *adv. Hæres. c.* 23. *aliàs* 33. *et* 34. Necesse ergo fuit, Dominum ad perditam ovem venientem, et tantæ dispositionis recapitulationem facientem, et suum plasma requirentem, illum ipsum hominem salvare, qui factus fuerat secundùm imaginem et similitudinem ejus, id est, Adam adimplentem tempora ejus condemnationis, quæ facta fuerat propter inobedientiam.... Cùm autem salvatur homo, oportet salvari eum qui prior formatus est homo.

S. AUG. *De Hæresib. ad Quodvultdeum*, *hæresi* 25. Fatiani, à Fatiano quodam instituti, qui et Encratitæ appellati sunt... saluti primi hominis contradicunt.

Epist. 164. *aliàs* 99. *ad Evodium*, *c.* 3. *n.* 6. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum inde (de inferno) solverit, Ecclesia fere tota consentit : quod eam non inaniter credidisse credendum est.

Lib. 2. *de peccatorum meritis et remiss. c.* 34. *n.* 55. Statuit Deus ut post ejus (Adæ) peccatum propagata caro peccati, ad recipiendam justitiam laboribus et molestiis eniteretur..... Illi primi homines postea justè vivendo, meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati.

De naturâ et gratiâ, *cap.* 21. *n.* 23. Commendat Ecclesia et ipsum (Adamum) Domini Christi misericordiâ liberatum.

(B) GEN. III. 24. Ejecitque Adam : et collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim... ad custodiendam viam ligni vitæ.

IV. 1. Adam verò cognovit uxorem suam Evam : quæ concepit et peperit Caïn.

ROM. V. 12. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, etc.

(C) S. AUG. *Lib.* 12. *de Civ. Dei*, *cap.* 21. Non est arduum videre multò fuisse melius quod factum est, ut ex uno homine quem primum condidit, (Deus) multiplicaret genus humanum, quàm si id inchoasset à

I. Plures-ne Adamus et Eva genuere liberos ?

R. Plurimos sanè. Nam annos plusquam nongentos vixerunt, genueruntque interea, ut ait Scriptura (*Gen.* v. 4.) filios et filias. Nimirum benedixerat illis Deus ut crescerent et multiplicarentur. (*Ibid.* I. 28.)

I. Quot præcisè nati sunt Adamo liberi ?

R. Tres solùm nominat Scriptura, Caïn, Abel, et Seth. Cæteros tacet. (D)

I. Cur aliorum nomina tacet Scriptura ?

R. Quia hoc solùm de hominum historiâ docet nos Scriptura, quod spectat ad religionis cognitionem. Atqui ad religionis cognitionem sufficit, si noverimus nomina Caïn, Abel, et Seth; et sciamus complures alios Adamum ex Evâ suscepisse liberos, quorum posteri per totum terrarum orbem, succedente tempore, diffusi sint. (E)

pluribus.... Unum ac singulum creavit, non utique solum sine humanâ societate deserendum, sed ut eo modo vehementius ei commendaretur ipsius societatis unitas, vinculumque concordiæ, si non tantùm inter se naturæ similitudine, verùm etiam cognationis affectu homines necterentur.... Ut omne ex homine uno diffunderetur genus humanum.

C. 27. *n.* 1. Ad ejus (*Dei*) imaginem homo.... factus est unus, sed non relictus est solus. Nihil est enim quàm hoc genus tam discordiosum vitio, tam sociale naturâ. Neque commodiùs contra vitium discordiæ vel cavendum ne existeret, vel sanandum cùm exstitisset, natura loqueretur humana, quàm recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit unum, de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors unitas servaretur.

Lib. 14. *de Civit. Dei*, *c.* 1. Diximus ad humanum genus, non solùm naturæ similitudine sociandum, verùm etiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine uno Deum voluisse homines instituere.

(D) Genes. iv. 1. Adam verò cognovit uxorem suam Evam, quæ concepit et peperit Caïn, dicens : Possedi hominem per Deum. 2. Rursusque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, et Caïn agricola. 15. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam : et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens : Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.

(E) Genes. v. 4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni : genuitque filios et filias.

S. Aug. *Lib.* 15. *de Civ. Dei*, *c.* 15. *n.* 1. Non hîc primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad Noë, à quo rursus ad Abraham videmus esse perventum.... Prior omnibus Caïn.... natus est, hunc secutus Abel, quem major frater occidit præfiguratione quadam peregrinantis Civitatis Dei : quòd ab impiis, et quodammodo terrigenis, id est terrenam originem diligentibus, et terrenæ Civitatis terrenâ felicitate gaudentibus, persecutiones iniquas passura fuerat, primus ostendit.... Istæ duæ series generationum, una de Seth, altera de Caïn, has duas.... distinctis ordinibus insinuant Civitates, unam cœlestem in terris peregrinantem, alteram terrenam terrenis tanquam sola sint gaudiis inhiantem, vel inhærentem.... Noluit enim Spiritus Dei in terrenæ civitatis generationibus, tempora notare ante diluvium, sed in cœlestis maluit, tanquam essent memoriâ digniores. Porro autem Seth quando natus est tacti sunt anni patris ejus : sed jam genuerat alios ; et utrùm solos Caïn et Abel, affirmare quis audeat ? Non enim quia soli nominati sunt propter ordines generationum, quas commemorari oportebat, ideo consequens videri debet solos fuisse tunc generatos ex Adam.

N. 2. Intelligi potest.... eos fuisse commemoratos, per quos succedentium ordo generationum ad Noë Patriarcham duceretur.

I. Quid Scriptura docet de Caïn. ?

R. Hunc fuisse Adæ primogenitum ; fuisse agricolam ; (*Gen.* IV. 1. 2.) *Obtulisse de fructibus terræ munera Domino.* (*ibid.* 3.) *Ad illum nec ad ejus munera respexisse* Deum. (*ibid.* 5.) Ab illo occisum fuisse fratrem Abel præ livore et invidiâ, (*ibid.* 5. 8.) eò quòd *ad Abel et ad ejus munera* respexisset Deus : (*ibid.* 4.) maledictum à Deo fuisse Caïn, et in fratricidii pœnam fuisse vagum et profugum super terram : (*ibid.* 11. 12.) *Posuisse Dominum Caïn signum ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.* (*ibid.* 15.) Denique ædificatam fuisse ab eo Civitatem, quam vocavit nomine filii sui Enoch. (*ibid.* 17.) (F)

I. Quid Scriptura docet de Abel ?

R. Hunc fuisse alterum Adæ filium : fuisse pastorem ovium : (*Gen.* IV. 2.) *Obtulisse Domino de primogenitis gregis sui et de adipibus eorum : Respexisse Dominum ad Abel et ad munera ejus :* (*ibid.* 4.) Interfectum fuisse à Caïn fratre suo :

Cap. 8. *n.* 1. Propositum quippe Scriptoris illinsfuit, per quem Spiritus sanctus id agebat, per successiones certarum generationum ex uno homine propagatarum pervenire ad Abraham, ac deinde ex ejus semine ad populum Dei ; in quo distincto à cæteris gentibus præfigurarentur et prænuntiarentur omnia quæ de civitate, cujus æternum erit regnum, et de Rege ejus eodemque conditore Christo, in spiritu prævidebantur esse ventura.

(F) GENES. IV. 1. Adam verò cognovit uxorem suam Evam ; quæ concepit et peperit Caïn, dicens : possedi hominem per Deum. 1. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, et Caïn agricola. 3. Factum est autem post multos dies ut offerret Caïn de fructibus terræ munera Domino. 4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum : et respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus. 5. Ad Caïn verò, et ad munera illius non respexit : iratusque est Caïn vehementer, et concidit vultus ejus. 6. Dixitque Dominus ad eum : quare iratus es ? et cur concidit facies tua ? 7. Nonne si bene egeris, recipies : sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit. Sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius. 8. Dixitque Caïn ad Abel fratrem suum : Egrediamur foras. Cùmque essent in agro, consurrexit Caïn adversùs fratrem suum Abel, et interfecit eum. 9. Et ait Dominus ad Caïn : Ubi est Abel frater tuus ? Qui respondit : Nescio : num custos fratris mei sum ego ? 10. Dixitque ad eum : Quid fecisti ? vos sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. 11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tuâ. 12. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos : vagus et profugus eris super terram. 13. Dixitque Caïn ad Dominum : Major est iniquitas mea, quàm ut veniam mereär. 14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ, et à facie tuâ abscondar, et ero vagus et profugus in terrâ : omnis igitur qui invenerit me, occidet me. 15. Dixitque ei Dominus : Nequaquam ita fiet : sed omnis qui occiderit Caïn, septuplum punietur. Posuitque Dominus Caïn signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum. 16. Egressusque Caïn à facie Domini, habitavit profugus in terrâ ad orientalem plagam Eden. 17. Cognovit autem Caïn uxorem suam, quæ concepit, et peperit Henoch : et ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui Henoch.

S. AUG. *in Ps.* XXXIX. *n.* 13. Non est occisus Caïn ..... habet signum suum, maledictus est à terrâ, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris ejus de manu ejus. (*Gen.* IV. 11.) Ille enim fudit sanguinem, non excepit : ille fudit, alia terra excepit.... Et ipsa terra quæ ore excepit sanguinem, Ecclesia est..... Surdus est qui sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo (Judæi) ita sunt, tanquam Caïn cum Signo.

(*ibid.* 8.) Et vocem sanguinis ejus clamare ad Dominum de terrâ. (*ibid.* 10.) (G)

I. Quid Scriptura docet de Seth ?

R. Hunc natum fuisse Adamo post necem Abel : (*Gen.* IV. 25.) Sanctè et laudabiliter vixisse ; hujus posteros in pietate et religione perseverasse longè diutiùs, quàm posteros Caïn. Tandem ex ejus progenie natum esse Christum. (*Luc.* III. 38.) (H)

I. Quid nobis historia Caïn et Abel significat quod spectet ad religionem ?

R. 1. Elucent in his fratribus duobus velut in speculo Civitates duæ, hoc est, duæ societates hominum in orbe terrarum simul ad finem usque seculi permansuræ.

2. Abel Christi, Caïn Judæorum typus fuit. (I)

(G) *Caput* IV. *Geneseos lege suprà litt.* (F)

MATTH. XXIII. 35. Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum et altare.

HEBR. IX. 4. Fide plurimam hostiam Abel, quàm Caïn, obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo ; et per illam defunctus adhuc loquitur.

S. EPIPHAN. *Advers. Hæres. lib.* 11. *Tom. II. Hæres.* 66. *n.* 23. Sub initium mundi anno circiter Adami centesimo, Abel interfectus est, annos natus ferè triginta.

(H) GENES. IV. 25. cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam : et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens : Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel quem occidit Caïn. 26. Sed et Seth natus est filius quem vocavit Enos : iste cœpit invocare nomen Domini.

V. 9. Enos... genuit Cainan... 12. Caïnan... genuit Malalcel... 15. Malaleel... genuit Jared... 18... Jared... genuit Henoch... 21....Henoch genuit Mathusalam... 24. Ambulavitque cum Deo et non apparuit : quia tulit eum Deus. 25... Mathusala... genuit Lamech... 28. Lamech... genuit filium : 29. Vocavitque nomen ejus Noë, dicens : Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum, in terrâ cui maledicit Dominus... 31... Noë verò cùm quingentorum esset annorum genuit Sem, Cham et Japhet.

ECCLI. XLIX. 19. Seth et Sem apud homines gloriam adepti sunt, et super omnem animam in origine Adam.

LUC. III. 38. Qui (Caïnan) fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

(I) S. AUG. *Serm.* 1. *in Ps.* LVIII. *n.* 21. Maneat gens Judæorum : certè victa est à Romanis, certè deleta civitas eorum, non admittuntur ad civitatem suam Judæi, et tamen Judæi sunt. Nam omnes istæ provinciæ à Romanis subjugatæ sunt... Judæi tamen manent cum signo, nec sic victi ut sunt, à victoribus absorberentur. Non sine causâ Caïn ille est, qui cùm fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Judæi : tenent omnino reliquias legis suæ, circumciduntur, sabbata observant, Pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Judæi, non sunt occisi.

Lib. 15. *de Civ. Dei, c.* 1. *n.* 2. Natus est igitur prior Caïn ex illis duobus generis humani parentibus, pertinens ad hominum civitatem, posterior Abel ad civitatem Dei... Quia non *primum quod spirituale est, sed quod animale, postea spirituale :* (1. *Cor.* XV. 46.) Unde unusquisque quoniam ex damnatâ progenie exoritur, primò sit necesse est ex Adam malus atque carnalis ; quòd si in Christum renascendo profecerit, post erit bonus et spiritualis.... Prior est natus civis hujus seculi, posterior autem isto peregrinus in seculo, et pertinens ad civitatem Dei, gratiâ prædestinatus, gratiâ electus, gratiâ peregrinus deorsum, gratiâ civis sursum. Nam quantùm ad ipsum attinet, ex eadem massâ oritur, quæ

I. Quid intelligis per duas Civitates seu societates hominum simul ad finem usque seculi permansuras ?

R. Intelligo societatem electorum et societatem reproborum, quarum discretio non nisi in fine seculorum fiet. Societatem bonorum vocat Augustinus Civitatem Dei, civitatem cœlestem : societatem autem malorum terrenam Civitatem appellat. (K)

originaliter est tota damnata... Scriptum est itaque de Caïn, quòd condiderit civitatem ; Abel autem tanquam peregrinus non condidit. Superna est enim Sanctorum civitas, quamvis hîc pariat cives, in quibus peregrinatur, donec regni hujus tempus adveniat, cùm congregatura est omnes in suis corporibus resurgentes, quando eis promissum dabitur regnum, ubi cum suo principe rege seculorum sine ullo temporis fine regnabunt.

Cap. 5. Primus itaque fuit terrenæ civitatis conditor fratricida. Nam fic suum fratrem civem civitatis æternæ in hâc terrâ peregrinantem, invidentiâ victus occidit.

Lib. 12. *Contra Faustum. c.* 9. Sicut Caïn sacrificium ex terræ fructibus reprobatur, Abel autem sacrificium ex ovibus et earum adipe susciptur, ita novi testamenti fides ex innocentiâ gratiæ Deum laudans, veteris operibus anteponitus... Occiditur Abel minor natu à fratre majore natu, occiditur Christus, caput populi minoris natu, à populo Judæorum majore natu : ille in campo, iste in Calvariæ loco.

Cap. 10. Interrogat Deus Caïn, non tanquam ignarus eum à quo discat, sed tanquam judex reum quem puniat, ubi sit frater ejus. Respondet ille nescire se, nec ejus se esse custodem. Usque adhuc quid nobis respondent Judæi, cùm eos Dei voce, hoc est, sanctarum Scripturarum voce interrogamus de Christo, nisi nescire se Christum quem dicimus. Fallax enim Caïn ignoratio, Judæorum est falsa negatio. Essent autem quodammodo Christi custodes, si Christianam fidem accipere et custodire voluissent. Dicit Deus ad Caïn, Quid fecisti ? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. (*Gen.* IV. 10.) Sic arguit in Scripturis sanctis vox divina Judæos. Habet enim magnam vocem Christi sanguis in terrâ, cùm, eo accepto, ab omnibus gentibus respondetur, Amen.

Cap. 11. Dicit Deus ad Caïn... (*Gen.* IV. 11.) maledictus tu à terrâ, quæ aperuit os suum accipere sanguinem fratris tui de manu tuâ. Maledictus est enim populus Judaicus infidelis à terrâ, id est, ab Ecclesiâ, quæ aperuit os suum in confessione peccatorum, accipere Sanguinem Christi qui fusus est in remissionem peccatorum : ideo populum Judæorum maledictum agnoscit et ostendit Ecclesia : quoniam occiso Christo adhuc operatur terrenam Circumcisionem, terrenum sabbatum, terrenum azymum, terrenum Pascha... Propterea populus ille, sicut Caïn adhuc operatur terram, adhuc exercet operationem legis carnaliter, quæ non ei dat virtutem suam.

Cap. 12. Gemens et tremens erit in terrâ. Nunc esse quis non videat, quis non agnoscat in totâ terrâ, quacunque dispersus est ille populus, quomodo gemat mœrore amissi regni, et tremat timore sub innumerabilibus populis Christianis ?

Cap. 13. Et posuit Dominus Deus Caïn signum, ne eum occidat omnis qui invenerit. (*Gen.* IV. 15.) Hoc revera multum mirabile est.... Gens Judæa sive sub Paganis regibus, sive sub Christianis, non amiserit signum legis suæ, quo à cæteris gentibus populisque distinguitur : et omnis Imperator, vel Rex qui eos in regno suo invenit, nec occidit, id est, non efficit ut non sint Judæi certo quodam et proprio suæ observationis signo à cæterarum gentium communione discreti.

RUPERTUS. *L.* 4. *in Genes. c.* 6. Illius de quo hæc historia texitur, stultitia simul et procacitas, quantam verbis nemo consequi valeat, denotatur, dignâque pœnâ scelus fratricidæ percutitur : et præterea mysterium, quod nunc palàm omni mundo factum est, ex Judæis interfectoribus Christi præsignatur.

(K) 3. AUG. *In Ps.* LXI. *n.* 6. Una civitas, et una civitas. Babylonia

I. **Cur S. Augustinus societatem bonorum vocat Civitatem Dei ?**

una, Jerusalem una... Illa rege diabolo, ista rege Christo... Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes qui sua quærunt, non quæ Jesu Christi, ad unam civitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mysticè, et habet regem diabolum. Omnes autem qui ea quæ sursum sapiunt, quæ cœlestia meditantur, qui cum sollicitudine in seculo vivunt ne Deum offendant, qui cavent peccare, quos peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, justi, pii, boni, omnes ad unam civitatem pertinent, quæ regem habet Christum. Illa enim in terrâ quasi major est tempore, non sublimitate, non honore. Civitas illa prior nata, civitas ista posterior nata. Illa enim incepit à Caïn ; hæc ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus agentia, ad singulos civitates pertinentia, adversantur sibi usque ad finem seculi, donec fiat ex commixtione separatio, et alii ponantur ad dexteram, alii ad sinistram, dicaturque illis, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab exordio mundi : (*Matth.* XXV. 34.) illis autem, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. (*Ibid.* 41.)

N. 7. Dulcis est enim una patria, et verè una patria, sola patria : præter illam quidquid nobis est, peregrinatio est... (Civilas) illa major ætate, ista major dignitate... Ædificavit civitatem Caïn, ubi non erat civitas. Ædificata est et postea Jerusalem, regnum Dei, civitas sancta, civitas Dei... Eà captà, (Civitate Jebus) devictà, subjectà, ædificata est nova civitas tanquam destructà vetere ; et appellata Jerusalem, visio pacis, civitas Dei. Unusquisque ergo natus ex Adam, nondum pertinet ad Jerusalem : portat enim secum traducem iniquitatis pœnamque peccati, deputatus morti, et pertinet quodammodo ad veterem quamdam civitatem : Sed si futurus est in populo Dei, destruetur vetus, et ædificabitur novus : ... à mortalitate enim et à malitiâ quisque incipit, ut fiat bonus postea... Unusquisque nostrûm ab Adam natus est. Transeat ad Jerusalem, destruetur vetus, et ædificabitur novus. Tanquam deviclis Jebusæis, ut ædificetur Jerusalem dicitur : Exuite vos veterem hominem et induite novum.. (*Coloss.* III. 9. 10.) Mala ergo civitas ab initio usque ad finem currit, et bona civitas mutatione malorum conditur.

N. 8. Et sunt istæ duæ civitates permixtæ interim, in fine separandæ : adversus se invicem confligentes, una pro iniquitate, altera pro justitiâ ; una pro vanitate, altera pro veritate... Omnes iniqui cives erant Babyloniæ, et administrabant res Jerusalem :... Cives Babyloniæ jubentur tolerari à civibus Jerusalem.

Lib. 14. *de Civ. Dei*, *c.* 28. Fecerunt itaque civitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, cœlestem verò amor Dei usque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsâ, hæc in Domino gloriatur. Illa enim quærit ab hominibus gloriam : huic autem Deus conscientiæ testis, maxima est gloria. Illa in glorià suâ exaltat caput suum : hæc dicit Deo suo, *Gloria mea, et exaltans caput meum.* (*Ps.* III. 4.) Illi in Principibus ejus, vel in eis quas subjugat nationibus dominandi libido dominatur : in hâc serviunt invicem in charitate, et præpositi consulendo, et subditi obtemperando. Illa in suis Potentibus diligit virtutem suam : hæc dicit Deo suo, *Diligam te, Domine, virtus mea....* (*Ps.* XVII. 2.) In illâ Sapientes ejus secundùm hominem viventes, aut corporis, aut animi sui bona, aut utriusque sectati sunt ; aut qui potuerunt cognoscere Deum, *non ut Deum honoraverunt, vel gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum : dicentes se esse sapientes*, (*Rom.* I. 21. 22.) id est, dominante sibi superbiâ in suâ sapientiâ sese extollentes, *stulti facti sunt ; et immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.... et coluerunt atque servierunt creaturæ potiùs quàm creatori....* (*Ibid.* 22. 23. 25.) In hac autem nulla est hominis sapientia, nisi pietas quâ rectè colitur verus Deus, id exspectans præmium in societate sanctorum, non solùm hominum, verùm etiam Angelorum, *ut sit Deus omnia in omnibus.* (**1. Cor. XV. 28.**)

R. Quia in sacris Scripturis hoc nomine insignitur sæpius sancta hæc societas, quæ in terris peregrina ab omnium rerum temporalium amore libera et vacua est, soli Deo vivit, cœlum ceu patriam suscipit. (L)

I. Cur societatem malorum vocat civitatem terrenam?

R. Quia hoc quasi signo secernuntur à cæteris qui pertinent ad hancce societatem, quòd terrena sapiant et diligant, quòd suam felicitatem in terrenis divitiis, delectationibus, honoribus ponant, quòd gaudeant dominatione terrenâ, ipsique inhient; quòd ad hanc felicitatis umbram et imaginem sua omnia referant, etiam ipsos religionis actus; quòd denique oderint, persequantur, vexent, exagitent, opprimant quoscunque putant impedimento esse quominus ipsi falsâ suâ felicitate fruantur. (M)

I. In quo civitatis terrenæ Caïn imago fuit?

R. In eo quòd 1. prior natus est. Priùs enim ad civitatem terrenam pertinemus, quàm cœlestis civitatis cives per regenerationem efficiamur. Hinc ait Apostolus, (1. *Cor.* XV.

Lib. 15. *c.* 1. *n.* 1. Mysticè appellamus civitates duas, hoc est, duas societates hominum: quarum est una quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum diabolo.... Hoc enim universum tempus, sive seculum, in quo cedunt morientes, succeduntque nascentes, istarum duarum civitatum.... excursus est.

Cap. 2. Parit autem cives terrenæ civitatis peccato vitiata natura; cœlestis verò civitatis cives parit à peccato naturam liberans gratia.... Unde illa vocantur vasa iræ, ista vasa misericordiæ.

(L) PSAL. XLV. 5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. 6. Deus in medio ejus non commovebitur: adjuvabit eam Deus manè diluculo.

XLVII. 2. Magnus Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. 3. Fundatur exsultatione universæ terræ mons Sion, latera Aquilonis civitas regis magni. 4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cùm suscipiet eam.

LXXXVI. 3. Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei.

S. AUG. *L.* 11. *de Civ. Dei*, *c.* 1. Civitatem Dei dicimus.... quæ non fortuitis motibus animorum, sed planè summæ dispositione providentiæ,.... omnia sibi genera ingeniorum humanorum divinâ excellens auctoritate subjecit.

Lib. 15. *c.* 3. Rectè igitur significat Isaac per repromissionem natus filios gratiæ, cives civitatis liberæ, socios pacis æternæ, ubi sit non amor propriæ ac privatæ quodam modo voluntatis, sed communi eodemque immutabili bono gaudens, atque ex multis unum cor faciens, id est, perfectè concors obedientia charitatis.

Vide suprà litt. (K) *auctoritates S. Aug. lib.* 14. *et* 15. *de Civ. Dei.*

(M) S. AUG. *lib. de Civ. Dei*, *c.* 4. Terrena porro civitas sempiterna non erit.... hic habet bonum suum. Civitas ista adversùs seipsam plerumque dividitur litigando, bellando, atque pugnando; et aut mortiferas, aut certè mortales victorias requirendo.... quærit esse victrix gentium, cùm sit captiva vitiorum, concupiscit enim terrenam quamdam pro rebus infimis pacem: ad eam namque desiderat pervenire bellando.

C. 7. *n.* 1. Nonne (Caïn) conceptum scelus in necando fratre, etiam post verbum divinæ admonitionis implevit?.... Et hoc est proprium terrenæ civitatis, Deum vel Deos colere, quibus adjuvantibus regnet in victoriis et pace terrenâ, non charitate consulendi, sed dominandi cupiditate. Boni quippe ad hoc utuntur mundo, ut fruantur Deo: mali autem contrà ut fruantur mundo uti volunt Deo.

Vide S. Augustini testimonia suprà allata, litt. (I. K. L.)

46.) *Non priùs quod spiritale est, sed quod animale : deinde quod spiritale.*

2. Caïn terrena dilexit ; ut colligitur maximè ex eo quòd primus civitatem condiderit, et tanquam terræ civis, terrenam patriam, terrenam requiem concupierit duntaxat.

3. Intus corruptus et depravatus, religionis actibus et officiis perfunctoriè fungebatur : non hæc ipsi prima et præcipua cura fuit. De fructibus terræ offerebat quidem munera Domino, sed non quod optimum erat et pinguissimum.

4. Superbus et invidiosus fuit.

5. Fratrem odio habuit, insecutus est, occidit. *Et propter quid occidit eum*, inquit Joannes Apostolus ? (1. *Epist.* III. 12.) *Quoniam opera ejus maligna erant ; fratris autem ejus, justa.*

Tales sunt quicunque pertinent ad civitatem terrenam. (N)

I. In quo Abel imago fuit civitatis cœlestis ?

R. In eo quòd fuit ab omni prorsus terrenâ cupiditate liber et vacuus : in terrâ peregrinus, civitatem nullam condidit, soli Deo vixit. Hunc colere, adorare summa ipsi religio, prima cura fuit. Morte suâ præfiguravit Christum, imò justos omnes qui ab impiis persecutiones iniquas deinceps ad finem usque seculorum passuri erant.

I. In quo Abel Christi typus fuit ; Caïn, Judæorum ?

R. In multis.

1. Prior Caïn, Abel posterior natus est.

Judæi temporalem Christi nativitatem præcesserunt.

2. Caïn agricola, eo ipso Judæos terrenis rebus inhiantes, terrena concupiscentes adumbravit.

Abel pastor ovium, Christum *Pastorem et Episcopum animarum nostrarum*, (1. *Petri.* II. 25.) *bonum pastorem*, (*Joan.* X. 11.) *Pastorum principem* expressit. (1. *Petr.* V. 4. (O)

3. Caïn Deum labiis honorabat, cor autem ejus longè erat à Deo. (*Matth.* XV. 8.) Hoc ipsum Deus Judæis exprobravit. (P)

(N) *Vide suprà, litt.* (I. K. L. M.) *varia testimonia cæ lib. divi Aug. de Civit. Dei desumpta. Consule etiam lib.* 15. *integrum, sed præsertim capita* 2. 3. 6. 7. *et cap.* 8. *n.* 1.

(O) JEREM. XXXI. 10. Qui dispersit Israël, congregabit eum : et custodiet eum sicut pastor gregem suum.

EZECH. XXXVII. 24. Et servus meus David rex super eos et pastor unus erit omnium eorum : in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea.

JOAN. X. 11. Ego sum Pastor bonus. Bonus Pastor animam dat pro ovibus suis... 14. Ego sum Pastor bonus : et cognosco meas, et cognoscunt me meæ.

I. PETR. II. 25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad Pastorem et Episcopum animarum vestrarum.

V. 4. Et cùm apparuerit princeps Pastorum percipientis immarcessibilem gloriæ coronam.

(P) ISAI. XXIX. 13. Et dixit Dominus, Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis.

MATTH. XV. 8. Populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longè est à me.

Abel justus se ipsum hostiam sanctam et immaculatam exhibebat Deo : munera autem de gregibus suis in signum interni illius sacrificii offerebat.

Christus, ut Apostoli (*Hebr.* IX. 14.) verbis utar, *per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.*

4. *Deus ad Caïn*, ut fert Scriptura, (*Genes.* IV. 4. 5.) *et ad munera ejus non respexit, respexit autem ad Abel et ad munera ejus.*

Dicitur quoque de Judæis in prophetiâ Malachiæ : (I. 10.) *Non est mihi voluntas in vobis, et munera non suscipiam de manu vestrâ.* De Christo autem : *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* (*Matth.* III. 17.) Ille *unâ oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* (*Hebr.* X. 14.) (Q)

5. Caïn præ livore et invidiâ, fratrem Abel occidit. (R)

Judæi præ livore et invidiâ Christum Jesum, fratrem utique suum ex semine David, occiderunt. (S)

6. *Vox sanguinis Abel clamat ad Dominum de terrâ contra Caïn.* (*Genes.* IV. 10.) Sanguis Christi, ut ait Apostolus, (*Hebr.* XII. 24.) meliùs loquitur quàm Abel : veniam enim loquitur et misericordiam. Nec vindictam postulat nisi in Judæos cæterosque peccatores, qui obduratione suâ virtutem illius reddunt inutilem. (T)

7. Caïn in ultionem fratricidii errat vagus et profugus super terram. (*Genes.* IV. 16.) Judæi in ultionem fratricidii simul et Deicidii pulsi à Judæâ et per totum orbem dispersi sunt. (V)

8. *Posuit Dominus Caïn signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.* (*Genes.* IV. 15.)

(Q) DANIEL. IX. 26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus : et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo : et finis ejus vastitas : et post finem belli statuta desolatio. 27. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ : et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium : et erit in templo abominatio desolationis : et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

HEBR. VIII. 8. Vituperans enim eos dicit : Ecce dies venient, dicit Dominus : et consummabo super domum Israël, et super domum Juda, testamentum novum. 9. Non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terrâ Ægypti : quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dixit Dominus.

(R) GENES. IV. 15. *et seq. Vide suprà, litt.* (F)

1. JOAN. III. 12. Non sicut Caïn, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum ? Quoniam opera ejus maligna erant : fratris autem ejus, justa.

(S) MATTH. XXVII. 18. Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

(T) HEBR. XII. 24. Et testamenti novi mediatorem Jesum, et sanguinis aspersionem meliùs loquentem quàm Abel. 25. Videte ne accusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur : multò magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus.

(V) *Vide S. August. testimonia in Psal.* 39. *litt.* (F) ; *et in Psal.* 58. *et cap.* 11. *et* 13. *contra Faustum, litt.* (I)

Judæi signum habent circumcisionis, quo distinguuntur à cæteris gentibus : et ad consummationem usque seculi permanebunt.

I. Cur fit in sacris codicibus mentio de Seth potiùs quàm de cæteris Adæ liberis ?

R. Quia Sethi familia et posteri cæteris omnibus pietate et religione longè antecelluerant : et ex ejus stirpe et progenie nasciturus erat Messias. (X)

§. 3. De corruptis hominum moribus ; et de diluvio universali.

I. Quomodo vixerunt filii Caïn, cæterique Adami posteri ?

R. Omnes ferè vitam egerunt vitiis et flagitiis inquinatam : crevit in dies magis inter eos impietas et oblivio Dei. (A)

I. Siccine vixerunt filii Seth fratris Caïn ?

R. Non ita. Sed paternam imitati religionem, in pietate perseverarunt diutius. Tandem verò, succedente tempore, corruperunt et ipsi viam suam, ut Scripturæ verbis utar, (*Genes.* VI. 12.) sicut et cæteri homines. (B)

(X) *Vide suprà, litt.* (H)

(A) GENES. VI. 1. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent, 2. Videntes filii Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. 3. Dixitque Deus : non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est : eruntque dies illius centum viginti annorum. 4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à seculo viri famosi.

S. AUG. *Lib.* 15. *de Civ. Dei*, *c.* 22. Hoc itaque libero voluntatis arbitrio, genere humano progrediente atque crescente, facta est permixtio, et iniquitate participatâ quædam utriusque confusio civitatis, quod malum à sexu femineo causam rursus invenit.... Sed ab initio, quæ pravis moribus fuerant in terrenâ civitate, id est, in terrigenarum societate, amatæ sunt à filiis Dei, civibus scilicet peregrinantis in hoc seculo alterius civitatis, propter pulchritudinem corporis : quod bonum quidem Dei donum est ; sed propterea id largitur etiam malis, ne magnum bonum videatur bonis : deserto itaque magno bono, et bonorum proprio, lapsus est factus ab bonum minimum non bonis proprium, sed bonis malisque commune : ac sic filii Dei filiarum hominum amore sunt capti : atque ut eis conjugibus fruerentur, in mores societatis terrigenæ defluxerunt, desertâ pietate, quam in sanctâ societate servabant.

(B) *Vide parag. superiori litt.* (H) *caput* V. GENES. *et caput* VI. *suprà hocce parag. litt.* (A)

S. AUG. *Lib.* 15. *de Civ. Dei*, *c.* 17. Cùm ergo esset Adam utriusque generis pater, id est, et cujus series ad terrenam, et cujus series ad cœlestem pertinet civitatem, occiso Abel atque in ejus interfectione commendato mirabili sacramento, facti sunt duo Patres singulorum generum Caïn et Seth.... Porrò Seth resurrectio interpretatur, et Enos filius ejus interpretatur homo.

Cap. 18. *Et Seth*, inquit, *natus est filius, et nominavit nomen ejus Enos : hic speravit invocare nomen Domini Dei*, (GENES. IV. 26.) Nempe clamat attestatio veritatis. In spe igitur vivit homo filius resurrectionis : in spe vivit quandiu peregrinatur hîc civitas Dei, quæ gignitur ex fide resurrectionis Christi : ex duobus namque illis hominibus, Abel, quod interpretatur luctus, et ejus fratre Seth, quod interpretatur resurrectio, mors Christi et vita ejus ex mortuis figuratur. Ex quâ fide gignitur hîc civitas Dei, id est, homo, qui speravit invocare nomen Domini Dei.... Nunquid ipse Seth non speravit invocare nomen Domini Dei, de quo dictum est, (*Ibid.* 25.) *Suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro Abel?*

I. Quâ id ratione factum est ?

R. Consortium, societatem, affinitates, fœdera ineundo cum impiis.

I. Ergo non fuit super terram qui justè, et sanctè viveret ne unus quidem ?

R. Eò usque corruptio processit, ut vix tandem reperiretur *integer vitæ scelerisque purus*, (*Horat.*) si Noë, ejusque familiam exceperis. (C)

I. Fuit-ne isthæc corruptela morum impunita ?

R. Minimè. Hanc Deus generali diluvio expiari et dilui voluit. (D)

I. Quid hoc rei fuit quod diluvium generale appellas ?

R. Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cœli apertæ sunt : et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus : (*Gen.* VII. 11. 12.) *et aquæ*

Cur ergo huic propriè tribuitur, quod priorum omnium intelligitur esse commune : nisi quia oportebat in eo qui de patre generationum in meliorem partem, hoc est, supernæ civitatis separaturum, primus commemoratur exortus, præfigurari hominem, id est, hominum societatem, quæ non secundùm hominem in re felicitatis terrenæ, sed secundùm Deum vivit in spe felicitatis æternæ ?

(C) GENES. VI. 8. Noë verò invenit gratiam coram Domino. 9. Hæ sunt generationes Noë : Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. 10. Genuit tres filios, Sem, Cham, et Japhet. 11. Corrupta est autem terra coram Deo, et repleta est iniquitate.

(D) GENES. VI. 5. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terrâ, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, 6. Pœnituit eum quòd hominem fecisset in terrâ, et tactus dolore cordis intrinsecus, 7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cœli, pœnitet enim me fecisse eos.... 12. Cùmque vidisset Deus terram esse corruptam, (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram) 13. Dixit ad Noe : Finis universæ carnis venit coram me : repleta est terra iniquitate à facie eorum, et ego disperdam eos cum terrâ. 14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis : mansiunculas in arcâ facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus. 15. Et sic facies eam : trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo : et triginta cubitorum altitudo illius. 16. Fenestram in arcâ facies, et in cubito consummabis summitatem ejus : ostium autem arcæ pones ex latere ; deorsùm cœnacula, et tristega facies in eâ. 17. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cœlum : universa quæ in terrâ sunt, consumentur. 18. Ponamque fœdus meum tecum, et ingredieris arcam tu, et filii tui, uxor tua, et uxores filiorum tuorum tecum. 19. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum, masculini sexûs et feminini. 20. De volucribus juxta genus suum, et de jumentis in genere suo, et ex omni reptili terræ secundùm genus suum, bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere tecum. 21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, et comportabis apud te : et erunt tam tibi quàm illis in cibum. 22. Fecit igitur Noë omnia quæ præceperat illi Deus.

VII. 1. Dixitque Dominus ad eum (Noë), Ingredere tu, et omnis domus tua, in arcam : te enim vidi justum coram me in generatione hac.... 4. Adhuc enim, et post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus : et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ. 5. Fecit ergo Noe omnia, quæ mandaverat ei Dominus.... 7. Et ingressus est Noë et filii ejus, uxor ejus et uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii..... 10. Cùm transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.

prævaluerunt nimis super terram : (*Ibid.* 19.) *consumptaque est omnis caro volucrum, animantium, reptilium : universi homines et cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terrâ, mortua sunt.* (*Ibid.* 21. 22. (E).

I. Non superfuit itaque ne unus quidem homo ? nullum animal ?

R. Virum unum cum uxore et filiis tribus, totidemque nuribus, volucrum etiam cujusque speciei, itidemqne diversi generis bestiarum paria aquis mirabiliter eripuit Deus. Cætera omnia diluvio absumpta. (F)

I. Quisnam fuit Noë ?

R. Noë fuit vir justus et perfectus, ex stirpe Seth. (G)

I. Quomodo Noë cum suis ab aquis servatus ?

R. Arcam, Dei jussu, ex lignis contexuit, quâ ille cum suis et cum volucribus et bestiis et sufficienti ciborum copiâ et annonâ clausus, aquis ereptus est. (H)

I. Quantùm temporis in arcâ ædificandâ posuit Noë ?

R. Centum annos solidos. Id jubente Deo ita factum, ut interea homines toto terrarum orbe de propinquo diluvio admoniti resipiscerent, et ad pœnitentiam flecterentur.

I. Egerunt-ne pœnitentiam homines ?

R. Non egerunt. Imò spretis admonitionibus Noë *edebant et bibebant : uxores ducebant et dabantur ad nuptias, usque in diem qua intravit Noë in arcam : et venit diluvium, et perdidit omnes.* (*Luc.* XVII. 27.) (I)

(E) GENES. VII. 11. Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cœli apertæ sunt. 12. Et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus. 13. In articulo diei illius ingressus est Noë, et Sem, et Cham, et Japhet, filii ejus; uxor illius, et tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam.... 17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram : et multiplicatæ sunt aquæ, et elevaverunt arcam in sublime à terrâ. 18. Vehementer enim inundaverunt : et omnia repleverunt in superficie terræ : porrò arca ferebatur super aquas. 19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram : opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cœlo. 20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. 21. Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram.... universi homines, 22. et cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terrâ, mortua sunt. 23. Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quàm volucres cœli : et deleta sunt de terrâ : remansit autem solus Noë, et qui cum eo erant in arcâ. 24. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

(F) GENES. VII. 7. Et ingressus est Noë et filii ejus, uxor ejus et uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii. 8. De animantibus quoque mundis et immundis, et de volucribus, et ex omni, quod movetur super terram. 9. Duo et duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus et femina, sicut præceperat Dominus Noë.

2. PETR. II. 5. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noë justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

(G) GENES. VI. 9. Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

(H) *Consule, si lubet, librum Patris Kircheri è Societate Jesu* de Arcâ, *et librum Domini Pelletarii* de Arcâ, *editum Rothomagi anno* 1700. *necnon librum Bernardi Lamy Congreg. Oratorii Gallicani Sacerdotis* de Templo Hierosolymitano, *lib.* 2. *cap.* 2. *et* 3. *editum Parisiis anno* 1721.

(I) MATTH. XXIV. 37. Sicut autem in diebus Noë, ita erit et adventus

I. Quid hoc exemplo nobis innuitur ?

R. Id quod Christus ipso colligit. *Ita erit*, inquit, *adventus Filii hominis.* (*Matth.* XXIV. 39.) *Sicut fur veniet.* (1. *Thess.* V. 2.) Itaque, seriò parendum consiliis eorum, qui, Christi nomine, dant nobis monita salutis. Prævertenda ira Dei, quæ utique in impios ex inopinato, fulguris instar, irruet. Omni tempore vigilandum. (K)

filii hominis. 38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad illum diem quo intravit Noë in arcam. 39. Et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes : ita erit et adventus Filii hominis.

LUC. XVII. 26. Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit et in diebus Filii hominis. 27. Edebant, et bibebant : uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noë in arcam : et venit diluvium, et perdidit omnes.

HEBR. XI. 7. Fide Noë, responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domûs suæ, per quam damnavit mundum : et justitiæ, quæ per fidem est, hæres est institutus.

1. PETR. III. 20. Qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca, in quâ pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

2. PETR. II. 5. *Vide suprà litt.* (F)

(K) *Lege testimonia Evangelistarum Matth. et Lucæ suprà litt.* (I)

MATTH. XXIV. 27. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem : ita erit et adventus Filii hominis.... 42. Vigilate ergo, quia nescitis quâ horâ Dominus vester venturus sit.... 44. Ideo et vos estote parati : quia quâ nescitis horâ Filius hominis venturus est.

MARC. XIII. 33. Videte, vigilate et orate : nescitis enim quando tempus sit.... 35. Vigilate ergo, (nescitis enim quando Dominus domûs veniat, serò, an medià nocte, an galli cantu, an manè.) 36. Ne cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico : vigilate.

1. THESS. V. 2. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. 3. Cùm enim dixerint pax, et securitas ; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient. 4. Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. 5. Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei : non sumus noctis, neque tenebrarum. 9. Igitur non dormiamus sicut et cæteri, sed vigilemus et sobrii simus induti loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis.

APOC. III. 3. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, et nescies qua horâ veniam ad te.

XVI. 15. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus.

S. AUG. *Serm.* 361. *aliàs* 120. *de diversis*, *cap.* 20. *n.* 19. Attendite vobis : Transit hic mundus, recordamini Evangelium (*Luc.* XVII. 26.) ubi prædicit Dominus sic futurum novissimum diem, quomodo in diebus Noë. Manducabant et bibebant, emebant et vendebant, uxores ducebant, nubebant, donec intravit Noë in arcam, venit diluvium, et perdidit omnes.... *Non graventur corda vestra in crapulâ et ebrietate.* (*Ibid.* XXI. 34.) *Sint lumbi vestri accincti, et lucernæ ardentes ; et similes estote pueris exspectantibus Dominum suum, quando veniat à nuptiis.* (*Id.* XII. 35. 36.) Exspectemus eum venturum, non nos torpentes inveniat. Turpe est mulieri conjugatæ non desiderare virum suum ; quantò turpius Ecclesiæ non desiderare Christum ?.... Venturus est sponsus Ecclesiæ ad tradendos æternos amplexus, ad faciendos nos sibi sempiternos cohæredes, et nos ita vivimus, ut ejus adventum non solùm non desideremus, sed etiam timeamus. Quàm verum est quòd sic venturus est dies ille, quomodo in diebus Noë ? Quàm multos sic inventurus est, et eos qui Christiani appellantur ? Ideo per tot annos ædificatur arca, ut evigilent qui non credunt.

I. Addicti-ne sunt æternis cruciatibus omnes quotquot diluvio assumpti?

R. Est quod *confidamus meliora et viciniora saluti* (*Hebr.* VI. 9.) de iis qui prædicationem Noë denuntiantis interitum peccatoribus, contempserant primùm: superveniente verò vel inundante diluvio, pœnitentiam egerunt. Quod multis contigisse, opinio est non improbabilis. Atque eo sensu intelligi nihil vetat quod ait Petrus Apostolus, (*Epist.* 1. *cap.* III. 19. 20.) quod *Christus his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant patientiam Dei in diebus Noë, cùm fabricaretur arca.* (L)

(L) ESTIUS. *In c.* 3. v. 20. *Epist.* 1. *Petri.* Qui increduli fuerant aliquando. Græcè.... *iis qui credere noluerant olim, quondam, aliquando.* Erasmus vertit, *Inobedientibus.* Verùm Græca vox passim usurpatur de iis qui fidem veritati satis declaratæ adhibere pertinaciter renuunt.... Quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca. Græca multa sic habent: *Quando semel exspectabat Dei patientia, seu longanimitas, in diebus Noë dum apparabatur arca....* Quo tempore Noë jussu divino fabricabat arcam, in qua ipse cum suâ familiâ (quæ in octo hominibus consistebat) servaretur, et servatus fuit ab aquis diluvii, quod peccatoribus superventurum tam verbo prædicabat quàm facto. Nam et ipsa arcæ fabricatio quædam prædicatio erat. Cui tamen prædicationi ac prædictioni credere noluerunt, (sicut et de generis Lot admonitis ab eo super eversione Sodomæ, legitur (*Genes.* 19. 14.) quòd *visus est eis quasi ludens loqui*) donec venit diluvium et consumpsit omnes. Ex quibus tamen multi, ipsius rei quam credere noluerant experientiâ et præsenti periculo commoniti, tandem, Deo invocato, ad pœnitentiam conversi sunt, et cum spe salutis mortui; propter peccata tamen sua quoad pœnam adhuc expianda, apud inferos, carceri et cruciatibus addicti remanserunt, usque ad Christi Redemptoris adventum.

FROMONDUS. *Comm. in cap.* 3. *Epist* 1. *B. Petri*, *v.* 29. Præter istam.... interpretationem,... est alia etiam probabilis, et ferè communis recentiorum, qui de descensu animæ Christi ad inferos in triduo mortis etiam exponunt, aiuntque Christum ibi in spiritu suo creato, sive in animâ prædicasse spiritibus eorum qui increduli aliquando fuerant prædicationi Noë, sed tamen postea incipiente jam diluvio credidisse, et ad Deum jam conversos esse per pœnitentiam, quos cùm adhuc in carcere Purgatorii, aut Limbi anima Christi invenisset, prædicavit illis suum adventum, se esse Messiam, et humani generis Redemptorem, pœnasque eorum per quamdam indulgentiam remisisse, quorum nondum erat expletum purgatorium, ut omnes unà secum eveheret in cœlum. Unde singula verba textûs sic ferè exponunt. *In quo* (in quo spiritu, sive animâ suâ) *et his qui in carcere erant* (in Purgatorio, aut Limbo) *spiritibus* (animabus defunctorum) *veniens* (in triduo mortis descendens ad inferos, id est, ad loca subterranea, ubi animæ justorum exspectabant.) Hæc autem loca erant sinus Abrahæ, sive Limbus patrum, et Purgatorium: sententia enim S. Thomæ et communis Theologorum est, excepto solo ferè Bellarmino, Christum non descendisse per realem præsentiam usque ad inferos damnatorum. *Prædicavit*: Evangelizavit, ut (cap. præced. v. 6.) loquitur S. Petrus, seu nuntium bonum et lætum iis annuntiavit se esse Christum ac eorum Redemptorem, qui passione suâ lytron Patri solvisset, et cœlum hactenus clausum reserasset. *Qui increduli fuerant* (noluerant credere Noë annuntianti ipsis generale orbis terræ diluvium) *aliquando* (in principio et toto illo tempore) *cùm fabricaretur arca:* postea tamen cùm vidissent erumpentibus è cœlo et abysso subterraneâ aquis diluvium inundare, ad pœnitentiam et Deum conversi fuerant: idcoque animæ eorum tempore mortis Christi in Limbo Patrum, vel fortè adhuc quædam in Purgatorio erant.

I. Fuit-ne arca alicujus rei figura ?

R. Ecclesiæ et Baptismi typus fuit. (M)

Rem explico.

Extra arcam pereunt omnia : extra Ecclesiam nulla salus. Peccatores omnes aquis diluvii submerguntur. Peccata omnia aquis Baptismi diluuntur. (N)

Cornelius à Lapide. *In* 1. *Epist. Petri c.* 3. v. 20. *in fol. Paris. anno* 1631.... S. Epiphanius hæres. 46. incredulos interpretatur, qui veram Dei fidem habuerunt, sed illi alios habuerunt errores admixtos...

2. S. Athanasius, tract. de Incarn. Et S. Hieronym. in c. 9. Zachariæ, per incredulos accipiunt inobedientes...

3. Alii censent incredulos vocari infideles.

4. Noster Salmeron incredulos interpretatur homines ævi Noë, qui nulla de Deo ignorabant, nec habebant fidem explicitam de Christi ortu et morte, sed tantùm implicitam.

6. Et genuinè incredeli hi intelliguntur, qui non credebant Noë culpanti peccata, et peccatoribus minitanti diluvium : qui aliquando, id est, initio ei non crediderunt, postea tamen crediderunt, præsertim cùm reipsa viderunt diluvium à Noë prædictum : tuncque compuncti et pœnitentes mentem vitamque correxerunt, quia exspectabant Dei patientiam.

(M) 1. Petr. iii. 20.... In qua (arcâ) pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. 21. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit Baptisma.

(N) Origenes. *Homil.* 11. *in Genes.* Sicut ergo tunc dictum est ad illum Noë, ut faceret arcam, et introduceret in eam secum non solùm filios, et proximos suos, verùm etiam diversi generis animalia : ita etiam ad nostrum Noë, qui verè solus justus et solus perfectus est, Dominum Jesum Christum in consummatione seculorum dictum est à Patre, ut faceret sibi arcam ex lignis quadratis, et mensuras ei daret cœlestibus sacramentis repletas... Confertur ergo populus hic qui salvatur in Ecclesiâ, illis omnibus, sive hominibus, sive animalibus, quæ salvata sunt in arca : verùm quoniam non est omnium unum meritum, nec unus in fide profectus, idcirco et arca illa non unam præbet omnibus mansionem, sed... nidi distinguuntur in eâ : ut ostendat quia et in Ecclesiâ, licèt omnes intra unam fidem contineantur, atque uno baptismate diluantur, non tamen unus omnibus atque idem profectus est.... Et sic per singulos habitationum gradus accedentibus pervenitur ad ipsum Noë, qui interpretatur requies, vel justus, qui est Jesus Christus... Spiritalis ergo Noë Christus in arcâ suâ ,... humanum genus de interitu liberat, id est, in Ecclesiâ suâ... Ex ipsâ (*arcâ*) mysterium magnum quod in Christo et in Ecclesiâ impletur, agnosce.

S. Ambros. *De Noë et arcâ, c.* 5. *n.* 11. In Evangelio Dominus redempturus hominum genus passione sui corporis, et emundaturus sanguine suo, sacramentoque baptismatis, ait : *Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut et filius tuus clarificet te.* (*Joan.* xvii. 1.) Ergo quia in diluvio per arcam Noë servatæ sunt reliquiæ generis humani ad seminarium reparationis et renovationis futuræ, ideo præmisit hic : * *Tempus omnis hominis venit ; quia repleta est terra iniquitatibus suis.* (*Gen.* vi. 13.) Hoc in figurâ ; in veritate autem ait : *Reliquiæ per dilectionem gratiæ salvæ factæ sunt.* (*Rom.* xi. 5.) Ideoque exclamat Apostolus dicens : *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.* (*Ibid.* v. 20.)

Cap. 19. *n.* 70. At ubi deferbuerint diluvia passionum, et auditi verbi compertæque doctrinæ plurimi studuerint esse consortes, jam non unius patrimonium, sed commune bonum esse incipit disciplina virtutis ; et tanquam sapientiæ poculum hauritur à plurimis qui ante sitientes bibere noluerunt, sicut nunc fervent diluvia in pectoribus Judæorum ; et cum aqua cœlestis doctrinæ exundet, potus exuberet, non pulant esse potandum. Evangelium legitur, virtus exit de sermone cœlesti, tractat Sacerdos in Ecclesiâ. Sed ne fortè intra arcam positus solus non possit audiri, interdum et egressus Ecclesiam, ubi Judæus occurrerit,

monet, exemplum affert cœlestium Scripturarum. Claudunt aures, ne vel invitos fons abluat, et verbi Dominici humor aspergat. Si qui verò crediderint, currunt ad fontem, doctrinam expetunt, insinuari sibi Evangelium concupiscunt, nec satiantur assiduitate potandi.

S. Aug. *In Joan. Evang. c.* 1. *Tract.* 6. *n.* 19. Neque dicas, non venio, quia foris sum Baptizatus. Ecce incipe habere charitatem, incipe habere fructum, inveniatur in te fructus, mittet te columba intrò. Invenimus hoc in Scripturâ. Imputribilibus lignis arca fuerat fabricata: (*Gen.* VI. 14.) imputribilia ligna Sancti sunt, fideles pertinentes ad Christum. Quomodo enim in templo lapides vivi de quibus ædificatur templum, homines fideles dicti sunt: sic ligna imputribilia homines perseverantes in fide. In ipsâ ergo arcâ ligna imputribilia erant, arca enim Ecclesia est: ibi baptizat columba: arca enim illa in aquâ ferebatur: ligna imputribilia intus baptizata sunt. Invenimus quædam ligna foris baptizata, omnes arbores quæ erant in mundo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera: omnis de cœlo venerat, et de abyssis fontium: ipsa erat aqua, in quâ baptizata sunt ligna imputribilia, quæ erant in arcâ, in quâ baptizata sunt ligna foris. Missa est columba, et primò non invenit requiem pedibus suis: rediit ad arcam; plena enim erant aquis omnia, (*Gen.* VIII. 89.) et maluit redire quàm rebaptizari. Corvus autem ille emissus est antequàm siccaret aqua: rebaptizatus redire noluit; mortuus est in his aquis. Avertat Deus Corvi illius mortem. Nam quare non est reversus, nisi quia aquis interceptus est? At verò columba non inveniens requiem pedibus suis, cùm ei undique clamaret aqua, veni, veni, hic tinguere; quomodo clamant isti hæretici, veni, veni, hic habes: non inveniens illa requiem pedibus suis, reversa est ad arcam. Et mittit illam Noë iterum, (*Ib.* 10.) sicut vos mittit arca, ut loquamini illis: et quid fecit postea columba? Quia erant ligna foris baptizata, reportavit ad arcam ramum de olivâ. (*Ib.* 11.) Ramus ille et folia et fructum habebat: non sint in te sola verba, non sint in te sola folia; sit fructus, et redis ad arcam, non per te ipsum, columba te revocat.

Tract. 9. *in c.* 2. *Joan. n.* 11. Christus etiam figuratus est in Noë, et in illâ arcâ orbis terrarum. Quare enim in arcâ inclusa sunt omnia animalia, nisi ut significarentur omnes gentes. Mysterium commendabat,.... ut per lignum liberaretur figura orbis terrarum: quia in ligno figenda erat vita orbis terrarum.

De Civ. Dei, lib. 15. *cap.* 26. *n.* 1. Jam verò quòd Noë homini justo imperat Deus, ut arcam faciat, in qua cum suis, id est, uxore, filiis, et nuribus, et cum animalibus, quæ ad illum ex Dei præcepto in arcam ingressa sunt, liberaretur à diluvii vastitate; proculdubio figura est peregrinantis in hoc seculo civitatis Dei, hoc est, Ecclesiæ, quæ fit salva per lignum, in quo pependit mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.

Cap. 27. *n.* 5. Non autem ad præfigurandam Ecclesiam pertinere tam multiplicia rerum signa gestarum, nisi fuerit contentiosus, nemo permittitur opinari. Jam enim gentes ita Ecclesiam repleverunt, mundique et immundi, donec certum veniatur ad finem, ita ejus unitatis quadam compagine continentur, ut ex hoc uno manifestissimo, etiam de cæteris, quæ obscuriùs aliquanto dicta sunt, et difficiliùs agnosci queunt, dubitari fas non sit.

Lib. 12. *contra Faustam. c.* 14. Noë cum suis per aquam et lignum liberatur: sicut familia Christi, per baptismum, crucis passione signatum. De lignis quadratis eadem arca fabricatur, sicut Ecclesia de sanctis construitur, ad omne opus bonum semper paratis. Bitumine glutinantur arcæ ligna intrinsecus, et extrinsecus, ut in compage unitatis significetur tolerantia charitatis, ne scandalis Ecclesiam tentantibus, sive ab eis qui intus, sive ab eis qui foris sunt, cedat fraterna junctura, et solvatur vinculum pacis. Est enim bitumen ferventissimum et violentissimum gluten, significans dilectionis ardorem, vi magnâ fortitudinis ad tenendam societatem spiritalem omnia tolerantem.

Cap. 15. Cuncta animalium genera in arcâ clauduntur, sicut omnes gentes, quas etiam Petro demonstratus discus ille significat, (*Act.* X. 11.)

I. Statim atque Noë egressus est de arcâ post diluvium, quid egit?

R. In gratiarum actionem obtulit Deo sacrificia de cunctis pecoribus et volucribus mundis. (O) Mox à Deo cum filiis benedicitur. (P) Accipitque à Deo promissionem, de non submergendâ ampliùs aquis diluvii universâ terrâ : cujus promissionis et fœderis Iris pro signo ponitur. (Q)

Ecclesia continet. Munda et immunda ibi sunt animalia ; sicut in Ecclesiæ sacramentis et boni et mali versantur.

Cap. 16. Arca collecta ad unum cubitum desuper consummatur : sicut Ecclesia corpus Christi unitatem collecta sublimatur et perficitur... aditus ei fit à latere : nemo quippe intrat in Ecclesiam, nisi per sacramentum remissionis peccatorum : hoc autem de Christi latere aperto manavit.

Cap. 17. Præter arcam omnis caro quam terra sustentabat, diluvio consumpta est : quia præter Ecclesiæ societatem, aqua baptismi quamvis eadem sit, non solùm non valet ad salutem, sed valet potiùs ad perniciem.

Cap. 23. Jam verò illud quod de vineâ quam plantaverat, inebriatus Noë, nudatus est in domo suâ ; cui non appareat Christus passus in gente suâ ; tunc enim nudata est mortalitas carnis ejus, Judæis scandalum, gentibus stultitia, (1. *Cor.* I. 23.) ipsis autem vocatis Judæis et gentibus, tanquam Sem et Japhet Dei virtus et sapientia : (*Ibid.* 24.) quia quod stultum est Dei, sapientius est quàm homines, et quod infirmum est Dei, fortius est quàm homines. (*Ibid.* 25.)

S. Greg. Magn. *L.* 2. *Hom.* xvi. *in Ezechiel. circa finem*... Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur... Rectè itaque per arcam universa Ecclesia designatur.

Rupertus. *Lib.* 4. *c.* 17. *in Genesim.* Ipsa arca antiquam significat omnium electorum Ecclesiam : ligna lævigata, id est, bitumine lita, viros sanctos, Patriarchas atque Prophetas.

Cap. 22... Corvus emissus est, et jam non revertitur, quia infidelis Judæorum populus, de Ecclesiâ Patriarcharum et Prophetarum ejectus, foris vagatur, et veterum sacrificiorum cadaveribus inhians de antiquorum Patrum carnali prosapiâ, vanâ loquacitate gloriatur. At verò sancta Ecclesia Spiritu sancto accepto missa revertitur.

Cap. 38. Igitur Noë de vineâ quam plantavit ipse, inebriatus est, et in tabernaculo suo nudatus, ipse est Christus, à populo cui legem dedit, ipse morte affectus, et in eadem gente suâ despectui habitus.

(O) Genes. viii. 20. Ædificavit autem Noe altare Domino : tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. 21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait : nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines.

(P) Genes. ix. 1. Benedicitque Deus Noë et filiis ejus : et dixit ad eos, crescite et multiplicamini, et replete terram. 2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.... 7. Vos autem crescite et multiplicamini super terram, et implete eam.

(Q) Genes. ix. 8. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, et ad filios ejus cum eo. 9. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos : 10. Et ad omnem animam viventem... 11. Statuam pactum meum vobiscum, et nequaquam ultrà interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. 12. Dixitque Deus : hoc signum fœderis quod do inter me et vos et ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas. 13. Arcum meum ponam in nubibus, et erit signum fœderis inter me et inter terram. 14. Cùmque obduxero nubibus cœlum apparebit arcus meus in nubibus. 15. Et recordabor fœderis mei quod pepigi vobiscum et cum omni animâ vivente, quæ carnem vegetat : et non erunt ultrà aquæ diluvii ad delendum universam carnem.

Eccli. xliv. 17. Noë inventus est perfectus, justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. 18. Ideo dimissum est reliquum terræ,

§. 4. De moribus hominum à diluvio ad vocationem Abrahæ.

I. Quomodo rursus post diluvium multiplicati homines repleverunt terram ?

R. Omnes orti ex tribus filiis Noë, Sem, Cham et Japhet, per orbem universum dispersi sunt. (A)

I. Quomodo vixerunt Noë posteri ?

R. Pauca quæ eâ de re narrat Historia sacra, hæc sunt.

Benedixit Noë filiis suis Sem et Japhet, qui piè utique se gesserant : sed Cham unà cum filio suo Chanaan, eò quòd sopitum vino patrem riserat, maledictum à patre meruit. (B)

cùm factum est diluvium. 19. Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.

S. Aug. *L.* 12. *cont. Faustum, cap.* 22. Quid deinde sibi velit, Deo loquente ad Noë et tanquam rursus ab exordio, quia multis modis eadem significari oportebat, figuram Ecclesiæ commendante, quòd progenies ejus benedicitur ad implendam terram, quòd dantur eis in escam cuncta animalia : sicut in illo disco Petro dicitur, macta et manduca. (*Act.* x. 13.) Quòd ejecto sanguine jubentur manducare ; ne vita pristina quasi suffocata in conscientiâ teneatur, sed habeat tanquam effusionem per confessionem. Quòd testamentum posuit Deus inter se et homines atque omnem animam vivam, ne perdat eam diluvio, arcum qui apparet in nubibus, qui nunquam nisi de sole resplendet : illi enim non pereunt diluvio separati ab Ecclesiâ, qui in Prophetis et omnibus divinis Scripturis tanquam in Dei nubibus agnoscunt Christi gloriam, non quærunt suam.

(A) Genes. ix. 18. Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de arcâ, Sem, Cham et Japhet : porrò Cham ipse est pater Chanaan. Tres isti filii sunt Noë. 19. Et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

(B) Genes. ix. 20. Cœpitque Noë vir agricola exercere terram, et plantavit vineam. 21. Bibensque vinum inebriatus est, et nudatus jacuit in tabernaculo suo. 22. Quod cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. 23. At verò Sem et Japhet pallium imposuerunt humeris suis, et incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui : faciesque eorum aversæ erant, et patris virilia non viderunt. 24. Evigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, 25. Ait : Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. 26. Dixitque : Benedictus Dominus Deus Sem, fit Chanaan servus ejus. 27. Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

S. Aug. *De Civ. Dei, lib.* 16. *cap.* 1. *n.* 1. In Canonicis libris post Noë, qui cum conjuge ac tribus filiis totidemque nuribus suis meruit per arcam à vastatione diluvii liberari, non invenimus usque ad Abraham cujusquam pietatem evidenti divino eloquio prædicatam, nisi quòd Noë duos filios suos Sem et Japhet prophetică benedictione commendat, intuens et prævidens quod longè post fuerat futurum. Unde factum est etiam illud, ut filium suum medium, hoc est primogenito minorem ultimoque majorem, qui peccaverat in patrem, non in ipso, sed in filio ejus suo nepote malediceret his verbis * *Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus suis.* (*Gen.* ix. 25.) Chanaan porrò natus fuerat ex Cham, qui patris dormientis nec texerat, sed potiùs prodiderat nuditatem. Unde etiam quod secutus adjungit benedictionem duorum maximi et minimi filiorum, dicens : * *Benedictus Dominus Deus Sem, et erit Chanaan puer illius : dilatet Deus Japhet, et habitet in domibus Sem.* (*Ibid.* 26.) sicut ipsa ejusdem Noë et vineæ plantatio, et ex ejus fructu inebriatio, et dormientis nudatio, et quæ ibi cætera facta atque conscripta sunt, propheticis sunt gravidata sensibus et velata tegminibus.

Cap. 2. *n.* 1. Non solùm qui sunt apertissimè separati, verùm etiam omnes qui Christiano vocabulo gloriantur, et perditè vivunt, non ab-

Sed cùm multiplicaretur humanum genus, voluit præ superbiâ, insigni aliquo opere famam quærere, priusquàm à se invicem deducerentur.

Ita turrim facere aggressi quæ cœlo accederet. Turris hæc Babel dicta, hoc est, turris confusionis, ob linguarum confusionem. Siquidem nutu Dei sævientis, ut officia operantium impedirentur inassueto sermonis genere, multa diverso neque ulli invicem intellecto linguarum ritu loqui cœperunt. Atque ita promptiùs dispersi sunt, cùm alter alterum velut alienigenam relinqueret. (C)

surdè possunt videri medio Noë filio figurati : passionem quippe Christi, quæ illius hominis nuditate significata est, et annuntiant profitendo, et malè agendo exhonorant. De talibus ergo dictum est, *ex fructibus eorum cognoscetis eos.* (*Matth.* VII. 16.) Ideo Cham in filio suo maledictus est, tanquam in fructu suo, id est, in opere suo. Unde convenienter et ipse filius ejus Chanaan interpretatur motus eorum : quod aliud quid est, quàm opus eorum ? Sem verò et Japhet tanquam circumcisio et præputium, vel sicut alio modo eos appellat Apostolus. (1. *Cor.* I. 22.) Judæi et Græci, sed vocati et justificati, cognitâ quoquomodo nuditate patris, quâ significabatur passio Salvatoris, sumentes vestimentum, posuerunt supra dorsa sua, et intraverunt aversi, et operuerunt nuditatem patris sui, nec viderunt quod reverendo texerunt. Quodam enim modo in passione Christi, et quod pro nobis factum est honoramus, et Judæorum facinus aversamur.

N. 2. Ipse quippe plantavit vineam, de quâ dicit Propheta ; *Vinea Domini Sabaoth domus Israël est :* (*Isaï.* V. 7.) Et bibit de vino ejus : sive ille calix hîc intelligatur de quo dicit, *Potestis bibere Calicem, quem ego bibiturus sum :* (*Matth.* XX. 22.) et *Pater si fieri potest transeat à me Calix iste ;* (*Id.* XXVI. 39.) quo suam sine dubio significat passionem, sive quia vinum fructus est vineæ, hoc potiùs illo sit significatum, quòd ex ipsâ vineâ, hoc est, genere Israëlitarum, carnem pro nobis et sanguinem, ut pati posset, assumpsit : *et inebriatus est*, id est, passus est : *et nudatus est :* (*Gen.* IX. 21.) ibi namque nudata est, id est, apparuit ejus infirmitas, de quâ dicit Apostolus : (2. *Cor.* XIII. 4.) *Etsi crucifixus est ex infirmitate.* Unde idem dicit : (1. *Cor.* I. 25.) *Infirmum Dei fortius est hominibus, et stultum Dei sapientius est hominibus.* Quòd verò cùm dictum esset, *et nudatus est :* addidit Scriptura, (*Gen.* II. 21.) *in domo suâ :* eleganter ostendit, quòd à suæ carnis gente et domesticis sanguinis sui, utique Judæis, fuerat crucem mortemque passurus.

Contra Faust. l. 12. *c.* 24. Neque enim esset unde vos quoquomodo Christianos appellare possetis, nisi Christus sicut à Prophetis prænuntiatus est, venisset in mundum, bibisset de vineâ suâ calicem illum qui transire non potuit, dormisset in passione suâ, tanquam in ebrietate stultitiæ, quæ sapientior est hominibus : atque ita nudaretur mortalis carnis infirmitas per occultum Dei consilium, fortior hominibus, quam nisi Dei Verbum suscepisset, nomen omnino christianum quo et vos gloriamini, non esset in terris.

Ibid. Quem autem non excitet, quem non vel informet, vel confirmet in fide, quòd ita benedicuntur duo illi, qui nuditatem patris honoraverunt, quamvis aversi ; velut quibus factum sceleratæ vineæ displicuerit ? *Benedictus*, inquit, (*Gen.* IX. 26.) *Dominus Deus Sem.* Quanquam enim sit Deus omnium gentium, quodam modo tamen proprio vocabulo et in ipsis jam gentibus dicitur Deus Israël. Et unde hoc factum est, nisi ex benedictione Japhet ? In populo enim gentium totum orbem terrarum occupavit Ecclesia. Hoc prorsùs, hoc prænuntiabatur, cùm diceretur, dilatet Deus Japhet, et habitet in domibus Sem. (*Genes.* IX. 27.)

(C) GEN. XI. 1. Erat autem terra labii unius et sermonum eorumdem. 2. Cùmque proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terrâ Sennaar, et habitaverunt in eo.... 4. Et dixerunt : Venite, faciamus nobis civitatem, et turrim cujus culmen pertingat ad cœ-

Sic effusa est per totum orbem hominum multitudo.

I. Permansit-ne diu inter homines supremi numinis notitia et cultus ?

R. Damnosa quid non imminuit dies ? Ætas parentum pejor avis tulit filios nequiores, qui mox dederunt progeniem vitiosiorem. (*Horat.*) Sic progredientibus annis sensim obscurata religio. Evanuit penè de mentibus hominum veri numinis notitia. Tandem homines in idololatriam prolapsi sunt, hoc est, cultum soli Deo debitum in res creatas transtulerunt.

Pietatem et religionem coluere diutius aliqui ex posteris Sem. Sed tandem et ipsi defecerunt à viâ justitiæ, sicut et cæteri hominum : nec fuit ferè ullus, qui Deum sanctè et dignè Deo coleret. (D)

lum : et celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras. 5. Descendit autem Dominus ut videret civitatem et turrim, quam ædificabant filii Adam. 6. Et dixit : Ecce, unus est populus, et unum labium omnibus : cœperuntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. 7. Venite igitur descendamus, et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. 8. Atque ita divisit illos Dominus ex illo loco in universas terras, et cessaverunt ædificare civitatem. 9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ : et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctorum regionum.

S. Aug. *Lib.* 16. *de Civit. Dei, cap.* 4. Quid noceret Deo quantacunque vel spiritalis vel corporalis elatio ? Tutam veramque in cœlum viam molitur humilitas, sursum levans cor ad Dominum non contra Dominum.... Erigebat ergo cum suis populis turrim contra Dominum, qua est impia significata superbia. Meritò autem malus punitur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus verò ipsum pœnæ quale fuit ? Quoniam dominatio imperantis in linguâ est, ibi damnata est superbia, ut non intelligeretur jubens homini, qui noluit intelligere ut obediret Deo jubenti. Sic illa conspiratio dissoluta est, cùm quisque ab eo quem non intelligebat, abscederet, nec se nisi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret : et per linguas divisæ sunt gentes, dispersæque per terras, sicut Deo placuit, qui hoc modis occultis nobisque incomprehensibilibus fecit.

Consule librum Bernardi Lamy Congregationis Oratorii Gallicani sacerdotis de Templo Hierosolymitano, *libro* 2. *capite* 4. *ubi plura reperies scitu digna de Turri Babel. Consule etiam doctissimi Bocharti libros quos inscripsit* Phaleg *et* Chanaan, *ubi plura de dispersione gentium.*

(D) Sap. v. 6. Ergo erravimus à viâ veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis.

Rom. i. 21. Cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt : sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum : 22. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. 23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium... 25. Commutaverunt veritatem Dei in mendacium : et coluerunt et servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori.

S. Aug. *Lib.* 16. *de Civ. Dei, c.* 11. *n.* 1. Sicut lingua una cùm esset omnium, non ideo filii pestilentiæ defuerunt ; nam et ante diluvium una erat lingua, et tamen omnes præter unam Noë justi domum deleri diluvio meruerunt : ita quando meritò elatioris impietatis gentes linguarum diversitate punitæ, atque divisæ sunt, et civitas impiorum confusionis nomen accepit, hoc est, appellata est Babylon, non defuit domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret.

***Cap.* 12.** Una Thare domus erat, de qua natus est Abraham, in qua

I. Quid ad hæc Deus ?

R. Tunc *Deus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* (*Act.* XIV. 15.) Suis ipsas tenebris, suæ corruptioni reliquit. *Traditi homines in desideria cordis sui* (*Rom.* I. 24.) in omne scelerum et facinorum et nequitiæ genus ultro proruperunt. (E) Generalem tot scelerum ultionem Deus futuro post mundi consummationem judicio reservavit. Elegitque unum hominem præ cæteris, ut esset pater populi sibi speciali ratione consecrandi. (F)

I. Quis ille fuit præ cæteris electus ?

R. Abram, postea dictus Abraham, filius Thare, ex stirpe Sem, natus in Asiæ regione celebri, cui nomen Chaldæa. (G)

I. Cur Abraham Deus præ cæteris elegit ?

R. Id soli misericordiæ Dei et gratiæ tribuendum.

I. Quomodo Deus elegit Abraham ? Quomodo suam ipsi voluntatem significavit ?

R. Dixit Dominus ad eum : *Egredere de terrâ tuâ, et de cognatione tuâ, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrabo tibi. Faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ.* (*Gen.* XII. 1. 2. 3.) (H)

unius veri Dei cultus, et quantùm credibile est, in quâ jam solâ etiam Hebræa lingua remanserat.... Sicut per aquarum diluvium una domus Noë remanserat ad reparandum genus humanum, sic in diluvio multarum superstitionum per mundum, una remanserat domus Thare, in quâ custodita est plantatio civitatis Dei.

Cap. 13.... Cur Scriptura eum (Nachorem) non commemoravit, quando ex gente Chaldæâ cum suis profectus est Thare ?.... Cur putamus, nisi fortè quòd à paternâ et fraternâ pietate desciverat, et superstitioni adhæserat Chaldæorum... Manifestum est domum Thare persecutionem passam fuisse à Chaldæis pro verâ pietate, quâ unus et verus ab eis colebatur Deus.

(E) ROM. I. 24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.

(F) GENES. XII. 1. Dixit autem Dominus ad Abram : Egredere de terrâ tuâ, et de cognatione tuâ, et de domo patris tui, et veni ad terram quam monstravero tibi. 2. Faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. 3. Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ.

SAP. X. 5. Hæc (Sapientia) et in consensu nequitiæ cùm se nationes contulissent, scivit justum, et conservavit sine querela Deo, et in filii misericordiâ fortem custodivit.

(G) GENES. XI. 26. Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram, et Nachor, et Aran. 27. Hæ sunt autem generationes Thare : Thare genuit Abram, Nachor, et Aran. Porrò Aran genuit Loth.

(H) GENES. XII. 1. *Vide suprà litt.* (F).

S. AUG. *Lib.* 16. *de Civ. Dei*, *c.* 16 Jam considerandæ sunt promissiones Dei factæ ad Abraham.... Advertendum est igitur, duas res promissas Abrahæ, unam scilicet, quòd terram Chanaan possessurum fuerat semen ejus.... aliam verò longè præstantiorem, non de carnali, sed de spirituli semine, per quod pater est, non unius gentis Israeliticæ, sed omnium gentium quæ fidei ejus vestigia consequuntur.

I. Cur Deus voluit Abraham egredi de terrâ et de cognatione suâ ?

R. 1. Ut fugeret impiorum consortium, et ne ipse eorum societate corrumperetur.

2. Ut cœlum ceu patriam suspiceret : terraque universa esset ei locus peregrinationis et exilii.

3. Ut esset pater populi peculiaris quem voluit Deus à cæteris gentibus, religione, moribus, studiis planè segregatum.

I. Quid egit Abraham ?

R. Credidit Abraham Deo ; domumque, patriam et patrem relinquens, in terram Chananæorum profectus est. Nec obedientia sine præmio fuit, ut mox videbimus. (1)

§. 5. De fœdere Deum inter et Abraham inito. Item de posteris Abrahæ.

I. Quid præmii dedit Deus Abrahæ pro fide et obedientiâ ?

R. In fidei præmium, solemne cum eo fœdus iniit Deus. (A)

I. Quale fœdus ?

R. Totum id positum est in eo quod Abrahæ Deus solemniter, absolutè et gratuitò promisit.

I. Quid promisit ?

R. Tria promisit. Primum, futurum se Deum et protectorem Abrahæ et seminis ejus usque in æternum. (B) Abra-

(1) GENES. XII. 4. Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus. 7. Apparuit autem Dominus Abram, et dixit ei : Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino qui apparuerat ei.... 8. Et invocavit nomen ejus.

(A) GENES. XVII. 1. Apparuit ei (Abræ) Dominus : Dixitque ad eum : Ego Deus omnipotens : ambula coram me, et esto perfectus. 2. Ponamque fœdus meum inter me et te, et multiplicabo te vehementer nimis. 3. Cecidit Abram pronus in faciem. 4. Dixitque ei Deus : Ego sum, et pactum meum tecum, erisque Pater multarum gentium. 5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram : sed appellaberis Abraham : quia Patrem multarum gentium constitui te. 6. Faciamque te crescere vehementissimè, et ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur. 7. Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno : ut sim Deus tuus, et seminis tui post te. 8. Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum.... 15. Dixit quoque Deus ad Abraham : Saraï uxorem tuam non vocabis Saraï sed Saram. 16. Et benedicam ei, et ex illâ dabo tibi filium cui benedicturus sum, eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo.... 19. Et ait Deus ad Abraham : Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, et semini ejus post eum.... 21. Pactum verò meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

XXII. 16. Per memetipsum juravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me. 17. Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris : possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. 18. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

(B) GENES. XVII. 7. Statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno : ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.

ham autem patrem fore multarum gentium, multiplicandumque ejus semen sicut arenam terræ. (C)

Alterum, daturum se Abrahæ et semini ejus in possessionem terram Chanaan, terram utique pinguem et opimam. (D)

Tertium, nasciturum ex semine ejus Messiam, in quo benedicendæ erant omnes terræ nationes. (E)

I. Fuit-ne signum aliquod hujus fœderis ?

R. Fuit utique. Primò suam Deus promissionem firmavit interposito juramento, quo nihil sanctius. Tum voluit Deus Abraham ejusque posteros circumcidi, ut eo signo secernerentur à cæteris gentibus, cum quibus pactum simile non fecerat Deus. (F)

I. Quinam fuerant Abrahæ posteri ?

R. Sara uxor ejus ad annum usque nonagesimum sterilis, persuasit Abrahæ ut Agar ancillam suam uxorem duceret, ex quâ suscepit filium nomine Ismaël. (G)

Non est quod mireris ; neque enim vetita erat tum temporis polygamia. (H)

(C) GENES. XVII. 5. Patrem multarum gentium constitui te. 6. Faciamque te crescere vehementissimè, et ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

XXII. 17. Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam, quæ est in littore maris.

(D) GENES. XVII. 8. Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam.

(E) GENES. XXII. 18. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.

(F) GENES. XVII. 9. Dixit iterum Deus ad Abraham : et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te, in generationibus suis. 10. Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te : circumcidetur ex vobis omne masculinum. 11. Et circumcidetis carnem præputii vestri ; ut sit in signum fœderis inter me et vos. 12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris.... 13. Eritque pactum meum in carne vestrâ in fœdus æternum. 14. Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.

GENES. XXII. 16. *Vide suprà litt.* (A)

HEBR. VI. 13. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum.... 16. Homines enim per majorem sui jurant : et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. 17. In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.

(G) GENES. XV. 2.... Ego vadam absque liberis.... 3. Mihi autem non dedisti semen.... 4. Sermo Domini factus est ad eum.... Qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. 5.... Suscipe cœlum, et numera stellas, si potes.... Sic erit semen tuum. 6. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.

XVI. 1. Igitur Sarai, uxor Abraham, non genuerat liberos : sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar, 2. dixit marito suo : ecce, conclusit me Dominus, ne parerem ; ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illâ suscipiam filios. Cùmque ille acquiesceret deprecanti, 3. tulit Agar Ægyptiam ancillam suam.... et dedit eam viro suo uxorem. 4. Qui ingressus est ad eam.... 15. Peperitque Agar Abrahæ filium : qui vocavit nomen ejus Ismaël.

(H) S. AUG. *Lib.* 22. *contra Faustum*, *c.* 47. Alia sunt peccata contra

I. Ergo in Ismaële et ejus posteris adimpletæ sunt promissiones, quas fecerat Deus Abrahæ de futuro ejus semine?

R. Id quidem existimavit Abraham, cùm Sara esset sterilis et annorum nonaginta. (I) Sed promisit Deus Abrahæ nasciturum ipsi ex Sarâ filium, in quo complendæ essent promissiones supradictæ.

Credidit Abraham Deo, reputata est ipsi fides ejus *ad justitiam*, (*Gen.* XV. 6.) et vertente anno natus est Saræ filius Isaac nomine. (K)

I. Quomodo gesserunt se Agar et Ismaël erga Saram, et Isaac?

R. Agar ancilla post partum Ismaëlis sprevit Saram dominam suam ob ejus sterilitatem : nec impunè quidem. Ismaël cum Isaac lusit, seu, ut cum Apostolo (*Gal.* IV. 29.) loquar, eum *persequebatur* jugiter. Hinc ejecta est ancilla cum filio suo de domo Abrahæ. (L)

I. Nunquid Abrahæ post Isaac alii nati filii?

R. Sarâ mortuâ, Abraham tertiam duxit uxorem Ceturam nomine, ex quâ liberos sex suscepit. (M)

naturam, alia contra mores, alia contra præcepta : quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est quod de pluribus simul habitis uxoribus objicitur sancto viro? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causâ, illis mulieribus utebatur : si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur : si præceptum, nullâ lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia et moribus, et legibus hoc non licet?

(I) GENES. XVII. 18. Dixitque ad Deum (Abraham) : utinam Ismaël vivat coram te.

(K) GENES. XVII. 16. Benedicam ei (Saræ) et ex illâ dabo tibi filium.... 17. Risit (Abraham) dicens in corde suo : putas-ne centenario nascetur filius, et Sara nonagenaria pariet?.... 19. Et ait Deus ad Abraham : Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus, Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus æternum, et semini ejus post eum.

XXI. 1. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat : et implevit quæ locutus est. 2. Concepitque et peperit filium in senectute suâ, tempore quo prædixerat ei Deus. 3. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac.

(L) GENES. XVI. 4. At illa (Agar) concepisse se videns, despexit Dominam suam. 5. Dixitque Saraï ad Abram : iniquè agis contra me : ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quòd conceperit, despectui me habet. Judicet Dominus inter me et te. 6. Cui respondens Abram : ecce, ait, ancilla tua in manu tuâ est : utere eâ ut libet. Affligente igitur eam Saraï, fugam iniit.

XXI. 9. Cùmque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham : 10. Ejice ancillam hanc, et filium ejus : non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. 11. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo. 12. Cui dixit Deus : non tibi videatur asperum super puero, et super ancillâ tuâ : omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus : quia in Isaac vocabitur tibi semen.

GALAT. IV. 29. Quomodo tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundùm spiritum : ita et nunc. 30. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, et filium ejus : non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

(M) GENES. XXV. 1. Abraham verò aliam duxit uxorem nomine Ceturam : quæ peperit ei Zamran, et Jecsan, et Madan, et Madian, et Jesboc, et Sue.

I. Hi nimirum hæreditatem patris cum Isaac diviserunt?

R. Imò solus Isaac Abrahæ patris sui hæres fuit. Cæteris dedit Abraham munera, nec voluit quidem, etiam dum ipse viveret, ipsos cum Isaac hærede commorari. (N)

I. Cujus rei typus fuit fœdus Deum inter et Abraham initum?

R. Fuit id typus fœderis Christum inter et Christianos olim et quidem in æternum ineundi: cujus fœderis Baptismus signum est; sicut typus baptismi circumcisio; quæ signum fuit fœderis Deum inter et Abraham pacti.

I. In quo circumcisio baptismi typus fuit.

R. In duobus. 1. In eo quòd per baptismum participes efficimur fœderis Deum inter et homines initi per Christum, sicut circumcisio signum fuit pacti Deum inter et Abraham fœderis. (O)

2. In eo quòd per baptismum profitemur nos fore corde circumcisos, hoc est, ab omni hujus seculi cupiditate alienos; cujus quidem circumcisionis, circumcisio carnalis signum et typus fuit. (P)

I. Cujus rei typus fuit terra Chanaan Abrahæ et semini ejus promissa?

R. Typus fuit cœli promissi Christianis omnibus, quorum Abraham pater fuit, non carne, sed spiritu. (Q)

(N) GENES. XXV. 5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac. 6. Filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam Orientalem.

(O) S. AUG. *Lib.* 16. *de Civ. Dei*, *c.* 26. *n.* 2. Hic apertiora promissa sunt de vocatione gentium in Isaac, id est, in filio promissionis, quo significatur gratia, non natura: quia de sene et anu sterili promittitur filius .... et quia hoc non per generationem, sed per regenerationem futurum erat: ideo nunc imperata est circumcisio, quando de Sarâ promissus est filius; et quòd omnes non solùm filios, verùm etiam servos vernaculos, et emptitios circumcidi jubet, ad omnes istam gratiam pertinere testatur. Quid enim aliud circumcisio significat, quàm vetustate exutâ naturam renovatam.... Parentum mutantur et nomina, omnia resonant novitatem, et in testamento vetere obumbratur novum.

Cap. 27. Circumcisio signum regenerationis fuit, et non immeritò parvulum propter originale peccatum, quo primum Dei dissipatum est testamentum, generatio disperdet, nisi regeneratio liberet.... Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illa de populo ejus; quia testamentum Dei dissipavit, (*Genes.* XVII. 14.) quando in Adam cum omnibus etiam ipse peccavit....

(P) ROM. II. 28. Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: 29. Sed qui in abscondito, Judæus est: et circumcisio cordis in spiritu, non litterâ: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

PHILIP. III. 3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes.

(Q) HEBR. XI. 13.... Confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. 14. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. 15. Et si quidem ipsius meminissent de quâ exierunt, habebant utique tempus revertendi. 16. Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

I. Cujus rei Agar et Ismaël, Sara et Isaac typus fuere ?

R. Agar utpote ancilla, Synagogæ, id est, Religionis Judaïcæ, Sara utpote libera, Ecclesiæ Christi : rursus Ismaël Judæorum, Isaac Christianorum typus fuit. (R)

Rem explico.

1. Christiani non efficimur nisi per miraculum regenerationis in baptismo ; quemadmodum ortus Isaac ex matre nonagenariâ miraculum fuit præter naturæ ordinem.

2. Fœderis æterni, vitæ æternæ promissiones ad Christianos solùm pertinent, quemadmodum ad Isaac solùm pertinebant promissiones factæ de semine Abrahæ.

3. Christianos Deus pro filiis habet non pro servis. Dedit ipsis legem dilectionis. Exemit eos Christus à servitute legis Mosaïcæ, quæ non nisi servos sibi subjectos habebat. Eos peperit Ecclesia quæ sterilis diu permansit, dum Synagoga ancilla multos haberet filios.

4. Judæi Christianis infensi, hos quantùm in se fuit persecuti sunt et vexaverunt, sicut Isaacum Ismaël persequebatur. Sed ejecit utique Deus ancillam Synagogam cum filiis suis.

Isthæc omnia quàm aptè conveniant cum Ismaële et Isaac, cum Agar et Sarâ, nemo est qui non intelligat. (S)

(R) GALAT. IV. 22. Scriptum est enim : quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancillâ, et unum de liberâ. 23. Sed qui de ancillâ, secundùm carnem natus est ; qui autem de liberâ, per repromissionem. 24. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sinâ, in servitutem generans : quæ est Agar. 25. Sina enim mons est in Arabiâ, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis. 26. Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera est ; quæ est mater nostra. 27. Scriptum est enim : lætare sterilis, quæ non paris : erumpe et clama, quæ non parturis : quia multi filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum. 28. Nos autem fratres, secundùm Isaac promissionis filii sumus... 31. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ : quâ libertate Christus nos liberavit.

S. AUG. *Lib.* 15. *de Civ. Dei*, *c.* 2. Hæc forma intelligendi de Apostolicâ auctoritate descendens nobis locum aperit, quemadmodum scripturas duorum testamentorum veteris et novi accipere debeamus. Pars enim quædam terrenæ civitatis imago cœlestis civitatis effecta est, non se significando, sed alteram ; et ideo serviens, non enim propter se ipsam, sed propter aliam significandam est instituta... Invenimus ergo in terrenâ civitate duas formas ; unam suam præsentiam demonstrantem, alteram cœlesti civitati significandæ suâ præsentiâ servientem. Parit autem cives terrenæ civitatis peccato vitiata natura, cœlestis verò civitatis cives parit à peccato naturam liberans gratia : unde illa vocantur vasa iræ, ista vasa misericordiæ. Significatum est hoc etiam in duobus filiis Abrahæ, quòd unus de ancillâ, quæ dicebatur Agar, secundùm carnem natus est (*Gal.* IV. 23.) Ismaël, alter autem de Sarâ liberâ secundùm repromissionem natus Isaac. Uterque quidem de semine Abrahæ : sed illum genuit demonstrans consuetudo naturam, istùm verò dedit promissio significans gratiam.

Cap. 3. Rectè igitur significat Isaac per repromissionem natus filios gratiæ, cives civitatis liberæ, socios pacis æternæ, ubi sit non amor propriæ, ac privatæ quodammodo voluntatis, sed communi eodemque immutabili bono gaudens, atque ex multis unum cor faciens, id est, perfectè concors obedientia charitatis.

(S) *Vide SS. Pauli et Aug. testimonia litt.* (R) *præcedenti.*

I. Cujus rei typus fuere quos suscepit Abraham filios de Ceturâ ?

R. Typus fuere eorum ex Christianis qui non ex fide vivunt, sed secundùm carnem ambulant. Hi accipiunt quidem à Deo munera in tempore, sed non veniunt in partem æternæ hæreditatis. Vultque Deus eos qui fide vivunt, quorum Isaac utique typus fuit, quantùm in se est, vel ex hâc vitâ segregari ab iis, qui, cùm christianam professi sint religionem, vivunt tamen *secundùm carnem*, *non secundùm spiritum.* (*Rom.* VIII. 4.) (T)

I. Quid est vivere secundùm carnem, quid secundùm carnem ambulare, quid secundùm spiritum ?

R. Id Paulo Apostolo idem sonat quod servire cupiditatibus carnis, concupiscentiis subjacere, carnis et libidinis desideria perficere. Secundùm spiritum verò vivere, est *carnem crucifigere cum vitiis et concupiscentiis*, (*Gal.* V. 24.) Deum diligere, Christum imitari, interioribus gratiæ monitis obtemperare. (V)

(T) 1. Cor. v. 11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si is qui frater nominatur, fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere.

S. Aug. *Lib.* 16. de *Civ. Dei*, *c.* 34. Quid autem sibi vult quòd Abraham post mortem Saræ, Cethuram duxit uxorem ? Ubi absit ut incontinentiam suspicemur, præsertim in illâ jam ætate, et in illâ jam fidei sanctitate.... Profectò si Agar et Ismael, doctore Apostolo (*Gal.* IV.) significaverunt carnales veteris testamenti, cur non etiam Cethura et filii ejus significant carnales, qui se ad Testamentum novum existimant pertinere ?.. Habent ergo nonnulla munera filii concubinarum, sed non perveniunt ad regnum promissum, nec hæretici, nec Judæi carnales : quia præter Isaac nullus est hæres.

(V) Rom. v.ii. 1. Nihil enim nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant. 2. Lex enim spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati et mortis. 3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem : Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne. 4. Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum. 5. Qui enim secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt : qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritûs sentiunt. 6. Nam prudentia carnis mors est : prudentia autem spiritûs, vita et pax. 7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo ; legi enim Dei non est subjecta : nec enim potest. 8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. 9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus... 12. Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus.

13. Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini ; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. 14. Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

Galat. v. 16. Dico autem : spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. 17. Caro enim concupiscit adversùs spiritum : spiritus autem adversùs carnem : hæc enim sibi invicem adversantur : ut non quæcunque vultis, illa faciatis. 18. Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege. 19. Manifesta sunt autem opera carnis : quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, 20. Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, 21. Invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia : quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non

§. 6. De Isaac et de Jacob, ex quo orti Judæi omnes.

I. Cur Abraham dicitur in Scripturis pater omnium credentium ?

R. Quia non Judæorum solummodo sed et Christianorum pater fuit. (A)

Judæorum quidem, qui ex Isaac filio ejus orti sunt.

Christianorum verò, qui per fidem nati sunt ei ex Christo, cujus Isaac et pater et typus fuit.

I. In quo Isaac typus fuit Christi ?

R. In plurimis.

1. Quidquid diximus in paragrapho superiori de Isaac et Ismaële, id apprimè accommodari potest Christo et Judæis, ut cuilibet paulò attentiùs meditanti facile erit intelligere.

2. Sanctitas et innocentia vitæ Isaac typus fuit sanctitatis et innocentiæ vitæ Christi.

3. Sacrificium Isaac perspicuè adumbravit Christi mortem et resurrectionem.

4. Peracto sacrificio fit Isaac pater populi Judaici. Post mortem et resurrectionem fit Christus pater populi Christiani.

consequentur. 22. Fructus autem spiritûs est : charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, 23. Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversùs hujusmodi non est lex. 24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

S. Aug. *Lib.* 14. *de Civ. Dei, c.* 3. *n.* 2. In operibus carnis... non illa tantùm invenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis, sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes ; verùm etiam illa quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena.

Cap. 4. *n.* 1. Cùm ergo vivit homo secundùm hominem non secundùm Deum, similis est diabolo.... Cùm itaque vivit homo secundùm veritatem, non vivit secundùm se ipsum, sed secundùm Deum. Cùm verò vivit secundùm se ipsum, hoc est, secundùm hominem, non secundùm Deum, profectò secundùm mendacium vivit.

Contra duas Epist. Pelagianor. l. 3. *c.* 2. *n.* 2. Justitia legis in eis impletur, qui non secundùm carnem ambulant,.. sed ambulant secundùm spiritum. Quis autem ambulat secundùm spiritum, nisi quisquis agitur Dei spiritu. Quotquot enim Dei spiritu aguntur, hi sunt filii Dei. (*Rom.* VIII. 14.)

(A) Rom. IV. 9.... Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. 10. Quomodo ergo reputata est ? in circumcisione, an in præputio ? Non in circumcisione, sed in præputio. 11. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio : ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam. 12. Et sit pater circumcisionis, non iis tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. 13. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi : sed per justitiam fidei. 14. Si enim qui ex lege, hæredes sunt : exinanita est fides, abolita est promissio. 15. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex : nec prævaricatio. 16. Ideo ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solùm, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm, 17. Sicut scriptum est : (*Genes.* XVII. 4.) Quia patrem multarum gentium posui te, ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. 18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium : secundùm quod dictum est ei : (*Ibid.* XV. 5.) Sic erit semen tuum..

I. Quale Isaaci sacrificium narras ?

R. Rem accipe. Deus Abrahæ fidem tentans immolandum sibi à patre filium Isaac poscit annos natum ferè quinque supra viginti, si fides Hebræorum traditioni, referente Josepho. (B)

Credidit Abraham Deo. (*Genes.* XV. 6.) filiumque pro unigenito dilectum, quem senex ex Sarâ uxore sterili non sine miraculo susceperat, quem sciebat, stans Dei verbis, fore hæredem sibi, et parentem gentis magnæ, nihil cunctatus, *contra spem in spem credens*, (*Rom.* IV. 18.) confidens posse filium suscitari à mortuis qui potuerat contra naturæ leges, Deo ita disponente, nasci : (C) filium inquam talem aræ superpositum, educto gladio jam jam erat immolaturus

(B) JOSEPHUS. *Antiquit. Judaic. l.* 1. *c.* 14. Volens tamen pietatis ejus (*Abrahami*) periculum facere Deus ,.... filium Isaacum poposcit ut sacrificium, et victimam sibi offerret. Jubebat autem ut in montem Moriam subductum holocaustum faceret. Sic enim pietatem ejus illustriorem fore, si vel filii salutem voluntati divinæ posthaberet. Abrahamus verò nefas ducens quavis in re Deo morem non gerere, qui potiùs per omnia parendum ei per quem omnes viverent, celans uxorem tam Dei mandatum, quàm suam de pueri cæde sententiam, ac ne famulorum quidem ulli rem indicans, ne fortè aliquis sibi obstaculo esset, assumpto Isaaco cum duobus servis ,... proficiscebatur ad montem.... Relictis aliis in campo cum solo puero ascendit in montem, in quo pòst David Templum constituit : ferebantque secum quidquid ad sacrificium pertinet, absque victimâ. Isaac.... tùm vigesimum quintum annum agebat.

(C) HEBR. XI. 17. Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones. 18. Ad quem dictum est, Quia in Isaac vocabitur tibi semen. (*Genes.* XXI. 12.) 19. Arbitrans quia et à mortuis suscitare potens est Deus : unde eum et in parabolam accepit.

S. AUG. *L.* 16. *de Civ. Dei, c.* 32. *n.* 1. Tentatur Abraham de immolando dilectissimo filio ipso Isaac, ut pia ejus obedientia probaretur, seculis in notitiam proferenda, non Deo.... Nunquam sanè crederet Abraham, quòd victimis Deus delectaretur humanis : quamvis, divino intonante præcepto, obediendum sit, non disputandum. Veruntamen Abraham confestim filium cùm fuisset immolatus, resurrecturum credidisse laudandus est. Dixerat enim illi Deus... In Isaac vocabitur tibi semen... (*Gen.* XXI. 12.) Hanc ergo promissionem pater pius fideliter tenens, quia per hunc oportebat impleri, quem Deus jubebat occidi, non hæsitavit quòd sibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non speratus.

S. CHRYSOST. *In cap.* 22. *Genes. homil.* 47.... Hæc autem omnia figura fuerunt crucis, propterea et Christus Judæis dicebat : Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum : et vidit, et gavisus est. (*Joan.* VIII. 56.) Quomodo vidit, qui temporibus præcessit ? Per figuram, per umbram. Sicut enim hic ovis oblata est pro Isaac : ita et rationalis agnus oblatus est pro mundo. Oportebat enim in umbrâ describi et præsignari veritatem. Vide, obsecro, quomodo omnia per umbram præfigurata sunt. Unigenitus ille, et unigenitus hic ; dilectus ille et germanus, dilectus et hic ac germanus. Hic enim est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. (*Matth.* III. 17.) A patre ille in holocaustum offertur, et hunc Pater tradidit. Et clamat Paulus dicens : (*Rom.* VIII. 32.) Qui sanè proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

S. BERNARD. *Serm.* 41. *de diversis, n.* 2. Cùm accepisset (Abraham) filium in senectute suâ, in quo totius mundi benedictio fuerat cumulanda, dicit ei Deus : *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, et offer illum mihi in holocaustum.* (*Genes.* XXII. 2.) O quanta in verbis istis amaritudo, quanta à corde patris separatio pietatis ! Jubetur namque

super unum montium, quem sanctus Hieronymus, secutus traditionem Hebræorum, ait fuisse montem Moria, monti Calvariæ vicinum. (D)

Isaac autem patris fidem et obedientiam imitatus, ligna holocausti tulit, super struem lignorum ligari se passus est, *tanquam agnus coram tondente se obmutuit.* (*Isaï.* LIII. 7.) Jam jam erat immolandus.

Sed Deus, satis superque probatâ utriusque fide et obedientiâ, noluit sacrificium morte Isaac consummari. Vox Abrahæ missa de cœlo est, puero ut parceret. Redditus est ergo patri tanquam ex mortuis filius, ut qui Christi patientis et morientis in cruce typus fuerat, fieret et typus resurgentis.

Mox, Dei jussu, aries in vepribus cornu hærens Abrahæ præstò fuit. Hoc immolato Abraham sacrificium consummavit. (E) Hìc intueri licet alterum typum Christi, qui pro

filium occidere... filium magnæ promissionis, extremæ senectutis, propriæ mulieris: filium mirabiliter promissum, feliciter natum, educatum innocenter; et ne quid deesset, ut tenerrimum intra paterna viscera doloris incendium exundaret, additur unigenitum... Iste sic est filius, ut et unigenitus, iste unicus patris, unigenitus matri, hæreditati reservatus... Ad exagerandam in corde patris tribulationem, et comprobandam in mente justi obedientiam, Dominus subjungit *quem diligis*.... Vides quantis tribulationum malleis Abrahæ pietas feriatur, cui præcipitur ut filium tollat, occidat unigenitum, quem diligit immolet, Isaac percutiat? Multùm tentatus, multùm probatus, adustus est multùm. Dulcis relatio filii ad patrem, patris ad filium. Hanc dulcedinem, et omnium affectus necessitudinum obliviscitur Abraham; sternit asinum suum, ligna componit, ignem accendit, eximit gladium. Non à Domino quærit quare; non murmurat, non conqueritur, non saltem vultum dolentis ostendit: sed omnium quæ præcipiuntur ignarus, in mortem filii piâ crudelitate festinat. Ideo summa et admirabilis obedientiæ virtus in Abraham, et singularis excellentiæ laudibus prædicanda.

(D) S. HIERONYM. *Lib. Quæst. Hebraic. in Genes. cap.* 22. *n.* 2. *p.* 525. In Hebræo habet Moria... aiunt ergo Hebræi hunc montem esse, in quo postea templum conditum est in aream Ornæ Jebusæi.... qui idcirco illuminans interpretatur, et lucens; quia ibi est oraculum Dei: et lex et Spiritus sanctus, qui docet homines veritatem et inspirat prophetias.

(E) GENES. XXII. 1. Tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: adsum. 2. Ait illi: Tolle, filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi. 3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum: cùmque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.... 6. Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem et gladium. Cùmque duo pergerent simul, 7. Dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna: ubi est victima holocausti? 8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter, 9. Et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, et desuper ligna composuit, cùmque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. 10. Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immolaret filium suum. 11. Et ecce Angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: adsum. 12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quòd times Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. 13. Levavit Abraham oculos suos,

hominibus obtulit se sacrificium Deo patri, diciturque (*Joan.* I. 29.) *Agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Hoc in serie hujus operis fusiùs explicabimus, scilicet *Parte* 3. *Sect.* 2. *Cap.* 7. §. 5.

I. Quot fuerunt Isaac liberi?

R. Geminos uno partu ex Rebeccâ uxore filios suscepit. Prior dictus Esaü, minori Jacob nomen fuit. Ille antequam nasceretur, à Deo reprobatus est. Hic nullis præcedentibus meritis à Deo dilectus. (F)

I. In quo Esaü reprobatus à Deo fuit?

R. In eo quòd non hunc, sed Jacob elegit Deus ut esset pater populi Judaïci, factæ Abrahamo promissionis hæres, unus ex progenitoribus Messiæ.

I. Cujus rei Esaü et Jacob typus fuere?

R. Esaü Judæorum et reproborum typus fuit: Jacob Christianorum et Electorum. (G)

viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. 14. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt.

S. Aug. *L.* 16. *de Civ. Dei*, *c.* 32. *n.* 1... Propterea et Isaac sicut Dominus crucem suam, ita sibi ligna ad victimæ locum, quibus fuerat imponendus ipse portavit.... Quis erat ille aries, quo immolato impletum est significativo sanguine sacrificium? Nempe quando vidit eum Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illo figurabatur, nisi Jesus, antequam immolaretur, spinis Judaïcis coronatus?

S. Cæsarius. *In append. S. Aug. edit. Ben. serm.* 6. *aliàs* 71. *de tempore*, *n.* 2. *et* 3. Abraham enim quando filium suum obtulit, typum habuit Dei Patris, Isaac verò figuram Domini salvatoris... Aries verò, qui inter spinas cornibus tenebatur, et ipse typum Domini habuisse videtur.

(F) Genes. xxv. 21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore suâ, cò quòd esset sterilis, qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ. Sed collidebantur in utero ejus parvuli, quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque Rebecca ut consuleret Dominum, qui respondens ait: Duæ gentes sunt in utero, et duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, et major serviet minori.

Rom. ix. 11. Cùm enim nondum nati fuissent, (Esaü et Jacob) aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundùm electionem propositum Dei maneret) 12. non ex operibus, sed ex vocante, dictum est ei: 13 Quia major serviet minori, (*Genes.* xxv. 23.) sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esaü autem odio habui. (*Mal.* I. 2. 3.)

Malach. I. 2. Dilexi vos, dicit Dominus, et dixistis: in quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esaü Jacob, dicit Dominus, et dilexi Jacob, 3. Esaü autem odio habui? Et posui montes ejus in solitudinem, et hæreditatem ejus in dracones deserti.

(G) Rom. ix. 6. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitæ. 7. Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen.

S. Aug. *De Civ. Dei*, *l.* 16. *c.* 35. Quod autem dictum est, *Major serviet minori*, (*Genes.* xxv. 23.) nemo ferè nostrûm aliter intellexit, quàm majorem populum Judæorum minori populo Christiano serviturum. Et revera quamvis in gente Idumæorum, quæ nata est de majore.... hoc videri possit impletum; quia postea superanda fuerat à populo, qui ortus ex minore,.... tamen in aliquid majus intentam fuisse istam prophetiam quâ dictum est, *Populus populum superabit*, *et major serviet minori*, (*Ibid.*) convenientiùs creditur. Et quid est hoc, nisi quod in Judæis et Christianis evidenter impletur?

Cap. 37. Benedictio igitur Jacob, prædicatio Christi est in omnibus

I. Quot Jacob liberos habuit ?

R. Ex uxoribus quatuor, filios duodecim et filiam unam sustulit. Hi dicti Patriarchæ duodecim, ex quibus tota Judæa gens.

I. Quod nomen fuit uxoribus et liberis Jacob ?

R. Is uxorem unicam Rachelem nomine expetierat. Priùs per fraudem supposita est ipsi soror primogenita Rachelis Lia, quæ peperit ei filios sex, quorum nomina hæc sunt :

gentibus. Hoc fit, hoc agitur : lex et prophetia est Isaac : etiam per os Judæorum Christus ab illâ benedicitur velut à nesciente, quia ipsa nescitur. Odore nominis Christi, sicut ager mundus impletur : ejus est benedictio de rore cœli (*Genes.* XXVII. 28.) hoc est, de verborum pluviâ divinorum ; et de ubertate terræ, hoc est, de congregatione populorum : ejus est multitudo frumenti et vini, hoc est, multitudo quam colligit frumentum et vinum in sacramento corporis et sanguinis ejus. Ei serviunt gentes, ipsum adorant principes. Ipse est Dominus fratris sui, (*Ibid.* 29.) quia populus ejus dominatur Judæis. Ipsum adorant filii patris ejus, hoc est, filii Abrahæ secundùm carnem. Ipsum qui maledixerit maledictus, et qui benedixerit benedictus est....

Serm. 4. *aliàs de diversis* 44. *integrum perlege. Ex eo quædam tantùm excerpsimus. Cap.* 11. *n.* 11. Mater typum gestat Ecclesiæ. Ecclesiam autem accipite non in iis solis qui post Domini adventum et nativitatem esse cœperunt sancti, sed omnes quotquot fuerunt sancti ad ipsam Ecclesiam pertinent.... Ecclesia significatur in Rebeccâ uxore Isaac : hæc Ecclesia erat in sanctis etiam Prophetis, qui intelligebant vetus Testamentum, quia promissiones illæ carnales spiritale nescio quid significabant. Si spiritale, spiritales ergo ad minorem filium : quia prior est carnalis, et postea spiritalis.... In benedictione majorem intendebat, et benedictio ad minorem perveniebat. Quid est ergo quòd sub specie majoris benedicitur minor, nisi quia sub figuris veteris Testamenti promissi populo Judæorum, pervenit benedictio spiritalis ad populum Christianorum.... Dominus noster Jesus-Christus, qui ad Judæos et Gentes venerat, repudiatus est à Judæis, qui pertinebant ad filium majorem : elegit tamen quosdam, qui pertinebant ad filium minorem, qui spiritaliter cœperant desiderare et intelligere promissa Domini, non carnaliter illam terram, quam desiderabant accipientes : sed spiritalem illam civitatem desiderantes, ubi nemo nascitur carnaliter ; quia nemo ibi carnaliter, nemo spiritaliter moritur.

Cap. 12. *n.* 12. Vendidit primogenita sua minori. Abstulit ille voluntatem temporalem, abstulit ille dignitatem sempiternam. Ergo qui temporalibus voluptatibus serviunt in Ecclesiâ, lentem manducant.... Per lentem omnes errores gentium significantur.

Cap. 13. *n.* 12. In populo Christiano illi primatum tenent, qui pertinent ad Jacob. Qui verò carnaliter vivunt, carnaliter credunt, carnaliter sperant, carnaliter diligunt, adhuc ad vetus Testamentum pertinent, nondum ad novum ; adhuc in sorte sunt Esaû, nondum in benedictione Jacob.

Cap. 16. *n.* 16. Portat aliena peccata et portat cum tolerantiâ quamvis aliena : hoc est enim habere pelles hædinas : id est, patienter aliena portat, non hæret suis. Sic omnes qui pro unitate Ecclesiæ tolerant aliena peccata, Jacob imitantur. Quia et ipse Jacob in Christo est : siquidem Christus in semine Abrahæ. Dominus ergo noster Jesus Christus qui nullum peccatum fecit, portavit aliena peccata, et dedignatur portare aliena peccata, cui peccata dimissa sunt.

Serm. 5. *aliàs* 1. *ex Sirmondianis*, *n.* 4. Jacob.... populum significat Christianum, ipse est enim minor filius : quia populis Judæorum Esaû est. De Jacob quidem nata est gens Judæorum, sed in figurâ magis Esaû Judæi intelliguntur : quia populus major reprobatus est, populus autem minor primatum accepit... Personam legis ferebat Isaac. Videtur lex data Judæis ; et ipsum regnum datum est Christianis.... Judæis dici-

Ruben, Simeon, Levi, Judas, Issachar, Zabulon; et filiam unam Dinam nomine. (H) **Rachel ut sterilitatis suæ tædium levaret aliquatenus, obtinuit à marito ut Balam ancillam suam duceret uxorem, ex qua geniti filii duo Dan et Nephthali. Exemplo Rachelis Lia cùm cessasset parere, ancillam suam, Zelpham nomine, tradidit viro suo uxorem, ex quâ nati Gad et Aser. Tandem et Rachelis preces exaudivit Deus, deditque ei filios duos Joseph et Benjamin.** (I)

tur propterea : (*Matth.* XXI. 43.) Auferetur à vobis regnum, et dabitur genti facienti justitiam. Auferetur ab Esaü, et dabitur Jacob. Hirsutus natus erat et pilosus Esaü, id est, plenus peccatis; hærebant in illo peccata : ille autem ut acciperet primatum, accepit pelles hædorum in brachiis, et sic illum benedixit pater, palpans brachia ipsius, et inveniens hirsutum. Sed illi capilli et peccata portabantur à Jacob, non hærebant in Jacob. Sic ergo et Ecclesia Dei aliena peccata portat, non sua tolerans usque in finem; sicut et Dominus noster Jesus Christus aliena portavit.

N. 5. Minor filius accepit primatum, et major filius perdidit primatum. Ecce Jacob implevit terram, tenuit gentes et regna. (Judæi) sparsi per orbem terrarum facti sunt quasi custodes librorum nostrorum.... Ideo ergo sparsi sunt, ut nobis libros servent.

In Psal. 46. *n.* 6. Major serviet minori.... (*Genes.* XXV. 23.) sed minor in bonis Christianis, electis, piis, fidelibus; major in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentibus, magis quàm confitentibus; qualis etiam ipse populus Judæorum fuit, ignorans Dei justitiam, et suam volens constituere. (*Rom.* X. 3.) Sed quia dictum est, major serviet minori : (*Genes.* XXV. 23.) manifestum est, quia piis subdentur impii, et humilibus subdentur superbi....

(H) GEN. XXIX. 16. Habebat verò (Laban) duas filias, nomen majoris Lia : minor verò appellabatur Rachel. 17. Sed Lia lippis erat oculis : Rachel decorâ facie, et venusto aspectu. 18. Quam diligens Jacob, ait : Serviam tibi pro Rachel filiâ tuâ minore, septem annis. 19. Respondit Laban : Melius est ut tibi eam dem quàm alteri viro, mane apud me. 20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis : et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. 21. Dixitque ad Laban : Da mihi uxorem meam.... 22. Qui.... fecit nuptias. 23. Et vesperè Liam filiam suam introduxit ad eum. 24.... Ad quam cùm ex more Jacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam. 25. Et dixit ad socerum suum : quid est quod facere voluisti? Nonne pro Rachel servivi tibi?.... 26. Respondit Laban : Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores antè tradamus ad nuptias. 27. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ : et hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis. 28. Acquievit placito : et hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem.... 30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis. 31. Videns autem Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente. 32. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben.... 33. Rursumque concepit et peperit filium,.... vocavitque nomen ejus Simeon. 34. Concepitque tertiò, et genuit alium filium,.... et appellavit nomen ejus Levi. 35. Quartò concepit, et peperit filium, et.... vocavit eum Judam. Cessavitque parere.

XXX. 17. Et exaudivit Deus preces ejus : (Liæ) concepitque et peperit filium quintum, 18.... appellavitque nomen ejus, Issachar. 19. Rursum Lia concipiens peperit sextum filium, 20.... et appellavit nomen ejus, Zabulon. 21. Post quem peperit filiam nomine Dinam.

(I) GENES. XXX. 1. Cernens autem Rachel quòd infecunda esset, invidit sorori suæ, et ait marito suo : Da mihi liberos, alioquin moriar. 2. Cui iratus respondit Jacob : Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui? 3. At illa : habeo, inquit, famulam Balam : ingredere ad illam, ut.... habeam ex illâ filios. 4. Deditque illi Balam in con-

I. Quam ob rem filii Jacob dicuntur Patriarchæ ?

R. Sic dicti sunt quia ab ipsis ortum et nomen habuere duodecim principes familiæ Judæorum, ex quibus cæteræ omnes prodiere. *Patriarcha* vox Græca est, quæ significat idem quod *Pater-familias.*

Hæ familiæ principes, notæ omnibus sub nomine Tribuum duodecim. Sed id observandum, quòd familia Joseph Tribus duas constituit, quia Ephraïm et Manassen ex Joseph genitos in filios adoptavit, voluitque caput fieri Tribubus duabus ; immo minorem prætulit majori. (K)

jugium : quæ, 5. Ingresso ad se viro, concepit et peperit filium. 6. Rachel.... appellavit nomen ejus, Dan. 7. Rursumque Bala concipiens peperit alterum. 8.... Rachel.... vocavit eum Nephtali. 9. Sentiens Lia quòd parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit. 10. Quâ post conceptum edente filium, 11.... vocavit nomen ejus, Gad. 12. Peperit quoque Zelpha alterum. 15. Lia.... appellavit eum, Aser.... 22. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, et aperuit vulvam ejus. 23. Quæ concepit et peperit filium, dicens : Abstulit Deus opprobrium meum. 24. Et vocavit nomen ejus, Joseph.

XXXV. 16. (Jacob) Egressus inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam : in qua cùm parturiret Rachel, 17. ob difficultatem partûs periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix : noli timere, quia et hunc habebis filium. 18. Egrediente autem animâ præ dolore, et imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris mei : Pater verò appellavit eum Benjamin, id est, filius dextræ.

XXXV. 23. Filii Liæ primogenitus Ruben, et Simeon, et Levi, et Judas, et Issachar, et Zabulon. 24. Filii Rachel : Joseph, et Benjamin. 25. Filii Balæ ancillæ Rachelis : Dan, et Nepthali. 26. Filii Zelphæ ancillæ Liæ : Gad, et Aser ; hi sunt filii Jacob qui nati sunt ei, in Mesopotamiâ Syriæ.

S. AUG. *De Civ. Dei, lib.* 16. *c.* 38. *n.* 3. Perrexit Jacob in Mesopotamiam, ut inde acciperet uxorem. Unde autem illi acciderit, quatuor habere feminas, de quibus duodecim filios et unam filiam procreavit, cùm earum nullam concupisceret illicitè, divina Scriptura indicat. Ad unam quippe accipiendam venerat ; sed cùm illi altera pro alterâ supposita fuisset, nec ipsam dimisit, quâ nesciens usus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuisse ; et eo tempore, quando multiplicandæ posteritatis causâ plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugii fidem fecerat. Quæ cùm esset sterilis, ancillam suam, de quâ filios ipsa susciperet, marito dedit : quod etiam major soror ejus, quamvis peperisset, imitata, quoniam multiplicare prolem cupiebat, efficit. Nullam Jacob legitur petiisse præter unam, nec usus plurimis nisi gignendæ prolis officio, conjugali jure servato, ut neque hoc faceret, nisi uxores ejus id fieri flagitassent, quæ corporis viri sui habebant legitimam potestatem.

(K) GEN. XLVIII. 1... Nuntiatum est Joseph quòd ægrotaret pater suus : qui, assumptis duobus filiis Manasses et Ephraïm, ire perrexit. 2. Dictumque est seni : ecce filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. 3. Et ingresso ad se ait : Deus omnipotens apparuit mihi in Luzâ, quæ est in terra Chanaan : benedixitque mihi. 4. Et ait : Ego te augebo et multiplicabo, et faciam te in turbas populorum : daboque tibi terram hanc, et semini tuo post te, in possessionem sempiternam. 5. Duo ergo filii tui... mei erunt : Ephraïm et Manasses, sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. 6. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt... 13. Et posuit (Jacob) Ephraïm ad dexteram suam... Manassen verò in sinistrâ suâ... 14. Et extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraïm minoris fratris : sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat... 17. Videns autem Joseph quòd posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraïm, graviter accepit : et apprehensam manum patris, levare conatus est de capite Ephraïm, et transferre super

Nec propterea tredecim Tribus, sed duodecim solummodo numerantur; quia Tribus Levi, quæ, tempore Mosis, divino ministerio consecrata est, non accepit cum cæteris distinctam terræ portionem; sed assignatæ sunt in singulis Tribubus urbes Levitis. Id ita factum ut ipsi liberiùs servirent Deo, possentque faciliùs verbo et exemplo fratribus suis, in his quæ Dei sunt, adjumento esse. (L)

I. Fuit-ne in Tribubus una cæteris illustrior?

R. Tribus Levi omnibus antecelluit, utpote ad Sacerdotium et ministerium sacrum segregata. Sed Tribus Juda cæteris illustrior fuit: tum quia pluribus à Deo cumulata beneficiis; tum quia ex eà natus est Messias; tum quia ipsa toti genti postea nomen dedit?

Postea, inquam, hoc est, post reditum à captivitate Babylonicà: antea enim Judæorum nomen solius Regni Juda incolis competebat, et antequam totius nationis imperium in Regna duo scinderetur, de quà scissione agemus infrà, (§. 18.) posteri Jacob dicebantur Israëlitæ seu Hebræi.

I. Cur Israëlitæ, cur Hebræi?

R. Israëlitæ, quidem, quia Jacob et Israël dictus est, mutato ipsi Dei jussu nomine. (M)

De origine nominis Hebræorum non ita constat. Alii putant Abraham dictum fuisse Hebræum eò quòd esset ex progenie Heber patris Phaleg, quo vivente facta est confusio linguarum Babylonica: ita ut lingua Phaleg in filio ejus Heber ejusque posteris Abrahamo et Israëlitis perseveraverit, qui propterea dicti sint Hebræi.

Aliis placet nomen Hebræorum derivari à voce *Heber*, quæ linguà Chananæorum idem sonabat quod *trans;* ita ut Chananæis dictus fuerit primùm Abraham *Hebræus*, id est alienigena, à transmisso Euphrate. (N)

caput Manasse. 18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater; quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus. 19. Qui renuens, ait: scio, fili mi, scio: et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur: sed frater ejus minor, major erit illo: et semen illius crescet in gentes. 20.... Constituitque Ephraïm ante Manassen.

(L) NUMER. I. 48. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 49. Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israël: 50. Sed constitue eos super tabernaculum et cuncta vasa ejus, et quidquid ad cæremonias pertinet..... 52. Metabuntur autem castra filii Israël unusquisque per turmas.... 53. Porrò Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria.... et excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

XXXV. 2. Præcipe filiis Israël, ut dent Levitis de possessionibus suis. 3. Urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum: ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac jumentis.

JOSUE. XXI. 2. Dominus præcepit per manum Moysi ut darentur nobis urbes ad habitandum; et suburbana earum ad alenda jumenta. 3. Dederuntque filii Israël de possessionibus suis, juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum. *Vide si lubet caput integrum.*

(M) GENES. XXXII. 28. Nequaquam Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis?

(N) S. AUG. *Lib.* 16. *de Civ. Dei*, *c.* 11. *n.* 1.... Non defuit domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret,.... quæ lingua priùs

I. Cujus rei typus fuit populus hic ex uno homine ortus ?

R. Typus fuit populi Christiani ex uno Christo formandi ?

I. Cujus rei typus fuere Patriarchæ duodecim, ex quibus gens tota Judæorum prodiit ?

R. Typus fuere Apostolorum duodecim, ex quibus tota gens Christianorum prodiit itidem. Hinc dicimur Apostolo Paulo, (*Ephes.* II. 20.) *Ædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.*

I. Cujus rei typus fuere Lia et Rachel ?

R. His duabus sororibus præfigurantes intellexerunt sancti Patres vitas duas, alteram quæ in actione, alteram quæ in contemplatione veritatis posita est; utramque laudabilem, sed illam temporalem et laboriosam, hanc æternam et beatam. Lia ob fecunditatem typus dicitur vitæ illius quæ in actione et exercitiis charitatis tota versatur. Rachel ob sterilitatem simul et pulchritudinem, vitam quæ contemplationi veritatis magis quàm exercitiis charitatis vacat, adumbrasse legitur. (O)

humano generi non immeritò creditur fuisse communis, ideo deinceps Hebræa est nuncupata.

N. 2. Cùm legitur unam fuisse linguam primitùs omnium, et ante omnes filios Sem commendatur Heber, quamvis ab illo quintus oriatur, et Hebræa vocatur lingua, quam Patriarcharum et Prophetarum, non solùm in sermonibus suis, verùm etiam in Litteris Sacris custodivit auctoritas : profectò cùm quæritur in divisione linguarum, ubi lingua illa remanere potuerit, quæ fuit antè communis.... quid aliud occurrit, nisi quòd in hujus gente remanserit, à cujus nomine nomen accepit.

DANIEL HUETIUS doctissimus Abrincensium Episcopus. *In Demonstr. Evang. proposit.* 4. *c.* 13. *n.* 1. Probabilior hæc est sententia, et doctorum hominum, ac sanctorum etiam Patrum aliquot consensu receptissima, linguam Hebraïcam mundo ipsi coævam esse, et Adami priorumque Patriarcharum usu concelebratam, post Babelicam linguarum divisionem in Semi, ac deinde Heberi familiâ integram ad Abrahamum usque et Israëliticam gentem perseverasse.

(O) S. AUG. *L.* 22. *contra Faustum, c.* 52. Quanquam enim duas liberas uxores Jacob ad novum Testamentum, quo in libertatem vocati sumus, existimem pertinere, non tamen frustrà duæ sunt : nisi fortè quia.... duæ vitæ nobis in Christi corpore prædicantur, una temporalis in quâ laboramus, alia æterna in quâ delectationem Dei contemplabimur. Istam Dominus passione, illam resurrectione declaravit.... Actio ergo humanæ mortalisque vitæ in quâ vivimus ex fide, multa laboriosa opera facientes, incerti quo exitu proveniant ad utilitatem eorum quibus consulere volumus, ipsa est Lia prior uxor Jacob : ac per hoc et infirmis oculis fuisse commemoratur. Cogitationes enim mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ. (*Sap.* IX. 14.) Spes verò æternæ contemplationis Dei, habens certam et delectabilem intelligentiam veritatis, ipsa est Rachel : unde etiam dicitur bonâ facie et pulchrâ specie.

Hanc enim amat omnis piè studiosus, et propter hanc servit gratiæ Dei... Vellet homo, si fieri posset, sine ullâ tolerantiâ laboris, quæ in agendo patiendoque amplectenda est, statim ad pulchræ atque perfectæ sapientiæ delicias pervenire : sed hoc non potest in terrâ morientium... Prior est autem in rectâ hominis eruditione labor operandi quæ justa sunt, quàm voluptas intelligendi quæ vera sunt. Ad unum ergo tendendum, sed propter hoc multa ferenda sunt.

S. GREG. MAGN. *Lib.* 6. *Moral. in Job. c.* 18. Quid per Rachelem, nisi

§. 7. De servitute Israëlitarum apud Ægyptios. Quâ id ratione contigerit.

I. Incoluerunt-ne semper Israëlitæ terram Chanaan Abrahæ promissam ?

R. Hanc Abraham, Isaac et Jacob incoluerunt ut advenæ et peregrini. Non venerunt in ejus possessionem horum posteri, nisi post annos quadringentos computandos à tempore promissionis factæ Abrahamo. (A)

I. Cr tandiu dilata promissionis exsecutio est ?

R. Quia diù servierunt Ægyptiis : nec à servitute Ægyptiacâ liberati sunt ad terram promissam introducendi, nisi post annos quadringentos à vocatione Abrahæ. (B)

I. Quâ ratione factum est ut Israëlitæ servirent Ægyptiis ?

R. Urgente fame diuturnâ, descendit Jacob in Ægyptum cum totâ familiâ, quæ tum temporis erat hominum septuaginta. Ibi incredibile memoratu est quàm citô numero aucti sint, multiplicatâque progenie Ægyptum repleverint. Hos succedente tempore Pharao Rex Ægypti afflixit multùm, dirè vexavit et redegit in servitutem. (C)

contemplativa : quid per Liam, nisi activa vita designatur ?.... Unde et Rachel pulchra, sed sterilis ; Lia autem lippa est, sed fecunda : quia nimirum mens cùm contemplando otia appetit, plus videt, sed minùs Deo filios generat : cùm verò ad laborem prædicationis se dirigit, minùs videt, sed ampliùs parit. Post Liæ ergo amplexus ad Rachelem Jacob pervenit : quia perfectus quisque antè activæ ad fecunditatem jungitur, et post contemplativæ ad requiem copulatur.... Activæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplativæ autem gaudia meliùs ex fine convalescunt.

(A) Genes. xv. 13. Dictumque est ad eum (Abraham) : scito prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terrâ non suâ, et subjicient eos servituti, et affligent quadringentis annis.

Act. vii. 6. Locutus est autem ei (Abraham) Deus : quia erit semen ejus accola in terrâ alienâ, et servituti eos subjicient, et malè tractabunt eos annis quadringentis.

Hebr. xi. 9. Fide demoratus est (Abraham) in terrâ repromissionis, tanquam in alienâ, in casulis habitando cum Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem. 10. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus.

(B) *Vide suprà litt.* (A)

(C) Genes. xlvi. 27... Omnes animæ domûs Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.

xlvii. 11. Joseph verò patri et fratribus suis dedit possessionem in optimo terræ loco, Ramesses.... 12. Et alebat eos omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis. 13. In toto enim orbe panis decrat, et oppresserat fames terram, maximè Ægypti et Chanaan.

Deuter. x. 22. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum : et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cœli.

Act. vii. 11. Venit autem fames in universam Ægyptum, et Chanaan, et tribulatio magna : et non inveniebant cibos patres nostri. 12. Cùm audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto : misit patres nostros primùm. 15. Et in secundo cognitus est Joseph à fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus. 14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. 15. Et descendit Jacob in Ægyptum, et defunctus est ipse, et patres nostri... 17. Cùm autem appropinquaret tempus promissionis,

I. Cur in Ægyptum potiùs quàm in aliam regionem profectus est Jacob urgente fame ?

R. Quia accepit superesse etiamnum quinque annos famis, quæ jam à biennio grassabatur; summam rerum Ægypti penès Joseph esse, unum ex filiis suis; hujusque providentiâ factum, ut maximâ frumenti copiâ in horreis regiis congregatâ, res essent ibi adversùs futuram famem bene compositæ. (D)

I. Cur Joseph ipse descenderat in Ægyptum ?

R. Charus plus cæteris Joseph Patri : ob idque fratribus invisus; qui consilium necis ejus ceperunt. Sed obsistente Ruben horum primogenito, in cisternam veterem demissus. Mox suadente Juda deducti ad mitius consilium, negotiatoribus eum, qui tum Ægyptum petebant, vendiderunt. Atque ab his Putiphari Ægyptio traditus est. Factum id, Deo permittente, ut hujus sceleris occasione Joseph exaltatus, fieret familiæ suæ columen. (E)

quam confessus erat Deus Abrahæ, crevit populus, et multiplicatus est in Ægypto, 18. quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph. 19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur.

S. Aug. *de Civ. Dei, lib.* 16. *c.* 40. Ingressi itaque referuntur in Ægyptum simul cum ipso Jacob septuaginta quinque homines, annumerato ipso cum filiis suis. Sed res diligenter considerata non indicat, quòd tantus numerus fuerit in progenie Jacob, die vel anno, quo ingressus est Ægyptum. Commemorati sunt quippe in eis etiam pronepotes Joseph, qui nullo modo jam tunc esse potuerunt... Sed nimirùm introitus Jacob in Ægyptum, quando eum in septuaginta quinque animabus Scriptura commemorat, (*Act.* vii. 14.) non unus dies, vel unus annus, sed totum illud est tempus quandiù vixit Joseph, per quem factum est ut intrarent.

(D) Genes. xlv. 5.... Pro salute vestrâ misit me Deus ante vos in Ægyptum. 6. Biennium est enim quòd cœpit fames esse in terrâ : et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. 7. Præmisitque me Deus, ut reservemini super terram, et escas ad vivendum habere possitis. 8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum : qui fecit me quasi patrem Pharaonis, et dominum universæ domûs ejus, ac principem in omni terrâ Ægypti. 9. Festinate, et ascendite ad patrem meum, et dicetis ei....

(E) Genes. xxxvii. 3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eò quòd in senectute genuisset eum : fecitque ei tunicam polymitam. 4. Videntes autem fratres ejus, quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui... 12. Cùmque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,... 17... perrexit Joseph post fratres suos, et invenit eos in Dothain. Qui cùm vidissent eum procul, ... 19.... mutuò locquebantur :... 20... Occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem : dicemusque, fera pessima devoravit eum... 21. Audiens autem hoc Ruben,.... dicebat : 22. Non interficialis animam ejus, nec effundatis sanguinem : sed projicite eum in cisternam hanc,... manusque vestras servate innoxias : hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, et reddere patri suo. 23. Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos,.... 24. miserunt eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam. 25. Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaëlitas viatores... 26. Dixit ergo Judas fratribus suis : Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum ?... 27. Melius est ut venundetur Ismaëlitis, et manus nostræ non polluantur : frater enim, et caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius. 38. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisternâ, vendiderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis : qui du-

I. Quid egit Joseph in Ægypto ?

R. Servivit diù Putiphari ; à quo benignè habitus, ejus domum et familiam procuravit. Mox ob servatam sanctè pudicitiam, falso scelere infamatus ab uxore Putipharis, in carcerem conjicitur. Inde post biennium, Deo res ita disponente, eductus, toti Ægypto præficitur. (F)

I. Mira et stupenda narras : sed perge, quæso. Quomodo transiit Joseph à carcere ad summam rerum Ægypti ?

R. Somnium Pharaoni regi objectum est. Quod cùm à nemine solvi posset, audivit rex Joseph esse mirum somniorum interpretem. Ita Joseph solvitur, et regi præ objectâ sibi imagine conturbato somnium interpretatur. Tum rex

xerunt eum in Ægyptum... 36. Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

XLV. 5, et seq. *Vide suprà hocce §. litt.* (D)

ACT. VII. 9. Et Patriarchæ æmulantes, Joseph vendiderunt in Ægyptum, et erat Deus cum eo. 10. Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus : dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, et constituit eum præpositum super Ægyptum, et super omnem domum suam.

(F) GENES. XXXIX. 1. Igitur Joseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitûs, vir Ægyptius, de manu Ismaëlitarum, à quibus perductus erat. 2. Fuitque Dominus cum eo, et erat vir in cunctis prosperè agens.... 4. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei, à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, et universa quæ ei tradita fuerant. 5. Benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Joseph, et multiplicavit tam in ædibus quàm in agris cunctam ejus substantiam. 6... Erat autem Joseph pulchrâ facie, et decorus aspectu. 7. Post multos itaque dies injecit domina sua oculos suos in Joseph, et ait : Dormi mecum. 8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam : Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo suâ : 9. Nec quidquam est quod non in meâ sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es : quomodo ergo possum hoc malum facere, et peccare in Deum meum ? 10. Hujuscemodi verbis per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti, et ille recusabat stuprum. 11. Accidit autem quâdam die, ut intraret Joseph domum, et operis quippiam absque arbitris faceret ; 12. et illa apprehensâ lacinia vestimenti ejus, diceret : Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, et egressus est foras. 13. Cùmque vidisset mulier vestem in manibus suis, et se esse contemptam.... 16. In argumentum fidei retentum pallium ostendit marito..... 17. Et ait : Ingressus est ad me servus Hebræus quem adduxisti, ut illuderet mihi. 18. Cùmque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, et fugit foras. 19. His auditis dominus, et nimiùm credulus verbis conjugis, iratus est valde. 20. Tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur, et erat ibi clausus. 21. Fuit autem Dominus cum Joseph, et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris. 22. Qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodiâ tenebantur : et quidquid fiebat, sub ipso erat. 23. Nec noverat aliquid, cunctis ei credilis : Dominus enim erat cum illo, et omnia opera ejus dirigebat.

S. AUG. *in Ps.* LXI. *n.* 5. Jam Joseph.... post venditionem à fratribus, post translationem de patriâ suâ... in Ægyptum, post humiliationem carceris, post factionem falsæ testis, postquàm factum est quod de illo dictum est (*Ps.* CIV. 18.) Ferrum pertransivit animam ejus : jam honorificatus est, jam non est subditus fratribus vendentibus, sed frumenta erogat esurientibus, victis ejus humilitate, et castitate, et incorruptione tentationibus, passionibus, jam cum honoratum vident.

Josephi sapientiam et prudentiam admiratus, hunc rebus Ægypti præficit. (G)

I. Quâ ratione innotuit Pharaoni Joseph esse mirum somniorum interpretem?

R. Id accepit ab uno è ministris suis, qui, cùm fuisset in eâdem custodiâ, in somniis interpretandis peritiam fausto exitu expertus fuerat. (H)

(G) Genes. xli. 7... Evigilans Pharao post quietem. 8. Et facto manè, pavore perterritus, misit ad omnes conjectores Ægypti, cunctosque sapientes: et accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur. 9. Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum. 10. Iratus rex servis suis, me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum. 11. Ubi unâ nocte uterque vidimus somnium præsagum futurorum. 12. Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis militum famulus: cui narrantes somnia, 13. audivimus quidquid postea rei probavit eventus. Ego enim redditus sum officio meo: et ille suspensus est in cruce. 14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt: ac veste mutatâ, obtulerunt ei. 15. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audivi te sapientissimè conjicere. 16. Respondit Joseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.... 25.... Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni. 26. Septem boves pulchræ, et septem spicæ plenæ: septem ubertatis anni sunt: eamdemque vim somnii comprehendunt. 27. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, et septem spicæ tenues, et vento urente percussæ: septem anni venturæ sunt famis. 28. qui hoc ordine complebuntur. 29. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universâ terrâ Ægypti: 30. Quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia: consumptura est enim fames omnem terram, 31. et ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo. 32. Quod autem vidisti secundò ad eamdem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eò quòd fiat sermo Dei et velociùs impleatur. 33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium, et præficiat eum terræ Ægypti: 34. Qui constituat præpositos per cunctas regiones: et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, 35. qui jam nunc futuri sunt congreget in horrea: et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus. 36. Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum: et non consumetur terra inopiâ. 37. Placuit Pharaoni consilium, et cunctis ministris ejus. 38. Locutusque ad eos: Num invenire poterimus talem virum qui spiritu Dei plenus sit? 39. Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, numquid sapientiorem et consimilem tui invenire potero? 40. Tu eris super domum meam, et ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantùm regni solio te præcedam. 41. Dixitque rursus Pharao ad Joseph: Ecce constitui te super universam terram Ægypti. 42. Tulitque annulum de manu suâ, et dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stolâ byssinâ, et collo torquem auream circumposuit. 43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, et præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti. 44. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terrâ Ægypti. 45. Verlitque nomen ejus, et vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi.

(H) Genes. xl. 1. His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, et pistor, domino suo. 2. Iratusque contra eos Pharao,.... 3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus et Joseph. 4. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui et ministrabat eis. 5. Viderunt que ambo somnium nocte unâ juxta interpretationem congruam sibi. 6. Ad quos cùm introisset Joseph manè, et vidisset eos tristes, 7. sciscitatus est eos, dicens: Cur tristior est hodiè solito facies vestra? 8. Qui responderunt: Somnium vidimus, et non

I. Quomodo nuntiatum est Jacob summam rerum in Ægypto penès Joseph esse ?

R. Urgente frumenti inopiâ, filios suos Jacob in Ægyptum ad comparandam annonam mittere cogitur. Hi Josephum penès quem annonæ arbitrium erat adeunt. Qui se fratribus cognoscendum præbuit, acceptam ab iis injuriam condonavit, oneratos frumento domum remisit : præmonens quinque adhuc annos famem futuram : proinde cum patre atque omni progenie ac familiâ ad se commigrarent. Hoc audito Jacob lubens descendit in Ægyptum. (1)

est qui interpretetur nobis.... 12. Respondit Joseph : (pincernæ) Hæc est interpretatio somnii : Tres propagines, tres adhuc dies sunt : 13. Post quos recordabitur Pharao ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum : dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut antè facere consueveras. 14. Tantùm memento mei, cùm bene tibi fuerit, et facias mecum misericordiam : ut suggeras Pharaoni, ut educat me de isto carcere. 15. Quia furto sublatus sum de terrâ Hebræorum, et hic innocens in lacum missus sum. 16. Videns pistorum magister, quòd prudenter somnium dissolvisset, ait : Et ego vidi somnium.... 18. Respondit Joseph : Hæc est interpretatio somnii : Tria canistra, tres adhuc dies sunt : 19. Post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, et lacerabunt volucres carnes tuas.... 20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat : qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, et pistorum principis. 21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum. 22. Alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur. 23. Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

(1) GENES. XLII. 1. Audiens autem Jacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis, Quare negligitis ? 2. Audivi quòd triticum venundetur in Ægypto : descendite, et emite nobis necessaria, ut possimus vivere, et non consumamur inopiâ. 3. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,... 5. Ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum.... 6. Et Joseph erat princeps in terrâ Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cùmque adorassent eum fratres sui, 7. et agnovisset eos, quasi ad alienos duriùs loquebatur, interrogans eos : unde venistis ? Qui responderunt : de terrâ Chanaan, ut emamus victui necessaria. 8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis. 9. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos : Exploratores estis.... 19. Frater vester unus ligetur in carcere : vos autem abite, et ferte frumenta quæ emistis in domos vestras, et fratrem vestrum minimum ad me adducite.... 21. Et locuti sunt ad invicem : meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, et non audivimus : idcirco venit super nos ista tribulatio : 22. E quibus unus Ruben, ait : nunquid non dixi vobis : nolite peccare in puerum, et non audistis me ? Ecce sanguis ejus exquiritur. 23. Nesciebant autem quòd intelligeret Joseph : eò quòd per interpretem loqueretur ad eos. 24. Avertitque se parumper, et flevit.... 25. Tollensque Simeon, et ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis suprà cibariis in viam : qui fecerunt ita.

XLIII. 1. Interim fames omnem terram vehementer premebat. 2. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos : revertimini, et emite nobis pauxillum escarum.... 11.... Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, et deferte viro munera... 12.... Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, et illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne fortè errore factum sit... 15. Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplicem, et Benjamin : descenderuntque in Ægyptum, et steterunt coram Joseph. 16. Quos cùm ille vidisset, et

I. **Ubinam mortuus est Jacob ?**

R. **In Ægypto decessit, prænuntiato priùs tempore quo venturus erat Messias. Tum quoque Ephraïm et Manassen, quos Joseph ex filiâ Putipharis genuerat, Jacob moriens adoptavit. Cæteros item filios lustravit benedictione. Corpus ejus in sepulchro majorum condendum Joseph transtulit in terram Chanaan. (L)**

Benjamin simul, præcepit dispensatori domûs suæ, dicens : introduc viros domum, et occide victimas, et instrue convivium : quoniam mecum sunt comesturi meridie.... 26. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis : et adoraverunt proni in terram....29. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum.... 30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, et erumpebant lacrymæ, et introiens cubiculum flevit. 31. Rursumque lotâ facie egressus, continuit se, et ait : Ponite panes.

XLV. 1. Non se poterat ultrà cohibere Joseph multis coram astantibus : unde præcepit ut egrederentur cuncti foras.... 3. Et dixit fratribus suis : ego sum Joseph : adhuc pater meus vivit ? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. 4. Ad quos ille clementer : accedite, inquit, ad me. Et cùm accessissent propè, ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. 5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus : pro salute enim vestrâ misit me Deus ante vos in Ægyptum.... 9. Festinate, et ascendite ad patrem meum, et dicetis eis : hæc mandat filius tuus Joseph : Deus fecit me Dominum universæ terræ Ægypti : descende ad me, ne moreris. 10. Et habitabis in terrâ Gessen : erisque juxta me tu, et filii tui, et filii filiorum tuorum, oves tuæ, et armenta tua, et universa quæ possides. 11. Ibique te pascam, (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne et tu pereas, et domus tua, et omnia quæ possides.... 13. Nuntiate patri meo universam gloriam meam ;.... festinate, et adducite eum ad me. 14. Cùmque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit ; illo quoque similiter flente super collum ejus. 15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, et ploravit super singulos.... 21. Feceruntque filii Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundùm Pharaonis imperium : et cibaria in itinere.

XLVI. 1. Profectusque Israël cum omnibus quæ habebat.... 3. Ait illi Deus : ego sum fortissimus Deus patris tui : noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. 4. Ego descendam tecum illuc, et ego inde adducam te revertentem : Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos. 5. Surrexit Jacob.... 6.... Venitque in Ægyptum cum omni semine suo.

(L) GENES. XLVIII. *Vide* §. *super. litt.* (K) XLIX. 8. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. 9. Catulus leonis Juda : ad prædam, fili mi, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, et quasi leæna, quis suscitabit eum ? 10. Non auferetur sceptrum de Judâ, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium. 11. Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum. 12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores.... 18. Salutare tuum exspectabo Domine.... 28.... Hæc locutus est eis..... Benedixitque singulis, benedictionibus propriis. 29. Et præcepit eis, dicens : ego congregor ad populum meum : sepelite me cum patribus meis in speluncâ duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi, 30. Contra Mambre in terrâ Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulcri. 31. Ibi sepelierunt eum, et Saram uxorem ejus : ibi sepultus est Isaac cum Rebeccâ conjuge suâ : ibi et Lia condita jacet. 32. Finitisque mandatis quibus filios instruebat ; collegit pedes suos super lectulum et obiit, appositusque est ad populum suum.

L. 1. Quod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens et deoscu-

I. Ubinam Joseph supremum diem obiit ?

R. Decessit quoque in Ægypto, summâ rerum ad mortem usque potitus. Jussit moriens ossa sua transferri itidem in terram Chanaan in sepulcro majorum condenda. (M)

I. Quo in pretio Israëlitæ ab Ægyptiis habiti ?

R. Quandiu Joseph vixit, bene actum est cum eis. Sed defuncto Rege, qui eos ob meritum Joseph benignè fovebat, succedentium Regum imperio depressi sunt, dirè vexati, et redacti in servitutem. (N)

lans eum. 2. Præcepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem. 3. Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies.... flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus. 4. Et expleto planctûs tempore,... 13. Portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in speluncâ duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulcri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. 14. Reversusque est Joseph in Ægyptum cum fratribus suis.... 18. Veneruntque ad eum fratres sui, et proni adorantes in terram, dixerunt : Servi tui sumus. 19. Quibus ille respondit : nolite timere : num Dei possumus resistere voluntati ? 20. Vos cogitastis de me malum : sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, et salvos faceret multos populos. 21. Nolite timere : ego pascam vos et parvulos vestros ; consolatusque est eos, et blandè ac leniter est locutus.

S. Aug. *Lib.* 16. *de Civ. Dei*, *cap.* 41. Quantùm veritas prophetiæ hujus elucet : ubi et mors Christi prædicata est verbo dormitionis, et non necessitas, sed potestas in morte, nomine leonis.... Ipsum autem genus mortis, hoc est, sublimitas crucis in uno verbo intelligitur, quod ait, (*Genes.* xlix. 9.) *ascendisti* : quod verò addidit, *recumbens dormisti*, Evangelista (*Joan.* xix. 30.) exponit, ubi dicit, *et inclinato capite tradidit spiritum* : aut certè sepultura ejus agnoscitur, in quâ recubuit, dormiens.... (*Genes.* xlix. 11.) Stola porrò ejus quam lavat in vino, id est, mundat à peccatis in sanguine suo, cujus sanguinis sacramentum baptizati sciunt.... quid est nisi Ecclesia ?

Cap. 41. Sicut autem duo Isaac filii, Esaü et Jacob, figuram præbuerunt duorum populorum in Judæis et Christianis :.... ita factum est etiam in duobus filiis Joseph : nam major gessit typum Judæorum, Christianorum autem minor. Quos cùm benediceret Jacob, manum dexteram ponens super minorem, quem habebat ad sinistram ; sinistram super majorem, quem habebat ad dexteram ; grave visum est patri eorum, et admonuit patrem velut corrigens ejus errorem, et quisnam eorum esset major ostendens. At ille mutare manus noluit, sed dixit : * *Scio, fili, scio. Et hic erit in populum, et hic exaltabitur : sed frater ejus junior major illo erit, et semen ejus erit in multitudinem gentium.* (*Genes.* xlviii. 19.) Etiam hîc duo illa promissa demonstrat. Nam ille *in populum*, iste, *in multitudinem gentium* : quid evidentius quàm in his duabus promissionibus contineri populum Israëlitarum, orbemque terrarum in semine Abrahæ, illum secundùm carnem, istum secundùm fidem.

(M) Genes. l. 23.... Locutus est (Joseph) fratribus suis : post mortem meam Deus visitabit vos ; et ascendere vos faciet de terrâ istâ ad terram quam juravit Abraham, Isaac, et Jacob. 24. Cùmque adjurasset eos atque dixisset : Deus visitabit vos : asportate ossa mea vobiscum de loco isto : 25. Mortuus est.... et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

(N) Exod. i. 7. Filii Israël creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt : ac roborati nimis, impleverunt terram. 8. Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph : 9. et ait ad populum suum : ecce, populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est. 10. Venite, sapienter opprimamus eum ne fortè multiplicetur : et si ingruerit contra nos bellum, additur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terrâ. 11. Præposuit itaque eis magistros operum, ut

I. Joseph à fratribus venditus, cujus rei typus fuit?

R. Præfiguravit Christum, qui à Judâ venditus et à Principibus Sacerdotum traditus est Romanis ut crucifigeretur. (O)

I. Cujus rei typus fuit Joseph missus in carcerem, et inde ad fastigium evectus?

R. Typus fuit utique Christi, qui morte, et resurrectione suâ futurus erat causa salutis æternæ Judæis et gentibus in historiâ Joseph luculenter adumbratis. (P)

affligerent eos oneribus.... 12. Quantòque opprimebant eos, tantò magis multiplicabantur, et crescebant. 13. Oderantque filios Israël Ægyptii, et affligebant illudentes eis : 14. Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, et lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. 15. Dixit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum : quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, 16. præcipiens eis : Quando obstetricabitis Hebræas, et partûs tempus advenerit : si masculus fuerit, interficite eum : si femina, reservate. 17. Timuerunt autem obstetrices Deum, et non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares.... 20. Bene ergo fecit Deus obstetricibus : et crevit populus, confortatusque est nimis.

v. 4. Ait ad eos rex Ægypti,.... Ite ad onera vestra. 5. Dixitque Pharao : Multus est populus terræ, videlis quòd turba succreverit : quantò magis si dederitis ei requiem ab operibus ?.... 7. Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres sicut priùs : sed ipsi vadant, et colligant stipulas. 8. Et mensuram laterum, quam priùs faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam : vacant enim.... 9. Opprimantur operibus, et expleant ea.

(O) Tertull. *Adversùs Judæos*, *cap.* 10. Isaac cùm à patre hostia duceretur, et lignum sibi ipsi portaret, Christi exitum jam tunc denotabat, in victimam concessi à Patre, signum passionis suæ bajulantis. Joseph et ipse Christum figuravit, vel hoc solo quòd persecutionem à fratribus passus est, et venundatus est in Ægyptum, sicut et Christus à Judæis carnalibus fratribus venundatus, à Judâ cùm traditur. *Eadem rursus inculcat adversùs Marcionem*, *lib.* 3. *cap.* 18.

S. Aug. *in Ps.* 80. *n.* 8. Joseph interpretatur augmentatio. Meministis, nostis Joseph in Ægyptum venditum : Christus ad gentes transiens. Ibi Joseph post tribulationes exaltatus, et hic Christus, post passionem Martyrum glorificatus. Ergo ad Joseph magis gentes pertinent : et ideo augmentatio ; *quia multi filii desertæ*, *magis quàm ejus quæ habet virum.* (*Gal.* iv. 27.)

In Ps. 104. *n.* 40. Porro si in servum venundatus Joseph (*Ps.* civ. 17.) et humiliatus et exaltatus, locum fecit ad temporalia bona populo Dei, ut firmaretur super inimicos ejus : quantò magis Jesus venundatus et humiliatus à fratribus suis secundùm carnem, et exaltatus in cœlis, locum facit ad æterna bona populo Dei, triumphanti de diabolo et angelis ejus ?.... Si tentationes duræ sunt in hoc sæculo, Joseph in carcere, Jesum in cruce cogitate.

S. Cæsarius. *Serm.* 7. *in append. S. Aug.* 13. *aliàs de temp.* 81. *n.* 2. Joseph per consilium Judæ triginta argenteis distrahitur, et Christus per consilium Judæ Iscariotis eodem numero venundatur.... Joseph descendit in Ægyptum ; et Christus in mundum. Joseph à penuriâ frumenti salvat Ægyptum ; et Christus à fame verbi Dei liberat mundum. Nisi enim Joseph fratres sui vendidissent, defecerat Ægyptus. Fratres, verum est, nisi Christum Judæi crucifixissent, perierat mundus.

(P) S. Ambros. *De Joseph. cap.* 3. *n.* 9. Ut et personam justi repræsentaret (*Joseph*) et populi, quòd Dei filius venturus esset in terras, qui et diligeretur à justis, et negaretur à perfidis. Videbat igitur futuræ incarnationis mysteria, qui filium mittebat ad fratres.... Ergo Joseph à patre missus est ad fratres, ab illo magis patre, qui *proprio filio non pepercit*, *sed pro nobis omnibus tradidit illum* ; (*Rom.* viii. 32.) ab illo

§. 8. De liberatione Israëlitarum per Moysen. Item de Agno Paschali, et de Maris rubri transmissione.

I. Quot annos Israëlitæ commorati sunt in Ægypto?

R. Annos ferè ducentos : quibus elapsis suscitavit Deus

patre de quo scriptum est : *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati.* (*Ibid.* 3.)

N. 10. Et errabat Joseph, quia fratres suos invenire non poterat. Non immeritò errabat, qui quærebat errantes; eos enim agnoscit Dominus qui sunt ipsius. Denique et *Jesus fatigatus ex itinere sedebat supra puteum.* (*Joan.* IV. 6.) Fatigabatur, quia non inveniebat Dei populum quem quærebat.

N. 12. *Videbimus quid proderunt somnia illius.* (*Gen.* XXXVII. 20.) Hoc scriptum est de Joseph, completum est de Christo, quando Judæi in ejus passione dixerunt : *Si Rex Israël est, descendat de cruce nunc.* (*Matth.* XXVII. 42.)

N. 14. Ut cognoscamus omne hoc de populo et de Domino Jesu Mysterium esse * *Venite*, inquit, *vendamus Joseph Ismaëlitis* (*Gen.* XXXVII. 27.). Quis igitur venditur nisi ille qui *cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens?* (*Philipp.* II. 6. 7.) Neque enim nos eum emissemus, nisi vendidissent eum. Quem sui malè vendiderunt, alieni pejùs emerunt..... Vendidit eum Judas, emerunt Ismaëlitæ... Hic quoque ut Dominicæ passionis figuram advertas, ait Judas Patriarcha : (*Gen.* XXXIII. 27.) *Tradamus Joseph Ismaëlitis.... manus autem nolite inferre illi.* Quod Judæi in Domini passione dixerunt : *Nobis non licet interficere quemquam* (*Joan.* XVIII. 31.)

N. 15. Jam tunc ergo crucis futuræ præfigurabatur insigne : simul et quid exutus est tunicâ, id est, carne quam adsumpsit exutus est, decorâ diversitate virtutum. Ergo tunica ejus, id est caro, non divinitas cruentata est, et indumentum ei carnis, non immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicam Judaïcæ bestiæ cruentaverunt, illæ de quibus dicit : *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.* (*Luc.* X. 3.)

N. 16. Quòd autem lacus siccus erat, quid mirum, si Judæorum lacus aquam non habet, qui dereliquerunt fontem aquæ vivæ et fecerunt sibi lacus contritos? (*Jerem.* II. 13.) Et ut scias verum hoc esse mysterium; ipse de se Dominus ait : *Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbrâ mortis....* (*Ps.* LXXXVII. 7.)

N. 18. Illud quoque, (*Gen.* XXXVII. 31.) hædi sanguine respersserunt tunicam ejus, videtur significare quoniam falsis testimoniis appetentes, in invidiam deduxere peccati omnium peccata donantem. Nobis agnus est, illis hædus. Nobis agnus Dei occisus est, quibus abstulit peccatum mundi : illis hædus, quorum acervavit errores, delicta cumulavit.

S. CÆSARIUS. *Serm.* 7. *in Append. S. Aug.* 13. *et aliàs de tempore* 81. *n.* 1. Beatus Jacob figuram habuit Dei Patris, sanctus quoque Joseph typum gessit Domini Salvatoris. Diligebat ergo Jacob filium suum : quia et Deus Pater diligit unigenitum suum, sicut ipse dixit : *Hic est filius meus dilectus.* (*Matth.* III. 17.) Jacob misit filium suum, ut de fratribus sollicitudinem gereret; et Deus Pater misit unigenitum suum, ut genus humanum peccatis languidum visitaret. Joseph dum fratres suos quæreret, errabat in eremo : et Christus genus humanum requirebat, quod errabat in mundo.... Sicut fratres Joseph invidiâ percussi, fraternæ dilectioni dorsum magis quàm facies offerebant : ita et infelices Judæi, veniente ad eos salutis Auctore, invidere potiùs quam diligere maluerunt.

N. 2. Videntes ergo Joseph fratres sui, de morte illius tractaverunt : sicut videntes Judæi verum Joseph Dominum Christum, ut eum crucifigerent uno omnes consilio statuerunt. Joseph exspoliaverunt fratres sui tunicâ polymitâ et talari : (*Gen.* XXXVII. 23.) et Judæi Christum per mortem crucis exspoliaverunt tunicâ corporali. Joseph exutus tunicâ mittitur in cisternam, id est, in lacum, et Christus exspoliatus carne humanâ descendit in infernum. Joseph postquam de cisternâ levatur, Ismaëlitis, id est, gentibus venditur; et Christus postæquam de inferno regreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur.

Moysen, qui eos eriperet à tyrannicâ Ægyptiorum servitute. (A)

I. Quis erat Moyses ?

R. Moyses unus fuit ex posteris Levi filii Jacob. Cùm esset mensium trium, cum mater sua Nili aquis exponere et divinæ providentiæ permittere cogitur : impio nempe Regis edicto cautum erat, ne quis parvulos ex Hebræis recèns editos vivere sineret. Infantem in flumine repertum filia Pharaonis misericordiâ commota sustulit, nutriendum curavit, puero, *Moyses*, nomen dedit, quod salvationem ex aquìs significat. Itaque Moyses summâ curâ *eruditus est in omni sapientiâ Ægyptiorum*, (*Act.* VII. 22.) et à filiâ Regis adoptatus in filium. (B) Sed *grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis ; magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem : majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi.* (*Hebr.* XI. 24. *et seq.*) Annos natus quadraginta, fratres suos invisit filios Israël. Sed non diu mansit apud eos ; nam interempto, nec sine Dei nutu, Ægyptio, in ultionem injuriæ uni ex fratribus suis irrogatæ, supplicium ex facto metuens, in terram Madian profugit, (C) et apud Jethro sacerdotem regionis illius diversatus, filiam ejus Sephoram in matrimonium ac-

(A) EXOD. XII. 40. Habitatio autem filiorum Israël quâ manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.

CHRONOLOGIÆ BIBLIOR. *Antonii Vitré, c.* 8. Jacob descendit in Ægyptum anno mundi 2298. Exodus contigit anno mundi 2513. Ergo captivitas Hebræorum in Ægypto fuit 215. annorum, ut exploranti facile erit prospicere. *Cap.*7. Annos 215. Israëlitas in Ægypto mansisse demonstramus.

NOTÆ BIBLIOR. *in fol. Antonii Vitré.* Hebræum itaque hujus v. 40. c. XII. Exodi, sic vertendum putant eruditi : peregrinatio autem filiorum Israël, qui (*non* qua) manserunt in Ægypto, fuerunt 430. annorum. Quod firmant cùm Septuaginta, tùm codex Samaritanus, qui hos 430. à peregrinatione Abraham numerandos exprimunt, ut volunt etiam omnes ferè Patres. Immo idipsum eodem modo accepisse patet Apostol. Galat. III. 16. 18.

JANSENIUS IPRENSIS. *Hìc*.... Restant 215. anni transacti in Ægypto.

MENOCHIUS. *Hìc*. In Ægypto fuerunt 215. annis, qui... *fuerunt* magnis calamitatibus Hebræorum *insignes.*

Omnes ferè Interpretes idem sentiunt, eorum itaque testimonia afferre supersedemus, quæ supervacuum nobis parerent laborem et tædium Lectori.

(B) EXOD. II. 1. Egressus est.... vir de domo Levi : et accepit uxorem stirpis suæ. 2. Quæ concepit et peperit filium : et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus.

ACT. VII. 19. Hic (Rex Ægypti) circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. 20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. 21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutrivit eum sibi in filium. 22. Et eruditus est Moyses omni sapientiâ Ægyptiorum, et erat potens in verbis, et in operibus suis.

(C) EXOD. II. 11. In diebus illis postquàm creverat Moyses, egressus est ad fratres suos : viditque afflictionem eorum, et virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. 12. Cùmque circumspexisset huc atque illuc, et nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo. 13. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes : dixitque ei qui faciebat injuriam : Quare percutis proximum tuum ? 14. Qui respondit : Quis te constituit principem et judicem su-

cepit, ex eâque filios duos Gersam et Elieser, suscepit. (D) Cùm esset annorum octoginta apparuit ipsi Deus pascenti oves soceri sui. Jussitque ut iter susciperet ad Pharaonem Ægypti regem, assumpto in socium fratre Aaron, ducemque se populi in libertatem restituendi præstaret. Cunctantem Deus potestate confirmat, virtutem ei signorum faciendorum impertiens. (E)

per nos ? Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium ? Timuit Moyses, et ait : Quomodo palàm factum est verbum istud ? 15. Audivitque Pharao sermonem hunc, et quærebat occidere Moysen : qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terrâ Madian.

Act. vii. 23. Cùm autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israel. 24. Et cùm vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum : et fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. 25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis : at illi non intellexerunt. 26. Sequenti verò die apparuit illis litigantibus : et reconciliabat eos in pace, dicens : Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum ? 27. Qui autem injuriam faciebat proximo repulit eum, dicens : Quis te constituit principem et judicem super nos ? 28. Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium ? 29. Fugit autem Moyses in verbo isto : et factus est advena in terrâ Madian... 35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes : Quis te constituit principem et judicem ? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

S. Aug. *Lib.* 2. *qq. in Exod. Quæst.* 2. De facto Moysi, cùm occidit Ægyptium ad defendendos fratres suos, satis disputavimus ; utrum indoles in eo laudabilis fuerit, quâ hoc peccatum admiserit :.... an omnino ipsum factum justificandum sit. Quod ideo non videtur, quia nullam adhuc legitimam potestatem gerebat, nec acceptam divinitus, nec humanâ societate ordinatam. Tamen, sicut Stephanus dicit in Actis Apostolorum, (vii. 25.) putabat intelligere fratres suos, quòd per eum Deus daret illis salutem : ut per hoc testimonium videatur Moyses jam divinitus admonitus..... hoc audere potuisse.

Lib. 22. *contra Faustum, cap.* 70. Ut interim omittam, quod cùm percussisset (*Moyses*) Ægyptium quanquam illi Deus non præceperit, in personâ tamen prophetică ad hoc divinitus fieri permissum est, ut futurum aliquid præsignaret.... Ille animi motus, quo Moyses peregrinum fratrem à cive improbo injuriam perpetientem, non observato ordine potestatis, inultum esse non pertulit, non virtutum fructibus inutilis erat, sed adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat.... Uterque enim (Petrus et Moyses) non detestabili immanitate, sed emendabili animositate justitiæ regulam excessit : uterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, ille Dominico, licèt adhuc carnali, tamen amore peccavit,

(D) Exod. ii. 21. Juravit ergo Moyses quòd habitaret cum eo (Raguele seu Jethro) accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. 22. Quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam.... Alterum verò peperit, quem vocavit Eliezer.

Act. vii. 28. Et factus est (*Moyses*) advena in terrâ Madian, ubi generavit filios duos.

(E) Exod. iii. 1. Moyses autem pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian : cùmque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb. 2. Apparuitque ei Dominus in flammâ ignis de medio rubi : et videbat quòd rubus arderet, et non combureretur. 3. Dixit ergo Moyses : Vadam, et videbo visionem hanc magnam.... 7. Cui ait Dominus : Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, et clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui præsunt operibus ; 8. Et sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, et educam de terrâ illâ in terram bonam, et spatiosam, in terram quæ

I. Quâ ratione Moyses filios Israël à servitute vindicavit ?

R. Tot edidit signa, tot Ægyptum percussit plagis, ut filios Israël coactus sit demum vel invitus Rex dimittere.

I. Quot et quibus Ægyptum percussit plagis ?

R. Plagæ decem in Scripturâ referuntur. 1. Aqua in sanguinem versa. 2. Ranæ. 3. Sciniphes. 4. Muscæ. 5. Mors jumentorum totius Ægypti. 6. Ulcera. 7. Grando mixta igne. 8. Locustæ. 9. Tenebræ. 10. Mors primogenitorum. (F)

fluit lacte et melle.... 10. Sed veni, et mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israël, de Ægypto.

IV. 1. Respondens Moyses ait : Non credent mihi, neque audient vocem meam... 2. Dixit ergo (Dominus) ad eum : Quid est quod tenes in manu tuâ ? Respondit : virga. 3. Dixitque Dominus : Projice eam in terram. Projecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. 4. Dixitque Dominus : Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus. Extendit, et tenuit, versaque est in virgam. 5. Ut credant, inquit, quòd apparuerit tibi Dominus.... 13. At ille : Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es. 14. Iratus Dominus in Moysen, ait : Aaron frater tuus Levites, scio quòd eloquens sit : ecce ipse egreditur in occursum tuum.... 15. Loquere ad eum, et pone verba mea in ore ejus : et ego ero in ore tuo, et in ore illius, et ostendam vobis quid agere debeatis.

ACT. VII. 30. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. 31. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens.... 34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Ægyptum.... 36. Hic eduxit illos faciens prodigia et signa in terrâ Ægypti.

(F) EXOD. VII. 1. Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce constitui te Deum Pharaonis.... 3. Sed ego indurabo cor ejus, et multiplicabo signa et ostenta mea in terrâ Ægypti, 4. et non audiet vos : immittamque manum meam super Ægyptum, et ducam exercitum et populum meum filios Israël de terrâ Ægypti per judicia maxima.... 7. Erat autem Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium.... 10.... Tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis ejus, quæ versa est in colubrum. 11. Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos : et fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas et arcana quædam similiter. 12. Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones : sed devoravit virga Aaron, virgas eorum. 13. Induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut præceperat Dominus.... 20.... Et elevans virgam (Aaron) percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis ejus : quæ versa est in sanguinem. 21. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt : computruitque fluvius, et non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in totâ terrâ Ægypti. 22. Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis ; et induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus.

VIII. 6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, et ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti. 7. Fecerunt autem et malefici per incantationes suas similiter.... 13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi : et mortuæ sunt ranæ de domibus, de villis, et de agris. 14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres ; et computruit terra. 15. Videns autem Pharao quòd data esset requies, ingravavit cor suum, et non audivit eos, sicut præceperat Dominus. 16. Dixitque Dominus ad Moysen :.... Sint sciniphes in universâ terrâ Ægypti.... 17.... Et facti sunt sciniphes in hominibus, et in jumentis : omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. 18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, et non potuerunt.. 19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem : digitus Dei est hic. Induratumque est cor Pharaonis et non audivit eos.... 24.... Et venit musca gravissima in domos Pharaonis et servorum ejus, et in omnem terram

Ægypti : corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis..... 30.... Moyses.... oravit Dominum. 31. Qui fecit juxta verbum illius : et abstulit muscas à Pharaone, et à servis suis, et à populo ejus : non superfuit ne una quidem. 32. Et ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hâc quidem vice dimitteret populum.

IX. 1. Dixit autem Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem et loquere ad eum :.... Dimitte populum meum.... 2.... Si adhuc renuis... 3. Ecce manus mea erit super agros tuos : et super equos, et asinos, et camelos, et boves, et oves, pestis valde gravis.... 6. Fecit ergo Dominus verbum hoc alterâ die : mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum : de animalibus verò filiorum Israël nihil omnino periit.... 7.... Ingravatumque est cor Pharaonis, et non dimisit populum. 8. Et dixit Dominus ad Moysen et Aaron.... 9... Sit pulvis super omnem terram Ægypti : erunt enim in hominibus et jumentis ulcera, et vesicæ turgentes in universâ terrâ Ægypti. 18. Tuleruntque cinerem de camino,.... et sparsit illum Moyses in cœlum : factaque sunt ulcera vesicarum turgensium in hominibus et jumentis : 11. Nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera quæ in illis erant et in omni terrâ Ægypti. 12. Induravitque Dominus cor Pharaonis.... 22. Et dixit Dominus ad Moysen : Extende manum tuam in cœlum ut fiat grando in universâ terrâ Ægypti, super homines, et super jumenta, et super omnem herbam agri in terrâ Ægypti. 23. Extenditque Moyses virgam in cœlum, et Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram : pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti. 24. Et grando et ignis mista pariter ferebantur : tantæque fuit magnitudinis quanta antè nunquam apparuit in universâ terrâ Ægypti, ex quo gens illa condita est. 25. Et percussit grando in omni terrâ Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum : cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit.... 26. Tantùm in terrâ Gessen, ubi erant filii Israël, grando non cecidit.... 32. Moyses.... tetendit manus ad Dominum : et cessaverunt tonitrua et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. 34. Videns autem Pharao.... auxit peccatum ; 35. et ingravatum est cor ejus, et servorum illius, et induratum nimis : nec dimisit filios Israël.

X. 13. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti : et Dominus induxit ventum urentem totâ die illâ, et nocte : et mane facto, ventus urens levavit locustas. 14. Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti : et sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futuræ sunt. 15. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat : nihilque omnino virens relictum est in lignis, et in herbis terræ, in cunctâ Ægypto.... 18.... Moyses.... oravit Dominum. 19. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in mare rubrum : non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti. 20. Et induravit Dominus cor Pharaonis.... 22. Extenditque Moyses manum in cœlum, et factæ sunt tenebræ horribiles in universâ terrâ Ægypti tribus diebus. 23. Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat : ubicunque autem habitabant filii Israël, lux erat... 27... Induravit autem Dominus cor Pharaonis.

XII. 1. Dixit quoque Dominus ad Moysen.... 12 Transibo per terram Ægypti nocte illâ, percutiamque omne primogenitum in terrâ Ægypti, ab homine usque ad pecus : et in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus. 13. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis : et videbo sanguinem, et transibo vos : nec erit in vobis plaga disperdens quando percussero terram Ægypti... 23. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios : cùmque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium domûs, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere. 29. Factum est autem in noctis medio : percussit Dominus omne primogenitum in terrâ Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, usque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum. 30. Surrexitque Pharao nocte, et omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus : et

I. Quid causæ fuit cur tandem Ægyptii filios Israël dimitterent?

R. Mors primogenitorum.

I. Quomodo contigit mors primogenitorum?

R. Deo per Moysen jubente, unusquisque per familias et domos suas agnum anniculum, immaculatum tulit, immolavit, assum igni comedit, ex ejusque sanguine aspersit superliminaria et postes domùs suæ. Tum mediâ nocte venit Angelus Domini, et in quacunque Ægypti domo non invenit sanguinis aspersionem, in eâ percussit omne primo-

ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus in quâ non jaceret mortuus. 31. Vocatisque Pharao Moyse et Aaron nocte, ait: Surgite et egredimini à populo meo, vos et filii Israël: Ite, immolate Domino sicut dicitis. 32. Et abeuntes benedicite mihi. 33. Urgebantque Ægyptii populum (*Israël*) de terrâ exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

Psal. lxxvii. 43. Posuit in Ægypto signa sua, et prodigia sua in campo Taneos. 44. Et convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent. 45. Misit in eos cœnomyiam, et comedit eos, et ranam, et disperdidit eos. 46. Et dedit ærugini fructus eorum, et labores eorum locustæ. 47. Et occidit in grandine vineas eorum, et moros eorum in pruinâ. 48. Et tradidit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum igni. 49. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones per Angelos malos. 50. Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit à morte animabus eorum; et jumenta eorum in morte conclusit. 51. Et percussit omne primogenitum in terrâ Ægypti; primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Sap. xvi. 9. Illos enim locustarum et muscarum occiderunt morsus, et non est inventa sanitas animæ illorum: quia digni erant ab hujusmodi exterminari. 10. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes: misericordia enim tua adveniens sanabat illos.... 16. Negantes enim te nosse impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt: novis aquis, et grandinibus, et pluviis persecutionem passi, et per ignem consumpti.

xvii. 2. Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ: vinculis tenebrarum et longæ noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt. 3. Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrendè, et cum admiratione nimiâ perturbati. 4. Neque enim quæ continebat illos spelunca, sine timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, et personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant. 5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. 6. Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus: et timore percussi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur: 7. Et magicæ artis appositi erant derisus, et sapientiæ gloriæ correptio cum contumeliâ. 8. Illi enim qui promittebant timores et perturbationes expellere se ab animâ languente, hi cum derisu pleni timore languebant. 9. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat: transitu animalium, et serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant: et aërem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre. 10. Cùm sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia.... 17. Unâ enim catenâ tenebrarum omnes erant colligati... 19. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, et non impeditis operibus continebatur. 20. Solis autem illis superposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

xviii. 1. Sanctis autem tuis maxima erat lux.

genitum, tam ex hominibus quàm ex jumentis. (G)

I. Quæ tum temporis præcepta à Deo sunt, si paulò fusiùs narrare te non pigeat, libenter audiemus?

R. Lubens exponam. 1. Præcepit Deus per Moysen filiis Israël, ut *peteret* unusquisque *ab Ægyptiis vasa argentea et aurea, vestemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis; et spoliaverunt Ægyptios.* (*Exod.* XII. 35. 36.)

2. Voluit Deus agnum quartadecimâ die primi mensis ad vesperam immolari, carnes ejus non crudas, non coctas aquâ, sed assas igni, manducari, caput unà cum intestinis et pedibus vorari, item et azymos panes cum lactucis agrestibus. Si quid ex eo residuum fuerit, igne comburi: *Sic autem*, inquit, (*Exod.* XII. 11.) *comedetis illum: Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus; et comedetis festinanter.* Simul et lege divinâ cautum est, ne ossa agni confringerentur, ne de carnibus ejus extrà efferretur, ne comederet ex eo omnis alienigena non circumcisus, ne quis per dies septem ab agni immolatione panes fermentatos vel comederet vel in domo servaret. (H)

(G) EXOD. XII. 3.... Decimâ die mensis hujus (*id est*, Abib, qui *in Martium et Aprilem incidit*) tollat unusquisque agnum per familias et domos suas. 4. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domûs suæ juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni. 5. Erit autem agnus absque maculâ, masculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis et hædum. 6. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam. 7. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum.... 13. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: et videbo sanguinem, et transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti..... 21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, et dixit ad eos: ite tollentes animal per familias vestras, et immolate Phase. 22. Facisculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare, et utrumque postem: nullus vestrûm egrediatur ostium domûs suæ usque manè. 23. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios: cùmque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium domûs, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere.... 29. Factum est autem in noctis medio; percussit Dominus omne primogenitum in terrâ Ægypti.

(H) EXOD. XII. 1. Dixit Dominus ad Moysen:.... 2. Mensis iste, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.... 3.... Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.... 6. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam.... 8. Et edent carnes nocte illâ assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus. 9. Non comeditis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantùm assum igni: caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis. 10. Nec remanebit quidquam ex eo usque manè. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. 11. Sic autem comeditis illum: Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter: est enim Phase, (id est, transitus) Domini... 15. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus vestris: quicunque comederit fermentatum, peribit anima

3. In memoriam mox futuræ liberationis jussit Deus, annis singulis, eâdem die, eodem planè ritu, celebrari immolationem et esum agni. Et sequenti die solemnem festum diem agi in recordationem tanti miraculi. Tum septem diebus azyma comedi. Nomenque Paschatis, tum victimæ immolandæ, tum festo, dedit : sumpto vocabulo à transitu. (I)

I. Cur voluit Deus manducationem agni Paschalis hoc ritu celebrari ?

R. Dum id Israëlitis primâ vice præceptum est, urgente mox futuræ progressionis ex Ægypto necessitate, sic erat ferè faciendum. Neque enim poterant, nisi sumpto priùs ad reficiendas vires cibo et viatico, sese dare itineri. Neque per Ægyptios urgentes exire velociter, licuit solitum tempus præparandis panibus et carnibus dare. Hinc Israëlitis præceptum est, ut manducarent azymos panes non fermentatos, agnumque non coctum aquâ, sed assum igni ; ut accincti renes ad iter, baculum tenentes in manibus, calceati pedes, et festinanter manducarent. (K)

Cùm semel id, urgente necessitate, ita faciendum esset, voluit Deus Agni Paschalis esum eodem prorsus ritu quotannis celebrari, ne excideret unquam tanti beneficii memoria.

Adde quòd his ritibus et cæremoniis res magnæ præfigurabantur.

I. Num et in memoriam servatorum à morte primogenitorum quid sancitum à Deo est Israëlitis per Moysen ?

R. Imò sancitum voluit Deus, ut sibi consecraretur, ritu

illa de Israël, à primo die usque ad septimum.... 43... Hæc est religio Phase ; omnis alienigena non comedet ex eo. 44. Omnis autem servus emptitius circumcidetur, et sic comedet.... 45. Advena et mercenarius non edent ex eo. 46. In unà domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, nec os illius confringetis.

(I) Exod. xii. 14. Habebitis autem hunc diem in monumentum : et celebrabitis eum solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.... 16. Dies prima erit sancta atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis : nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent. Et observabitis azyma : in eâdem enim ipsâ die educam exercitum vestrum de terrâ Ægypti, et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. 18. Primo mense, quartâ decimâ die mensis ad vesperam, comeditis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. 19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris : qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel, tam de advenis quàm de indigenis terræ. 20. Omne fermentatum non comedetis : in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.... 24. Custodi verbum istud legitimum tibi et filiis tuis usque in æternum. 25. Cùmque introïeritis terram, quam Dominus daturus est vobis ut pollicitus est, observabitis cæremonias istas. 26. Et cùm dixerint vobis filii vestri : Quæ est ista religio ? 27. Dicetis eis : Victima transitûs Domini est, quando transivit super domos filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, et domos nostras liberans.

(K) Exod. xii. 34. Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur : et ligans in palliis, posuit super humeros suos.... 39. Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant : et fecerunt subcinericios panes azymos : neque enim poterant fermentari cogentibus exire Ægyptiis, et nullam facere sinentibus moram : nec pulmenti quidquam occurrerat præparare.

perpetuo, ab Israëlitis omne primogenitum, tam ex hominibus, quàm ex jumentis. (L)

I. Quid causæ fuit cur Deus præceperit Israëlitis, ut divitias ab Ægyptiis commodatas secum asportarent?

R. Voluit Deus hâc ratione et exspoliare Ægyptios in pœnam omnium quæ ab ipsis passi erant Israëlitæ: et Israëlitas his augere spoliis in mercedem operum quæ à populo libero per vim Ægyptii extorserant. (M)

(L) Exod. xiii. 2. Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israël, tam de hominibus quàm de jumentis: mea sunt enim omnia.... 11. Cùmque introduxerit te Dominus in terram Chananæi.... 12. Separabis omne quod aperit vulvam Domino, et quod primitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexûs, consecrabis Domino.... 13... Omne primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes. 14. Cùmque interrogaverit te filius tuus crâs, dicens: quid est hoc? Respondebis ei: in manu forti eduxit nos Dominus de terrâ Ægypti; de domo servitutis. 15. Nam cùm induratus esset Pharao, et nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terrâ Ægypti, à primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexûs, et omnia primogenita filiorum meorum redimo.

Num. xviii. 15. Quidquid primùm erumpit è vulvâ cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, et omne animal quod immundum est, redimi facias.

(M) Exod. iii. 20. Extendam manum meam, et percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos. 21. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: et cùm egrediemini, non exibitis vacui: 22. Sed postulabit mulier à vicinâ suâ, et ab hospitâ suâ vasa argentea et aurea, ac vestes: ponetisque eas super filios et filias vestras, et spoliabitis Ægyptum.

xi. 1. Et dixit Dominus ad Moysen: adhuc unâ plagâ tangam Pharaonem et Ægyptum, et post hæc dimittet vos, et exire compellet. 2. Dices ergo omni plebi ut postulet vir ab amico suo, mulier à vicinâ suâ vasa argentea et aurea. 3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis.

xii. 35. Feceruntque filii Israël sicut præceperat Moyses: et petierunt ab Ægyptiis vasa argentea et aurea, vestemque plurimam. 36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis ut commodarent eis: et spoliaverunt Ægyptios.

S. Irenæus. *Lib.* 4. *cont. Hæres. c.* 30. *aliàs.* 49. *n.* 1. Qui verò exprobrant et imputant, quòd profecturus populus jussu Dei vascula omnis generis, et vestimenta acceperit ab Ægyptiis, et sic abierit, ex quibus et tabernaculum factum est in eremo; ignorantes justificationes Dei, et dispositiones ejus semetipsos arguunt:.... Ægyptii populi erant debitores non solùm rerum, sed et vitæ suæ, propter Patriarchæ Joseph præcedentem benignitatem....

N. 2. Ad hoc populus pessimam servitutem serviebat Ægyptiis,... et ædificaverunt eis civitates munitas, multùm laborantes, et augentes eorum substantias annis multis, et per omnem modum servitutis, cùm illi non solùm ingrati essent adversùs eos, verùm et universos perdere vellent. Quid igitur injustè gestum est, si ex multis pauca sumpserunt, et qui poluerunt multas substantias habere si non servissent eis, et divites abire, paucissimam mercedem pro magnâ servitute accipientes, inopes abierunt?

S. Aug. *Lib.* 22. *contra Faustum*, *c.* 71. Quid ergo jam de spoliatis Ægyptiis Faustus objicit, nesciens quid loquatur? Quod faciendo Moyses usque adeò non peccavit, ut non faciendo peccaret. Deus enim jusserat, qui utique novit non solùm secundùm facta, verùm etiam secundùm cor hominis, quid unusquisque, vel per quem perpeti debeat. Carnalis itaque adhuc ille populus erat, et rerum terrenarum cupiditate occupa-

I. Quid egerunt Ægyptii post mortem primogenitorum ?

R. Mox ipsi urgere vehementer Israëlitas ut exirent velociter de terrâ Ægypti. Sed brevi mutato consilio, jam egressos persecuti sunt, ut eos vel revocarent in Ægyptum, vel delerent prorsus. Tunc accidit grande illud miraculum transitûs per aquas rubri maris.

I. Quale miraculum narras ?

R. Nullus patebat exitus Israëlitis, obsistente mari rubro. Instabant Ægyptii : Jamque eorum acies visebantur, cùm Hebræis metu trepidis et cœlum adspectantibus, Moyses à Deo monitus, percussum virgâ mare discidit. Ita populo, cadentibus in latera aquis, velut in continenti iter pervium fuit. Nec cunctatus Pharao suæ obdurationi relictus gradientes insequi, mare quà patebat ingressus, mox coëuntibus aquis cum omni exercitu deletus est, ne uno quidem superstite. Sic Hebræi ab Ægyptiorum servitute planè liberati sunt. (N)

tus : Ægyptii vero sacrilegi et iniqui ; nam et auro illo, hoc est, Dei creaturâ malè utentes ad Creatoris injuriam, suis idolis serviebant, et homines peregrinos labore gratuito injustè ac vehementer afflixerant. Digni ergo erant isti quibus talia juberentur, et illi qui talia paterentur : et fortè secundùm suas voluntates et cogitationes Hebræi magis permissi sunt facere ista, quàm jussi ; sed eis Deus permissionem suam per famulum suum Moysen innotescere voluit....

Cap. 72. Quid absurdum est, si Ægyptii ab Hebræis, homines iniquè dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris et injustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in injuriam Creatoris utebantur privari meruerunt ? Quod tamen si Moyses suâ sponte jussisset, aut hoc Hebræi suâ sponte fecissent, profectò peccassent : quanquam illi, non quidem hoc faciendo, quod vel jusserat vel permiserat Deus, sed tamen talia fortasse cupiendo peccaverunt. Quod autem hoc facere divinâ dispensatione permissi sunt, illius judicio justo bonoque permissi sunt, qui novit et pœnis coercere improbos, vel erudire subjectos ; et præcepta validiora dare sanioribus, et quosdam medicinales gradus infirmioribus ordinare.

(N) Exod. xii. 33. Urgebant Ægyptii populum (Israël) de terrâ exire velociter.

xiv. 4. Et induraho cor ejus (Pharaonis) ac persequetur vos : et glorificabor in Pharaone et in omni exercitu ejus..... 5..... Immutatumque est cor Pharaonis et servorum ejus super populo, et dixerunt : quid voluimus facere ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis ? 6. Junxit ergo currum, et omnem populum suum assumpsit secum. 7. Tulitque sexcentos currus electos, et quidquid in Ægypto curruum fuit : et duces totius exercitûs ; 8.... Et persecutus est filios Israel.... 13. Et ait Moyses ad populum : nolite timere : state, et videte magnalia Domini quæ facturus est hodie : Ægyptios enim quos nunc videtis, nequaquam ultrà videbitis usque in sempiternum.... 15. Dixitque Dominus ad Moysen :.... 16.... Extende manum tuam super mare, et divide illud : ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum.... 19. Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos : et cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum. 20. Stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israël : et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. 21. Cùmque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi et urente totâ nocte, et vertit in siccum : divisaque est aqua. 22. Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris : erat enim aqua quasi murus à dextrâ eorum et lævâ. 23. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, et omnis equi-

I. Pauci numero Hebræi egressi sunt?

R. Imò verò ad millia hominum sexcenta mare transierunt, non computatis mulieribus, uti nec adolescentibus infra vigesimum ætatis annum. (O)

I. Quî fieri potuit ut Hebræi ex hominibus septuaginta, qui in Ægyptum descenderant, tam stupendum in numerum, quantumvis ab Ægyptiis afflicti et vexati, intra ducentorum annorum spatium excreverint?

R. Non est quod miremur. Voluit Deus rem ita fieri, ut adimpleret quod promiserat Abrahamo, futurum semen ejus sicut stellas cœli et sicut arenam maris, quæ numerari non potest. (*Gen.* XXII. 17.) (P)

tatus Pharaonis, currus ejus, et equites, per medium maris. 24. Jamque advenerat vigilia matutina, et ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis et nubis, interfecit exercitum eorum. 25. Et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus Israël : Dominus enim pugnat pro eis contra nos. 26. Et ait Dominus ad Moysen : extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus et equites eorum. 27. Cùmque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum : fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus. 28. Reversæque sunt aquæ, et operuerunt currus et equites cuncti exercitûs Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superfuit ex eis. 29. Filii autem Israël perrexerunt per medium sicci maris, et aquæ eis erant quasi pro muro à dextris et à sinistris. 30. Liberavitque Dominus in die illâ Israel de manu Ægyptiorum. 31. Et viderunt Ægyptios mortuos super littus maris, et manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos : timuitque populus Dominum, et crediderunt Domino, et Moysi servo ejus.

(O) EXOD. XII. 37. Profectique sunt filii Israël.... sexcenta ferè millia peditum virorum, absque parvulis. 38. Sed et vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis....

(P) GENES. XVI. 10. Multiplicans multiplicabo semen tuum, et non numerabitur præ multitudine. XXII. 17. Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam, quæ est in littore maris.

EXOD. I. 12. Quantòque magis opprimebant eos, tantò magis multiplicabantur et crescebant.

S. AUG. *Lib.* 16. *de Civ. Dei, c.* 43. *n.* 1. Defuncto Jacob, defuncto etiam Joseph... in modum incredibilem illa gens crevit, etiam tantis attrita persecutionibus, ut quodam tempore nati masculi necarentur, cùm mirantes Ægyptios nimia populi illius incrementa tenerent.

Lib. 18. *c.* 7. Post cujus (Joseph) mortem populus Dei mirabiliter crescens mansit in Ægypto centum quadraginta-quinque annos, tranquillè priùs donec morerentur quibus Joseph notus fuit. Deinde quia invidebatur incrementis ejus, erantque suspecta, quousque inde liberaretur, persecutionibus (inter quas tamen divinitus fecundatâ multiplicatione crescebat) et laboribus premebatur intolerabilis servitutis.

THEODORET. *Quæst.* 1. *in Numeros.* Quare jussit Deus numerari populum? Ut veritatem suæ promissionis demonstraret. Ostendit autem suæ promissionis veritatem, quia ex septuaginta quinque qui descenderant in Ægyptum, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri intra paucos annos numerati sunt bello idonei, semotâ ætate tum immaturâ, tum provectiore, similiter et genere femineo, et Tribu Levitică. Neque enim hæc annumerata est cum cæteris. Hanc Deus suam potentiam docens per Isaïam quoque Prophetam ait : LI. 2. *Attendite ad Abraham patrem vestrum et ad Saram, quæ peperit vos : quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum.*

I. Fuitne rei alicujus typus stupenda hæc multiplicatio gentis Israëliticæ ?

R. Typus fuit non stupendæ minùs multiplicationis gentis Christianæ, quæ inter persecutiones acerbissimas mirum in modum erat augenda numero. (Q)

I. Cujus rei typus fuit liberatio Israëlitarum per Moysen ?

R. Typus fuit liberationis Christianorum per Christum. (R)

I. Quem præfigurabat Agnus Paschalis ?

R. Christum Jesum agnum Dei, cujus fuso sanguine factum est ut et liberemur à morte æternâ, et ejus cruce in fronte signatis pateat aditus ad cœlum. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* (1. *Cor.* v. 7.) (S)

I. Quod lege cautum erat, ne quis ossa agni paschalis comminueret, fuitne rei alicujus typus ?

R. Fuit : siquidem Joannes Evangelista. (XIX. 32. 33. 36.) *Venerunt milites*, inquit, *et primi quidem fregerunt crura, et alterius qui crucifixus erat cum Jesu. Ad Jesum autem cùm venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus*

(Q) S. Cæsarius. *Serm.* 9. *Append. S. Aug. nunc* 16. *aliàs de tempore* 84. *n.* 1. Mortuo Joseph, filii Israel creverunt et multiplicati sunt nimis, et quasi herba germinaverunt. (*Exod.* I. 7.) Quid est hoc ? Donec viveret Joseph, non referuntur crevisse filii Israël, nec quòd multiplicati sunt nimis : sed posteaquàm mortuus est, sic germinasse dicuntur sicut herba. Sed hæc in illo Joseph figurata sunt ; in nostro autem Joseph, id est, Domino Christo veritate completa sunt. Priùs enim quàm moreretur, id est, quàm crucifigeretur Joseph noster, pauci in eum crediderunt. Postquàm verò mortuus est et resurrexit, in universo mundo multiplicati sunt, et creverunt Israëlitæ, id est, populi Christiani.

(R) S. Aug. *in Psal.* 82. *n.* 5..... Liberatur populus ab Ægyptiis per Moysen : liberatur populus à præteritâ vitâ peccatorum per Dominum nostrum Jesum Christum. Transit populus ille per mare rubrum : iste per Baptismum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius : moriuntur in Baptismo omnia peccata nostra :.... omnia præterita peccata deleta sunt in Baptismo.

Tract. 45. *in Joan. n.* 9. Mare rubrum significat Baptismum ; Moyses ductor per mare rubrum significat Christum ; populus transiens significat fideles ; mors Ægyptiorum significat abolitionem peccatorum.

(S) Joan. I. 29. Alterâ die vidit Joannes Jesum venientem ad se, et ait : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

S. Aug. *Lib.* 12. *contra Faustum, c.* 30. Fit Pascha in occisione ovis : occiditur Christus, de quo in Evangelio dicitur (*Joan.* I. 29.) Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Tract. 50. *in Joan. n.* 2. Occisus est Agnus,... ille qui de cœlo venerat pati... Habebant ergo Judæi Pascha in umbrâ, nos in luce. Quid enim opus erat ut eis Dominus præciperet per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat de quo prophetatum est, (*Isaï.* LIII. 7.) sicut ovis ad immolandum ductus est ? Sanguine occisi pecoris Judæorum postes signati sunt : sanguine Christi frontes nostræ signantur..... Signum Christi à nobis expellit exterminatorem, si cor nostrum recipiat Salvatorem.

De Catechiz. rudibus, c. 20. *n.* 34. Apertiùs autem Christi passio in illo populo figurata est, cùm jussi sunt ovem occidere et manducare, et de sanguine ejus postes suos signare, et hoc celebrare omni anno, et appellare Pascha Domini. Manifestissimè quippe prophetia de Domino Jesu Christo dicit, (*Isaï.* LIII. 7.) quia *tanquam ovis ad immolandum ductus est.* Cujus passionis et crucis signo in fronte hodie tanquam in poste signandus es, omnesque Christiani signantur.

crura.... Facta sunt hæc ut Scriptura impleretur : Os non comminuetis ex eo. (T)

I. Cujus rei typus fuit cœna Paschalis ?

R. Typus fuit cœnæ Eucharisticæ. In qua verè manducamus carnem Christi, cujus sanguine liberati sumus ; sicut Israëlitæ in Ægypto manducaverunt carnes agni illius, cujus sanguine à morte fuerant liberandi. (V)

I. Cujus rei typus erant ritus observandi in comestione agni paschalis ?

R. Typus fuere eorum quæ observanda sunt in communione Eucharisticâ.

1. Ad agni paschalis cœnam non admittebantur alienigenæ, sed Judæi solùm vel origine, vel religione. — Ad communionem Eucharisticam admittuntur solùm Christiani.

2. Qui manducabant Agnum typicum debebant esse accincti renes ad iter, calceati pedes, tenentes baculum in manibus. — Qui manducant Christum in Eucharistiâ debent sicut peregrini *abstinere se à carnalibus desideriis*, (1. *Petr.* II. 11.) quæ iter ad cœlum præpediunt.

3. Debebant illi manducare festinanter, cum panibus azymis et lactucis agrestibus. — Debent hi manducare Christum cum fide et charitate fervidâ : debent mortificare per pœnitentiam carnem peccati : debent tandem epulari *non in fermento nequitiæ aut malitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis.* (1. *Cor.* V. 8.) (X)

(T) S. Aug. *contra Faustum, l.* 12. *c.* 30. Prohibentur qui Pascha faciunt ossa frangere : non franguntur in cruce ossa Domini. Adtestatur (*Joan.* XIX. 36.) hinc esse dictum, Os ejus non comminuetis. Sanguine illiniuntur postes, ut pernicies depellatur : signantur signo Dominicæ passionis in frontibus populi ad tutelam salutis.

(V) 1. Cor. V. 7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. 8. Itaque epulemur ; non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ : sed in azymis sinceritatis, et veritatis.

(X) Exod. XII. *Vide suprà litt.* (H) *et* (I).

S. Greg. Nazianz. *Orat.* 42. *quæ est* 2. *in Paschâ, n.* 25. Magna illa, et quantùm ad primam naturam immactabilis victima (ut ita loquar) legalibus sacrificiis immixta est, illa, inquam, non exiguæ cujusdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, sed totius mundi nunquam intermoritura expiatio.

N. 37. Ne modus quidem manducationis prætereundus est. Victimam enim festinanter absumemus, et azymos panes cum lactucis silvestribus comedentes, et lumbis accincti, et calceamentis instructi, ac denique senum more baculum gestantes. Festinanter quidem, ne in eam culpam incidamus à qua divino interdicto Lot avocabatur, ne circumspiciamus, ne stemus in omni circumjacente regione : in montem salutis causâ confugiamus, ne Sodomitico illo et inusitato igne simul involvamur, nec propter nostram in deterius conversionem, quæ ex cunctatione nasci solet, in salis statuam concrescamus.

N. 38. Cum lactucis autem agrestibus, quoniam vita divinæ legi consentanea, iis præsertim quæ incipiunt ardua, et acclivis est.

N. 39. Mortificatis membris quæ sunt super terram... State ergo succincti lumbos in veritate.

N. 42. Qui Ægyptum ac res Ægypti fugit, calceos sumat, ut tutus sit cùm ab aliis rebus, tum à scorpiis, et serpentibus, quos permultos Ægyptus alit. Sic fiet ut ab iis qui calcaneum observant et quos calcare jussi sumus minimè vulneretur.

I. Cujus rei typus fuit transitus Hebræorum per mare rubrum ?

R. Typus fuit Baptismi. Sicut enim transeundum fuit Hebræis per aquas rubri maris, ut pervenirent ad terram Abrahæ promissam : ita transeundum est Christianis per aquas Baptismi tinctas, ut ita dicam, Christi sanguine, ut ipsis

N. 43. Jam de baculo atque ejus significatione ita sentio. Nam cùm alter fulciendi vim habeat, alter Pastoris et Doctoris proprius sit, atque oves ratione præditas castiget in viamque reducat : hìc lex fulcientem baculum tibi præscribit, nec ibi animo titubes dùm sanguinem Dei et passionem ac mortem audis.... Quin potiùs sine pudore, ac dubitatione corpus ede, sanguinem bibe, si modò vitæ æternæ desiderio teneris. Nec sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos qui de passione habentur impingens, innixus sta, firmus, et stabilis, atque ita comparatus ut nullà in re quatiaris ab adversariis, nec verborum lepore ac illecebris abripiaris. In fastigio tuo sta, in atriis Jerusalem pedes statue, in petrà suffulci, ut tui secundùm Deum gressus non moveantur...

S. GREG. MAG. Papa. *Homil.* 22. *in Evang.* Quid namque sit sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicistis ? Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In utroque etenim poste sanguis agni est positus, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intentà mente cogitatur.... Quid enim spiritaliter domos, nisi mentes nostras accipimus, in quibus per cogitationem inhabitamus ?.... Et in superliminari domùs agni sanguinem ponimus ; quia crucem passionis illius in fronte portamus... Sed sola Redemptoris nostri præcepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque et bona opera jungentur. Quid enim prodest corpus et sanguinem illius ore percipere, et ei perversis moribus contraïre.... Panes sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet.... Carnes ergo agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cùm corpus Redemptoris accipimus, non pro peccatis nostris in fletibus affligamus, quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat à mentis stomacho perversæ humorem vitæ.... Qui ergo Pascha comedit, habere renes accinctos debet : ut.... corruptioni jam per vitia nulla subjaceat, voluptates edomet, carnem à luxuriâ restringat.... Calceamenta ergo in pedibus habere, est mortuorum vitam conspicere, et nostra vestigia à peccati vulnere custodire.... Notate *festinantes :* Mandata Dei, mysteria Redemptoris, cœlestis patriæ gaudia cum festinatione cognoscite, et præcepta vitæ cum festinatione implere curate... Ad solemnitatem patriæ cœlestis anhelate. Nemo in hujus vitæ itinere torpeat, ne in patriâ locum perdat. Nemo moras ad appetenda studia innectat, sed cœpta perficiat, ne minimè liceat implere quod inchoat.

THEODORET. *Quæst.* 24. *in Exod.* Perpetuam servari voluit salutis memoriam. Hàc de causà præcepit festum hoc celebrantes habitu indui viatorum..... Cum lactucis agrestibus ipsum (Pascha) manducari jussit, in memoriam durissimæ servitutis et acerbissimæ vitæ in Ægypto transactæ. Per azyma verò indicat non tantùm festinationem profectionis et cibi tumultuarium apparatum ; sed etiam quòd nullum Ægyptiacæ vitæ vestigium inferre conveniebat. Cavete à fermento Scribarum et Pharisæorum. (*Matth.* XVI. 6.) Præcepit quoque numero sufficientes ad esum agni simul immolare Pascha, docens eos fraternam charitatem et erga pauperes misericordiam. Idcirco admonet ut reliquiæ carnium comburantur, nec serventur in posterum diem : hoc pacto compellens illos accersere egenos ad festum communiter celebrandum. Hæc autem universa mysteriorum nostrorum sunt ænigmata. Nam et nos unginus agni nostri sanguine non tantùm limen, sed utrumque postem, purgantes et sanctificantes exteriùs linguam et labia, interiùs autem et secundùm intellectum pro limine, rationalem partem.... Fideles in solà Ecclesiâ divina sumunt mysteria, exsecrationi habentes hæreticorum cœtus.

pateat aditus ad vitam æternam. (Y)

I. Cujus rei typus fuere submersi in mari rubro Ægyptii?

R. Typus fuere peccatorum, qui aquis Baptismi diluuntur, et veluti submerguntur. (Z)

§. 9. Iter Hebræorum ad montem Sinaï. Aquæ amaræ. Manna. Fons de Petrâ. Victus Amalec. Consilium Jethro.

I. Transmisso mari rubro, quò Moyses perduxit Hebræos?

R. Per viam desertam duxit eos ad radices montis Sinaï, quò pervenerunt tandem post septem supra quadraginta dies ab exitu ex Ægypto. (A)

I. Ergone Moyses noverat viam quæ ducebat ad montem Sinaï?

R. Nosset viam nec ne parum intererat. Deus enim ipse viæ dux Hebræis fuit. Properè egressis columna nubis interdiu, noctu columna ignis præferebatur. Stante columnâ stabant, progrediente incedebant. (B)

I. Quo cibi genere usi sunt in eremo?

R. Misit eis Deus panem de cœlo, quem Manna appellaverunt. (C)

(Y) 1. Cor. x. 1. Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, 2. et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari.... 6. Hæc autem in figurâ facta sunt nostri.

Auctor Serm. *ad Catech. de Cataclysmo, inter opera S. Aug. cap.* 3. *n.* 3. Virgâ, extensâ manu, aquas percutit Moyses, et statim cogitur fluctus in cumulum, et unda in semetipsâ repressa curvatur; soliditatem recipit liquor, et solum maris arescit in pulveres. Ingressi sunt alii salvandi, alii damnandi. Unum elementum aquarum, auctore totius creaturæ jubente, judicavit utrosque: separavit pios ab impiis; illos abluit, istos obruit; illos mundavit, istos occidit. Moyses, figuram habuit Domini Christi, quoniam dux fuit populi. In virgâ agnoscite crucem: mare rubrum agnoscite Baptismum Christi sanguine purpuratum: Regem Ægyptiorum populumque ejus, auctorem peccatorum diabolum cum ministris ejus. *Vide suprà litt.* (R) S. Aug. *in Ps.* 72.

(Z) S. Aug. *Lib. de Catechiz. rud. c.* 20. *n.* 34. Ex Ægypto exiens populus Dei, per aquas iter invenit, quibus ipsorum hostes consumpti sunt. Nec ibi defuit ligni sacramentum. Nam virgâ percussit Moyses, ut illud miraculum fieret. Signum est sancti Baptismi, per quod fideles in novam vitam transeunt, peccata verò eorum tanquam inimici delentur atque moriuntur.

Auctor Serm. *ad Catech. de Cataclysmo, inter opera S. Aug. cap.* 3. *n.* 4. Exclamate ad Moysen vestrum Dominum Christum, et virgâ crucis percutiat mare Baptismi, revertatur aqua et operiat Ægyptios: ut quemadmodum nullus remansit Ægyptiorum, nihil remaneat etiam vestrorum peccatorum.

(A) Exod. xix. 1. Mense tertio egressionis Israël de terrâ Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinaï. 2.... Ibique Israel fixit tentoria è regione montis.

(B) Exod. xiii. 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columnâ nubis, et per noctem in columnâ ignis: ut dux esset itineris utroque tempore. 22. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

Psal. lxxvii. 14. Et deduxit eos in nube diei: et totâ nocte in illuminatione ignis.

(C) Exod. xvi. 3. Dixerunt filii Israël ad eos: (Moysen et Aaron) utinam mortui essemus.... quando sedebamus super ollas carnium, et comedebamus panem in saturitate.... 4. Dixit autem Dominus ad Moysen:

I. Properantibus ad montem acciditne aliquid notatu dignum ?

R. Tria maximè memorabilia contigerunt. 1. Murmur Hebræorum, 2. Victoria in Amalec. 3. Adventus Jethro ad socerum suum Moysen.

I. Quâ occasione contigit murmur Hebræorum ?

R. Ter eo in itinere adversùs Moysen murmurarunt ac penè rebellarunt Hebræi. Primò, inventis post dierum trium penuriam aquis, quæ ob amaritudinem usui non erant. Deinde, deficiente pane. Denique, deficiente iterum aquâ.

I. Quomodo Moyses ortas seditiones compescuit ?

R. Oravit ad Dominum, et populo misericordiam impetravit.

Primâ vice, Dei jussu lignum Moyses aquis intulit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem saporem fluentis redderet. (D)

Alterà, gregem coturnicum Deus supernè misit, castra his opplevit, simulque misit de cœlo manna quod exin quotidie cecidit, in quocunque loco castra consisterent. Nec alio Hebræi cibo usi sunt per annos quadraginta. (E)

Ecce, ego pluam vobis panes de cœlo.... 12.... Vesperè comeditis carnes, et manè saturabimini panibus.... 13. Factum est ergo vesperè, et ascendens coturnix, cooperuit castra : manè quoque ros jacuit per circuitum castrorum. 14. Cùmque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, et quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram. 15. Quod cùm vidissent filii Israël, dixerunt ad invicem : Manhu ? Quod significat : Quid est hoc ? Ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses ; Iste est panis quem Dominus dedit vobis ad vescendum. 16. Hic est sermo quem præcipit Dominus : Colligat unusquisque ex eo quantùm sufficit ad vescendum : gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum.... 17. Fecerunt ita filii Israël : et collegerunt, alius plùs, alius minùs. 18. Et mensi sunt ad mensuram gomor : nec qui plùs collegerat, habuit ampliùs : nec qui minùs paraverat, reperit minùs : sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt. 19. Dixitque Moyses ad eos : Nullus relinquat ex eo in manè. 20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque manè, et scatere cœpit vermibus, atque computruit.... 21. Colligebant autem manè singuli, quantùm sufficere poterat ad vescendum : cùmque incaluisset sol, liquefiebat. 22. In die autem sextâ collegerunt cibos duplices.... 27. Venitque septima dies : et egressi de populo ut colligerent, non invenerunt.... 31. Appellavitque domus Israël nomen ejus Man : quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similæ cum melle. 32.... Præcepit Dominus : Imple gomor ex eo, et custodiatur in futuras retrò generationes, ut noverint panem, quo alui vos in solitudine.... 33. Sume vas unum, et mitte ibi Man, quantùm potest capere gomor : et repone coram Domino, ad servandum in generationes vestras. 34.... Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum. 35. Filii autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem : hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terræ Chanaan.

(D) Exod. xv. 22.... Ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam. 23. Et venerunt in Marà, nec poterant bibere aquas de Marà, eò quòd essent amaræ : unde et congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem. 24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens : Quid bibemus ? 25. At ille clamavit ad Dominum : qui ostendit ei lignum ; quod cùm misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt.

(E) Exod. xvi. 13. *Vide suprà litt.* (C)

Tertiâ, Moyses, mandante Domino, virga petram percutiens, largam populo sitienti aquæ copiam fecit. (F)

I. Quandonam victus Amalec fuit? Et quid tandem notatu dignum contigit eo in prælio?

R. Ubi Raphidim perventum est, Amalecitæ populum incursionibus vexabant. Moyses suis in prælium eductis, cùm Josue bellantibus præfecisset, ipse precandi Deum gratiâ montem conscendit: *cùmque levaret Moyses manus, vincebat Israël, sin autem* præ lassitudine *paululum remitteret, superabat Amalec.* (*Exod.* XVII. 11.) Jussit ergo sibi manus ad vesperam sustentari, atque ita Amalecitas Israël ad noctem cecidit, dejecitque. (G)

I. Quod spectat ad adventum Jethro, quid est quod memoriæ commendemus?

R. Jethro Moysi socer, cum filiâ suâ Sephora, quæ Moysi nupta cum liberis suis domum ex Ægypto remissa fuerat, cognitis rebus quæ per Moysen gerebantur, ad eum venit. Hujus consilio Moyses partem oneris et curarum communicavit cum magistratibus inferioribus, quos judices populo præfecit. Ad id muneris elegit, ut monuerat Jethro, viros ex omni plebe strenuos et potentes, et timentes Deum, et veri rectique tenaces, et qui odissent avaritiam. Tales ô utinam essent omnes omnino magistratus? (H)

(F) EXOD. XVII. 1.... Castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. 2. Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus.... 4. Clamavit autem Moyses ad Dominum.... 5. Et ait Dominus ad Moysen :... Virgam quâ percussisti fluvium, tolle in manu tuâ, et vade. 6. Ecce ego stabo ibi coram te, supra petram Horeb: percutiesque petram, et exibit ex eâ aqua, ut bibat populus. Fecitque Moyses ita coram senioribus Israël.

(G) EXOD. XVII. 8. Venit autem Amelec, et pugnabat contra Israël in Raphidim.... 10... Josue.... pugnavit contra Amalec: Moyses autem et Aaron et Hur ascenderunt super verticem collis. 11. Cùmque levaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululum remisissel, superabat Amalec. 12. Manus autem Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. 13. Fugavitque Josue Amalec, et populum ejus in ore gladii. 14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monimentum in libro, et trade auribus Josue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo.

(H) EXOD. XVIII. 1. Cùmque audisset Jethro, Sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi.... 2. Tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat, 3.... et duos filios ejus.... 5. Et venit ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei.... 7.... Cùmque intrasset tabernaculum, 8. Narravit Moyses cognato suo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, et Ægyptiis propter Israel; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, et quod liberaverat eos Dominus. 9.... Lætatusque est Jethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israëli, eò quòd eruisset eum de manu Ægyptiorum. 10. Et ait.... 11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes Deos... 12. Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo.... 13. Alterâ autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi à manè usque ad vesperam. 14. Quod cùm vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? Cur solus sedes, et omnis populus præstolatur de manè usque

I. Cujus rei typus fuit mansio Israëlitarum in deserto?

R. Typus fuit temporis quo peregrinamur super terram, antequam perveniamus ad patriam cœlestem. (I)

I. Cujus rei typus fuit columna nubis per diem, et ignis columna per noctem, quæ Israëlitis præibant?

R. Typus fuere Christi, qui ait, *Ego sum via : Ego sum lux mundi ; nemo venit ad Patrem nisi per me.* (*Joan.* VIII. 12.... XIV. 6.) (K)

I. Cujus rei typus fuere labores, ærumnæ, tædia quibus in eremo pressi et afflictati sunt Israëlitæ?

R. Typus fuere miseriarum quas in hâc vitâ ideo experimur, ut hinc ad patriam suspiremus ardentiùs. (L)

ad vesperam? 15. Cui respondit Moyses : Venit ad me populus quærens sententiam Dei. 16. Cùmque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, et ostendam præcepta Dei, et leges ejus. 17. At ille : Non bonam, inquit, rem facis : 18. Stulto labore consumeris tu et populus iste qui tecum est : ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. 19. Sed audi verba mea atque consilia, et erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum : 20. Ostendasque populo cæremonias et ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, et opus quod facere debeant. 21. Provide autem de omni plebe viros potentes, et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam, et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, 22. qui judicent populum omni tempore : quidquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minora tantummodo judicent : leviusque sit tibi, partito in alios onere. 23. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, et præcepta ejus poteris sustentare : et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace. 24. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat.

(I) ORIGEN. *Homil.* 11. *in cap.* 17. *et* 18. *Exod.* Quoniam omnis qui vult piè vivere in Christo, persecutionem patitur, et ab hostibus impugnatur, agens iter vitæ hujus semper debet esse armatus, et stare semper in castris. Ideo et de populo Dei refertur, *Profecta est*, inquit, *omnis synagoga filiorum Israël de deserto Sin, secundùm castra sua, per verbum Domini.* (*Exod.* XVII. 1.)

S. AUG. *in Ps.* 72. *n.* 5. Intendite fratres : Post mare illud rubrum non continuò patria datur, nec tanquam jam hostes desint, securè triumphatur, sed restat eremi soliludo, restant hostes insidiantes in viâ : sic et post Baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illâ eremo suspiratur patriæ promissæ ; quid aliud Christiani suspirant jam abluti Baptismo? Nunquid jam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terram promissionis nostram, sed non defuturam?... Audiant omnes fideles, sciant ubi sint ; in eremo sunt, patriæ suspirant.... In eremo quidquid passus est ille populus, et quidquid eis Deus largitus est, quæcunque illa flagella fuerunt, quæcunque dona, significationes sunt rerum, quas in hac solitudine hujus vitæ ambulantes in Christo, quærentes patriam, et accipimus ad consolationem, et patimur ad probationem.

(K) S. GREG. MAG. Papa. *Homil.* 21. *in Evang.* Unde rectè quoque populum per deserta gradientem, columna ignis in nocte, et columna nubis præibat in die. In igne enim terror est, in nube autem visionis lene blandimentum : dies verò vita justi, et nox accipitur vita peccatoris. Unde et conversis peccatoribus Paulus dicit : Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. In die ergo per nubem columna monstrata est, et in nocte per ignem : quia omnipotens Deus et blandus justis, et terribilis apparebit injustis. Istos in judicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet, illos verò per justitiæ districtionem terret.

(L) S. AUG. *in Psalm.* 72. *n.* 5. *Vidè suprà litt.* (I)

I. Cujus rei typus fuit lignum, cujus virtute factum est ut aquarum amaritudo in dulcedinem verteretur ?

R. Typus fuit crucis Christi, cujus virtute fit ut quidquid amaritudinis in haustu *aquæ salientis in vitam æternam* (*Joan.* IV. 14.) natura corrupta experitur, totum id palato cordis sapiat et dulcescat. Hoc est, ut mandatorum divinorum observatio non gravis sed levis et suavis esse videatur. (M)

I. Cujus rei typus fuit Manna ?

R. Typus fuit Christi *panis vivi, qui de cœlo descendit*, (*Joan.* VI. 41.) ut nos in hujus vitæ deserto sustentaret, non gratiâ suâ solùm, sed proprio etiam corpore et sanguine. (N)

I. Cujus rei typus fuit Petra ex qua aquæ insigni miraculo manarunt ?

R. Typus fuit Christi. *Petra erat Christus*, inquit Apostolus, (1. *Cor.* X. 4.) Christus inquam fons omnium gratiarum. Petra ex qua manat, (Christi ipsius verbis utor) *Fons aquæ salientis in vitam æternam.* (*Joan.* IV. 14.) (O)

(M) S. AUG. *Quæst.* 57. *in Exod.* Per lignum aquas dulces fecit, præfigurans gloriam et gratiam crucis.

S. HIERONYM. *Epistola critica ad Fabiolam aliàs* 127. *Mansione* 5. Pervenerunt ad Mara, quæ ex amaritudine nomen accepit. Habebat fons aquam, et dulcedinem non habebat. Murmurat populus videns aquas, et potare non sustinens. Intellige Mara, aquas occidentis litteræ : quibus si immittatur confessio crucis, et passionis Dominicæ sacramenta jungantur : omne quod impotabile et triste videbatur ac rigidum, vertitur in dulcedinem.

(N) JOAN. VI. 49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt.... 51. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. 52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum : et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ.

(O) JOAN. I. 16. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratiâ.

VI. 14. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

1. COR. X. 4. Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt : (bibebant autem de spiritali, consequente eos petrâ : petra autem erat Christus.)

ORIGEN. *Homil.* 11. *in Exod. c.* 17. *et* 18. Verùm quia Deus verè eruditor est infantium, et Magister insipientium, corrigit culpas, et emendat errores, et dicit ad Moysen, ut sumat virgam, et percutiens petram, educat eis aquam. Vult enim eos jam de petrâ bibere, vult eos proficere, et ad interiora venire mysteria. Murmuraverunt enim adversùs Moysen, et propterea jubet Dominus ut ostendat eis petram ex quâ bibant. Si quis est, qui legens Moysem murmurat adversùs eum, et displicet ei lex, quæ secundùm litteram scripta est, quòd in multis non videtur servare consequentiam, ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus, et adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, et reficiat sitim suam. Sed hæc petra, nisi fuerit percussa, aquas non dabit ; percussa verò fontes producit : percussus enim Christus, et in crucem actus, novi testamenti fontes produxit.

S. AUG. *Tract.* 45. *in Joan. n.* 9. *Bibebant* enim de *spiritali sequente petrâ : Petra autem erat Christus* (1. *Cor.* X. 4.).... Ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari Dei ponitur : et illi pro magno sacramento ejusdem Christi biberunt aquam profluentem de petrâ, nos quid bibamus norunt fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est ; si intelligibilem significationem, eumdem potum spiritalem biberunt.

I. Cujus rei typus fuere Amalecitæ adversùs Israël in eremo pugnantes ?

R. Typus fuere et Diaboli, et eorum omnium quibus Diabolus utitur, ut Christianos ad Patriam properantes præpediat dejiciatque. (P)

I. Cujus rei typus fuit Josue cum exercitu Hebræorum dimicans adversùs Amalecitas ?

R. Typus fuit Christianorum, qui sub Pastorum imperio pugnare debent adversùs hostes cum quibus ipsis est colluctatio. *Non est nobis colluctatio*, inquit Apostolus (*Ephes.* VI. 12.) *adversùs carnem et sanguinem, sed adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus* (Q)

I. Cujus rei typus fuit Moyses, expansis manibus et sublatis brachiis in monte orans ?

R. Typus fuit Christi, qui expansis in cruce manibus, de hoste Diabolo triumphavit. Tum et istiusmodi corporis habitu significavit Moyses, orare se in nomine et virtute Christi pro populo præliante. (R)

(P) S. AUG. *de Trinit. lib.* 4. *cap.* 15. Superbissimus spiritus.... per populum deficientem, quod interpretatur Amalec, apertè sæviens, et ad terram promissionis repugnando transitum negans, per crucem Domini, quæ Moysi manibus extensis est præfigurata, superatur.

(Q) ORIGEN. *in Homil.* 11. *cap.* 17. *et* 18. *Exod.* Moyses vocat Jesum, lex vocat Christum, ut eligat sibi ipsi viros potentes de populo. Non poterat Moyses eligere, sed Jesus solus est qui possit potentes viros eligere, qui dixit : Non vos me elegistis, sed ego vos elegi. (*Joan.* XV. 16.) Ipse enim electorum dux, ipse potentium princeps, ipse qui confligit cum Amalec. Ipse est enim qui intrat in domum fortis et alligat fortem, et vasa ejus diripit.

(R) ORIGENES. *Homil.* 2. *in Exod.* Moyses quidem elevat manus, non extendit : Jesus autem qui universum orbem terræ exaltatus in cruce complexurus erat brachiis suis, dicit : Extendi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem mihi. (*Rom.* X. 21.) Moyses ergo elevat manus suas, et cùm elevaret manus vincebatur Amalec. (*Exod.* XVII. 11.) Elevare manus, hoc est, opera et actus elevare ad Deum, et non habere actus deorsum dejectos, et humi jacentes, sed Deo placitos, et ad cœlum erectos. Elevat ergo manus, qui thesaurizat in cœlum; ubi enim thesaurus ejus, ibi et oculus ejus, ibi et manus ejus. Elevat manus et ille qui dicit : Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. (*Ps.* CXL. 2.) Si ergo eleventur actus nostri, et non sint in terrâ, vincitur Amalec. Sed et Apostolus præcipit levare sanctas manus sine irâ et disceptatione, (*Timoth.* II. 8.) et ad quosdam dicebat : Demissas manus, et dissoluta genua erigite, (*Isaï.* XXXV. 3.) et rectos gressus facite pedibus vestris. Si ergo servat populus legem, elevat Moyses manus, et adversarius vincitur. Si non servat legem, invalescit Amalec. Quia igitur et nobis pugna est adversùs principes, et potestates, et mundi hujus rectores tenebrarum, (*Ephes.* VI. 12.) si vis vincere, si vis obtinere, eleva manus, et eleva actus tuos, et conversatio tua non sit in terris, sed sicut dixit Apostolus : (*Ibid.* III. 20.) Super terram ambulantes, conversationem habemus in cœlo. Et ita poteris superare populum adversantem tibi Amalec..... Populus Dei non tam manu et armis, quàm voce et linguâ pugnabat : id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo et tu si vis vincere inimicos, eleva actus tuos, clama ad Deum, ut dicit Apostolus : (*Coloss.* IV. 2.) Orationi instantes, et vigilantes in eâ. Hæc enim est Christiani pugna quâ superat inimicum.

S. IRENÆUS. *Lib.* 4. *adversùs Hæres. Cap.* 24. *aliàs* 41. Per extensionem manuum dissolvebat Amalec, et vivificabat hominem de serpentis plagâ per fidem, quæ erat in eum.

I. Quid causæ fuit cur Populus, Moyse extollente manus, vinceret, vinceretur autem, Moyse manus remittente?

R. Ut hinc intelligeremus: 1° Virtute Christi solùm et perseverantiâ vinci posse eos qui saluti nostræ adversantur.

2. Sic dimicandum ut ad prælium et vigilantiam accedat oratio, alioquin esse nos à Dæmone vincendos.

3. Eos qui remotis arbitris puras ad Deum manus extollunt, et ferventer orant in nomine Christi pro Pastoribus et cæteris qui præliantur in Ecclesiâ bella Domini, non modicâ dignos veneratione, utpote quibus debeatur maximè, quem refert Ecclesia de hostibus triumphum. (S)

§. 10. De lege datâ Israëlitis per Moysen, et de sanguine fœderis.

I. Ubi ad montem Sinaï perventum est, quid egerunt Israëlitæ?

R. Moyses à Domino monetur, populus ut per biduum sanctificaretur, auditurus Dei legem: Tum in radice montis termini constituti per circuitum quos præterire nefas fuit propositâ mortis pœnâ.

Tandem die tertio (is erat quinquagesimus ab exitu de Ægypto) cœperunt audiri tonitrua et micare fulgura, et nubes densissima montem operuit, atque ita attonitis et tremebundis lex Domini dicta est. (A)

Cap. 33. *aliàs* 53. *n.* 1. Sicut ovis ad victimam adductus, et per extensionem manuum dissolvens quidem Amalec, congregans autem dispersos filios à terminis terræ in ovile Patris.

TERTULL. *Lib.* 3. *advers. Marcion. c.* 18. Jam verò Moyses quid utique tunc tantùm, cùm Jesus adversùs Amalec præliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis magis utique genibus depositis, et manibus cædentibus pectus, et facie humi volutante, orationem commendare debuisset, nisi quia illic ubi nomen Domini Jesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversùs diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Jesus victoriam esset relaturus.

S. GREG. NAZ. *Orat.* 3. *quæ est* 1. *in Julianum invectiva, n.* 22. Amalec per orationem atque arcanam et mysticam manuum figuram victus et profligatus.

Vide S. AUG. *Lib. de Trinit. c.* 15. *n.* 20. *suprà litt.* (P)

(S) S. MATTH. XXVI. 41. Vigilate, et orate ut non intretis in tentationem.

LUC. XXI. 36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis.

1. PETR. IV. 7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.

V. 8. Sobrii estote, et vigilate: quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. 9. Cui resistite fortes in fide.

S. GREG. NAZ. *Orat.* 8. *ad patrem suum, n.* 4. Illud Aaronis et Hur qui Mosis manus in monte suffulciebant, ut per crucem tantò antè adumbratam Amalec opprimeretur....

N. 5. Eos Moyses habebat socios in orationis adjumentum, manuumque fessarum subsidium asciscebat.

Orat. 30. *in electione Eulalii, n.* 3. Hic per arcanam et mysticam manuum figuram Amalecitarum copias fregit ac profligavit. Hoc enim Sacerdotis manus in monte sublatæ, atque ad precationem compositæ potuerunt quod multa hominum millia perficere nequiverunt.

Vide suprà litt. (R) *Origen. Hom.* 2. *in Exod.*

(A) EXOD. XIX. 10. Vade ad populum, et sanctifica illos hodie et cras.. 11.... In die enim tertiâ descendet Dominus coram omni plebe super

I. Cur Deus voluit tam terribilem in modum intonare, dum legem suam Israëlitis significavit?

R. Ut terror illius esset in populo carnali et duræ cervicis, qui propterea erat metu suppliciorum coërcendus : nondum enim tempus advenerat, quo scribenda erat in cordibus lex amoris. (B)

I. Quos sermones locutus est Dominus de monte?

R. Locutus est verba decem, hoc est decem præcepta quæ Decalogo continentur. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti.* (*Exod.* XX. 2.) etc. Reliqua verba referemus et explicabimus in serie hujus Operis Parte. 2. Sect. 3. Cap. 1.

I. Nova-ne erant hæc præcepta Israëlitis?

R. Minimè. Imò nota erant hominibus longè ante Moysen : et jam tum constabat apud eos hæc sanctè observari oportere. Quod patet ex Scripturis. Nec mirum ; nihil enim erant aliud hæc præcepta, quàm ipsa lex naturalis, hoc est, cordibus hominum impressa lex ab ipso Deo creatore. (C)

montem Sinaï. 12. Constituesque terminos populo per circuitum, et dices ad eos : Cavete ne ascendatis in montem : nec tangatis fines illius : omnis qui tetigerit montem, morte morietur.... 16. Jamque advenerat tertius dies, et mane inclaruerat : et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementiùs perstrepebat : et timuit populus qui erat in castris.... 18. Totus autem mons Sinaï fumabat : eò quòd descendisset Dominus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace : eratque omnis mons terribilis. 19. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus, et prolixiùs tendebatur.... 20. Descenditque Dominus super montem Sinaï in ipso montis vertice, et vocavit Moysen in cacumen ejus.

S. HIERONYM. *Epist. critica ad Fabiolam, de 42. mansionibus Israëlitarum in deserto, mansione* 12. Descendit Dominus in montem : (Sinaï) quo fumante, et fulgore, tonitruo, caligine, voce, tubâ, mortalium corda terrentibus, Moyses loquebatur et Dominus respondebat ei.

(B) EXOD. XX. 20. Ait Moyses ad populum : Nolite timere : ut enim probaret vos venit Deus, et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis. 21. Stetitque populus de longè. Moyses autem accessit ad caliginem in quâ erat Deus.

S. AUG. *De spiritu et littera, cap.* 16. *n.* 28. Dies quinquaginta computantur à celebratione Paschæ, usque ad diem quâ Moyses legem accepit in tabulis digito Dei conscriptis : similiter ab occisione et resurrectione illius, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, (*Isaï.* LIII. 7.) quinquaginta diebus completis, congregatos in unum fideles digitus Dei, hoc est, Spiritus sanctus implevit.... Ibi populus accedere ad locum ubi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur : hîc autem in eos supervenit Spiritus sanctus.... Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hîc in cordibus hominum. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, quâ injusti terrerentur : hîc intrinsecus data est, qua justificarentur.

(C) (1. *Præcept.*) GENES. XXXI. 34. Illa (Rachel) festinans abscondit idola subter stramenta cameli, et sedit desuper : scrutantique omne tentorium, et nihil invenienti, 35. ait : Ne irascatur Dominus meus, quod coram te assurgere nequeo : quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo quærentis est.

XXXV. 2. Jacob verò convocatâ omni domo suâ, ait : Abjicite Deos alienos qui in medio vestri sunt, et mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

(2. *Præcept.*) GENES. XXI. 23. Jura per Deum ne noceas mihi, et posteris meis, stirpique meæ : sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, et terræ in quâ versatus [illegible]

XXIV. 3. Ut adjurem te per Dominum, Deum cœli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito.

(3. *Præcept.*) GENES. II. 3. Et benedixit diei septimo; et sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret.

EXOD. XVI. 23. Qui (Moyses) ait eis: (Judæis) Hoc est quod locutus est Dominus: Requies Sabbati sanctificata est Domino cras. Quodcunque operandum est, facite: et quæ coquenda sunt, coquite: Quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.

GENES. IX. 25. (4. *Præcept.*) (Noë) ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. 26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus.

(5. *Præcept.*) GENES. IV. 10. Dixitque ad eum: (Deus ad Caïn) Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. Nunc igitur maledictus eris super terram.

IX. 6. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

(6. *Præcept.*) GENES. XX. 9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, et dixit ei: Quid fecisti nobis? Quid peccavimus in te, quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? Quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

XXXIV. 31. Responderunt (Simeon et Levi): Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostrâ.

XXXVIII. 24. Nuntiaverunt Judæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescere. Dixitque Judas: Producite eam ut comburatur.

(7. *Præcept.*) GENES. XLIV. 7. Qui responderunt: (fratres Joseph) Quare sic loquitur Dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? 8. Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terrâ Chanaan: et quomodo consequens est ut furati simus de domo Domini tui aurum vel argentum?

(8. *Præcept.*) GENES. XX. 10. Rursumque expostulans, (Abimelech) ait: Quid vidisti ut hoc faceres? 11. Respondit Abraham: Cogitavi mecum dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto: interficient me propter uxorem meam. 12. Aliàs autem et verè soror mea est, filia patris mei, et non filia matris meæ, et duxi eam in uxorem.

XXXVIII. 20. Misit autem Judas hædum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cùm non invenisset eam ..... 22. reversus est ad Judam, et dixit ei: Non inveni eam.... 23. Ait Judas: Habeat sibi, certè mendacii arguere nos non potest, ego misi hædum quem promiseram.

(9. *et* 10. *Præcept.*) GENES. XII. 14. Cùm ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quòd esset pulchra nimis: 15... et sublata est mulier in domum Pharaonis. 16. Abraham verò benè usi sunt propter illam..... 17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis et domum ejus propter Saraï uxorem Abram. 18. Vocavitque Pharao Abraham, et dixit ei: Quidnam est hoc quod fecisti mihi? Quare non indicasti quòd uxor tua esset. 19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, et vade.

XX. 3. Venit Deus ad Abimelech per somnium nocte, et ait illi: en morieris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum. 4. Abimelech verò non tetigerat eam, et ait: Domine, num gentem ignorantem et justam interficies?.... 6. Dixitque ad eum Deus: et ego scio quòd simplici corde feceris: et ideo custodivi te ne peccares in me, et non dimisi ut tangeres eam. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est: et orabit pro te, et vives: si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris tu, et omnia quæ tua sunt.

ROM. II. 14. Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: 15. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.

I. Si jam nota erant hæc præcepta hominibus, cur ea Deus solemni sanctione significavit Israëlitis ?

R. Quia non erat ferè quisquam inter homines, qui ea observaret. Nimirum ea ex cordibus hominum peccatum ferè deleverat. (D)

I. Num aliam posuit Deus legem Israëlitis quàm eam quæ Decalogo continetur ?

R. Alia multa per Moysen sancivit, quæ sive ad res judiciales, sive ad exteriores ritus et cæremonias religionis pertinebant. (E)

Hæc omnia Scripturæ testimonia evincunt decem Decalogi præcepta ab ipso mundi exordio vim legis habuisse. Nonnulli tamen sabbati sanctificationem contendunt, non nisi vivente Mose præceptam, proindeque præceptis legis naturæ non esse annumerandam. Vide hujusce Operis Part. 2. Sect. 3. Cap. 1. ubi hæc fusiùs pertractantur.

(D) S. Aug. *Enarr. in Ps.* 57. *n.* 1. Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit : Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est.... Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum quod in conscientiâ videre cogerentur : et quasi forinsecus admotâ voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam à se ipsis exsules facti sunt, data est etiam conscripta lex : non quia in cordibus scripta non erat ; sed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique est comprehenderis, et ad te ipsum intrò revocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis ? Redite prævaricatores ad cor. Qui enim te docuit, nolle accedi ab altero ad uxorem tuam ? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri ? Quis te docuit, nolle injuriam pati. Quod ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere.... Furtum bonum est ? Non. Interrogo, adulterium bonum est ? Omnes clamant, non. Homicidium bonum est ? omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est ? non, vox omnium est.

(E) Exod. xx. 23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

xxi. 12. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. 13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus : constituam tibi locum in quem fugere debeat. 14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias : ab altari meo avelles eum, ut moriatur. 15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.... 17. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. 18. Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo : 19. si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus et impensas in medicos restituat.... 23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro animâ, 24. oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, 25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore..... 29. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri et nudiustertius, et contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem : et bos lapidibus obruetur et dominum ejus occident. 30. Quòd si pretium fuerit ei impositum, dabit pro animâ suâ quidquid fuerit postulatus. 31. Filium quoque et filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subjacebit.

xxii. 1. Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, et occiderit vel vendiderit : quinque boves pro uno bove restituet, et quatuor oves pro unâ ove. 2. Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit : percussor non erit reus sanguinis.... 16. Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum eâ :

I. Isthæc præcepta, sive quæ Decalogo continentur, sive quæ ad forum aut ad ritus religionis spectant, sunt-ne Christianis aliisque hominibus posita, sicut et Israëlitis fuerunt?

R. Præcepta Decalogi sunt omnibus omnino hominibus posita; sunt enim, ut diximus, ipsa naturæ lex.

Leges aliæ per Moysen datæ, duplicis generis sunt.

Sunt nempe quæ connexionem habent necessariam cum præceptis Decalogi: quale est quod præcipitur judicibus, ut reddant unicuique quod suum est, nullâ habitâ paupertatis aut divitiarum ratione. Leges istiusmodi ad omnia tempora, ad gentes omnes pertinent, suum enim habent in ipsâ lege naturæ fundamentum. (F)

Sunt aliæ leges quæ nullum habent in ipsâ naturâ, sed in solo Legislatoris arbitrio fundamentum, eæque positivæ dicuntur. Quale est quod præceptum est Judæis de septimi

dotabit eam, et habebit eam uxorem. 17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. 18. Maleficos non patieris vivere. 19. Qui coierit cum jumento, morte moriatur. 20. Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli. 21. Advenam non contristabis, neque affliges eum.... 12. Viduæ et pupillo non nocebitis. 23. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum.... 25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.... 28. Diis non detrahes, et principi populi tui non maledices. 29. Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere.

XXIII. 1. Non suscipies vocem mendacii: nec.... pro impio dicas falsum testimonium. 2. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in judicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies. 3. Pauperis quoque non misereberis in judicio. 4. Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. 5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo. 6. Non declinabis in judicium pauperis. 7. Mendacium fugies. Insontem et justum non occides.... 8. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, et subvertunt verba justorum. 9. Peregrino molestus non eris.

Hæc pauca præcepta ex multis decerpsimus, cætera tacuimus, quòd non tam Christianis quàm Judæis convenire visa sint. Qui plura cupit, legat Scripturæ allata capita: et ipsum Deuteronomium.

(F) S. Aug. *de Spiritu et litt. c.* 14. *n.* 23. In illis igitur decem præceptis, exceptâ sabbati observatione, dicatur mihi quid non sit observandum à Christiano, sive de non faciendis colendisque idolis aliisque ullis Diis præter unum verum Deum, sive de non accipiendo nomine Dei in vanum, sive de honore parentibus deferendo, sive de cavendis fornicationibus, homicidiis, furtis, falsis testimoniis, adulteriis, re alienâ concupiscendâ. Quid horum quisquam dixerit Christianum non debere servare?

N. 24. Porrò autem præcepta ipsa tam sunt utilia facienti atque salubria, ut nisi quis ea fecerit, vitam habere non possit. An verò propter unum præceptum quod ibi de sabbato est positum, dictus est Decalogus littera occidens; quoniam quisquis illum diem nunc usque observat sicut littera sonat, carnaliter sapit; sapere autem secundùm carnem mors est; et illa novem præcepta quæ sic rectè observantur ut scripta sunt, non ad legem operum ex quâ nemo justificatur, sed ad legem fidei ex quâ justus vivit, pertinere putanda sunt.

N. 26. Apparet igitur litteræ vetustatem, si desit novitas spiritûs, reos facere potiùs cognitione peccati, quàm liberare à peccato.... Non quia ipsa lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in litterâ demonstrante, non in adjuvante spiritu; quod mandatum si fit timore

cujusque anni quiete, de faciendâ anno quinquagesimo, qui Jubilæus dicebatur, debitoribus remissione et condonatione. Tale est etiam quidquid circa religionis ritus et purificationes in lege Mosaïca sancitum est. Leges istiusmodi Judæis solùm erant positæ : et hoc est jugum, hæc est servitus legis Mosaïcæ, à quibus sumus per Christum, referente Apostolo, (*Galat.* IV. *et* V.) liberati. (G)

I. Cur Deus voluit tot observationum grave jugum à Christo tollendum, Judæis imponere ?

R. 1. Ut accommodaret se ingenio populi Judaïci, qui, utpote carnalis et rudis et cervicis duræ, hoc jugo indigebat. (H)

2. Ut his ritibus et cæremoniis prænuntiarentur ea quæ erant, stante novo fœdere, complenda. (I)

pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter, et ideo nec fit. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit. Porrò autem si adsit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei secundùm interiorem hominem, quæ delectatio non litteræ, sed spiritûs donum est.

(G) Rom. VII. 6. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in quâ detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritûs et non in vetustate litteræ.

Galat. IV. 31. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ : quâ libertate Christus nos liberavit.

V. 1. State, et nolite iterum jugo servitutis contineri.

S. Aug. *Lib.* 10. *contra Faustum, c.* 2. Judæo autem dicenti mihi, cur tenes vetus Testamentum, cujus præcepta non servas ? Respondeo, servari à Christianis etiam et ipsis libris præcepta vitæ agendæ ; præcepta verò vitæ significandæ tunc rectè observata, cùm pronuntiabantur ista, quæ nunc revelata sunt. Quapropter etiam ipsa sic non observo ad religionem, ut teneam tamen ad testificationem.

Cap. 3. Omnia enim quæ in vetere scripta sunt, nos et vera esse dicimus, et divinitus mandata, et congruis temporibus distributa.

(H) Exod. XXXIII. 3. et 5. Populus duræ cervicis es.

XXXIV. 9. Populus duræ cervicis est.

Deut. XXIX. 4. Et non dedit vobis Dominus cor intelligens, et oculos videntes, et aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem.

XXXI. 27. Ego scio contentionem tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum : quantò magis cùm mortuus fuero ?

S. Aug. *Quæst.* 73. *in Exod.* Multùm et solidè significatur, ad vetus testamentum timorem potiùs pertinere, sicut ad novum dilectionem ; quanquam et in vetere novum lateat, et in novo vetus pateat.

(I) 1. Cor. X. 11. Hæc autem omnia in figurâ contingebant illis : scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt.

S. Aug. *De Civ. Dei, l.* 7. *c.* 32. Hoc mysterium vitæ æternæ jam inde ab exordio generis humani per quædam signa et sacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum est. Deinde populus Hebræus in unam quamdam rempublicam, quæ hoc sacramentum ageret, congregatus est ; ubi per quosdam scientes, per quosdam nescientes, id quod ex adventu Christi usque nunc et deinceps agitur, prænuntiaretur esse venturum : sparsà etiam post eâdem gente per gentes propter testimonium Scripturarum, quibus æterna salus in Christo futura prædicta est. Omnes enim non solùm prophetiæ, quæ in verbis sunt ; nec tantùm præcepta vitæ, quæ mores pietatemque formant, atque illis litteris continentur ; verùm etiam sacra, sacerdotia, tabernaculum, sive templum, altaria, sacrificia, cæremoniæ, dies festi, et quidquid aliud ad eam servitutem pertinet, quæ Deo debetur et

I. Demissis-ne animis promptique ad obsequium accepere Israëlitæ Mosaïcæ legis promulgationem ?

R. Respondit omnis populus simul : Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. (*Exod.* XIX. 8.) (K)

Ait autem Dominus per Moysen ad populum : *Si audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta.* (*Exod.* XIX. 5. 6.) *Inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes vos.* (*Exod.* XXIII. 22.) *Venientque super vos universæ benedictiones* terræ. (*Deut.* XXVIII. 2.) (L)

I. His hinc inde promissis quid egit Moyses ?

R. Scripsit Moyses universos sermones Domini : et ædificavi altare ad radices montis : Immolatisque victimis, *tulit dimit diam partem sanguinis, et misit in crateras : partem autem residuam fudit super altare. Assumensque volumen fœderis legit*

græcè propriè *latreia* dicitur, ea significaverunt, et prænuntiaverunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Christo et impleta credimus, et impleri cernimus, et implenda confidimus.

De Spirit. et litt. c. 21. *n.* 36. Quid sunt ergo leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritûs sancti, qui est digitus Dei, quo præsente diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, et præcepti finis. Nam quia veteris Testamenti terrena sunt, licèt (exceptis sacramentis, quæ umbra erant futurorum, sicut est circumcisio, et sabbatum, et aliæ dierum observationes, et quarumdam escarum cæremoniæ, et multiplex sacrificiorum sacrorumque ritus, quæ vetustati carnalis legis jugoque servili congruebant,) talia contineat præcepta justitiæ, qualia nunc quoque observare præcipimur, quæ maximè duabus illis tabulis sine figurâ adumbratæ significationis expressa sunt, sicuti est, *Non adulterabis, non homicidium facies, non facies furtum,* (*Matth.* XIX. 18.) et si quod aliud est mandatum quod in hoc sermone recapitulatur, *diliges proximum tuum sicut teipsum :* (*Ibid.* 19.) tamen quia in eo, sicut dixi, promissa terrena et temporalia recitantur, quæ bona sunt hujus corruptibilis carnis, quamvis eis sempiterna atque cœlestia ad novum scilicet Testamentum pertinentia figurentur.

(K) S. Aug. *Quæst.* 96. *in Exod.* Notandum est, quòd iterum populus ita respondet, *Omnia verba, quæ locutus est Dominus, faciemus, et audiemus :* (*Exod.* XXIV. 3.) cùm videatur ordo postulare, ut diceretur, audiemus et faciemus. Sed mirum nisi aliquis sensus hîc latet. Nam si *audiemus*, pro eo positum est, quod est intelligemus, priùs oportet verbis Dei reddere faciendi servitutem, ut ad intelligentiam earum rerum, quæ ipso præcipiente fiunt, merito devotionis, quâ non contemptæ, sed factæ sunt, ipse perducat.

(L) Exod. XXIII. 22. Quod si.... feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te..... 25..... benedicam panibus tuis, et aquis, et auferam infirmitatem de medio tui. 26. Non erit infecunda, nec sterilis in terrâ tuâ : numerum dierum tuorum implebo. 27. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, et occidam omnem populum ad quem ingredieris : cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

Deuter. XXVIII. 1. Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terrâ. 2. Venientque super te universæ benedictiones,... et apprehendent te.... 15. Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia mandata ejus, et cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones,... et apprehendent te.

audiente populo, qui dixerunt : Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, et erimus obedientes. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, et ait : Hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. (*Exod.* XXIV. 4. 6. 7. 8.) (M)

Postea Moyses accersitus à Domino montem conscendit, accepturus tum tabulas duas lapideas, in quibus digito Dei scribenda erant decem præcepta Decalogi, tum cætera quæ jussu Dei erant observanda in religione Judaïcâ. (N)

I. Cujus rei typus fuit lex data Judæis die ipso quinquagesimo ab exitu ex Ægypto ?

R. Typus fuit descensûs Spiritûs sancti in Apostolos cæterosque Christi Discipulos Jerosolymis congregatos. Illapsus est enim in eos cum fragore magno, die ipsâ Pentecostes ; hoc est, quinquagesimâ die ex quo per Christi resurrectionem à servitute diabolicâ fuimus liberati. Illapsus est, inquam, legem Dei scripturus *non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis.* (2. *Cor.* III. 3.) (O)

I. Cujus rei typus fuere lapides in quibus scripsit Deus legem suam ?

R. His præfigurabantur corda Judæorum, corda inquam lapidea, ut cum Scripturis loquar. *Auferam cor lapideum de carne vestrâ*, inquit Deus apud Ezechielem, (XXXVI. 26. 27.) *et dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in me-*

(M) HEBR. IX. 18. Unde nec primum (testamentum) quidem sine sanguine dedicatum est. 19. Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo, accipens sanguinem vitulorum et hircorum, cum aquâ et lanâ coccineâ, et hyssopo ; ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit, 20. Dicens : Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

(N) EXOD. XXIV. 12. Dixit autem Dominus ad Moysen : Ascende ad me in montem, et esto ibi : daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas eos.

(O) JEREM. XXXI. 33. Hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël : Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam : et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.

ACT. II. 1. Cùm complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco : 2. Et factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritûs vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. 3. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. 4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

HEBR. X. 16. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus : Dando leges meas in cordibus eorum superscribam eas.

S. HIERONYM. *Epist. critic. ad Fabiol. Mans.* 12. Supputemus numerum, et inveniemus quinquagesimo die egressionis Israel in Ægypto in vertice montis Sinaï legem datam. Unde et Pentecostes celebratur solemnitas, et postea Evangelii sacramentum Spiritûs sancti descensione completur : ut sicut priori populo quinquagesimo die, vero Jubilæo et vero anno remissionis.... lex data est : ad Apostolos quoque et qui cum eis erant, in centum viginti Mosaïcæ ætatis numero constitutis, descenderit Spiritus sanctus, et divisis linguis credentium, totus Evangelicâ prædicatione mundus expletus sit.

S. AUG. *de Spirit. et litt. c.* 16. *n.* 28. *Vide suprà litt.* (B)

dio vestri : et faciam ut in præceptis meis ambuletis. (P)

I. Cujus rei typus fuit sanguis victimarum à Moyse fusus super altare, et respersus in populum in signum fœderis quod pepigerat Dominus cum Israëlitis ?

R. Typus fuit sanguinis Christi, quo à peccatis abluimur, velut signo novi et æterni fœderis quod pepigit nobiscum Deus. (Q)

I. Cujus rei typus fuere promissiones temporales factæ Israëlitis, si tamen in præceptis divinis ambularent ?

R. Typus fuere promissionum spiritualium quæ Christianis factæ sunt. (R)

§. 11. Moyses in monte Sinaï. Brevis expositio eorum omnium quæ præcepit ei Deus circa cultum externum Religionis.

I. Quid egit Moyses in monte Sinaï ?

R. Ibi per dies quadraginta edoctus à Deo est de exemplari juxta quod faciendum esset, 1. Tabernaculum, 2. Arca fœderis, 3. Propitiatorium, 4. Mensa panum propositionis, 5. Candelabrum, 6. Altare thymiamatis, 7. Altare holocaustorum, 8. Labrum æneum, 9. Pontificalia et Sacerdotalia indumenta. *Inspice*, inquit non semel Deus Moysi, (*Exod.* XXV. 40.) *et fac secundùm exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Tandem completis sermonibus quæ ad isthæc

(P) S. AUG. *Enarr. in Psal.* 102. *n.* 11. In lapide legem scripserat, significans duritiam Judæorum : in terrâ scripsit, significans fructum Christianorum.

Lib. de grat. et lib. arbit. c. 14. *n.* 29. Nisi posset Deus etiam duritiam cordis auferre, non diceret per Prophetam ; (*Ezech.* XI. 19.) *Auferam ab eis cor lapideum, et dabo eis cor carneum.* Quod de novo testamento fuisse prædictum, satis Apostolus ostendit, (2. *Cor.* III. 2. 3.) ubi ait, *Epistola nostra vos estis scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Quod non ideo dictum putemus, ut carnaliter vivant qui debent spiritualiter vivere : sed quia lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari.

(Q) HEBR. X. 4. Impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. 5. Ideo ingrediens mundum dicit : Hostiam et oblationem noluisti : corpus autem aptasti mihi. 6. Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. 7. Tunc dixi : Ecce venio ,... ut faciam, Deus, voluntatem tuam..... 10. In quâ voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. 11. Et omnis quidem sacerdos præstò est quotidiè ministrans, et easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. 12. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam ,... 14. unâ.... oblatione consummavit in æternum sanctificatos.... 19. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi ,... 22. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientiâ malâ, et abluti corpus aquâ mundâ ,... 26. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.... 29. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

(R) 1. PETR. II. 9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis : ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. 10. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei : qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

omnia pertinebant, dedit Dominus ipsi duas tabulas testimonii lapideas scriptas digito Dei, quas ferret ad populum.

I. Quodnam exemplar Moysi monstratum est in monte, ut secundùm illud isthæc omnia operaretur?

R. Hoc exemplari significavit Spiritus sanctus quod docet Apostolus, Tabernaculum, Arcam, Propitiatorium, cæteraque ejusmodi umbram fuisse et figuram eorum quæ erant in novâ lege complenda. (A).

I. Quid hoc rei fuit quod Tabernaculum appellas?

R. Tabernaculum erat veluti templum ambulatorium, usui futurum populo Dei usque ad ædificationem templi Jerosolymitani. (B)

Partibus duabus constabat expanso velo à se invicem dis-

(A) Hebr. VIII. 5. Qui exemplari et umbræ deserviunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cùm consummaret tabernaculum. Vide, inquit, (*Exod.* XXV. 40.) omnia facito secundùm exemplar, quod tibi ostensum est in monte.

(B) Exod. XXVI. 1. Tabernaculum verò ita facies: decem cortinas de bysso retortâ, et hyacintho, ac purpurâ, coccoque bis tincto variatas opere plumario facies. 2. Longitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius mensuræ fient universa tentoria. 3. Quinque cortinæ sibi jungentur mutuò, et aliæ quinque nexu simili cohærebunt. 4. Ansulas hyacinthinas in lateribus, ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari. 5. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utràque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, et altera alteri possit aptari. 6. Facies et quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat. 7. Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi. 8. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos: et latitudo, quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium. 9. E quibus quinque junges seorsum, et sex sibi mutuò copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices. 10. Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat: et quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. 11. Facies et quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat. 12. Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi. 13. Et cubitus ex unâ parte pendebit, et alter ex alterâ, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. 14. Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus. 15. Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim. 16. Quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem. 17. In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. 18. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum. 19. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. 20. In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, 21. quadraginta habentes bases argenteas. Binæ bases singulis tabulis supponentur. 22. Ad occidentalem verò plagam tabernaculi facies sex tabulas, 23. et rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. 24. Eruntque conjunctæ à deorsum usque sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur. 25. Et erunt simul tabulæ octo. Bases earum argenteæ sexdecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis. 26. Facies et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, 27. et quinque alios in altero, et ejusdem numeri ad occidentalem plagam: 28.

tinctis. Prima pars tabernaculi Sanctum vocabatur, altera Sanctum sanctorum. (C)

I. Cujus rei typus tabernaculum fuit ?

R. Sanctum sanctorum typus fuit Regiæ cœlestis. Sanctum typus fuit Christi in carne mortali, et Ecclesiæ quandiu in terris exulat et peregrinatur. (D)

I. Quid est quod Arcam fœderis appellas ?

R. Arca fuit capsæ genus ex lignis setim corruptionis expertibus compactæ, laminis ex auro purissimo interiùs exteriùsque vestitæ. In eâ reconditæ servabantur tabulæ duæ lapideæ, in quibus scripserat Deus verba Decalogi. Hinc Arcæ fœderis, seu Arcæ testimonii nomen : continebat enim Arca leges et testimonia Domini, et conditiones

qui mittentur per medias tabulas à summo usque ad summum. 29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant : quos operies laminis aureis.

Porrò quod in eo cap. 26. *faciendum jubet Deus Moysi, cap.* 36. *totidem verbis factum esse narratur, illud itaque hîc prætermittimus.*

S. Aug. *Lib.* 15. *de Civ. Dei, c.* 20. *n.* 4. In tabernaculo testimonii, quod erat in itinere populi Dei velut templum ambulatorium, undecim vela cilicina fieri præcepta sunt.

(C) Exod. xxvi. 31. Facies et velum de hyacintho, et purpurâ, coccoque bis tincto, et bysso retortâ, opere plumario et pulchrâ varietate contextum. 32. Quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, et habebunt capita aurea, sed bases argenteas. 33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones Arcam testimonii, quo et Sanctuarium et Sanctuarii sanctuaria dividentur. 34. Pones et Propitiatorium super Arcam testimonii in Sancto sanctorum : 35. Mensamque extra velum : et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano : mensa enim stabit in parte aquilonis. 36. Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpurâ, coccoque bis tincto, et bysso retortâ, opere plumarii. 37. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium : quarum erunt capita aurea, et bases æneæ.

Hebr. ix. 2. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra et mensa et propositio panum, quæ dicitur Sancta. 3. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum.... 6. His verò ita compositis ; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes : 7. in secundo autem semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro suâ et populi ignorantiâ.

(D) Hebr. ix. 8. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum..... 11. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis. 12. Neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, æternâ redemptione inventâ.

Venerab. Beda. *In c.* 25. *Exodi.* * *De lignis imputrescentibus fabricatur arca ;* (*Exod.* xxv. 10.) de sanctis mente et corpore ædificatur Ecclesia : quasi aurum radiare debet tam interiùs ex vitæ splendore, quàm exteriùs doctrinæ claritate. *Corona aurea per circuitum,* (*Ibid.* 11.) unitas Ecclesiæ est. *Quatuor circulis,* (*Ibid.* 12.) quatuor Evangelia, quæ in unitate Ecclesiæ prædicantur... Fortes, perseverantesque doctores veluti imputribilia quærendi sunt, qui instructione sacrorum voluminum semper inhærentes sanctæ Ecclesiæ, semper unitatem denuntient.... Hæc Arca habet in se duas tabulas. Et Ecclesia habet in se duo testamenta, et urnam auream, quam intelligimus carnem Christi : purumque reconditum in se habet perpetuæ divinitatis manna. Virga autem Aaron, veri Pontificis Jesu sceptrum quod sanctæ Ecclesiæ commisit. Propitiatorium

fœderis Deum inter et Judæos initi. In Sancto sanctorum erat collocanda. (E)

I. Cujus rei typus fuit Arca fœderis ?

R. Humanitatis Christi. (F)

I. Propitiatorii nomine quid intelligis ?

R. Propitiatorii nomen Arcæ operculo datum. Id erat ex auro solido mundissimo. Positi desuper ex utràque parte Propitiatorii duo Cherubim ex auro ductili, extendentes alas et tegentes Propitiatorium, seque mutuò respicientes versis vultibus. Ex Propitiatorio Deus dabat oracula : atque hæc causa est cur dicatur sæpius in Scripturis Deus sedisse super Cherubim. Hinc quoque Propitiatorii nomen, à propitiatione ductum : quia Deus ex Propitiatorio loquens, in homines propitius et benignus esse videbatur. (G)

super arcam, ipse Christus insinuatur, qui inter Deum et hominem medius propitiator intervenit. Hoc Propitiatorium Arcæ superponitur : sic Christus caput Ecclesiæ est, cujus à dextris et à sinistris duo Cherubim consistunt, quod est plenitudo scientiæ, id est, dilectio Dei et proximi. Alii Cherubim duo testamenta intelligunt, quòd sacram Christi humanitatem obumbrant... Mensa fides est Ecclesiæ, vel Scripturæ in quâ pascitur diversis alimoniis.

(E) Exod. xxv. 10. Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos et semis cubitos : latitudo, cubitum et dimidium : altitudo, cubitum similiter ac semissem. 11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris : faciesque suprà coronam per circuitum, 12. et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos : duo circuli sint in latere uno, et duo in altero. 13. Facies quoque vectes de lignis setim, et operies eos auro. 14. Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis : 15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. 16. Ponesque in arcâ testificationem quam dabo tibi.

xxvi. 33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones Arcam testimonii, quo et Sanctuarium, et Sanctuarii Sanctuaria dividentur. 34. Pones et Propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum.

Hebr. ix. 3. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum : 4. Aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in quâ urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronduerat, et tabulæ testamenti. 5. Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.

(F) S. Greg. Mag. *Lib.* 2. *Homil.* 22. *et ult. in Ezechiel.* Arca quippe testamenti ipse nobis factus est, de quo scriptum esse novimus : in quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi. (*Coloss.* ii. 3.) Arca intra velum est, Redemptor noster in cœlo.

(G) Exod. xxv. 17. Facies et Propitiatorium de auro mundissimo : duos cubitos et dimidium tenebit longitudo ejus, et cubitum ac semissem latitudo. 18. Duos quoque Cherubim aureos et productiles facies, ex utràque parte oraculi. 19. Cherub unus sit in latere uno et alter in altero. 20. Utrumque latus Propitiatorii tegent, expandentes alas, et operientes oraculum, respicientque se mutuò versis vultibus in Propitiatorium quo operienda est Arca... 22. Inde præcipiam, et loquar ad te supra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super Arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

xxxvii. 5. *et sequent. narratur factum quod cap.* 25. *v.* 17. *imperaverat Deus Moysi.*

Num. vii. 89. Cùmque ingrederetur Moyses Tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de Propitiatorio, quod erat super Arcam testimonii inter duos Cherubim, unde et loquebatur ei.

Psal. lxxix. 2... Qui sedes super Cherubim, manifestare.

I. Cujus rei typus Propitiatorium fuit ?

R. Typus fuit humanitatis Christi quæ tegit ejus divinitatem. Nimirum, ut ait Apostolus, (*Coloss.* II. 9.) *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* (1. *Joan.* II. 2.) *Ipse est propitiatio pro peccatis* hominum. (*Rom.* V. 2. *et Ephes.* II. 18. *Hebr.* IV. 16.) *Per ipsum accessum habemus ad Deum, et misericordiam consequimur.* (H)

I. Quam ob rem super Propitiatorium positi fuere Cherubim duo, ex utràque parte expansis alis tegentes Propitiatorium, seque invicem respicientes ?

R. Ut aliquâ ratione adumbrarent sedem majestatis Dei, qui dicitur super alas Cherubim quiescere, atque ita Dei in Angelos imperium signaretur. Quoties in Scripturis majestas Dei describitur, toties legitur magna circum ejus thronum stare Angelorum ipsi ministrantium frequentia. (I)

Quin et duobus illis Cherubim sese invicem respicientibus fortè adumbratum fuit vetus et novum Testamentum. (K)

I. Mensa panum propositionis quid fuit ?

R. Mensa hæc fuit ex ligno setim corruptionis experte

XCVIII. 1. Qui sedet super Cherubim.

ISAI. XXXVII. 16. Domine exercituum Deus Israël, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum et terram.

(H) ROM. V. 2. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum : per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

EPHES. II. 18. Per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem.

HEBR. IV. 16. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

1. JOAN. II. 1.... Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum : 2. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris ; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

(I) ISAI. VI. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum : et ea quæ sub ipso erant, replebant templum. 2. Seraphim stabant super illud..... 3... Et clamabant alter ad alterum, et dicebant : Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloriâ ejus.

DANIEL. VII. 18 Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant illi.

APOC. IV. 5. De throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua : et septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. V. 11. Et vidi, et audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum : et erat numerus eorum millia millium.

(K) S. AUG. *Qu.* 105. *in Exod.* In Propitiatorio sunt duo Cherubim, hinc atque inde alterutrum attendentes, ita ut vultus eorum in Propitiatorium essent, et pennis suis obumbrarent Propitiatorium : quod magnum est sacramentum. Aurum quippe significat sapientiam, Arca significat secretum Dei. In Arcâ jussa sunt poni lex, et manna, et virga Aaron : in lege præcepta sunt, virgâ potestas significatur, mannâ gratia ; quia nisi cum gratiâ non est potestas præcepta faciendi. Veruntamen quia lex à quovis perficiente non ex omni parte completur, Propitiatorium est desuper... Duo verò Cherubim pennis suis obumbrant Propitiatorium, id est, honorant velando ; quoniam mysteria ista ibi sunt :

compacta, undique auro mundissimo circumtecta, excipiendis solummodo panibus propositionis destinata. (L)

I. Panes illi quos propositionis vocas quid fuere?

R. Sic dicti panes duodecim qui indesinenter expositi erant ante altare thymiamatis. Hi à sacerdotibus seni et seni super mensam positi, semel in sabbato mutabantur novis succedentibus. (M)

I. Cujus rei typus fuit mensa hæc cum panibus?

R. Typus fuit altaris Eucharistici, in quo Sacerdotes novæ legis Christum sub specie panis quotidie offerunt; et invicem se adtendunt, quia consonant; duo quippe ibi testamenta figurantur.

S. Greg. Papa Magn. *Hom.* 17. *in Evang.* Labrum quippe æneum Moyses ponit, in quo Sacerdotes lavari debeant, et Sancta sanctorum ingredi: quia lex Dei priùs nos lavari per compunctionem præcipit, ut nostra immunditia ad penetrandum secretorum Dei munditiam non sit indigna... Ira Sacerdotis nequaquam debet esse præceps et perturbata, sed magis ex consilii gravitate metuenda. Et portare ergo debemus quos corrigimus, et corrigere quos portamus: ne si ex utroque unum defuerit, vel in fervore, vel in mansuetudine actio sacerdotalis non sit. Hinc namque est quòd in templi ministerio, in basibus templi sculptorio opere leones, et boves, et Cherubim expressa sunt. Cherubim quippe est plenitudo scientiæ. Sed quid est, quòd in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus fiunt? Quid enim aliud designant bases in templo, nisi Sacerdotes in Ecclesiâ, qui dùm sollicitudinem regiminis tolerant, quasi more basium, super impositum onus portant. In basibus ergo Cherubim exprimuntur, quia decet nimirum, ut Sacerdotum pectora plenitudine scientiæ sint referta. Per leones autem terror severitatis; per boves verò patientia mansuetudinis figuratur. Itaque in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus exprimuntur: quia semper in sacerdotali pectore cum terrore severitatis custodiri debet virtus mansuetudinis: ut et iram mansuetudo condiat, et eamdem mansuetudinem, ne fortasse dissoluta sit, zelus districtionis accendat.

(L) Exod. xxv. 23. Facies et Mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem. 24. Et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum. 25. Et ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis; et super illam, alteram coronam aureolam. 26. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes. 27. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, et possit mensa portari. 28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam.... 30. Et pones super Mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

(M) Exod. xxv. 30. Pones super Mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

xxxv. 13. et xxxix. 35. Mensam cum vectibus et vasis, et propositionis panibus.

Levit. xxiv. 5. Accipies quoque similam, et coques ex eâ duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas: 6. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues: 7. et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini. 8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filiis Israël fœdere sempiterno: 9. Eruntque Aaron, et filiorum ejus, ut comedant in loco sancto: quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

1. Reg. xxi. 6. Dedit ergo ei (David) Sacerdos sanctificatum panem. neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi.

imò in quo Christus ipse Sacerdotum ministerio offert semetipsum Deo Patri pro peccatis hominum. (N)

I. Cur panes in Mensâ ponebantur numero duodecim ?

R. Propter duodecim Tribus Israël, quibus præfigurabatur societas universa Ecclesiæ, quæ per Christum et cum Christo et in Christo offert se quotidie Deo sacrificium in Altari Eucharistico. (O)

I. Candelabrum quid fuit ?

R. Id erat ductile ex auro purissimo eximiâ arte elaboratum. Ex ejus medio stipite procedebant sex calami, nimirum ex utrâque parte tres; in summitate stipitis et cujusque calami lampas una, atque ita lampades septem.

Istæ lampades ardebant coram Altari thymiamatis è re-

(N) S. CYRILL. HIEROSOL. *Catech. Eccles. et mystagog. n.* 13. Panis propositionis sanctificatus indicat eximias divitias bonitatis Dei : quòd Filius Dei homo factus est, et seipsum proposuit corpusque obtulit hostiam, oblationem redemptivam, propitiationem pro mundi vitâ : quemadmodum ait Joannes : (VI. 51.) Ego sum panis qui de cœlo descendi, et qui manducat carnem meam vivet in æternum. De quo etiam Jeremias : (XI. 19.) Venite et immittamus lignum in panem ejus : ostendens lignum crucis in quo corpus ejus infixum.

S. HIERONYM. *in cap.* 1. *Malachiæ.* Vultis ergo scire in quo despexistis nomen meum ? Offertis super Altare meum panem pollutum : Panes videlicet propositionis, quos juxta traditiones Hebraïcas, ipsi serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debebatis : et nunc sumitis quoscunque de medio, et voce temerariâ respondetis, et dicetis ; *In quo polluimus eos, sive te.* (*Mal.* I. 7.) Dum enim sacramenta violantur, ipse cujus sunt sacramenta violatur... Corripit sermo divinus Episcopos, atque Presbyteros et Diaconos negligentes, sive quoniam genus sacerdotale et regale sumus omnes qui baptizati in Christo, Christi censentur nomine, cur despiciant nomen Dei. Offertis, inquit, super Altare meum panem pollutum. (*Ibid.*) Polluimus panem, id est, corpus Christi quando indigni accedimus ad Altare, et sordidi mundum sanguinem bibimus, et dicimus : Mensa Domini despecta est ;... opera peccatorum despiciunt mensam Dei.

S. JOAN. DAMASCEN. *Lib.* 4. *orthodoxæ fidei. c.* 14. Quemadmodum naturaliter panis per cibum, et vinum et aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus et sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt atque à priori ipsius corpore diversum : sic propositionis panis, ac vinum, et aqua, per sancti Spiritûs invocationem et adventum mirabili modo in Christi corpus et sanguinem vertuntur, nec sunt duo sed unum et idem. Quocirca iis qui sacramentum istud per fidem dignè percipiunt, in peccatorum remissionem, et vitam æternam animique et corporis præsidium cedit : iis contrà qui perfidè indignèque suscipiunt, in pœnam ac supplicium..... Hunc panem panes figurabant propositionis.

(O) S. AUG. *Lib.* 10. *de Civ. Dei, c.* 20. Unde venit ille mediator, in quantùm formam servi accipiens, mediator effectus est Dei et hominum homo Christus Jesus, (1. *Tim.* II. 5.) cùm in formâ Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo et unus Deus est ; tamen in formâ servi sacrificium maluit esse quàm sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc et sacerdos est, ipse offerens, ipse et oblatio. Cujus rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium : quæ cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Hujus veri sacrificii multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc unum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res una diceretur, ut sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

gione Mensæ. Erat enim candelabrum in parte meridianâ Tabernaculi, Mensa panum propositionis in parte septentrionali; et medium Altare thymiamatis contra velum. (P)

I. Cujus rei typus fuit Candelabrum cum lampadibus?

R. Typus fuit Christi et Pastorum Ecclesiæ. (Q)

I. Altare thymiamatis quid erat?

R. Eo nomine designatur arca minor ex lignis setim, auro undequaque tecta, posita in medio Tabernaculi contra Arcam fœderis, extra velum, quod Sanctum sanctorum à Sancto dividebat, ita ut intermedium expanderetur. In eâ offerebant Sacerdotes manè et vesperè thymiama coram Domino concremandum. Nec alius fuit hujus altaris usus. (R)

(P) EXOD. XXV. 31. Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, et spherulas, ac lilia, ex ipso procedentia. 32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, et tres ex altero. 33. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, spherulaque simul et lilium: et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, spherulaque simul et lilium. Hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili: 34. In ipso autem candelabro erunt qualuor scyphi in nucis modum, spherulæque per singulos et lilia. 35. Spherulæ sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno. 36. Et spherulæ igitur et calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo. 37. Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso. 38. Emunctoria quoque, et ubi quæ emuncta sunt extinguantur, fiant de auro purissimo. 39. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

(Q) MATTH. V. 14. Vos estis lux mundi: non potest civitas abscondi supra montem posita. 15. Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. 16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.

JOAN. VIII. 12... Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

APOC. I. 20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dexterâ meâ, et septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

S. GREG. PAPA Magnus *Homil.* 6. *in Ezechiel. lib.* 1. Quis in candelabro, nisi Redemptor humani generis designatur? Qui in naturâ humanitatis infulsit lumine divinitatis, ut mundi candelabrum fieret, quatenus in ejus lumine omnis peccator in quibus jaceret tenebris videret. Qui pro eo quòd naturam nostram sine culpâ suscepit; candelabrum tabernaculi ex auro purissimo fieri jubetur. Ductile autem feriendo producitur, quia et Redemptor noster, qui ex conceptione et nativitate perfectus Deus et homo exstitit, passionum ictus pertulit, et sic ad resurrectionis gloriam pervenit. Ex auro ergo mundissimo ductile candelabrum fuit; quia et peccatum non habuit, et tamen ejus corpus per passionis contumelias ad immortalitatem profecit.

VENERABILIS BEDA. *In cap.* 25. *Exod.* Candelabrum Spiritûs sancti gerebat imaginem, qui septiformi gratiâ illustrat Ecclesiam.... Alii candelabrum intelligunt Christum gestantem septem Ecclesias, in quibus septiformis splendor Spiritûs sancti emicat. Hoc candelabrum habuit emunctoria, quæ duo testamenta significare possunt, quibus vitia purgantur.

(R) EXOD. XXX. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim, 2. habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. 3. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus,

I. Cujus rei typus fuere altare et thymiamata ?

R. Altare typus fuit Christi ; thymiamata, orationis. Nimirum Christus pro nobis indesinenter orat ; et diriguntur quotidie sicut incensum suave olens in conspectu Domini quas ad Deum pro semetipsis et pro populo fundunt Sacerdotes per Christum orationes. (S)

I. Altare holocaustorum quid erat ?

R. Sic dictum Altare majus de lignis setim, vestitum undequaque laminis æneis ; offerendis holocaustis cæterisque omnibus sacrificiis destinatum. Positum autem erat Altare holocausti foris in atrio contra velum quo Tabernaculum claudebatur. (T)

I. Cujus rei typus fuit Altare holocaustorum ?

R. Typus fuit crucis in quâ immolatus est Christus, victima veteribus illis holocaustis et victimis adumbrata. Atque hæc quidem ratio est cur extra fores Tabernaculi in atrio positum sit Altare holocaustorum. Christus enim

quàm parietes per circuitum, et cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum, 4. et duos annulos aureos sub coronâ per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur. 5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis. 6. Ponesque Altare contra velum, quod ante Arcam pendet testimonii coram Propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. 7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, manè. Quando componet lucernas, incedet illud. 8. Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino.

LUC. I. 9. Secundùm consuetudinem sacerdotii, sorte exiit (Zacharias) ut incensum poneret, ingressus in templum Domini : 10. Et omnis multitudo populi erat orans foris horâ incensi.

(S) PSAL. CXL. 2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo : elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

APOC. V. 8. Viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli.... phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.

VIII. 3. Angelus.... stetit ante Altare habens thuribulum aureum : et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super Altare aureum, quod est ante thronum Dei. 4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.

ORIGEN. *In Num. cap.* 4. *hom.* 5. *pag.* 119.... Alii sunt Altare incensi quicunque orationibus et jejuniis die ac nocte vacant in templo Dei, orantes non solùm pro semetipsis, sed et pro universo populo.

S. AUG. *Enarr. in Psal.* 140. *n.* 5. Oratio ergo purè directa de corde fideli, tanquam de Arcâ sanctâ surgit incensum.

(T) EXOD. XXVII. 1. Facies et Altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, id est, quadrum, et tres cubitos in altitudine. 2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt : et operies illud ære. 3. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula. Omnia vasa ex ære fabricabis. 4. Craticulamque in modum retis æneam : per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli æneï, 5. quos pones super arulam Altaris : eritque craticula usque ad altaris medium. 6. Facies et vectes Altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis : 7. Et induces per circulos, eruntque ex utroque latere Altaris ad portandum. 8. Non solidum, sed inane et cavum intrinsecus facies illud.

Quid erat holocaustum, quid cætera apud Judæos usurpata sacrificia, pete infrà in Sect. 2. *tertiæ Partis hujusce Operis Cap.* 7. *in quo agitur de sacrificio Missæ,* §. 4.

passurus erat extra portas Jerusalem in monte Calvariæ. (V)

I. Quid hoc rei est quod labrum æneum appellasti?

R. Sic appello vas æneum miræ amplitudinis, in quo ponebatur aqua apta lavandis manibus et pedibus Sacerdotum antequàm ingrederentur in Sanctuarium. Ideoque positum fuit labrum hoc in vestibulo inter Altare holocausti et Tabernaculum. (X)

I. Cur Sacerdotes lavabant pedes et manus antequam ingrederentur in sanctuarium?

R. Ut vel inde intelligerent quàm deberent esse mundi corde et conscientiâ ad obeunda sacra sacerdotii sui munia. Juxta hunc ritum ponitur etiamnum in introitu Ecclesiarum aqua benedicta. (Y)

I. Quænam erant indumenta Pontificis dum in Tabernaculo ministraret?

R. Erant hæc magnifica prorsus. Horum autem nomina hæc sunt. Feminalia linea, Tunica linea strictior, superhumeralis Tunica hyacinthina, Balteus, Ephod, Rationale, et Tiara. (Z)

(V) HEBR. XIII. 11. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. 12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. 13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.

(X) EXOD. XXX. 18. Facies et labrum æneum cum basi suâ ad lavandum: ponesque illud inter Tabernaculum testimonii et Altare. Et missâ aquâ, 19. lavabunt in eâ Aaron, et filii ejus manus suas ac pedes, 20. quando ingressuri sunt Tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad Altare, ut offerant in eo thymiama Domino, 21. ne fortè moriantur.

(Y) S. GREG. *Homil.* 17. *in Evang. Vide suprà litt.* (K)

VEN. BEDA. *Lib.* 5. *de Tabernaculo, c.* 14. *et ultimo.* Potest quidem hoc labio sive labro.... principaliter aqua Baptismatis intelligi: cujus lavacro necesse est purgentur omnes, qui Ecclesiæ januas ingrediuntur.... Consequentius labrum hoc oblationem nobis compunctionis et lacrymarum commendat, qua semper opus habemus, maximè autem cùm mysteriis cœlestibus ministraturi appropinquamus. Quia enim Altare holocausti, in quo carnes victimarum Domino incendebantur, exstinctionem designat carnalium concupiscentiarum per ignem Spiritûs sancti: Altare verò thymiamatis puritatem significat eorum, qui sopitis per omnia carnis illecebris, ac certamine vitiorum pacato, pro solâ exspectatione ac desiderio cœlestis introitûs lacrymas fundunt amoris: rectè prope Altare holocausti labrum ponitur, in quo abluti Sacerdotes ingrediantur tabernaculum.

Vide quæ de eâdem re dicemus infrà sub titulo de aquâ benedictâ *in tertiâ Parte hujus operis, Sect.* 2. *Cap.* 8. *§.* 6.

(Z) EXOD. XXVIII. 2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam et decorem. 4. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient: rationale, et superhumerale, tunicam et lineam strictam, cidarim et balteum... 6. Facient autem superhumerale de auro et hyacintho et purpurâ, coccoque bis tincto, et bysso retortâ, opere polymito. 7. Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant. 8. Ipsa quoque textura et cuncta operis varietas erit ex auro, et hyacintho, et purpurâ, coccoque bis tincto, et bysso retortâ. 9. Sumesque duos lapides onychinos, et sculpes in eis nomina filiorum Israël: 10. Sex nomina in lapide uno, et sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum. 11. Opere sculptoris et cœlaturâ gemmarii, sculpes eos nominibus filio-

I. Quænam erant indumenta cæterorum Sacerdotum dum sacris ministrarent ?

R. Feminalia linea, Tunica item linea, Balteus, et Tiara. Porro nec Sacerdotibus, nec Pontifici fas erat extra sacrum ministerium uti vestibus sacris. (AA)

I. Cujus rei typus fuere isthæc indumenta ?

R. In his adumbratas cernere licet virtutes quibus instructos esse Ministros Domini necesse semper fuit. (BB)

rum Israël, inclusos auro atque circumdatos : 12. et pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filiis Israël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem. 13. Facies et uncinos ex auro, 14. et duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis. 15. Rationale quoque judicii facies opere polymito juxta texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, et purpurâ, coccoque bis tincto, et bysso retortâ. 16. Quadrangulum erit et duplex : mensuram palmi habebit tam in longitudine quàm in latitudine. 17. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum : in primo versu erit lapis Sardius, et topazius, et smaragdus : 18. In secundo carbunculus, sapphirus, et jaspis : 19. In tertio ligurius, achates, et amethystus : 20. In quarto chrysolithus, onychinus, et beryllus : inclusi auro erunt per ordines suos. 21. Habebuntque nomina filiorum Israël : duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim Tribus. 22. Facies in rationali catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo : 23. et duos annulos aureos, quos pones in utràque rationalis summitate : 24. Catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus : 25. et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit. 26. Facies et duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quæ è regione sunt superhumeralis, et posteriora ejus aspiciunt. 27. Nec non et alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem junctura inferioris, ut aptari possit cum superhumerali, 28. et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vittâ hyacinthinâ, ut maneat junctura fabrefacta, et à se invicem rationale et superhumerale nequeant separari. 29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum. 30. Pones autem in rationali judicii Doctrinam et Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino : et gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper. 31. Facies et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, 32. In cujus medio suprà erit capitium, et ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facilè rumpatur. 33. Deorsum verò, ad pedes ejusdem tunicæ per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, et purpurâ, et cocco bis tincto mixtis in medio tintinnabulis, 34. Ita ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum et malum punicum. 35. Et vestietur eâ Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus quando ingreditur et egreditur sanctuarium in conspectu Domini, et non moriatur. 36. Facies et laminam de auro purissimo : in quâ sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. 37. Ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, et erit super tiaram, 38. imminens fronti Pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt et sanctificaverunt filii Israël in cunctis muneribus et donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus. 39. Stringesque tunicam bysso, et tiaram byssinam facies, et balteum opere plumarii.

(AA) EXOD. XXVIII. 40. Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis, et balteos ac tiaras, in gloriam et decorem... 42. Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora : 43. et utentur eis Aaron et filii ejus,.... ne iniquitatis rei moriantur.

(BB) S. AUG. *Quæst.* 119. *in Exod.* Testimonia quædam significari voluit

in veste sacerdotali, quia utique significatur Ecclesia : per hæc tintinnabula, ut nota sit conversatio sacerdotis ; sicut Apostolus dicit, (*Tit.* II. 7.) circa omnes te ipsum bonorum operum præbens exemplum : aut illud (2. *Tim.* II. 2.) Quæ audisti à me per multos testes, hæc eadem commenda fidelibus, et iis qui idonei sunt et alios docere.

Quæst. 122. Quid est quod ait, Femoralia facies linea tegere turpitudinem corporis eorum, quasi apparere posset tantà desuper veste adhibità ? Nisi quia signum esse voluit in hoc castitatis, vel continentiæ : quæ ideo per indumentum significatur, ut non à seipso habita, sed data intelligatur.

S. HIERON. *Epist. ad Fabiol. t.* 2. *p.* 583. Legimus in Levitico, juxta præceptum Dei, Moysen lavisse Aaron et filios ejus : Jam tunc purgationem mundi, et rerum omnium, sanctitatem baptismi sacramenta signabant. Non accipiunt vestes, nisi lotis priùs sordibus, nec ornantur ad sacra, nisi in Christo novi homines renascantur.... Præceptis Dei lavandi sumus, et cùm parati ad indumentum Christi, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste lineâ nihil in sese mortis habente, sed totâ candidâ : ut de baptismo consurgentes, cingamus lumbos in veritate, et tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur.... Post feminalia, et lineam tunicam induimur hyacinthino vestimento, et incipimus de terrenis ad alta conscendere. Hæc ipsa hyacinthina tunica, à Septuaginta *hupodutes* *, id est, subucula nominatur, et propriè Pontificis est, significatque rationem sublimium non patere omnibus, sed majoribus atque perfectis.... Nec sufficit nobis priorum ablutio peccatorum, baptismi gratia, doctrina secretior, nisi habuerimus et opera. Unde jungitur et Ephod, id est, superhumerale, quod rationali copulatur : ut non sit laxum, neque dissolutum, sed hæreant sibi invicem, et auxilio sint. Ratio enim operibus, et opera ratione indigent ; ut quod mente percipimus, opere perpetremus. Duoque lapides in superhumerali, vel Christum significant et Ecclesiam, duodecim Apostolorum, qui ad prædicationem missi sunt, nomina continentes, vel litteram et spiritum, in quibus continentur legis universa mysteria. In dextrà spiritus, in lævâ littera est : per litteras ad verba descendimus ; per verba venimus ad sensum.... In rationali veritas est, id est, scientia ut noverit quæ docenda sint : et manifestatio atque doctrina, ut possit instruere alios, quod mente concepit.... Lamina aurea rutilat in fronte : nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientià coronemur.... Tanta debet esse scientia et eruditio Pontificis Dei, ut et gressus ejus, et motus, et universa vocalia sint ; veritatem mente concipiat, et toto eam habitu resonet et ornatu : ut quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabulis enim et diversis coloribus, et gemmis floribusque virtutum, nec sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere.

GREG. Magnus, Papa. *Lib. Pastoralis curæ Part.* 2. *c.* 3. Sit rector operatione præcipuus, ut vitæ viam subditis vivendo denuntiet, et grex qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla meliùs quàm per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eâdem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentiùs auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat : quia quod loquendo imperat, ostendendo adjuvat ut fiat.... nulla præsentis vitæ appetat, nulla pertimescat : blandimenta mundi respecto intimo terrore despiciat, terrores autem considerato internæ dulcedinis blandimento contemnat. Unde supernæ quoque vocis imperio in utroque humero Sacerdos velamine superhumeralis astringitur : ut contra adversa ac prospera, virtutum semper ornamento muniatur : quatenus juxta vocem Pauli, (2. *Cor.* VI. 7.) per arma justitiæ à dextris sinistrisque gradiens, cùm ad sola quæ anteriora sunt nititur, in nullo delectationis infimæ latere flectatur : non hunc prospera elevent, non adversa perturbent ; non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera ad desperationem premant : ut dùm nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quantà in utroque humero superhumeralis pulchri-

* ὑποδύτης.

§. 12. Conflatur vitulus aureus. Hujus sceleris dant pœnas Israëlitæ. Velum ante faciem Moysis. Electio Aaronis in sacerdotium, et Levitarum in ministerium Tabernaculi.

I. Quid egerant Israëlitæ in radice montis Sinaï, dùm Moyses in summitate montis moraretur per dies quadraginta ?

R. Immorante diutius Moyse, populus, desperato ejus reditu, Aaronem compulit simulacra facere. Is præ ignaviâ plebi nimiùm obsecutus, fecit ex auro vitulum conflatilem, quem populus adoravit. (A)

tudine tegatur ostendat. Quod rectè etiam superhumerale ex auro, hyacintho, purpurâ, bis tincto cocco, et tortâ fieri byssо præcipitur: ut quantâ Sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstretur. In Sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui aëreo colore resplendet, adjungitur; ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne dum suis incautus laudibus capitur, ipse etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque et hyacintho purpura permiscetur; ut videlicet sacerdotale cor, cùm summa quæ prædicat sperat, in semetipso etiam suggestiones vitiorum reprimat.... Auro autem hyacintho ac purpuræ bis tinctus coccus adjungitur; ut ante interni judicis oculos omnia virtutum bona ex charitate decorentur; et cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat; quæ scilicet charitas, quia Deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tincturâ fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat ut proximorum curam negligat, vel sic proximorum curam exsequitur ut à divino amore torpescat: quia unum horum quodlibet negligit, in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. Sed cùm mens ad præcepta charitatis tenditur, restat proculdubio ut per abstinentiam caro maceretur. Unde et bis tincto cocco torta byssus adjungitur, de terrâ etenim byssus nitenti specie oritur; et quid per byssum, nisi candens decore munditiæ corporalis castitas designatur ? Quæ videlicet torta, pulchritudini superhumeralis innectitur; quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cùm per abstinentiam caro fatigatur.

VEN. BEDA. *In cap.* 28. *Exodi.* Moraliter in Pontificis habitu aurum fulget, dum sensu emicat: cui hyacinthinus jungitur, ut per omne quod tractat, ad amorem surgat supernorum. Huic admiscetur regalis purpura, ut vitiorum suggestiones veluti ex potestate regiâ comprimat. Coccus quoque bis tinctus est, ut ante interni judicis oculos omnium virtutum bona decorentur charitate.... De terrâ byssus nitenti specie oritur, per quod candens est: et munditiæ corporalis castitas designatur, quæ torta pulchritudini superhumeralis innectitur: quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cùm per abstinentiam carnem affligit, siquidem et balteo præcingitur, per quod incentiva et luxuriæ libidinum restringuntur. Sacerdos autem tabernaculum ingrediens in tunicâ tintinnabulis ambitur, ut vocem prædicationis habeat.... Malum quoque punicum jungitur tintinnabulis, ut per illa doctrinæ fidei unitas designetur.

(A) EXOD. XXXII. 1. Videns autem populus quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversùs Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terrâ Ægypti, ignoramus quid acciderit. 2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorum, filiorum et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me. 3. Fecitque populus quæ jusserat, deferens inaures ad Aaron. 4. Quas cùm ille accepisset, formavit opere fusorio, et fecit ex eis vitulum conflatilem, dixeruntque: Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terrâ Ægypti.... 6. Surgentesque manè obtulerunt holocausta

I. Quid egit Moyses è monte redux ?

R. Cum appropinquasset ad castra, vidit vitulum et choros, iratusque valde, projecit de manu tabulas quas ferebat ad populum scriptas digito Dei, *et confregit eas ad radicem montis : arripiensque vitulum quem fecerant, combussit et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israël.* (*Exod.* XXXII. 19. 20.) Tùm increpavit graviter Aaronem ob tantum nefas. Congregatisque ad se omnibus filiis Levi, jussit ut irent et redirent *de portâ ad portam per medium castrorum, et occideret unusquisque fratrem et amicum et proximum suum.* (*Ibid.* 27.) Quod cùm factum esset, (B) *ceciderunt in die illâ quasi viginti tria millia hominum : et ait Moyses Levitis : Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio et in fratre suo, ut detur vobis benedictio.* (*Ibid.* 28. 29.)

I. Quid egit posthæc Moyses ?

R. Posterà die *locutus est ad populum : Peccastis peccatum maximum.* (*Exod.* XXXII. 30.) Placatâque precibus irâ Dei, conscendit iterum in montem, *fuitque ibi cum Domino quadraginta dies et quadraginta noctes, panem non comedens et aquam non bibens.* (*Ibid.* XXXIV. 28.) Inde reversus tulit novas ex lapide tabulas duas scriptas sicut priùs : perfecitque omnia quæ præceperat ei Deus circa Tabernaculi constructionem et ministerium. Cùm autem descenderet de monte, apparuit facies ejus radians ex consortio Domini, ostenderat enim ipsi Deus ex parte gloriam suam. Hinc factum est ut ipse velamen super faciem suam ponere cogeretur quoties loquebatur ad populum. (C)

et hostias pacificas : et sedit populus manducare et bibere : et surrexerunt ludere.

(B) *In textu operis Vulgatam versionem retuli, quæ viginti tria hominum millia à Levitis interempta refert ; sed textus Hebræus, Interpretes* 70. *Pentateuchus Samaritanus, Paraphrasis Chaldaica, Versiones Syriacæ et Arabicæ non viginti tria millia, sed ter mille tantùm Israëlitas occisos fuisse à Levitis asserunt.*

EXOD. XXXII. 28. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi, ceciderunt que in die illâ quasi viginti tria millia hominum. *Versio hebraica* S. HIERONYMI. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi : ceciderunt que in die illâ quasi tria millia hominum. CHALD. PARAPHRASIS. Et fecerunt filii Levi juxta verbum Moysi, ceciderunt que ex populo quasi tria millia virorum. SEPTUAGINTA. Et fecerunt filii Levi secundùm quod locutus est eis Moyses : et ceciderunt ex populo in die illâ tria millia virorum. *Hebr.* ARIAS MONTANI. Et fecerunt filii Levi secundùm verbum Moseh, et ceciderunt è populo in die illâ fermè tria millia virorum. VERSIO SYRIACA. Feceruntque filii Levi juxta verbum Mosis, et ceciderunt ex populo in die illâ circiter tria millia virorum. VERS. SAMARITANA. Feceruntque filii Levi juxta verbum Mosis, et ceciderunt de populo in die illâ circiter tria millia hominum. VERS. ARABICA. Et fecerunt filii Levi sicuti præceperat eis Musa, et ceciderunt ex populo in illâ die tria millia virorum.

(C) EXOD. XXXIV. 29. Cùmque descenderet Moyses de monte Sinaï, tenebat duas tabulas testimonii, et ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. 30. Videntes autem Aaron et filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere.... 33. Impletisque

I. Cujus rei typus fuit velamen illud ?

R. Rem sic explicat Apostolus. (2. *Cor.* III. 13. 14. 15. 16.) *Sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus.* Sic *obtusi sunt sensus eorum.* (Judæorum) *Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non revelatum, quoniam in Christo evacuatur. Sed usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum : cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.* (D)

I. Quis in Israëlitis electus est ad Pontificatum, ad Sacerdotium, ad ministerium Tabernaculi ?

R. Aaronem Moyses, à Domino jussus, in Pontificem consecravit; filii Aaron omnes in Sacerdotium consecrati. Tribus Levi tota segregata in inferiora Tabernaculi ministeria. (E)

Non affectu humano ductus, Aaronem fratrem et filios ejus et Tribum Levi, suam utique, in sacerdotium ministeriumve selegit Moyses ; id enim si fecisset impellente naturâ, quidni filios suos eorumque posteros elegit potiùs in sacerdotium ?

sermonibus, posuit velamen super faciem suam. 34. Quod ingressus ad Dominum, et loquens cum eo, auferebat donec exiret, et tunc loquebatur ad filios Israël omnia quæ sibi fuerant imperata. 35. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursùs faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

(D) 2. Cor. III. 7. Quòd si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in glorià ; ita ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultûs ejus, quæ evacuatur : 8. Quomodo non magis ministratio Spiritûs erit in glorià ?... 11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est : multò magis quod manet, in glorià est.... 13. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur, 14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur :) 15. Sed usque in hodiernum diem cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. 16. Cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. 17. Dominus autem Spiritus est : ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. 18. Nos verò omnes, revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.

(E) Exod. XXVIII. 1. Applica ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur mihi.

Ibid. 41. Cunctorum (Aaron et filiorum ejus) consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungatur mihi.

XXIX. 4. Aaron et filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii, cùmque laveris patrem cum filiis suis aquâ, 5. indues Aaron vestimentis suis.... 7. Et oleum unctionis fundes supra caput ejus : atque hoc ritu consecrabitur. 8. Filios quoque illius applicabis, et indues.... 9.... Eruntque sacerdotes mihi religione perpetuâ. Postquam initiaveris manus eorum.... 29. Vestem autem sanctam, quâ utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in eâ, et consecrentur manus eorum.... 35.. Septem diebus consecrabis manus eorum.

Num. III. 6. Applica Tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei... 8. Et custodiant vasa Tabernaculi... 10... Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.... 12. Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei.

Id itaque fecit Dei jussu, quod et Israëli miraculo duplici insigniter declaratum voluit Deus.

Core, Dathan, et Abiron, aliique ex filiis Israël ducenti quinquaginta viri proceres steterunt adversùs Moysen et Aaron, de usurpato, ut ipsis videbatur, sacerdotio conquesti. Seditionis auctores terra absorbuit, reliquos murmurantes consumpsit ignis egressus à Domino (F).

Tum Moyses jussu Dei virgas duodecim intulit in Tabernaculum, singulas pro singulis Tribubus, inscripto nomine uniuscujusque in virgâ suâ; scripto seorsùm nomine Aaron in virgâ unâ, virgâque aliâ pro omnibus Levitarum familiis sepositâ. Reversusque posterâ die in Tabernaculum, invenit virgam Aaron ex omnibus unam et flores et folia et amygdalas emisisse. Atque hoc insigni miraculo declaravit Deus à se fuisse Aaronem ejusque posteros in sacerdotium electos. (G)

I. Voluit-ne Deus et Aaronis electione, et supplicio eorum qui sacerdotium usurpare tentarunt, significari nobis aliquid?

R. Id significare voluit Deus, quod ait Apostolus: (*Hebr.* v. 4.) *Nec quisquam sumit sibi honorem* (sacerdotii,) *sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Si quis secùs fecerit, graviori

(F) Num. xvi. 1. Ecce autem Core... et Dathan, atque Abiron... Hoc quoque... 2. Surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ.... 3.... Et dixerunt: sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus: cur elevamini super populum Domini? 4. Quod cùm audisset Moyses,.... 5. locutus ad Core... Manè, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi: et quos elegerit, appropinquabunt ei. 6. Hoc igitur facite: tollat unusquisque thuribula sua,... 7. et hausto eras igne, ponite desuper thymiama coram Domino: et quemcunque elegerit, ipse erit sanctus... 23. Et ait Dominus ad Moysen: 24. Præcipe universo populo ut separetur à tabernaculis Core, et Dathan et Abiron. 25. Surrexitque Moyses, et... 26. dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum..... 30. Si novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos,..... descenderintque viventes in infernum, scietis quòd blasphemaverint Dominum. 31. Confestim igitur ut cessavit loqui dirupta est terra sub pedibus eorum; 32. et aperiens os suum devoravit illos cum tabernaculis suis et universâ substantiâ eorum. 33. Descenderuntque vivi in infernum operti humo, et perierunt de medio multitudinis.... 35. Sed et ignis, egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viri, qui offerebant incensum... 48. Et stans (Aaron) inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. 49. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum et septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

(G) Num. xvii. 2. Loquere ad filios Israël, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, à cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, et uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ. 3. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, et una virga cunctas seorsùm familias continebit. 4. Ponesque eas in Tabernaculo fœderis coram testimonio... 5. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus.... 8. Sequenti die regressus (Moyses) invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: et turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt... 10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israël, et quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur.

hunc utique supplicio plectendum quàm Core, Dathan, et Abiron, quos terra vivos absorbuit.

I. Cujus rei typus fuere Core, Dathan, et Abiron?

R. Eorum omnium qui vel in sacerdotium vel in ministerium sacrum, nemine vocante, nemine mittente, se intrudunt : sed præsertim eorum qui ab unitate Ecclesiæ schismate disjunguntur. (H)

§. 13. Missi exploratores. Murmur et seditio populi in deserto. Ob id plectitur. Caleb et Josue remunerantur.

I. Quid egit Moyses postquam in deserto perfecit omnia quæ ad cultum Domini pertinebant ?

R. Misit exploratores duodecim, assumptos ex singulis Tribubus, qui terram Chanaan genti promissam lustrarent, et ex eâ fructus afferrent populo. (A)

I. Quid fuit ab exploratoribus relatum ?

R. Renuntiarunt illi felicem omni copiâ esse regionem, idque probarunt vel ex palmite abscisso cum uvâ suâ, qui tam ingens fuit, ut ponderis causâ necesse fuerit hunc à duobus in vecte deferri. Sed in his exploratoribus decem fuere, qui populi animum fregerunt prorsùs sermonibus suis. Terra hæc opima quidem, inquiebant, sed cultores

(H) S. Aug. *Epist.* 87. *aliàs* 164. *ad Emerit. n.* 4. Neque enim vobis objicimus, nisi schismatis crimen, quam etiam hæresim malè perseverando fecistis. Quanti autem divino judicio pendatur hoc facinus, lege quod te legisse non ambigo. Invenies Dathan et Abiron hiatu terræ devoratos, cæterosque omnes, qui eis consenserant, igne de medio eorum existente consumptos. Illud ergo ad exemplum devitandi Dominus Deus præsenti supplicio denotavit ; ut cùm talibus patientissimè parcit, quale ultimo judicio reservet, ostenderet.

Epist. 93. *aliàs* 48. *ad Vincent. Rogatist. c.* 9. *n.* 28. Nos autem ideo certi sumus, neminem se à communione omnium gentium justè separare potuisse, quia non quisque nostrûm in justitiâ suâ, sed in Scripturis divinis quærit Ecclesiam, et ut promissa est, reddi conspicit. Ipsa est enim de quâ dicitur, (*Cant.* II. 2.) * *sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum :* quæ nec spinæ dici possunt nisi malignitate morum ; nec filiæ, nisi communione sacramentorum... Id est quod (*Ps.* LXXXIX. 12.) dicitur, *Dexteram tuam sic notam fac mihi, et eruditos corde in sapientiâ* ; in quibus luce fulgentibus et charitate ferventibus quasi in meridie requiescis : ne fortè velut operta, id est occulta et ignota, (*Cant.* I. 6.) irruam non in gregem tuum, sed in greges sodalium tuorum, id est, hæreticorum. Quos ita sodales dicit, sicut spinas illas filias, propter communionem sacramentorum. De quibus (*Ps.* LIV. 14. 15. 16.) dicitur, *Tu verò unanimis meus, et dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum consensu : veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes,* sicut Dathan et Abiron, impiæ separationis auctores.

Cap. 13. *n.* 52. Descendunt in infernum viventes, id est, suam perditionem sentientes, quos Dathan et Abiron et Core hiatu terræ absorpti, tanto ante futuros figuraverunt.

(A) Numer. XIII. 3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus. 4. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros,.... 7. De tribu Judâ, Caleb filium Jephone.... 9. De tribu Ephraïm, Osee filium Nun.... 17. Vocavitque Osee filium Nun, Josue. 18. Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, et dixit ad eos :.... 19. Considerate Terram, qualis sit : et populum qui habitator est ejus, utrùm fortis sit an infirmus : si pauci numero an plures :

habet fortissimos, quos non poterimus unquam superare. (B)

Hoc audito populus vociferans contra Moysen murmuratus est, et insurrexit. *Utinam*, inquit, *mortui fuissemus in Ægypto.* (*Num.* XVI. 3.) Eò denique mali ventum ut, spreto Moysis imperio, ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur.

Tum Josue et Caleb, qui inter exploratores terræ fuerant, populum obtestantur ne exploratoribus credant formidosa referentibus, nihil metuendum, promissis illos Dei confidere oportere.

Sed gens indomita, sanis consiliis malè renitens, credebat potiùs cæteris exploratoribus pergentibus populum à suscepto itinere deflectere, contendentibusque magna Moysen et supra vires moliri. Jamque lapidibus erant obruendi Caleb et Josue, ob defensam viriliter causam Dei, nisi apparens subitò gloria Domini super tectum fœderis, seditionem mox compescuisset. (C)

I. Mansit-ne impunita rebellio ?

R. Non mansit. Exploratores decem seditionis auctores, percussi à Domino, mortui sunt. Juravitque Dominus in irâ suâ, neminem eorum qui contra Dominum murmuraverunt, in terram Chanaan intraturum ; omnes qui ab annis viginti et suprà numerati rebellionem fecerant, per annos quadraginta erraturos in solitudine, ibique morituros, Præter Josue et Caleb nullum eorum in terram esse introducendum. Quin, et populum rebellem Deus jam jam

20. Ipsa terra, bona an mala : urbes quales, muratæ an absque muris : 21. humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, et afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt.

(B) NUM. XIII. 22. Cùmque ascendissent exploraverunt terram.... 24. Pergentesque usque ad torrentem botri, absciderunt palmitem cum uvâ suâ, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis et de ficis loci illius tulerunt.... 26. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuitâ, 27. venerunt ad Moysen et Aaron.... Locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terræ : 28. et narraverunt, dicentes : venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest : 29. sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes atque muratas.

(C) XIV. 1. Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illâ, 2. et murmurati sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israël.... 4. Dixeruntque alter ad alterum : Constituamus nobis ducem.... 6. At verò Josue filius Nun, et Caleb filius Jephone, qui et ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, 7. et ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt : Terra, quam circuivimus, valde bona est. 8. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem. 9. Nolite rebelles esse contra Dominum : neque timeatis populum terræ hujus.... Dominus nobiscum est, nolite metuere. 10. Cùmque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israël.... Et ait Moyses ad Dominum.... 19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus.... 20. Dixitque Dominus : dimisi juxta verbum tuum..... 22. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, et signa quæ feci in Ægypto et in solitudine, et tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt

erat pestilentiâ consumpturus, nisi Moyses precibus obstitisset et veniam exorasset. (D)

I. Cujus rei typus fuere exploratores duodecim missi ad terram Chanaan?

R. Typus fuere Pastorum, qui à Prophetis dicuntur speculatores positi domui Israël. (E)

I. Cujus rei typus fuit palmes cum uvâ suâ à viris duobus in vecte delatus?

voci meæ, 23. non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. 24. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuivit: et semen ejus possidebit eam.

(D) Num. xiv. 29. In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis et suprà, et murmurastis contra me, 30. non intrabitis Terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, præter Caleb... et Josue.... 33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, et portabunt fornicationem vestram... 36. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam Terram, et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ quod esset mala, 37. mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. 38. Josue autem... et Caleb... vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam Terram.

Psal. xciv. 11. Et isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in irâ meâ: si introibunt in requiem meam.

Hebr. iii. 10. Infensus fui generationi huic, et dixi: semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas, 11. Sicut juravi in irâ meâ: si introibunt in requiem meam. 12. Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo: 13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodiè cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati. 16. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. 17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? 18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? 19. Et vidimus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

iv. 1. Timeamus ergo ne fortè relictâ pollicitatione introëundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse. 2. Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis quæ audierunt. 3. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus.., 6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annunliatum est, non introierunt propter incredulitatem... 9. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. 10. Qui enim ingressus est in requiem ejus; ipse etiam requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus. 11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

(E) Isai. lvi. 10. Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, et amantes somnia.

Ezech. iii. 17. Fili hominis, speculatorem dedi te Domui Israël: et audies de ore meo verbum, annuntiabis eis ex me.

xxxiii. 6. Quòd si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccinâ, et populus se non custodierit, venerilque gladius, et tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate suâ captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. 7. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem annuntiabis eis ex me. 8. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius à viâ suâ: ipse impius in iniquitate suâ morietur, sanguinem autem ejus de manu tuâ requiram. 9. Si autem annuntiante te ad impium, ut à viis suis convertatur,

R. Typus fuit Christi cruci affixi à Judæis et gentibus. (F)

I. Cujus rei typus fuit rebellio Israëlitarum, inde orta quòd præ difficultatibus desperarent posse se unquam pervenire ad terram Chanaan semini Abrahæ promissam?

R. Hic figuram advertere licet eorum, qui, ut ait Apostolus, (*Ephes.* IV. 19.) desperantes, semetipsos tradunt corpora sua in immunditiam, et in omne genus libidinum, spreto Christi imperio. (G)

non fuerit conversus à viâ suâ : ipse in iniquitate suâ morietur : porrò tu animam tuam liberasti.

(F) S. HIERONYM. *Epist. Criticæ ad Fabiolam mans.* 15. *aliàs* 127. Duodecim exploratores mittuntur ad Terram Sanctam : botrus refertur in ligno, et Christi breviter passio demonstratur.

S. AUG. *in Psal.* 8. *n.* 2. Dictus est enim et Dominus botrus uvæ, quem ligno suspensum, de terrâ promissionis, qui præmissi erant à populo Israël, tanquam crucifixum, attulerunt.

S. CÆSARI. *Serm.* 14. *qui est apud S. Aug. in Append. Serm.* 28. *aliàs* 100. *de temp. n.* 2. Uva illa Christum Deum figuravit „.... et de ipsâ scriptum est : Lavabit in vino stolam suam, et amictum suum in sanguine uvæ. (*Genes.* XLIX. 11.) Hæc... uva in ligno suspensa duorum defertur obsequio, quæ nobis... duorum testamentorum representatur oraculis, quæ in ligno crucis pependit, cujus vinum in pretium nostrum, passionis expressione profluxit.

S. MAXIM. *Hom.* 1. *de S. Cyprian. t.* 5. *Biblioth. Patr.* Vinum planè est spiritale Dei illa uva, quæ pro salute omnium pependit in ligno. Sicut enim botrus redditurus vinum, priùs in vineâ, quadam naturæ arte suspenditur : ita et Christus editurus vinum spirituale, martyrii in cruce, quadam providentiâ divinitatis aptatur. Ipse est planè botrus quem duo exploratores illi, hoc est, Jesu Nave, et Caleb filius Jephone, in phalangâ ad filios Israël propriis humeris detulerunt. Quod quidem factum jam tunc præfigurabat adventum Domini Salvatoris : nam botrus in phalangâ suspensus, in cruce Christus appensus ostenditur. Duo autem in phalangâ portantes uvam, duo populi demonstrantur Christianus utique et Judæus.

(G) EPHES. IV. 18. Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vitâ Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum : 19. qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. 20. Vos autem non ita didicistis Christum.

S. AUG. *in Ps.* 40. *n.* 4. Illum inimicum cogitate, de quo dicit Dominus, (*Matth.* XIII. 28.) *inimicus homo hoc fecit.* Ipse est enim qui suggerit ut propter res terrenas colatur, quia non potest evertere nomen Christianum inimicus iste : vidit enim se victum famâ et laudibus Christi ; vidit in eo quòd occidit martyres Christi, illos coronatos, et se triumphatum ; et cœpit non posse hoc persuadere hominibus, quòd nihil sit Christus : et quia vituperando Christum, jam difficilè decipit ; laudando Christum, conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Judæum mortuum, crucifixum, nullius momenti hominem, qui non potuit à se mortem depellere. Ubi in nomine ejus vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subvertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguuntur : et hæc omnia prædicta in Prophetis attenduntur ab hominibus admiratione stupentibus, et claudentibus jam cor adversùs vituperationem Christi : induit se laudibus Christi, et cœpit à fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens illa lex, divina, ineffabilis : sed quis illam implet? In nomine Salvatoris nostri conculcate leonem et draconem. Apertè reprehendendo fremebat leo, astutè laudando insidiabatur draco. Veniant ad fidem qui dubitabant : non dicant quis hoc implet? Si de viribus suis præsumunt, non implebunt. Præsumendo de gratiâ Dei credant, præsumendo veniant, adjuvandi veniant, non judicandi.

I. Cujus rei typus fuere Caleb et Josue ?

R. Typus fuere Pastorum qui rectè ministerio suo funguntur, populosque sibi creditos adhortantur ut ponant in Deo solo spem suam, (1. *Petr.* v. 7.) *omnem sollicitudinem projicientes* in Christum, cujus gratiâ vincimus quidquid occurrit contrarium saluti.

I. Cujus rei typus fuit excitata seditio adversùs Caleb et Josue, instigantibus præsertim decem aliis exploratoribus ?

R. Typus fuit eorum quæ patiuntur identidem Pastores Christiani, qui Dei solius intuitu, sine ullâ personarum acceptione, suo ritè funguntur ministerio ; quæ patiuntur, inquam, instigantibus præsertim Pastoribus aliis, qui præ ignaviâ vel cupiditate rerum temporalium non ex fide vivunt. Hujus rei exstitere exempla non pauca quolibet seculo, incipiendo à Christo et Apostolis. (H)

In Psalm. CIV. *n.* 5. Invenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, et non posse viam propter compedes ambulare : inclusum se sentit difficultate vitiorum ; et tanquam muro impossibilitatis erecto, portisque clausis, quà evadat ut rectè vivat, non invenit. Jam scit quomodo vivere debeat : priùs enim in errore erat, et famem veritatis patiebatur ; accepit autem jam cibum veritatis, et positus est in viâ : audit, vive benè, secundùm quod nosti... Conatur, non potest ; ligatum se sentit, exclamat ad Dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando..... Exclamat et in hâc ad Dominum : liberat Dominus de necessitatibus, rumpit vincula difficultatis, constituit in operatione æquitatis. Incipit ei jam facile esse quod difficile fuerat, abstinere à malis, non adulterare, non furtum facere, non homicidium, non sacrilegium, non alienum concupiscere : facta est facultas quæ antea fuerat difficultas. Potuit hoc Dominus sine difficultate præstare ; sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem hujus boni non agnosceremus. Si enim primitus cùm vellet posset, et non sentiret adversùs se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis gravata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se posse sentiret, et non confiterentur Domino miserationes ejus.

(H) *Pauca ex eis quæ tum Christus, tum Apostoli tam à Judæis, quàm à malis Christianis perpessi sunt, hìc ex Evangelio Matth. præsertim, Act. Apost. et Epistolis ubi fusè narruntur depromam.*

MATTH. II. 13.... Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum :.... futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

IX. 3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se : Hic blasphemat.... 34. Pharisæi autem dicebant : In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

X. 17. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos : 18. Et ad præsides et ad reges ducemini propter me in testimonium illis et gentibus... 22. Et eritis odio omnibus propter nomen meum.

XI. 18. Venit Joannes neque manducans, neque bibens, et dicunt : Dæmonium habet. 19. Venit Filius hominis manducans et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum, et peccatorum amicus. Et justificata est sapientia à filiis suis.

XIV. 3. Herodes tenuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. 4. Dicebat enim illis Joannes : Non licet tibi habere eam.... 10. Misitque et decollavit Joannem in carcere. 11. Et allatum est caput ejus in disco.

XX. 18. Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et Scribis, et condemnabunt eum morte, 19. et tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertiâ die resurget.

XXI. 15. Videntes autem principes sacerdotum, et Scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes : Hosanna Filio David, indignati sunt.... 46.... Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

XXIII. 34. Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem.

XXVI. 3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi, in atrium principis sacerdotum,.... 4. et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, et occiderent. *Cætera vide infrà.* §. 13. *et seq. Cap.* 1. *Sect.* 2. *hujusce Partis.*

JOAN. VI. 61. Multi audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ?... 67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò, et jam non cum illo ambulabant.

VII. 1. Post hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.... 12. Et murmur multum erat in turbâ de eo. Quidam enim dicebant : Quia bonus est. Alii autem dicebant : non, sed seducit turbas. 13. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Judæorum.

VIII. 59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum : Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

IX. 22.... Conspiraverunt Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.... 28... Maledixerunt ergo ei, (cæco) et dixerunt : Tu discipulus illius sis : nos autem Moysi discipuli sumus.... 34.... et ejecerunt eum foràs.

ACT. IV. 1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducæi, 2. dolentes quòd docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis : 3. Et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum.... 18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

V. 17. Exsurgens autem princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo : 18. et injecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodiâ publicâ.... 40. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, et dimiserunt eos. 41. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

VI. 19. Surrexerunt autem quidam de synagogâ, quæ appellatur Libertinorum,.... disputantes cum Stephano : et.... 11. summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, et in Deum. 12. Commoverunt itaque plebem, et seniores, et Scribas : et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium, 13. et statuerunt falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba adversùs locum sanctum, et legem. 14. Audivimus enim eum dicentem : Quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses....

VII. 54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.... 56. Exclamantes autem voce magnâ.... impetum fecerunt unanimiter in eum. 57. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant : et testes deposuerunt vestimenta sua secùs pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. 58. Et lapidabant Stephanum, invocantem et dicentem : Domine Jesu suscipe spiritum meum.

VIII. 1. Facta est autem in illâ die persecutio magna in Ecclesiâ, quæ erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judææ.

IX. 1. Saulus autem adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, 2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

IX. 23. Cùm autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent. 24. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum.

XII. 1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret

quosdam de Ecclesiâ. 2. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio. Videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum.... 4. Quem cùm apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

XIII. 45. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes... 50. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum, et Barnabam: et ejecerunt eos de finibus suis.

XIV. 2. Qui verò increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversùs fratres... 5. Cùm autem factus esset impetus Gentilium, et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos: 6. Intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, et Derben,... et ibi evangelizantes erant.... 18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judæi: et persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem existimantes eum mortuum esse.

XVI. 19.... Apprehendentes Paulum et Silam, perduxerunt in forum ad principes. 20. Et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cùm sint Judæi: 21. Et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cùm simus Romani. 22. Et cucurrit plebs adversùs eos: et magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. 23. Et cùm multas plagas imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos. 24. Qui cùm tale præceptum recepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

XXI. 30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: et statim clausæ sunt januæ. 31. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: quia tota confunditur Jerusalem. 32. Qui statim assumptis militibus, et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cùm vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum. 33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis duabus: et interrogabat, quis esset, et quod fecisset...

XXII. 22.... Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terrâ hujusmodi, non enim fas est eum vivere. 23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem, 24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis cædi, et torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. 25. Et cùm astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi centurioni Paulus: Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare?... 29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquàm rescivit, quia civis Romanus esset, et quia alligasset eum. 30. Posterà autem die volens scire diligentiùs, quâ ex causâ accusaretur à Judæis, solvit eum, et jussit sacerdotes convenire, et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos...

XXIII. 2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.... 12. Factâ autem die collegerunt se quidam ex Judæis, et devoverunt se, dicentes: Neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum....

XXIV. 1. Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt {Felicem} præsidem adversùs Paulum. 2. Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens:... 5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, et auctorem seditionis sectæ Nazarenorum: 6. Qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum voluimus secundùm legem nostram judicare.... 27.... Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum....

XXV. 2. Adieruntque eum {Festum} principes sacerdotum, et primi

Judæorum adversùs Paulum : et rogabant eum , 3. postulantes gratiam adversùs eum , ut juberet perduci eum in Jerusalem , insidias tendentes ut interficerent eum in viâ.... 7. Qui cùm perductus esset , circumsteterunt eum , qui ab Jerosolymâ descenderant Judæi , multas et graves causas objicientes , quas non poterant probare , etc.

1. Cor. iv. 9. Puto enim quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit , tanquam morti destinatos : quia spectaculum facti sumus mundo , et Angelis , et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum , vos autem prudentes in Christo : nos infirmi , vos autem fortes : vos nobiles , nos autem ignobiles. 11. Usque in hanc horam et esurimus , et sitimus , et nudi sumus , et colaphis cædimur , et instabiles sumus. 12. Et laboramus operantes manibus nostris : maledicimur , et benedicimus : persecutionem patimur , et sustinemus : 13. Blasphemamur , et obsecramus , tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus , omnium peripsema usque adhuc.

2. Cor. i. 4. (Deus) Qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ , ut possimus et ipsi consolari eos , qui in omni pressurâ sunt , per exhortationem quâ exhortamur et ipsi à Deo. 5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundat consolatio nostra. 6. Sive autem tribulamur pro vestrâ exhortatione et salute , sive consolamur pro vestrâ consolatione , sive exhortamur pro vestrâ exhortatione et salute , quæ operatur tolerantiam earumdem passionum , quas et nos patimur : 7. Ut spes nostra firma sit pro vobis : scientes quod sicut socii passionum estis , sic eritis et consolationis. 8. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostrâ , quæ facta est in Asiâ , quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem , ita ut tæderet nos etiam vivere.

iv. 8. In omnibus tribulationem patimur , sed non angustiamur : aporiamur , sed non destituimur : 9. Persecutionem patimur , sed non derelinquimur : dejicimur , sed non perimus : 10. Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes , ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. 11. Semper enim nos , qui vivimus , in mortem tradimur propter Jesum : ut et vita Jesu manifestetur in carne nostrâ mortali.

vi. 4. Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros , in multâ patientiâ , in tribulationibus , in necessitatibus , in angustiis , 5. in plagis , in carceribus , in seditionibus , in laboribus , in vigiliis , in jejuniis.... 8. Per gloriam , et ignobilitatem ; per infamiam , et bonam famam : ut seductores , et veraces ; sicut qui ignoti , et cogniti ; 9. quasi morientes , et ecce vivimus ; ut castigati , et non mortificati.

xi. 23. Ministri Christi sunt , (ut minùs sapiens dico) plus ego : in laboribus plurimis , in carceribus abundantiùs , in plagis supra modum , in mortibus frequenter. 24. A Judæis quinquies , quadragenas , una minùs , accepi : 25. Ter virgis cæsus sum , semel lapidatus sum , ter naufragium feci , nocte et die in profundo maris fui , 26. in itineribus sæpè , periculis fluminum , periculis latronum , periculis ex genere , periculis ex gentibus , periculis in civitate , periculis in solitudine , periculis in mari , periculis in falsis fratribus : 27. In labore et ærumnâ , in vigiliis multis , in fame et siti , in jejuniis multis , in frigore et nuditate.... 32. Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum , ut me comprehenderet : 33. et per fenestram in sportâ dimissus sum per murum , et sic effugi manus ejus.

xii. 10. Placeo mihi in infirmitatibus meis , in contumeliis , in necessitatibus , in persecutionibus , in angustiis pro Christo : cùm enim infirmor , tunc potens sum.

Philip. i. 28. Et in nullo terreamini ab adversariis : quæ illis est causa perditionis , vobis autem salutis , et hoc à Deo : 29. Quia vobis donatum est pro Christo , non solùm ut in eum credatis , sed ut etiam pro illo patiamini.

Coloss. i. 24. Gaudeo in passionibus pro vobis , et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi , in carne meâ , pro corpore ejus , quod est Ecclesia.

2. Tim. i. 15. Scis hoc , quòd aversi sunt à me omnes , qui in Asiâ sunt , ex quibus est Phigellus et Hermogenes.

iii. 8. Quemadmodum autem Jannes et Mambres restiterunt Moysi :

ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem.... 12. Et omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

IV. 14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit : reddet illi Dominus secundùm opera ejus : 15. quem et tu devita : valde enim restitit verbis nostris.

HEBR. X. 32. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum. 33. Et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti : in altero autem, socii taliter conversantium effecti. 34. Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam.

1. PETR. II. 19. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè. 20. Quæ enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis! Sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum. 21. In hoc enim vocati estis : quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.

3. JOAN. 9. Scripsissem forsitan Ecclesiæ : sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. 10. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera quæ fecit verbis malignis garriens in nos : et quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres : et eos qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesiâ ejicit.

APOC. I. 9. Ego Joannes frater vester, et particeps in tribulatione, et regno, et patientiâ in Christo Jesu; fui in insulâ, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, et testimonium Jesu.

II. 9. Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es : et blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga satanæ. 10. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est Diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini, et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.

Quæ sequuntur eisdem ferè verbis referunt SOCRATES, *Hist. Eccles. lib.* 1. *cap.* 27. 28. 29. 32. 35. SOZOMENUS, *Lib.* 2. *Hist. Eccles. cap.* 22. 23. 25. 28. *et lib.* 3. *cap.* 2. 5. 6.

THEODORETUS. *Eccles. Hist. l.* 1. *cap.* 26. Cùm in magno illo Concilio Nicæno pro Apostolicæ doctrinæ defensione certamen subiisset, (*Athanasius*) à propugnatoribus quidem veritatis laudem retulit : cum verò qui veritati adversabantur, utpote æmulus, hostis, atque inimicus exstitit.... Hanc igitur ejus in tuendâ veritate alacritatem cùm experti essent ii, qui unigenito Deo bellum inferre decreverant : simul atque eum Alexandrinæ Ecclesiæ gubernaculis admotum esse didicerunt, ejus præsulatum eversionem esse potentiæ suæ judicarunt. Hâc de causâ tale quidpiam machinantur. Cùm Meletius, is quem Synodus Nicæna abdicaverat, motus ac turbas in Thebaïde et per Ægyptum ei vicinam excitare non desisteret, illi conductis quibusdam ex illius factione, ut suspicione careret accusatio, persuadent iis ut ad Imperatorem contendant, crimenque confingant, Athanasium Ægypto vectigal imponere, et aurum inde collectum, cuidam viro imperium invadere meditanti submiuistrare. Hâc ratione cùm Imperatorem decepissent, effecerunt ut Athanasius Constantinopolim accerseretur. Qui cùm venisset, criminum falsitatem coarguit : et Ecclesiam sibi à Deo commissam recepit.

Cap. 28. Verùm nec sic quidem impios illos puduit : sed aliam denuo fabulam composuerunt, cujusmodi nullus unquam Tragicorum aut Comicorum Poëtarum commentus est. Accusatores enim ex eâdem illâ factione iterum conductos, ad Imperatorem adducunt, insignem illum virtutis athletam multa infanda patrasse vociferantes. Eorum duces erant Eusebius ac Theognius et Theodorus Perinthius, (est autem Perinthus civitas quæ nunc Heraclea vocitatur) affirmantes ea esse intolerabilia, ac ne simplici quidem auditu ferenda. Persuadent igitur Principi, ut Cæsaream in Palestina Synodum cogat, ubi plures erant infensi Athanasio; ibique causam illius jubeat judicari. Imperator verò fidem illis ut habens Sacerdotibus, fraudulenta enim eorum consilia penitùs

ignorabat; id fieri præcepit. Verùm divinus Athanasius, cùm perspectam haberet Judicum malevolentiam, ad concilium non vénit. Hinc validiorem ansam calumniandi arripientes ii qui veritati bellum indixerant, præter alia crimina, tyrannidis etiam et contumaciæ coram Imperatore eum insimulant. Neque verò spe suâ prorsus frustrati sunt: etenim Imperator, alioqui clementissimus, eorum verbis exasperatus, scripsit ad Athanasium, iram suam satis ei prodens, et ut Tyrum pergeret mandavit.

Cap. 30. Arsenius quidam erat Meletianæ factionis Episcopus: hunc Meletiani cùm occultassent, ut diutissimè in latebris manere vellet orarunt. Dextrâ deindè mortui cujusdam abscissâ, eam sale conditam et in arcâ ligneâ repositam, ubique circumtulerunt, Arsenio præcisam esse dicentes, et Athanasium vocantes homicidam. Sed ille qui omnia intuetur providentiæ oculus, Arsenium diù latere haudquaquam passus est. Nam primùm quidem in Ægypto ac Thebaïde compertus est vivere: deindè verò Tyrum quoque eum adduxit divina providentia, ubi decantata illa manus coram Judicibus proferebatur. Hunc ergo cùm deprehendissent contubernales Athanasii, adduxerunt, et in diversorio aliquandiù delitescere coëgerunt. Ipse verò magnus Athanasius primâ luce ad concilium venit: ac primò quidem introducta est quædam impuræ vitæ muliercula. Hæc impudenter vociferari cœpit, se quidem virginitatem Deo vovisse dicens, Athanasium verò quem hospitio exceperat, vim sibi intulisse, et invitam violasse. Quæ cùm dixisset: ingressus est is qui accusabatur, et unà cum illo presbyter quidam egregius, Timotheus nomine. Cùmque Judices Athanasium objecto crimini respondere jussissent, ipse quidem conticuit, perindè ac si non esset Athanasius. Timotheus verò mulierem alloquens: ego-ne, inquit, tecum aliquando confabulatus sum, mulier, aut in ædes tuas unquam ingressus? Tùm illa multò impudentiùs clamare cœpit, contendens adversùs Timotheum et manum exerens, eumque digito demonstrans. Tu, inquit, mihi virginitatem eripuisti, tu me castitate spoliasti: et alia ejusmodi addens, quæ dici solent à mulieribus propter intemperantiam omni prorsus verecundiâ destitutis. Hunc in modum pudore confusis iis qui fabulam composuerant, erubescentibus quoque Judicibus qui conscii erant, dimissa est mulier. Tunc magnus Athanasius mulierem dimittendam non esse dixit, sed inquirendum quis ista concinnavisset. Illi verò clamarunt, alia superesse crimina longè graviora: quæ nullâ arte ac solertiâ dissolvi possent, oculis enim, non auribus, judicanda esse quæ proferentur. His dictis famosam illam arcam in medium protulerunt, et manum sale conditam monstrarunt. Tum verò spectantium singuli clamorem sustulerunt: alii id scelus verum esse existimantes; alii id quidem falsum esse minimè dubitantes: Arsenium verò adhuc occultum esse credentes. Tandem verò ægrè impetrato modico silentio, reus Judices percontatur, nùm quis ex ipsis Arsenium nosset. Cùmque multi respondissent se hominem probè nosse, eum adduci jussit; ac rursùs interrogavit, num is ipse esset Arsenius, quem ipse quidem peremisset, illi autem requirerent, et qui post cædem contumeliâ affectus è dextrâ manu truncatus esset. Illis confitentibus hunc Arsenium esse, Athanasius reducto ejus pallio, utramque illius manum ostendit, dextram ac sinistram. Aliam verò, inquit, nemo præterea requirat: duas enim duntaxat manus à conditore omnium Deo singuli homines acceperunt. Quibus in hunc modum demonstratis, cùm accusatores et Judices qui fraudis conscii erant, occultare se debuissent, et optare ut tellus ipsis dehisceret, tumultu ac seditione concilium compleverunt: prælatigiatorem vocantes Athanasium, qui artibus quibusdam, ac machinamentis oculos hominum deciperet, eumque discerpere ac jugulare conabantur quem paulò antè cædis reum egerant.

Cap. 31. Et quoniam Athanasius ipsum (Imperatorem) adierat de iniquitate judicii graviter conquerens, Episcopos de quibus querebatur, ad comitatum venire jussit. Qui cùm adessent, apertissimè se convincendos esse prævidentes, priores quidem calumnias missas fecere: Imperatori verò suggesserunt, comminatum esse Athanasium, prohibiturum se exportationem annonæ. His sermonibus inductus Imperator, in

urbem quamdam Galliarum, cui nomen est Treviris, Athanasium relegavit.

Lib. 2. *cap.* 3. *et* 4. Cùm Imperatorem (*Episcopi Ariani*) ut pote vicini, crebriùs viserent, Athanasii reditum ab exsilio plurima mala importasse dixerunt : nec Ægyptum solùm, sed Palæstinam propterea ac Phœnicem, et finitimas provincias eà tempestate involvi. His et similibus aliis sermonibus cùm levissimum Imperatoris animum expugnassent, persuaserunt ei ut Athanasium Ecclesiâ expelleret. Verùm Athanasius cognitis antè insidiis secessit, et in occidentis partes se contulit. Namque Eusebiani Julio Episcopo, qui tunc temporis Romanam Ecclesiam administrabat, compositas adversùs Athanasium calumnias perscripserant. Is verò Ecclesiasticam legem secutus, et ipsos Romam venire jussit, et Athanasium ad dicendam causam evocavit. Et Athanasius quidem citationi obtemperans, statim iter arripuit. Ii verò qui fabulam composuerant, Romam venire noluerunt, eò quòd mendacium facilè deprehensum iri cernerent. Cæterùm cùm oves Pastore suo destitutas viderent, lupum illis veriùs quàm Pastorem præfecerunt, Gregorium nomine : qui cùm per sex annos instar feræ belluæ gregem omni crudelitate vastasset, pœnas tandem improbitatis suæ dedit, ab ipsis ovibus miserè discerptus.

Cap. 13. Tùm verò ii qui Constantii animum pro arbitratu suo impellebant, revocarunt illi in memoriam dissidium, quod ipsi cum fratre intercesserat propter Athanasium ; et quemadmodum parum abfuisset, quin ruptis naturæ vinculis ad bellum civile prorumperent. His sermonibus inductus Constantius, non expelli tantùm, verùm etiam mactari Athanasium jussit. Missoque cum ingentibus copiis Sebastiano Duce, Athanasium tanquam scelcratum, è medio tolli præcepit... Jam nox erat, et ex plebe quidam pernoctabant, cùm collecta exspectaretur. Cùm repentè supervenit Dux cum quinque et ampliùs militum millibus, qui arma et strictos gladios habebant, et sagittas ac tela gestabant et clavas, uti jam antea dictum est. Et ipse quidem Ecclesiam circumsedit, militibus quàm proximè collocatis, ne quis fortè egredientium ex Ecclesiâ eos effugere posset. Ego verò cùm absurdum existimarem plebem in tantâ perturbatione deserere, ac non potiùs pro salute illius fortiter propugnare, sedens in cathedrâ mandavi Diacono ut Psalmum (CXVII.) recitaret, utque populus responderet, Quoniam in seculum misericordia ejus : ac deinde ut omnes abscederent ac domum suam redirent. Sed cùm Dux tandem irrupisset, et milites altare circumsepsissent ad me intercipiendum, Clerici quidem et laïci qui tunc ibi remanserant, clamabant rogabantque ut nos jam abscederemus. Ego verò pertinaciùs refragabar, me non antè discessurum affirmans, quàm universi se subduxissent. Cùmque surrexissem et orationem fieri jussissem, rogabam ut postea universi discederent : satius esse dicens, ut ipse discrimen subirem, quàm ut ulli ipsorum quidpiam accideret incommodi. Proinde cùm jam plurimi excessissent, ac reliqui subsequerentur, Monachi qui illic nobiscum erant, et quidam ex Clericis ascendentes abstraxerunt me : atque ita, veritatem ipsam testor, per medios milites quorum alii altare circumdederant, alii per Ecclesiam oberrabant, transivimus Domino ducente nos ac protegente ; et clam illis excessimus, Deum ipsum glorificantes quòd non prodidissemus plebem ; sed illâ antè dimissâ, ipsi salutem nobis quærere et manus insidiatorum effugere potuissemus.

Cap. 14. Cùm Athanasius hoc modo ex cruentis illorum manibus evasisset, Georgio, alteri, post Gregorium lupo, cura gregis illius commissa est. Hic verò crudeliùs quàm quivis lupus, aut ursus, aut pardus, in oves grassatus est. Etenim puellas quæ perpetuam virginitatem voverant non solùm Athanasii communionem ejurare compulit, verùm etiam fidem Patrum anathemate damnare. Porrò ministrum ac socium crudelitatis suæ habebat Sebastianum quemdam, ducem rei militaris : qui medià in urbe accenso rogo, virgines nudas igni propiùs admotas, abnegare fidem jubebat. Verùm illæ, triste ac miserandum spectaculum Christianis simul ac Gentilibus præbentes, et ignominiam hanc maximi honoris instar habuerunt, et inflicta pro fide verbera libenti animo sus-

tinuerunt.... Hæc et hujusmodi alia à Georgio perpetrata sunt Alexandriæ. Divinus autem Athanasius nullum sibi locum satis tutum existimabat, cùm Imperator jussisset ut aut vivus adduceretur, aut mortui ad se adportaretur caput, eique qui istud faceret maximam mercedem promisisset.

Lib. 3. *cap.* 9. Dæmones cùm efficaciam linguæ et precationum Athanasii ferre non possent, ministros suos ad maledicta in eum congerenda incitarunt : ac multa quidem in eum dixerunt, poscentes ab impietatis patrono (*Imperatore Juliano*) ut Athanasium urbe expelleret :... His supplicationibus admissis, Julianus Athanasium non modò pelli jussit, verùm etiam morte mulctari. Eà re conterritis christianæ religionis sectatoribus prædixisse fertur, motum illum brevi cessaturum. Nubem enim esse dixit, quæ celerrimè dissolveretur. Subduxit se tamen, cùm eos qui contra ipsum missi fuerant, advenisse jam comperisset; nactusque in ripâ fluminis navigium, subvectus est in Thebaïdem. Is verò cui cædes Athanasii mandata fuerat, auditâ ejus fugâ, quantociùs eum persequi cœpit. Quem præveniens quidam ex familiaribus Athanasii, cùm festinare illum nuntiasset, nonnulli ex comitibus orabant, ut in solitudinem deflecteret. Ipse verò Gubernatori præcepit, ut navigium rectà Alexandriam dirigeret. Sic igitur cùm contra persecutorem ipsum navigarent occurrit is qui mandatum cædis acceperat; et quantum inde abesset Athanasius, sciscitatur. Ille haud procul abesse eum respondit : eoque dimisso Alexandriam profectus, reliquo tempore Imperii Juliani ibi delituit.

Lib. 4. *cap.* 19. Basilius primum Valentis impetum devitavit. Postea verò cùm illuc reversus esset Valens, priorum oblitus : quippe mens ejus à seductoribus obsessa tenebatur, Basilium denuo hortatus est ut adversariorum partibus sese adjungeret. Cùmque persuadere ei non potuisset, præceptum de exsilio scribi jussit. Quod manus propriæ subscriptione firmare conatus, nullius litteræ apicem potuit exarare : calamus enim contritus est. Cùmque secundo ac tertio calamo idem contigisset, et nihilominus Valens impium illud præceptum confirmare niteretur, dextra subitò concuti ac tremere cœpit. Cùmque animus terrore ac metu perculsus esset, utràque manu chartam dilaceravit.

Eadem habet SOCRATES, *Histor. Eccles. lib.* 4. *c.* 26. *Hæc fusiori stylo prosequitur* SOZOMENUS *Hist. Eccles. lib.* 6. *cap.* 15. *et* 16.

Lib. 5. *cap.* 34. Hi ergo (*invidi Chrysostomi*) cùm diversas haberent odii ac simultatis causas, coruscantem quidem ejus viri virtutem intueri noluerunt. Infelices verò quosdam accusatores nacti, cùm calumnias manifestas esse perspicerent, procul ab urbe synodum congregarunt, et sententiam tulerunt. Porrò Imperator credens Sacerdotibus, eum procul ab urbe regiâ relegavit. Joannes igitur cùm nec audisset accusationem, nec defensionem attulisset, quasi convictus fuisset de criminibus quæ ipsi objecta erant, coactus est urbe excedere, et ad navale in ostio Ponti situm, quod Hieron vocant, perrexit. Sed cùm noctu ingens terræ motus contigisset, ipsamque Augustam gravis invasisset terror, legati primo diluculo ad exsulem mittuntur, rogaturi ut quàm primùm ad urbem rediret, et civitatem periculo liberaret. Post hos secundi missi sunt, et post secundos tertii; adeò ut Bosphorus legatorum multitudine compleretur. Quod cùm cognovisset fidelissimus populus, statim ostium Propontidis navigiis obtexit. Universi enim obviam processerunt, cereas faces præferentes : ac tum quidem caterva inimicorum dissipata est. Paucis verò mensibus elapsis, iterum convenerunt, pœnasque ab eo exegerunt non jam falsorum criminum illorum, sed quòd post depositionem ministerio suo functus fuisset. Verùm ille aiebat se judicatum non fuisse, et nec crimina objecta audisse, nec iis respondisse, nec præsentem condemnatum esse; sed ab Imperatore expulsum, ac denuo esse revocatum. Alterà igitur synodo congregatà, judicio opus non habuerunt Joannis inimici : sed cùm Imperatori persuasissent justam ac legitimam fuisse sententiam, non urbe solùm regiâ eum expulerunt, sed in parvum quoddam ac desertum Armeniæ oppidum relegarunt, cui nomen est Cucuso. Mox inde eductum, Pityuntem transportarunt : oppidum est situm in extremis finibus Ponti, et

I. Cujus rei typus fuere quas dedere pœnas seditionis tam exploratores quàm reliqui de populo ?

R. His adumbratam cernere licet quam Deus semper vel occultè, quod sæpiùs, vel manifestè, quod quandoque fit, vindictam exerit in eos qui persecutiones adversùs bonos Ecclesiæ Pastores vel movent, vel fovent, vel approbant : vel tandem qui malorum exemplo Pastorum sermonibusve seduci se patiuntur. (I)

I. Ex viris plus millies sexcentis de Israël, qui egressi sunt ex Ægypto, dixisti præter Caleb et Josue, ne unum quidem fuisse qui intraverit in terram Abrahæ promissam, cæteros omnes in solitudine mortuos ; fuit-ne hoc rei alicujus typus ?

R. Hic adumbratum videmus (horresco referens) quod Christus ipse docuit, paucos admodum esse qui salutem æternam consequantur, præ multitudine eorum qui pereunt. Horret, inquam, animus, et tremebundus dico : sed quidni dixerim, cùm Paulus ipse dicat. Verba ejus accipe. (1. *Cor.* X. 1.) *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt et omne mare transierunt ;* 2. *et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari ; et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt*, 3. *et omnes eumdem potum spiritalem biberunt ;....* 4. *sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo : nam prostrati sunt in*

imperii Romani, quod accolunt crudelissimi barbari. Verùm clemens Dominus, invictum athletam ad hanc insulam non permisit abduci : nam cùm venisset Comana, ad vitam senii ac doloris expertem eum transtulit.

Hæc fusiùs refert SOZOMENUS, *Hist. Eccles. lib.* 8. *cap.* 16. 17. 20. 21. 22.

(I) THEODORETUS. *Eccles. Hist. lib.* 1. *cap.* 14. Cùm hoc modo digressus (Arius) esset à Principe, Eusebiani consuetà ipsis violentiâ utentes, eum in Ecclesiam introducere voluerunt. Sed beatæ memoriæ Alexander Constantinopolitanus Episcopus reclamabat, negans auctorem hæreseos in communionem suscipi oportere. Tandem Eusebiani minati sunt Alexandro, ita dicentes : Quemadmodum te invito perfecimus ut ab Imperatore Arius evocaretur, sic crastino die quamvis renuente te, nobiscum in hâc Ecclesiâ collectas aget. Erat tunc dies sabbati cùm hæc dicerent : quibus auditis Episcopus Alexander, incredibili mœrore affectus, manibus ad Deum sublatis lamentari cœpit : pronusque humi jacens intra septa altaris Deum orabat. Aderat unà cum illo Macarius, ipse quoque Deum orans, et Alexandri vocem audiens. Porrò ille duo postulabat à Deo ita dicens : Si Arius cras communicaturus est, dimitte me servum tuum, nec pium cum impio simul perdas. Si verò parcis Ecclesiæ tuæ : novi autem quòd ei parcas : respice ad verba Eusebianorum, et noli tradere hæreditatem tuam in ruinam et opprobrium. Tolle è medio Arium, ne illo in Ecclesiam ingresso, hæresis quoque simul ingressa esse videatur, neve impietas deinceps eodem loco habeatur quò pietas. Hæc precatus Episcopus, Ecclesiâ abscessit mirum in modum sollicitus : et continuo res accidit mira prorsùs, atque horrenda, et inexspectata. Nam cùm Eusebiani minas intentassent, Episcopus quidem preces ad Deum fuderat : Arius verò Eusebianorum præsidio confidebat, et multa inaniter jactans, ob urgentem alvi necessitatem latrinas petiit : statimque pronus, sicut scriptum est, crepuit medius, collapsusque protinùs animam exhalavit, et utroque pariter, communione scilicet ac vitâ privatus est.

Eadem referunt SOCRATES, *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 38. *et* SOZOMENUS, *Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 29. *Vide infrà Sect.* 2. *Cap.* 3. §. 10. *Seculo* 4. EPIPHANIUM *litt.* (G) *adversùs Ariomanitas.*

deserto. 5. *Hæc autem in figurâ facta sunt nostri....* 6. *Scripta sunt autem ad correptionem nostram....* 11. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.*

§. 14. Aquæ contradictionis. Serpens æneus. Prophetia et consilium Balaam. Zelus Phinees. Mors Moysi.

I. Quid egerunt Israëlitæ per annos quadraginta in solitudine?

R. Erraverunt in solitudine, nunc huc nunc illuc, Dei nutu, progrediendo. Insigni Dei miraculo factum est ut interea eorum nec calceamenta nec vestes usu atterererentur. Nec defecit eis ullâ die, exceptis sabbatis, manna cibus eis è cœlo missus. (A)

I. Deum-ne interea majori fide et subjectione coluerunt quàm priùs?

R. Nullatenus. Imò duro semper et indocili ingenio, tot laborum pertæsi, sæpiùs contra Deum et Moysen murmurarunt. Tunc, ut jam anteà sæpiùs, ob aquæ penuriam populi exorta seditio est. Postea mannæ satietas eos et fastidium cepit: *Nauseat*, inquiunt, *anima nostra super cibo isto levissimo.* (*Num.* XXI. 5.) Quid plura: non destiterunt unquam à rebellione contra Dominum. (B)

(A) DEUT. VIII. 2. Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, et nota fierent quæ in tuo animo versabantur, utrùm custodires mandata illius, an non. 3. Afflixit te penuriâ, et dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu et patres tui; ut ostenderet tibi quòd non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. 4. Vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.

XXIX. 5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.

(B) NUM. XX. 2. Cùmque indigeret aquâ populus, convenerunt adversùm Moysen et Aaron: 3. Et versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino... 6. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissâ multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos. 7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 8. Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cùmque eduxeris aquam de petrâ, bibet omnis multitudo et jumenta ejus... 9. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, 10. congregatâ multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles et increduli: Num de petrâ hâc vobis aquam poterimus ejicere? 11. Cùmque elevasset Moyses manum, percutiens virgâ bis silicem egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta. 12. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in Terram, quam dabo eis. 13. Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israël contra Dominum, et sanctificatus est in eis.

XXI. 4. Tædere cœpit populum itineris ac laboris. 5. Locutusque contra Deum et Moysen, ait: cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra jam nauseat

I. Quomodo orta ob aquæ penuriam seditio sedata est?

R. Petram Moyses virgâ semel atque iterum percussit; unde egressæ sunt aquæ largissimæ. In quo quidem Moyses à Domino reprehensus legitur, quasi de divino auxilio dubitaverit. Putant alii culpam Moysi in geminâ silicis percussione positam : alii aliud interpretantur. Quidquid sit, ob murmur et contradictionem populi, aquæ illæ dictæ sunt aquæ contradictionis. (C)

I. Fuit-ne culpa Moysis impunita?

R. Non fuit. Sed iratus Dominus dixit Moysi : (*Deut.* XXXII. 52.) Videbis oculis tuis terram Abrahæ promissam, sed non ingredieris in eam : alius populum illuc introducet.

I. Cur Deus permisit Moysen in culpam hanc incidere?

R. Ut ex hâc culpâ factus humilior, intelligeret hominem se esse : idque ipsum populus intelligeret. (D) Tum ut ex injunctâ huic culpæ pœnâ, grande Mysterium paulò post explicandum significaretur.

I. Cur Deus culpam hanc noluit impunitam diù relinquere?

R. Ut Moyses pœnâ levi, dum hîc viveret, pœnam utique graviorem quam fuisset post mortem pro culpâ daturus, Deo miserante, compensaret. (*Hebr.* XII. 6.) *Quos enim Deus diligit castigat*, et corrigit in tempore misericors pater. (E)

super cibo isto levissimo. 6. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas et mortes plurimorum, 7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt : peccavimus, quia loculi sumus contra Dominum et te : ora ut tollat à nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, 8. et locutus est Dominus ad eum : fac serpentem æneum, et pone eum pro signo : qui percussus aspexerit eum, vivet. 9. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo : quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

DEUT. XXXI. 27. Ego enim scio contentionem tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum : quantò magis cùm mortuus fuero!

(C) NUM. XX. 9. 10. *Vide suprà litt.* (B)

S. AUG. *Quæst* 19. *in Numeros.* Ei (Moysi) exprobravit Dominus quòd ad petram, unde aqua profluxit, videtur de potestate Domini dubitasse.... Deus non de verbis, sed de cordibus judicat. Alioquin et ad illam petram, unde aqua profluxit, poterant excusari verba Moysi; nisi in eum clara esset divina sententia, quòd diffidendo talia dixerit.

THEODORET. *Quæst.* 37. *in Numer.* Propterea Dominus contra eos (Moysen et Aaron) sententiam tulit : (*Num.* XX. 12.) Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, idcirco vos non introducetis multitudinem hanc in terram quam dedi illis. (*Ps.* CV. 32. 33.) Et vexatus est Moyses propter illos, quia exacerbaverunt spiritum ejus, et distinxit in labiis suis : nam iratus illis ambiguè sermonem protulit. Eratque non mentis ambiguitas sed linguæ. *Moysen itaque excusat Theodoretus.*

(D) THEODORET. *Quæst.* 43. *in Deuter. Vide infrà hocce 2. litt.* (M)

(E) PROV. III. 11. Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias : nec deficias cùm ab eo corripieris : 12. Quem enim diligit Dominus, corripit : et quasi pater in filio complacet sibi.

HEBR. XII. 5. Fili mi, noli negligere disciplinam Domini : neque fatigeris dùm ab eo argueris. 6. Quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium, quem recipit : 7. In disciplina perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus : quis enim filius quem non corrigit pater? 8. Quòd si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes : ergo adulteri, et non filii estis. 9. Deinde patres quidem car-

I. Dedit-ne populus pœnas aliquas ob murmur illud ultimum, simulque ob significatam de Mannâ satietatem et nauseam ?

R. Dedit utique ; immisit enim propterea Dominus in populum ignitos serpentes : quorum morsibus adusti plurimi de populo, vel mortui sunt, vel gravissimè vulnerati ceciderunt. (F)

I. Quis fuit hujus plagæ et supplicii modus ?

R. Clamavit populus ad Dominum, misericordiam pro peccato precatus : oravitque Moyses pro populo. Mox exauditâ oratione, *fecit*, Dei jussu, *serpentem æneum, posuitque eum pro signo. Quem cùm percussi aspicerent sanabantur.* (*Num.* XXI. 9.)

I. Cujus rei typus fuit serpens æneus ?

R. Serpens æneus, figuram, non venenum serpentis habens, typus fuit Christi in cruce exaltati, qui assumptâ peccati similitudine sine peccato, fuit una salus peccatoribus. Id ipsum Christus docet his verbis : *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis : ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* (*Joan.* III. 14. 15.) (G)

nis nostræ, eruditores habuimus, et reverebamur eos : non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus ? 10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundùm voluntatem suam erudiebant nos : hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus. 11. Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris : postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet justitiæ.

APOC. III. 19. Ego quos amo, arguo, et castigo. Æmulare ergo et pœnitentiam age.

(F) NUM. *cap.* XXI. *Vide suprà litt.* (B)

(G) S. AUG. *Lib.* 1. *de peccator. meritis et remiss. c.* 32. *n.* 60. Serpentum morsibus multi moriebantur ; nunc populus peccata sua confitens, per Moysen deprecatus est Dominum, ut hoc ab eis virus auferret. Ac sic Moyses ex præcepto Domini exaltavit in deserto æneum serpentem, admonuitque populum, ut illum exaltatum, quisquis à serpente morderetur, adtenderet : hoc facientes continuò sanabantur. Quid est exaltatus serpens, nisi mors Christi ?.. Dominus in carnem suam non peccatum transtulit, tanquam venenum serpentis : sed tamen transtulit mortem ; ut esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpâ, unde in carne peccati et culpa solveretur et pœna. Sicut ergo tunc, qui conspiciebat exaltatum serpentem, et à veneno sanabatur, et à morte liberabatur : sic nunc, qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem baptismumque ejus, et à peccato per justificationem, et à morte per resurrectionem liberatur.

THEODORET. *Quæst.* 38. *in Numer.* Istud etiam salutarem passionem præfigurat. Nam per serpentem natum est peccatum, unde maledictionem accepit à Deo omnium. Erat itaque serpens figura tum peccati tum maledictionis. Quoniam igitur Dominus Christus in similitudinem carnis peccati apparuit : corpus enim verè sumpsit, (1. *Petr.* II. 22.) Peccatum autem non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus : præsignatur passio salutaris per serpentem æneum. Quemadmodum enim serpens æneus erat imago serpentum, non tamen illorum venenum gerebat : ita Filius unigenitus corpus quidem habebat humanum, sed peccatorum maculâ carebat. Et sicut à serpentibus morsi serpentem intuentes sanabantur : ita qui vulnerati sunt à peccato, passioni Salvatoris nostri sine ullâ dubitatione credentes, morte potentiores fiunt, et vitam æternam consequuntur.

I. Nunquid postea ad mortem usque Moysi, Deum ad iracundiam provocarunt Israëlitæ?

R. Adhuc semel provocarunt peccando cum mulieribus Madianitis. Rem explico.

Balac rex Moabitarum Balaam ariolum ad se vocat, ut is malediceret populo Israël. Venit Balaam. Sed Deo prophetæ linguam movente, factum est ut benedictiones pro maledictionibus promeret, multa de populo imò et de Christo venturo prænuntians. Tum veritus ne promissâ mercede fraudaretur, Regi consilium hoc planè detestandum dedit. Mitte, inquit, ad castra Israël feminas de Madian, quarum blanditiis victus populus in peccatum et exinde indignationem Dei incurrat. Tunc populum facilè debellabis. Rex ita sese habuit, ut dixerat: mittuntur feminæ; vincitur populus blanditiis, fornicatur, et in idololatriam, quâ nulla execrabilior, prolabitur. (H)

(H) Num. xxii. 3. Videns autem Balac... omnia quæ fecerat Israël Amorrhæo, 3. et quòd pertimuissent eum Moabitæ, et impetum ejus ferre non possent: 4. Dixit ad majores natu Madian: Ila delebit hic populus omnes... 5. Misit ergo nuntios ad Balaam... ariolum... ut vocarent eum, et dicerent:... 6. Veni, et maledic populo huic.... 12. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est... 18. Respondit Balaam: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minùs loquar... 20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, et vade cum eis.. 21. Surrexit Balaam manè, et stratâ asinâ suâ profectus est cum eis. 22. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in viâ contra Balaam, qui insidebat asinæ... 23. Cernens asina Angelum stantem in viâ, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cùm verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere, 24. stetit Angelus in angustiis duarum maceriarum.. 25. Quem videns asina junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam. 26. et nihilominùs Angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviare obvius stetit. 27. Cùmque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus, vehementiùs cædebat fuste latera ejus. 28. Aperuitque Dominus os asinæ, et locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertiò?.. 30. Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? Dic quid simile unquam fecerim tibi? 31. Protinùs aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit Angelum stantem in viâ evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram. 31. Cui Angelus.... Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria. 34. Dixit Balaam: Peccavi, nesciens quòd tu stares contra me: et nunc si displicet tibi ut vadam, revertar. 35. Ait Angelus: Vade cum istis.... Ivit igitur cum principibus.

xxiii. 7. Assumptâque parabolâ suâ, dixit: De Aram adduxit me Balac Rex Moabitarum.... Veni, inquit, et maledic Jacob: propera, et detestare Israël. 8. Quomodò maledicam, cui non maledixit Deus? Quâ ratione detester quem Dominus non detestatur? 11. Dixitque Balac ad Balaam. Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te: et tu è contrario benedicis eis. 12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus?.... 19. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? locutus est, et non implebit? 20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

xxiv. 15. Sumptâ igitur parabolâ, rursùm ait.... 17. Videbo eum, sed non modò: intuebor illum, sed non propè. Orietur stella ex Jacob, et consurget virga de Israel.... 19. De Jacob erit qui dominetur, et perdat reliquias civitatis.

I. Quâ ratione Deus tot scelera ultus est?

R. Iratus Deus jubet principes populi fornicantis patibulo suspendi, cæteros omnes qui fornicati fuissent sine discrimine occidi, et cæsa sunt eo die viginti quatuor millia. Tunc Phinees Aaronis ex patre nepos, divino zelo accensus, cùm vidisset virum Israëlitam cum muliere Moabitide peccantem, simul utrumque arrepto pugione confodit: atque ita cessavit ira Dei. (1).

I. Nunquid et Madianitæ pœnas dederunt scleris?

I. Dederunt utique. Misit enim, Deo jubente, Moyses Phineen cum duodecim millibus expeditorum ad pugnam contra Madianitas. Hi ab Israëlitis prælio victi, omnes occisi sunt. Balac quoque et Balaam interfecti. Quin et mulie-

XXV. 1. Morabatur autem eo tempore Israël in Setim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab.... 3. Initiatusque est Israël Beelphegor: et iratus Dominus, 4. ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israël. 5. Dixitque Moyses ad Judices Israël: occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

XXXI. 16. Nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israël ad suggestionem Balaam, et prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde percussus est populus?

JOSUE. XXIV. 9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, et pugnavit contra Israëlem: misitque et vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis: 10. Et ego nolui audire eum, sed è contrario per illum benedixi vobis, et liberavi vos de manu ejus.

2. PETR. II. 14. Oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritiâ habentes, maledictionis filii: 15. Derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: 16. Correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

JUDÆ. II. Væ illis, quia in viâ Caïn abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt.

APOC. II. 14. Habeo adversùs te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere, et fornicari.

(1) NUM. XXV. 6. Et ecce unus de filiis Israël, intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, videnteMoyse, et omni turbâ filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi. 7. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, et arrepto pugione, 8. ingressus est post virum Israëlitam in lupanar, et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israël: 9. et occisi sunt viginti quatuor millia hominum. 10. Dixitque Dominus ad Moysen: 11. Phinees.... avertit iram meam à filiis Israël: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo. 12.... Ecce do ei pacem fœderis mei, 13. et erit tam ipsi quàm semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israël. 14. Erat autem nomen viri Israëlitæ, qui occisus est cum Madianitide Zambri:.... 15. Porrò mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi.

PSAL. CV. 28. Et initiati sunt Beelphegor: et comederunt sacrificia mortuorum. 29. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis: et multiplicata est in eis ruina. 30. Et stetit Phinees, et placavit: et cessavit quassatio. 31. Et reputatum est ei in justitiam, in generationem et generationem.

1. MACH. II. 54. Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni.

res gladio cæsæ sunt. Solæ puellæ virgines, jussu Moysis, ab internecione servatæ. (K)

I. Post hanc expeditionem quid egit Moyses?

R. Josue sibi jussu Dei suffecit in ducem populi, mandavitque ut populum introduceret in terram Chanaan. Acceptam à Deo legem populo iterum denuntiavit. Judæorum futuram reprobationem et cæterarum gentium vocationem prædixit. Benedixit singulis tribubus Israël. Scripsit hæc omnia in volumine, quod Levitis tradidit in Sanctuario cum tabulis lapideis recondendum. Tandem montem solus conscendit, ibique ostendit ei Dominus omnem terram Abrahæ promissam; quam cùm fuisset contemplatus, nec in eam ingressus, in eo ipso monte mortuus est jubente Domino, et sepultus annos natus centum et viginti: nec quisquam hominum cognovit unquam sepulcrum ejus, nec mortui corpus invenit. (L)

(K) Num. xxxi. 2. Ulciscere filios Israël de Madianitis.... 3. Statimque Moyses. Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. 4. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israël, qui mittantur ad bellum. 5. Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam: 6. Quos misit Moyses cum Phinees.... 7. Cùmque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, 8. et reges eorum Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. 9. Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos:... Quidquid habere poterant depopulati sunt... 14. Iratusque Moyses.... 15. ait: Cur feminas reservastis? 16. Nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israël.... 17. Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis; et mulieres, quæ noverunt viros in coïtu, jugulate: 18. Puellas autem et omnes feminas virgines reservate vobis.

Josue xiii. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israël gladio cum cæteris interfectis.

(L) Deut. iii. 28. Præcipe Josue, et corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, et dividet eis Terram quam visurus es.

iv. 1. Et nunc Israël audi præcepta, et judicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea vivas, et ingrediens possideas Terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis.... 6.... Hæc est enim vestra sapientia, et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna. 7. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. 8. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? 9. Custodi igitur temetipsum, et animam tuam sollicitè. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos.... 20. Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferreâ Ægypti, ut haberet populum hæreditarium.... 21. Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, et juravit ut non transirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis.... 22. Ecce morior in hâc humo, non transibo Jordanem, vos transibitis et possidebitis terram egregiam. 23. Cave nequando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum.

xxxi. 2... Centum viginti annorum sum hodiè, non possum ultra egredi, et ingredi, præsertim cùm et Dominus dixerit mihi: non transibis Jordanem istum.... 7. Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israël: Confortare, et esto robustus: tu enim introduces populum istum in Terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, et tu

I. Quòd Moyses in pœnam culpæ ad aquas contradictionis admissæ, in terram Chanaan non sit ingressus, illucque Josue populum non Moyses introduxerit, dixisti superiùs grande eo significatum fuisse mysterium à te infrà explicandum. Jam ergo tandem quale id fuerit mysterium dicas velim?

R. Lubens exponam.

Homines peccando inciderant in Diaboli servitutem, cujus Ægyptiaca servitus typus fuit. Ut ex eâ Deus homines eximeret, scripsit eis legem, deditque ministerio Moysis. Ea lex patefecit quidem hominibus ipsorum servitutem et corruptionem, docuit eos quid esset agendum ut in libertatem asserercntur; ostendit eis bona ad quæ tenderent, promissam patriam demonstravit. Sed infirmior ea lex fuit, quàm ut homines à corruptione liberaret et ad patriam introduceret. Id fuit Christo Jesu reservatum unico liberatori, cujus Josue et nomen et typum gessit. Is Moyse legis ministro potentior, gratiâ efficaciori legis infirmitatem adjuvante, nos sanat, nos liberat, nos roborat, nos ad patriam cœlestem introducit, quæ utique terrâ Abrahæ promissâ præfigurabatur. (M).

cam sorte divides. 8. Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas. 9. Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam Sacerdotibus filiis Levi... 25... dicens: 26. Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium.

XXXII. 15. Incrassatus est dilectus, et recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit à Deo salutari suo. 16. Provocaverunt eum in diis alienis.... 17. Immolaverunt dæmoniis, et non Deo.... 18.... Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. 19. Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est.... 49. Ascende in montem istum Abarim,... et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, et morere in monte. 50. Quem conscendens jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis: 51. Quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israël, ad aquas contradictionis:.... et non sanctificastis me inter filios Israël. 52. Et contrà videbis Terram, et non ingredieris in eam.

XXXIV. 5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terrâ Moab, jubente Domino: 6. Et sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor: et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsentem diem. 7. Moyses centum et viginti annorum erat quando mortuus est.

(M) GALAT. III. 11. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: quia justus ex fide vivit. 12. Lex autem non est ex fide, sed, qui fecerit ea, vivet in illis. 13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno: 14. ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritûs accipiamus per fidem. 18. Si ex lege hæreditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. 19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris.... 21. Lex ergo adversùs promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, verè ex lege esset justitia. 22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. 23. Priùs autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ revelanda erat. 24.

§. 15. Sub Josue duce populus Israël Terram promissam possidet, et per Tribus et familias partitur. Populi status et mores sub Judicum imperio.

I. Quid factum est in Israël, mortuo Moyse?

R. Moyse mortuo, summa rerum penès Josue fuit. Hunc Deus jussit fieri gentis Ducem, promisitque ipsi populus omnimodam subjectionem et obedientiam. Hoc duce venit Israël in possessionem terræ promissæ. (A)

I. Nunquid nemine impediente et adversante missi sunt filii Israël in terræ possessionem?

R. Plurimi obstiterunt, pugnarunt multi: sed duce Josue superati omnes et devicti sunt, gentesque in eâ regione commorantes exterminatæ. (B)

Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificaremur. 25. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.

HEBR. VII. 18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, et inutilitatem: 19. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

THEODORET. *Quæst.* 43. *in Deuter.* Docet nos Dominus se summam virtutem à perfectis exigere: et cùm erga alios homines graviter peccantes sit longanimis, sanctis tamen hanc veniam non concedere. (*Sap.* VI. 7.) Tenuissimus veniâ et misericordiâ dignus: potentes autem potenter torquebuntur: (*Luc.* XII. 48.) cui modicum datum fuerit, modicum exigetur ab eo.... Deus non permisit hunc summum prophetam introducere populum in terram promissionis, ne illum tanquam Deum colerent Israëlitæ..... Eâdem de causâ sepulcrum ejus latere voluit, qui nostra sapienter administrat Deus. Porrò sciendum est, Moysen repræsentare legem.... Jesus autem filius Nave typum gerit Salvatoris universæ terræ. Quemadmodum ergo Moyses eduxit populum ab Ægypto, Josue verò ipsum in Terram promissam introduxit: ita lex quidem ab impietate liberat obedientes, Evangelica autem gratia introducit in regnum cœlorum.

Præfatione in Jesum Nave. Docuit nos sapientissimus Paulus testamentum vetus novi fuisse figuram: hæc enim omnia in figurâ contingebant illis. (1. *Cor.* X. 6.) Per Moysen debemus intelligere legem: per Jesum ejusdem cum illo nominis, Salvatorem.... Quemadmodum igitur defuncto secundùm historiam Moyse, Jesus populum introduxit in Terram promissam: ita finitâ lege Jesus noster apparens populo pio regnum cœlorum aperuit.

S. AUG. *Quæst.* 53. *in Numeros.* Ambobus (Aaron et Moysi) hoc antè prædixerat, quòd ideo non intrarent cum populo Dei in Terram promissionis, quia non eum sanctificaverunt coram populo ad aquam contradictionis, id est quia dubitaverunt de dono ejus, quòd posset aqua de petrâ profluere..... Hujus autem rei mysterium datur intelligi, quia nec sacerdotium quod priùs institutum est, cujus personam gerebat Aaron, nec ipsa lex cujus personam gerebat Moyses, introducunt populum Dei in Terram hæreditatis æternæ; sed Jesus, in quo typus erat Domini Jesu Christi, id est, gratia per fidem.

(A) JOSUE. I. 1. Et factum est post mortem Moysi..... ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun..... et diceret ei: 2.... Surge, et transi Jordanem istum tu, et omnis populus tecum, in Terram, quam ego dabo filiis Israël... 9... Noli metuere, et noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. 10. Præcepitque Josue principibus populi, dicens.... Imperate populo, ac dicite: 11. Præparate vobis cibaria: quoniam post diem tertium transibitis Jordanem... 16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: et quocumque miseris, ibimus. 17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi: tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.

(B) *Lege librum* JOSUE, *si tanti viri historiam cupis pernoscere.*

I. Nunquid terræ hujus incolæ ita deleti, ut ne unus quidem superfuerit?

R. Non omnes duce Josue nec simul et eodem tempore, sed paulatim et succedentibus annis deleti : Deo ita permittente, tum ne vacua et inculta terra remaneret, donec posset Israël, multiplicatâ progenie, singulas terræ partes replere ; tum ut exerceretur Israëlitarum vigilantia, ne securi ab hostium metu torperent otio. (C)

I. Quomodo Josue divisit terram Chanaan inter filios Israël?

R. Sorte divisit. Et quam unicuique familiæ, divinâ providentiâ disponente, sors dedit terræ portionem, hanc unaquæque sumpsit in possessionem sibi. (D)

(C) Exod. xxiii. 29. Non ejiciam eos à facie tuâ anno uno : ne terra in solitudinem redigatur, et crescant contra te bestiæ. 30. Paulatimque expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, et possideas terram.

Deut. vii. 21.... Deus magnus et terribilis : 22. Ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eos delere pariter : ne fortè multiplicentur contra te bestiæ terræ.

Josue. xxiii. 4.... Multæ adhuc supersunt nationes. 5. Dominus Deus vester disperdet eas, et auferet à facie vestrâ, et possidebitis terram sicut vobis pollicitus est. 6. Tantùm confortamini, et estote solliciti, ut custodialis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi.... 9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit.

Judic. iii. 1. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israëlem et omnes qui non noverant bella Chananæorum : 2. Ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem præliandi.

S. Aug. *Quæst.* 17. *in Judices*, *n.* 3. Ne putaretur hoc Jesus consilio suo tanquam humano egisse, ut gentes illæ relinquerentur, subjungit Scriptura, * *et dimisit Dominus gentes has ut non auferret illas celeriter*... Deinde sequitur, (*Judic.* ii. 23.) * *Et hæ gentes quas reliquit Jesus, ut tentaret in illis Israël*... (*Ibid.* iii. 1.) Erat ergo ista causa in eorum tentatione, ut bellare discerent, id est, ut tantâ pietate et obedientiâ legis Dei, bellarent, quantâ patres eorum qui Domino Deo etiam bellando placuerunt : non quia optabile aliquid est bellum, sed quia pietas laudabilis et in bello.

N. 4. Dictum est autem in Deuteronomio :.... (vii. 22. et *Exod.* xxiii. 29.) Non ejiciam illos in anno uno, ne fiat terra deserta, et multiplicentur in te bestiæ feræ... Poterat hanc promissionem suam servare Dominus erga obedientes, ut exterminatio gentium illarum, crescentibus Israëlitis partibus fieret, cùm eorum multitudo terras unde adversarii exterminarentur desertas non fieret. Quod autem ait, *ne multiplicentur in te bestiæ feræ*, mirum si non bestiales quodammodo cupiditates, et libidines intelligi voluit, quæ solent de repentino successu terrenæ felicitatis existere. Neque enim Deus homines exterminare poterat, et bestias non poterat vel perdere, vel pasci potiùs non permittere.

(D) Numer. xxvi. 55.... Sors Terram tribubus dividat et familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

Josue. xxiii. 4. Vobis divisit omnem terram, ab orientali parte Jordanis usque ad mare magnum.

Psal. lxxvii. 54. Et ejecit à facie eorum gentes : et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.

Id intellige de Israëlitis qui ultra Jordanem habitaverunt, si quidem Tribus Ruben, Gad et dimidia Tribus Manasses terras cis Jordanem ab ipso Moyse designatas, non sorte ductas incoluerunt, ut patet ex

Numer. xxxii. 1. Filii autem Ruben et Gad : 2. Venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum Sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt : 3. Ataroth, et Dibon, et Iazer, et Nemra, Hesebon, et Eleale, et Sa-

I. Quòd multa fuerunt Israëlitis impedimenta superanda antequam terræ possessionem obtinerent, quòd cum hostibus multis dimicandum, quòd non nisi paulatim et succedente tempore omnes omnino hostes planè debellati; fuitne id typus alicujus rei?

R. His omnibus velut in imagine adumbratum cernere licet, quot Ecclesiæ singulisque adeò Christianis superanda veniant impedimenta, quot prælia sustinenda, quot hostes vincendi, antequam venire liceat in possessionem patriæ cœlestis, terræ utique viventium.

Hæc omnia non simul, sed paulatim superant Christiani: superest semper quòd dimicent, quòd vincant, quòd timeant; Deo ita disponente, ut exerceatur jugiter eorum virtus, ut metu et tremore contineantur, ne torpeant desidiâ, ne extollantur superbiâ. (E)

ban, et Nebo, et Beon, 4. Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israël, regio uberrima est ad pastum animalium: et nos servi tui habemus jumenta plurima: 5. Precamurque si invenimus gratiam coram te ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.... 33. Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben, et dimidiæ tribui Manasse filii Joseph regnum Sehon regis Amorrhæi, et regnum Og regis Basan, et terram eorum cum urbibus suis per circuitum. *Id etiam probatur ex*

JOSUE. I. 12. Rubenitis quoque et Gaditis, et dimidiæ tribui Manasse ait: (Josue).... 14. Uxores vestræ, et filii, ac jumenta manebunt in terrâ, quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem.

(E) S. HIERONYM. *Epist. ad Dardanum, t.* 2. *p.* 609. Quòd si objeceris terram repromissionis dici, quæ in Numerorum volumine continetur,... ego fatebor hæc tibi repromissa non tradita: si observasses mandata Dei, et in præceptis illius ambulasses: si non pro omnipotente Deo coluisses Beelphegor et Baalim, Beelzebub et Chamos: quos quia prætulisti Deo, omnia quæ tibi promissa fuerant perdidisti. Et mihi in Evangelio promittuntur regna cœlorum, quæ instrumentum vetus omnino non nominat. Sed si non fecero quæ præcepta sunt, nequaquam erit culpa in promittente, sed in me qui promissum accipere non merui. Ubi enim optio proponitur ad eligendum, qui operari renuis, frustrà cupias quod promissum est. Lege librum Josue et Judicum, et quantis possessionem angustiis sis coarctatus, intelliges. Quid diversarum urbium alienigenas commemorem, quos populus Judæorum non quivit expellere de urbibus et sedibus suis, cùm ipsa metropolis tua priùs Jebus, posteà Salem, tertiò Jerosolyma, et nunc Ælia, Jebusæos expellere, non valuerit; sed manserint cum eis in scandalum exemplumque vicinorum..... Si..... occidentem tantùm sequuntur litteram, et non spiritum vivificantem, ostendant terram repromissionis lacte et melle manantem. Sin autem per tropologiam dictum putant, pro rerum omnium abundantiâ: et nos terram confessionis terramque viventium, terræ veprium præferemus, dicente Domino ad Moysen de abjectione Israëlis et assumptione Gentium: *Dimitte me, ut deleam populum istum, et faciam te in gentem magnam...* (*Exod.* XXXII. 10.) Ex quo perspicuè demonstratur, omnia illius populi in umbrâ et typo et imagine præcessisse, scripta autem esse pro nobis. (1. *Cor.* X. 11.)

Epist. 50. *alias* 103. *ad Paulinum.* Veniam ad Jesum Nave, qui typus Domini non solùm in gestis, sed etiam in nomine, transiit Jordanem, hostium regna subvertit, divisit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cœlestisque Jerusalem spiritualia regna describit.

S. AUG. *Lib.* 2. *de peccat. meritis et remiss. c.* 19. *n.* 32. Nos quantùm concessum est sapiamus; et intelligamus, si possumus, Dominum

I. Cur voluit Deus terram Chanaan sorte distribui?

R. 1. Ut sic murmurationibus et contentionibus et rixis occurreretur.

2. Ut hinc intelligerent filii Israël, quam quisque habuisset terræ portionem, hanc sibi, non hominum, sed Dei nutu contigisse.

3. Ut terram hanc licèt armis quæsitam, licèt obtentam victoriis, sentirent tamen non nisi ex merâ et gratuitâ Dei misericordiâ possideri. (F)

4. Denique, ut ex hoc typo intelligerent quoque Christiani, licèt Patria cœlestis sit merces à justo Judice tribuenda *bonum certamen certaturis*, (2. *Tim.* VI. 7.) *gratiam* tamen *Dei* esse *vitam æternam*, (*Rom.* VI. 23.) ad quam *sorte*, inquit Apostolus, (*Ephes.* I. 11.) hoc est, ex merâ Dei misericordiâ *vocati sumus.* (G)

Deum bonum, ideo etiam sanctis suis alicujus operis justi aliquando non tribuere vel certam scientiam, vel victricem delectationem, ut cognoscant non à se ipsis, sed ab illo sibi esse lucem, quâ illuminentur tenebræ eorum, et suavitatem qua det fructum suum terra eorum.

N. 33. Dominus idcircò etiam sanctos et fideles suos in aliquibus vitiis tardiùs sanat, ut in his eos minùs quàm implendæ ex omni parte justitiæ sufficit, delectet bonum, sive cùm latet, sive cùm etiam manifestum est: ut quantùm pertinet ad integerrimam regulam veritatis ejus, non justificetur in conspectu ejus omnis vivens. Nec in eo ipso vult nos damnabiles esse, sed humiles, commendans nobis eamdem gratiam suam: ne facilitatem in omnibus assecuti, nostrum putemus esse quod ejus est: qui error multùm est religioni pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eisdem vitiis nobis permanendum esse existimemus, sed adversùs ipsam maximè superbiam, propter quam in eis humiliamur, et nos vigilanter conemur, et ipsum deprecemur ardenter, simul intelligentes et quòd sic conamur, et quòd sic deprecamur, dono illius nos habere.

S. GREGOR. MAG. *Lib.* 4. *moral. in Job. cap.* 22. Unde et bene cùm Israëlitico populo percepta repromissionis terra partiretur, Ephraïm Tribûs Chananæus gentilis populus non occisus, sed factus tributarius dicitur... Quid enim Chananæus.... nisi vitium significat?.... Qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium quod subigere non possumus, ad usum nostræ humilitatis utiliter retorquemus.... Ad hoc namque quædam minima vitia nostra retinentur, ut sese nostra intentio sollicitam in certamine semper exerceat; et eo de victoriâ non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, à quibus adhuc vinci formidat. Israël ergo reservatis gentibus eruditur, quando in quibusdam minimis vitiis elatio virtutis nostræ comprimitur, et in parvis sibi resistentibus discit, quòd ex se majora non subigit.

(F) THEODORET. *Quæst.* 46. *in Numeros.* Cur Deus mandavit sorte dividi terram? Ut litem et controversiam omnem tolleret, tanquam Deo per sortem terram dividente. Neque enim alicui fortunæ rem committi præcipit. Hoc ipsum fecerunt etiam divini Apostoli, antequam Spiritus sanctus advenisset; (*Act.* I. 24. *et seq.*) mittentes enim sortes, Deum omnia cognoscentem deprecati sunt, ut demonstraret uter esset dignior: (*Ephes.* I. 11.) In quo sorte vocati sumus, prædestinati secundùm voluntatem ejus qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.

(G) ROM. VI. 23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

EPHES. I. 11. In quo etiam et nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.

COLOSS. I. 12. Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

I. Quomodo gesserunt se filii Israël postquam missi sunt in possessionem terræ ?

R. Servierunt Domino cunctis diebus Josue et seniorum qui longo post eum vixerunt tempore : et noverant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israël. (*Judic.* II. 7.) Sed ipsis vitâ functis, *fecerunt* sæpiùs *malum filii Israël in conspectu Domini, et servierunt Baalim.* (*Ibid.* 11.)

I. Quid causæ fuit cur in Idololatriam prolaberentur ?

R. Id ita paulatim factum est, ob spretam legem, quâ cautum erat ne fœdus et connubia jungerent filii Israël cum gentibus exteris, in terrâ Chanaan relictis. (II)

I. Mansit-ne tantum nefas impunitum ?

R. Adfuit mox pœna peccantibus : nam *iratus Dominus contra Israël tradidit eos in manus diripientium : nec potuerunt resistere adversariis suis, sed manus Domini super eos erat, et vehementer afflicti sunt*, (*Judic.* II. 14. 15.) juxta sermones Moysi et Josue. (I)

S. Aug. *Epist.* 194. *ad Sixtum, aliàs* 105. *c.* 3. *n.* 14. Quærimus namque meritum obdurationis, et invenimus. Meritò namque peccati universa massa damnata est ; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur : at potiùs ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur.

Cap. 5. *n.* 19. Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia ; et cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua ? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus : non quia fideles eramus, sed ut essemus : sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, (*Ps.* CII. 4.) *in miseratione et misericordiâ.* Non itaque frustrà Deo cantatur. (*Ps.* LVIII. 11.) *misericordia ejus præveniet me :*) *Ps.* XXII. 6.) *misericordia ejus subsequetur me.* Unde et ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur et ideo meritis præcedentibus redditur ; tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur ; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt et ipsa merita quibus datur.

Cap. 6. *n.* 23. Satis sit interim Christiano ex fide adhuc viventi, et nondùm cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere, quòd neminem Deus liberet nisi gratuità misericordiâ per Dominum nostrum Jesum Christum, et neminem damnet nisi æquissimâ veritate per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum. Cur autem illum potiùs quàm illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. (*Rom.* IX. 14.) Nunquid enim est iniquitas apud Deum ? Absit. Sed (*Ibid.* XI. 33.) inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus.

(II) Judic. II. 1. Pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum : 2. Ita duntaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis ; et noluistis audire vocem meam : cur hoc fecistis ?

III. 6. Et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, et servierunt diis eorum.

(I) Deuter. XXVIII. 15. Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, et facias omnia mandata ejus ..... venient super te maledictiones istæ, et apprehendent te. 16. Maledictus eris in civitate, ma-

I. Quandiu perseveravit ista calamitas ?

R. Quandiu ipsi in peccatis permanserunt. Si quando in se reversi clamabant ad Dominum, Deus exaudiebat eos, suscitabatque Judices qui eos liberarent de vastantium manibus. Sed postquam mortuus esset Judex, vulgò immemor beneficii populus et rebellis, revertebatur ad pristina scelera, atque ita tradebatur denuo hostium furori. (K)

Itaque, ut ait S. Augustinus, (*Lib.* 18. *de Civ. Dei, c.* 13.) *His temporibus alternaverunt apud eos et humilitates laborum pro eorum peccatis, et prosperitates consolationum propter miserationem Dei.* (L)

I. Cur Judices dicti sunt, quos Deus identidem liberatores suscitabat?

R. Sic dicti, quia nomine Dei et Judices et Duces fuerunt populi.

I. Si Duces fuerunt populi, quidni vel Reges dicti, vel alio nuncupati nomine quod supremum imperium sonaret ?

R. Quoniam non tam illi, quàm Deus ipse per eos populi Rex fuit. Hoc ipsum Deus significari voluit Israëli per Samuelem, cùm gens dari sibi Regem postularet. (M) Judices ergo Interpretes Dei fuere : non alius Judicum tempore populi Rex, quàm Deus ipse, qui populum, ut peculiari ratione suum, fovebat juxta fœdus pactum cum Abraham, et sub Moyse renovatum. (N)

ledictus in agro. 17. Maledictum horreum tuum, et maledictæ reliquiæ tuæ. 18. Maledictus fructus ventris tui.... 20. Mittet Dominus super te famem et esuriem, et increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies : donec conterat te, et perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.... 59. Augebit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui, plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas.... 61.... donec te conterat.

JOSUE. XXIV. 20. Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

(K) JUDIC. II. 16. Suscitavitque Dominus Judices, qui liberarent eos de vastantium manibus ; sed nec eos audire voluerunt, 17. Fornicantes cum diis alienis, et adorantes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum : et audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. 18. Cùmque Dominus Judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordiâ, et audiebat afflictorum gemitus, et liberabat eos de cæde vastantium. 19. Postquàm autem mortuus esset Judex, revertebantur, et multò faciebant pejora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, et adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, et viam durissimam per quam ambulare consueverunt. 20. Iratusque est furor Domini in Israël, et ait : Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, et vocem meam audire contempsit : 21. et ego non delebo gentes, quas dimisit Josue,... 22. Ut in ipsis experiar Israël, utrum custodiant viam Domini,... an non.

(L) S. AUG. *Lib.* 16. *de Civit. Dei, c.* 43. *n.* 24. Temporibus autem Judicum, sicut se habebant et peccata populi et misericordia Dei, alternaverunt prospera et adversa bellorum.

(M) 1. REG. VIII. 7. Dixit autem ad Samuëlem : audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.

(N) GENES. XVII. 7. Statuam pactum meum inter me et te, et inter

I. Nunquid et alii Judices fuere quàm quos ipsis Deus pro beneplacito suscitavit ?

R. Mortuis Judicibus à Deo missis, factum est quandoque ut filii Israël alios sibi Duces eligerent, quos et Judices nuncuparunt. Itaque inter Hebræorum Judices, alii à Deo suscitati et missi; quales fuere primus omnium Othoniel, Aod, Samgar, Debbora femina, Gedeon, Samson : alii electi à populo; quales fuere Thola, Jaïr, Jephte, Abesan, Ahialon qui et Ælon, Abdon, Heli, Samuël. Sunt tamen in iis de quibus ignoratur an missi à Deo, an electi à populo, Judices fuerint.

Ad hos si accesserit Abimelech Gedeonis filius, qui dignitatem hanc vi et armis occupavit, tenebis nomina Judicum omnium, qui quindecim numero fuere. Singulorum historiam legesis in Scripturâ; eam hîc referre nihil juvat, ut intelligatur series et progressus Religionis : itaque ab eâ consultò abstinemus.

§. 16. Populi Israël status et mores sub Regibus : ac primùm de Saül et David imperio.

I. Quis fuit Judicum ultimus ?

R. Samuël, vir sanctissimus et magnus Propheta. (A)

semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno : ut sim Deus tuus, et et seminis tui post te.

EXOD. VI. 7. Assumam vos mihi in populum, et ero vester Deus.

XIX. 5. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis : mea est enim omnis terra. 6. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.

JOSEPHUS. *Antiquit. Judaïcar. Lib.* 6. *cap.* 4. Populus autem videns Rempublicam curà et diligentiâ Prophetæ optimè constitutam, labefactari per filiorum ejus impotentiam,.... quòdque ipse jam senio debilis, more solito præesse administrationi rerum non posset, obnixè precabatur, ut regem aliquem declararet, qui toti genti cum imperio præsit, et à Palæstinis illatæ toties injuriæ pœnas debitas exigat. Hæc populi voluntas vehementer Samuelem contristavit, qui propter innatam justitiam non amabat regiam potestatem, ut nimiam. Valde enim optimatum gubernatione delectabatur, non aliam ad felicitatem populi conducibiliorem existimans. Adeòque res hæc hominem sollicitum habuit, ut nec cibum nec somnum præ curâ caperet, sed per totam noctem se in lecto versaret, multa interim animo volutans. Sic affecto Deus se videndum præbuit, consolatus eum ne postulata populi ægrè ferat : dicens non tam ad ipsum pertinere hanc contumeliam, quàm ad se, quem nolint sibi solum esse Regem : idque moliri cœpisse jam inde ex quo primùm ope suâ ex Ægypto sunt educti. Verùm non multò post futurum est, inquit, ut eos consilii hujus serò pœniteat : quando nec factum infectum esse poterit, et ipsi suam erga me æquè ac te ingratitudinem damnabunt.

THEODORET. *Quæst.* 14. *in* 1. *Lib. Regum.* Quam ob rem doluit Deus cùm Regem petiisset populus ? Quoniam petitio erat præter legem divinam. Dominus enim Deus et Dei et Regis implebat munus. Propheta autem erat Administer, et veluti quidem præfectus, aut magister militum, aut Tribunus plebis. Atque hoc Deus ei significavit. *Vide suprà litt.* (M)

(A) *Ipsius præclara facinora fusè narrantur* 24. *primis capitibus libri* Samuëlis, *seu* 1. Regum. *De eo loquens Deus ad Heli Prophetam, ait :*

1. REG. II. 35. Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciet : et ædificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.

I. Cur nullus post eum Judex fuit ?

R. Quia contra primam Dei mentem Israëlitæ dari sibi Regem postulârunt.

I. Quis fuit primus Rex Israëlitis constitutus ?

R. Saül de tribu Benjamin.

I. Quomodo electus est ?

R. Hunc elegit Deus, objurgato priùs populo quòd Regem postularent. Electum unxit oleo Samuël. Ductâ autem sorte innotuit quis esset electus à Domino. Cùm enim ad sortem à Samuële, jussu Dei, vocata electio fuisset, sors cecidit in tribum Benjamin : hinc per omnes Benjamitarum familias ducta, pervenit ad familiam Cis cui pater Abiel, et filius Saül fuit. Inde ex singulis hujus familiæ capitibus sors à Domino temperata designavit Saül, quem jam Samuël secretò in Regem inunxerat. (B)

I. Fuit-ne in posteros Saül regia potestas hæreditariâ successione transmittenda ?

R. Erat utique transmittenda. Sed cùm mandatis Dei non paruisset Saül : Regnum ejus à Deo ad aliam familiam fuit et ad Tribum aliam translatum. (C)

Porrò laudes ejus auctor Ecclesiastici *compendiosè narrat, quem hìc juvat exscribere.*

ECCLESIASTIC. XLVI. 16. Dilectus à Domino Deo suo Samuël Propheta Domini, renovavit imperium, et unxit principes in gente suâ. 17. In lege Domini congregationem judicavit, et vidit Deus Jacob, et in fide suâ probatus est Propheta. 18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis : 19. et invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati. 20. Et intonuit de cœlo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam, 21. et contrivit principes Tyriorum, et omnes duces Philistiim : 22. et ante tempus finis vitæ suæ et seculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, et Christi; pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit; et non accusavit illum homo. 23. Et post hoc dormivit, et notum fecit regi, et ostendit illi finem vitæ suæ, et exaltavit vocem suam de terrâ in Prophetiâ delere impietatem gentis.

(B) 1. REG. X. 1. Tulit autem Samuël lenticulam olei, et effudit super caput ejus, (Saülis) et deosculatus est eum, et ait : ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus.... 17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha : 18. et ait ad filios Israël.... 19. Vos... hodie projecistis Deum vestrum,... et dixistis : nequaquam ; sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias. 20. Et applicuit Samuël omnes tribus Israël, et cecidit sors tribus Benjamin. 21. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saül filium Cis. Quæsierunt ergo eum, et non est inventus. 22. Et consuluerunt post hæc Dominum, utrumnam venturus esset illuc. Responditque Dominus : ecce absconditus est domi. 23. Cucurrerunt itaque, et tulerunt eum inde : stetitque in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et sursum : 24. Et ait Samuël ad omnem populum : Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, et ait : Vivat Rex.

(C) 1. REG. XIII. 13. Dixitque Samuel ad Saül : stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum. 14. Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsivit Do-

I. Quem ergo Saül regni successorem habuit ?

R. David, filium Jesse de Tribu Juda. Is pascebat pecora patris sui, cùm à Deo electus est ut in Regem à Samuële inungeretur. (D)

I. Quomodo vixit David ?

R. Hunc elegit Deus Principem secundùm cor suum. Rex magnus fuit, magnus item Propheta. Cùm hunc Saül præ livore et invidiâ fuisset dirè insectatus, multis gravibusque objectus periculis, variisque pressus angustiis, singulari tùm temporis animi magnitudine et virtute enituit. Summâ rerum potitus, et Regnum Saül nemine contradicente possidens, incidit in adulterium et homicidium. Sed per Nathan Prophetam jussu Dei monitus increpatusque, subjecit se ex intimis præcordiis Domino, peccatum confessus est, pœnitentiam egit, veniam exoravit. Sic tamen à Deo condonata est pœnitenti Regi culpa, ut pœnis temporalibus iisque gravissimis et acerbissimis plecteretur. Tandem in timore Dei David et justitiâ perseverans sanctè obiit, Salomone filio suo regni successore pacificè constituto. (E)

minus sibi virum juxta cor suum : et præcepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, eò quòd non servaveris quæ præcepit Dominus.

XV. 22.... Nunquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potiùs ut obediatur voci Domini ? Melior est enim obedientia quàm victimæ, et auscultare magis quàm offerre adipem arietum. 23. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare : et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis Rex. 24. Dixitque Saül ad Samuëlem : peccavi.... 25. Sed nunc porta quæso peccatum meum, et revertere mecum, ut adorem Dominum. 26. Et ait Samuel ad Saül : non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus ne sis super Israël. 27. Et conversus est Samuël ut abiret : ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ et scissa est. 28. Et ait ad eum Samuël : scidit Dominus regnum Israel à te hodiè, et tradidit illud proximo tuo meliori te. 29. Porrò Triumphator in Israel non parcet et pœnitudine non flectetur : neque enim homo est ut agat pœnitentiam.

(D) 1. REG. XVI. 1... Usquequo tu luges Saül, cùm ego projecerim eum ne regnet super Israël ? Imple cornu tuum oleo, et veni : ut mittam te ad Isaï Bethlehemitem : providi enim in filiis ejus mihi regem.. 10... Et ait Samuël ad Isaï : non elegit Dominus ex istis. 11... Nunquid jam completi sunt filii ? Qui respondit : adhuc reliquus est parvulus, et pascit oves. Et ait Samuël : mitte, et adduc eum... 12. Misit ergo, et adduxit. Erat autem rufus, et pulcher aspectu, decoràque facie. Et ait Dominus : surge, unge eum, ipse est enim. 13. Tulit ergo Samuel cornu olei, et unxit eum in medio fratrum ejus : et directus est spiritus Domini à die illà in David, et deinceps.

(E) *Historiam Davidis si cupis pernoscere, legendus tibi est* liber primus Regum *à cap.* XVI. *ad finem :* liber secundus *à capite ad calcem. Legenda etiam* tertii libri Regum *duo priora capita, nec non* primi Paralipom. *cap.* XI. *cum sequentibus. Sed non me pigebit hic attexere quæ de eo dicuntur* Eccli. *cap.* 47.

ECCLESIASTIC. XLVII. 2. Quasi adeps separatus à carne, sic David à filiis Israël. 3. Cum leonibus lusit quasi cum agnis : et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute suâ. 4. Nunquid non occidit gigantem, et abstulit opprobrium de gente ? 5. In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exsultationem Goliæ ; 6. Nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit in dexterâ ejus tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis suæ. 7. Sic in decem millibus glorificavit eum, et laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ.

I. Quibus potissimùm beneficiis David à Deo donatus est?

R. Multa hæc et magna fuere. 1. Dedit ei Dominus cor veri rectique tenax. 2. Hunc ex fratribus plurimis natu minimum elegit Regem. 3. Eripuit eum ab omnibus periculis, quibus, insectante Saül, objectus est. 4. Dedit ei victoriam ab omnibus inimicis et hostibus. 5. Peccantem non deseruit, sed misertus, dedit ei spiritum compunctionis, patientiæ, humilitatis, ejusque delicta temporalibus malis expiari concessit. 6. Ex ejus stirpe nasciturum Messiam pollicitus est. 7. Regiam potestatem ejus posteris transmisit, et servavit. 8. Prophetiæ dono auxit eum, divinoque afflavit Spiritu, ut Psalmos ederet et Cantica in perpetuam Ecclesiæ doctrinam et consolationem.

I. Quomodo vixerunt Israëlitæ regnantibus Saül et David?

R. Regum suorum exempla secuti, prout illi vel bene vel malè operati sunt, ita populus Domini præceptis vel paruit vel inobsequens fuit. Sed non videtur fuisse tum temporis in Idololatriam prolapsus.

§. 17. De Salomone. Item de templo Jerosolymitano.

I. Quomodo vixit Salomon?

R. Cùm postulasset à Domino sapientiam, sic exauditus est, ut nemo fuerit eo sapientior, nemo scientior opulentiorque : in Regibus verò nemo potentior, nemo majori apud omnes in pretio. Sed nimiùm eheu! elatus prosperis, in luxum et mollitiem, hinc in vitia eò usque delapsus est, ut vehementissimo mulierum amore captus, ipsis impellentibus, idolis gentium litare non erubuerit. (A)

I. Egit-ne pœnitentiam hujus tanti sceleris?

R. Id verò valdè incertum est. Sunt qui asserant, sunt

8. Contrivit enim inimicos undique, et exstirpavit Philistiim contrarios usque in hodiernum diem : contrivit cornu ipsorum usque in æternum. 9. In omni opere dedit confessionem Sancto, et Excelso in verbo gloriæ. 10. De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum, qui fecit illum : et dedit illi contra inimicos potentiam : 11. et stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos. 12. Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, et amplificarent manè Dei sanctitatem. 13. Dominus purgavit peccata ipsius; et exaltavit in æternum cornu ejus : et dedit illi testamentum regni, et sedem gloriæ in Israël.

(A) Eccli. xlvii. 14. Post ipsum (David) surrexit filius sensatus, et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum. 15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, et pararet sanctitatem in sempiternum : quemadmodùm eruditus es in juventute tuà, 16. et impletus es, quasi flumen, sapientiâ, et terram retexit anima tua. 17. Et replesti in comparationibus ænigmata : ad insulas longè divulgatum est nomen tuum, et dilectus es in pace tuâ. 18. In cantilenis, et proverbiis, et comparationibus, et interpretationibus, miratæ sunt terræ.... 20. Collegisti quasi aurichalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum, 21. et inclinasti femora tua mulieribus : potestatem habuisti in corpore tuo, 22. dedisti maculam in gloriâ tuâ, et profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, et incitari stultitiam tuam, ut faceres imperium bipartitum.

qui negent. Suæ sunt utrique opinioni rationes. (B)

I. In rebus à Salomone gestis quid potissimùm fuit quod notemus, quod miremur ?

R. Ædificatio Templi Jerosolymitani ; quo non fuit ædificium aliud magnificentius unquam, nec fortè templum anteriùs ullibi in honorem supremi Numinis conditum.

Hujus ædificii lapides omnes extra civitatem jussu Salomonis secti, ita ut malleus et securis et omne ferramentum non sint audita in domo cùm ædificaretur. Sed lapides jam politi et dolati in suo quique loco positi sunt.

Ædificatum Templum Salomon solemni ritu dedicavit. (C)

Si plura de Salomonis historiâ scire aves, lege libri Regum III. *undecim priora capita.*

(B) *Vide super hanc questionem Interpretes Scripturæ sacræ in libri* 3. Regum *cap.* 11. *Et* Serrarii *viri è Societate Jesu doctissimi dissertationem, de quâ hic quædam attexere visum est, indicatis tantùm testimoniis quibus utramque opinionem adstruere nititur.*

SERRARIUS Societatis Jesu, *Lugduni in fol. ann.* 1618. *in Lib.* 3. *Reg. Cap.* 11. Quæritur : an pœnitentiam fecerit Salomon ? an verò æternùm damnatus sit ? Prima opinio : Eum non egisse pœnitentiam, damnatumque censet D. Augustinus, ut videtur *Lib.* 22. *contra Faustum, cap.* 81. *et* 88. *Lib.* 17. *de Civ. Dei, cap.* 8 *et* 20. D. Cyprianus, *Epist.* 7. et *Lib. de unitate Ecclesiæ;* Tertullianus, *lib. de Præscriptionib. c.* 2. *Lib.* 2. *contra Marcionem.* Chrysostomus, *Serm. de pœnit.* Rabanus, 4. *Reg.* 23. Beda 3. *Reg.* 6. Isidorus, *de vitâ et morte, cap.* 24. Lyra, *hic.* Cyrillus *contra Julianum*, et ex eo Glycas. *pag.* 2.

Probatur 1° quia nulla ejus pœnitentia scripta est. 2° Quia Josephi tempore delubra ejus adhuc exstabant.

Secunda opinio : Egisse pœnitentiam, salvatumque esse.

Probatur 1. ex Scripturâ tripliciter : 1° (*Proverb.* XXIV. 32.) *Posui in corde meo*, etc. Hæc in corde positio non est qualiscunque cogitatio, sed pœnitentiæ, ut Isaiæ XXXVIII. 15. *Recogitabo tibi.* Docent hoc LXX. (*) qui verterunt : *hysteron ego metenoesa*, id est, ut in Ezechiel. 43. vertit D. Hieronymus : Novissimè egi pœnitentiam, et respexi ut eligerem disciplinam. 2° (*Eccli.* 47.) Tantùm dicitur gloriam suam aliquantulùm maculasse, statimque subditur : Deum misericordiam suam non derelicturum. 3° Dixerat Dominus. (2. *Reg.* 7.) Si peccaret Salomon, fore ut virgâ virorum et plagis hominum castigaretur ; quibus ii videlicet ad meliorem frugem revocantur, ut *Apoc.* 3. *Hebr.* 12.

2° Probatur auctoritate D. Irenæi *lib.* 4. *c.* 45. Thaumaturgi, *in* 2. *Ecclesiastæ ;* D. Hieronymi, *loco citato :* D. Ambrosii, ter sanctum eum vocantis : S. Macarii, *Epist. ad Januarium :* Ruperti, *Lib.* 7. *Glorificationis Trinitatis, c.* 1. D. Antonini *Summa :* (3. *Reg.* 3.) Vincentii, *in Speculo Histor. lib.* 2. *c.* 84. omniumque Rabbinorum etiam vetustissimorum, ut ostendit D. Hieronymus, *in cap.* 1. *Ecclesiastæ :* atque hinc cùm eo afficiunt titulo, quo beatos consuerunt, et quidem excellentes : verbi causâ Moysen : dùm dicunt, Salomon rex, super quem pax. Ita enim suos in Exodum commentarios orditur Rabbi Bochai.

3° Dominus Deus ei se futurum in Patrem promiserat. (2. *Reg.* VII.) Nomen indiderat Iedidjah, (2. *Reg.* XII. 25.) id est, Dilectus Domino : Christi Domini nostri typus expressissimus fuit : Canonicorum Librorum est Scriptor : in Davidis sepulchro tumulatus est : pro ipso tam sæpè, tamque seriò precatus est David. An frustrà hæc omnia ? An talis probabiliter in infernorum barathrum collocetur ?

(C) 3. REG. V. 17. Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum Templi, et quadrarent eos.

VI. 7. Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est : et malleus, et securis, et omne ferramentum, non

(*) Ὕστερον ἐγὼ μετενόησα. *Prov.* XXIV. 32.

I. Ad quem typum accommodata est templi hujus structura?

R. Ad typum Tabernaculi à Moyse jussu Dei constructi. In eo itaque quemadmodum et in Tabernaculo erat, 1. Sanctum sanctorum, in quo Arca fœderis : idque velo expanso claudebatur. 2. Sanctum, in quo Altare thymiamatis, Mensa panum propositionis, et Candelabra aurea. 3. Atrium, seu vestibulum sacerdotum, expanso item velo divisum à Sancto ; ibique Mare, seu labrum æneum, positum erat : et in eo exstructum altare holocaustorum, ex lapidibus impolitis. 4. Porticus undequaque in usum populi, amplæ illæ et multiplices. (D)

I. Cujus rei typus fuit Salomon in omni glorià suâ?

R. Typus fuit Christi. Imò ubi de Salomone mentio fit in Scripturis, multa dicuntur, quæ, juxtà proprium et litteralem sensum, non de Salomone ipso, sed de Christo solùm intelligi possunt. (E)

sunt audita in domo cùm ædificaretur..... 14. Igitur ædificavit Salomon domum, et consummavit eam.

VIII. 13. Ædificans ædificavi domum habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum.

(D) *Qui Salomonici Templi structuram omnem, ædificiorum ipsius divisionem et usum noscere cupiet, legat librum* BERNARDI LAMY *Congr. Oratorii D. J. Sacerdotis* de Templo Salomonis, *in-fol. ann.* 1720. *apud DD. Lepine et Mariette ; et* VILLALPANDI *è Societate Jesu, Tom.* 2. in Ezechielem ; *aut saltem* WALTONI Prolegomena Biblica ; *et* Introductionem ad Scripturam sacram *præfati* B. LAMY.

(E) 2. REG. VII. 14. *et* 1. PARALIP. XXII. 10. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium.

PSAL. XLIV. 3. Speciosus formâ præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis : propterea benedixit te Deus in æternum.... 5. Specie tuâ et pulchritudine tuâ intende, prosperè procede, et regna, propter veritatem et mansuetudinem, et justitiam.... 7. Sedes tua Deus in seculum seculi : virga directionis, virga regni tui. 8. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.... 12. Et concupiscet rex decorem tuum ; quoniam ipse est Dominus Deus tuus ; et adorabunt eum. 13. et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis... 17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : constitues eos principes super omnem terram. 18. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in seculum seculi.

HEBR. I. 5. Cui enim dixit aliquando Angelorum : Filius meus es tu, ego hodiè genui te ? Et rursum : Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium ?.... 8. Ad filium autem : Thronus tuus Deus, in seculum seculi : virga æquitatis, virga regni tui. 9. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exsultationis præ participibus tuis.

S. AUG. *Lib.* 16. *de Civ. Dei, c.* 8. *n.* 2. Hanc tam grandem promissionem qui putat in Salomone fuisse completam, multùm errat... Non deberemus ambigere.... in Christo Domino nostro, qui factus est ex semine David secundùm carnem.... ista compleri. Facta est quidem nonnulla imago rei futuræ etiam in Salomone :.... sed eâdem suâ personâ per umbram futuri prænuntiabat etiam ipse Christum Dominum nostrum, non exhibebat. Unde quædam de illo ita scripta sunt, quasi de ipso ista prædicta sint.... Psalmus 71. titulo nominis ejus inscriptus est : in quo tam multa dicuntur, quæ omnino ei convenire non possunt, Domino autem Christo aptissimè perspicuitate conveniunt, ut evidenter appareat, quòd in illo figura qualiscunque adumbrata sit, in ipso autem ipsa veritas præsentata. Notum est enim quibus terminis regnum conclusum fuerit Salomonis : et tamen in eo Psalmo (*v.* 8.) legitur..... *Dominabitur*

I. Cujus rei typus fuit templum à Salomone conditum?

R. Typus fuit ædificii illius spiritualis, quod Christus in cœlo perficiendum et dedicandum hîc inchoavit.

Rem explico. Templum hoc nonnisi in cœlo, Jerusalem cœlesti, per Christum, verum utique Salomonem, regem pacificum, perficietur. Hujus ædificii lapides nos sumus. Non possumus in ædificio collocari, nisi priùs ad nutum Architecti dolati et politi fuerimus; sumus enim multiplici peccato et vitio inquinati, atque adeò, si fas ita loqui, rudes et impoliti lapides. Nihil autem inquinatum, imperfectum, et vitiosum nihil intrabit in regnum cœlorum. Extra ædificii ambitum, extra cœlum, in terris scilicet, fit lapidum sectio. Nullus malleorum ictus in templo Salomonis, dum ædificaretur, auditus est. In cœlo *neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà*, inquit Joannes Apostolus. (*Apoc.* XXI. 4.) In terris ergo dolantur, et ut ita dicam, secantur vivi lapides; dolantur, inquam, per sacramenta, per afflictiones, dolores, molestias, macerationes, aliaque id genus, quæ necessaria unicuique lapidi judicat Architectus ad ædificii perfectionem. Si qui lapides nullâ ratione tunduntur, premuntur, dolantur, signum est eos ab Architecto rejici, nec ad ædificii structuram destinari. Omnes verò quicunque electi sunt, ubi secti et perpoliti fuerint, in suo quique loco ab Architecto collocantur. Junguntur autem omnes et singuli inter se arctissimo vinculo charitatis, quæ quidem in terris inchoata nonnisi in cœlo perficitur. Ibi Sanctuarium Dei, cujus typus fuit Arca fœderis. Velum quo Sanctum sanctorum à Sancto dividebatur in templo Salomonis, hoc præfigurabat, ex Apostolo, (*Hebr.* XI. 8.) quòd nondum propalata esset cœlestis Sanctuarii via, donec Christus, rupto per mortem velo carnis suæ, æternitatis nobis aditum resurrectione et ascensione reserasset. Altare thymiamatis typus fuit Christi in cœlo, per quem jugiter diriguntur orationes sanctorum sicut incensum in conspectu Domini. Altare ex lapidibus impolitis, in exteriori atrio ad immolandas victimas positum, typus fuit Christi in carne mortali, qui obtulit in cruce semetipsum Deo extra urbem in monte calvario. Ex lapidibus impolitis ædificatum est, ut intelligeremus, Christum, primarium hujus templi lapidem, nullâ indigere sectione seu expolitione, ut suum in ædificio locum obtineret; quippe qui ni-

à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos orbis terræ: quod in Christo videmus impleri.

N. 3. *Suscitabo semen tuum post te*, (2. *Reg.* VII. 12.) alius pacificus intelligitur esse promissus, qui non antè, sicut iste, (Salomon) sed post mortem David prænuntiatus est suscitandus. Quamlibet enim longo interposito tempore Jesus Christus veniret, procùl dubio post mortem regis David, cui sic est promissus eum venire oportebat, qui ædificaret domum Deo, non de lignis et lapidibus, sed de hominibus, qualem illum ædificare gaudemus. Huic enim domui dicit Apostolus, hoc est, fidelibus Christi: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* (1. *Cor.* III. 17.)

hil haberet peccati, vitii nihil. Itaque Christus templi hujus et Deus, et Architectus, et Altare, et Sacerdos, et Victima, et præcipuus lapis. Templum autem à Christo non perficietur nisi in fine seculorum, ubi lapides omnes ædificio aptandi, in suo quique loco positi fuerint. Tunc dedicabitur Domus æternùm mansura. Quam æternam stabilitatem in quadro posita ædificatio templi præsignavit. (F)

(F) S. HIERON. *Comment. in Ezechiel. cap.* 40. *p.* 977. *T.* 3. Hoc templum quod nunc describitur, et ordo sacerdotii, terræque divisio et fertilitas, multò augustius est, quàm fuit quod Salomon exstruxerat... In visionibus Dei ponitur super montem excelsum nimis, de quo Isaïas (II. 3.) et Michæas (IV. 2.) vaticinantur: *Venite ascendamus in montem Domini, ad domum Dei Jacob.* Qui mons excelsus est nimis, ad comparationem montium cæterorum..... De quo et Isaïæ XL. 9. dicitur: *In montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion.* Super hunc montem ostenditur.... *quasi ædificium civitatis*,.... de quà scriptum est: (*Ps.* LXXXVI. 3.) Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei,.... quæ loquitur in Isaïa: Ego civitas firma, civitas quæ oppugnatur. Non dixit quæ expugnatur, sed oppugnatur; quæ ædificata est super petram, et nullâ tempestate concutitur.... Et ecce, inquit, (*Ezech.* I. 7.) vir, cujus erat species sive visio, quasi species æris fulgentis, ille videlicet de quo scriptum est: (*Zach.* VI. 12.) Ecce vir Oriens nomen ejus.... Funiculus quoque erat lineus, sive cæmentariorum in manu ejus.... Cæmentariorum autem (*supple* intellige) vel Angelorum qui Dei imperio ministrabant; vel Moysi, et omnium Prophetarum, atque Apostolorum qui ædificant civitatem Dei, et adjutores vel ministri sunt dominicæ voluntatis. Unde et Paulus Apostolus loquebatur: (1. *Cor.* III. 9.) *Dei agricultura, Dei ædificatio sumus.* Quodque sequitur (*Ezech.* XL. 3.) *Et calamus mensuræ in manu ejus*, designat gratiam prophetalem.... Stabat autem in portâ, quia per ipsum ad Patrem ingredimur; et sine ipso civitatem Dei intrare non possumus: ut dignos suscipiat, indignos abjiciat.... Hic vir locutus ad Prophetam.... Locutus est ad Ezechielem verus architectus, quem imitabatur et Paulus Apostolus dicens (1. *Cor.* III. 10.) *Quasi sapiens architectus fundamentum posui*... Locutus est autem quæ sequuntur (*Ezech.* XL. 4.) *Fili hominis vide oculis tuis, et auribus tuis audi*: non oculis carnis, sed spiritûs: nec auribus corporis: sed animæ. *Levate*, inquit, (*Joan.* IV. 35.) *oculos vestros, et videte quia messes jam albæ sunt ad metendum*.... Descriptionem templi mystici.... nos ad Christi referimus Ecclesiam, et quotidie in sanctis ejus ædificari cernimus.... Apostolus Paulus volens Ephesios sacratiora cognoscere.... ad eosdem loquitur (II. 19): *Ergo nequaquam estis peregrini, sed cives sanctorum et domestici Dei, ædificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso angulari lapide Jesu Christo: in quo omnis ædificatio compacta, crescit in templum sanctum in Domino: in quo et vos superædificati estis in habitaculum Dei*.... Ex quo perspicuum est Dominum salvatorem, qui verus architectus est, probare lapides qui possint poni in templi fundamentis, qui in medio, qui in superioribus locis, et inferioris mensuræ; vel non tam solidæ firmatis in muro, et extra templum in circuitu *tou peribolou* (*a*) collocari.... Ingreditur igitur vir cui Oriens nomen est, per portam orientalem, ut illuminet eos quos in primâ vestibuli fronte repererit.... Istam arbitror portam, de quâ et in Psalmis canitur: (*Ps.* CXVII. 20.) *Hæc porta Domini, justi intrabant per eam*.... Potest autem portâ liminis,.... vel ipse Dominus intelligi, qui dicit: (*Joan.* X. 9.) Ego sum ostium; vel certè omnes sancti per quos ingredimur ad notitiam Dei, quorum Apostolus Paulus loquebatur: (2. *Cor.* VI. 11.) Os meum patet ad vos, ô Corinthii! et dilatamini et vos.... Cùm enim omnia fecerimus, agentes prioris erroris pœnitentiam, tunc vicini et proximi efficimur Deo, ut in exteriori atrio, notitiam creaturarum ordo nos doceat atque constantia: et in interiori, verus Jubileus, in quo omnia nobis debita dimittuntur, instruat *Theologiam* (*b*), et introducat ad Sancta sanctorum. Notandum quoque quòd

(*a*) τῦ περιβόλε. (*b*) Θεολογίαν.

interius atrium plures fenestras habeat, non directas et æquales, sed obliquas, et angustas exteriùs, et se intrinsecus dilatantes, ut per parva quædam foramina possimus ad interiora penetrare, et ad clarissimi luminis, quod versatur in templo, plenitudinem pervenire. Denique... palmarum nobis cælatura vel pictura monstratur, ut de mundo victoriam possidentes digni efficiamur palmas videre virtutum.... Gazophylacia autem appellantur quæ plena sunt spiritualibus divitiis, de quibus scriptum est: (*Prov.* XIII. 8.) *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ.* Super quibus et Paulus Apostolus (1. *Cor.* I. 5.) gratulatur discipulis suis, *quòd pleni sint omni verbo, et omni scientiâ*.... vel certè thalami qui Græcè dicuntur *pastophoria* (*a*), ostendunt adventui cubicula præparata.... Et pavimentum stratum erat lapide: ne lutò, et terrâ, et pulvere peccatorum habitantium polluerentur vestigia; sed ut super vivos incederent lapides, quibus ædificatur templum Dei: sive inter columnia erant ante thalamorum fores, quæ impositum desuper ædificium sustentarent. Istæ sunt columnæ de quibus et Paulus Apostolus scribit: (*Gal.* II. 9.) *Dexteras dederunt mihi et Barnabæ*, Petrus et Joannes *qui videbantur columnæ esse*..... Et in Joannis Apocalypsi (III. 12.) legimus: *Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei*.... Primùm introducitur per portam aquilonis: secundò, per portam austri: tertiò, per portam orientalem: *Ab aquilone enim exardescunt mala super habitatores terræ.* (*Jer.* I. 14.) Pulchrèque qui habitator terræ est, et non advena atque peregrinus, patet jaculis ejus qui venit ab aquilone, cujus ignita sunt jacula, quæ juxta Apostolum scuto fidei restinguuntur. Et ad aquilonem exterius atrium nominatur: ad meridiem verò, hoc est, ad austrum, non exterius, sed interius:... primus enim ad virtutem ingressus est, aquilonem calcare pedibus,.... deinde introduci ad australem plagam, et aquilonis frigus expellere, et tunc ad perfectam venire virtutem, id est, ad portam orientalem, in quâ oritur Sol justitiæ.... Nunc.... introducit Prophetam per viam portæ interioris, sive per atrium, ad quod itur per viam orientalem. Via juxta LXX. in hoc tantùm habetur loco, in septentrionali et australi plagâ omnino tacita est, ut possimus intelligere in orientali tantùm portam illam intelligendam viam, quæ dicit: (*Joan.* XIV. 6.) *Ego sum via, veritas et vita.* Per ipsum enim venimus ad Patrem, et de ipso scriptum est: (*Ps.* XCVIII. 1.) *Beati et immaculati in via*, qui nihil de Christo sinistrum sapiunt, sed fides eorum pura est, et nequaquam hæreticorum sorde polluta.... In eo quod in consequentibus dicitur: *Vestibulum ejus respiciebat in atrium exterius*, ostenditur hoc atrium fuisse intrinsecus: per quæ profectus ingredientis ostenditur,... ut in vestibulo atrii interioris positi exteriora videamus: præteritorum et præsentium notitiam contemplantes, per quam veniamus ad duplices palmas atque victorias,... introgressi gazophylacia, in quibus templi divitiæ continentur, et lavantur orationes nostræ ab omni sorde peccati: mensæque ex utrâque parte binæ sunt positæ, ut primùm immolctur holocaustum, quod totum sacer ignis absumat, deinde pro peccato, et ad extremum pro ignorantiâ: quod vel scientes commisimus, vel ignorantes... Quodque inferuntur quatuor mensæ de lapidibus quadris exstructæ, et hæ ipsæ ad sacrificium, filet holocaustum, isti sunt vivi lapides qui volvuntur super terram, et habent secum angularem lapidem: quo veteris et novi instrumenti parietes continentur.... Super ipsas autem quatuor mensas holocaustorum de vivis lapidibus exstructas.... ponuntur vasa in quibus immolatur holocaustum Martyrum, de quibus dicitur: (*Ps.* CXV. 5.) *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*; et eorum victimæ, qui continentiâ, et corporis sanctitate, animas suas immolant Domino..... *Et ipsæ mensæ tectæ erant desuper*, propter imbrium violentiam, et æstivi solis nimiam siccitatem: ut carnes desuper positæ, possint dicere cum Prophetâ: (*Ps.* CXX. 6.) *Per diem sol non uret nos, neque luna per noctem:* quorum alterum, nimiis pluviis, et tempestatibus tribulationum dissolvit oblationes; alterum vehementi æstu persecutionum arefacit quidquid oblatum est.

Lib. 1. *Comment. in Epist. ad Ephes. cap.* 2. *T.* 3. *p.* 346. Quòd si uni-

(*a*) παστοφόρια.

I. Nunquid aliud in universâ Salomonis ditione templum fuit omnipotenti Deo sacrum ?

R. Hoc unicum non in regno Salomonis solùm, sed et in toto terrarum orbe templum fuit, in quo voluerit Deus solemni ritu coli et adorari. Et in eo templo Altare unum fuit, in quo hostias immolari fas esset, ut jam diximus, (§. XI. *hujusce Cap.*) ubi de Tabernaculo Mosaïco.

I. Quid nobis unico hoc Templo et Altari præsignabatur?

R. Unam esse Ecclesiam, unum Sacerdotium, unum Sacrificium novæ legis, unum cultum soli Deo debitum, in unâ catholicâ Ecclesiâ ritè, extra Ecclesiam illegitimè tribuendum.

versa ædificatio compaginata, crescit in templum sanctum in Domino, omni labore nitendum est, ut fiamus illi lapides de quibus scriptum est: *Lapides sancti volvuntur super terram.* Et cùm fuerimus vivi lapides, ex omni parte dolati, leves, politi, nullam habentes scabredinem, ædificemur in templum, et fiamus habitaculum Deo; condaturque in nobis arca testamenti custos legis Domini, et Cherubim scientiæ multitudo;... dicamurque *oraculum*, sive... *locutorium*; ut cum Apostolo (2. *Cor.* XIII. 3.) erumpamus in vocem : An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus ?.... Summus autem angularis lapis, qui populum utrumque contineat : sive juxta *aliam* interpretationem cœlestia jungat atque terrena, Christus est Dominus noster : lapis præcisus de monte sine manibus; de quo et Psalmista (*Ps.* CXVII. 22. 23.) testatur, dicens : *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud.* Reprobatus quippe est à Pharisæis, qui videbantur legis habere notitiam, Deique templum legalibus ædificare mandatis : et assumptus à Deo in angularem lapidem, ut duos parietes ipse medius contineret; et per illum uterque populus ad Deum haberet accessum.

S. HIERONYM. *vel potiùs* Pelagius, *in c.* 2. *ad Ephes. v.* 20. Superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.... Prophetarum novi testamenti Christus est etiam fundamentum; qui etiam lapis dicitur angularis, duos conjungens et continens parietes. Ideo autem fundamentum, et summus est : quia in ipso fundatur et consummatur Ecclesia : *Crescit in templum sanctum Domino.* In templo sancto non possunt lapides nisi sancti poni : ad comparationem templi Jerusalem, dixit exstrui corpus Christi, id est, Ecclesiam : et multò majorem munditiam et sanctitatem habet veritas, quàm imago. In quo et vos coædificamini in tabernaculum Dei, in Spiritu sancto, ut cum Apostolis et Prophetis, sitis habitaculum Dei spirituale, non manufactum.

S. GREG. MAGN. Papa, *Lib.* 34. *Moral. in Job. c.* 10. Quid domus illa, nisi sanctam Ecclesiam, quam in cœlestibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cujus ædificationem electorum animæ, quasi quidam expoliti lapides, deterguntur. Quæ cùm ædificatur in cœlis, nullus illic jam disciplinæ malleus resonat : quia dolati atque perfecti illuc lapides dicimur, ut locis juxta meritum congruis disponamur. Hic enim foris tundimur, ut illuc sine reprehensione veniamus. Hic malleus, hîc securis, hic omnia tunsionum resonant ferramenta. In domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æternâ patriâ omnes jam percussionum strepitus conticescunt. Nequaquam ibi malleus perculit; quia nulla animadversio affligit. Nequaquam securis incidit; quia receptos interiùs nulla foras severitatis sententia projicit. Nequaquam ferramenta perstrepunt : quia nec quælibet minima ultrà jam flagella sentiuntur.

Vide etiam auctores de quibus suprà præfati sumus litt. (D) *et sanctum Augustinum, aliosque SS. Patres quos exscribimus infrà hujusce Operis Parte* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. de Festis §. 24. de Dedicatione *seu* Consecratione Ecclesiæ.

§. 18. De divisione et schismate decem Tribuum sub Jeroboam. Status et mores populi sub Regibus Jnda et Israël.

I. Mortuo Salomone quis regnum ejus tenuit ?

R. Roboam filius ejus. (A)

I. Hoc Rege accidit-ne aliquid notatu dignum ?

R. Deo ita permittente factum est, quod Deus Salomoni prænuntiandum mandaverat, ut in pœnâ scelerum ipsius regnum Roboam in duo regna scinderetur. (B)

I. Quâ ratione facta hæc divisio est ?

R. Roboam regno potitus, populum quem sibi conciliare debuerat, imprudens irritavit, Deo rem ita, præ æquissimo judicio, disponente. Hinc factum est ut decem Tribus ab eo deficerent, et Jeroboam Regem renuntiarent. Tribus duæ, Juda nimirum et Benjamin, penès Roboam solæ resederunt. Atque hæc illa fuit Israëlitici Imperii in duas partes distractio. (C)

I. Nunquid Roboam intercessit, et obstitit quominus hæc regni sui distractio fieret ?

R. Delectu centum octoginta millium habito, conaturus erat decem Tribus ad se vi retrahere. Sed intercessit Deus per Prophetam, admonens prælio abstinendum ; Divino nutu Jeroboam regnum accepisse. Itaque bellum inter eos tum temporis nullum fuit. Sed triennio post renato inter utrumque regem bello, non est ampliùs inter eos confecta pax. (D)

(A) 3. Reg. xi. 43. Dormivitque Salomon cum patribus suis, et sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

(B) 3. Reg. xi. 31. Et ait Jeroboam : Tolle tibi decem scissuras : hæc enim dicit Dominus Deus Israël : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem Tribus.

(C) 3. Reg. xii. 13. Responditque Rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod ei dederant, 14. et locutus est eis secundùm consilium juvenum, dicens : Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro : Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. 15. Et non acquievit Rex populo : quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum, quod locutus fuerat in manibus Ahiæ Silonitæ, ad Jeroboam filium Nabat.... 20. Factum est autem cùm audisset omnis Israël, quòd reversurus esset Jeroboam, miserunt et vocaverunt eum congregato cœtu, et constituerunt eum Regem super omnem Israël, nec secutus est quisquam domum David præter tribum Juda solam, 21... et tribum Benjamin.

S. Aug. *de Gratiâ et lib. arb. c.* 21. *n.* 42. Quis non ista judicia divina contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quidquid vult, reddens eis tamen secundùm merita eorum ? Roboam filius Salomonis respuit consilium salubre seniorum, quod ei dederant, ne cum populo durè ageret, et verbis coævorum suorum potiùs acquievit respondendo minaciter quibus leniter debuit. Unde hoc, nisi propriâ voluntate ? Sed hinc ab eo recesserunt decem Tribus Israël, et alium Regem sibi constituerunt Jeroboam, ut irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum esse prædixerat... Nempe sic factum est illud per hominis voluntatem, ut tamen conversio esset à Domino... Agit enim Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat quod per eos agere ipse voluerit, qui omnino injustè aliquid velle non novit.

(D) 3. Reg. xii. 21. Venit autem Roboam Jerusalem, et congregavit

I. Quod nomen utrique regno datum ?

R. Regnum Roboam, Regnum Juda, dictum est. Regno Jeroboam, Regnum Ephraïm, Regnum Israël, nomen fuit. (E)

I. Quænam urbes fuere uniuscujusque regni caput ?

R. Regni Juda Jerusalem caput semper fuit. Regni Israël Thersa primùm caput fuit, deinde Samaria. (F)

I. Quomodo vixit populus Judaïcus sub Roboam Rege ?

R. Fecit Roboam quod rectum erat coram Domino per tres annos ab initio regni sui ; populusque ejus exempla secutus est. Sed elapso triennio, Roboam et cum eo populus Juda dereliquit legem Domini, et impiè ambulavit. Ideoque traditi sunt ad tempus in manus Sesac Regis Ægypti. (G)

universam tribum Juda, et tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Israël, et reducerent regnum Roboam filio Salomonis. 22. Factus est autem sermo Domini ad Semeïam virum Dei, dicens : 23. Loquere ad Roboam filium Salomonis.... dicens :.... 24. Hæc dicit Dominus : Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël : revertatur vir in domum suam, à me enim factum verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, et reversi sunt de itinere, sicut eis præceperat Dominus.

XIV. 30. Fuitque bellum inter Roboam et Jeroboam cunctis diebus.

S. Aug. *Lib.* 17. *de Civ. Dei*, *c.* 21. Cæteri post Salomonem Reges Hebræorum vix inveniuntur per aliqua ænigmata dictorum suorum rerumve gestarum, quod ad Christum et Ecclesiam pertineat, prophetasse, sive in Judâ, sive in Israël. Sic enim appellatæ sunt illius populi partes, ex quo propter Salomonis offensam tempore filii ejus Roboam, qui patri successit in regnum, Deo vindicante, divisus est. Proinde tribus decem, quas accepit Jeroboam servus Salomonis, Rex eis in Samariâ constitutus, propriè vocabantur Israël, quamvis hoc universi populi illius nomen esset. Duabus verò tribubus, Judæ scilicet et Benjamin, quæ propter David, ne penitùs regnum stirpis ejus fuisset eradicatum, remanserant subjacentes civitati Jerusalem Judæ nomen fuit : quia ipsa erat tribus unde David. Benjamin verò tribus altera ad idem Regnum... pertinens, erat unde fuit Saül Rex ante David.... Verumtamen etiam tribus Levi ad regnum Jerosolymitanum pertinebat magis, ubi erat Dei templum, cui serviebat. Diviso igitur populo, primus regnavit in Jerusalem Roboam Rex Juda, filius Salomonis ; et in Samariâ Jeroboam Rex Israel servus Salomonis. Et cùm voluisset Roboam tanquam tyrannidem divisæ illius partis bello persequi, prohibitus est populus pugnare cum fratribus suis, dicente Deo per Prophetam, se hoc fecisse. Unde apparuit nullum in eâ re, vel Regis Israël, vel populi fuisse peccatum, sed voluntatem Dei vindicantis impletam. Quâ cognitâ, pars utraque inter se pacata conquievit : non enim religionis, sed regni fuerat facta divisio.

(E) 3. Reg. xv. 17. Ascendit quoque Baasa rex Israel in Judam, et ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda.

Isai. vii. 17. Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super domum patris tui, dies qui non venerunt à diebus separationis Ephraim à Juda cum rege Assyriorum.

(F) 3. Reg. xv. 33. Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israël, in Thersa.

Isaiæ. x. 10. Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic et simulacra eorum de Jerusalem, et de Samaria.

(G) 3. Reg. xiv. 22. Et fecit Judas malum coram Domino, et irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccaverunt. 23. Ædificaverunt enim et ipsi aras, et statuas, et lucos, super omnem collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam : 24. Sed et effeminati fuerunt in terrâ, feceruntque omnes abomi-

I. Quomodo vixit Jeroboam ?

R. Impiè vixit et sceleratè : veritus ne si Jerosolymam, sacrificandi causâ, subditi sui juxta legem subinde proficiscerentur, eos ad se Roboam religionis obtentu retraheret ; statuit eos superstitione occupare. Itaque vitulos aureos constituit, quibus populus litaret ; ut sic decem Tribubus à reliquis duabus et religione et dominatione secretis, implacabile hinc inde odium et bellum nasceretur. (H)

I. Nunquid omnes prorsus Israëlitæ in hanc idololatriam prolapsi sunt ?

R. Omnes ferè impii Regis exemplum secuti. Qui nunquam à Dei cultu legitimo recesserunt, ii fuere semper præ aliis numero paucissimi. (I)

I. Cujus rei typus fuit schisma decem Tribuum ?

R. Typus fuit schismatum et hæreseon, quibus in unoquoque seculo plurimi Christianorum segregandi erant ab Ecclesiâ Catholicâ, extra quam nulla salus.

I. Quandiu duravit hoc schisma ?

R. Quandiu stetit regnum Israëliticum. Nec tamen dispersis in varias terræ regiones decem Tribubus, schisma Samaritanorum penitùs exstinctum est, ut infrà dicemus. Ad Christi usque tempora, imò ad ultimum templi Jerosolymitani excidium, implacabile inter Judæos et Samaritanos odium fuit. (K)

nationes gentium.... 25. In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac Rex Ægypti in Jerusalem, 26. et tulit thesauros domûs Domini, et thesauros regios, et universa diripuit.

2. Paral. xi. 17. Et roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos : ambulaverunt enim in viis David et Salomonis annis tantùm tribus.

xii. 1. Cùmque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem Domini, et omnis Israël cum eo. 2. Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac Rex Ægypti in Jerusalem, quia peccaverant Domino.... 4. Cepitque civitates munitissimas in Judâ, et venit usque in Jerusalem. 5. Semeias autem Propheta ingressus est ad Roboam, et principes Juda,.... dixitque ad eos : Hæc dicit Dominus : Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac.

(H) 3. Reg. xii. 26. Dixitque Jeroboam in corde suo : Nunc revertetur regnum ad domum David, 27. si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem :.... 28. Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis : Nolite ultrà ascendere in Jerusalem : ecce dii tui Israël, qui te eduxerunt de terrâ Ægypti.

(I) 3. Reg. xii. 30. Factum est verbum hoc in peccatum : ibat enim populus ad adorandum vitulum.

2. Paral. xi. 16. Sed et de cunctis Tribubus Israël, quicunque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israël, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.

Tob. i. 5. Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat Rex Israël, hic (Tobias) solus fugiebat consortia omnium, 5. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israël.

(K) Joan. iv. 9. Dicit ergo ei (Jesu) mulier illa Samaritana : Quomodo tu Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana ? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.... 20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.

I. Quot fuerunt Reges Juda ?

R. Viginti : quorum hæc nomina sunt. 1. Roboam. 2. Abiam. 3. Asa. 4. Josaphat. 5. Joram. 6. Ochozias. 7. Athalia Regina. 8. Joas. 9. Amasias. 10. Ozias. 11. Joatham. 12. Achaz. 13. Ezechias. 14. Manasses. 15. Amon. 16. Josias. 17. Joachaz. 18. Joakim. 19. Joachin seu Jechonias. 20. Sedechias. (L)

I. Quot fuerunt Reges Israël ?

R. Undeviginti, quorum nomina hæc sunt. 1. Jeroboam. 2. Nadab. 3. Baasa. 4. Ela. 5. Zambri, regni invasor. 6. Amri. 7. Achab. 8. Ochozias. 9. Joram. 10. Jehu. 11. Joachaz. 12. Joas. 13. Jeroboam alter. 14. Zacharias. 15. Sellum. 16. Manahem. 17. Phaceia, filius Manahem. 18. Phacee, filius Romeliæ. 19. Ozee.

I. Quomodo vixerunt Reges Juda ?

R. Ezechias et Josias sanctitate, et pietate, et zelo, et justitiâ cæteris antecelluerunt. (M) Josaphat, imò Ozias et Joatham pietas laudatur. Verùm maxima fuere in plerisque vitia. Ob id præsertim complures notati sunt in Scripturis, quòd erecta contra Dei legem in excelsis locis altaria non abstulerint. Denique multi inter eos sceleribus et impietate notissimi. Quales fuere Roboam, Abiam, Joram, Ochozias, Athalia Regina, Joas non initio quidem, sed in fine regni sui; Amasias, Achaz, Manasses, qui in pœnam impietatis vinctus ab Assyriis Babylonem deductus est, ubi ad Deum conversus, pœnitentiam egit, et regno restitutus sanctè obiit. Amon qui Manassem parentem peccantem, non pœnitentem secutus est. Joachaz, Joakim et Sedecias, qui captivus abductus est in Babyloniam cum omni populo Judaïco, fuitque Regum ultimus. (N)

I. Quomodo vixerunt Reges Israël ?

R. Omnes impiè vixerunt. Omnes Jeroboami vestigia secuti, vitulos aureos coluerunt, et decem Tribuum schisma et idololatriam vel impiè tuiti sunt, vel accommodatâ ad proprias utilitates religione, foverunt.

I. Quomodo vixit interea populus Dei in utroque regno ?

R. Omnes ferè Regum suorum exempla secuti sunt. Sed servavit sibi Deus in utroque regno quâlibet ætate viros ali-

(L) *Qui Regum Israël et regum Juda bella et præclara vel nefanda facinora, omnem denique vitæ ipsorum historiam noscere cupit, legat librum* 3. *et* 4. Regum *et secundum* Paralipomenon.

(M) Eccli. xlviii. 25. Fecit Ezechias quod placuit Deo, et fortiter ivit in viâ David patris sui.

xlix. 1. Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii... 2. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini. 3. Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis, et tulit abominationes impietatis. 4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

(N) *Hæc fusè narrantur in libris* Regum 3. *et in* 2. Paralipomenon, *quos legere non pigebit.*

Eccli. xlix. 5. Præter David, Ezechiam, et Josiam, omnes peccatum commiserunt : 6. Nam reliquerunt legem Altissimi Reges Juda, et contempserunt timorem Dei.

quot, qui nullâ habitâ ratione impietatis Regum suorum, Deum sanctè colere et legis præcepta servare non destiterunt unquam. (O)

I. Quomodo tot inter exempla vitiorum, in rectâ religione permansit populus Dei?

R. Populus Juda suos semper habuit Sacerdotes, qui custodiebant scientiam et legem. Misit insuper Deus quolibet tempore Prophetas, qui populum ab impietate vel arcerent vel revocarent, et ad sanctè vivendum hortarentur.

Nec populus Israëlitici regni fuit planè sibi relictus. Misit et ad eos Deus jugiter Prophetas, qui populum ad pœnitentiam vocarent, et ab vitulorum aureorum impietate et superstitione ad veram religionem traducerent: regerentque et in pietate firmarent eos, qui nunquam à legitimo Dei cultu defecerant. Elias et Eliseus magni illi prophetæ, per quos Deus tot et tanta præter naturæ ordinem operatus est, vixerunt in regno Israëlitico. (P)

§. 19. De Prophetis et Prophetiis.

I. Prophetarum nomine, quos homines intelligis?

R. Prophetæ fuerunt homines sancti, extraordinariâ missione à Deo suscitati in salutem populi: qui divino afflatu multa fortiter et liberè loquebantur, arcana et abscondita noverant, futura prænuntiabant, grandia sæpiùs miracula faciebant.

I. Qui fuerunt celeberrimi Prophetarum sub Regibus.

R. Elias, Eliseus, et Isaïas. Priores duo nihil scripsere.

I. Quænam fuere facta illustriora Eliæ Prophetæ?

R. Oratione cœlum conclusit ne pluviam terræ daret per triennium, quo elapso pluviam precibus impetravit. Invo-

(O) 3. Reg. xix. 18. Derelinquam mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, et omne os, quod non adoravit eum osculans manus.

Rom. xi. 4... Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

(P) *Lege capita* 17. 18. 19. 21. *lib.* 3. Regum, *et lib.* 4. *novem priora capita et caput decimum tertium, in quibus Eliæ et Elisei Prophetarum gesta narrantur, et virtutes laudantur: vide etiam* 2. *sequenti* Ecclesiastici *caput* 48. *litt.* (A *et* B)

S. Aug. *Lib.* 17. *de Civ. Dei, c.* 22. Verùm Rex Israël Jeroboam mente perversâ non credens Deo, quem veracem promisso sibi regno, datoque probaverat,... instituit idololatriam in Regno suo, et populum Dei secum simulacrorum cultu obstrictum nefandâ impietate decepit. Nec tamen omnimodo cessavit Deus non solùm illum regem, verùm etiam successores ejus et impietatis imitatores, populumque ipsum, arguere per Prophetas. Nam ibi exstiterunt et magni illi insignesque Prophetæ, qui etiam mirabilia multa fecerunt, Elias et Eliseus discipulus ejus. Etiam ibi dicenti Eliæ, *Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus...* (3. *Reg.* xix. 14.) responsum est, illic esse septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. (*Ibid.* 18.)

Cap. 23. Itemque in regno Judâ pertinente ad Jerusalem, eliam succedentium Regum temporibus non defuerunt Prophetæ: sicut Deo placebat eos mittere, vel ad prænuntiandum quod opus erat, vel ad corripienda peccata, præcipiendamque justitiam.

cato Domino, obtinuit ut ignis de cœlo delapsus, hostiam altari impositam absumeret, quo ingenti miraculo populus ab impio et sacrilego Baal cultu abductus est : tum Eliæ jussu profani sacerdotes Baal quadringenti quinquaginta necati sunt. Corvi cibum ei ministrarunt. Filium viduæ à mortuis suscitavit. Angelus ei panem apposuit in remotiora secedenti, dùm eum quæreret ad necem Jesabel, Regis uxor impia et sacrilega, cui et prædixit Elias futurum ut cadaver ejus canes absumerent. Mirâ animi firmitate et verborum libertate Reges allocutus est. Quinquaginta hominum turmas duas cum suis ducibus, accito de cœlo igne, delevit. Jordanis fluvii aquâ pallio divisâ, amnem sicco vestigio transmisit. In cœlum igneo curru raptus est. Inde in fine seculorum reversurus, ut filios Israël convertat ad Dominum. (A)

I. Quænam fuere facta illustriora Elisei Prophetæ ?

R. Jordanem fluvium, quemadmodum et Elias, sicco vestigio transmisit. Aquas Jericho sanavit. Pueris irridentibus sibi maledixit, qui mox ab ursis duobus ad duo supra quadraginta devorati sunt. Moabitas à Regibus Juda, Israël, et Edom prælio vincendos prædixit, tribusque his Regibus aquam impetravit. Viduæ oleum multiplicavit. Mulieri Sunamitidi sterili fecunditatem obtinuit. Mortuum illius filium vitæ reddidit. Naaman leprâ purgavit. Giezi servum suum, ob munera à Naaman, occasione illius curationis, suscepta, à se expellit, perpetuàque eum et posteros ejus leprâ infecit. Ferrum securis in aquas delapsum natare fecit. Quidquid in secretiori Regis Syriæ consilio statuebatur, Regi Israël patefecit. Oculos pueri aperuit, ut videret in monte

(A) *Vide cap.* 17. 18. 19. 21. *lib.* 3. Regum, *et lib.* 4. *duo priora capita.*

Eccli. xlviii. 1. Surrexit Elias Propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. 2. Qui induxit in illos famem, et irritantes illum invidiâ suâ pauci facti sunt. 3. Verbo Domini continuit cœlum, et dejecit de cœlo ignem ter. 4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest sic gloriari tibi ? 5. Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis in verbo Domini Dei. 6. Qui dejecisti reges ad perniciem, et confregisti facilè potentiam ipsorum, et gloriosos de lecto suo. 7. Qui audis in Sina judicium, et in Horeb judicia defensionis. 8. Qui ungis reges ad pœnitentiam, et Prophetas facis successores post te. 9. Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. 10. Qui scriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob... 13. Elias quidem in turbine tectus est, et in Eliseo completus est spiritus ejus.

Malach. iv. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis. 6. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum : ne fortè veniam, et percutiam terram anathemate.

Matth. xi. 14. Ipse est Elias qui venturus est.

xvii. 10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes : Quid ergo scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primùm venire ? 11. At ille respondens, ait eis : Elias quidem venturus est, et restituet omnia.

Jacob. v. 17. Elias homo erat similis nobis passibilis : et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. 18. Et rursùm oravit : et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

equos et currus igneos. Missos contra se Regis Syriæ milites excæcavit. Victorias quas ex Syris Israëlitæ, Deo mirabiliter protegente, erant reportaturi, prædixit. Tandem ad tactum ossium ejus in sepulcro quiescentium, suscitatum est mortui cadaver. (B)

I. Quid Isaïas notatu dignum egit?

R. Scripsit librum, in quo de Christo et Ecclesiâ tot et tam perspicua vaticinatus est, ut Evangelista potiùs quàm Propheta jure merito dici possit. (C)

I. Quod vitæ genus agebant Prophetæ?

R. Vivebant sanctissimè, et ut plurimùm parcè ac duriter, et longè ab hominum frequentiâ. Si quando, Deo vocante, munus et officium aliquod esset obeundum, tunc, nec priùs, relictâ solitudine, prodibant in medium. (D)

(B) *Vide hæc fusiùs enarrata lib.* 4. Regum *cap.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *et* 13.

Eccli. xlviii. 13. Elias quidem in turbine tectus est, et in Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis non pertimuit principem, et potentiâ nemo vicit illum. 14. Nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum prophetavit corpus ejus. 15. In vita suâ fecit monstra, et in morte mirabilia operatus est.

Luc. iv. 27. Multi leprosi erant in Israël sub Eliseo Prophetâ: et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.

(C) Eccli. xlviii. 25.... Isaïas Propheta magnus, et fidelis in conspectu Dei. 26. In diebus ipsius retrò rediit sol, et addidit regi (Ezechiæ) vitam. 27. Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum 28. ostendit futura, et abscondita antequam evenirent.

S. Hieron. *Prol. in Exposit. Isaïæ, tom.* 3. Sic exponam Isaïam, ut illum non solùm Prophetam sed Evangelistam et Apostolum doceam.... Quidquid sanctarum est Scripturarum, quidquid potest humana lingua proferre, et mortalium sensus accipere, isto volumine continetur.

Præf. in Isaïam. Primùm de Isaïâ sciendum, quòd in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis et urbanæ eloquentiæ, nec habens quidpiam in eloquio rusticitatis admistum... Deinde etiam hoc adjiciendum, quòd non tam Propheta, quàm Evangelista dicendus sit. Ita enim universa Christi Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est, ut non eum putes de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere... Prophetavit autem Isaïas in Jerusalem, et in Judæâ, necdum decem Tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commixtim, nunc separatim texit oraculum. Et cùm interdum ad præsentem respiciat historiam, et post Babyloniam captivitatem reditum populi significet in Judæam: tamen omnis ei cura de vocatione gentium et adventu Christi est.

S. Aug. *Lib.* 18. *de Civ. Dei, c.* 29. *n.* 1. Isaïas Propheta non est in libro duodecim Prophetarum, qui propterea dicuntur minores, quia sermones eorum sunt breves, in eorum comparatione, qui majores ideo vocantur, quia prolixa volumina condiderunt: ex quibus est hic Isaïas.... Isaïas ergo inter illa quæ arguit iniqua, et justa præcepit, et peccatori populo mala futura prædixit, etiam de Christo et Ecclesiâ, hoc est, de Rege et eâ quam condidit Civitate, multò plura quàm cæteri prophetavit: ita ut à quibusdam Evangelista, quàm Propheta potiùs diceretur.

(D) *Lege librum Gallicè scriptum, cui titulus: Vita Prophetarum.* (Vies des Prophètes) *Iste liber totus quantus est, ex sacris Scripturis est contextus.*

Luc. i. 70. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, Prophetarum ejus.

xi. 47. Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

I. Quomodo gerebant se Prophetæ erga Reges et populos?

R. Procul omni assentatione positâ, procul omni ignavo obsequio, liberè et audacter crimina denuntiabant, detegebant, arguebant, non verebantur, adductâ in medium veritate, frangere superbiam Regum et Optimatum, et vel durissima nuntiare. Non eos adversitatis aut periculi tempestas, non honoris aura potuit unquam ab obsequio divino et à studio veritatis avocare. (E)

HEBR. XI. 32... Deficiet me tempus enarrantem de.. David, Samuël, et Prophetis : 33. Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, 34. exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum : 35. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. 36. Alii verò ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres : 37. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti : 38. Quibus dignus non erat mundus : in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terræ. 39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, 40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

2. PETR. I. 21. Non enim voluntate humanâ allata est aliquando prophetia : sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

III. 2. Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum à sanctis Prophetis.

(E) 1. REG. XV. 17. Et ait Samuel (ad Saûl :) Nonne cùm parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es? unxitque te Dominus in Regem super Israël?... 19. Quare ergo non audisti vocem Domini : sed versus ad prædam es, et fecisti malum in oculis Domini? *Cætera Vide suprà hujusce Capitis* 2. 16. *litt.* (C)

2. REG. XII. 7. Dixit Nathan ad David :.. 9. Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethæum percussisti gladio, et uxorem illius accepisti in uxorem tibi, et interfecisti eum gladio filiorum Ammon. 10. Quamobrem non recedet gladius de domo tuâ usque in sempiternum, eò quòd despexeris me, et tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua. 11. Itaque hæc dicit Dominus : Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis... 12. Tu enim fecisti absconditè : Ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel... 14. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

XXIV. 12. Cùmque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens : Aut septem annis veniet tibi fames in terrâ tuâ : aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur : aut certè tribus diebus erit pestilentia in terrâ tuâ.

1. PARAL. XXI. 11. Cùmque venisset Gad ad David, dicit ei : Hæc dixit Dominus : Elige quod volueris : 12. Aut tribus annis famem : aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere : aut tribus diebus gladium Domini, et pestilentiam versari in terrâ, et Angelum Domini interficere in universis finibus Israël.

3. REG. XIV. 7. Vade, et dic Jeroboam : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Quia exaltavi te de medio populi, et dedi te ducem super populum meum Israël... 9.... Operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, et fecisti tibi deos alienos et conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum : 10. Idcirco ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, et percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, et clausum, et novissimum in Israël : et mundabo reliquias domûs Jeroboam sicut mundari solet fimus usque ad purum. 11. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes :

qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli.... 14. Constituit autem sibi Dominus Regem super Israël, qui percutiet domum Jeroboam in hâc die, et in hoc tempore.

XVIII. 18. Et ille (Elias) ait : Non turbavi Israël, sed tu et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim.

XXI. 19. Et loqueris ad eum, (Achab) dicens : Hæc dixit Dominus ; Occidisti ; insuper et possedisti. Et post hæc addes : Hæc dicit Dominus : In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. 20. Et ait Achab ad Eliam : Num invenisti me inimicum tibi ? Qui dixit : Inveni, eò quòd venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini. 21. Ecce ego inducam super te malum, et demetam posteriora tua, et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum, et ultimum in Israël. 22. Et dabo domum tuam sicut domum Jeroboam,... et sicut domum Baasa :... quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, et peccare fecisti Israël. 23. Sed et de Jezabel locutus est Dominus, dicens : Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel. 24. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes : si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli.

4. REG. I. 3. Angelus Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens : Surge et ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, et dices ad eos : Nunquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron ? 4. Quamobrem hæc dicit Dominus : De lectulo, super quem ascendisti, non descendes ; sed morte morieris.

2. PARAL. XVI. 7. In tempore illo venit Hanani Propheta ad Asa regem Juda, et dixit ei : Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tuâ.... 9. Stultè igitur egisti, et propter hoc ex præsenti tempore adversùm te bella consurgent.

3. REG. XXII. 8. Ait rex Israël (Achab) ad Josaphat : Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum : sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla.... 14... Michæas ait : Vivit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.... 17. Et ille ait : Vidi cunctum Israël dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem. Et ait Dominus : Non habent isti dominum : revertatur unusquisque in domum suam in pace. 18. Dixit ergo rex Israël ad Josaphat : Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum ?

2. PARAL. XIX. 2. Cui (Josaphat) occurrit Jehu... Videns, et ait ad eum : Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitiâ jungeris, et idcirco iram quidem Domini merebaris.

4. REG. III. 13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël : (Joram) Quid mihi et tibi est ? Vade ad Prophetas patris tui, et matris tuæ.... 14.... Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

XX. 1. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem : et venit ad eum Isaïas filius Amos, Propheta, dixitque ei : Hæc dicit Dominus Deus : Præcipe domui tuæ : morieris enim tu, et non vives.

JEREM. XXI. 3. Et dixit Jeremias ad eos : (nuntios Sedeciæ regis Judæ) Sic dicetis Sedeciæ : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversùm regem Babylonis, et Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum : et congregabo ea in medio civitatis hujus. 5. Et debellabo ego vos in manu extentâ, et in brachio forti, et in furore, et in indignatione, et in irâ grandi. 6. Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines et bestiæ pestilentiâ magnâ morientur. 7. Et post hæc ait Dominus : Dabo Sedeciam regem Juda, et servos ejus, et populum ejus, et qui derelicti sunt in civitate hâc à peste, et gladio, et fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu inimicorum eorum, et in manu quærentium animam eorum, et percutiet eos in ore gladii, et non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.

XXII. 17. Tui oculi, et cor ad avaritiam, et ad sanguinem innocentem fundendum, et ad calumniam, et ad cursum mali operis. 18. Propterea

hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda : Non plangent eum : væ frater et væ soror : non concrepabunt ei : væ domine, et væ inclyte. 19. Sepulturâ asini sepelietur, putrefactus et projectus, extra portas Jerusalem.

XXXIV. 2.... Loquere ad Sedeciam regem Juda : et dices ad eum : Hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni. 3. Et tu non effugies de manu ejus : sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis... 21. Et Sedeciam regem Juda, et principes ejus, dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quærentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis, 22... et reducam eos in civitatem hanc, et præliabuntur adversùs eam, et capient eam : et incendent igni : et civitates Juda dabo in solitudinem, eò quòd non sit habitator.

DANIEL. IV. 16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar.... (regi Nabuchodonosor) dixit : Domine mi, somnium his qui te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit.... 21. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem : 2. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, et fenum ut bos comedes, et rore cœli infunderis : septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus super regnum hominum.... 24. Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum : forsitan ignoscet delictis tuis.

V. 17.... Daniel ait coram rege (Baltassare) : Munera tua sint tibi, et dona domûs tuæ altari da : Scripturam autem legam tibi, rex, et interpretationem ejus ostendam tibi. 18. O rex, Deus altissimus regnum et magnificentiam.... dedit Nabuchodonosor patri tuo.... 20. Quando autem elevatum est cor ejus, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, et gloria ejus ablata est : 21. Et à filiis hominum ejectus est, sed et cor ejus cum bestiis positum est, et cum onagris erat habitatio ejus : fenum quoque ut bos comedebat, et rore cœli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quòd potestatem habet Altissimus in regno hominum.... 22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia : 23. Sed adversùm Dominatorem cœli elevatus es : et vasa domûs ejus allata sunt coram te : et tu, et optimates tui, et uxores tuæ, et concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis : deos quoque argenteos, et aureos, et æreos, ferreos, ligneosque et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti : porrò Deum, qui habet flatum tuum in manu suâ, et omnes vias tuas, non glorificasti : 24. Idcirco ab eo missus est articulus manûs, quæ scripsit hoc, quod exaratum est.... 26. Et hæc est interpretatio sermonis. *Mane :* numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud. 27. *Thecel :* appensus est in staterâ, et inventus es minùs habens. 28. *Phares :* divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis. 30. Eàdem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus.

JEREM. XXXIV. 13. Hæc dicit Dominus Deus Israël : Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die quâ eduxi eos de terrâ Ægypti, de domo servitutis, dicens : 14. Cùm completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, et servict tibi sex annis, et dimittes eum à te liberum : et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. 15. Et conversi estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum : et inistis pactum in conspectu meo, in domo, in quâ invocatum est nomen meum super eam. 16. Et reversi estis, et commaculastis nomen meum : et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi et suæ potestatis : subjugastis eos ut sint vobis servi et ancillæ. 17. Propterea hæc dicit Dominus : vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo : ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, et ad famem : et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. 18. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, et non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conci-

I. Quomodo gesserunt se Reges erga Prophetas ?

R. Eos Reges boni et coluerunt et amaverunt, seu ministros et homines Dei. Mali autem Reges eos aversati sunt plerumque, et persecuti sunt, imò quandoque occiderunt, tanquam homines audaces et importuni, qui nonnisi mala nuntiarent, qui pôpulorum animis trepidationem, metumque incutientes, omnia sùsque dèque verterent. (F)

derunt in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus : 19. principes Juda et principes Jerusalem, eunuchi et sacerdotes, et omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli : 20. et dabo eos in manus inimicorum suorum, et in manus quærentium animam eorum : et erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli, et bestiis terræ.

Plurima ejusmodi occurrunt in Scripturis, quæ cuilibet legenti obvia sunt, ea idcirco hîc referre supersedemus.

(F) 3. REG. XIII. 4. Cùmque audisset rex (Jeroboam) sermonem hominis Dei, extendit manum suam... dicens : apprehendite eum. Et Exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum : nec valuit retrahere eam ad se... 6. Et ait rex ad virum Dei : Deprecare faciem Domini Dei tui, et ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum, et facta est sicut priùs fuerat.

2. PARAL. XVI. 10. Iratusque Asa adversùs Videntem, jussit eum mitti in nervum : valdè quippè super hoc fuerat indignatus.

3. REG. XVIII. 13. Nunquid non indicatum est tibi domino meo, (Eliæ) quid fecerim (*ego Abdias*) cùm interficeret Jezabel Prophetas Domini, quòd absconderim de Prophetis Domini centum viros.... in speluncis, et paverim eos pane et aquâ ? 16.... Venit Achab in occursum Eliæ. 17. Et.... ait : tu ne es ille, qui conturbas Israël ?

XIX. 1. Nuntiavit Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, et quomodo occidisset universos Prophetas gladio. 2. Misitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens : Hæc mihi faciant dii, et hæc addant, nisi hâc horâ cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis.

3. REG. XXII. 8. Et ait rex Israël (*Achab*) ad Josaphat : remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum : sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla.... 24. Accessit autem Sedecias,... et percussit Michæam in maxillam.... 26. Et ait rex Israël : Tollite Michæam, et.... 27.... mittite.... in carcerem, et sustentate eum pane tribulationis, et aquâ angustiæ.

4. REG. VI. 31. Et ait rex : (Joram) Hæc mihi faciat Deus, et hæc addat, si steterit caput Elisæi... super ipsum hodie.

2. PARAL. XXIV. 22. Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Joïada pater illius (Zachariæ) secum, sed interfecit filium ejus. Qui cùm moreretur, ait : videat Dominus, et requirat.

MATTH. XXIII. 35. Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum et altare.

JEREM. XXVI. 20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim : et prophetavit adversùs civitatem istam, et adversùs terram hanc, juxta omnia verba Jeremiæ. 21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus, verba hæc : et quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Ægyptum. 22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum..... 23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto : et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio : et projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis.

JEREM. XX. 2. Et percussit Phassur Jeremiam Prophetam, et misit eum in nervum.

XXVI. 7. Et audierunt Sacerdotes, et Prophetæ, et omnis populus Jeremiam loquentem... 8. Cùmque complesset Jeremias loquens omnia quæ præceperat ei Dominus,... apprehenderunt eum Sacerdotes, et Prophetæ, et omnis populus, dicens : Morte moriatur... 11. Et loculi

I. Reges Juda et Israël dubitare utique non poterant, quin à Deo ipso missi fuissent Prophetæ ; cur ergo eos vexabant et persequebantur ?

R. Quia *obsequium amicos, veritas odium parit.* (*Terentius.*) Nullis Prophetæ Regum cupiditatibus favebant : arguebant eos jugiter : audacter et liberè, ut homines missos à Deo, decet, loquebantur. Stabant autem ex adverso Pseudo-prophetæ non pauci, qui populi peccatis indulgebant, falsa prophetabant, loquebantur placentia, nihilque non moliebantur ut et Principes et populus suspectos haberent Prophetas Domini. Hinc fiebat ut corrupti corde Reges aversarentur veritatem, diligerent mendacium, opprimerentque eos qui sine assentatione dabant monita salutis. (G)

sunt Sacerdotes, et Prophetæ ad principes, et ad omnem populum, dicentes : Judicium mortis est viro huic : quia prophetavit adversùs civitatem istam.

XXXII. 4. Clauserat eum (*Jeremiam*) Sedecias rex Juda : dicens : Quare vaticinaris, dicens : Hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam ?

XXXVIII. 3. Et dixerunt principes regi : Rogamus ut occidatur homo iste ,... siquidem... non quærit pacem populo huic, sed malum. 5. Et dixit rex Sedecias : Ecce ipse in manibus vestris est : nec enim fas est regem vobis quidquam negare. 6. Tulerunt ergo Jeremiam, et projecerunt eum in lacum ,.... qui erat in vestibulo carceris : et submiserunt Jeremiam funibus in locum, in quo non erat aqua, sed lutum : descendit itaque Jeremias in cœnum. 7. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus ,..., quòd misissent Jeremiam in lacum... 8... Et locutus est ad regem, dicens : 9. Domine mi Rex, malefecerunt viri isti omnia quæcunque perpetrarunt contra Jeremiam Prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame.... 10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens : Leva Jeremiam Prophetam de lacu antequam moriatur.... 13. Et extraxerunt Jeremiam funibus, et eduxerunt eum de lacu : mansit autem Jeremias in vestibulo carceris. 14. Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Jeremiam Prophetam ad ostium tertium.... Et dixit rex ad Jeremiam : Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me aliquid. 15. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam : Si annuntiavero tibi, nunquid non interficies me ? Et si consilium dedero tibi, non me audies.... 28. Mansit verò Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem.

(G) 3. REG. XXII. 21. Egressus est spiritus, et stetit coram Domino, et ait : Ego decipiam illum. (*Achab.*) Cui locutus est Dominus : In quo ? 22. Et ille ait : Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus : Decipies, et prævalebis : Egredere : et fac ita. 23. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum.

JEREM. XIV. 13. Et dixi : A, a, a, Domine Deus : Prophetæ dicunt eis : Non videbitis gladium : et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. 14. Et dixit Dominus : Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo : non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos : visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. 15. Idcirco hæc dicit Dominus de Prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes : Gladius et fames non erit in terrâ hâc : in gladio et fame consumentur Prophetæ illi. 16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame, et gladio, et non erit qui sepeliat eos... et effundam super eos malum suum.

XXIII. 1. Væ pastoribus, qui disperdunt, et dilacerant gregem pascuæ

meæ, dicit Dominus. 2. Ideò hæc dicit Dominus Deus Israël ad pastores, qui pascunt populum meum : Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis eos : ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.... 4. Et suscitabo super eos pastores, et pascent eos : non formidabunt : et nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.... 11. Propheta namque et Sacerdos polluti sunt : et in domo meâ inveni malum eorum, ait Dominus. 12. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris : impellentur enim, et corruent in eâ : afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus. 13. Et in Prophetis Samariæ vidi fatuitatem : prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israël. 14. Et in Prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii : et confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque à malitiâ suâ : facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrha. 15. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad Prophetas : Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle : à Prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram. 16. Hæc dicit Dominus exercituum : Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos : visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. 17. Dicunt his, qui blasphemant me : Locutus est Dominus : pax erit vobis : et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt : Non veniet super vos malum... 19. Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet. 20. Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui : in novissimis diebus intelligetis consilium ejus. 21. Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant : non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. 22. Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos à viâ suâ malâ, et à cogitationibus suis pessimis... 25. Audivi quæ dixerunt Prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes : Somniavi, somniavi. 26. Usquequo istud est in corde Prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui ? 27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum... 30. Propterea... 32. Ecce ego ad Prophetas somniantes mendacium, ait Dominus : Qui narraverunt ea, et seduxerunt populum meum in mendacio suo, et in miraculis suis : cùm ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus... 39. Propterea... 40. dabo vos in opprobrium sempiternum, et in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur.

XXVII. 14... Nolite audire verba Prophetarum dicentium vobis : Non servietis regi Babylonis : quia mendacium ipsi loquuntur vobis. 15. Quia non misi eos, ait Dominus : et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter : ut ejiciant vos, et pereatis tam vos, quàm Prophetæ, qui vaticinantur vobis. 16... Nolite audire verba Prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis : .... mendacium enim prophetant vobis. 17. Nolite ergo audire eos.

XXVIII. 15. Et dixit Jeremias Propheta ad Hananiam Prophetam : Audi Hanania : non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego mittam te à facie terræ : hoc anno morieris : adversùm enim Dominum locutus es. 17. Et mortuus est Hananias Propheta in anno illo, mense septimo.

XXIX. 8. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Non vos seducant Prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrùm, et divini vestri : et ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis : 9. Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo : et non misi eos, dicit Dominus. 31... Hæc dicit Dominus ad Semeïam... Pro eo quòd prophetavit vobis Semeïas, et ego non misi eum : et fecit vos confidere in mendacio : 32. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego visitabo super Semeïam... et super semen ejus : non erit ei vir sedens in medio populi hujus, et non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus : quia prævaricationem locutus est adversùs Dominum.

Illud ipsum Pastoribus et Ministris Christi, qui dignè Deo functi sunt suo munere, sæpius contigisse constat ex historiâ Ecclesiasticâ. (H)

THREN. II. 14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent : viderunt autem tibi assumptiones falsas, et ejectiones.

IV. 12. Non crediderunt reges terræ, et universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis et inimicus per portas Jerusalem : 13. propter peccata Prophetarum ejus, et iniquitates Sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

EZECH. XIII. 3. Hæc dicit Dominus Deus : Væ Prophetis insipientibus : qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. 4. Quasi vulpes in desertis, Prophetæ tui Israël erant. 5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini. 6. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes : Ait Dominus : cùm Dominus non miserit eos : et perseveraverunt confirmare sermonem. 7. Nunquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis ? Et dicitis, Ait Dominus ; cùm ego non sim locutus. 8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium : ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus : 9. et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium : in consilio populi mei non erunt,... 10. eò quòd deceperint populum meum, dicentes : Pax, et non est pax... 17. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo : et vaticinare super eas, 18. et dic : Hæc dicit Dominus Deus : Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manûs : et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas : et cùm caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. 19. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis... Pro eo quòd mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi : et confortastis manus impii, ut non reverteretur à viâ suâ malâ, et viveret : 23. propterea vana non videbitis, et divinationes non divinabitis ampliùs, et eruam populum meum de manu vestrâ : et scietis quia ego Dominus.

XXXIV. 2... Hæc dicit Dominus Deus : Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos : nonne greges à pastoribus pascuntur ? 3. Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis : gregem autem meum non pascebatis. 4. Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, et quod abjectum est non reduxistis, et quod perierat non quæsistis : sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentiâ. 5. Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non esset pastor : et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersæ sunt, 6... et non erat qui requireret. 7. Propterea... 8. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo quòd facti sunt greges mei in rapinam, et oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quod non esset pastor : neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, et greges meos non pascebant. 9. Propterea Pastores, audite verbum Domini : 10. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos ut ultrà non pascant gregem, nec pascant ampliùs pastores semetipsos : et liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultrà eis in escam. 11... Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas, 12... et liberabo eas... 16. Quod perierat requiram, et quod abjectum erat reducam, et quod confractum fuerat alligabo, et quod infirmum fuerat consolidabo, et quod pingue et forte custodiam : et pascam illas in judicio... 22. Salvabo gregem meum, et non erit ultrà in rapinam.

(H) *Vide exempla superiùs allata ex Historiâ Ecclesiasticâ, hujusce Capit. §. 13. litt.* (H) *versùs finem.*

I. Quid Prophetæ prænuntiabant ?

R. Ea prænuntiabant omnia quæ eventura erant populo Dei, imò et cæteris gentibus, si fortè futura isthæc ad populum Dei aliquatenus pertinerent. Sed loquebantur potissimùm de Messiâ à Judæis exspectato, per quem solùm fieri poterat ut gentes salutem consequerentur.

I. De Judæis quid prænuntiarunt Prophetæ ?

R. Quidquid Judæorum genti, non vicinis modò temporibus, sed et futuris retrò seculis ad finem usque eventurum esset, totum id Prophetæ prænuntiarunt.

Rem explico. Non solùm prænuntiarunt Judæis Prophetæ imminentia quâlibet ætate bella, mox futuras victorias, et clades : sed prædixerunt in genere, Regnum Israël omninò delendum ; evertendam urbem Jerusalem ; Templum solo æquandum ; urbem iterum et templum esse ad tempus ædificanda ; Judæos abducendos esse in Babyloniam ; dein in patriam reversuros ; ab iis Messiam rejiciendum et occidendum ; mox eos à Deo deserendos, et toto terrarum orbe dispergendos. Interea futurum ut Deus cum gentibus quæ Deum hactenus ignoraverant, fœdus æternum iniret. Tandem Judæos ad Dominum in fine seculorum esse convertendos.

I. De cæteris gentibus quid prænuntiarunt Prophetæ ?

R. Quidquid vicinis gentibus, quibus ad eruditionem populi Israëlitici Deus utebatur, tunc temporis eveniebat, id prænuntiarunt omne. Præterea de futurâ vocatione omnium gentium ad Christi fidem, non obscurè, sed palàm et apertè locuti sunt. Prædixerunt futurum ut Deus, quem hactenùs non alia ferè gens quàm Israëlitica noverat et coluerat, ab omnibus omnino nationibus et cognosceretur tandem, et coleretur, et adoraretur.

I. Quid prædixerunt Prophetæ de Messiâ ?

R. Prædixerunt tempus et circumstantias ipsius adventûs, nativitatis, vitæ, ministerii, passionis, mortis, resurrectionis, et rerum omnium quæ inde erant toto terrarum orbe secuturæ. Tandem prædixerunt hunc ipsum denuo venturum ad judicandum vivos et mortuos, faciendamque æternam impiorum à bonis segregationem. (1)

I. Cur Deus voluit à Prophetis prænuntiari, non solùm ea omnia quæ ad seriem et progressum religionis pertinebant, sed etiam singulares eventus bellorum, tùm populi Judaïci, tùm vicinarum gentium ?

(1) *Videsis has omnes Prophetias luculenter explanatas apud* EUSEB. *in* Demonstratione *suâ* Evangelicâ *ab initio lib.* 2. *ad finem* 10. *Has omnes refert Doctissimus* HUETIUS *Abrincensium Episcopus, in* Demonstratione Evangelicâ, *quàm Eusebii exemplum æmulatus, adornavit. Harum Prophetiarum præcipuas exscribit* S. CYPRIAN. *in primo et secundo libro* Testimoniorum adversùs Judæos. *Idem præstitit* S. AUGUSTINUS *lib.* 17. de Civitate Dei, *à cap.* 3. *ad* 20, *et lib.* 18. *à cap.* 27. *ad* 35. *Sed operæ pretium est legere doctissimi et eloquentissimi* DD. BOSSUET *Meldensium Episcopi partem secundam fermè integram sermonis in Historiam universalem ; Gallicè*, Discours sur l'Histoire universelle.

R. Ut quotidianâ experientiâ eventuum antè prædictorum, Judæi intelligerent, implendas quoque certissimè suo tempore Prophetias graviores.

Nos quoque dum cernimus impletum, quod Prophetæ, quod Christus, quod Apostoli prædixerant de excidio templi Jerosolymitani, de dispersione Judæorum, de vocatione et conversione gentium; hinc certò colligimus complenda quoque haud dubiè suo tempore quæ prænuntiata sunt de ultimâ Judæorum conversione, de Antichristo, de corporum resurrectione, de iterato Christi adventu, et de judicio generali. (K)

(K) S. Aug. *Epist. ad Volusian.* 137. *aliàs* 3. *c.* 5. *n.* 16. Venit et Christus, complentur in ejus ortu, vitâ, dictis, factis, passionibus, morte, resurrectione, ascensione, omnia præconia Prophetarum.... Prædicationem pietatis veræque religionis signa congruentia et miracula consequuntur, Excitatur adversùs eos sæva infidelitas, tolerant prædicta, sperant promissa, docent præcepta... Templa et simulacra dæmonum, ritusque sacrilegi paulatim atque alternatim secundùm prædicta prophetica subvertuntur. Hæreses adversùs nomen Christi, sub velamento tamen nominis Christi, ad exercendam doctrînam sanctæ religionis, sicut prænuntiatæ sunt, pullulant. Hæc omnia sicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta, atque ex his jam tot et tantis, quæ restant, exspectantur implenda.

De fide rerum quæ non videntur, cap. 5. *n.* 8. *T.* 3. Quemadmodùm voluntates amicorum quæ non videntur, creduntur per indicia quæ videntur: sic Ecclesia quæ nunc videtur, omnium quæ non videntur, sed in eis litteris ubi et ipsa est prædicta monstrantur, et index est præteritorum, et prænuntia futurorum. Quia et præterita quæ jam non possunt videri, et præsentia quæ nunc possunt videri, omnia cùm prænuntiarentur, nihil horum poterat tunc videri. Cùm ergo fieri prædicta cœperunt, ex illis quæ facta sunt usque ad ista quæ fiunt, de Christo et Ecclesia quæ prædicta sunt ordinatâ serie cucurrerunt: ad quam seriem pertinent de die judicii, de resurrectione mortuorum, de impiorum æternâ damnatione cum diabolo, et de piorum æternâ remuneratione cum Christo, quæ similiter prædicta ventura sunt. Cur ergo res primas et novissimas quas non videmus non credamus, cùm testes utrarumque res medias quas videmus habeamus, atque in propheticis libris et primas et medias et novissimas vel audiamus prænuntiatas antequam fierent, vel legamus?

Vide suprà hujusce Capitis §. 10. *litt.* (I) S. Aug. *lib.* 7. *de Civ. Dei, c.* 32. *Lib.* 18. *c.* 46. Regnante Herode in Judeâ, apud Romanos autem jam mutato Reipublicæ statu, imperante Cæsare Augusto, et per eum orbe pacato, natus est Christus secundùm prophetiam in Bethlehem Judæ, homo manifestus ex homine virgine, Deus occultus ex Deo Patre... (*Mich.* v. 2.) Qui ut in se commendaret Deum, miracula multa fecit; ex quibus quædam, quantùm ad eum prædicandum satis esse visum est, Scriptura Evangelica continet. Quorum primum est, quòd tam mirabiliter natus est: ultimum autem, quòd cum suo resuscitato à mortuis corpore ascendit in cœlum. Judæi autem, qui eum occiderunt, et in eum credere noluerunt, quia oportebat eum mori et resurgere, vastati infeliciùs à Romanis, funditusque à Regno suo, ubi jam eis alienigenæ dominabantur, eradicati dispersique per terras, (quandoquidem ubique non desunt,) per Scripturas suas testimonio nobis sunt prophetias nos non finxisse de Christo; quas plurimi eorum considerantes, et ante passionem, et maximè post ejus resurrectionem crediderunt in eum... cæteri verò excæcati sunt... Proinde cum Scripturis nostris non credunt, complentur in eis suæ, quas cæci legunt... Nobis quidem illæ sufficiunt, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent eosdem codices habendo atque servando, per omnes gentes

§. 20. De dispersione decem Tribuum : Captivitate Babylonicâ : Reditu et restitutione Judæorum.

I. Quandiù filiorum Israël imperium penès Reges fuit ?

R. Series imperii Saül, David et Salomonis centum annorum fuit.

Regnum Israël stetit annos ducentos quinquaginta quinque. Regnum Juda annos trecentos octoginta septem. Itaque filiorum Israël imperium per annos quadringentos octoginta septem penès Reges fuit. (A)

etiam ipsos esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur. Demonstravit... Deus Ecclesiæ in ejus inimicis Judæis gratiam misericordiæ suæ, quoniam, sicut dicit Apostolus, (*Rom.* XI. 11.) *delictum illorum, salus gentibus.* Et ideo non eos occidit, id est, non in eis perdidit quod sunt Judæi, quamvis à Romanis fuerint devicti et oppressi; ne obliti legem Dei, ad hoc, de quo agimus, testimonium nihil valerent. Ideo parum fuit ut diceret, *Ne occideris eos, nequando obliviscantur legem tuam :* (*Ps.* LVIII. 12.) nisi etiam adderet, *disperge eos :* quoniam si cum isto testimonio Scripturarum in suâ tantummodo terrâ, non ubique essent, profectò Ecclesia quæ ubique est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissæ sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.

(A) AUGUSTIN. TORNIEL *Annales sacri et profani, anno mundi* 3446. Igitur hactenùs regnaverunt super toto Israële.

1. Saül.	annis	20.
2. David.		40.
3. Salomon.		40.

Post divisionem Regni regnaverunt.

In Judâ.		*In Israël.*	
1. Roboam.	ann. 17.	1. Jeroboam.	ann. 22.
2. Abiam.	3.	2. Nadab.	
3. Asa.	41.	3. Baasa.	
4. Josaphat.	25.	4. Ela.	35.
5. 6. Joram et Ochozias.	5.	5. Zambri.	
7. Athalia.	6.	6. Amri.	
8. Joas.	40.	7. 8. Achab et Ochozias.	22.
9. Amasias.	29.	9. Joram.	12.
10. Ozias.	52.	10. Jehu.	28.
11. Joathan.	31.	11. Joachaz.	32.
12. Achaz.		12. Joas.	
13. Ezechias.	29.	13. Jeroboam II.	41.
14. Manasses.	55.	Interregnum.	12.
15. Amon.	2.	14. 15. Zacharias et Sellum.	1.
16. Josias.	31.	16. Manahem.	10.
17. Joachaz.		17. Phaccia F. Manahem.	2.
18. Joakim.	21.	18. Phacee F. Romeliæ.	20.
19. Jechonias.		19. Osee.	18.
20. Sedecias.			
In summâ....	387.	In summâ....	255.

Desiit hoc regnum sub finem anni Regni Ezechiæ sexti.

Communem et ab omnibus ferè Chronologis receptam opinionem hîc sequimur. Nonnulli tamen, iique non ineruditi, ab hoc calculo longè recedunt. Imprimis : R. P. PEZRON *in libro Gallicè scripto sub hoc titulo : Antiquitas temporum restituta :* L'antiquité des temps rétablie. *Is* Reges Juda per 533. annos imperium tenuisse *asserit : quem consule.*

I. Cur regnum Israël tandiù non stetit quandiù regnum Juda ?

R. Id factum est propter obdurationem et continuum schisma, et jugem idololatriam populi Israëlitici. Cùm enim diù *testificatus esset Dominus* Regibus et populis *Israël per manum omnium Prophetarum, dicens : Revertimini à viis vestris pessimis, et custodite præcepta mea ; ipsi non audierunt, sed induraverunt cervicem suam, ut facerent malùm coram Domino, et irritarent eum. Iratusque est Dominus vehementer Israëli, et abstulit eos à conspectu suo :* (4. *Reg.* XVII. 13. 14. 17. 18.) Et juxta propheticum sermonem regnum eorum penitùs delevit. Itaque decem Tribus Israël omnes translatæ sunt in Assyrios, unde per septentrionales Asiæ partes singulæ diffusæ, nunquam postea in terram Israël simul in unum collectæ redierunt. Regnum autem Juda stetit adhuc annos plus quàm centum, Israëlitis jam in captivitate constitutis. (B)

I. Quomodo regnum Juda finem habuit ?

R. Cùm peccata Judæorum pervenissent ad cumulum ; suscitavit Dominus regem Babylonis, qui, juxta Prophetarum vaticinia, Judæam terram armis occupavit, Jerusalem expugnavit, urbem incendit flammis, mœnia diruit, templum Salomonis funditus subvertit, et Judæos omnes cum rege Sedeciâ captivos abduxit Babylonem. (C)

(B) 4. REG. XX. 29. In diebus Phacee Regis Israël venit Theglathphalasar Rex Assur,.... et transtulit eos in Assyrios.

XVII. 6. Anno autem nono Osee, cepit Rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israël in Assyrios : posuitque eos... in civitatibus Medorum.... 20. Projecitque Dominus omne semen Israël, et afflixit eos et tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos à facie suâ. 21. Ex eo jam tempore, quo scissus est Israël à domo David, et constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabat : separavit enim Jeroboam Israel à Domino, et peccare eos fecit peccatum magnum. 22. Et ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Jeroboam.... et non recesserunt ab eis, 23. usquequo Dominus auferret Israël à facie suâ :... translatusque est Israël de terrâ suâ in Assyrios.

(C) 4. REG. XXIII. 26. Verumtamen non est aversus Dominus ab irâ furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam : propter irritationes quibus provocaverat eum Manasses. 27. Dixit itaque Dominus : Etiam Judam auferam à facie meâ, sicut abstuli Israel : et projiciam civitatem hanc, quam elegi, Jerusalem, et Domum, de quâ dixi : Erit nomen meum ibi.... 31. Viginti trium annorum erat Joachaz, cùm regnare cœpisset, et tribus mensibus regnavit.

XXIV. 1. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor Rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus tribus annis.... 3. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quæ fecit, 4. et propter sanguinem innoxium, quem effudit, et implevit Jerusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari. 5.... Et dormivit Joakim cum patribus suis : 6. Et regnavit Joakim filius ejus pro eo.... 8. Decem et octo annorum erat Joakim, cùm regnare cœpisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem.... 10. In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, et circumdata est urbs munitionibus. 11. Venitque Nabuchodonosor Rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam. 12. Egressusque est Joakim Rex Juda ad regem Babylonis :.... et suscepit eum Rex Babylonis.... 13. Et protulit indè

I. Quandonam à captivitate reversi sunt?

R. Reversi sunt post annos septuaginta captivitatis, ut Judæis Deus per Jeremiam Prophetam prænuntiaverat. (D)

omnes thesauros domûs Domini, et thesauros domûs Regiæ : et concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon Rex Israël in templo Domini. 14. Et transtulit omnem Jerusalem, et universos principes et omnes fortes exercitûs, decem millia, in captivitatem : et omnem artificem et clusorem : nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. 15. Transtulit quoque Joakim in Babylonem, et matrem Regis, et uxores Regis, et eunuchos ejus : et judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem.... 17. Et constituit Mathaniam patruum ejus pro eo, imposuitque nomen ei Sedeciam. 18. Vigesimum et primum annum ætatis habebat Sedecias cùm regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem.

XXV. 1. Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decimâ die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus in Jerusalem, et circumdederunt eam : et exstruxerunt in circuitu ejus muniliones. 2. Et clausa est civitas, atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, 3. nonâ die mensis : prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ. 4. Et interrupta est civitas :.... fugit itaque Sedecias.... 5. et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho : et omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, et reliquerunt eum. 6. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha : qui locutus est cum eo judicium. 7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, et oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem. 8. Mense quinto, septimâ die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis : venit Nabuzardan princeps exercitûs, servus regis Babylonis, in Jerusalem. 9. Et succendit domum Domini, et domum regis, et domos Jerusalem : omnemque domum combussit igni. 10. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. 11. Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, et perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

JEREM. LII. 3. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem et in Juda, usquequo projiceret eos à facie suâ : et recessit Sedecias à rege Babylonis... 10. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus : sed et omnes principes Juda occidit in Reblatha. 11. Et oculos Sedeciæ eruit, et vinxit eum compedibus, et adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, et posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus. 12. In mense autem quinto, decimâ mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis : venit Nabuzardan princeps militiæ,.... 13. et incendit domum Domini, et domum regis, et omnes domos Jerusalem, et omnem domum magnam igne combussit. 14. Et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit... 15. De pauperibus autem populi, et de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate,... transtulit Nabuzardan.... 27.... Et translatus et Juda de terrâ suâ.

(D) 2. PARAL. XXXVI. 21. (*Donec*) compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, et celebraret terra sabbata sua : cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dùm complerentur septuaginta annî.

JEREM. XXV. 11. Et erit universa terra hæc in solitudinem, et in stuporem : et servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. 12. Cùmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, et super terram Chaldæorum : et ponam illam in solitudines sempiternas.

XXIX. 10. Hæc dicit Dominus : Cùm cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos : et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

DANIEL. IX. 2. Anno uno regni ejus, (*Darii*), ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam Prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni.

I. Quomodo vixerunt Judæi apud Babylonios ?

R. In se reversi, Deo fideliter servierunt sub spirituali regimine Prophetarum, quos dedit illis Deus in subsidium et levamen captivitatis.

I. Quos Prophetas misit Deus ad eos tum temporis ?

R. Hos cæteris illustriores novimus : Ezechielem, Danielem, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam et Malachiam.

I. Quis Judæos libertate donavit ?

R. Cyrus Persarum Rex, rerum Orientis potitus, potestatem Judæis fecit revertendi in patriam, urbemque et templum Jerusalem iterum ædificandi : quin et vasa omnia sacra templi Domini, quæ olim asportata fuerant Babylonem, ipsis rediddit, magnisque eos donavit muneribus. (E)

I. Cur Cyrus tam clementer egit cum Judæis ?

R. Quia ubi primùm ad summam rerum pervenit, ostenderunt ipsi Judæi, ipsum ab Isaïâ Prophetâ, ante annos ducentos, proprio nomine designatum fuisse futurum olim Orientis Principem, urbisque et templi Jerosolymorum restauratorem. (F)

(E) 2. Paral. xxxvi. 22. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum : qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens : 23. Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæâ : quis ex vobis est in omni populo ejus ? Sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

1. Esdr. i. 1. In anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur verbum domini ex ore Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens ; 2. Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæâ. 3. Quis est in vobis de universo populo ejus ? sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quæ est in Judæâ, et ædificet domum Domini Dei Israel.... 5. Et surrexèrunt principes patrum de Juda, et Benjamin, et Sacerdotes, et Levitæ, et omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem. 6. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis, et aureis, in substantiâ, et jumentis, in suppellectilli, exceptis his quæ sponte obtulerant. 7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, et posuerat in templo Dei sui.

(F) Isai. xliv. 28. Qui dico Cyro : Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem : Ædificaberis ; et templo : Fundaberis.

xlv. 1. Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portæ non claudentur.

Flav. Joseph. *de Antiquit. Judaïc. lib.* 13. *c.* 1. Primo autem anno regni Cyri, qui fuit transmigrationis nostræ Babylonicæ septuagesimus, miseratus est Deus captivitatem et calamitatem ærumnosi illius populi ; et sicut illis per Hieremiam Prophetam ante dirutam urbem prædixerat, quòd postquàm servierint Nabuchodonosoro ejusque posteris per annos septuaginta, rursùm eos restiturus esset in patriam, et ædificato templo redituri essent ad felicitatem pristinam ; ita eis omnia præstitit. Excitato enim ad id Cyri animo, effecit ut ille in hunc mo-

I. Quo duce, quo numero Judæi Babylone reversi sunt in Judæam ?

R. Reversi sunt quadraginta duo millia trecenti sexaginta de populo, cum servis et ancillis 7337, sub ducibus Josuë filio Josedec summo Sacerdote, et Zorobabele Salathielis filio tribûs Juda principe. (G)

I. Nunquid ex solis tribubus Juda et Benjamin Judæi reversi sunt ?

R. Ex decem tribubus fortè multi cum tribubus Juda et Benjamin reversi : sed nulla fuit amplius Tribuum distinctio. Et Israëlitica gens, sumpto nomine à tribu Juda, deinceps Judæa gens toto terrarum orbe dicta est. (H)

I. Urbis et templi iterata ædificatio fuit-ne celeriter absoluta ?

R. Quominus perficeretur à Judæis ædificatio urbis et templi gravissimè intercessum est, ex parte gentium vicinarum quæ Samariam incolebant, apud Cambysen Cyri filium, à quo, præ invidiâ subreptis per dolum litteris, obtinuerunt ut incœptum opus interrumperetur. Mansitque, (quidquid molirentur Judæi) opus interruptum annis sexaginta, ad annum septimum imperii Artaxerxis Longimani. (I) Nec nisi vigesimo anno regni ejusdem, annis cir-

dum per universam Asiam scriberet : Hæc dicit Cyrus Rex : Quoniam me Deus maximus orbis Regem constituit, hunc illum esse credo quem Israëlitarum adorat populus. Is enim meum nomen per suos Prophetas prædixit, et quòd templum ejus ædificaturus sim Hierosolymis in terrâ Judææ. Hoc autem Cyrus cognovit ex lectione libri, qui Esaïæ Prophetias continet, ducentis et decem annis ante ipsius ætatem conscriptas. Hic enim secretum hoc Deum sibi indicasse dixit, quòd vellet Cyrum, quem multarum ac magnarum gentium Regem declaraturus esset, remittere populum suum in terram Judæam, et templum suum ædificare denuo. Hæc Esaïas prædixit centum quadraginta annis antequàm templum devastatum est. Quibus lectis Rex admiratus Vatis divinitatem, correptus est cupidine exsequendi quæ scripta legerat : convocatisque clarioribus apud Babylonem Judæis, ait, se illis permittere ut proficiscantur in patriam, urbemque Hierosolyma, et Dei templum ædificent denuo. Nam et ipsum Deum futurum illis auxilio, et se scripturum vicinis Judææ Ducibus ac Satrapis, ut conferant eis aurum et argentum ad templi fabricam, et victimas ad sacrificia.

(G) 1. Esdr. II. 2... Venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemia, etc... 64. omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, 65. exceptis servis eorum et ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem.

(H) 1. Esdr. IV. 4. Factum est igitur ut populus terræ impediret manus populi Judæ, et turbaret eos in ædificando.

Luc. II. 36. Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuël, de Tribu Aser.

Act. XXVI. 7. In quam (*spem*) duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire.

Duobus his novi Testamenti testimoniis evidens fit cum viris de tribu Juda, uniuscujusque tribûs viros commistos è Babylone Judæam reversos fuisse.

(I) 1. Esdr. IV. 4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, et turbaret eos in ædificando... 21... Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur... 23... et prohibuerunt eos in brachio et robore. 24. Tunc intermissum est opus domûs Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii, regis Persarum.

citer septuaginta post primum Cyri edictum, facultatem obtinuerunt ædificandi iterum muros Jerusalem; quod quidem factum est duce Nehemiâ, sed in tantâ angustiâ temporum, et tam anxiè prementibus hostibus, ut Judæi manu alterâ muros ædificare, alterâ gladium ad defensionem tenere cogerentur. (K)

I. Posterius hoc templum accessit-ne ad magnificentiam templi prioris?

R. Si spectes magnificentiam exteriorem, hoc illo longè inferius fuit; attamen longè *major fuit gloria domûs hujus novissimæ plus quàm primæ.* (*Aggæi.* II. 10.) Hoc enim præsentiâ suâ corporali sanctificavit Christus ipse, cujus umbram solummodo, et typum habuerat templum Salomonis. (L)

V. 3... Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc ædificaretis, et muros ejus instauraretis?

(K) 1. ESDR. VI. 12. Deus autem... dissipet omnia regna, et populum qui extenderit manum suam ut repugnet et dissipet domum Domini illam, quæ est in Jerusalem.... 14.... Et ædificaverunt et construxerunt, jubente Deo, et jubente Cyro et Dario et Artaxerxe Regibus Persarum: 15. Et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii Regis.

2. ESDR. II. 19.... Subsannaverunt nos, et despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res quam facitis? nunquid contra regem vos rebellatis? 20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cœli ipse nos juvat, et nos servi ejus sumus: surgamus et ædificemus.

IV. 7... Cùm audisset Sanaballat,.... et Arabes, et Ammanitæ,.... quòd obducta esset cicatrix muri Jerusalem, et quòd cœpissent interrupta concludi, irati sunt nimis. 8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias. 9. Et oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.... 16. Et factum est à die illâ, media pars juvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceæ, et scuta, et arcus, et loricæ, et principes post eos in omni domo Juda. 17. Et ædificantium in muro, et portantium onera, et imponentium: unâ manu suâ faciebat opus, et alterâ tenebat gladium: 18. Ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes.

AGGÆI. I. 1. In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, ad Zorobabel filium Salathiel, Ducem Juda, et ad Jesum, filium Josedec, Sacerdotem magnum, dicens: 2... Populus iste dicit: Nondùm venit tempus domûs Domini ædificandæ.... 5. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum:.... 8. Ascendite in montem, portate ligna et ædificate domum: et acceptabilis mihi erit.... 14. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel,... et spiritum Jesu;... et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

S. AUG. *Lib.* 18. *de Civ. Dei, c.* 26. Per idem tempus Cyrus rex Persarum, qui etiam Chaldæis et Assyriis imperabat, relaxatâ aliquantâ captivitate Judæorum, quinquaginta millia hominum ex eis, ad instaurandum templum, regredi fecit; à quibus tantùm prima cœpta fundamina, et altare constructum est; incursantibus autem hostibus, nequaquam progredi ædificando valuerunt, dilatumque opus est usque ad Darium.... Sub Dario ergo Rege Persarum, impletis septuaginta annis, quos Jeremias Propheta prædixerat, reddita est Judæis solutâ captivitate libertas, regnante Romanorum septimo Rege Tarquinio.

(L) AGGÆI II. 8. Et movebo omnes gentes: et veniet Desideratus cunctis gentibus: et implebo domum istam gloriâ, dicit Dominus exercituum. 9. Meum est argentum, et meum est aurum.... 10. Magna

I. Cujusnam typus fuere Jesus filius Josedec, et Zorobabel filius Salathiel ?

R. Typus fuere Christi Jesu. In eo enim quòd cùm alter esset summus Sacerdos, alter caput Regiæ domûs David, ambo in unum convenerunt, ut populum Judaïcum à captivitate Babylonicà reducerent: Sic Christus summum Sacerdotium, et Regiam stirpis Dâvid dignitatem simul in se conjunxit, ut nos à captivitate diabolicà liberaret, perduceretque ad cœlestem Jerusalem. (M)

erit gloria domûs istius novissimæ plus quàm primæ :... et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

S. HIERON. *Comment. in cap.* 2. *Aggæi*, *t.* 3. *p.* 1695. Veniet Desideratus cunctis gentibus, verè enim postquàm ille venit, impleta est gloria domûs Domini : et quantùm Dominus distat à servo, tantùm domus Domini melior est cui præest Dominus, à domo priore cui præfuit servus.

(M) S. HIERON. *in cap.* 1. *Aggæi*, *t.* 3. Zorobabel de tribu Judâ, hoc est, de David stirpe descendens, typus est Salvatoris : qui verè destructum ædificavit templum, id est, Ecclesiam, et reduxit populum de captivitate ; et tam de veteris Templi lapidibus, quàm de novis, qui priùs fuerant impoliti ; ædificavit Ecclesiam ; id est, et de reliquiis populi Judaïci, et de Gentium multitudine, Deo Patri exstruxit tabernaculum.... Zorobabel.... juxta altiorem intelligentiam, Dominum nostrum Jesum sonat, quia ipse quoque natus sit in confusione hujus seculi... Ut quomodò Jesus filius Nave, qui et ipse in typo Salvatoris fuit, de solitudine populum in terram repromissionis induxit : sic et iste ;.... ut eos qui erant in Babylone reduceret in terram repromissionis de quà captivi adducti fuerant ; et his qui erant in vinculis diceret : *Exite ;* et qui sedebant in tenebris : *Illuminamini ;*.... Quantùm ad historiam pertinet, alter est Zorobabel de tribu regiâ, et alter Jesu de tribu Sacerdotali. Quantùm verò ad intelligentiam spiritualem, unus atque idem est Dominus noster atque Salvator, Rex et magnus Sacerdos, cujus typum, secundùm id quòd Rex erat, portabat Zorobabel ; secundùm id autem quòd Pontifex erat, postulabat homonymus ejus Jesus, qui interpretatur... salus, id est, Domini salus... Et verè est Jesus magnus Sacerdos, cui omnes Dei Antistites comparati, parvi sunt et nihil.

S. AUG. *lib.* 12. *contra Faustum c.* 36. Jam ipsa in Babyloniam transmigratio, quò etiam Spiritus Dei, per Jeremiam Prophetam, jubet ut pergant, et orent pro eis ipsis, in quorum regno peregrinantur, quòd in illorum pace etiam pax esset istorum, et ædificarent domos, et novellarent vineas, et plantarent hortos : quis non agnoscat quid præfiguraverit, qui attenderit veros Israëlitas, (*Joan.* I. 47.) in quibus dolus non est, per Apostolicam dispensationem, cum Evangelico Sacramento, ad regnum gentium transmigrasse ? Unde nobis Apostolus. (1. *Tim.* II. 1. *et seq.*) Volo primùm omnium fieri deprecationes, adorationes, et interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et his qui in sublimate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate, et charitate : hoc enim bonum et acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire. Ex hoc quippe illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicæ Christianarum congregationum, et novellatæ vineæ populi fidelium... Nam quòd etiam post septuaginta annos, secundùm ejusdem Jeremiæ prophetiam, reditur ex captivitate, et templum renovatur : quis fidelis Christi non intelligat, post evoluta tempora, quæ septenarii dierum numeri repetitione transcurrunt, etiam nobis, id est, Ecclesiæ Dei, ad illam cœlestem Jerusalem ex hujus seculi peregrinatione redeundum ? Per quem, nisi per Jesum Christum, verè Sacerdotem magnum, cujus figuram gerebat ille Jesus Sacerdos magnus illius temporis, quo templum ædificatum est post captivitatem ? Quem Propheta Zacharias (III. 3.) vidit in sordido habitu, devictoque Diabolo, qui ad ejus accusationem stabat, ablatam illi sor-

I. Cujus rei typus fuere impedimenta quibus præpediti sunt Judæi in iteratâ ædificatione urbis et templi ?

R. Typus fuere persecutionum quas identidem suscitat Diabolus contra Christi discipulos, et illius præsertim quam novissimo tempore suscitaturus est, ut impediat quominus ipsi veniant in possessionem cœlestis Jérusalem, in quâ dedicabitur et consecrabitur templum Dei viventis ; ut jam fusè explicuimus ubi de templo Salomonis. (N)

I. Cujus rei typus fuit posterius templum post liberationem à servitute Babylonicâ conditum ?

R. Typus fuit Ecclesiæ Christianæ, et novi Testamenti, cujus gloria, quæ præcipuè est ab intus, longè superat gloriam Synagogæ Judæorum, quæ tota in exteriori cultu posita est. (O)

didam vestem, et datum indumentum honoris et gloriæ : sicut corpus Jesus Christi, quod est Ecclesia, adversario in fine temporum per judicium superato, à luctu peregrinationis in gloriam sempiternæ salutis assumitur.

Vide Testimonia SS. Aug. *et* Hieronym. *sequentì litterâ* (O) *afferenda.*

(N) *Vide Testimonia* SS. Aug. *et* Hieronym. *litt.* (M) *et* (O) *hocce* §. *Vide etiam hujusce Capitis* §. 17.

(O) S. Hier. *Comment. in Aggæi Proph. c.* 2. *t.* 3. *p.* 1693. Quando primum testamentum dabam ,... commovi cœlum et terram :... nunc autem polliceor vobis me adhuc semel cœlum et terram... commoturum, ut... moveantur omnes gentes, et veniant, (juxta LXX. *quæ electa sunt Domini*) de cunctis gentibus ; (juxta Hebraïcum verò, *veniet desideratus gentibus* cunctis,) Dominus noster atque salvator... Dabo in loco isto pacem, dicit Dominus exercituum ; ut pax quæ exsuperat omnem sensum, custodiat domum meam, et sit in pace locus meus... Fuit quondam in Israël domus Dei, quæ nunc ita deserta est, ut nec fuisse credatur ; ex quo, quæ fuerat dilecta, facta est non dilecta ; et (*Osc.* I. 9.) qui non populus Dei, cœpit esse populus Dei. Verumtamen quia facta est prior domus quasi non subsistens, provocatur et Jesus Sacerdos, ut regnum Christi et sacerdotium roboretur ; et populus ejus... faciat opera in domo Domini, et sciat Deum sibi esse præsentem. In hoc autem universitatis tremore, commotæ sunt etiam omnes gentes : quia (*Ps.* XVIII. 5.) in omnem terram exivit sonus Apostolorum Domini... Ob id autem omnes motæ sunt nationes, ut ex earum motu veniret electa gentium multitudo, et quæ ubicunque præclara sunt... Quid plura ? omnes gentes commotæ sunt, ad quas Salvator apostolos miserat, dicens : (*Matth.* XXVIII. 19.) *Euntes*, docete omnes gentes ; et ex multis vocatis pauci electi, primitivorum Ecclesiam construxerunt... Commotis ergo gentibus ..... venerunt electa omnium gentium, et repleta est gloria domûs Domini, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna et firmamentum veritatis... *Veniet desideratus cunctis gentibus.* Verè enim postquàm ille venit, impleta est gloria domûs Domini... Ego argentum, quo domus Dei ornatur, existimo eloquia Scripturarum, de quibus dicitur. (*Ps.* XI. 7.) *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum ;* et aurum, quod in occulto sanctorum sensu, et in cordis versatur arcano, et splendet vero lumine Dei... ut in auro sensus occultus sit, in argento sermo docens, in lapide pretioso opera Deo placentia. His metallis illustrior fit Ecclesia Salvatoris, quàm quondam Synagoga fuerat... His lapidibus vivis ædificatur domus Christi, et pax ei præbetur æterna.

S. Aug. *Lib.* 18. *de Civ. Dei*, *c.* 48. Hæc domus Dei majoris est gloriæ, quàm fuerat illa prima lignis et lapidibus, cæterisque pretiosis rebus metallisque constructa. Non itaque Aggæi prophetia in templi illius instauratione completa est. Ex quo enim instauratum est, nunquam ostenditur habuisse tantam gloriam, quantam habuit tempore Salomo-

I. Quòd Judæi alterâ manu muros ædificare, alterâ gladium ad defensionem tenere cogebantur, fuit-ne id typus rei alicujus ?

R. Hinc intellige Christianos non posse muros construere cœlestis ædificii, cujus fundamentum Christus, quin simul manu, ut ita dicam, alterâ gladium teneant dimicaturi contra *adversarium Diabolum*, qui *tanquam leo rugiens circuit*, *quærens quem devoret*, (1. *Petr.* v. 5.) et abducat ab opere cœlestis ædificii. (P)

nis : immò potiùs ostenditur, primùm cessatione prophetiæ fuisse domûs illius gloriam diminutam, deinde ipsius gentis cladibus tantis usque ad ultimum excidium, quod factum est à Romanis... Hæc autem domus ad novum pertinens testamentum, tantò utique majoris est gloriæ, quantò meliores sunt lapides vivi, quibus credentibus renovatisque constituitur. Sed ideo per instaurationem templi illius significata est, quia ipsa renovatio illius ædificii significat, eloquio prophetico alterum testamentum, quod appellatur novum... Illo loco instaurato significata est Ecclesia, quæ fuerat ædificanda per Christum... Major est itaque gloria domûs hujus novi testamenti, quàm domûs prioris veteris testamenti : et tunc apparebit major cùm dedicabitur : tunc enim *veniet desideratus cunctis gentibus*.... Nam priùs ejus adventus nondum erat desideratus omnibus gentibus. Non enim quem deberent desiderare sciebant, in quem non crediderant. Tunc etiam secundùm LXX. Interpretes : (quia et ipse propheticus sensus est) *Venient quæ electa sunt Domini de cunctis gentibus*, (*Aggæ.* II. 8.) Tunc enim verè non venient nisi electa, de quibus dicit Apostolus : (*Ephes.* I. 4.) *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Ipse quippe architectus, qui dixit : (*Matth.* XXII. 14.) *Multi vocati, pauci autem electi*, non de his qui vocati, sic venerunt ut de convivio projicerentur, sed de electis, demonstraturus est ædificatam domum, quæ nullam deinceps formidabit aninam.

(P) 1. Cor. III. 9. Dei enim sumus adjutores : Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. 10. Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui : alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. 11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. 12. Si quis autem superdificatæ super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, 13. uniuscujusque opus manifestum erit : dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur : et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. 14. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. 15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur : ipse autem salvus erit : sic tamen quasi per ignem. 16. Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis ? 17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

1. Petr. v. 8. Sobrii estote, et vigilate : quia adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret : 9. Cui resistite fortes in fide : scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. 10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

2. Cor. VII. 5. Nam et cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus : foris pugnæ, intus timores.

Ephes. VI. 10. De cætero, fratres, confortamini in Domino, et in potentiâ virtutis ejus. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias Diaboli. 12. Quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem et sanguinem ; sed adversùs principes, et potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus. 13. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resis-

§. 21. De temporali regimine Reipublicæ Judaïcæ, à reditu ex captivitate Babylonicâ, usque ad extremam gentis ruinam et dispersionem, sub Romanorum imperio.

I. Judæi è captivitate Babylonicâ reduces vixerunt-ne sicut priùs sub Regum imperio?

R. Vixerunt sicut fecerant dùm Babylone morarentur, sub ditione Persarum, ac deinde sub imperio Alexandri Magni, qui devicto Dario Persarum Rege, totius Orientis potitus est. Mortuo Alexandro imperium amici ejus inter se partiti sunt. Ptolemæus Ægypti regnum adeptus est. Seleucus Babyloniam et Syriam obtinuit. Ille Judæam occupavit, Judæosque ad centum millia captivos in Ægyptum traduxit. Successorem habuit Ptolemæum Philadelphum, à quo Judæi perbenignè excepti sunt. Is enim et Judæis omnibus redeundi in patrium solum copiam fecit, et ut fert communis opinio, is ipse est cujus jussu Libri Sacri In græcum à septuaginta duobus interpretibus versi sunt. Atque hæc est illa tam celebris in Ecclesiâ versio LXX. interprètum. Hoc mortuo, regnum Ægypti tenuerunt hæreditariâ successione, post parentes filii Ptolemæus Evergetes, Ptolemæus Philopator, et Ptolemæus Epiphanes. Philopator et Epiphanes multùm vexarunt Judæos, ut eos à veri Dei cultu averterent.

Tum temporis regnabat in Syriâ Antiochus, cognomento Magnus, qui adscito sibi Philippo Macedoniæ Rege, Ptolemæum Epiphanem Regem Ægypti voluit regno spoliare. Tunc continuâ in vexatione fuit Judæa gens; sive enim vinceret Antiochus, sive vinceretur, Judæi à victoribus malè mulctabantur.

Antiochus Syriæ Rex successorem habuit Seleucum Philopatorem. Is ob insignem summi Pontificis Oniæ pietatem, suppeditavit omnes sumptus ad ministeria publica sacrificiorum.

Huic successit Antiochus dictus Epiphanes, hoc est, illustris: qui revera fuit famosus impietate et sceleribus. Nam Oniam Pontificem, virum sanctum, exauctoravit et expulit; et quasi summa rerum quæ ad religionem pertinebant, penès eum esset, summum sacerdotium pro arbitrio, alteri nunc dedit, nunc abstulit. Substituit enim loco Oniæ Jasonem, quo pulso Menelaum, ac postea Lysimachum summum Pontificem renuntiavit. Templi Jerosolymitani thesauros diripuit. Judæos compellere voluit, ut, relictâ patriâ religione, secundùm ritum gentium viverent. Ob idque sanctum senem Eleazarum morti tradidit, et septem

tere in die malo, et in omnibus perfecti stare. 14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justitiæ; 15. et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: 16. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere: 17. et galeam salutis assumite; et gladium spiritus, quod est verbum Dei.

fratres Machabæos unà cum matre exquisitis suppliciis cruciatos, item trucidavit. Omnes qui die sabbati ad sacra convenerant unâ die confodi jussit, et civitatem incendit. Tandem percussus à Deo miserè mortuus est.

Dùm hæc ageret Antiochus, Judas Machabæus, Mathathiæ filius, aliique novem cum eo secesserunt in montes, declinandæ persecutionis causâ, ubi ferarum more vitam transigebant, gramineo vescentes alimento, *ne participes essent coinquinationis.* (2. *Mach.* v. 27.)

Postea in defensionem gentis et religionis Mathathias, et hoc defuncto, Judas Machabæus, vivente adhuc Antiocho, arma sumpserunt. (A)

Etiamsi Judæa gens ad Mathathiam usque vixerit sub imperio Principum quos suprà memoravimus, summa tamen potestas penès gentem aliquatenus fuit. Ad instar Reipublicæ gens regebatur per summos Sacerdotes et consilium supremum, quod Sanedrin (*Synedrium*) nuncupabant. Tenebantur solùm annua tributa pendere Regibus, à quibus bello victi fuerant.

I. Nunquid Mathathiæ et filio ejus Judæ Machabæo fas erat adversùs Antiochum arma sumere, obtentu vindicandæ religionis quam Rex impius persequebatur?

R. 1. Nunquam licet adversùs supremam et legitimam Regum auctoritatem rebellare, obtentu persecutionis aut religionis. Petro gladium ad Christi defensionem arripienti respondit Christus: *Mitte gladium tuum in vaginam.* (*Joan.* XVIII. 11.) (B) Religionem ab Ethnicorum Imperatorum furore armis vindicare nunquam sibi licitum putarunt primævi Christiani. Potuissent quidem et facillimè vim vi repellere si voluissent, datâ sæpius occasione: sed acerbissimis persecutionibus non alia unquam opposueruut armâ

(A) *Lege libros* MACHABÆORUM, *et* JOSEPHI *Libros* 11. *et* 12. Historiæ Judaïcæ, *ubi eadem fusiori stylo descripta leges.*

S. AUG. *Lib.* 18. *de Civ. Dei, c.* 45. *n.* 1. Posteaquam gens Judæa cœpit non habere Prophetas, proculdubio deterior facta est... Propter hoc ergo nec Prophetas ex illo tempore habuit illa gens, et multis cladibus afflicta est ab alienigenis Regibus, ipsisque Romanis.

N. 2. Non multò enim post, adveniente Alexandro, subjugata est; quando etsi nulla facta est vastatio: quoniam non sunt ausi ei resistere, et ideo placatum, facillimè subditi, receperunt... Deinde Ptolemæus Lagi filius, post Alexandri mortem, captivos inde in Ægyptum transtulit, quos ejus successor Ptolemæus Philadelphus benevolentissimè inde dimisit: per quem factum est,... ut LXX. Interpretum Scripturas haberemus. Deinde contriti sunt bellis, quæ in Machabæorum libris explicantur. Post hæc capti à Rege Alexandriæ Ptolemæo, qui est appellatus Epiphanes; inde ab Antiocho rege Syriæ multis et gravissimis malis ad idola colenda compulsi, templumque ipsum repletum sacrilegis superstitionibus gentium, quod tamen Dux eorum strenuissimus Judas, qui etiam Machabæus dictus est, Antiochi Ducibus pulsis, ab omni illâ idololatriæ contaminatione mundavit.

N. 3. Non multò post Alcimus quidam per ambitionem, cùm à genere sacerdotali esset alienus, quod nefas erat, Pontifex factus est.

(B) MATTH. XXVI. 52. Tunc ait illi (Petro) Jesus: Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

quàm patientiam et orationes ad Deum. Neque inter cæteros subjectos Regibus homines distinctionem ullam affectarunt unquàm, quàm eam quæ à majori subjectione et fide et erga Reges obsequio peti poterat. (C)

Judæis eadem religio fuit. Ipsis ad Babylonios translatis à Domino præceptum est, ut suam patienter ferrent captivitatem, et orarent pro pace Babylonis, et pro vitâ et incolumitate et prosperitate Regum quibus serviebant. (D)

Dùm ergo Mathathias, et, hoc mortuo, Judas Machabæus arma sumpsere in gentis et religionis oppressæ defensionem, adversùs Antiochum, quem supponas, per me licet, fuisse legitimum Judæorum Regem, id egerunt Deo præter naturæ ordinem et consuetas leges inspirante, et certissimè præcipiente: id egerunt zelo illo accensi, quo accensus olim fuerat Phinees contra legis violatores Israëlitas. Id patet ex sacris Codicibus ubi tria leguntur: 1. Mathathiam zelatum fuisse zelum legis, eò ipso quòd adversùs Antiochum insurrexit. 2. Deum ipsum pro Machabæis pugnantibus stetisse, editis de cœlo miraculis. 3. Judam Machabæum à Deo ipso, supremo rerum Domino, accepisse gladium ad dejiciendos adversarios populi Dei. (E)

(C) 2. Mach. I. 27. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt gentibus, et contemptos, et abominatos respice: ut sciant gentes, quia tu es Deus noster... 35. Et cùm probasset, (Rex Persarum) Sacerdotibus donavit multa bona, et alia atque alia munera, et accipiens manu suâ tribuebat eis.

III. 1. Igitur cùm sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, et animos odio habentes mala, 2. fiebat, ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis honoribus illustrarent: 3. Ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

v. 19. Verùm non propter locum, sed propter gentem, locum Deus elegit... 25. Qui (Apollonius) cùm venissel Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati: et tunc feriatis Judæis arma capere suis præcepit. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit: et civitatem cum armatis discurrens ingentem multitudinem peremit.

Tertull. *cap.* 38. *Apologet.* Proinde nec paulò leniùs inter licitas factiones sectam istam deputari oportebat, à quâ nihil tale committitur, quale de illicitis factionibus timeri solet. Nisi fallor enim, prohibendarum factionum causa de providentiâ constat modestiæ publicæ, ne civitas in partes scinderetur, quæ res facilè comitia, concilia, curias, conciones, spectacula etiam æmulis studiorum compulsationibus inquietaret, cùm jam et in quæstu habere cœpissent venalem et mercenariam homines violentiæ suæ operam.

(D) Jerem. xxix. 7. Quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et orate pro eâ ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

Baruch. I. 11. Orate pro vitâ Nabuchodonosor regis Babylonis, et pro vitâ Baltassar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram: 12. Et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbrâ Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbrâ Balthasar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum.

(E) 1. Mach. II. 26. (Mathathias) zelatus est legem, sicut fecit Phinees... 27. Et clamavit Mathathias voce magnâ in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

His adde, et hæc altera responsio est, quòd Antiochus Judæorum Rex legitimus non fuit : regnum enim per vim contra fas occupaverat. Quin nec legitimè Syriæ regnum obtinuit : hoc enim ad Demetrium Seleuci Regis filium hæreditario jure pertinebat. (F)

Potuerunt itaque Judæi ab illius servitute se eximere, ubi sese dedit occasio et per vires licuit; sicut fecerant olim Israëlitæ, Duce Gedeone, cæterisque Judicibus à Domino suscitatis, ad excutiendum jugum Madianitarum, Ammonitarum, Philistinorum, etc. (G)

I. Ex quâ Tribu et progenie fuit Mathathias ?

R. Ex Tribu Levi et ex progenie Aaron. Judas enim Machabæus Mathathiæ filius, ut ex Scripturis constat, officium Sacerdotale obiit. Et Jonathas Machabæi frater in summum Pontificem est inauguratus ; quod solis ex Aaron progenie Levitis competebat. (H)

I. Dic velim quænam fuerint gesta illustriora Judæ Machabæi ?

R. Horum hæc summa est. Plures victorias retulit ab Antiocho, à Regibus Syriæ Antiochi successoribus, à finitimis gentibus non paucis. Expugnavit Jerusalem, templum purgavit à sordibus Ethnicorum, et purgatum solemni ritu dedicavit. Festum diem instituit anniversariâ in perpetuum celebritate recolendum in memoriam hujus dedicationis ;

2. MACH. X. 29. Sed, cùm vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Judæis præstantes. 30. Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant : in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et cæcitate confusi, et repleti perturbatione cadebant.

XV. 12. Erat autem hujusmodi visus : Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio decorum, et qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judæorum. 13. Post hoc apparuisse et alium virum, ætate et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum : 14. Respondentem verò Oniam dixisse : Hic est fratrum amator, et populi Israël,... Jeremias Prophela Dei. 15. Extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judæ gladium aureum, dicentem : 16. Accipe sanctum gladium, munus à Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israël.

(F) 1. MACH. VII. 2. Et factum est ut ingressus est (Demetrius) domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum et Lysiam, ut adducerent eos ad eum... 4. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demitrius super sedem regni sui.

(G) 1. MACH. XV. 33. Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus ; sed hæreditatem patrum nostrorum, quæ injustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. 34. Nos verò tempus habentes, vindicamus hæreditatem patrum nostrorum.

Librum JUDICUM *et Librum primum* MACHAB. *de his consule.*

(H) 1. MACH. IV. 42. Et elegit (Judas) Sacerdotes sine maculâ, voluntatem habentes in lege Dei.

X. 20. Nunc constituimus te (Jonathan) hodie summum Sacerdotem gentis tuæ... 21. Et induit se Jonathas stolâ sanctâ.

2. MACH. X. 1. Machabæus et qui cum eo erant,... 3. purgato templo, aliud altare fecerunt : et de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt,... et incensum, et lucernas, et panes propositionis posuerunt.

quod festum Christus ipse celebravit. (I) Confortatus in Domino et in potentiâ virtutis ejus animum habuit supra vires humanas intrepidum : virtutibus et victoriis totò terrarum orbe claruit. Tandem habito cum octingentis pugnatoribus adversùs exercitum formidabilem prælio, cùm stupendum hâc ipsâ die dedisset virtutis et fidei specimen occubuit. (K)

I. Quis in locum Judæ Machabæi electus est Dux exercitûs et populi Judaïci ?

R. Primus post Judam Jonathas ejus frater electus est. Is postea supremam potestatem cum summo Sacerdotio conjunxit et transmisit ad successores. (L)

Mortuo Jonathâ, Judæis præfuit Simon frater ejus, vir magnitudine animi et virtutibus celebris. Is primus Judæorum fuit, à captivitate Babylonicâ, qui totam Judæam cum supremâ potestate, sine bello obtineret. Post annos circiter octo, insidiis in convivio circumventus periit. (M)

Huic Joannes filius successit, cognomento Hircanus. (N)

Post hunc Aristobulus Pontifex substitutus, primus omnium post captivitatem, regium nomen assumpsit, et capiti diadema imposuit.

(I) JOAN. X. 22. Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis : et hiems erat. 23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

(K) *Hæc fusiùs narrantur in libris* MACH. *quos legere operæ pretium est.*

(L) 1. MACH. X. 20. Nunc constituimus te (Jonathan) hodie summum Sacerdotem Gentis tuæ... 65. Et magnificavit eum rex (Alexander), et scripsit eum inter primos amicos, et posuit eum ducem, et participem principatûs.

(M) 1. MACH. XIII. 3. Et adhortans (Simon) dixit : Vos scitis quanta ego et fratres mei et domus patris mei, fecimus pro legibus et pro sanctis prælia, et angustias quales vidimus.... 5. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis : non enim melior sum fratribus meis. 6. Vindicabo itaque gentem meam et sancta... 8. Et responderunt voce magnâ dicentes : Tu es dux noster loco Judæ et Jonathæ fratris tui : 9. Pugna prælium nostrum : et omnia, quæcunque dixeris nobis, faciemus.

XIV. 4. Siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, et quæsivit bona genti suæ : et placuit illis potestas ejus, et gloria ejus, omnibus diebus... 6. Et dilatavit fines gentis suæ, et obtinuit regionem. 7... Et non erat qui resisteret ei. Et unusquisque colebat terram suam cum pace... 47. Et suscepit Simon, et placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, et esset dux et princeps gentis Judæorum, et Sacerdotum, et præesset omnibus.

XV. 6. Permitto tibi (Simoni) facere percussuram proprii numismatis in regione tuâ... 21. Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi Sacerdotum, ut vindicet in eos secundùm legem suam.

XVI. 11. Ptolemæus filius Abobi... 13... cogitabat dolum adversùs Simonem et filios ejus, ut tolleret eos... 15. Et suscepit eos filius Abobi... cum dolo :... et fecit eis convivium magnum, et abscondit illic viros. 16. Et cùm inebriatus esset Simon, et filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, et sumpserunt arma sua, et intraverunt in convivium, et occiderunt eum, et duos filios ejus, et quosdam pueros ejus. 17. Et fecit deceptionem magnam in Israël.

(N) 1. MACH. XVI. 21. Et præcurrens quidam nuntiavit Joanni,.... quia periit pater ejus, et fratres ejus, et quia misit te quoque interfici. 22... Et (Joannes Hircanus) comprehendit viros qui venerant perdere eum, et occidit eos : cognovit enim quia quærebant eum perdere. 23. Et

Alexander deindè nomine Jannæus filius ejus, Rex pariter et Pontifex fuit. Hic Aristobulum et Hircanum teneros filios ex Alexandrâ uxòre reliquit.

Itaque Alexandra regnum, marito mortuo, tenuit. Deinde Hircanum majorem natu filium Pontificem declaravit, et successorem designavit.

Sed mortuâ matre, cùm inter fratres dira fuissent de regno certamina, Hircanus ab Aristobulo fratre vincitur, et regno spoliatur.

Regno pulsus confugit ad Pompeium, qui tùm temporis Mithridaticò bello confecto, pacatâque Armeniâ, Damasci consederat.

Pompeius Hircanum libens excipit, Judæam aggreditur, capit urbem et templum; Judæos populi Romani tributarios facit, Hircano Pontificatum et Principatum reddit, interdicto solùm Regis nomine: denique Aristobulum vinctum Romam secùm abducit, cum duabus ejus filiabus, totidemque filiis, quorum unus Alexander ex itinere aufugit, minor verò Antigonus Romam cum sororibus et patre in Pompeii triumphum deducitur. Alexander postea Romam repetit.

Aristobulus Româ cum filio Antigono elapsus, illùc iterùm mittitur. Hunc Senatus in vincula conjicit, et filios Judæam remittit.

Alexander demum Antiochiæ juxta litteras Pompeii, à Scipione securi percutitur.

Antigonus in locum Hircani substituitur à Pachoro Parthorum Rege, qui, Syriâ acceptâ, in Palæstinam profectus, Hircanum deposuit, amputatisque auriculis captivum abduxit.

Mòx Herodes, cognomento Magnus, non Judæus, sed Idumæus genere, Romam pergit, et favente Cæsare et Antonio, Judæorum Rex omnium suffragiis appellatur; Antigonus autem hostis Romanæ Reipublicæ declaratur.

Herodes igitur in Judæam revertitur, Antigonum post triennium bello superat, Jerosolymam expugnat. Captus bello Antigonus, instigante Herode, jussu Antonii, Antiochiæ securi percutitur.

Herodes, victo Antigono, pacatè regnum habuit. Sub finem regni ejus natus est Christus Jesus, hominum Redemptor. (O)

cætera sermonum Joannis, et bellorum ejus,... et rerùm gestarum ejus, 24. ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps Sacerdotum post patrem suum.

(O) S. Aug. *Lib.* 18. *de Civ. Dei*, *c.* 45. *n.* 3. Hinc post annos fermè quinquaginta, in quibus eis tamen pax non fuit, quamvis et aliqua prosperè gesserint, primus apud eos Aristobulus, assumpto diademate, et Rex et Pontifex factus est. Antea quippe, ex quo de Babyloniæ captivitate reversi sunt, templumque instauratum est, non Reges, sed Duces vel Principes habuerunt... Cui successit Alexander, etiam ipse Rex et Pontifex, qui crudeliter in suos regnasse traditur. Post hunc uxor ejus

Mortuo Herode regnum ejus in partes tres ab Augusto Romanorum Imperatore scissum est. Major portio, quæ dimidia pars regni erat, Archelao Herodis filio assignata sub titulo Ethnarchiæ (nam interdictum est Regis nomen.) Altera autem dimidia portio, in duas divisa, data partim Antipæ, partim Philippo, fratribus Archelaï, sub titulo Tetrarchiæ.

Post annos novem et menses aliquot deponitur Archelaüs ab Augusto, Viennamque Galliæ urbem in exsilium mittitur, ubi supremum diem obiit. Tum Archelaï ditio in Provinciam Romanam redacta est.

Hoc ferè in statu res erant, cùm Christus publicum ministerium obiit, anno circiter vigesimo post pulsum exsilio Archelaüm. Tunc enim, ut refert Lucas Evangelista, Terra sancta divisa erat in partes quatuor. (P) Quarum prima erat Judæa propriè dicta, quæ et Idumæam et Samariam provinciam continebat: atque hæc erat ditio quondam Archelaï, quæ à Romanis, Præside Pontio Pilato, regebatur. Altera pars Galilæa dicebatur, ejusque Tetrarcha tunc erat Herodes Antipas, Archelaï pater; is ipse Herodes de quo in passione Dominicâ mentio fit. Tertia pars Trachonitis regio, cujus Tetrarcha erat Philippus, Antipæ et Archelaï frater. Quarta pars Abylina, cujus Lysanias erat Tetrarcha: sed ad Syriam magis quàm ad Judæam Abylina pertinebat.

Itaque Romani tum temporis urbem Jerusalem et dimidiam Judæam occupabant. Parùm aberat quin et totam obtinerent; iis enim ferè subjecti erant Tetrarchæ, licèt alioqui illi et supremi Principes essent, et Reges vulgò dicerentur, ut patet ex sacris codicibus. (Q)

Alexandra Regina Judæorum fuit, ex cujus tempore et deinceps mala sunt eos secuta graviora. Filii quippe hujus Alexandræ Aristobulus et Hircanus, inter se de imperio dimicantes, vires adversùs Israëlitarum gentem provocavere Romanas. Hircanus namque ab eis contra fratrem poposcit auxilium. Tunc jam Roma subjugaverat Africam, subjugaverat Græciam, latèque etiam aliis orbis partibus imperans, tanquam seipsam ferre non valens, suâ se quodam modo magnitudine fregerat. Pervenerat quippe ad seditiones domesticas graves, atque inde ad bella socialia, moxque civilia, tantumque se comminuerat atque attriverat, ut ei mutandus Reipublicæ status, quo regeretur Regibus, immineret. Pompeius ergo populi Romani clarissimus Princeps, Judæam cum exercitu ingressus, civitatem capit, templum reserat, non devotione supplicis, sed jure victoris, et ad Sancta Sanctorum, quo nisi summum Sacerdotem non licebat intrare, non ut venerator, sed ut profanator accedit. Confirmatoque Hircani Pontificatu, et subjugatæ genti imposito custode Antipatro, quos tunc Procuratores vocabant, vinctum secum Aristobulum ducit. Ex illo Judæi etiam tributarii Romanorum esse cœperunt. Postea Cassius etiam templum exspoliavit. Deindè post paucos annos etiam Herodem alienigenam habere meruerunt, quo regnante natus est Christus.

(P) Luc. III. 1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarchà autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarchà Iturææ et Trachonitidis regionis, et Lysaniâ Abylinæ Tetrarchâ, 2. sub principibus Sacerdotum Annâ et Caïphâ.

(Q) Marc. VI. 14. Et audivit Rex Herodes.

Herodes magnus præter filios tres suprà memoratos alios habuerat, inprimis Antipatrum, Alexandrum et Aristobulum, quos pater ipse morti tradidit.

Aristobulo filius fuit nomine Agrippa. Is egestate compulsus, Tiberio Imperante, Romam petiit, à quo primùm malè acceptus, mox in amicitiam recipitur, tandem in carcerem conjicitur, eò quòd in Caïum Caligulam propensior esset. Mortuo Tiberio, Caïus Caligula rerum potitus solvit statim Agrippam, et ei totum Herodis avi Regnum cum Regio nomine reddit.

Mortuus erat tum temporis ab annis aliquot Philippus Trachonitidis Tetrarcha, Agrippæ patruus. Antipas Tetrarcha Galilææ et Philippi frater adhuc supererat. Is statim Romam pergit, pro obtinendâ regiâ dignitate intercessurus. Sed jussu Imperatoris, Lugdunum Galliæ urbem in exsilium mittitur, et Tetrarchiâ spoliatur.

Post mortem Caligulæ, à Claudio Imperatore confirmatus in regno Agrippa et auctus est. Is Jacobum Apostolum occidit, Petrum vinxit, et percussus ab Angelo Cæsareæ interiit. (R)

Huic successit filius Agrippa junior, primùm Rex Chalcidis, mox etiam paterni regni.

Hoc regnante, cùm Judæi, Christo jam ab annis plurimis occiso, jugum Romanorum excutere voluissent, pulsi à Judæâ sunt; et funditùs diruto templo, per omnes terræ regiones à Romanis dispersi. Agrippa autem, servatâ ad mortem Romanorum benevolentiâ, regno tamen spoliatus, Romæ mortuus est.

Quænam fuerit causa ruinæ et dispersionis Judæorum, quæ etiamnum juxta Prophetarum et Christi ipsius oracula perseverat, infrà videbimus, Sect. 2. Cap. 2. §. 2. etc.

Interim non abs re fuisse credidimus, continuatâ serie, narrare quodnam fuerit regimen et imperium gentis Judaïcæ à captivitate Babylonicâ ad ultimam usque gentis ruinam et desolationem. (S)

§. 22. Qui fuerint mores Judæorum, qui status Religionis Judaïcæ, post reditum à captivitate Babylonicâ ad adventum Messiæ.

I. Post reditum è captivitate Babylonicâ habuerunt-ne Judæi Prophetas sicut priùs ?

ACT. XII. 1... Misit Herodes Rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesiâ.... 21. Herodes vestitus veste Regiâ *dicitur*.

(R) ACT. XII. 19. Herodes... descendens à Judæâ in Cæsaream, ibi commoratus est... 21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regiâ, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. 22. Populus autem acclamabat, Dei voces, et non hominis. 23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo: et consumptus à vermibus exspiravit.

(S) *Cùm Historia Machabæorum, ad Joannis Hircani Pontificatum, Judæorum res attingat: quæ hic compendiosè narravimus de vario regimine Reipublicæ Judaïcæ, tum ex* JOSEPHI *Antiquitatibus Judaïcis, tum ex* S. AUGUST. *cap.* 25. *lib.* 18. *de Civ. Dei mutuati sumus.*

R. Malachias, qui eodem ferè tempore prophetabat quo Aggæus et Zacharias, id est, circa finem ædificationis templi posterioris, Malachias, inquam, fuit Prophetarum ultimus. Exinde ad Joannem Baptistam Prophetæ nulli exstitere. (A)

I. Quot anni elapsi sunt à Malachiâ usque ad Joannem Baptistam ?

R. Anni circiter quadringenti quinquaginta.

I. Interea quomodo vixerunt Judæi ?

R. Postea quàm gens Judæa cœpit non habere Prophetas, proculdubio deterior facta est, eo scilicet tempore, quo se sperabat instaurato templo, post captivitatem, quæ fuit in Babyloniâ, futuram esse meliorem. Verba sunt sancti Augustini. (*Lib.* 18. *de Civ. Dei cap.* 45. *n.* 1.) Id patet quoque ex libris Machabæorum, et ex historiâ Josephi. Fuerunt tamen inter eos tum temporis viri sanctissimi.

I. Quinam inter Judæos tunc temporis sanctitate claruerunt ?

R. Onias summus Pontifex, Simon ejus filius, Eleazar et septem fratres Machabæi, unà cum matre Martyrio coronati, Mathathias totàque nobilis Machabæorum prosapia, aliique plurimi, quorum nomina et historia legi possunt in libris Machabæorum. (B)

I. Post reditum è captivitate Babylonicâ servierunt-ne Judæi diis alienis sicut priùs ?

R. Ptolemæorum et impii Regis Antiochi persecutionibus plurimi adducti sunt ut diis alienis litarent. Sed tota gens in idololatriam ultro prolapsa fuisse non legitur, post reditum è captivitate Babylonicâ, sicut antea fecerat sæpiùs. (C)

I. Quam passi sunt Judæi sub Antiocho persecutio, cujus rei typus fuit ?

R. Illius persecutionis typus fuit, quam sub finem mundi ab Antichristo passuri sunt Christiani. (D)

(A) Psal. lxxiii. 9. Signa nostra non vidimus, jam non est Propheta: et nos non cognoscet amplius.

1. Mach. iv. 46. Et reposuerunt lapides in monte domûs in loco apto, quoadusque veniret Propheta, et responderet de eis.

ix. 27. Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die, quà non est visus Propheta in Israël.

xiv. 41. Judæi et Sacerdotes eorum consenserunt eum (Simonem) esse ducem suum, et summum Sacerdotem in æternum, donec surgat Propheta fidelis.

(B) Eccli. l. 1. Simon Oniæ filius, Sacerdos magnus, qui in vitâ sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum:... 4. Qui curavit gentem suam, et liberavit eam à perditione. 5. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis... 7. Quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

(C) *Vide Libros* Machab. *et dum nonnullos ex Judæis idolis sacrificia obtulisse, alios verò ad mortem usque restitisse, et extrema passos fuisse, ne tantillùm à cultu Dei vel exteriore recederent, invenies, ad tanta fidei, charitatis, et fortitudinis exempla obstupesces.*

(D) S. Hieron. *in cap.* 7. *Daniel. pag.* 1101. edit. Bened. *Et ecce*, ait *Dan.* vii. 8. *oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto.* Ne eum putemus, juxta quorumdam opinionem, vel diabolum esse vel dæmonem; sed unum

I. In illâ temporum confusione et corruptelâ, gente Prophetarum auxilio destitutâ, quis fuit status religionis Judaïcæ?

R. Mortuo Judâ Machabæo et fratribus ejus, ortæ sectæ plures religionem obscurarunt. (E)

de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter. *Et os loquens ingentia.* (*Ibid.*) Est enim homo peccati, filius perditionis: ita ut in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum... *Et sermones contra Excelsum loquetur:* (*Ibid.* 25.) sive ut interpretatus est Symmachus, *Sermones quasi Deus loquetur*, ut qui Dei assumit potentiam, verba quoque Divinæ sibi vindicet majestatis. *Et sanctos Altissimi conteret, et putabit quòd possit mutare tempora et leges.* (*Ibid.*) Præliabitur enim Antichristus contra sanctos, et superabit eos, in tantamque erigetur superbiam, ut leges Dei, et cæremonias mutare conetur, et elevetur supra omne quod dicitur Deus, religionem cunctam suæ subjiciens potestati. *Et tradentur in manu ejus usque ad tempus et tempora, et dimidium temporis.* (*Ibid.*) Tempus annum significat. Tempora juxta Hebraïci sermonis proprietatem, qui et ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant. Dimidium autem temporis, sex menses: quibus Sancti potestati Antichristi permittendi sunt: ut condemnentur Judæi, qui non credentes veritati, susceperunt mendacium. De quo tempore et Salvator in Evangelio loquitur: *Nisi abbreviati essent dies illi, nequaquam salva esset omnis caro...* (*Matth.* XXIV. 22,) *Et judicium sedebit, ut auferatur potentia; et conteratur, et dispereat usque in finem.* (*Dan.* VII. 26.) Hoc de Antichristo, id est, de cornu parvulo quod grandia loquebatur: quia regnum ejus destruendum sit in perpetuum.

In cap. 8. *Daniel. pag.* 1105. *Usquequò visio, et juge sacrificium, et peccatum desolationis, quæ facta est, et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur...* (*Dan.* VIII. 13.) Hunc locum plerique nostrorum ad Antichristum referunt: et quod sub Antiocho in typo factum est, sub illo in veritate dicunt esse complendum.

In cap. 11. *Daniel. pag.* 1127. Cùm multa quæ postea lecturi et exposituri sumus, super Antiochi personâ conveniant, typum eum volunt Antichristi habere; et quæ in illo ex parte præcesserint, in Antichristo ex toto esse complenda... Sicut igitur Salvator habet, et Salomonem et cæteros Sanctos, in typum adventûs sui: sic et Antichristus, pessimum Regem Antiochum, qui Sanctos persecutus est, templumque violavit, rectè typum sui habuisse credendus est.

In cap. 12. *Daniel. pag.* 1135. Tempore autem Antichristi talem tribulationem fore, qualis nunquam fuit ex eo quo gentes esse cœperunt, veriùs intelligitur. Ponamus enim vicisse Lysiam, qui victus est; et penitùs oppressos Judæos esse, qui vicerunt, nunquid fuit talis tribulatio, qualis eo tempore quo Jerusalem capta est à Babyloniis, templumque subversum, et omnis populus ductus in captivitatem? O! presso igitur Antichristo, et spiritu Salvatoris exstincto, salvabitur populus qui scriptus fuerit in libro Dei: et pro diversitate meritorum, alii resurgent in vitam æternam, et alii in opprobrium sempiternum.

Pag. 1134. Frustrà Porphyrius, quæ in typo Antiochi de Antichristo dicta sunt, vult omnia referre ad Antiochum. Cujus calumniæ... pleniùs responderunt Eusebius Cæsariensis, et Apollinarius Laodicenus, et ex parte disertissimus vir martyr Methodius.

Idem legere est apud omnes ferè Scripturæ sacræ Interpretes, quæ in eâ re S. Hieronymi et antiquorum vestigia secuti sunt.

(E) JOSEPH. *Antiquit. Judaïc. lib.* 13. *cap.* 9. *p.* 442. Hoc tempore tres Judæorum sectæ erant, quæ de rebus humanis inter se dissentiebant: una Pharisæorum dicta, altera Sadducæorum, tertia Essenorum.

Lib. 18. *cap.* 2. *pag.* 617. Judæi patriæ sapientiæ studiosi jam indè à multis retrò seculis in tres sectas erant divisi, Essenorum, Sadducæorum, et eam quæ Pharisæorum vocata est.

Lib. 2. *de bello Judaïco cap.* 12. *p.* 784. Tria sunt apud Judæos genera Philosophiæ. Horum unum Pharisæi profitentur, alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Esseni colunt.

I. Quænam fuere tum temporis sectæ Judæorum ?

R. Hæ præ cæteris notiores. Pharisæorum, Sadducæorum et Essenorum. (F)

I. Quid Pharisæi ?

R. Pharisæi objurgationibus Jesu Christi satis cogniti, severiorem affectabant vitæ disciplinam, interiùs autem erant corrupti et perditi moribus : multas addebant legi Dei interpretationes humanas, vel indifferentes, vel superstitiosas, imò in multis sanctitatem legis adulterabant. (G)

S. HIERON. *Dialog. advers. Luciferianos, tom. 4. parte 2. pag.* 130A. *edit. Ben.* Taceo de Judaïsmi Hæreticis, qui ante adventum Christi, legem traditam dissiparunt : Quod Dositheus Samaritanorum princeps, Prophetas repudiavit : Quod Sadducæi, ex illius radice nascentes, etiam resurrectionem carnis negaverunt : Quod Pharisæi, à Judaïs divisi propter quasdam observationes superfluas, nomen quoque à dissidio susceperunt : Quod Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo.

(F) *Vide Librum* NICOLAI SERRARII *Societatis Jesu*, De tribus sectis Judæorum, *in fol. Mogunt. ann.* 1611. *et doctissimi* PETAVII *ejusdem Societ.* Notas in S. Epiphanium.

(G) MATTH. XV. 3... Quare et vos (Scribæ et Pharisæi) transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? Nam Deus dixit : 4. Honora patrem et matrem : et : Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. 5. Vos autem dicitis : Quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit, 6. et non honorificabit patrem suum aut matrem suam : et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. 7. Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaïas, (XXIX. 13.) dicens : 8. Populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longè est à me. 9. Sine causâ autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum... 12... Scis quia Pharisæi, audito verbo hoc, scandalizati sunt. 13. At ille respondens ait : Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur. 14. Sinite illos : cæci sunt, et duces cæcorum.

XXIII. 2. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi. 3. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate et facite : secundum opera verò eorum nolite facere : dicunt enim, et non faciunt. 4. Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum : digito autem suo nolunt ea movere. 5. Omnia verò opera sua faciunt ut videantur ab hominibus : dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias. 6. Amant autem primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, 7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi... 13. Væ autem vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ : quia claudetis regnum cœlorum ante homines : vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. 14. Væ vobis :... quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes : propter hoc amplius accipietis judicium. 15. Væ vobis :... quia circuitis mare et aridam : ut faciatis unum proselytum : et cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos. 16. Væ vobis duces cæci, qui dicitis ; Quicunque juraverit per Templum, nihil est : qui autem juraverit in auro Templi, debet. 17. Stulti, et cæci : quid enim majus est, aurum, an Templum : quod sanctificat aurum ? 18. Et quicunque juraverit in altari, nihil est : quicunque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. 19. Cæci : quid enim majus est : donum, an Altare, quod sanctificat donum ? 23. Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ : qui decimatis menthan, et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, et fidem. Hæc oportuit facere, et illa non omittere. 24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. 25. Væ vobis :... quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis ; intus autem pleni estis rapinâ et immunditiâ. 26. Pharisæe cæce, munda priùs quod intus est calicis, et paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum. 27. Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ : quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris patent homi-

I. Quid Sadducæi ?

R. Sadducæorum secta impia et licentior negabat immortalitatem animæ, existentiam spirituum, corporum resurrectionem, et proindè alteriùs vitæ supplicia. Hanc

nibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitiâ. 28. Sic et vos à foris quidem paretis hominibus justi : intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate. 29. Væ vobis :... qui ædificatis sepulcra Prophetarum, et ornatis monumenta justorum, 30. et dicitis : Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum. 31. Itaque testimonio estis vobismetipsis quia filii estis eorum, qui Prophetas occiderunt. 32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. 33. Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ. 34. Ideo ecce mitto ad vos Prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem.

Luc. xviii. 11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum : raptores, injusti, adulteri : velut etiam hic publicanus. 12. Jejuno bis in sabbato : decimas do omnium quæ possideo.

Flav. Joseph. *Antiquit. Judaïc. lib.* 13. *cap.* 9. *p.* 442. Pharisæi quædam, at non omnia, fato tribuunt ; quædam verò in suâ potestate esse, aiunt, ut vel fiant, vel non fiant.

Cap. 18. *p.* 453. Multas constitutiones à majoribus per manus acceptas Pharisæi tradiderunt populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaïcas : et ideo Sadducæi his auctoritatem abrogant, dicentes oportere eas tantùm servari, quæ scripto continentur. Atque hinc magna inter utrosque exorta est controversia, dùm diliores stant à Sadducæorum partibus ; Pharisæi cæteræ multitudinis utuntur favoribus.

Lib. 18. *cap.* 2. *p.* 617. Pharisæorum victus simplex est, nullis mollitus deliciis : et quidquid his ratio dictavit, id sequuntur pertinaciter. Majores natu venerantur, nec audent eis responsare monentibus aut obloqui. Fato quæcunque geruntur tribuunt, nec tamen homini voluntatis assensum adimunt, hoc temperamento Deum uti dicentes, ut cùm omnia fiant ex ipsius consilio, in homine tamen sit voluntas accedendi ad virtutem aut vitium. Animas credunt esse immortales, et sub terris earum judicia fieri : tùm præmia quoque contingere ex virtutis aut malitiæ merito : et has perpetuis damnari carceribus, illis facilem esse ad vitam reditum Per hæc placita magnam sibi auctoritatem paravêrunt apud populum. Et quidquid ad solemnes precationes ad cultum divinum attinet, juxta horum interpretationem ac præscriptum solet fieri : tantum habent à civitatibus sapientiæ, temperantiæ, et vitæ honestioris testimonium.

Quartæ autem studium sapientiæ sectantium viæ primus auctor fuit Judas Galilæus. Hi cætera cum Pharisæis consentiunt, nisi quòd constantissimo libertatis amore flagrant, credentes solum Deum Dominum habendum ac principem, facilius vel exquisitissima pœnarum genera laturi unà cum cognatis suis ac charissimis, quàm mortalem aliquem appellaturi Dominum.

De Bello Judaïc. lib. 2. *c.* 12. *p.* 788. Pharisæi dicuntur, qui certiorem legalium rituum notitiam profitentur : et hi primum dogma habent ut fato et Deo universa deputent : et quidem vel agere quæ juxta sunt, vel negligere, secundùm majorem partem esse in hominibus profitentur : adjuvare tamen in singulis et fatum. Animam autem omnem quidem incorruptam esse, transire autem in alia corpora solas bonorum, improborum verò interminabili supplicio cruciari.

S. Epiphan. *Lib.* 1. *advers. Hæreses, hæres.* 16. *n.* 1. Pharisæi... severioribus se institutis adstrinxerant. Quidam enim cùm suas illas exercitationes adhiberent, decem, vel octo, vel qualuor annorum sibi spatia præfigebant, quibus virginitatem aut castimoniam colerent. Hoc tempus continuis precibus traducebant, et id certaminis frequentiùs instaurabant, ne ullam corporis labem contraherent, neve furtim turpe aliquod in somnis profluvium obreperet. Ergo alii tabulas ad

11.

sectam profitebantur nobilissimi, et opulentissimi et spectatissimi Judæorum. (H)

I. Quid Esseni?

R. Essenorum secta nihil habebat, sive in doctrinâ, sive in moribus, quod jure meritò reprehenderetur, nisi fortè nimiùm servilem legis et Scripturarum intelligentiam. Alioqui toti genti rectè factorum exemplo prælucebant. Habebant inter se victùs et vitæ communitatem. Alii vitam agebant cælibem; alii, adhibitâ priùs exactissimâ et maeum usum parabant latitudine non ampliùs dodrantali: in quibus post vesperam jacebant; ut si fortassè dormirent in pavimentum prolapsi, rursùm se ad orandum excitarent; quo somni quoad liceret expertes ætatem transigerent. Alii collectos calculos substernebant, quorum vellicatio profundiorem somnum arceret, ut vel inviti pervigiles esse consuescerent. Nec defuere qui iisdem de causis spinas subjicerent. Cæterùm bis hebdomadâ quâque jejunare mos illis fuit, secundâ videlicet ac quintâ die. Ad hæc decimarum decimas dabant; primitias offerebant, tricesimas et quinquagesimas: sacrificia votaque sua accuratissimè persolvebant. Cultus idem illis, qui et Scribis... vestis scilicet ac reliquus corporis habitus. Sed et muliebria palliola gestabant, et cum lalioribus crepidis, ac solearum ligulis procedere solebant. Qui ideo Pharisæi dicti sunt, quòd essent propter adscitiliam illam superstitiosamque disciplinam à reliquis sejuncti. Phares enim Hebraicè separationem significat.

N. 2. Mortuorum porrò resurrectionem persuasam habebant. Angelos, ac spiritum esse credebant: sed ut cæteri Dei filium ignorarunt. Quin etiam fato et Astronomiæ plurimùm tribuebant.

(H) MATTH. XXII. 23. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.

ACT. XXIII. 8. Sadducæi enim dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur.

FLAV. JOSEPH. *Antiquit. Judaïc. Lib.* 13. *cap.* 9. *p.* 442. Sadducæi fatum omninò negant, et è rebus tollunt, dicentes nihil fataliter evenire hominibus: et omnia in nostrâ ipsorum potestate esse, ut tam felicitatis nobis ipsi auctores sumus, quàm infortunii, si deteriora consilia secuti fuerimus.

Vide cap. 18. *suprà litt.* (G)

Lib. 18. *cap.* 2. *p.* 617. At Sadducæorum opinio cum corpore exstinguit simul et animas: nec quicquam præter legem servandam existimant: nam de sapientiâ cum præceptoribus disceptare ad virtutem reputant. Hujus sectæ pauci sunt, sed ferè dignitate præcipui. Ex horum tamen sententiâ vix quicquam agitur: nam quoties magistratus, licèt inventi, suscipiunt, Pharisæorum decretis assentiunt, ni facerent non ferendi à Plebeïorum multitudine.

De bello Jud. lib. 2. *c.* 12. *p.* 788. Sadducæi porrò, secundus ordo, fatum omnino negant: et Deum extra omnem mali patrationem inspectionemque constituunt. Aiunt autem electioni hominum vel bonum, vel malum esse propositum: et secundùm voluntatem propriam, alterutrum unicuique contingere. Animarum autem generaliter vel supplicia denegant vel honores. Et Pharisæi quidem sociales: et qui studeant se mutuâ dilectione completi: Sadducæi verò et inter se feris moribus discrepantes, et conversatio eorum circa exteros inhumana.

S. EPIPHAN. *lib.* 1. *advers. Hæreses, hæres.* 14. Sadducæi à Dositheo propagati. Qui nimirùm Sadducæos à justitiâ se nominant... Verùm isti à Magistri doctrinâ desciverunt. Etenim mortuorum resurrectionem substulerunt; in quo cum Samaritanis conveniunt: sed Angelos, contra quam Samaritani repudiant, ac Spiritum Sanctum ignorant, quem nec accipere meruerunt. Eadem porrò cum Samaritanis instituta custodiunt: quanquam Judæi, non Samaritani fuerunt.

ximè laudabili cautione, ducebant uxores. Omnes à voluptate perquàm alieni. (l)

(l) FLAV. JOSEPH. *Antiq. Judaic. lib.* 13. *c.* 9. *p.* 442. Esseni omnia in fati potestate esse affirmant, nec quicquam hominibus præter fati decretum accidere.

Lib. 18. *cap.* 2. *p.* 617. Essenorum verò placitum universitatis regimen citra exceptionem Deo asserit, immortalitatem animis: nec aliud quicquam æquè ad justitiam omni contentione expetendum existimat. Ad templum autem donaria mittentes, sacra ibi non faciunt, quòd sanctioribus utantur cæremoniis; quapropter exclusi à communi fano, seorsum sacrificant. Moribus alioquì sunt probatissimis, agris colendis in totum dediti. Miranda etiam est eorum justitia, quà omnes Græcos et Barbaros longè superant, multis jam seculis triti in ejus continuis studiis. Facultates in commune possident, nec aliquis dives magis utitur suis bonis, quàm quivis nihil possidens. Atque hoc instituto vivunt virorum supra quatuor millia, nec uxores habentium, nec servos: quòd alterum ad injuriam communis naturæ pertinere censeant, alterum tranquillitati vitæ parùm commodum. Quare per se ipsi viventes, invicem sibi ministrant. Quæstores creant viros probos ex Sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus, et frugum proventu, cibos eis conficiant. In summà eamdem ferè vivendi rationem sequuntur, quam hi qui apud Dacos Plisti nominantur.

De Bello Judaico, *lib* 2. *c.* 12. *p.* 784. Esseni gente quidem Judæi, verùm inter se mutuo amore conjunctissimi: et qui præter cæteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam verò servare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dùm adhuc molles sunt, eruditioni traditos pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia conjugia vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cavendam putent intemperantiam feminarum, nullam earum uni viro fidem servare credentes. Quin et divitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur; neque invenias alteri alterum opulentiâ præstare. Legemque sibi dixerunt, ut qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent: ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel divitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres unum esset, omnium patrimonium. Probro autem ducunt oleum, et si quis vel invitus unctus fuerit, munditiis corpus absterget: quoniam squalorem decorem putant, dummodò semper in veste sint candidâ. Designatos autem communium rerum procuratores habent, et ad usus omnium singulos indivisos. Non est autem illis una civitas certa, sed in singulas multi domicilia transferunt, et aliunde advenientibus sectæ suæ professoribus, quidquid habeant promptum exhibent, quasi proprium. Denique tanquam consuetissimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam antè viderunt. Hinc est quòd cùm peregrinantur, propter latrocinia tantùm armantur, neque præterea quicquam ferant. In singulis autem civitatibus, ex eodem collegio specialis curator hospitum constituitur: qui eorum vestimenta cæteraque usui necessaria tueatur. Amictus autem cultusque corporis omnibus pueris, in metu et sub curâ magistri agentibus par est. Nec verò vestitum sive calceos mutant, nisi aut omnino conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumptis. Nihil autem inter se mercantur aut vendunt: sed egenti quisque quod habet præbens, refert ab eo quod ipse non habet: quamvis etiam sine permutatione cunctis libera sit facultas, à quibus libuerit accipiendi quod opus sit. Præcipuè circa Deum religiosi sunt. Namque ante solis ortum nihil profani loquuntur, sed ei patria quædam vota celebrant, quasi ut oriatur precantes. Deinde ad quas venerunt singuli artes, à curatoribus dimittuntur: cumque ad horam quintam studiosè fuerint operati, rursùs in unum congregantur; linteisque præcincti velaminibus, ita corpus aquis frigidis abluunt. Itaque hâc lustratione factâ, in eadem secreta cocunt, quò neminem alteriùs sectæ hominem spirare concessum est: ipsique purificati, velut in sanctum quoddam

Multi contendunt, quod Josephus et Philo de Essenis scripserunt, id intelligendum de solis Judæis, qui ad Christum conversi sunt, ministerio Apostolorum, statim templum in cœnaculum veniunt: quibus ibi cum silentio residentibus, pistor quidem panes ordine, unum autem vasculum ex uno pulmento singulis cocus apponit. Deinde voce cibum sacerdos antevenit: neque gustare quemquam fas est, nisi priùs Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandii vota repetunt: nam et cùm incipiunt, et cùm desinunt, quasi datorem victûs, Deum laudibus canunt. Tunc veluti sacris illis depositis vestimentis in opere usque ad vesperam versantur: similiterque inde reversi cœnant, consedentibus etiam hospitibus, si quos fortè intervenisse repererint. Neque verò clamor unquam tectum illud, neque tumultus inquietat: cùm etiam loquendi ordine aliis alii cedant: eorumque silentium extra tectum constitutis arcanum quoddam videatur venerabile. Cujus quidem rei perpetua sobrietas causa est, quòdque apud eos edendi aut potandi modus saturitate definitur. Sed quamvis aliarum rerum nihil sine præcepto faciunt curatoris, tamen in his duobus, hoc est, juvando et miserendo sui juris sunt: nam et subvenire dignis cùm opus est, suo arbitrio cuique licet, et indigentibus alimenta porrigere. Sanè cognatis dare aliquid sine curatoribus, interdictum. Iidem iracundiæ moderatores justi sunt, indignationem cohibent, fidem tuentur, paci obsecundant: et omne quod dixerint, jurejurando fortius habent. Ipsum autem jusjurandum quasi perjurio deterius vitant. Jam enim mendacii condemnatum arbitrantur, cui sine Deo non creditur. Summum autem studium veterum scriptis adhibent: ea maximè inde, quæ animæ et corpori expediant eligentes. Hinc illis morborum remedia, stirpes medicæ, quamque vim propriam singuli lapides habeant, rimantibus, conquiruntur. Sectæ verò suæ studiosis non statim cum eis una collectio: sed per annum integrum extrinsecùs commoranti cuique eumdem victûs ordinem tribuunt: dolabellam quoque, et quod prædictum est perizoma, et albam vestem tradentes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum: et purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in convictum assumitur. Post ostensionem quippè continentiæ, duobus annis aliis mores ejus probantur: cùmque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur. Priùs verò quàm incipiat communem habere cibum, magnis exsecrationibus adjurat, se primùm quidem colere Deum, deinceps quoque erga homines servare justitiam, et neque propriâ sponte nocere cuiquam, neque ex præcepto obesse: quinimo iniquos omnes odisse, et collaborare semper justitiæ sectatoribus, fidem omnibus servare, maximè verò principibus: neque enim absque voluntate Dei, cuiquam posse principatûs potentiam contingere. Si verò ipse cæteris præsit nunquam se abusurum viribus potestatis ad contumeliam subjectorum, sed neque veste aut ambitioso aliquo ornatu reliquis eminere: veritatem semper diligere, et habere propositum convincere mentientes. Manus verò à furto, et animam puram servare ab injustis compendiis: et neque aliquid de mysteriis consectaneos celare, neque profanis eorum quippiam publicare, etiamsi intentatâ quispiam morte compellat. Super hæc autem addunt, nihil se de dogmatibus aliud quàm ipsi susceperint, tradere. Fugere autem latrocinia, et conservatum ire simul et dogmatis sui libros et Angelorum nomina. His quidem exsecrationibus explorant, et quasi præmuniunt accedentes. Deprehensos verò in peccatis à suâ congregatione depellunt: et qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerumque morte consumitur. Illis quidem sacramentis ac ritibus obligatus, neque capere ab aliis oblatum cibum potest: herbas verò pecudum more decerpens, et fame exesus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plurimos plerumque miserati, extremum spiritum agentes receperunt: sufficientem pro peccatis eorum, quæ usque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes. In judiciis verò sunt diligentissimi atque justissimi: disceptant autem non minùs quàm centum in unum coacti: quod autem his decretum fue-

rit, immobile manet. Veneratio quoque apud eos post Deum magna legislatoris est : ita ut si quis eum blasphemaverit, morte damnetur. Senibus verò obedire et plurium quorumque decreto, probabile arbitrantur officium. Cùm simul denique sederint decem, nullus unus novem loquitur invitis. Expuere quoque in medium eorum, vel in dexteram sui partem, quisque devitat. Sabbatis quoque operationem aliquam contigisse omnibus Judæis diligentiùs cavent : neque cibum sibi solum pridie præparant, ne videlicet illo die ignem accendant : sed neque vas aliquod transponere audent, imò nec alvum purgant. Aliis autem diebus fodientes foveam uno pede altam *scalidi* *, hoc est, illâ dolabellâ quàm tradi nuper accedentibus diximus, dimissâ veste sese diligentissimè contegentes, ne scilicet splendori divino injuriam faciant, in cadem foveâ ab onere ventris levantur, ac deinceps terram quam effoderant, reducunt : idque ipsum faciunt in locis secretissimis : et cùm naturalis sit ista purgatio, nihilominus tamen solemne habent, ut quasi ab immunditiâ diluantur. Discernuntur autem inter se, secundùm susceptæ abstinentiæ tempora, in ordines quatuor : tantùmque hi qui juniores sunt, inferiores præcedentibus æstimantur, ut si aliquos eorum contigerint, quasi à contrectatu alienigenæ diluantur. Vivunt autem quàm longissimè, ita ut plurimi eorum usque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victûs, ut equidem puto, et institutionem bene in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores adversorum : cruciatus siquidem vincunt firmitate consilii. Mortem verò, si cum decore obeunda sit, judicant etiam immortalitate meliorem. Prodidit autem eorum in omnibus negotiis animos, bellum quod gestum est cum Romanis. Tunc siquidem per artuum confractiones et ignes, ac per tormenta omnigena transeuntes, ut videlicet vel in legislatoris aliquid loquerentur injuriam, vel ciborum quidpiam quod non solent ederent, ad neutrum horum potuerunt compelli, sed neque deprecari suos tortores, aut inter ipsa flere supplicia : in mediis quinimo cruciatibus subridentes, et eis qui tormenta admoverant illudentes, constanter animas cum quâdam hilaritate reddebant, scilicet quasi qui eas essent denuo recepturi. Opinio quippe apud illos firmata consistit, corruptibilia quidem esse corpora, materiamque eorum non esse perpetuam : animas autem immortales semper manere, et de æthere subtilissimo commeantes, quasi carceribus ita corporibus implicari, velut quas illecebra naturalis attraxerit : cùm verò fuerint à carnalibus relevatæ vinculis, quasi de servitute longissimâ liberatas, ita illico lætari eas, sublimesque ferri : et quidem bonas concinentes in hoc Græcorum sententias, pronuntiant ultra Oceanum degere, ubi eis sit reposita perfruitio : illic quippe esse regionem, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æstibus aggravetur : sed quam Oceano oriens zephyrus, et leniter aspirans amœnet. Malis autem animabus procellosa loca et hyberna delegant, plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Videntur autem mihi secundùm hanc ipsam intelligentiam Græci quoque fortibus suis, quos heroas et semideos vocaverunt, beatorum insulas sequestrasse : improborum autem animabus locum apud inferos impiorum : in quo etiam cruciari quosdam commentati sunt, Sisyphes videlicet, et Tantalos, et Ixiones, et Tityos : principio quidem immortales esse animas existimantes, ob adhortationem utique virtutis, dehortationemque nequitiæ : bonos quippe fieri in hujus vitæ conservatione meliores, per spem bonorum etiam post lucem redhibendorum : improborum autem impetum retardari æstimantes : quoniam et si in hujus vitæ spatio latuerint, post obitum tamen sint immortalia tormenta passuri. Hæc sunt ergo quæ Esseni de divinitate animæ philosophantur, planè illecebram inevitabilem eis qui semel de eorum sapientiâ gustaverint, reponentes. Sunt autem in eis qui etiam futura nosse promittant, sacris videlicet libris, et variis sanctificationibus, Prophetarumque dictis à primis ætatibus adhærentes : rarò autem accidit ut prædictiones eorum frustratio consequatur. Est autem aliud etiam Essenorum collegium, cibos quidem et mores legesque similes cum prioribus

* σκαλίδι.

habens, distans verò opinione de conjugio. Maximam siquidem vitæ hominum partem, successionem scilicet, amputare eos qui abstineant nuptiis, arbitrantur : quippe si in eamdem velint omnes ire sententiam, defecturum confestim genus humanum. Nihilominus autem cum tantâ ipsi moderatione conveniunt, ut per triennium explorent valetudinem feminarum : et si constanti purgatione apparuerint idoneæ partui, ita eas in matrimonia adsciscunt. Nemo tamen eorum cum prægnante concubit : ut ostendant, quòd nuptias non voluptatis, sed liberorum causâ inierint. Lavantibus autem feminis, ita ut viris perizomatum inest amictus.

PHILO JUDÆUS., *Quòd liber sit quisquis virtuti studet ; edit. Lugd. in* 8. *ann.* 1561. *tom.* 2. *pag.* 222. Nec Palæstinæ Syriæque deest hoc genus hominum virtutem sectantium, cujus regionis non parvam partem populosa Judæorum gens incolit. In his quidam nominantur Esseni, circiter quatuor millia, à sanctitate dicti, quia summâ religione Deo serviunt, non mactando victimas, sed suasmetipsorum mentes componendo ad sanctimoniam. Hi vicatim habitant, urbes fugiunt, propter familiaria civibus earum vitia, gnari non minus periculi esse ab eorum convictu, quàm ab aëris intemperie pestiferâ, propter contagium incurabile : vivuntque partim ex agriculturâ, partim ex opificiis in pace florentibus ; benefici erga suos et proximos, nullam condentes pecuniam, nec parantes ampli redditûs latifundia, sed quotidianis necessitatibus quærentes remedium ; nam penè soli hominum degunt sine prædiis, sine pecuniis, et propter vitæ institutum divites habentur magis quàm ob rerum copiam, frugalitatem non vanâ existimatione ducentes esse quæstum maximum. Tela, jacula, gladios, galeas, thoraces, scuta, nemo apud eos fabricat, sicut nec arma cætera, nec machinas, aut aliud quidquam bello utile : imò ne ea quidem studia reperias ibi, quibus in pace facilè abutuntur homines. Negotiatores, institores, naucleros, ne in somnis quidem viderunt, subtrahendo materiam avaritiæ. Nemo ex illis servit, omnes liberi ministrant sibi invicem : dominationem damnant ut injustam atque impiam, repugnantem juri naturæ, quæ omnes ex æquo genuit educavitque tanquam mater germanos fratres reverà, non solo nomine : eam cognationem labefactam convulsamque insidiis avaritiæ, hujus operâ inductam pro familiaritate abalienationem animi, et odium pro benevolentiâ. Philosophiæ partem ratiocinatoriam, ut parendæ virtuti non necessariam, relinquunt verborum captatoribus : eam verò quæ naturam scrutatur, disputatoribus, ut humano captu sublimiorem, nisi quatenùs de Creatore mundi et ejus creatione disserit. In solâ morali se exercent sub pædotribis legibus patriis, quas non potest concipere humanus animus absque afflatu numinis. Has ediscunt et alio tempore, sed præcipuè recurrente die septimo, quem sacratum existimant, ferianturque tunc ab omnibus aliis negotiis : quoties sacras ædes, quas synagogas vocant, adeunt, pro ætatis ordine juniores ad seniorum pedes considunt, et ad audiendum se componunt. Ibi alius ex libro prælegit, alius quispiam unus ex peritioribus accedens, quæ obscura sunt, explicat : nam pleraque per figuras, more veterum philosophorum, eis sunt tradita. Discunt autem sanctitatem, justitiam, curam rei vel domesticæ, vel publicæ : verorum bonorum malorumque scientiam, atque rerum indifferentium insuper, quid expetendum, quid contrà fugiendum ; quæ triplici regulâ examinant, amore Dei, et virtutis, et hominum. Pietatis erga Deum argumenta præ se ferunt plurima, castitatem in totâ vitâ perpetuam, à jurejurando mendacioque abstinentiam, et quòd ad Deum auctorem bona omnia, malum verò nullum referunt. Virtutem quoque sibi esse cordi satis declarant, dùm pecunias, honores, voluptatesque contemnunt fortiter, vivuntque continenter in laboribus, complexi frugalitatem, simplicitatem, facilitatem, modestiam, legum reverentiam, constantiam, et id genus cætera. Charitatem porrò eorum erga homines indicat benevolentia, mira dictu æquabilitas et omnium rerum societas, de quâ non intempestivum fuerit nunc paucis dicere. Patent eorum sodalitia hominibus etiam advenis, idem institutum servantibus. Omnibus unum est promptuarium, indè vestitus et mensa

communis sumitur : nam contubernium victusque ac mensæ societas apud alios laudatur magis quàm recipitur : nec mirum. Quidquid enim lucrantur è quotidianis operæ mercedibus, non sibi quisque servat, sed in medium conferendo coincunque volenti fruendi potestatem faciunt. Tùm si qui valetudinarii nequeunt victum quærere, non negliguntur, paratum habentes è publico infirmitati subsidium, quam securè sustentant è communi copià. Senioribus juniores debitam curam, honorem, reverentiam exhibent, tanquam germani filii, labantem eorum ætatem fulcientes modis omnibus, tam consiliis, quàm ministeriis. Tales virtutis athletas reddit Philosophia absque omnibus curiosis et ambitiosis Græcorum vocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus, quibus certa, perpetuaque libertas constabilitur. Id compertum est in multis et variis temporum difficultatibus, sub tyrannide potentiorum diversis præditorum ingeniis : ex quibus alii conati feroces bestias immanitate superare, nullam omiserunt crudelitatis speciem, gregatim mactando subditos, aut lanionum more vivos frustatim concidendo... Alii verò suam rabiem celantes diverso malitiæ genere, acerbas clades dederunt, placido sermone, susurrisque clancularibus dissimulantes odium, canum maleficorum more blandiendo, moxque infigendo morsus insanabiles, ut oppidatim monumenta impietatis suæ relinquerent ad perpetuam afflictionum memoriam. Nemo tamen vel è crudelibus illis, vel ex alteris fucatis ac subdolis, valuit modò dictos cœtus Essenorum sive sanctorum in culpam inducere; sed omnes discesserunt victi virtute horum virorum, laudantes eos ut liberos cives, et suo jure viventes accepto à naturâ, prædicantesque illorum sodalitia, societatemque inenarrabilem, in quâ exemplum felicis et perfectæ vitæ videre liceat.

Eadem legere est ex Philone apud EUSEBIUM *Lib.* 8. Præparat. Evangel. *cap.* 12.

De Vitâ contemplativâ, sive supplicum virtutibus, initio, pag. 232. Postquàm de Essæis' disseruimus, qui vitam activam exercent omnibus, aut quod minùs invidiosum dictu est, plerisque feliciùs : ordo postulat ut deinceps dicamus quæ dicenda sunt de contemplationi deditis.... Institutum autem hujus philosophiæ mox apparet ex ipsis appellationibus. Vocantur enim Therapeutæ, Therapeudilesque; hoc est, curatores et curatrices, sive cultores et cultrices, vero nomine : vel quia profitentur medicinam præstantiorem istâ vulgatâ per oppida omnia. Hæc enim medetur solis corporibus : illa et animas liberat morbis gravibus, et adversùs medelas contumacibus, quos influxerunt voluptates, concupiscentiæ, dolores, timores, avaritiæ, insipientiæ, injustitiæ, et cæteræ perturbationes, viliorumque agmen innumerabile : vel quia didicerunt à naturâ et è sacris legibus colere illud ens et bono melius, et uno sincerius, et unitate in generando antiquius, atque ut ita dicam principalius... Huic vitæ instituto qui se addicunt, non ex more, aut rogati, id faciunt, sed amore correpti rerum cœlestium, et quasi furore divino perciti, donec ad contemplationem illam desideratissimam perveniant. Deinde præ immortalis beatæque vitæ cupidine, quasi jam hâc mortali defuncti, facultates suas relinquunt liberis, aut cognatis, ultro eis possessione cedendo, atque etiam sociis et amicis, si cognati desint.... Relictis igitur facultatibus et avocamentis omnibus, fugiunt sine respectu fratrum, liberorum, parentum, uxorumque : et deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsasque denique patrias in quibus geniti educatique sunt : quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos. Demigrant autem non in aliam civitatem :.... sed extra mœnia degunt in hortis aut villis solitariis, amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cavendos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, meritò ut absolutæ probitatis receptum à Græcis atque Barbaris. Maximè tamen in Ægypto frequentatur per præfecturas singulas, præsertim circùm Alexandriam... Domicilia verò convenarum sunt admodum frugalia, parata contra æstum tantummodo et frigora : non contigua ut in urbibus, non enim placet id amantibus solitudinem; nec tamen longè remota,

quia societatem diligunt, ut sibi possint invicem succurrere contra latronum incursus fortuitos. Singuli autem habent sacras ædiculas, quæ semnea vocant sive monasteria, ubi solitarii sanctæ vitæ mysteriis dant operam; nec cibi potûsve quidquam eò inferunt, aliudve in usum corporis; sed legem tantùm et prophetarum oracula divinitus prodita, hymnosque, et quædam alia pietati scientiæque promovendæ utilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, ut ne in somnis quidem aliud eis obversetur quàm imagines divinarum pulchritudinum... Quotidie bis precari solent, manè ac sub vesperam, oriente sole petentes diem verè felicem, utque mentes eorum cœlesti repleantur lumine: occidente verò, ut animâ in totum exonerata sensibus, moleque rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico. Medium verò matutini vespertinique temporis interstitium totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dant operam philosophiæ per manus acceptæ à majoribus... Habent etiam priscorum commentarios, ad quorum imitationem posteri sc accommodant. Itaque non solùm contemplantur, sed etiam cantica, hymnosque in Dei laudem componunt, vario metrorum carminumque genere, rhythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsum quisque in suis illis modò dictis monasteriis philosophantur, non progredientes foràs, imò ne prospicientes quidem. Septimâ verò conveniunt in cœtum communem, et juxta ætatis ordinem considunt, decenti habitu, manus continentes sub pallio, dextram inter pectus barbamque, sinistram applicatam lateri. Tùm progressus in medium natu maximus, et dogmatum ejus sectæ peritissimus, disserit vultu ad gravitatem composito, voce moderatâ, non sine magnâ prudentiâ.... Reliqui omnes auscultant per summum silentium, annutantes oculis tantùm aut capite. Id commune seminem, in quod septimo quoque die conveniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum et mulierum cœtibus: nam mulieres quoque simul auscultant ex more, duntaxat quæ institutum idem sectantur: medius autem paries à solo surgit tribus quatuorve cubitis, in modum loriculæ, superiora usque ad tectum patent: undè gemina provenit commoditas, et quòd pudori feminei sexûs consulitur, et quòd verba doctoris exaudiuntur facilè absque ullis obstaculis, quæ vocem ejus intercipiant. Temperantiæ tanquam fundamento in animâ jacto, virtutes cæteras superstruunt. Nec cibum nec potum quisquam sumit ante solis occasum, quòd sapientiæ studium luci convenire judicent, tenebris verò curam corporis. Ideò totos dies alteri, alteri verò exiguam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex his vix tertio quoque die famem sentiunt, attenti magis ad disciplinarum scientiam. Nec desunt qui prælautè accepti epulo sapientiæ, copiosè præbentis sua placita, perdurant duplum ejus temporis, et vix sexto die degustant cibum necessarium, assueti sicut cicadæ rore vivere, canticis opinor solantes inediam. Septimum verò diem ut festum sacratumque honore dignantur eximio, quo post curam animi corpus quoque reficiunt, sicut jumenta relaxantes laborem continuum. In cibatu utuntur pane simplici, sal vicem supplet obsonii: qui delicatiores sunt hyssopum pro condimento adjiciunt. Potum è fluentis hauriunt, contenti placare dominas à naturâ mortalibus additas, famem, sitimque: absque omnibus lenociniis fruendo rebus sine quibus non licet vivere. Edunt igitur ne esuriant, bibunt ne sitiant, saturitatem cavendo, ut inimicam animo pariter ac corpori: et quoniam tegminis quoque duæ sunt species, vestis, tectumque, de ædibus jam dixi, esse incultas et extemporaneas, factas ad præsentem usum tantummodò. In veste autem eadem apparet simplicitas, ad arcendos calores et frigora, pro pelliceis crassa tunica in hieme, æstate verò *exomis* *, aut interula linea: in universum enim exercent modestiam, ut fontem veritatis, sicut è fastu mendacium prognatum autumant.... Dicam aliquid et de sodalitiis eorum.... Vinum.., non præbetur, sed aqua limpidissima, cæteris frigida, calida verò his qui inter seniores tractantur delicatiùs. Mensa para est à cruentis dapibus, pro cibo panis apponitur, sal pro obsonio, et pro condimento hyssopus in delicatorum gratiâ. Operantur enim ut

* ἔξωμίς, tunica servilis.

Sacerdotes sacris abstemii, totâ victûs ratione castigatâ ad eamdem frugalitatem. Nam vinum habeni pro veneno afferente dementiam : opiparis autem obsoniis aiunt irritari concupiscentiam, belluam insaturabilem... Dicat aliquis :... Nullanc sequitur compotatio ? Imò silentium magis quàm antcà, ita ut ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementiùs. Proponit quispiam quæstionem è sacris litteris, aut solvit ab alio propositam, nihil de solutione sollicitus : nec enim captat laudem argutiarum, aut eloquentiæ. Hoc tantùm agit, ut rem diligentiùs perspiciat, tùm perspectam non invideat minùs perspicacibus, sed non minùs discendi cupidis... Ubi verò convenere candidati et læti cum summâ gravitate, ad signum datum à quopiam Ephemereutâ, (sic hujusmodi ministros nominant) priusquàm discumbant stantes unà serie decentes, sublatisque ad cœlum manibus atque oculis, his quoniam didicerunt spectare cœlestia, illis utpote incorruptis à muneribus et à quæstu illicito, precantur ut Deo placeat id convivium. Absolutis precibus seniores discumbunt, ac mox alii pro cujusque dignitate : nec enim seniores ex annis æstimant ; sed quantumlibet grandævos habent pro pueris, si serò institutum hoc complexi sunt ; honorem verò senectutis tribuunt his, qui exercuerunt se à juventute in hâc pulcherrimâ divinâque parte contemplativæ philosophiæ. Adhibentur mensæ feminæ quoque, anus pleræque sed virgines, non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam Sacrificulæ, sed sponte continentes præ amore sapientiæ, cujus studio per totam vitam contempserunt voluntates corporis, nimirùm divinæ non mortalis prolis cupidæ...

Pag. 241. Discubitus ita distribuitur, ut seorsùm viri dextrum latus, seorsùm feminæ sinistrum teneant. Quòd si quis suspicatur lectisternia, etsi non sumptuosa, certè molliuscula parari hominibus ingenuis et philosophiæ dedilis ; sciat esse tegetes rudes è vili contextas materiâ, videlicet è papyro indigenâ, sic humi aggestas ut eminendo fulciant cubitos. Remittunt enim paululùm illam Laconicam disciplinæ duritiam, semper et ubique probantes liberalem frugalitatem, totis viribus aversando voluptatis illecebras. In ministerio non aluntur mancipiis, quandoquidem servitutem cum naturâ omninò pugnare autumant. Nam ea liberos omnes genuit, sed hujus legum contemptrix avaritia, fontem malorum inæqualitatem ei præferens, infirmioribus necessitatem imposuit, ut jussa potentiorum facerent. Cæterùm in hoc sacro convivio nemo, ut dixi, servus adest : ministrant ingenui, et sponte quidquid opus est faciunt, jussa non exspectando, se præveniendo alacritate voluntariâ. Non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, sed habito delectu ex omni sodalitatis hujus juventute, ut quisque aliquod præclarum indolis ac virtutis specimen edidit. Hi tanquam germani filii libenter et certatim ministrant, haud secus ac parentibus publicis, hanc conjunctionem arctiorem ducentes quam sanguinis ; quandoquidem rectè sapientibus virtute nihil est antiquius. Discincti autem et promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis servilis species ab hoc convivio... Totum verò auditorium attentum auscultat in uno eodemque habitu, intelligere se nutu vultuque indicans, probare verò, hilaritate ac exporrectis frontibus : interdum et dubitare hærereque, moto leniter capite summoque dextræ digito. Nec minore attentione juniores qui adstant audiunt. Enarrationes autem sacrarum litterarum constant ex allegoriis : nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quòd præcepta corpus referant, animam verò sententiæ retrusiores sub velamine verborum abditæ, in quibus rationalis anima egregiè seipsam contemplatur tanquam in speculo... Ubi verò præses visus est rem benè tractando satisfecisse auditorum desiderio, plausus propalàm editur ab omnibus. Tùm ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens à se compositum, aut desumptum ab aliquo Vatum veterum. Exstant enim hujus generis carmina prisca versu trimetro, et hymni cum suis accentibus inter sacra canendi ante altaria, vel à stantibus vel à choreas ducentibus moderatas variis flexibus, atque reflexibus. Præsulem mox imitantur cæteri decenti ordine, omnibus intentè quietèque auscultantibus, præterquam in fine hymni extremâque clausulâ : tunc enim universi vocem extol-

lunt sine sexûs discrimine. Absolutis hymnis singulorum, juniores paulò ante dictam mensam efferunt, in quâ ritè cibus ille sacratissimus, panis fermentatus cum sale apponitur et hyssopo... Cœnam verò sequitur sacrum pervigilium his ritibus. Ubi omnes consurrexêre, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum. Cuique suus incentor præficitur, honore præstans, et canendi peritiâ. Deinde cantant hymnos in laudem Dei, compositos variis metrorum carminumque generibus, nunc ore uno, nunc alternis, non sine decoris et religiosis gestibus atque accentibus, modò stantes, modò prorsùm retrorsùmve gradum moventes, utcunque res postulat. Deindè postquam uterque chorus seorsùm explevit se his deliciis, velut amore divino ebrii, unum chorum faciunt promiscuum... et mixtis ad graves virorum acutis femineis vocibus concinnè temperatus, concentum reddit suavissimum verèque musicum. Pulcherrimis enim verbis includuntur sententiæ pulcherrimæ, religiosis choreis accedentibus. Horum porrò universorum finis unus et idem est pietas; itaque perductâ usque ad matutinum hâc commessatione honestissimâ, neque gravati crapulâ, neque nictantes, sed excitatiores quàm cùm venirent ad convivium, verso ad auroram vultu totoque corpore, quamprimum solem orientem aspiciunt, felicem diem et veritatem perspicacemque mentem sibi comprecantur: atque ita precationibus absolutis, ad suum quisque semineum secedit, et ad negotiationem culturamque consuetæ philosophiæ.

EUSEBIUS *Lib.* 8. *Præparat. Evang. c.* 11... Essæorum nomine... à sanctitate appellantur... Nullus inter eos aut puer admodum est, aut in primâ adhuc pubertate, vel etiam adolescentiâ, constitutus :... at viri jam perfecti, quippe nonnihil in senectam vergentes... Peculiare cujusquam ac proprium nihil est, non domus, non servus, non prædium, non pecus, non aliud quidquam eorum unde opes ac divitiæ comparantur. At ex promiscuâ rerum inter se omnium communione, omnium etiam in singulos fructus atque utilitatis redundat. Eodem in loco domicilium habent;... consiliaque sua omnia in publicum et communem usum assiduâ operâ conferunt. Aliorum tamen alia occupatio est, in quam diligenter et impigrè nemo non incumbit, ut non modò neque vim frigoris, neque æstum, neque alias cœli mutationes injuriasque causentur, sed ipsum quoque solis ortum operis sui tractatione antevertant, vixque post occasum sese tandem recipiant... Ex iis alii agricolæ sunt, ac sementis faciendæ, et subigendæ terræ peritissimi. Alii pascendis gregibus omnis generis operam impendunt suam. Aliis apum examina et alvearia curæ sunt. Alii quotidianas artes factitant, ut molestiis omnibus quas afferre necessitas et inopia solet, expediti vivant, adeòque nullam omninò functionem, si modò culpâ vacet, quæ ad tuendam vitam commoda sit, obire detrectant. Jam quidquid singuli ex tantâ operum varietate pretii acceperint, id totum communibus suffragiis creato Quæstori tradunt in manus. Quod ille continuò in necessariis coëmendis expendit, quæque vel ad victum, vel ad reliquum humanæ vitæ commeatum opus fuerint prolixè suppeditat. Atque illi eodem quotidiè cibo, communique mensâ utuntur, et victûs similitudine delectati, frugalitatem amant, luxum tanquam animi corporisque pestem aversantur. Quanquam non minùs apud eos vestium est, quàm mensæ communio: nam hieme hirsutis ac villosis omnes lænis induuntur, æstate verò simplicioribus ac levioribus palliolis... Quòd si quispiam in morbum inciderit, is communibus curatur impensis, atque omnium studiis officiisque recreatur... Ita nuptias repudiare solent, ut integerrimæ continentiæ laudem sibi præcipuam defendant... Hæc Philo in Apologiâ, *quem Eusebius ad verbum in sequentibus exscribit.*

C. JUL. SOLINI *Polyhist. cap.* 38... Interiora Judææ quæ Occidentem contuentur, Esseni tenent, qui prædili memorabili disciplinâ, recesserunt à ritu gentium universarum, majestatis (ut reor) providentiâ ad hunc morem destinati. Nullæ ibi feminæ: venere se penitùs abdicarunt. Pecuniam nesciunt. Palmis victitant. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est, ad quem plurimi licèt undique gentium properent, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, et innocentiæ meritum prosequatur. Nam qui

à descensu Spiritûs sancti, juxta id quod in Actorum secundo capite legitur. (K)

I. Quænam fuerunt aliæ inter Judæos sectæ?

R. Samaritanorum, Hemerobaptistarum, et Herodianorum.

I. Quid Samaritani?

R. Samaritani in Judæis fuêre quod nos schismaticos dicimus. Suum enim habuêre templum, suum altare ab altari legitimo segregatum, suos Sacerdotes minimè subjectos legitimæ summi Judæorum Sacerdotis auctoritati.

Responsionem paulo fusiùs explico.

Hoc schisma, ut jam diximus *hujusce Capitis* §. 18., initium habuit sub Jeroboamo, stetitque, nullâ factâ mutatione, usque ad dispersionem decem tribuum.

Factâ decem Tribuum dispersione, cùm gentes, quæ Samariæ ad custodiam ab Assyriis relictæ fuerant, à bestiis devorarentur; idque ita fieri comperissent, quòd in eâ terrâ Deus rerum omnium Dominus non coleretur; missus est à Rege Assyriorum Samariam unus Sacerdos, qui cultum restitueret. Id ita factum ab eo Sacerdote, ut simul superstitiones gentilium servarentur. Fuit igitur tunc temporis religio Samaritanorum mixta ex gentili et Judaïcâ.

Regnante Alexandro Magno, Sanaballat Samaritanorum Princeps obtinuit à Rege facultatem ædificandi templi juxta Samariam, in monte Garizim, ad instar templi Jerosolymitani; tùm in illius templi ministerium vocavit ad se Sacerdotes ex progenie Aaron. Nec defuêre qui Principis impii voluntati, sacri ministerii religione posthabitâ, morem gesserint. Ipse Manassès, Jaddi summi Judæorum Sacerdotis frater, indignis illis et schismaticis Sacerdotibus præpositus fuit, et summum Samaritanorum sacerdotium à Sanaballat oblatum non recusavit. Exin Judæos inter et Samaritanos perpetuæ contentiones, nondùm Christi ætate sopitæ, de loco in quo Deo litari oporteret; fuitque inter utrumque populum dissensio implacabilis.

Samaritani non alios codices pro sacris habebant, quàm Pentateucum Moysi. Negabant in solo templo Jerosolymo-

reus est vel levis culpæ, quamvis summâ ope adipisci ingressum velit, divinitùs summovetur. Ita per immensum spatium seculorum (incredibile dictu) æterna gens est, cessantibus puerperiis.

(K) *Hanc quæstionem doctissimè pertractavit* NICOL. SERRARIUS *è Societate Jesu, in suo* De tribus sectis Judæorum *tractatu, in fol. Moguntiæ ann.* 1611. *edito, Libro tertio integro. Sed imprimis legendæ tibi sunt* Epistolæ Gallicæ *doctissimi et politioris elegantiæ viri Domini* BOUHIER *Præsidis supremæ Curiæ Divionensis, ad Dominum Bernard. de Montfaucon, in quibus* Therapeutas, de quibus Philo loquitur, non Christianos, sed Judæos fuisse *contendit: Et* Dissertatio *Domini* BERNARD. DE MONTFAUCON, *quâ* eos non solùm Christianos, sed et primos asceta, seu monachos contendit: *Et ipsius ad D. Bouhier* Responsio *Gallicè scripta, quæ cum Epistolis Domini Bouhier excusa est apud Jacob. Estienne in* 12. 1712. *sub hoc titulo:* Lettres pour et contre sur la fameuse question si les Solitaires appelés Thérapeutes, dont a parlé Philon le Juif, étaient Chrétiens.

rum Deo sacrificari oportere. In cæteris ferè conveniebant cum Judæis, qui multos Samaritanis errores falsò adscripserunt. (L)

I. Quid Hemerobaptistæ?

R. Hemerobaptistæ à vocabulo græco ἡμεροβαπτίζειν, quod quotidianam lotionem significat. Sic dicti, quia corpus quotidiè abluere summa imò una ipsis sanctitas fuit. Cum Sadducæis negabant corporum resurrectionem. In cæteris idem sentiebant quod Pharisæi. (M)

I. Quid Herodiani?

R. Herodiani sic dicti quòd contenderent Herodem esse Messiam Judæis promissum.

Sunt qui existiment, ubi in Evangelio sermo est de Herodianis, id intelligendum de Judæis hujus dogmatis sectatoribus. Alii meliùs sentiunt, ibi Herodianorum nomine designari vel domesticos Herodis Tetrarchæ, vel ab Herode præpositos ad colligenda tributa Romanis debita. (N)

I. Undè orta est Herodianorum secta?

R. Ex certissimâ persuasione, quæ Judæorum animis insita erat, jam advenisse tempus, quo ex vaticiniis Prophetarum venturus erat Messias. (O) Hæc Prophetarum vaticinia inferiùs (*Partis* 1. *Sect.* 2. *C.* 1. §. 1.) referemus, et explicabimus.

§. 23. Status et Mores Populi Gentilis, à vocatione Abrahæ, ad adventum Messiæ.

I. Ex iis quæ hactenùs dixisti, patet corruptissimos fuisse mores Judæorum, cùm Christus ad homines venit. (A) Qui-

(L) 2. Esdræ xiii. 28. De filiis autem Joiada filii Eliasib Sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi à me. 29. Recordare Domine Deus meus, adversùm eos qui polluunt Sacerdotium, jusque Sacerdotale et Levilicum.

Joan. iv. 9. Dicit ergo ei (Jesu) mulier illa Samaritana; Quomodò tu Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coûtuntur Judæi Samaritanis... 20 Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, Jerosolymis est locus ubi adorare oportet.

De Samaritanis loquitur Esdras *cap.* 4. 5. *Lib.* 1. *et cap.* 4. *et* 6. *Lib.* 2. *Lege etiam Lib.* 11. 12. *et* 13. Josephi De antiquitat. Judaic. *et omnes auctores qui suprà Scripturam sacram Prolegomena scripserunt.*

(M) S. Epiphan. *Lib.* 1. *advers. Hæreses, hæres.* 17. Hemerobaptistarum secta... eadem dogmata cum Scribis et Pharisæis amplectitur. Cum Sadducæis in negandâ mortuorum resurrectione convenit... Hoc verò præcipuum habent, quòd tam vere autumnoque, quàm æstate atque hieme quotidiè lavant: undè et Hemerobaptistarum appellationem adepti sunt.

(N) Matth. xxii. 16. Mittunt ei discipulos cum Herodianis.

Marc. xii. 13. Mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis et Herodianis.

S. Epiph. *Lib.* 1. *advers. Hæreses, hæres.* 20. *n.* Herodiani Judæi meri sunt inertes, iidem ac simulatores: qui Herodem Christum Dominum esse dicebant.

(O) S. Hieronym. *Dial. advers. Luciferian. tom.* 4, *pag.* 2; *pag.* 304. *edit. Ben.* Herodiani Herodem Regem suscepere pro Christo.

(A) Rom. ii. 5. Secundùm autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei, 6. qui reddet unicuique secundùm opera ejus... 9. Tribulatio et angustia in

nam erant intereà toto terrarum orbe mores cæterarum gentium, quas simplici appellatione Gentes dicimus ?

R. Jam diximus (§. 4.) gentes omnes traditas fuisse pravis cordis sui desideriis, cùm Deus elegit Abraham in parentem populi Judaïci. Ex eo tempore gentes omni vitiorum et scelerum genere inquinatæ idola coluerunt. Tot scelera vivis sed horridis coloribus expressit Paulus Apostolus capite primo Epistolæ ad Romanos. (B)

I. Nùm gentes ita suis tenebris, suæ pravitati, eô usque relictæ sunt, ut à vocatione Abrahæ ne unus quidem homo fuerit qui Deum et noverit et coluerit ?

R. Populus reverà qui populus Dei diceretur nullus alius fuit

omnem animam hominis operantis malum, Judæi primùm et Græci... 11. Non est enim acceptio personarum apud Deum. 12. Quicunque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt : et quicunque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. 13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur... 17. Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo : 18. Et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem. 19. Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, 20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. 21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces : qui prædicas non furandum, furaris : 22. Qui dicis non mœchandum, mœcharis : qui abominaris idola, sacrilegium facis : 23. Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. 24. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes.

III. 10... Non est justus quisquam : 11. Non est intelligens, non est requirens Deum. 12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. 13. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant : venenum aspidum sub labiis eorum : 14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. 15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem : 16. Contritio et infelicitas in viis eorum : 17. Et viam pacis non cognoverunt : 18. Non est timor Domini ante oculos eorum.

(B) Rom. I. 18. Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitiâ detinent... 20... Ita ut sint inexcusabiles. 21. Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt : sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum : 22. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. 23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. 24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis : 25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium : et coluerunt, et servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori... 26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. 17. Similiter autem et masculi relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes : 28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitiâ : tradidit illos Deus in reprobum sensum : ut faciant ea quæ non conveniunt, 29. Repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, avaritiâ, nequitiâ, plenos invidiâ, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, 30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, 31. insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordiâ. 32. Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte : et non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

(præter Judæos). *Homines autem quosdam, non terrenâ, sed cœlesti societate, ad veros Israëlitas supernæ cives patriæ pertinentes, etiam in aliis gentibus fuisse, negare non possunt* (vel ipsi Judæi). Verba sunt S. Augustini. (*Lib.* 18 *de Civ. Dei, c.* 47.) (C)

I. Quid erat his gentibus faciendum, ante Christi adventum, ut sanctè viverent?

R. Quod jam diximus (§. 1. *hujusce Capitis*) fuisse hominibus faciendum ante vocationem Abrahæ. Oportuit nempè Deum unum credere, adorare, colere, amare super omnia: exspectare Messiam et in ipso sperare: diligere proximum sicut seipsum: abstinere ab omni iniquitate, vivere juxta leges rectæ rationis et conscientiæ.

I. Plures-ne ex gentibus novimus qui ante Christum ita vixerint?

R. Legimus in Scripturis Job et Melchisedech inter alios fuisse pietate et sanctitate maximè celebres. Imò uterque Christum singulari ratione, velut in typo, expressit et adumbravit. Nec illi solùm, sed et alii nonnulli ex gentibus, leguntur Deum et novisse et coluisse. Talis fuit Jethro socer Moysi. Tales et Ninivitæ, qui pœnitentiam egerunt ad vocem Jonæ, divinamque ultionem à se deprecando averterunt.

Quin et conjicere licet Judæos ideò fortè Divinâ providentiâ fuisse dispersos per Assyriam, Babyloniam, totamque adeò Asiam, ac deindè per Ægyptum, Græciam, Italiam, ut ex Sacrorum Codicum, quos Judæi secum deferebant, lectione, gentes toto terrarum orbe effusæ haurirent notitiam Messiæ, atque ita ad eum exspectandum et postulandum disponerentur. (D)

(C) S. Aug. *Lib.* 18. *de Civ. Dei, c.* 47. Nec ipsos Judæos existimo audere contendere, neminem pertinuisse ad Deum, præter Israëlitas, ex quo propago Israël esse cœpit, reprobato ejus fratre majore... Quia si negant, facillimè convincuntur de sancto et mirabili viro Job, qui nec indigena, nec proselytus, id est, advena populi Israël fuit; sed ex gente Idumæâ genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui divino sic laudatur eloquio, ut quod ad justitiam pietatemque pertinet, nullus ei homo suorum temporum coæquetur... Divinitùs autem provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundùm Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritalem Jerusalem.

Epist. 102. *aliàs* 92. *ad Deogratias quæst.* 2. *n.* 15. Ab initio generis humani, aliàs occultiùs, aliàs evidentiùs, sicut congruere temporibus divinitùs visum est, nec prophetari destitit Christus, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam usque ad Moysen, et in ipso populo Israel, quæ speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, et in aliis gentibus antequàm venisset in carne. Cùm enim nonnulli commemorantur in sacris Hebraïcis libris jam ex tempore Abrahæ, nec de stirpe carnis ejus, nec ex populo Israël, nec ex adventitiâ societate in populo Israel, qui tamen hujus sacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in cæteris hâc atque illac gentibus, aliàs alios fuisse, quamvis commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus.

(D) *Vide suprà* 2. 1. *hujusce Capitis auctoritates in eam rem ex* S. Aug. *allatas, litt.* (C)

I. Job quis fuit ?

R. Job fuit ex terrâ Hus, *vir simplex* et *timens Deum*, (*Job.* I. 1.) prædives opibus, et inter Principes Orientis clarissimus : atque eò illustrior, quòd bonis neque integris corruptus, neque amissis depravatus est. Nam cùm per Diabolum fuisset, Deo permittente, exutus bonis, filiis etiam orbatus, ad extremum diris ulceribus affectus, non potuit vinci ut præ doloris impatientiâ aliquâ in parte peccaret. Mercedem denique patientiæ consecutus, sanitati redditus, omnia quæ amiserat in duplum recepit, annisque et meritis plenus obiit. (E)

I. In quo Job Christi typus fuit ?

R. Job innocens, tentatus, afflictus, patiens ; et post ignominias et dolores acerbissimos in pristinam gloriam, cum maximo incremento, ob meritum patientiæ restitutus, typus fuit Christi innocentis, afflicti, patientis, morientis, ac posteà resurgentis. (F)

(E) S. Greg. 1. *Moral. in Job, c.* 3. *n.* 4. Nunquam sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Itaque dùm substantia magna describitur, et tamen paulò post patienter amissa perhibetur, quam sine dolore perdidit, constat quia sine amore possedit.

Lege Librum Job *integrum, si sanctissimi viri non gesta solùm, sed et animum ipsum pernoscere velis.*

(F) Jacobi v. 11... Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis. S. Joan. Chrysost. *De patientiâ Job Homil.* 4. *p.* 679. Exivit civitatem, non humanum habens certamen, sed vim nostram valde superans : nam et extra civitatem esse, Christi imago erat. Propterea Paulus dicit : (*Hebr.* XIII. 11.) Quorum enim animalium infertis sanguinem in sancta, horum corpora cremantur extra castra. Propterea Jesus, ut sanctificaret populum, extra portam passus est. Christus extra portam, Job extra civitatem sedet in sterquilinio, exspectat suscitantem de terrâ inopem, de stercore erigentem paupercm (*Ps.* CXII. 7.)

S. Greg. Moralium in Job lib. 1. *cap.* 9. Cunctis diebus Job sacrificium offerre non cessat : quia sine intermissione pro nobis holocaustum Redemptor immolat, qui sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat : ipsa quippè ejus incarnatio nostræ emundationis oblatio est. Cùmque se hominem ostendit, delicta hominis interveniens dilu t, et humanitatis suæ mysterio perenne sacrificium immolat ; quia et hæc sunt æterna, quæ mundat.

Lib. 2. *cap.* 17. *Nunquid considerasti servum meum Job, quòd non sit ei similis in terrâ ?* (*Job.* I. 8.) Quòd Job interpretetur dolens, paulò antè jam diximus. Dolens verò ipse veraciter per figuram dicitur, qui portare dolores nostros, Prophetâ (*Isai.* LIII. 4.) attestante, perhibetur. Cui in terrâ similis non est ; quia omnis homo tantummodò homo est, ipse autem Deus et homo. In terrâ ei similis non est ; quia etsi adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficit, nequaquam tamen ut Deus naturaliter sic accipit. Qui benè etiam servus dictus est, quia formam servi suscipere dignatus est. Nec majestati injuriam intulit assumpta humilitas carnis : quia et ut servanda susciperet, nec tamen habita permutaret. Nec divina humanitate minuit, nec humana divinitate consumpsit : quia etsi per Paulum dicitur : (*Philip.* II. 6. et 7.) *Qui cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semeptipsum exinanivit, formam servi accipiens :* ei semeptipsum exinanivisse, est ab invisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse, ut servi forma tegeret hoc, quòd incircumscriptè omnia ex divinitate penetraret. Dei autem ad Sathan per figuram dicere : (*Job.* II. 3.) Nunquid considerasti servum meum Job ; est unigenitum filium contra eum in formâ servi admirabilem demonstrare. Eo enim ipso,

I. Quis fuit Melchisedech?

R. Illius ortum, et genealogiam, et mortem ignoramus. Hoc solùm novimus, Melchisedech fuisse et Sacerdotem Dei altissimi, et Regem Salem; processisse obviam Abrahæ revertenti à cæde quinque Regum; Panem et vinum obtulisse Deo sacrificium in gratiarum actionem hujus victoriæ;

quo illum tantæ virtutis in carne innotuit, quasi superbienti adversario, quòd dolens consideraret, indicavit. Sed quia bonum quod mirarefur intulerat, restat, ut ad reprimendam ejus superbiam virtutes illius adhuc enumerando subjungat. Sequitur: (*Job.* I. 8.) *Homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens à malo.* Venit namque inter homines Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, ad præbendum exemplum vitæ hominibus, simplex: ad non parcendum malignis spiritibus, rectus: ad debellandam superbiam, timens Deum: ad detergendam verò in electis suis vitæ immunditiam, recedens à malo: de ipso enim per Isaïam (XI. 3.) principaliter dicitur: *Et replebit eum spiritus timoris Domini.* Et ipse à malo singulariter recessit; quia facta imitari noluit, quæ in hominibus invenit, quoniam attestante Petro: (1. *Epist.* II. 22.) *Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.*

Lib. 3. *cap.* 11. *Commovisti me adversùs eum, ut affligerem illum frustrà.* (*Job.* II. 8.) Si beatus Job Redemptoris nostri in passione positi speciem tenet, quomodò à Domino ad Sathan dicitur: Commovisti me adversùs eum? Mediator quippè Dei et hominum, homo Christus Jesus, ut culpas nostræ transgressionis exstingueret, venit mortalitatis nostræ flagella tolerare.

Lib. 6. *cap.* 1. Quia cunctis vera scientibus liquet, quod Redemptorem mundi tolis suis allegationibus curat sancta Scriptura promittere, eumque per electos omnes, ut per ejus scilicet membra, studuit designare. Unde et idem beatus Job latino eloquio dolens dicitur: ut per ejus et nomen et vulnera, Redemptoris nostri passio designetur, de quo Propheta (*Isaï.* LIII. 4.) ait: *Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.* Cui tentator, ablatis omnibus, et servos et liberos occidit: quia non solùm Judaïcum populum ex timore servientem, sed ipsos quoque Apostolos in suo amore regeneratos, passionis ejus tempore telo perfidiæ perculit. Vulneribus beati Job corpus atteritur; quia Redemptor noster configi clavis in crucis patibulo non dedignatur. A plantâ autem pedis usque ad verticem vulnera suscepit: quia sanctam Ecclesiam, quæ corpus ejus est, non solùm per extrema et ultima, sed usque ad summa membra persecutione sæviens tentator afflixit. Undè etiam Paulus (*Colos.* I. 24.) dixit: *Compleo ea quæ desunt passionum Christi in carne meâ.*

Lib. 23. *cap.* 1. Si igitur Redemptoris speciem petra tenuit: cur non figuram illius beatus Job insinuet, qui eum quem voce prætulit, etiam passione signavit? Undè et non immeritò, Job videlicèt dolens dicitur: quia illius in se imaginem exprimit, de quo per Isaiam (LIII. 4.) longè antè annuntiatur, quod *dolores nostros ipse portavit.* Sciendum quoque est, quòd Redemptor noster unam se personam cum sanctâ Ecclesiâ, quam assumpsit, exhibuit: de ipso enim dicitur: (*Ephes.* IV. 15.) *Qui est caput Christus.* Rursùmque de ejus Ecclesiâ scriptum est: (*Colos.* I. 24.) *Et corpus Christi, quod est Ecclesia.* Beatus igitur Job, qui mediatoris typum eò veriùs tenuit, quò passionem illius non loquendo tantummodò, sed etiam patiendo prophetavit, cùm in dictis factisque suis expressioni Redemptoris innititur, repentè ad significationem corporis aliquando derivatur: ut quod Christum et Ecclesiam unam personam credimus, hoc etiam unius personæ actibus significari videamus.

PHILIPPUS, *seu auctor comment. in Lib. Job. falsò S. Hieronym. adscript. in fine. T.* 2. *edit. Ben. in append. p.* 114. Beatus verò Job ex suis verbis et passionibus, Christi expressit imaginem... Quod autem ait: (*Job.* XLII.) *Dominus suscepit faciem Job*, et reliqua; ut Joannes ait: (1. *Epist.*

benedixisse Abrahæ, et ab eo prædæ decimas accepisse. (G)

I. In quo Melchisedech typus fuit Christi ?

R. In eo quòd Christi regium et æternum Sacerdotium adumbravit. Et quidquid de Melchisedech scriptum est, id Christum maximè respiciebat, ut Paulus Apostolus in Epistolà ad Hebræos fusè et egregiè demonstrat. Hinc Christus dicitur in Scripturis *Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* (*Ps.* CIX. 4.) (H)

I. Cur Deus permisit et gentes omnes et ipsum populum Hebræum in tantà fuisse corruptione versatos ante Domini adventum ?

R. Ut omnium misereretur, et superbiam humanam frangeret ; hâc diuturnà experientiâ significando, quàm infirma esset ratio humana suis viribus relicta, quàm infirma lex, redemptoris gratiâ destituta : atque ita homines

II. 2.) *Ipse est propitiatio* apud Patrem. Sic itaque facies Salvatoris à patre suscipitur, dùm et ipse exaudit et exauditur pro nobis. *Et adjecit Dominus*, (*Job.* XXXIX. 31.) et reliqua. Illa igitur addita sunt Christo Domino, cùm populo Judæorum gentium multitudo additur. *Omnes fratres et sorores.* (*Id.* XLII. 11.) Omnis cognatio populi Judæorum, de quorum familia Christus natus est : sive generaliter omnium gentium multitudinem intelligere possumus. *Qui prius noverant eum.* Omnes Sancti et Prophetæ qui eumdem videbant in spiritu, quem etiam in carne venturum annuntiabant. *Comederunt cum eo.* Nunc in domo Ecclesiæ Salvatoris, omnes fideles Scripturarum exhortationibus reficiuntur. *Et moverunt super eum caput.* Omnes sancti exsultantes quòd spiritalis et sacri Christi convivii effecti sunt participes. *Et consolati sunt eum.* Salvatorem nostrum non mediocriter consolatur, quòd per ejus passionem mundus redemptus est. Intulisse autem dicit Filio suo Deum Patrem malum passionis et mortis, ut ait Apostolus : (*Rom.* VIII. 32.) *Qui proprio filio suo non pepercit* (*Job.* XLII. 11.) *Et dederunt ei unusquisque ovem unam.* Unusquisque per fidem ad Christum venientium, offeret ei innocentiam suam, mentisque obedientiam. *Dominus autem novissimis Job benedixit magis quàm principio ejus.* (*Ibid.* 12.) Principia Christi Dei et Domini nostri, legis Moysi exordia esse significat, novissima verò ejus Evangelium esse monstrat, et melior est manifestatio veritatis in Evangelio, quàm allegoriarum umbra in veteri testamento... Quemadmodùm verò beatus Job post damnum ditatus est in filiis ; ita et Salvator post amissionem infidelium Judæorum, ditatus est in gentibus.

(G) GENES. XIV. 18. At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi, 19. benedixit ei, et ait : Benedictus Abraham Deo excelso, qui creavit cœlum et terram : 20. et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

HEBR. VII. 1. Hic enim Melchisedech, rex Salem Sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cæde regum, et benedixit ei. 2. Cui et decimas omnium divisit Abraham : primùm quidem qui interpretatur rex justitiæ : deindè autem et rex Salem, quod est, rex pacis. 3. Sine patre, sine matre, sine genealogiâ, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum. 4. Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.... 6. cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. 7. Sine ullâ autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur..... 17. Contestatur enim : quoniam tu es Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

(H) *Vide hæc fusiori stylo demonstrata inferiùs hujusce Operis Parte tertiâ, Sect.* 2. *Cap.* 7. De Sacrificio Missæ, §. 7.

moverentur ad desiderandum et totis viribus postulandum Messiæ adventum; cujus necessitatem tot mala, aliâ ratione prorsùs insanabilia, demonstrabant. (l)

(l) ROM. III. 9.... Causati enim sumus Judæos et Græcos omnes sub peccato esse.

VIII. 3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne.

Vide, quæ diximus suprà, §. 1. hujusce Capitis.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX

TOMI PRIMI.

PRÆLOQUIUM. Pag. v

INDEX AUCTORUM ET EDITIONUM *quibus in hoc Opere usi sumus.* XV

INDEX TITULORUM *totius Operis.* XXXVII

INSTITUTIONES CATHOLICÆ.

CAPUT PRÆVIUM. *Totius Religionis Summa. Elenchus et partitio Operis.* Pag. 1

PRIMA PARS.

In qua exponuntur Principia, Exordium, Progressus Religionis, ab orbe condito ad consummationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

SECTIO PRIOR.

De Principiis, Exordio, Progressu Religionis ad Christi Domini adventum.

CAPUT I. *De Deo.*

§. 1. De Existentia Dei. 8
§. 2. De Dei natura et perfectionibus. 12
§. 3. De Unitate Dei. 19
§. 4. De Sanctissima Trinitate. 21

CAPUT II. *De Dei operibus.*

§. 1. De creatione Mundi. 28
§. 2. De Angelis et Cacodæmonibus. 31
§. 3. De creatione hominis. 49
§. 4 De paradiso voluptatis, et de statu innocentiæ. 58

CAPUT III. *De peccato primi hominis, et de iis quæ indè subsecuta sunt.*

§. 1. De peccato primi hominis. 63
§. 2. De pœnâ et effectis peccati primorum Parentum. Item de peccato originali. 67
§. 3. De necessitate Redemptoris seu Messiæ. Is hominibus promittitur. 75

CAPUT IV. *Brevis Historia Religionis à peccato hominis ad adventum Messiæ.*

§. 1. Cur Deus non miserit Messiam in mundum statim à peccato. Quid intereà facto opus esset hominibus, ut suæ saluti consulerent. 78
§. 2. Quomodò Adamus et Eva, eorumque posteri vixerunt post peccatum. 85
§. 3. De corruptis hominum moribus; et de diluvio universali, 92
§. 4. De moribus hominum à diluvio ad vocationem Abrahæ. 100
§. 5. De fœdere Deum inter et Abraham inito. Item de posteris Abrahæ. 104
§. 6. De Isaac et de Jacob, ex quo orti Judæi omnes. 110
§. 7. De servitute Israëlitarum apud Ægyptios. Quâ id ratione contigerit. 119
§. 8. De liberatione Israëlitarum per Moysen. Item de Agno Paschali, et de Maris rubri transmissione. 127
§. 9. Iter Hebræorum ad montem Sinaï. Aquæ amaræ. Manna. Fons de petrâ. Victus Amalec. Consilium Jethro. 141
§. 10. De lege datâ Israëlitis per Moysen, et de sanguine fœderis. 147
§. 11. Moyses in monte Sinaï. Brevis expositio eorum omnium quæ præcepit eis Deus circa cultum externum Religionis. 155
§. 12. Conflatur vitulus aureus. Hujus sceleris dant pœnas Israëlitæ. Velum ante faciem Moysis. Electio Aaronis in Sacerdotium, et Levitarum in ministerium Tabernaculi. 167
§. 13. Missi exploratores. Murmur et seditio populi in deserto. Ob id plectitur. Caleb et Josuë remunerantur. 171
§. 14. Aquæ contradictionis. Serpens æneus. Prophetia et consilium Balaam. Zelus Phinees. Mors Moysi. 184
§. 15. Sub Josuë duce populus Israël terram promissam possidet, et per Tribus et Familias partitur. Populi status et mores sub Judicum imperio. 191

§. 16. Populi Israël status et mores sub Regibus : ac primùm de Saül et David imperio. 197
§. 17. De Salomone. Item de Templo Jerosolymitano. 209
§. 18. De divisione et schismate decem Tribuum sub Jeroboam : status et mores populi sub Regibus Juda et Israël. 207
§. 19. De Prophetis, et de Prophetiis. 211
§. 20. De dispersione decem Tribuum : captivitate Babylonicâ : reditu et restitutione Judæorum. 223
§. 21. De temporali regimine Reipublicæ Judaïcæ, à reditu ex captivitate Babylonicâ, usque ad extremam gentis ruinam et dispersionem sub Romanorum imperio. 232
§. 22. Qui fuerint mores Judæorum ; qui status Religionis Judaïcæ, post reditum à captivitate Babylonicâ ad adventum Messiæ. 239
§. 23. Status et mores populi Gentilis, à vocatione Abrahæ ad adventum Messiæ. 254

FINIS INDICIS TOMI PRIMI.

1064